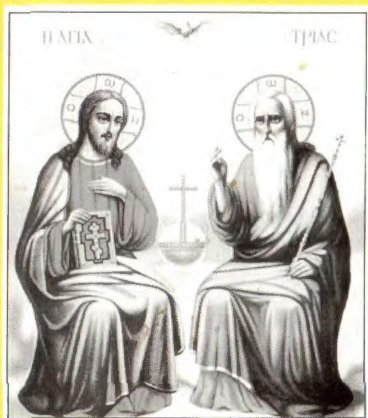
DUMNEZEIEŞTILE DOGME ALE CREDINȚEI

TATĂL, FIUL ŞI DUHUL SFÎNT, UNA SÎNT

EDITURA PELERINUL ROMÂN,
ORADEA, ANUL 2001.

MĂNĂSTIREA "PORTĂRIȚA", sat MUJDENI, COM. ORAȘU NOU, JUD. SATU MARE, ZIDITĂ DIN CĂRȚILE EDITURII.

de diacon Gheorghe Băbuț

EPITOMI TON TEION DOGMATON

DUMNEZEIEȘTILE DOGME ALE CREDINȚEI, DE SFÎNTUL ATHANASIE DE PAROS

Din greacă în chirilică la anul 1816, febr. 19, Măn. Neamț.

Iar din chirilică în dulcea limbă românească, transcriere făcută în anul 1988, de diaconul Gheorghe Băbuț, de la Biserica cu Lună din Oradea.

COLECȚIA „ORTODOXIA ROMÂNEASCĂ"

Arătare sau adunare pre scurt ale

DUMNEZEIEŞTILOR DOGME ALE CREDINȚEI,

Alcătuite

de ATHANASIE DE LA PAROS,

ce au fost dascăl în Ostrovul Hiu

şi Întrebări cu răspunsurile cele teologiceşti ale Sfântului Atanasie cel Mare şi Istoria pentru împerecherea cea pentru Purcederea Prea Sfîntului Duh,

a arhiepiscopului Iovogrodiei Teofan Procopovici şi

Cuvînt pentru Purcederea Sfîntului Duh

a ieromonahului Macarie Marin.

Kir VENIAMIN COSTACHE mitropolit, Scarlat Alexandru voievod, Domn al Moldovei.

Apar în româneşte transcrise din chirilică, de diacon Gheorghe Băbuț, după 185 ani.

Mănăstirea Neamț, 1816, Febr. 19.

EDITATE DE MĂN. „PORTĂRIȚA",
Jud. SATU MARE, 2001.

ЄПІТОМН ТѠН ѲЕІѠН ДОГМАТѠ

АДЕКЪ

Арътаре, саѹ Адѹнаре, пре скѹрт а Дѹмнезеещилор Догме але Кредінцій.

Алкътѹитъ де прѣ ѫцелептѹл Аѳанасіе дела Парос че аѹ фост Даскал ѫ Островѹл Хіѹ.

Ши

ѫтребърїле кѹ ръспѹнсѹрїле чѣле Ѳеологічещй але сфнтѹлѹй Аѳанасіе челѹи Маре.

Ши

Історіа пентрѹ ѫпърекіарѣ чѣ пентрѹ Пѹрчедерѣ прѣ Сфнтѹлѹи Дх, а прѣ ѫцелептѹлѹй Архіепіскоп ал Новгородіей Ѳеофан Прокоповічъ.

Ши

Кѹвѫнт пентрѹ Пѹрчедерѣ прѣ Сфнтѹлѹи Дх, ал прѣ ѫцелептѹлѹй ѫтре Іеромонахй Макаріе Макрі.

Каре

Саѹ тълмъчит акѹм дин лимба Єллинѣскъ ѫтрѹ ачаста а ноастръ Рѡмънѣскъ прин осірдіа ши силинца ѹбиторюлѹй де Дѹмнезеѹ Єпіскоп ал сфнтей Єпіскопій Арџеш Кѵріѹ Іѡсиф, афаръ де ѫтребърїле ши ръспѹнсѹрїле чѣле Ѳеологічещй але сфнтѹлѹй Аѳанасіе.

Ши кѹ благословеніа прѣ ѡ сфнціилѹлѹй ши де Дѹмнезеѹ Алесѹлѹй Митрополіт ал Молдавіей Кѵріѹ Веніамін, саѹ дат ѫ Типаріѹ.

Ѫ зилеле прѣ Лѹминатѹлѹй ши прѣ ѫнълцатѹлѹй Домн Скарлат Алеѯандрѹ Калімах Воєвод.

Ѫ Сфнта Монастіре Нѣмцѹл.

Пѹртѫнд Кѫрма Старецїей прѣ Кѹвіосѹл Архімандріт Кѵр Сілвестрѹ.

Ла анѹл ‚аѡѕі. Февроуаріє ді.

Де Геронтіе Іеромонах Типографѹл.

LA TOT NEAMUL CEL DREPT CREDINCIOS, ŞI FIU ADEVARAT AL SFINTEI SOBORNICEŞTI ŞI APOSTOLEŞTII BISERICI A RĂSĂRITULUI, CE SE SLUJEŞTE CU LIMBA ACEASTA, DIN ADÎNCUL INIMII ROG DE LA DUMNEZEU TATĂL CEL NENĂSCUT, ŞI FIUL CEL DINTR-ÎNSUL, ŞI DUHUL SFÎNT CEL CE NUMAI DIN ÎNSUŞI TATĂL SE PURCEDE, CA SĂ I SE ÎNMULŢEASCĂ DARUL ÎNTRU PĂZIREA CREDINŢEI CELEI DREPTE ŞI SĂVÎRŞIREA PORUNCILOR CELOR DUMNEZEIEŞTI SPRE DOBÎNDIREA VIEŢII CELEI VEŞNICE.

Sunt păsări zburătoare, care ferindu-se de lumină ca de o vătămătoare, măcar fără prihană pentru aşezarea lor cea firească, iubesc întunericul ca pe un mîntuitor precum cucuvelele şi liliecii şi altele. Cu aceasta asemenea sunt, nu însă fără de prihană pentru voinţa lor cea rea, şi unii din acei de acum stricaţi la socoteli în dogmele Credinţei, care pentru unirea ce o au cu apusenii şi uniţi se numesc. Că fugind ei de lumina Adevărului, care străluceşte în Biserica Răsăritului aleargă la întunericul minciunii, care a cuprins Biserica apusului, şi ca şi cum întru amiazăzi, închizînd ochii de alor voie, se aruncă în prăpastia pierzării. Din care cei ce s-ar socoti decît alţii mai de frunte, sau har făcînd acelora, de care s-au lipit, sau urmînd vulpii lui Esop, care fiindcă ea îşi rupsese coada, le sfătuia pe celelalte ca şi cum ar fi de folos şi ele aceeaşi s-o facă, alcătuiesc şi cărţi pline de toate socotelile cele rele apuseneşti, şi le pun înaintea celor proşti, ca un pahar cu otravă, uns la buze cu miere. Deci noi că de nu cei cuprinşi de întunericul acesta al înşelăciunii îi vom întoarce, dar pe cei slobozi de el întru Lumina adevărului negreşit să-i întărim, de nevoie am socotit a se tălmăci această Vestitoare de Dumnezeu de cele Dumnezeieşti Carte, ca ceea ce şi pe otrava cea tăinuită întru acel fel de cărţi, tututor, ca să se ferească de ea, cu ale ei ortodoxe înţelegeri lesne de cunoscut o face, şi pe adăugirea cea împotrivă Dumnezeieştilor Părinţi îndrăznită în Simbolul Credinţei luminat o vădeşte şi pentru aceea şi vremilor acestora întru care ne aflăm este foarte potrivită şi şcolilor prea trebuincioasă şi tuturor ortodocşilor de mare folos pricinuitoare.

Drept aceea şi pe unul din cei doi Părinţi, care au tălmăcit mai înainte lîngă altele şi Teologia Sfîntului Ioan Damaschin, l-am îndemnat la aceasta, care apucîndu-se de lucru, cu ajutorul lui Dumnezeu l-a adus şi la sfîrşit. Dar fiindcă mai înainte, cînd era între cei vii duhovnicescul părinte al lui, ceea ce unul cugeta, sau tălmăcea, celălalt privind întărea, sau de era trebuinţă îndrepta, iar acum după ce către Domnul s-a dus, în sfînta Mănăstire a sfinţilor Anarghiri de lîngă Filipopolis, cînd se întorcea de la Sfîntul Munte, unde spre închinăciunea sfintelor Mănăstiri celor de acolo şi întîlnirea cuvioşilor Părinţi pentru folosul sufletului său a fost dus, rămînînd acesta singur, a rămas ca urmare lipsit şi de un ajutor ca acela, şi trebuinţa cerea că această carte să se corecteze şi de altcineva, ca aceea ce este teologie, şi în ***Teologie*** *şi greşeala ce s-ar părea mică nu este mică, că aluatul cel mic, după Dumnezeiescul Apostol, toată frămîntătura o dospeşte, am poftit pe cuviosul Arhimandrit domnul Grigorie, bărbat împodobit cu ştiinţa de ajuns şi în limba grecească, ca să împlinească cu corectarea la aceasta în locul răposatului şi aşa cuvioşia sa pentru slava lui Dumnezeu şi folosul aproapelui, cuviinciosa osîrdie arătînd a luat tălmăcirea sfîrşit precum se cuvenea. Ci pentru tălmăcirea cărţii şi scopul tălmăcirii, aceasta de la noi, iar pentru însăşi Cartea vom aduce pe cele ale făcătorului ei, precum se află în predoslovia grecească şi întîi pentru nume. Că Teologie, zice sau Teologicească pe toată cartea a o scrie deasupra şi acest nume a-i pune ei, precum aceşti mai noi de la*

latini scolasticii obişnuiesc a o numi, n-am socotit cu cuviinţă ***fiindcă nu este*** *potrivit, nici cuviincios la toată Cartea numele acesta al Teologiei* ***că aflu cu luare*** *aminte pe dumnezeieştii noştri Părinţi, atît pe cei vechi aceia, cît şi pe* ***cei mai de pe*** *urmă aceştia, care au strălucit pe la sfîrşitul împărăţiei greceşti, din care unul este şi cel prea înţelept întru cele Dumnezeieşti Iosif Vrieniu, că nicidecum nu le fac de obşte numirile, ci curat le deosebesc unele de altele, Teologie adică cuvîntare de Dumnezeu, numind ei numai a cuvînta pentru Dumnezeu, iar iconomie pe a lăuda pe Înomenirea celui Unul Născut.*

Deci de vreme ce dumnezeieştii dascăli ai Bisericii pretutindeni deosebit, teologie numesc pe a cuvînta numai pentru Dumnezeu, iar iconomie pe Taina cea negrăită a Înomenirii lui Hristos, precum zidire pe aducerea lumii cea de Dumnezeu dintru nefiinţă întru fiinţă, care aceasta este dogmă a credinţei, pentru aceasta fiindcă voiesc şi foarte poftesc, totdeauna şi întru toate să urmez Dumnezeieştilor mei Părinţi, iar nu scornirilor celor noi ale acestor noi şi de acum pentru acesta zic, nu teologie, sau teolgicească am socotit să numesc pe toată cartea întreagă, ci EPITOMI TON TEION DOGMATON. Adică arătare pe scurt a dumnezeieştilor dogme ale Credinţei. A întrebuinţat şi Teodorit mai întîi acest nume. Arătarea pe scurt a dumnezeieştilor dogme, scriind deasupra pe Carte a 5-a a volumului 4. Că trei sunt mai cuprinzătoare pentru care vorbeşte ***Teologia, Zidirea*** *şi* ***Iconomia,*** *din cere acestea fiecare are lăţimea nemărginită, care se cuprinde în Dumnezeieştile Scripturi, pentru aceea şi numele arătării pe scurt este prea potrivit, precum socotesc, şi prea cuviincios, cît către strîmtoarea minţii omeneşti şi mai vîrtos a mea, care de voie mai mult decît fireşte, gura mea, după cuvîntul Prorocului nu o lărgesc şi foarte strîmtă o port.*

Deci în trei s-a împărţit cartea: În ***TEOLOGIE,*** *în* ***ZIDIRE*** *şi* ***ICONOMIA*** *cea în trup, din care cea dintîi iarăşi se împarte în alte două părţi întru a grăi adică simplu, întru care se face cuvînt în scurt pentru dumnezeieştile săvîrşiri, pe care marele Dionisie zice pentru Dumnezeiştile Numiri.*

Şi în Taina cea mai presus de cunoştiinţă a Sfintei şi de o Fiinţă şi închinatei Treimi, întru care se binecuvîntează cele trei Dumnezeieşti şi împreună fără de început Ipostasuri, adică Feţe, a Tatălui, a Fiului şi Sfîntului Duh.

Unde se face cuvînt şi pentru oarecare eresuri ce au răsărit la aceasta Taină. Iar cea de-a doua, adică Zidirea, iarăşi se împărtăşeşte şi aceasta, în această văzută zidire şi în cea nevăzută, adică a Puterilor fără de trupuri. Iar cea de a treia adică Dumnezeiasca Iconomie rămîne nedespărţită în altele. Dar se face cuvînt şi aici pentru feluri de eresuri, care foarte multe au răsărit la aceasta mai de pe urmă Taină, şi mai presus de fiinţă. După împlinirea acestor trei am adaos apoi şi alte două alcătuiri pe scurt, una pentru Tainele cele Dumnezeieşti ale Bisericii, aceasta lăsîndu-se la locul ei s-au pus cele ce sunt de faţă.

Deci după ce acestea aşa s-au aşezat, aceea tuturor mărturisesc şi cu limbă limpede propovăduiesc şi zic, care? ***Ceea ce mintea cea înalt zburătoare, marele cu adevărat Dionisie pentru sineşi mai înainte a zis.*** *Cum că cîtuşi de cît nu se cuvine a îndrăzni a cuvînta, nici a înţelege ceva pentru Dumnezeirea cea mai presus de Fiinţa şi ascunsă, aflară de cele cu insuflare Dumnezeiască din sfinţitele cuvinte arătate nouă.*

Însăşi aceasta şi eu zic, *şi fără de asemănare aceasta eu mai mult o zic, pe cît nici o asemănare nu se poate da între cel cu totul neînvăţat şi de cele pămînteşti*

cugetător, precum sunt eu, către acela ce are toată ştiinţa şi este cu mintea îngerească. Nimic dar din pîntecele meu, ci toate cele din Dumnezeieştile Scripturi şi încă cele ce de la Părinţii şi Dascălii cei mari ai Sfintei Biserici a lui Hristos se vestesc şi se învaţă, acesteiă voi zice.

Deci scolastică este Carte, dar nu însă după cea cu îndrăzneală rea întrebuinţare, care acum se obişnuieşte întru cele Dumnezeişti, a acelor fără de cuviinţă temeiuri şi împotriviri şi după dialectica ceea ce s-a vîrît de afară, care foarte des strigă, deci dar, aşadar, care acest cu îndrăzneală cuvînt aşa dar îi va trimite pe ei în veşnicul blestem, după cel mare în Teologie Grigorie. Că întrebuinţează şi Dumnezeieştii Părinţi la cele Dumnezeieşti pe ajutorul cel luat din silogism, dar la vreme de trebuinţă, adică atunci cînd se pornesc asupra vrăjmaşilor credinţei, iar nu simplu aş în orice loc luptîndu-se cu umbrele, şi oarecum jucîndu-se întru cele ce nu sunt de joc, pe care lucru îl fac acum cei cu totul îndrăzneţi.

Nu este dar cartea aceasta în acest fel scolastică, care esta urîtă şi lepădată de Părinţi. Ci precum este şi a Dumnezeiescului Părinte Ioan Damaschin, care el întîi pe dogmele credinţei cele semănate în cuvintele şi hotărîrile Dumnezeieştilor Părinţi, *într-o carte adunîndu-le, care au scris-o deasupra* ***Descoperire cu amănuntul a Ortodoxei Credinţe, a dat-o, Bisericii lui Hristos, ca şi copiii creştinilor să aibă învăţătură pe scurt adunată,*** *cînd se învaţă în şcoli credinţa lor pentru cara pricină, adică pentru înţelegerea dumnezeieştilor dogme celor ce se învaţă, şi oarecare logică alcătuind au pus-o înaintea cărţii. Deci după acest chip şi această Carte şi fie şi zică-se scolastică. Că într-adins pentru tinerii cei ce se învaţă în şcoli s-a alcătuit, slobodă fiind deajuns de bîrfeala scolasticilor şi dezlegînd cu cinste şi cu bună rînduială îndoielile cele ce se ivesc, nu cu împărţiri dese şi cu al doilea împărţiri şi cu silogismul, ci cu mărturia Dumnezeieştilor Scripturi şi cu luminările şi tîlcuirile purtătorilor de Dumnezeu Părinţi. Că nu este din începuturi şi temeiuri ale cuvîntului Credinţa noastră, ci din Dumnezeiasca descoperire.*

Deci după ce s-au arătat acestea pentru Carte, precum făcătorii ei le-au scris, cu dragoste de aici pe toţi vă sfătuim şi părinteşte vă îndemnăm, ca avînd lîngă teologia Sfîntului Ioan Damaschin şi pe aceasta, care sunt ca două tăbliţe de Duhul Sfînt insuflate, să vă îndeletniciţi de a pururea întru citirea lor, ţinînd mărturisirea credinţei celei Ortodoxe a Bisericii Răsăritului cu care din mila lui Dumnezeu v-aţi luminat şi întru care nu mai este mîntuirea cea adevărată şi ferindu-vă ca de nişte pierzătoare şi de suflet vătămătoare de cărţile cele cu scorniri străine de înţelegerile sfinţilor Părinţi stricate, şi cu necurăţii apuseneşti afumate ale ceea ce acum dînd cu piciorul pentru nesocoteala lor luminii Adevărului, şi îmbrăţişînd întunericul minciunii, învaţă învăţături ale oamenilor iar nu cele din Scriptură şi de la Sinoade Porunci ale Duhului şi grăiesc cele din pîntecele lor, iar nu cele din Gura Domnului.

Căci zice Domnul în capitolul 15 de la Ioan: ***Duhul Adevărului care de la Tatăl purcede.*** *Şi Sinodul II cu toate celelalte urmînd Domnului, în Simbolul credinţei dogmatiseşte, şi întru Duhul Sfînt, Domnul de viaţă făcătorul, care de la Tatăl purcede. La fel şi ceilalţi sfinţi Părinţi, între care este şi Sfîntul Grigorie Făcătorul de minuni, Taumaturgul care prin îndemnarea Născătoarei de Dumnezeu l-a învăţat Sfîntul Ioan Teologul, după cum arată Sf. Grigorie de Nissa în cuvîntul ce-l spune la acest făcător de minuni, zice:* ***Un Duh Sfînt, care din Dumnezeu are pe estime,*** *şi prin Fiul adică s-a arătat oamenilor. Iar aceştia împreună cu aceia cu care se unesc umplîndu-se de duhul înşelăciunii şi slujind, după dumnezeiescul Apostol, nu Domnului Iisus*

Hristos, ci pîntecelui lor, împotriva şi a Domnului nostru şi a ***sfintelor*** *Sinoade şi a purtătorilor de Dumnezeu Părinţi, aduc scorniri adăugînd în Simbolul credinţei,* ***şi de la Fiul.***

Nu se sfiesc de cele ce Marele Pavel cel ce s-a răpit pînă la al treilea cer, Gura Domnului, în capitolul I al Epistolei către Galateni, zice: „Măcar noi sau înger din cer vă va vesti vouă afară de ceea ce eu v-am vestit, anatema să fie".

Nici luînd aminte la cele ce fiul Tunetului înţelepţindu-se de Duhul Sfînt, în a doua epistolă sobornicească o hotărăşte: „Tot cel ce calcă şi nu rămîne întru învăţătura lui Hristos, nu are Dumnezeu, iar cel ce rămîne întru învăţătura lui Hristos, acela şi pe Tatăl şi pe Fiul îl are."

Nici nu bagă de seamă certările cele cu blesteme, care împotriva celor ce vor adăuga, sau vor scoate ceva în sfîntul Simbol, le îngrozesc sfintele Sinoade, de la cel al 3-lea pînă la al 8-lea care s-a făcut după al 7-lea, în vremea Preasfinţitului Fotie. Şi pentru aceea şi de la Trupul cel întreg, adică de la Biserica lui Hristos sunt tăiaţi; pentru că nu cugetă cele ale lui, ci cele ale oamenilor. Şi de îşi vor întinde mîinile către Dînsul El îşi va întoarce Ochii săi de către ei. ***Pentru că Domnul este aproape de cei ce-l cheamă pe El întru adevăr,*** *dar nu de cei ce-l cheamă întru minciună, precum aceştia de acest fel este eresul. Şi Domnul Dumnezeul Milei şi al Adevărului lor, Dumnezeul mîntuirii noastre şi pe ei să nu-i părăsească pînă în sfîrşit dîndu-le mînă de ajutor ca lui Petru, de a-şi veni întru simţire şi a se întoarce în braţele maicii lor, de la care întunecîndu-se s-au depărtat, şi pe noi întru credinţa cea dreaptă să ne întărească, luminîndu-ne deapururea cu lumina conştiinţei sale şi povăţuindu-ne în cărarea poruncilor lui, că a lui este Puterea şi lui i se cuvine slava în veci. Amin.*

Smeritul episcop al Argeşului Iosif.

CAPITOLUL I

Cuvîntul înainte (Prolegomena) – ce este Teologia (adică cuvîntarea de Dumnezeu) şi de cîte feluri este, şi cum că uneori şi cuvînt foloseşte.

Dumnezeieştii Părinţi, Teologie obişnuiesc a numi, pe a cuvînta simplu şi numai pentru Dumnezeu, precum şi numirea însemnează, după adevărul graiului, deosebin-d-o pe ea de zidirea cea Dumnezeiască şi de Iconomia cea după trup. Iar cei de acum latini Teologi, rău o folosesc numirea, Teologie numind ei şi pentru iconomie. Pentru aceasta şi pe toată Cartea care cuprinde acestea, Teologie sau Teologică o numesc.

Dar noi alegînd să urmăm Părinţilor celor vechi şi întru numiri precum şi întru dogme, nu facem de obşte numirea, ci pe a cuvînta simplu şi numai pentru Dumnezeu, precum aceea o numim Teologie, iar pe cuvintele cele pentru Dumnezeiasca Întrupare, iconomie. **Şi îndoită este Teologia, una Firească, iar alta mai presus de fire.** Firească teologie se zice şi este cunoştiinţa aceea pe care oamenii avînd povăţuitoare pe lumina cea firească a minţii, o iau pentru Dumnezeu, **din zidirile lui,** Ziditor şi Purtător de grijă, şi Ţiitor a toate şi altele ca acestea mărturisindu-l pe El. Că Cerurile zice,

spun slava lui Dumnezeu, şi facerea Mîinilor Lui o vesteşte tăria. **Şi din mărimea şi frumuseţea zidirilor, după potrivă se cunoaşte Făcătorul lor.** Asemenea cu acestea grăieşte, şi dumnezeiescul Pavel, zicînd: „Că cele nevăzute ale lui Dumnezeu din făpturi fiind cunoscute se văd şi Veşnică Puterea lui şi Dumnezeirea." Iar cum că grecii cei de demult adică păgînii, se împărtăşeau de o cunoştiinţă ca aceasta, arătat este din cele ce întru acelaşi cap, marele Apostol le impută lor, grăind: **„De vreme ce cunoscînd pe Dumnezeu, nu ca pe Dumnezeu l-au slăvit sau i-au mulţumit."** Pentru aceeea i-a dat pe ei Dumnezeu în poftele inimii lor. Şi deci acestă firească teologie aşa luîndu-se, parte a filozofiei era la dînşii, ce se numea de către ei Metafizică, pe care Metafizică, Teologie, a numit-o Stagiritul filozof, în al 6-lea capitol al celor după cele fireşti, **şi întru acest fel este Teologia cea firească. Iar cea mai presus de fire, face cuvînt** pentru Dumnezeu şi pentru săvîrşirile Dumnezeieşti (2) şi ieşirile lui (3), din temeiuri mai presus de fire, adică prin descoperire (4) care se şi hotăreşte, cum că este cunoştiinţă, adică ştiinţă, care din temeiuri de la Dumnezeu descoperite, multe feluri de încheieturi pentru Dumnezeu şi pentru cele ce se cuvin la el, cu întărire culege, deci graiul acela adică teologie mai presus de fire, este, precum este arătat adică lucrul cel hotărît.

Iar această cunoştintă, adică ştiinţă ţine loc de fel, iar celelalte, au cuvînt deosebire închinătoare. Că nici o cunoştintă adică ştiinţă alta culege încheieturi, din temeiuri de la Dumnezeu descoperite, fără numai singură aceasta, **adică Teologia cea mai presus de fire.** Şi de aici cu adevărat este arătat şi afară de întrebare trebuie să fie, cum că din fire este mai presus de fire această sfîntă Teologie, ca ceea ce se întăreşte pe temeiurile cele mai presus de fire, adică pe graiurile cele din descoperire.

Că precum cunoştiinţa cea firească, pentru aceasta se zice firească, pentru că întrebuinţează fireşti temeiuri aşa împotrivă sfînta Teologie pentru aceasta se zice mai presus de fire, adică cu descoperirea se formăluieşte şi se urzeşte şi se culege şi pe însăşi fiinţa sa o ia.

Dar măcar că unelteşte şi întrebuinţează temeiurile cele mai presus de fire, adică pe mărturiile cele din dumnezeiasca Scriptură, are însă trebuinţă şi de ajutorul cel din cuvintele celei de afară. **Iar la multe locuri întrebuinţează şi pe cuvîntul cel firesc** şi întru dovediri şi întru înţelegerile cele ce aù trebuinţă de luminare, precum la iconomie **din descoperire nu putem să întărim cum că Hristos este rîzător**, ci este mai vîrtos scris cum că este şi Dumnezeu desăvîrşit şi om desăvîrşit.

Deci întrebuinţăm aici cuvînt firesc şi adevărat, cum că tot omul este rîzător, apoi, dar Hristos este om desăvîrşit, după Scriptură, deci ca cel ce este om desăvîrşit, este rîzător. Şi la Teologie la fel, adică, ne învaţă, cum că şi Fiul şi Sfîntul Duh din Tatăl sunt şi cum că acestea trei feţe una sunt, iar pentru luminarea acestei înţelegeri, ni se dă nouă pilda soarelui, din care izvoresc şi raza şi lumina, care adică acestea Soarele şi raza deşi lumina una sunt. Slujeşte încă cuvîntul cel firesc şi ca o armă ajutătoare, împotriva celor ce pornesc limbă nedreaptă împotriva credinţei creştinilor, ca să poată cel ce binecuvîntează să arate de la înţelepciunea cea de afară, cum că aceasta, adică Sfînta credinţă, nimic potrivnic sau cîtuşi de cît neunit cu socoteala cea dreaptă cugetă, sau porunceşte, sau grăieşte, urmînd el lui Pavel Apostolului cel mare, care a zis la Fapte: precum şi oarecare poeţi de ai voştri au zis: Că şi neam al acestuia suntem. (Fapte, 17, 28). Şi la Tit 1, 12: „Zis-o oarecare dintr-înşii proroc al lor: **Critenii.**"

Trebuie însă aici a lua aminte la întrebuințarea cuvintelor celor ce se aduc de la cei de afară, ca să nu se întîmple împotrivă și în loc de ajutor să se afle acest firesc cuvînt, că face la învățăturile credinței cele ale vrăjmașilor. Că se cuvine a ști și cu deadinsul a fi încredințat, cum că după ceea ce s-a zis: Gîndurile celor muritori toate sunt fricoase și cu greșeală cugetele lor. (Înțelepciuni. Sol. 9, 14). Pentru aceea și de se va arăta undeva vreo învățătură omenească că se află potrivnică sfintelor cugete, sau trebuie s-o robească spre ascultarea credinței lui Hristos după sfătuirea lui Pavel, sau trebuie cu totul s-o lepede ca pe o potrivnică.

Că al obrăzniciei celei mai de pe urmă încă nu mai puțin și al păgînătății lucru este a voi, ca cei mai noi aceștia, a cumpăni cu cuvîntul cel firesc și a judeca și a le cerceta pe cărțile cele de Dumnezeu insuflate. Că nu cu adevărat precum științele și meșteșugurile lumii, așa și Teologia cu vremea a spori are fire și a se săvîrși. Pentru că acelea s-au făcut din începuturi omenești și au fire cu vreme și cu osteneală și cu cercare îndelungată și cu silință mare a spori înainte și a se face desăvîrșit, iar învățăturile dumnezeieștii credințe de sus au insuflarea și tradiția. Drept aceea și cu îndrăzneală zicem că Dumnezeieștii Apostoli cei ce au fost mai aproape cu Hristos și de la el de față și de la Duhul s-au învățat, mai desăvîrșit și mai curat decît cei după dînșii s-au împărtășit de Tainele credinței.

Ci Domnul grăind către ucenicii săi, cum că, Tot cărturarul care se învață întru Împărăția Cerurilor, asemenea este omului stăpîn al casei, care scoate din visteria sa nouă și vechi (Mt. 352).

Aceste zic, grăind Domnul, va socoti poate cineva, cum că nu se opresc de la sfînta Teologie dogmele cele nouă. Dar însă socoteala Domnului precum zic Părinții, n-a fost pentru dogme nouă, ci cum că ucenicii lui, știutori de lege fiind, puteau de aici să aducă în vreme cuviincioasă și cele ce de la dînsul s-au învățat, care erau nouă și cele ce din lege le știau, care erau cele vechi. Iar dogme nouă și auzului sunt neprimite. Că precum israeliților nu le era slobod la cele 10 porunci să adauge sau să scadă, Moisi cu aceste cuvinte oprind și zicînd: „Să nu adăugați la cuvîntul pe care eu vi-l poruncesc vouă și să nu scădeți de la el" (Deut. 4, 2) așa nu ne este slobod nouă, afară de cele date de la Dumnezeieștii Apostoli, alte oarecare sau a cugeta sau a învăța. Însuși Pavel cel ce s-a suit la ceruri, ca din cer anatema strigînd și zicînd: „Precum mai înainte am zis și acum iarăși zic: De vă va vesti vouă cineva, afară de ceea ce ați luat, anatema să fie" (Gal.1, 8). Se află încă hotărîre mai sus, cum că adevăruri de multe feluri aduce pe urmă din care cuvinte este arătat cum că teologia cea scolastică este silogistică. Pentru aceea și întru acest fel cu cuviință se va hotărî, cum că este știință dătătoare afară pe cele cuprinzător și întunecat descoperite dîndu-le afară și descoperindu-le. Căci grai al lui Dumnezeu este, cum că Hristos este om.

Iar cel ce binecuvîntează tîlcuind aceasta ce s-a zis, cu întărire zice cum că Hristos are minte omenească și că Hristos este Viețuitor Cuvîntător și voință cuvîntătoare are, împotriva nebuniei lui Apolinarie, ca cel ce este om desăvîrșit.

Mai apoi de toate s-a zis, cum că și cu întărire aduce pe urmă. Căci se apucă din cuvintele lui Dumnezeu întru care cu neputință este a minți Dumnezeu, după Apostolul. Și cerul, zice și pămîntul va trece, iar cuvintele mele nu vor trece. Din care este arătat cum că Teologia întrece toate științele omenești și nu se numără nici de cum împreună cu acestea.

CAPITOLUL II

PENTRU ÎMPĂRŢIREA TEOLOGIEI CELEI MAI PRESUS DE FIRE ŞI CE FEL TREBUIE SĂ FIE CEL CE SE ÎNVAŢĂ TEOLOGIA

Se împărţeşte întîi în Dogmatică şi Năravnică (Morală). Din care una se îndeletniceşte în Dogmele Credinţei, descoperindu-le şi luminîndu-le pe acestea şi uneori şi alungîndu-i pe vrăjmaşii credinţei. Iar cea Năravnică Morală se zăboveşte întru canoanele Bisericeşti şi Legile Dumnezeieşti spre buna podoabă şi îndreptarea năravurilor. Se împărţeşte a doua în întăritoare şi scolastică. Întăritoare este cea dogmatică care cu vorbă de obşte şi cu chip mai ritoricesc merge, precum este ceea ce se află întru cuvintele Dumnezeieştilor Părinţi. Iar cea scolastică cu chip mai dialectic şi cu meşteşug rînduit, descopere cu de-amănuntul cele ale credinţei. Ci împărţirea teologiei, ca să zicem în scurt, întru acest fel este. Iar cel ce vrea să se apuce de teologie trebuie întru întîi, sau curat cu lucru să fie mai întîi şi neîntinat pe cît este cu putinţă, sau măcar mai puţin, să vie cu punere ca aceasta de a-şi face schimbare vieţii sale spre fapta cea bună. Că începutul înţelepciunii este frica de Dumnezeu, iar în Dumnezeu Credinţa este începerea priceperii, iar cei necredincioşi defăimează înţelepciunea şi învăţătura. Iar în sufletul cel viclean şi rău nu va intra înţelepciunea. Că nu este a fiecăruia, precum zice Grigorie Teologul (în cuvîntul împotriva eunomienilor) nu este a fiecăruia pentru Dumnezeu a filozofa, nu este aşa de ieftin lucrul acesta şi din cele ce se tîrăsc pe jos. Nu este al tuturor adică, pentru că este al celor ce sunt cercaţi şi sporiţi întru privirea minţii şi care mai înainte de acestea şi sufletul şi trupul şi-au curăţit, sau ca să zic mai măsurat îşi curăţesc. Că celui necurat a se atinge de lucrul cel curat, poate nu-i este fără de primejdie, precum nici ochilor celor bolnavi a căuta la razele soarelui. Că cel ce arată şi viaţă nepotrivită şi străină de Dumnezeieştile Scripturi, acela o porneşte asupra sa pe mînia cea Dumnezeiască. Că după Dumnezeiescul Apostol, Rom, 1, 18: Se descoperă mînia lui Dumnezeu din cer, peste toată păgînătatea şi nedreptatea oamenilor, care ţin adevărul întru nedreptate.

Al doilea, trebuie să se apropie la învăţătura teologiei, cu smerenia sufletului, iar nu mîndrindu-se în deşert şi trufindu-se pentru înălţimea învăţăturilor celorlalte, ci îndemnîndu-se de gînduri creştineşti spre zidirea întîi a lui, apoi şi a aproapelui. Că cel mîndru şi trufaş, ca la o masă îndestulată a Dumnezeieştilor Scripturi şezînd de fiecare din bucatele cele ce se aduc îi vine să verse şi socotindu-se a fi plin de greaţă, el nu mănîncă nimic, iar celorlalţi se îndeletniceşte slujindu-le, frîngînd şi împărţind hranele alegînd mai mult a învăţa şi a mustra pe alţii decît pe sineşi.

În acest fel erau cărturarii şi fariseii, care închideau împărăţia cerurilor înaintea oamenilor, nici pe ceilalţi nelăsîndu-i să intre şi nici ei nu intră. Deci trebuie precum s-a zis, ca tăinuitorul sfintei Teologii cu cuget smerit să se apropie la acest fel de învăţătură. Pentru că intră în adîncul Dumnezeieştilor Scripturi şi se dă pe sineşi a fi tăinuitor al Graiurilor lui Dumnezeu, decît care nici mai cinstit nici mai dumnezeiesc nu este. Unde cel ce grăieşte este Dumnezeu, iar tîlcuitor Duhul Sfînt. Că spre care zice, voi căuta, fără numai spre cel smerit şi lin şi care tremură de cuvintele Mele (Is. 67,2). Şi

auziți graiurile Domnului, cei ce tremurați de cuvîntul Lui. Iar cum că ascultarea dumnezeieştilor cuvinte este lucru mare cu adevărat. Văzătorul de Dumnezeu Moise arată zicînd: ce este trupul, că a auzit glasul Dumnezeului celui Viu? (Deut. 5, 26). Pentru aceasta şi cel cu graiul de Aur sfătuieşte ca aşa să se apropie la îndeletnicirea Scripturilor, ca şi cum ar fi avut să intre chiar în cer.

Că citirea Scripturilor este deschiderea cerurilor. Şi gura fiecărui Proroc, este gura lui Dumnezeu. Încă nu numai cu smerenie trebuie să se apropie, ci şi cu multă dorință, cît să se pară a zice cu Prorocul: Ca din seu şi din grăsime să se umple sufletul meu (Psalm, 62, 6). Şi cu buze de bucurie te va lăuda, gura mea.

Iar o aprinde şi o înfierbîntă pe dorință folosul cel mare care se scoate din Dumnezeieştile Scripturi. Apropiați-vă către Mine cei ce mă poftiți pe Mine şi vă săturați din rodurile mele. Zice cu Înțelepciune lui Sirah. Şi pentru aceasta zice în altă parte, ca şi cel ce ară şi seamănă, apropie-te la ea. Căci cel ce ară pentru nădejdea şi dorința rodirii la anul viitor nu cruță ostenelile şi de greutățile cele obişnuite care urmează lucrării pămîntului nu poartă grija, încă şi celor bolnavi de mulțimea păcatelor din aceasta le este toată vindecarea. Deci vor afla cei ce cu dorință caută învățătură. Că la fericitul Iov este scris: Că în mîini a acoperit lumină. Iar ceea ce zice în acest fel este după tîlcuitori: a acoperit adică, la cei leneşi, iar pe mînă ca şi cum gata avînd-o spre dare, la cei ce caută şi voiesc s-o ia, că zice îndată pe urmă, că a poruncit pentru ea întru cel ce întîmpină.

CAPITOLUL III

OARE TEOLOGIA DE NEVOIE ESTE? ŞI PENTRU LOCURILE CELE TEOLOGICEŞTI

În patru chipuri este cu putință a răspunde:

1. Cum că Teologia sobornicește luîndu-se şi cuprinzător îi este de nevoie Bisericii.
2. Cum că nu îi este de nevoie fiecărui creştin.
3. În loc de scolastică şi mai din parte şi cu osebire luîndu-se, de nevoie nu este.
4. Dar de folos este foarte mare.

Cea de la 1 se arată în Scripturi. Dumnezeu a dat pe unii Apostoli, pe alții Proroci, pe alții binevestitori, pe alții păstori şi dascăli, spre săvîrşirea sfinților, la lucrul slujbei, spre zidirea Trupului lui Hristos.

Ca să nu mai fim prunci învăluindu-ne şi purtîndu-ne de tot vîntul învățăturii întru amăgitura oamenilor, întru vicleşug spre meşteşugirea înşelăciunii. Şi se cuvine episcopului să fie fără prihană, ținîndu-se de cuvîntul credincios al învățăturii ca puternic să fie şi a îndemna întru învățătura cea sănătoasă şi pe cei ce grăiesc împotrivă a-i mustra. Că sunt mulți şi neplecați, şi grăitori în deşert şi amăgitori de minte, cărora li se cuvine a li se astupa gura. Deci dacă Apostolul de nevoie îi sunt Bisericii dascăli ca să-i învețe pe credincioşi cele spre zidire, de nevoie dar este teologia, cuprinzător luîndu-se Bisericii. Că ce alta este învățătura Păstorilor, fără numai Teologie?

Se arată la 2, că Credința singură de ajuns este spre mîntuire la mulți creștini, care trăiesc întru neînvățătură și altceva nu voiesc a ști, fără numai Iisus Hristos și pe acesta răstignit, după Apostolul. Și dreptul din credință va fi viu. Că cel ce va crede și se va boteza, se va mîntui. Și iarăși: Au doară toți sunt apostoli? Au doară toți sunt proroci?

Se arată la 3, cum că credința cea școlărească nu este de nevoie. Că fără de teologia cea scolastică de mult Biserica înflorea și strălucea cu amîndouă, și cu dreapta credință și cu viață. Deci dacă fără de dînsa în multe veacuri credința strălucea mai mult decît acum, nicidecum dară nu este cu totul de nevoie Teologia și meșteșugul cel scolastic.

Se arată la 4, cum că este foarte de folos. Că 3 adaugă Teologia cea scolastică la cea întăritoare, adică la cea dogmatică, care prea mult sunt folositoare.

1. Vorbă curată și fără de a avea ceva de prisosit și strînsă prin care cele ce se dearcă mai lesne se înțeleg și cele ce sunt cu nedumerire și se întreabă mai luminat se dezleagă.

2. Întrebuințează meșteșug rînduit, pus la rînduială Teologia cea scolastică, la capete pusă la rînduială pe fiecare aducîndu-l și unite cuprinzîndu-le, și pe cele cu îndoială întărindu-le.

3. La multe ia ca pe o ajutătoare dialectica și chiar filozofia, spre întărirea credinței pe care acestea Dumnezeieștii Părinți ne învață că nu sunt cu totul nefolositoare împotriva bîrfitorilor eretici. Pentru că Clement Alexandrinul înainte învățătură și ocol al înțelepciunii celei Dumnezeiești pe dînsa o numește. Încă și marele Vasile pe dialectică voiește să se pună în preajma dogmelor noastre celor sfiinte ca un cerc și îngrădire împrejur. Dar poate va zice cineva pornindu-se asupra părții celei dintîi, cum că este scris la prorocul Isaia: Îi voi pune pe toți fiii tăi învățați lui Dumnezeu (Is. 54,13). Și la Ieremia: Cum că în zilele acelea le voi fi lor Dumnezeu și ei îmi vor fi mie fii, popor. Și nu va mai învăța nimenea pe vecinul său și pe fratele său, zicînd cunoaște pe Domnul, că toți mă vor cunoaște de la cel mic pînă la cel mare al lor. Și o înțelege cu adevărat prorocul pe Legea cea nouă a Evangheliei precum și dumnezeiescul Pavel așa a tîlcuit în cartea cea către Evrei. Încă și dumnezeiescul Ioan evanghelistul, asemenea cu prorocii scrie : Nu aveți trebuință zicînd, ca să vă învețe pe voi cineva, ci precum ungerea aceea vă învață pe voi pentru toate și adevărat este și nu este mincinos. Deci dar, zice, nu sunt de nevoie după propovăduire cei ce binecuvîntează și învață ci vom răspunde către acestea zicînd: 1. – Cum că a voi a ciocni cuvinte ale Scripturii cu cuvinte ale Scripturii, și ale arăta potrivnice unele altora, este al unui producător de sminteală și al unui suflet ce se bucură de cele rele, încă și care întru cele Dumnezeiești are socoteli rele. Că dacă de unul și același Duh luminîndu-se au grăit Dumnezeieștii Proroci și Apostoli, cum este cu putință potrivnice și împotrivă grăitoare și aceiași este a zice mincinoase, a insufla Duhul Adevărului?. Departe de această hulă. Nu este aceasta, nu este. Ci cum că sunt Păstorii și învățătorii de nevoie, lîngă cele mai sus zise arată și Porunca cea stăpînească care către ucenici după Înviere a dat-o Domnul zicînd: „Mergînd învățați toate neamurile, învățîndu-i pe ei să păzească toate cîte v-am poruncit vouă." Arată hotărîrea cea de trei ori, cea către Petru prin care îi poruncește să pască Oile lui, (Ioan Cap. 21). Iar lucrul cel întîi și chiar adevărat al păstoriei nimeni nu se împotrivește cum că nu este acel a învăța Arată și, pilda celui ce a arătat purtarea de grijă către cel ce a căzut între tîlhari, care scoțîndu-i i-a dat gazdei doi dinari. Prin care drept se înțeleg cele două Scripturi, cea Veche și

cea Nouă. Făgăduindu-se el să-i mai dea lui orice va mai cheltui de la sineşi, cînd se va întoarce, (Luca 10). Arată încă şi dumnezeiescul Pavel zicînd, cum că credinţa este din auz. Pentru aceea ca să creadă ei, nevoie este întîi să audă. Dar cum vor auzi fără propovăduitori? Nevoie este dar de cei ce propovăduiesc. Iar pe graiurile acestea care se par că sunt împotrivă, sfinţitul Teofilact împreună cu dumnezeiescul Gură de Aur foarte bine le tîlcuiesc zicînd: Învăţătură aici o zice pe învăţătura cea mai cu osteneală. Că iată vedem că nu avem trebuinţă de multe cuvinte către cei sănătoşi la minte, spre a-i pleca să creadă lui Hristos. Că punerea de lege cea iudaicească într-un unghi era închisă şi puţin o ştiau pe ea, iar glasul apostolilor în tot pămîntul a ieşit. Încă şi în alt chip: După ce a petrecut Dumnezeu cu Trup pe pămînt, şi a îndumnezeit firea noastră cu Trupul cel luat, a strălucit în sufletele tuturor Lumina cunoştinţei celei adevărate ale lui Dumnezeu, şi ca o îndemînare oarecum s-a pus de darul în firea omenească spre a cunoaşte pe Dumnezeu cel Adevărat. Nu neunite cu acestea socotesc, va grăi şi cel ce va zice cum că prin graiurile acestea, zic adică împreună şi pe cel din Cartea lui Ioan, toate ale celor ce cred şi se mîntuiesc, se dau la Dumnezeiescul Dar, precum dumnezeiescul Pavel luminat aceasta zice încheind: Cum că nici cel ce sădeşte este ceva, nici cel ce udă (propovăduitorii, adică învăţătorii) ci Dumnezeu cel ce dă creşterea ci şi către Filipeni: Dumnezeu, zice este care lucrează întru voi şi ca să voiţi şi ca să săvîrşiţi.

Pe care tîlcuindu-le Teofilact grăieşte: Nu ridicînd stăpînirea de sineşi zice, cum că şi aceasta ca să voim de la Dumnezeu se lucrează întru noi, ci voind ca să mulţumim noi deapururea şi toate să le dăm la Dumnezeu. Deci să despărţim partea cea dintîi a punerii împotrivă, care zice : vor fi învăţaţi toţi lui Dumnezeu, şi toţi mă vor cunoaşte de la cel mai mic pînă la cel mai mare. De va mijloci slujba învăţătorilor (că lui Dumnezeu, zice, suntem împreună lucrători, ai lui Dumnezeu slujitori) mărturisesc. Iar în alt chip tăgăduiesc. Împotriva părţii a doua, care era, cum că nu este Teologia cu totul de nevoie fiecărui credincios, poate va aduce cineva cuvîntul Apostolului Petru, care zice: Să fiţi gata pururea spre răspuns tot celui ce vă întreabă pe voi cuvînt despre nădejdea voastră. (1 Petru 3,15).

Deci dar teologia este de nevoie fiecărui credincios. Ci însă spre răspuns zice Apostolul nu spre a învăţa. Că obişnuiesc vrăjmaşii credinţei a cleveti spre ispită şi supărare pe bunătăţile veacului ce va să fie, care de către noi se cred şi se nădăjduiesc. Şi trebuie creştinul nu fără de cuvînt cu totul să hotărască cele ce le-a luat şi le ţine, ci să arate cu cuvînt simplu şi curat că adevărate şi nemincinoase sunt cele ce crede. Adică de va zice potrivnicul cum că nu sunt adevărate bunătăţile cele ce se nădăjduiesc, va răspunde cum că sunt foarte adevărate, pentru că Dumnezeu care este însuşi Adevărul, este cel ce le-a făgăduit: Eu le dau lor viaţa veşnică. Iar de-l va prihăni pe el ca pe un închinător şi slujitor de scînduri, va răspunde, cum că nu slujeşte ci cinsteşte, nu scîndurile, nici materiile cele de pe dînsele, ci asemănarea Chipului celui dintîi, care după obicei o zicem Icoană. Că nu se cuvine să fie şi cu totul fără de cuvînt credinciosul. Iar a învăţa de acestea şi de cele de asemenea acestora cu de-adînsul şi după meşteşug nu sunt cu adevărat datori toţi credincioşii, precum nici nu toţi sunt Apostolimnici toţi dascălii şi l.

Poate încă şi împotriva părţii a patra, care era, cum că de folos îi este de folos Bisericii Teologia cea scolastică, va zice cineva, cum că pe filosofie pe care o

întrebuinţează teologia cea scolastică, Dumnezeieştii Părinţi şi o leapădă afară din sfînta învăţătură. La care răspundem, cum că şi noi nu mai puţin o folosim, dar după cum s-a zis în capitolul întîi, cînd adică se semeţeşte împotriva tainelor credinţei, care sunt mai presus de fire, atunci o lepădăm. Iar în alt chip, cînd va voi să ajute adevărului împotriva celor ce îl luptă pe el şi prea bună este şi primită, şi nimeni din Părinţi nu este care nu a luat-o pe ea împreună lucrătoare şi ajutătoare în vremea cea cuviincioasă. Dar fiindcă ne-am făgăduit să vorbim în capul acesta şi pentru locuri teologiceşti, să zicem pe scurt, cum că loc teologicesc este, început sau temei din care se iau dovedirile cele Bisericeşti. Şi întreit este acesta la teologi. Întîi Dumnezeiasca Scriptură. A doua tradiţia cea nescrisă. A treia Biserica. Biserica se împărţeşte în cea sobornicească şi în cea din parte şi deosebi. Pe cea sobornicească o aseamănă Sinodul cel ce se numeşte a toată lumea, pe cea din parte şi deosebi Sinodul cel ce se numeşte pe loc. Deci dovedirile cele ce se iau din Dumnezeieştile Scripturi şi din Tradiţii şi a treia din legiurile sinoadelor celor de a toată lumea, de nevoie şi sunt şi se numesc. Iar nu de nevoie, cele ce se iau de la sinoadele cele de pe alocuri, şi de la Dumnezeiştii Părinţi cei deosebi.

Deci toate aceste patru începuturi se numesc locuri dinlăuntru, aceeaşi este a zice bisericeşti, spre deosebirea celor ce se iau de afară pentru luminare, adică sau de la vreo socoteală filosofică, sau de la mărturia Istoriilor.

CAPITOLUL IV

PENTRU DUMNEZEIASCA SCRIPTURĂ ŞI ÎN CÎTE FELURI ESTE ÎNŢELEGEREA EI

Dumnezeiasca Scriptură este grai scris al lui Dumnezeu, El insuflîndu-l. Este şi încă alt grai al lui Dumnezeu, după insuflare nescris, care se numeşte Tradiţie. Că în Dumnezeiasca Scriptură nu este scris măcar că este scris în Cărţile purtătorilor de Dumnezeu Părinţi şi în faptele Sinoadelor. Iar după întrebuinţarea cea din obicei şi rar Tradiţie se numeşte şi cel scris în Dumnezeiasca Scriptură (măcar că aceea şi este hotărîre a Sinodului 7 a toată lumea, care zice: Oricine pe toată Tradiţia Bisericească, sau scrisă, sau nescrisă o va lepăda, să fie Anatema. Dar şi mai înainte de aceasta dumnezeiescul Pavel: Staţi, scrie către Tesalonicieni şi ţineţi predaniile (tradiţiile), care le-aţi învăţat ori prin cuvînt, ori prin Cartea noastră. (2.Tes. 2). Pe care cuvînt tălmăcindu-l dumnezeiescul Gură de Aur zice: Aici este arătat, că nu toate prin carte le-au predat (Apostolii) ci multe şi nescris. Dar şi acelea şi acestea sunt vrednice de credinţă (Cuv. 4 la 2 Tes.). Deci este pus acest cuvînt scris, spre deosebirea tradiţiilor, care sunt Grai al lui Dumnezeu nescris. Iar cuvîntul acesta el insuflîndu-l, este pus, spre a se deosebi de canoanele şi legiuirile cele Bisericeşti, că graiuri sunt şi acestea ale lui Dumnezeu, adică ale Duhului Sfînt, dar nu insuflînd el ci adică fiind de faţă s-au scris. Pentru aceasta nici nu se numesc Scripturi dumnezeieşti. Că starea de faţă luminarea oarecare a Preasfîntului Duh fiind, păzeşte sănătoasă înţelegerea celor ce se scriu, sau canoane de sunt acestea, sau legiuiri dogmaticeşti. Iar insuflarea chiar şi pe cuvinte

şi pe iotă şi pe cirtă le tipăreşte. Care aceasta numai pentru dumnezeieştile Scripturi se cuvine să se zică. Că precum cineva în două chipuri poate să răspundă prietenului prin mînă străină, sau şi socoteala ce o are în minte şi cuvintele, şi însăşi slovele spunîndu-le celui ce scrie, sau numai înţelegerea dîndu-l, lăsînd la el ca singur cu chipul vorbei sale s-o aşeze şi s-o vestească. În acest fel şi Duhul Sfînt la Scripturi şi însăşi cuvintele le-a spus.

Iar la Sinoade numai înţelegere după starea de faţă şi luminarea lui. Că luminarea şi starea de faţă se deosebesc la teologi de descoperire şi de insuflare. Că descoperirea este după dînşii arătare de la Dumnezeu a adevărului celui neştiut, iar insuflarea este mişcarea dinlăuntru a sufletului, adică a minţii, de care se ridică cineva de Dumnezeu spre a grăi sau face ceva, nimic stăpînirea de sine a voinţei vătămîndu-se. Şi pildă pentru aceasta nu trebuie a da. Că nimic în Dumnezeiasca Sriptură nu este zis cu prorocie, care nu este aşa, sau la Hristos, sau la altă faţă de se aduce Iar luminarea şi starea de faţă a lui Dumnezeu, este ajutor al minţii omeneşti, care păzeşte pe cel ce grăieşte, sau scrie, mai presus de orice fel de amăgire. Însă trebuie a însemna, cum că nu toate cîte au scris dumnezeieştii proroci, din descoperire pe ele le-au scris. Că au scris multe şi după istorie, adică povestind acelea, la care au fost singuri văzători, sau de la cei de la care ei le-au văzut s-au încredinţat. Aşa Moisi pedepsele care însuşi le-a văzut, şi al căròra a fost însuşi lucrător în Eghipet, cu chip istoricesc numai le-a scris. La fel şi Iisus a lui Navi, pe biruinţele poporului evreu care le-a făcut în pămîntul Canaan, fiind el Voievod nu cu chip proorocesc, ci cu chip Istoricesc le-a dat în scris.

Deci cum că Dumnezeieştile Scripturi, nu prin oarecare proastă stare de faţă, ci prin insuflare dumnezeiască şi descoperire s-au scris, mărturisesc toţi împreună Dumnezeieşti Părinţi, mărturisesc încă şi dumnezeieştii Apostoli, precum fericitul Petru zicînd: Că toată Proorocia Scripturii, a dezlegării sale nu se face. Că nu prin voia oamenilor s-a făcut cîndva proorocie, ci de Duhul Sfînt purtîndu-se au grăit omenii cei sfinţi ai lui Dumnezeu. După acesta Dumnezeiescul Pavel: Toată Scriptura este de Dumnezeu insuflată, zicînd, şi de folos spre învăţătură. Ci încă peste toate şi mai întîi de toate, putere are hotărîrea cea stăpînească. Că zice cum că David cu Duhul îl numeşte Domn al său pe Hristos. Ce vi se pare vouă de Hristos? Al cui fiu este? I-au zis ei: Al lui David. Le-a zis Iisus lor: Deci dar cum David cu Duhul îl numeşte Domn al său?

Pentru aceea şi în dumnezeiescului Simbol al Credinţei s-a adaos de purtătorii de Dumnezeu Părinţi, cum că, credem şi întru Duhul Sfînt, care a grăit prin prooroci. Prea adevărate sunt dar dumnezeieştile Scripturi, ca cele ce de Dumnezeu cela ce este însuşi Adevărul s-au insuflat şi s-au spus. Şi se cearcă de teologi, care aşa s-au spus toate de Dumnezeiescul Duh, cît şi cuvintele şi întocmirea lor şi chipul şi chipul vorbei au insuflat, sau aşa. Ci aceasta şi mai sus s-a dezlegat ceva puţin.

Dar şi acum zicem, că Domnul zicînd: Cum că o iotă sau o cirtă nu va trece din lege, pînă ce toate se vor face, oarecare Părinţi de aici se ispitesc de zic, că nici slovele nu le-au adus de la dînşii Dumnezeieştii Proroci, ci toate din însuflare le-au grăit. Iar alţii în altfel au judecat, cum că adică pe cele mai de taină şi mai alese, din insuflare mai înainte le-au grăit, Duhul întru dînşii tipărind toate şi zicerea şi vorba. Iar cîte au fost istoriceşti, s-au lăsat zic să le scrie cu chipul vorbirii lor, mărturie aducînd cu ei, pe cele din a II-a carte a Macabeilor, unde scriitorul ei în capitolul 2 arată multă

greutate către scriere. Iar în versetul de la sfîrşit 38, zice: Şi de este bine şi cum se cuvine întocmit, aceasta şi eu am vrut, iar de este simplu şi de mijloc, aceasta mi-a fost mie cu putinţă. Că nu s-ar fi potrivit zic ei, acestea să grăiască, dacă pînă şi la cuvînt din insuflare ar fi scris.

Şi acestea adică pentru Scripturi şi Tradiţii. Iar în cîte feluri se cuvine a tîlcui Scriptura, de aici înainte să zicem. Şi iată trebuie a şti, cum că graiul sau însemnează ceva după istorie şi primeşte cea întîi tîlcuire după slovă, precum: Avraam a avut doi feciori, unul din slujnică şi unul din cea slobodă. Înţelegerea este istorică. Rahav curva a ascuns pe iscoadele lui Isus Navi. Şi aceasta la fel. Sau nu însemnează nimic cîtuşi decît după slovă, şi tîlcuirea se face toată alegorică.

Precum: Ieşit-a semănătorul să semene sămînţa sa. Şi, un om oarecare se pogora din Ierusalim în Ierihon. Acestea şi toate alte pilde primesc tîlcuire alegorică, şi în alt chip nu este cu putinţă a fi. Iarăşi înţelegerea cea istoricească se poate să se ia şi anagogeşte şi în multe locuri şi tropologicească aceeaşi.

Că nu se întîmplă să primească pururea acelaşi cuvînt pe amîndouă înţelegerile împreună, adică şi anagogiceşte şi tropologiceşte. Sfîntul Teofilact în multe locuri ale Dumnezeieştilor evanghelii face pe acestea trei tîlcuiri. Iar mai ca şi cum înadins face aceasta în tîlcul proocilor mici, după pofta, precum zice a iubitoarei de Dumnezeu şi iubitoarei de învăţătură împărătesei Comence. Iată o pildă din toate: şi a mers (adică proorocul Osea) şi a luat pe Gomer (femeia lui adică după dumnezeiasca poruncă) fata lui Dechilaim şi a rămas grea şi i-a născut lui fiu. Şi a zis Domnul către el cheamă numele lui Israel, Proorocul făcea acestea adică simţitor (aceasta este în scurt după slovă) dar o arăta pe Sinagoga evreilor, care se revărsase spre multa dumnezeire, din care sinagogă s-a născut Hristos după trup, care se tîlcuieşte Israel. Dar din Duhul Sfînt s-a născut Hristos (Înţelegerea aceasta este anagogicească).

Încă şi orice va naşte mintea, după ce va lua la sineşi pe simţirea ceea ce pînă acum era curată, şi o va uni cu sineşi, sămînţă a lui Dumnezeu va fi aceea, ca ceea ce se pune de la Dumnezeu, care cu adevărat are trebuinţă de a noastră silinţă ca să crească şi să ajungă la sfîrşit. Aşa cela ce din mărimea şi frumuseţea zidirilor l-a văzut pe Ziditoriul şi pe cele nevăzute ale Lui, care din făpturi se cunosc le-a socotit, sămînţă naşte a lui Dumnezeu (Tropicească este aceasta, adică spre îndreptarea năravurilor). Pentru că tropologia este, învăţătura ce se face spre folosul şi îndreptarea năravurilor, după istoria sau şi după anagogia cuvîntului celui de faţă. Şi trebuie a însemna, că la anagogi şi tropologia, are încăpere alegoria (asemănărea). La fel iarăşi şi cel ce chiar se aseamănă, sau după anagogi sau după tropologie, sau şi după amîndouă împreună se vor asemăna.

Iată iarăşi de la sfinţitul Teofilact şi pentru aceasta pildă: Oarecine avea în via lui un smochin sădit, anagogiceşte este întîi alegoria. Poate să se înţeleagă zice smochin şi toată firea omenească, Stăpîn al casei Dumnezeu şi Tatăl, iar vier Fiul lui Dumnezeu, apoi aceasta şi tropiceşte. Încă şi fiecare zice din noi smochin este în Via lui Dumnezeu, adică în Biserică, sau simplu să zic, în lumea aceasta sădit.

Dar trebuie a şti că înţelegerea Scripturii cea după slovă, după judecata dascălilor celor înţelepţi, este mai întărită, iar unde încape asemănarea, poate să se afle drept, dar poate şi nu. Pentru că altul în alt chip aseamănă aceia.

CAPITOLUL V

PENTRU ÎMPĂRŢIREA DUMNEZEIEŞTII SCRIPTURI, ADICĂ CÎTE ŞI CARE SUNT CĂRŢILE CELE ADEVĂRATE ŞI DE DUMNEZEU INSUFLATE ALE LEGII CELEI VECHI ŞI ALE CELEI NOI. DE LA CEL ÎNTRU SFINŢI PĂRINTELE NOSTRU ATANASIE CEL MARE

Se împărţeşte Dumnezeiasca Scriptură în Testamentul cel Vechi şi în cel Nou. Şi ale celui Vechi cărţi sunt 1. – Facerea, 2. – Ieşirea, 3. – Levitic, 4. – Numeri, 5. – Deuteronom. Şi acesta este Pentateuhul, adică cele 5 cărţi. 6. – Isus Navi, 7. – Judecătorii, 8. – Rut, 9. – I, II Regi care se numără o carte 10. – III şi IV Regi care şi acestea se numără o carte. II. – I şi II Paralipomene, care se numără o carte. 12. – Ezdra doi care se numără o carte. 13. – Psaltirea lui David, care are 151 Psalmi. 14. – Paremiile lui Solomon. 15. – Eclesiastul acestuiaşi. 16. – Cîntarea Cîntărilor a acestuiaşi. 17. – Iov. 18. – Cei 12 prooroci, care se numără o carte. Şi sunt aceştia anume: Osea, Amos, Miheia, Ioil, Avdie, Iona, Naum, Avacum, Sofonie, Agheu, Zaharia şi Maleahi.19. – Isaia cel dintîi cei 4. Apoi 20. Ieremia. 21. – Iezechiil. 22. Daniil. Împreună Cărţile cele canonice, adică puse în canon ale legii celei Vechi sunt 22. Întocmai la număr cu slovele evreilor, că atîtea sunt la dînşii Literele. Dar afară de acestea sunt iarăşi alte cărţi vechi, ale aceluiaşi Testament Vechi, care nu se canonisea, adică nu erau în canon, dar se citeau numai de cei ce se învaţă cele, ale credinţei. Acestea sunt: 1. – Înţelepciunea lui Solomon, 2. – Înţelepciunea lui Isus fiul lui Sirah, 3. – Estéra, 4. – Iudita, 5. – Tobie. Atîtea sunt şi cele ce nu se canonisea. Iar oarecare din cei vechi au zis, cum că se canonisesc la Evrei şi Estera. Şi cum că Rut unindu-se cu Judecătorii se numără o carte, iar Estera alta. Şi aşa iarăşi se împlinesc numărul de 22 al Cărţilor ce se canonicesc adică erau scrise în canon de dînşii.

Iar ale Testamentului celui Nou cărţi Canonice acestea sunt: Matei, Marcu, Luca, Ioan, 5. – Faptele Apostolilor, 6. – Epistolele cele sobornniceşti ale multora, care 7 fiind se numără o Carte, a lui Iacob una, 2. – Ale lui Petru două, ale lui Ioan 3, A lui Iuda una. A şaptea 14 epistole ale Apostolului Pavel, care se numără o Carte. Una către Romani, două către Corinteni, a patra către Galateni, a cincea, către Efeseni, a şasea Către Filipeni, a şaptea către Coloseni, către Tesaloniceni două. A zecea cea către Evrei. Către Timotei două. A 13-a cea către Tit,14-a cea către Filimon. Lîngă acestea este şi Apocalipsa Sf. Ioan Evanghelistul, carte a Legii celei Noi a opta şi de pe urmă, care s-a primit ca ceea ce este a celuia şi s-a numărat de cei vechi împreună cu celelalte de cei vechi Sfinţi Purtători de Duh Părinţi. Atîtea sunt şi cărţile Legii celei Noi care se canonisesc şi sunt ca nişte cărţi ale credinţei noastre, sau Ancore şi Proptele, ca cele ce s-au scris şi s-au aşezat chiar de Apostolii lui Hristos care au şi petrecut împreună cu El şi au fost învăţaţi de dînsul.

Deci Cărţile Legii Vechi arătat este cum că s-au scris evreieşte, afară de oarecare ce s-au scris în robie în limba siriană, adică Tobie şi Iudita, poate încă şi Estera. Iar cele ale Legii Noi s-au scris toate în greceşte, afară de Evanghelia cea de la Matei şi de Epistola cea către Evrei a lui Pavel, care s-au scris evreieşte, dar s-au tălmăcit în graiul grecesc, Evanghelia adică de oarecare nearătat, iar epistola către

Evrei de Clement al Romei. Şi aceasta adică este împărţirea cea după Cărţi a Dumnezeieştii Scripturi celei Vechi şi a celei Noi.

Dar o împărţesc pe acestea şi după cuprinsul de legi, în cărţi de Legi, Istoriceşte şi morale şi prooroceşti. Şi cele de legi sunt cele 5 ale lui Moisi care şi Pentateuh se zic. Iar ale Legii celei Noi cele 4 evanghelii. Că în acestea se cuprind dumnezeieştile Legi cele nouă şi poruncile. Pe care cărţi de legi şi pe cele ale legii celei Vechi (zic pentru cele ce pururea într-un fel se află) şi pe cele ale celei Noi, pururea trebuie să le ascultăm, ei să le păzim, pe care Moisi fiilor lui Israil le porunceşte zicînd: „Şi cuvintele acestea cîte îţi poruncesc eu ţie astăzi, să fie în inima ta şi în sufletul tău. Şi le spune fiilor tăi şi grăieşte întru dînsele, cînd, şezi acasă şi cînd mergi în cale şi cînd te culci şi cînd te scoli" (Deut. 6, 6, 7).

Iar prooroceşti cărţi sunt cele ce cuprind nu numai pe toate proorociile şi pe cele pentru Hristos şi pe cele ce au fost pentru neamuri şi cetăţi şi mai vîrtos pentru noroadele israiletineşti şi iudaiceşti, ci încă şi pe sfătuirile şi învăţăturile cele ce s-au făcut de Prooroci împreună cu îngrozirile cele prea grele spre îndreptarea năravurilor. Iar istoriceşti sunt, ale celei Vechi adică, Isus al lui Navi, Judecătorii, cele 4 ale Regilor, cele două Paralipomene, cele 2 Ezdra, Tobit, Iudita, Estera, Iov, cele 2 Macabei. Iar ale celei Noi Faptele Apostolilor. Şi istoriceşti cea a lui Isus Navi cu Biruinţele lui Dumnezeu cele pentru Israil în pămîntul Canaan. Iar cea a Judecătorului pe cele ce s-au făcut în zilele judecătorilor. Că după Isus Navi ridicîndu-se Judecători după vremi şi de Dumnezeu împuternicindu-se, păzea pe Israil cînd era Bîntuit de neamurile cele dimprejur. Iar Regii pe cele ce li s-au întîmplat lor după ce au cerut rege de la Dumnezeu, şi l-au luat întîi pe Saul rege, ungîndu-l pe el lor Samuil Proorocul, după dumnezeiasca poruncă. Şi dezbinîndu-se în două împărăţia ceea ce era una pentru nebunia lui Roboam fiul lui Solomon, una s-a făcut în Samaria la care adunîndu-se cele 10 neamuri, care s-au lepădat de a fi supuse lui Roboam şi-au făcut lor împărat pe Ieroboam sluga cea prea rea a lui Solomon, şi împărăţia aceasta se cunoştea şi se numea cu numele lui Israil, iar cealaltă s-a numit cu numele său al lui Iuda, că neamul lui Iuda foarte mult la număr şi vestit fiind a rămas întru supunerea lui Roboam încă şi neamul lui Veniamin. Deci împărăţiile acestea, adică cărţile împăraţilor, scriu pe cele ale împăraţilor acestora şi pe cele deosebi şi pe cele de obşte, adică pe cele mai înainte de despărţire. Iar cele ale Paralipomenelor cîte s-au lăsat de cărţile împăraţilor, acestea le-au împlinit, pentru aceea şi Paralipomene (adică cele lăsate, cele rămase) s-au numit. Iar după ce au stricat împăraţia lui Israil asirienii şi l-au dus pe popor în Babilon a fost dus împreună şi Tobie şi acolo a scris el, cele pentru sineşi. Iar după, a pătimit la fel şi împăraţia lui Iuda în anii aceştia s-au scris şi istoria Iuditei şi a Esterei. Iar a lui Iov se scoate afară din istoria cea sfîntă. Că el a fost Idumeu, strănepot adică al lui Avraam, dar prin Isav fratele lui Iacob se trăgea. Iar Ezdra şi Neemia istorici fiind pe întoarcerea de la Babilon încă şi pe cele de după întoarcere neşterse din omenire prin scris le-a făcut.

Iar afară de acestea altă carte povestitoare în sfînta Istorie a iudeilor n-a rămas. Iar cele 2 ale Macabeilor pe prigonirile cele cumplite, pe care cei cu Antioh asupra Iudeilor le-au pornit şi pe biruinţele cele de Dumnezeu asupra lor prin Macabei le-au ridicat, minunat le povestesc mai înainte de naşterea lui Hristos cu 150 de ani. Faptele Apostolilor pe care le-a scris sfîntul Luca, cuprinde începuturile Bisericii şi pe cele mai presus de număr preaslăvite minuni, prin care s-au adunat şi au strălucit Biserica după făgăduinţa Domnului. Iar cărţi Morale ale dumnezeiştii Scripturi sunt pildele lui Solomon şi Eclesiastul şi cele ce poartă titlul Înţelepciunii. Iar Epistolilor de Dumnezeu

înțelepților Apostoli sunt ca oarecare tîlcuiri spuse de Duhul Sfînt spre deplina înțelegere a celor ce cuprinzător și în scurt în cele de legi s-au scris. Că cine va pricepe în Evangheliі puterea Botezului, Taina Darului și Jertfa ceea ce pe Cruce pentru noi s-a adus, fără de dumnezeieștile epistole ale Apostolilor. Deci este nevoie de citirea acestor cărți. Că va cunoaște din acestea fiecare, cîtă este înălțimea Dumnezeieștii Legi și cîtă este adîncimea, și sub coaja cărora se tăinuiesc vistieriile sfintelor slove. Însă mai apoi de toate trebuie să ști cum că nimic nu este cu nepotrivire, aceeași carte a fi și de legi și morală, adică și vestitoare de poruncile Legii și învățătoare de îndreptarea năravurilor. Și cum că întru toate sfintele cărți cele de legi și istorice este amestecată Proorocie.

CAPITOLUL VI

PENTRU DEOSEBITE TĂLMĂCIRI ALE DUMNEZEIEȘTILOR SCRIPTURI

Iar de vreme ce Testamentul cel Vechi s-a tălmăcit din limba evreiască, și nu una ci multe sunt tălmăcirile lui, să zicem și pentru acestea cele ce la dumnezeiescul Epifanie și la alții oarecare vechi le aflăm. Ci pentru tălmăcirile în celelalte limbi, nici un cuvînt nu ne este nouă. Că ce avem noi cu limba arabă sau siriană, sau latină nici o știință de acestea avînd?. Deci pentru deosebite tălmăciri să grăim care s-au făcut grecește de deosebiți în deosebite vremi. Deci cea întîi și cea mai veche se zice a celor 70. Dar cum și de unde s-a făcut aceasta, vrednic lucru și de a se povesti. Ptolomeu împăratul Egiptului cel ce se numea Filadelf socoteală, a socotit vrednică cu adevărat împărăteștii sale măriri. Că zidind o Bibliotecă prea mare, a voit să aducă în ea din toată lumea toate cărțile științelor și meșteșugurilor, nu numai ale grecilor ci și ale celorlalte tuturor limbilor. Iar peste adunarea aceasta și așezarea cărților, purtător de grijă și ispravnic vrednic l-a rînduit pe Dimitrie Falirea, care scăpătase din patrie adică de la Atena și se mutase în Egipt. Și zic unii că însuși să fi dat acest sfat împăratului. Și era bărbatul înțelept mai mult decît oricare altul și vrednic de dorința și de pofta împăratului. Și deci adunîndu-se cărțile la dînsul dinspre toate părțile, dorință i se face lui să cîștige și Sfintele cărți ale evreilor. Deci îi scrie lui Eleazar care era atunci arhiereu și bătrînilor neamului, poftindu-i prietenește să se învrednicescă de la dînșii de acest dar. Iar ei văzînd că nu le va fi de folos a se lepăda cu voie, fără de voie s-au plecat, trimițînd și cele 5 cărți și celelalte toate, dar fiindcă nefolositoare i se socoteau lui, pentru că nu înțelegea graiul evreiesc, scrie a doua oară, ca să-i trimită lui și pe cei ce vor să tălmăcească. Și deci 12 fiind neamurile evreilor din fiecare neam alegînd cîte 6, ca prin aceasta a se lua deopotrivă să se păzească la toată nemîhnirea. Îi trimit lui pe toți 72, care erau împărtășiți deajuns și de limba grecească și de cealaltă înțelepciune de afară. Iar el cu cinste precum se cuvenea pe bărbați primindu-i nu simplu și cum s-ar întîmpla le-a dat lor lucrul acesta, adică a face tălmăcirea, ci multă luare aminte și silință a pus să nu se întîmple vreo înșelare. Dar ce erau ceia ce au

lucrat? Aproape de Alexandria era o insulă mică ce se numeşte Faros, acolo a poruncit să se zidească 72 de lăcaşuri deajuns departe unele de altele. Deci în acestea i-a împărţit pe bărbaţi un tălmăcitor împreună cu un gramatic în fiecare lăcaş puindu-le lor şi străjeri împărăteşti, ca nu adunîndu-se unii cu alţii să spuie unii altora cele ale sale. Şi aşa în toate zilele petreceau, iar după ce sfîrşea ziua, închizînd şi întărind lăcaşurile, la cetate pe mare treceau şi împreună cu împăratul cinînd se duceau la sălaşurile cele rînduite lor.

Deci după ce aşa lucrul s-a terminat în vreme rînduită, minune preslăvită la aceasta s-a cunoscut. Că toate cele 72 de tălmăciri asemănîndu-se unele cu altele, nici o deosebire nu s-a a aflat să aibă, nici între dînsele nici către cea evreiască, ci erau aceleaşi întru toate, adică şi în vorbă şi în cuvinte. Care lucru nu omenesc cu adevărat ci săvîrşire a oarecărui dar proorocesc s-a judecat a fi şi aceasta nu numai Dumnezeieştii Părinţi cei prea vechi o mărturisesc ci şi Filon iudeul nu numai ca pe nişte tălmăcitori, ci şi ca pe nişte prooroci de Dumnezeiescul Duh insuflaţi îi laudă. Împreună cu acesta încă şi istoricul ce se numeşte Iosif Flaviu. Şi aceasta este tălmăcirea ce se numără a celor 70. Care de 72 de tălmăcitori cu adevărat s-a făcut, dar a celor 70 de obşte se zice, tăcîndu-se cei doi pentru scurtare. Iar a doua este cea ce se zice a lui Acvila acesta a fost din Pont din cetatea Sinope pe vremea împăratului Adrian, care păgîn fiind, s-a făcut creştin, botezîndu-se în Ierusalim. Dar fiindcă se îndeletnicea cu astrologia şi nu se pleca să se depărteze de aceasta deşartă îndeletnicire, s-a izgonit din Biserică. Şi nesuferind ocara s-a despărţit de creştinătate şi s-a făcut nemernic la iudei, de la care învăţînd limba evreiască, a scos la arătare a doua tălmăcire, afară de a celor 70, multe răzvrătindu-se din cele ce se grăiesc pentru Hristos, invidiindu-i pe creştini spurcatul. A treia este a lui Simmah. Acesta fiind samaritean şi nedîndu-i-se cinste de la poporul său, ca un iubitor de începătorie aleargă la iudei şi a doua oară se taie împrejur şi spre răzvrătirea samaritenilor tălmăceşte şi el dumnezeiasca Scriptură pe vremea împăratului Sever, pe urmă cu 50 de ani după tălmăcirea lui Acvila.

A patra este a lui Teodoţion efeseanul. Acesta fiind fiul din eresul lui Marcion cel din Pont a tălmăcit şi el pe vremea împăratului Common spre răzvrătirea eresului său. Afară de acestea se zic şi alte tălmăciri, unele nenumite iar altele avînd şi scrierea deasupra, adică titlu. Ci în vremea noastră afară de cea a celor 70 nu se păzesc. Care măcar deşi la noi nevătămate s-ar fi păzit, nicidecum nu erau cu dreptate să se folosească mai mult decît a celor 70, că trebuincioase sunt acestea părinţilor şi la multe locuri, care la tîlcuirea Dumnezeieştilor Scripturi adesea zic: Acvila aşa a tălmăcit-o aceasta, iar Simmah aşa. Dar şi ca cele ce sunt tălmăcite de vrăjmaşii credinţei, întru cele ce se grăiesc pentru Hristos, nu sunt tălmăcitori vrednici de credinţă, că multe din Tainele lui Hristos cu patimă le-au stricat.

Iar acestea aşa fiind zise pentru tălmăcirea celor 70, unii din teologii cei de la latini, precum Belarmin Iezuitul şi alţii, pe ceea cu care se slujesc latinii lăudînd-o, pe a celor 70 o leapădă, ca pe ceea de oarecum n-ar fi dreaptă, precum s-a făcut, stricată la multe, şi martor vrednic de credinţă la aceasta aduc pe dumnezeiescul Ieronim, care în preajma Paralipomenelor zice aşa: Cum că de ar fi fost curată tălmăcirea celor 70, şi precum de aceea s-a mutat în limba grecească, aşa ar fi stătut, în zadar m-aş fi însărcinat ca să-ţi prefac cărţile evreilor în limba latinească. Iar acum de vreme ce

afară de osebirea dogmelor se află izvoade care se deosebesc unele de altele, şi tălmăcirea cea adevărată şi veche s-a stricat. Deci fiindcă mare dascăl este dumnezeiescul Ieronim, ştiutor deajuns al celor 3 limbi, al celei greceşti, evreieşti şi latineşti şi se pare a avea tărie mărturia lui, pentru aceasta trebuie şi să răspundem, cît va fi cu putinţă şi să dezlegăm nedumerirea cea de la dînsul. Şi întîi aceasta zicem: Cum că tălmăcirea celor 70 n-a fost o codică şi numai în toată lumea, ca să se arate că era stricată, şi ca ceea ce era în acest fel era şi vrednică de lepădat, nici iarăşi n-au fost trei, sau 10 sau 100, ci mai că era mai presus de număr, cele prescrise de atunci, adică din anii lui Ptolomeu şi pînă la Ieronim. Că nu numai la creştini, ci şi la iudeii cei ce vorbeau greceşte de obşte era lucrul şi mai vîrtos la aceia întîi. Cum dar acele nenumărate cărţi este de crezut cum că toate împreună s-au stricat, cît pentru aceasta să fi fost silit Ieronim să tălmăcească Sfintele Cărţi în limba latină din cele evreieşti, iar nu din cele greceşti şi din aceasta să se arate de lepădat tălmăcirea celor 70 şi se aleagă mai bună a Italienilor?

De necrezut este acest lucru, de nu şi cu neputinţă se pare, mai lesne este ca foarte să întărim cum că tălmăcirea celor 70 este dumnezeiască şi vrednică de credinţă peste lauda lui Filon, zicînd că şi Dumnezeieştii Apostoli Tăbliţele Duhului din tălmăcirea aceasta au adus cuvintele Scripturii de care au avut trebuinţă şi ar fi fost din destul nouă aceasta, în loc de toată dovedirea. Dar fiindcă asupritorii şi clevetitorii gata sunt să răspundă, cum că după Apostoli a urmat stricarea, să răspundem şi la aceasta.

Deci după ce s-a arătat că este cu totul de necrezut, că aceste cărţi de peste tot au pătimit stricare, zicem: Că fără de îndoială pe vremea lui Origen aceasta nu s-a îndrăznit. Că se vede acel mare bărbat, care ştia prea bine limba evreiască, că o întrebuinţează pe aceasta ca pe nestricată şi la Tetrapla şi Hexapla încă şi la Octapla şi nicăiri una ca aceasta nu însemnează pentru stricarea acestei tîlcuiri. Că de ar fi aflat în ea una ca aceasta ca cel ce avea ştiinţă de izvoadele cele dintîi nicidecum n-ar fi tăcut. Dar nicăieri nu zice una ca aceasta. Deci pe vremea lui nu s-a îndrăznit vreo stricare. Dar zice poate Belarmin, cum că după Origen s-a întîmplat acest lucru rău. Dar şi acest cuvînt este putred. Că Origen trăia în veacul 3 după Hristos, iar Ieronim era pe la sfîrşitul secolului 4. Şi cum în aşa de puţină vreme Codicele tălmăcirii celor 70 s-a stricat şi s-a netrebnicit? Deci minte cel atîta de mare Părinte? Nu. Ci se poate ca Codicele pe care le-a întrebuinţat acela, să fi pătimit vreo stricare şi alta vreuna după aceea, dar nu şi patimă de obşte la toate vom pune, pe patima oarecărora. Dar i s-a părut lui ca din izvoarele cele vechi dintîi să facă tălmăcirea în limba latinească, pentru că era lucru mai întărit. Apoi şi din tăcerea celorlalţi Dumnezeieşti Părinţi, care erau într-o vreme cu Ieronim, se socoteşte că nimic de acest fel n-a pătimit tălmăcirea celor 70. Că sfinţitul Teodoret avînd şi el ştiinţă deajuns de limba evreiască, nicăieri nu se vede zicînd una ca aceasta, iar mai mult împreună cu toţi ceilalţi o şi primeşte şi o întrebuinţează pe aceasta la tîlcuirile Scripturii. Mai apoi de toate, ca o pecete să se puie deasupra Novela împăratului Iustinian care aşa hotărăşte: Însă cei cu limba grecească citesc, vor întrebuinţa pe Predania celor 70, care este decît toate mai cu cercare şi decît celelalte mai aleasă.

Deci dacă pe vremea lui Ieronim, care trăia precum s-a zis pe la sfîrşitul secolului 4, tălmăcirea celor 70 ar fi fost stricată, pe vremea lui Iustinian care împărăţea pe la începutul veacului 6, ar fi fost aceasta cu totul lepădată şi n-ar fi putut s-o numească pe ea, că este decît toate mai cu cercare şi decît celelalte mai aleasă.

CAPITOLUL VII

PENTRU BISERICĂ

La împărțirea locurilor celor teologice, al doilea după Dumnezeiasca Scriptură s-a numărat **TRADIȚIA**. Şi fiindcă la capitolul 4 pe scurt adică, dar deajuns cele pentru dînsa de noi cu amănuntul s-a arătat, pentru aceasta în deosebit capitol s-o aşezăm pe ea de prisosit şi cu totul fără de nici o trebuință aici. Pentru aceea îndată intrăm în al treilea loc teologic, adică în cuvintele cele pentru Biserică. Deci Biserică şi Sinagogă înseamnă adunare de multe netăiate. Dar moştenirea lui Hristos a ținut-o pe numirea cea dintîi, ca pe ceea ce mai mult se cuvine oamenilor, fiindcă cea de-a doua s-a făcut de obşte mai lat şi la dobitoacele cele afară de om. Deci chiar şi după însemnarea cea adevărată Biserica însemnează adunarea credincioşilor, sau mai bine zis, Biserica se alcătuieşte din cei ce au o credință adevărată şi vie întru Iisus Hristos. Lauda lui în Biserica cuvioşilor [Psalm 149,1]. Iar după întrebuințarea cea din obicei, însemnează şi pe locul în care se adună credincioşi. Iar mai vîrtos această întrebuințare din obicei în vremea de acum s-a făcut mai de obşte, şi Biserică zicînd Creştinii, nimic alt nu înțeleg, fără numai Lăcaşul în care se săvîrşesc Tainele şi slujbele lui Dumnezeu.

Deci Biserica ceea ce înseamnă soborul credincioşilor, cuprinzător luîndu-se se înțelege cea de la Adam şi pînă în sfîrşit în toată lumea revărsată, care se priveşte în trei stări.

Din care cea dintîi a fost cea de la Adam pînă la Moisi. A doua cea de la Moisi pînă la Hristos. Şi a treia cea de la Hristos pînă la sfîrşitul veacului. Patru oarecare semne ni se pun nouă în Sfîntul Simbol al Bisericii celei adevărate. Căci credem întru UNA, SFÎNTA, SOBORNICEASCĂ şi APOSTOLEASCĂ BISERICĂ.

Şi deci întîi Biserica cea adevărată este UNA. Că una este porumbița mea cea cu totul a mea, una este la sînul maicii sale. (Cînt. 6,8). Una este Biserica că şi un Domn este, o credință şi un Botez (Efes. 4, 5). Un Dumnezeu şi Tatăl tuturor. Se înşiruesc afară dar din una această ceată a Bisericii rupturile şi despărțiturile cele de multe feluri ale ereticilor, care şi adunări a celor vicleni se numesc, pe care în deosebite vremi, vrăjmaşul adevărului, prin grîul cel sănătos al ortodocşilor ca pe nişte neghine le-a semănat. Căci nu numai pe cei ce au rele socoteli la cele mai întîi şi mai alese taine, trebui să-i izgonim din împărtăşirea Bisericii, ci şi pe cei ce la cele de a doua şi care oarecum sunt întărite pe acelea la fel ca pe cei ce au cugetări rele îi lepădăm. Căci zic şi Pravilele împăraților: „Cum că eretic şi supus pedepselor ereticilor este şi cel ce puțin oarece se va abate de la dreapta credință." Zice încă şi glasul cel Stăpînesc: „Cum că de nu va asculta nici de Biserică, adică de sobor, să-ți fie ție ca un păgîn şi vameş" (Mt.18,17).

Al doilea semn cum că Biserica cea una este SFÎNTA, iar sfînta în două chipuri: Într-un chip dinspre Darul Dumnezeiesc, iar al doile dinspre voința cea omenească. Al celui dintîi sunt acelea: „Iar voi neam ales Preoție împărătească, seminție sfîntă" (1 Petru 2,9).

„Şi pe Sine s-a dat pentru dînsa (adică Hristos pentru Biserică) ca s-o sfințească pe lui şi slăvită, pe Biserică, neavînd întinăciune, sau zbîrcire, sau altceva de acest

fel, ci ca să fie sfîntă şi fără de prihană" (Efes. 5, 25, 26, 27). Iar al celui de al doilea semn acestea sunt: S-a arătat Darul lui Dumnezeu cel mîntuitor tututor oamenilor, care ne învaţă pe noi (Tit, 2, 11, 12). Ca lepădînd păgînătatea şi poftele lumeşti, cu curăţenie şi cu dreptate şi cu bună credinţă să vieţuim în veacul cel de acum. Aşteptînd fericita nădejde şi arătarea Slavei Marelui Dumnezeu şi Mîntuitorul nostru Iisus Hristos. Căci trebuie ca cei ce voiesc să fie adevăraţi creştini, să facă toată purtarea de grijă, să scoată păcatul, şi să omoare patimile trupului prin Dumnezeiescului Dar, ca prin nevoinţa faptei celei bune să se silească să alerge către Dumnezeu şi să fie împreună cu Dumnezeu. Că a lui făptură suntem, zice dumnezeiescul Pavel, zidiţi în Iisus Hristos spre fapte bune, pe care mai înainte le-a gătit Dumnezeu ca să umblăm întru ele. Măcar că nu este nearătat cum că în sfînta Biserică sunt şi necuraţi unii pentru viaţa cea rea, neavînd haină de nuntă. Dar îi sufere şi pe aceştia Biserica cu nădejdea pocăinţei, după asemănarea lui Dumnezeu, rugîndu-se pentru dînşii, ca să-şi lepede întinăciunile păcatelor şi să se întoarcă în rînduiala prietenilor şi a celor Aleşi. Iar cei întăriţi în ale lor socoteli şi nepocăiţi, străini se fac încă de acum de adunarea sfinţilor.

Că precum cel ce ar fi rămas lepros, afară de tabără petrecea, aşa cel ce grăieşte fără de căinţă, afară din Biserică se scoate (Teodoret al Cirului a doua lege cap. 14). Iar dacă cineva se va mira zicînd, cum că este cu cuviinţă a se numi sfîntă, în care sunt unii şi cu viaţă rea şi poate mai mulţi decît şi cuvioşi?

Dezlegarea din cele ce s-au zis este gata.

1 – Că SFÎNTĂ s-a zis, ca ceea ce este curăţită prin Sfîntul Botez, şi trup de acolo s-a făcut nespurcat şi neîntinat, al Preasfîntului Cap Iisus Hristos. Şi că prin înfricoşatele Taine ale Trupului şi Sîngele Domnului se hrăneşte şi se ţine.

2 – Că şi dinspre partea cea mai bună drept se numeşte sfîntă. Că mai bun este unul care face voia lui Dumnezeu, decît zece mii de călcători de lege.

3 – Biserica lui Hristos, se zice SOBORNICEASCA, adică soborniceşte peste tot **întinsă în toată lumea**. Şi o însemnează pe sobornica aceasta cuvintele acestea ale Scripturii: „Îţi voi da ţie neamurile moştenire Ta, şi biruinţa Ta marginile pămîntului şi va domni de la mare pînă la marginile lumii. Şi toate neamurile îşi vor sluji Ţie" (Psalm, 2, 6; Psalm, 71, 8). Că demult numai în Iudeia era cunoscut Dumnezeu în Israil mare era numele Lui (Psalm 75, 1). „Iar acum s-a umplut tot pămîntul de a cunoaşte pe Domnul. De la Răsăriturile Soarelui şi pînă la Apusuri, numele Meu s-a proslăvit între neamuri, şi în tot locul tămîie se aduce Numelui Meu şi jertfă curată" (Isaia 11, 9; Malehi 1, 11). Că măcar că Biserica lui Hristos a întîmpinat demult multe feluri de prigoane ce s-au ridicat de vrăjmaşul şi pururea se ridică, în tot chipul sîrguindu-se el s-o stingă pe ea, dar cu răbdarea străbătînd ea norul ispitelor mai mult decît soarele strălucit, şi chiar cu veacul se va întinde şi niciodată nu va lipsi.

Că însuşi El cel ce pe piatra adică pe mărturisirea lui Petru a zidit-o pe ea, a zis că şi porţile Iadului n-o vor birui. Pentru aceea creştinul cel adevărat oriunde şi oricînd se va întîmpla a fi, mădular adevărat şi se socoteşte al trupului celui sobornicesc al Bisericii lui Hristos, fiindcă are un Cap fără de moarte pe Iisus Hristos, întru care şi după dumnezeiescul Apostol, nu este jidov, nici grec, nu este rob nici slobod; nici parte bărbătescă nici femeiască. Că voi toţi unul sunteţi în Iisus Hristos. (Gal. 3,28).

ŞI SE ÎMPARTE Biserica CEA SOBORNICEASCĂ în mai deosebi şi din parte care se arată şi care se vestesc de cetăţile cele alese şi mai mari ale lumii, cele ce de

mult se numără 5, iar acum numai 4, care şi Patriarhii obişnuiesc a le numi. Adică a Constantinopolului, a Alexandriei, a Antiohiei, şi a 4-a a Ierusalimului. Şi pe aceasta deosebi şi în parte Biserici le însemnează sinoadele cele ce se numesc de alocuri, precum pe cea sobornicească o însemnează sinodul cel de a toată lumea. Pentru care iarăşi după puţin vom zice.

Iar acum pentru semnul de pe urmă să grăim. Că se zice mai pe urmă APOSTOLEASCĂ, pentru că păzeşte neclintit *învăţătura Apostolilor (după urmare şi* a Proorocilor) atît pe cea scrisă, cît şi pe cea nescrisă, adică pe cea prin gură, aceasta mărturiseşte dumnezeiescului Apostol Pavel, zicînd: „Zidiţi fiind pe temelia Apostolilor şi a Proorocilor, fiind Piatra cea din capul unghiului însuşi Iisus Hristos" (Efes. 2. 20).

CAPITOLUL VIII

PENTRU SINOADELE LOCALE ŞI CELE A TOATĂ LUMEA (Ecumenice)

Deci această una, sfîntă, sobornicească şi Apostolescă Biserică, nu este fără de ocîrmuire, ci mai vîrtos cu bună rînduială şi foarte frumos se conduce de cei ce sunt în ea Păstori şi duhovniceşti Dascăli. Că acela, adică Hristos, după Dumnezeiescul Pavel, i-a dat pe unii Apostoli, pe alţii Prooroci, pe alţii evanghelişti, pe alţii Păstori şi Dascăli. Spre săvîrşirea sfinţilor, la lucrul slujbei spre zidirea Trupului lui Hristos (Efes. 4,11–12). Deci păstoresc popoarele cele numite cu Numele lui Hristos, învăţîndu-le pe ele dogmele cele drepte şi petrecerea cea evanghelicească şi în scurt a zice creştinescă.

Iar de se va întîmpla vreo împerechere la credinţă, băgînd unii înlăuntru ceva nou şi smintind popoarele cele numite cu Numele lui Hristos; atunci după urmarea Apostolilor adunîndu-se laolaltă toţi sau cei mai mulţi episcopi şi deobşte socotind întru Duhul Sfînt, dezleagă certurile cele ce se întîmplă şi de obşte icoromisesc pacea. Că în Biserica lui Hristos nu este vreo conducere monarhică; ci precum este obiceiul a zice, aristrocratică, adică cea din întocmirea şi unirea de obşte a Păstorilor celor din ea. Că spune, zice nu celuia, ci Bisericii, adică Soborului. Deci de vor fi episcopii cei ce s-au adunat de la o parte, sau conducere, **Sinodul se numeşte local, iar de vor fi din toată lumea se numeşte de a toată lumea (ecumenic).**

Şi Sinodul cel de a toată lumea îl adună puterea cea împărătească, iar pe cel de loc, cel întîi peste episcopi, adică Patriarhul. Deci în sinoadele cele de locuri, după ce se făcea cercarea bine, şi socoteala ce răsărea se socotea potrivnică adevărului evangheliei, se scrie volum care cuprindea pricina şi se trimitea către celelalte scaune, ca şi acela unindu-se toţi una să zică şi să nu fie în Biserica lui Dumnezeu dezbinări. Deci arătat este că pentru ca sinoadele cele locale sunt din parte, nu pot să pricinuiască deobşte tuturor încredinţare şi prin urmare pace popoarelor celor ce se numesc cu numele lui Hristos. Pentru aceea a fost trebuinţă şi de Sinod a toată lumea.

Deci după datorie trebuie să se dea toată deplin Credința și cinstea sinodului celui a toată lumea, ca celui ce însemnează pe Biserica cea sobornicească, al căreia după dumnezeiescul Apostol prin multe locuri, Cap fără de moarte și prea înțelept este Iisus Hristos. Pentru aceea și credem cum că de Dumnezeiescul Duh al lui *luminîndu-se, toate drept le hotărește și fără de greșală* și Dogmele și Canoanele după care suntem datori să viețuim toți.

Pentru aceasta dar ca să zic în scurt, oricine nu va voi să se supuie sinodului de a toată lumea, acesta din partea și nădejdea creștinească a căzut, după hotărîrea Stăpînească, că de nu va asculta nici de Biserică, adică de sobor, să-ți fie ție ca un păgîn și vameș.

Deci este Soborul cel de a toată lumea Judecător Prea Înalt al pricinilor celor Bisericești, ca cel ce însemnează pe Biserica cea sobornicească, încă și mai presus de amăgire întru cele ce hotărește, ca cel ce se luminează fără de mijlocire de Duhul Sfînt. Pentru că așezămînturilor celor de la dînsul, ca unor cuvinte ale lui Dumnezeu vor să se plece creștinii cei de pretutindeni. Și ceea ce a zis marele apostol Petru pentru Prooroci: **Că fiind purtați de Duhul Sfînt, au grăit oamenii cei sfinți ai lui Dumnezeu.** (1 Petru 1, 21). Însăși aceasta și pentru hotărîrile soboarelor celor de a toată lumea ne învață pe noi dumnezeieștii Părinți. Dar fiindcă a judecătorului este a pune și sub pedepse pe călcătorii de lege, are și această rînduială și dregătorie de la Hristos Împăratul cel Ceresc, care le-a dat ucenicilor săi stăpînire de a lega și a dezlega. **Și deci pe cel ce nu se pleacă învățăturii celei drepte a Bisericii, îi pune sub legături nedezlegate și anatemei celei veșnice îi trimite.**

Deci sinoade locale putem număra prea multe, care hotăresc drepte și cu dreaptă socotela. **Iar Sinoade de a toată lumea de Obște șapte 7, iar deosebi de unii se mai adaoge și altul.** Și întîi se numără cel la toți cunoscut, ce s-a adunat în Niceea Bitinei la anul mîntuirii 325. Întru care au fost de față 318 Purtători de Dumnezeu Părinți, care s-au strîns din toată lumea de cel întru lăudatul întocmai cu Apostolii marele Constantin cel întîi împărat între Creștini, împotriva lui Arie celui prea fără de Dumnezeu, care s-a turbat asupra dumnezeirii Celui Unuia Născut, nu fiu drept și Dumnezeu adevărat pe Hristos zicîndu-l, ci zidire și unealtă a lui Dumnezeu și Tatăl, pe El hulindu-l. Deci sfîntul Sinod acesta cel dintîi a toată lumea, l-a dogmatisit pe El Dumnezeu Adevărat din Dumnezeu Adevărat, Născut nu făcut, de o ființă cu Tatăl, prin care toate s-au făcut.

Cel de al doilea s-a adunat la Constantinopol în anul 381 de la Hristos. A cărui ceată a fost puțină la număr numai de 150 de Părinți, care s-au adunat în vremea lui Teodosie cel Mare, celui ce l-a și strîns pe el. Acesta l-a surpat pe luptătorul de Duh Macedonie, trimițîndu-l anatemei și pe el și pe cei de un cuget cu el, ca pe cei ce au hulit împotriva Duhului Sfînt, că și pe aceștia fără de socoteală ziceau că e zidire Duhul Sfînt și rob al Fiului. Deci sfîntul Sinod al II-lea, fiindcă Simbolul Sinodului celui dintîi, credem zicea și întru Duhul Sfînt, și nimic mai mult, el împlinind ceea ce lipsea, a adaos, Domnul, de viață făcătorul, care din Tatăl purcede, cela din Tatăl purcede, cela ce împreună cu Tatăl și cu Fiul este închinat și slăvit, carele a grăit prin Prooroci. Acestea adăugind l-au arătat pe el și nezidit și de o Ființă cu Tatăl și cu Fiul, ca cel ce împreună cu dînșii este închinat și mărit.

Cel al III-l a Sinod s-a adunat în Teodosie cel Mic, la anul 441.200 de purtători de Dumnezeu Părinţi fiind strînşi împotriva lui Nestorie închinătorului de om, ce se făcuse Patriarh împărătesei cetăţilor. Care om gol socotindu-l şi propovăduindu-l pe Cel ce s-a Născut din Sfînta Fecioară, după urmare tăgăduia a numi Născătoare de Dumnezeu şi pe ceea ce l-a născut. Deci sfîntul Sinod ca pe un hulitor sub caterisire pe el l-a pus, Dumnezeu Adevărat din însăşi zămislire dogmatisind pe Hristos, şi Născătoare de Dumnezeu cu adevărat pe ceea ce mai presus de fire pe El în Pântece l-a purtat şi l-a Născut. Cel al 4-lea s-a adunat de Marcian şi Pulheria în anul 451, în Calcedon cetate a Bitiniei unde s-au strîns pînă la **630 de episcopi,** împotriva lui Eutihie **ticălosul arhimandrit,** şi a lui Disodor al Alexandriei celor nălucitori; care o fire rău dogmatiseau în Hristos, turbare şi amestecare a celor două firi aducînd înlăuntru. Pentru aceea Dumnezeieştii Părinţi ai sinodului acestuia cu bună credinţă au propovăduit pe unul şi acelaşi alcătuit din două firi şi în două firi. Dumnezeu desăvîrşit şi om desăvîrşit..

Cel al 5-lea s-a făcut în Consatantinopol a doua oară în **anul 553.** De Iustinian împăratul, Părinţi adunîndu-se **165, care au anatematizat pe Origen pe Didim şi pe Evagrie, cei ce murise mai înainte,** fiindcă au bîrfit, cum că au fost sufletele mai înainte şi cum că se mută din trup, şi cum că munca va să aibă sfîrşit, încă şi pe alţii oarecare ce s-au părut că s-au mutat din viaţă întru buna credinţă, dar s-au vădit din cărţile lor ce le-au scris, precum pe Teodor de Mopsuestia, care s-a vădit învăţător al socotelii celei rele a lui Nestorie şi pe Antim de la Trapezunda, care părtinea socotelii lui Euthie, la fel şi pe alţii oarecare.

Cel al 6-lea s-a adunat în Constantinopol a treia oară în anul de la Hristos **680,** de Constantin bărbatul strănepotul lui Iraclie, strîns fiind un număr de **170** Părinţi. Împotriva celor ce au socotit şi au propovăduit la Hristos o voie şi o lucrare, pe care mai mulţi fiind i-au pus sub anatemă, cu care împreună şi pe Onorie al Romei, fiindcă s-a arătat de însăşi epistola lui că era monotelit, **adică socotea numai o voie.** Deci Dumnezeiescului sinod a zis: Că precum mărturisim la Hristos două firi, după **unire, Dumnezeiească şi omenească,** aşa trebuie să socotim şi să zicem la acelaşi Hristos, şi DOUĂ Voi, Dumnezeiască şi omenească, asemenea şi două hotărîri, iar pe cei ce nu socotesc şi zic aşa, **îi anatematisim.**

Mai apoi de toate cel al 7-lea s-a făcut în Niceia a doua, în anul de la Hristos **787,** de Constantin şi Irina adunat, întru care au fost de faţă 777 Părinţi, împotriva celor ce s-au turbat asupra sfintelor Icoane şi s-au numit luptători de Icoane. Ca şi cum adică ar fi fost oprit de dumnezeiasca Scriptură a face asemănare lui Dumnezeu celui nevăzut. Care Dumnezeieşti Dascăli au întărit ca pe o Sfîntă şi mîntuitoare pe Închinăciunea Dumnezeieştilor Icoane, din tradiţia nescrisă a Dumnezeieştilor Apostoli şi din obicei prea vechi pe care este a-l vedea şi în povestirile Dumnezeieştilor Mucenici şi în cuvintele sfinţilor Dascăli, care zic: Că cinstea Chipului trece de la acela căruia este Chipul, după arătătorul de cele cereşti Marele Vasile. Că ce este văzut şi scris împrejur şi a-l închipui este cu putinţă, iar ce este nevăzut şi nescris împrejur, precum la Dumnezeiasca Fire, nu este cu putinţă.

Dar îl închipuim şi pe Îngeri şi precum au fost văzuţi de prooroci, deci nu ca pe nişte Dumnezei, cu închinăciunea şi slujirea cea cuviincioasă lui Dumnezeu, ci după aducere, adică pentru dragostea cea către acela al căruia este Chipul, ne cucerim

şi cinstim Dumnezeieştile Icoane. Şi lumini şi tămîie ale aduce lor de sfîntul acesta a toată lumea Sinod se porunceşte către noi.

Deci de obşte precum am zis, toţi creştinii 7 sfinte Soboare de a toată lumea ştiu pe cele zise. Dar mai este încă şi altul de a toată lumea, ci numai de cei cu ştiinţă cunoscut. Şi s-a adunat şi acesta în Constantinopol în anul de la Hristos **879**; de împăratul Vasile Macedon, **383 de episcopi** strîngîndu-se, cea mai întîi pricină adică, ca smintelele Bisericilor celor ce se întîmplase din scoaterea lui Ignatie şi punerea lui Fotie preasfinţitul să le înceteze şi pacea s-o aducă.

Iar a doua şi ca o vindecare oarecare să aducă boalei celei ce răsărise atunci de curînd a adăugirii aceleia **şi din Fiul,** care s-a făcut de vrăjmaşul în Simbol. Şi acestea trei le-a isprăvit sfîntul acesta Sinod.

Întîi pe Fotie preasfinţitul l-a arătat Patriarh adevărat şi după lege, a nu avea nici o tărie şi a nu se ţinea în seamă toate cele ce s-au grăit asupra lui soborniceşte şi în Roma şi în Constantinopol şi anatemei le-au dat.

A doua, pe Sinodul cel ce se făcuse mai înainte pe vremea lui Constantin şi a Irinei pentru Sfintele Icoane, l-au întărit, legiuind prin Canon al său deosebit, să se zică al şaptelea sfînt şi de toată lumea.

Şi a treia, hotar a aşezat, în care porunceşte ca să păzească tare de toţi Sfîntul Simbol şi nimănui să nu-i fie slobod a adăuga sau a scădea şi arată pe credinţa ceea ce s-a pogorît pînă la noi, că n-a fost desăvîrşită şi prihană face asupra fericiţilor acelora şi pururea pomeniţilor bărbaţi, ca şi cum adică n-au putut aceia să priceapă şi să înveţe lumea, Credinţa cea desăvîrşită.

Pe acest Sinod nu-l primesc latinii, căci ca o sabie le-a trecut prin inima lor aşezarea lui Fotie, pe care prea vrăjmaş îl socotesc ei şi hotarul lui cel fără de sminteală. Dar este cu adevărat de a toată lumea, la care toate scaunele Răsăritului prin ţiitori de loc s-au aflat. Şi mai întîi de aceştia au fost la el ţiitori de loc ai lui Ioan papa Romei. **Pavel şi Evghenie episcopii şi Petru preotul şi Cardinalul.**

Şi precum s-a zis mai sus, toţi cei aleşi ai Sfintei noastre Biserici, de a toată lumea îl ştiu pe acesta şi îl numesc şi Canoanele lui le întrebuinţează şi nimeni pentru dînsul nu se îndoieşte. Iar latinii de a toată lumea şi al 8-lea îl numesc pe cel ce s-a făcut mai înainte asupra lui Fotie, care precum s-a zis, de acesta s-a făcut a nu avea nici o tărie şi a nu se ţinea în seamă. Apoi apusenii după ce s-au dezbinat de Biserica noastră, făcînd idoli de patriarhi, de aici şi multe alte sinoade numără de a toată lumea, care de loc sunt mai vîrtos şi adunări ale celor vicleni.

ARĂTARE PE SCURT A DUMNEZEIEŞTILOR DOGME, CARTEA ÎNTÎI DESPRE TEOLOGIE

PARTEA ÎNTÎI

CAPITOLUL 1

PENTRU ESTIMEA LUI DUMNEZEU, ADICĂ DOVEDIRE SILOGISTICĂ, CUM CĂ ESTE DUMNEZEU, DINTRU ALE DUMNEZEIESCULUI DAMASCHIN

Cum că este Dumnezeu, cei ce primesc Sfintele Scripturi, Aşezămîntul (Testamentul) cel Vechi şi cel Nou nu se îndoiesc, şi nici cei mai mulţi din greci. Că cunoştinta cum că este Dumnezeu, fireşte întru noi este semănată. Dar de vreme ce atîta a putut răutatea vicleanului asupra firii omeneşti, cît pe oarecare şi în cea prea fără de socotelă şi decît toate răutăţile mai rea prăpastie a pierzării i-a surpat: a zice adică cum că nu este Dumnezeu, (pe a cărora nebunie arătînd-o David arătătorul Cuvintele celor Dumnezeieşti, a grăit: „Zis-a cel nebun întru inima sa, nu este Dumnezeu." (Psalm 13,1) veniţi puţine din cele ce ni s-au dat nouă prin învăţătură de la tîlcuitorii (adevărului) Darului, pentru aceasta să vorbim, chemînd întîi spre ajutor pe Tatăl şi pe Fiul şi pe Sfînt Duh.

Toate cele ce sunt, sau zidite sunt, sau nezidite. Deci de sunt zidite fără de îndoială sunt şi schimbăcioase. Pentru că a cărora fiinţa a început de la schimbare, acestea cu adevărat vor fi supuse sub schimbare sau stricîndu-se sau cu voinţa prefăcîndu-se. Iar de sunt nezidite, urmează cu adevărat să fie şi neschimbăcioase. Că a cărora fiinţa este împotrivă, a acestora şi chipul cum sunt (adică însuşirile) este împotrivă.

Deci cine nu se va uni la această socoteală, cum că toate cele ce sunt, nu numai cele supuse simţirii noastre, ci şi îngerii, se schimbă şi se prefac în multe feluri se mişcă şi se primenesc. Cele înţelese (sau de gînd adică care cu mintea se înţeleg). Îngerii zic şi sufletele, şi dracii cu voinţa şi cu sporirea la lucrul cel bun şi cu depărtarea de la lucrul cel bun, cu mai multă sau cu mai puţină. Iar celelate cu facerea şi cu stricăciunea, cu creştera şi cu micşorarea şi cu prefacerea dintr-un fel în altul şi cu mutarea din loc în loc.

Schimbăcioase dar fiind, fără de îndoială sunt şi zidite, iar zidite fiind, fără de îndoială s-au făcut de oarecine. Pentru că trebuie Ziditorul să fie nezidit, că dacă şi acela s-a zidit, fără de îndoială de cineva s-a zidit, pînă ce vom ajunge la oarece care să fie nezidit. Nezidit dar fiind Ziditorul, fără de îndoială este şi neschimbat, iar acesta ce alt va fi fără numai Dumnezeu.

Încă şi alcătuirea zidirilor, şi păzirea, şi ocîrmuirea, ne învaţă pe noi cum că este Dumnezeu, cel ce pe acestea toate le-a întocmit, şi le ţine, şi le păzeşte, şi pururea poartă grijă de dînsele. Căci cum ar fi fost cu putinţă, firile cele împotrivă, a

focului zic, şi a apei, a aerului, şi a pămîntului să se adune unele cu altele spre împlinirea unei lumi şi să petreacă nerisipite, de nu le-ar fi întocmit pe acestea vreo Putere atotputernică şi pururea le-ar păzi nerisipite? Cine este cel ce le-a pus în rînduială pe cele cereşti şi pămînteşti şi cîte umblă prin văzduh şi cîte petrec în apă. Iar mai vîrtos pe cele mai înainte de acestea, cerul şi pămîntul şi aerul şi firea focului şi a apei? Cine le-a împreunat pe acestea şi le-a despărţit? Cine le-a mişcat pe acestea şi le poartă cu mişcare neîncetată şi neoprită? Oare nu Meşterul acestora, care le-a şi pus tuturor lucrurilor firească însuşire şi urmare, după care toate se poartă şi se ocîrmuiesc? Dar cine este meşterul acestora? Oare nu cel ce le-a făcut pe ele şi întru fiinţă le-a adus? Căci n-o vom da întîmplării de sineşi, dar a cui este punerea la orînduială? Ci şi pe acesta, de se pare să o dăm.

Dar a cui este a-le ţinea şi a le păzi după hotarele şi legile cu care întîi s-au adus întru fiinţă? A altuia cu adevărat afară de întîmplarea de sineşi. Iar aceasta ce este alta? Fără numai Dumnezeu.

CAPITOLUL 2

PENTRU UNIREA LUI DUMNEZEU, ADICĂ DOVEDIRE DE LA SFINŢITUL DAMASCHIN CUM CĂ UNUL ESTE DUMNEZEU, ŞI NU MULŢI

Cum că este Dumnezeu, din destul s-a dovedit. Iar cum că unul este şi nu mulţi, cei ce cred Dumnezeiasca Scriptură nu se îndoiesc. Pentru că zice Domnul întru începutul punerii de lege: „Eu sunt Domnul Dumnezeul tău, cel ce te-am scos din pămîntul Egiptului. Să nu-ţi fie şi ţie alţi dumnezei afară de Mine" (Ieşire 20, 2, 3). Şi iarăşi: „Ascultă Israile. Domnul Dumnezeul tău, Domnul unul este" (Deut. 6, 4). Şi prin Isaia prorocul: „Pentru că Eu zice, sunt Dumnezeu întîi, eu şi după acestea, şi afară de Mine nu este alt Dumnezeu. Mainainte de Mine n-a fost alt Dumnezeu şi după mine nu va fi şi afară de Mine nu este" (Isaia, 44, 6).

Încă şi Domnul în Sfintele Evanghelii aşa zice către Tatăl: „Aceasta este viaţa cea veşnică, ca să te cunoască pe Tine Unul Adevăratul Dumnezeu" (Ioan 17, 3).

Iar cu cei ce nu cred Dumnezeieasca Scriptură, aşa vom vorbi: Dumnezeu este desăvîrşit, şi nelipsit, şi cu bunătatea şi cu Înţelepciunea şi cu Puterea, fără de început, fără de sfîrşit, Veşnic, nescris împrejur. Şi în scurt să zic, întru toate desăvîrşit. Deci de vom zice mulţi dumnezei, nevoie este şi urmează să se afle deosebire între cei mulţi. Că de nu se află nici o deosebire între dînşii, unul este mai vîrtos şi nu mulţi.

Iar de se află vreo deosebire întru dînşii, unde este desăvîrşirea? Pentru că ori cu puterea, ori cu înţelepciunea, ori cu vremea, ori cu locul de va fi mai jos de desăvîrşire nu va fi Dumnezeu. Iar aceasta a fi deopotrivă întru toate unul mai vîrtos arată şi nu mulţi. Cum încă de vor fi ei mulţi, se va păzi la dînşii şi aceasta, adică a nu fi scrişi împrejur? Pentru că unde va fi unul, nu va fi celălalt. Cum se va conduce lumea şi de mulţi şi nu se va risipi şi se va strica, vrajbă între cei ce ocîrmuiesc aflîndu-se? Pentru că deosebirea pricinuieşte împotrivire. Iar de va zice cineva, cum că fiecare stăpîneşte cîte o parte, cine i-a orînduit şi le-a împărţit lor? Că acela mai vîrtos va fi Dumnezeu.

Unul dar este Dumnezeu, desăvîrşit, nescris împrejur, Făcătorul a toate, Ţiitor şi Ocîrmuitor, mai presus şi mai înainte de toată săvîrşirea. Deosebit de acestea şi nevoie firescă este, ca Unimea să fie începutul Doimii.

Şi marele Atanasie în cuvîntul cel împotriva grecilor, multă dumnezeire, zice este nedumnezeire. Şi Tertulian, Dumnezeu, zice, de nu este unul nici Dumnezeu nu este. (Cartea 1 cap.13, Împotriva lui Marcion). Ci şi rînduiala zidirilor şi aşezarea lor una după alta mărturiseşte cum că un Dumnezeu este numai. Că omul nici nu poate fi, nici nu poate trăi fără de stihii şi mişcarea şi alergarea stelelor. Deci doar Ziditorul omului acesta şi este Domn al pămîntului şi al aerului şi al focului, şi al apei, al cerurilor şi al tuturor celor ce sunt întru însele. Aceasta se mai poate zice şi pentru dobitoace şi pomi şi celelalte. Ci şi însăşi rînduiala (Atanasia la acest loc) aşezării făpturilor şi încheierea cea cu potrivire a tuturor, nu mulţi, ci unul arată a fi Stăpînitorul şi Povăţuitorul ei. Cu cuvînt. Că de ar fi fost mulţi nu s-ar fi păzit acest fel de rînduială a tuturor, ci mai vîrtos vrajbă şi pierzare. Deci precum din iconomia cea din fiecare dobitoc, semuim că unul este sufletul cel dintr-însul, aşa şi din aşezarea tuturor făpturilor acestora unul şi numai înţelegem că este Ziditorul şi Domnul.

CAPITOLUL 3

CUM CĂ NECUPRINS DE MINTE ESTE DUMNEZEU ŞI NECERCAT, PENTRU ACESTA ŞI FĂRĂ DE NUME ŞI NETÎLCUIT, IAR NU CU PREA MULTE NUME DIN CELE PRICINUITE

Deci cum că este Dumnezeu şi Dumnezeieştile Scripturi ne învaţă pe noi şi mai întîi de Scripturi, însăşi firea la cei ce nu sunt nesimţitori luninat le mărturiseşte, iar ce este Dumnezeu, mai presus de om este aceasta a o şti. Că pe Dumnezeu, zice nimeni nu l-a văzut niciodată. Şi nu numai nu l-a văzut, cu simţirea adică a ochilor, ci nici nu l-a cunoscut adică cu mintea. Pentru aceea orice ştim despre Dumnezeu, Cel Unul Născut Fiul, care este în sînul Tatălui, acela a spus. Deci de vreme ce neînţeleasă şi necercată, nu numai de oameni, ci şi de însăşi Puterile cele nematerialnice, este Dumnezeiasca Fire şi Fiinţă, din aceasta este îmbogăţită şi cu a fi netîlcuită şi nenumită. Că precum ea pentru sineşi (Marele Dionisie zice) în Sfintele Scripturi cu cuviincioasă bunătate a dat, ştiinţa şi privirea ei ce este ea, de toate cele ce sunt întru fiinţă este neumblată, ca ceea ce pe toate cu Fiinţa le întrece. Şi pe mulţi din teologi îi vei afla că au lăudat-o pe ea nu numai ca pe ceea ce este nevăzută şi necuprinsă, ci şi cercată împreună, şi neurmată, fiindcă nu este nici o urmă a celor ce au trecut pe nemărginirea ei cea ascunsă, pe care nici a o înţelege nu este cu putinţă, nici a spune nici cîtuşi decît a o privi, pentru că ea este mai presus de toate şi cu covîrşire necunoscută, şi împreună pe toate marginile tuturor cunoştinţelor şi Puterilor celor fiinţeşti cu chip mai presus de fiinţă întru sineşi le-a luat, şi mai presus decît toate cu puterea necuprinsă, şi decît Minţile cele cereşti este aşezată. Că dacă toate cunoştinţele sunt ale lucrurilor celor ce sunt întru fiinţă, şi la cele ce sunt întru fiinţă, au marginea ceea ce este mai presus de toată fiinţa, este mai presus şi de toată cunoştinta. Ci pe ascunsul al

Dumnezeieştii Stăpîniri cel mai presus de minte şi de fiinţă, cu evlavii ale minţii neprimitoare de cercare şi sfinte, iar pe cele negrăite cu tăcere înţeleaptă cinstindu-le, către razele cele ce ne strălucesc nouă în Sfintele Scripturi ne înălţăm, şi de dînsele ne luminăm către laudele Dumnezeieştii Începătorii şi de acelea mai presus de nume strălucindu-ne şi către cîntările de laudă cele sfinte închipuindu-ne şi cu aceea, adică cu a-şi vedea pe Luminile cele Dumnezeieşte stăpînitoare care după măsură ni se dăruiesc nouă printre însele şi a lăuda pe cel de bine dătător început al toatei sfintei luminări, precum ea pentru sineşi în sfintele cuvinte le-a dat. Adică, cum că este a tuturor pricină şi început şi fiinţă şi viaţă... A toată viaţa şi fiinţa început şi pricină pentru bunătatea ei cea aducătoare întru a fi cele ce sunt şi ţiitoare.

Acestea, de Dumnezeieştilor cuvinte cu taină ne învăţăm şi pe toată, ca să zic aşa, cîntarea de laudă cea sfîntă a Teologilor o vei afla făcînd pe Dumnezeieştile numiri spre vestire, şi laudă către ieşirile Dumnezeieştii stăpîniri, cele de bine lucrătoare.

Şi de vreme ca ceea ce este estime a bunătăţii, cu aceasta a fi este pricină a tuturor celor ce sunt, se cuvine a lăuda pe Pronia cea de bine începătoare a Dumnezeieştii Stăpînii, din toate cele pricinuite. De vreme ce şi împrejurul ei sunt toate şi pentru dînsa ea este mai înainte de toate, şi toate întru dînsa s-au aşezat şi întru a fi ea, este aducerea întru fiinţă şi starea tuturor, şi pe dînsa o poftesc toate, cele înţelegătoare adică şi cuvîntătoarea cu cunoştinţa, iar cele mai de jos de acestea, cu simţirea, şi celelalte cu mişcarea cea vieţuitoare, sau cu îndemînarea cea firească şi a aşezării.

Deci aceasta ştiind Teologii şi ca pe o fără de nume o laudă pe ea, şi din tot numele. Ca pe o fără de nume adică, precum cînd zic, că însăşi dumnezeiasca Stăpînie întru una din vederile cele de taină ale dumnezeieştii arătări celei închipuitoare a înfruntat pe cel ce a zis: Cum îţi este numele tău? şi ca depărtîndu-l pe el de toată cunoştinţa de nume Dumnezeiesc, a zis la aceia: şi pentru ce întrebi de Numele meu? şi acesta este minunat. (Fac. 32, 29). Oare nu este cu adevărat acesta Numele cel minunat, cel mai presus de tot numele, cel fără de nume, cel ce întrece pe tot numele ce se numeşte, sau în veacul acesta sau în cel viitor? Iar cu multe nume iarăşi cînd o aduc pe dînsa că zice: „Eu sunt Cel sfînt, Viaţa, Lumina, Dumnezeul, Adevărul" (Fac. 13, 14). Şi cînd aceşti de Dumnezeu înţelepţiţi pe Pricinuitorul tuturor cu multe nume din toate cele pricinuite îl laudă, ca pe cel ce este Bun, ca pe cel ce este Frumos, ca pe cel ce este Înţelept, ca pe cel ce este Iubit, ca pe cel ce este Dumnezeu al dumnezeilor, ca pe cel ce este Domn al domniilor, ca pe cel ce este Sfînt al sfinţilor, ca pe cel ce este Veşnic, ca pe cel ce este de-a pururea şi ca pe cel ce este pricinuitor al veacurilor. Ca pe cel ce este dătător de viaţă, ca pe cel ce este Înţelepciune, ca pe cel ce este Minte, ca pe cel ce este Cuvînt, ca pe cel ce este Cunoscător, ca pe cel ce întrece toate visteriile a toată cunoştiinţa, ca pe cel ce este Putere, ca pe cel ce este Puternic, ca pe cel ce este Împărat al împăraţilor, ca pe cel ce este vechi de zile, ca pe cel ce este şi neîmbătrînit şi neschimbat, ca pe cel ce este Mîntuire, ca pe cel ce este Dreptate, ca pe cel ce este Sfinţire, ca pe cel ce este Izbăvire, ca cel ce întru Mărire pe toţi îi întrece şi ca pe cel ce este în vînt subţire. Măcar că şi în minţi îl zic pe el că este, şi în suflete şi în trupuri, şi în Cer şi pe pămînt, şi împreună întru aceia şi dată pe acesta şi în lume, împrejurul lumii, mai presus de lume, mai presus de Ceruri, mai presus de fiinţă, Soare, Stea, Foc, Apă, Duh, Rouă, Nor însăşi Stîncă şi Piatră, toate cele ce sunt şi nimic din cele ce sunt.

Deci aşa la pricina tuturor şi care este mai presus de toate, se va potrivi şi aceea, adică a fi fără de nume şi toate numele lucrurilor celor ce sunt, ca să fie cu adevărat Împărăţie a toate, şi împrejurul ei să fie toate şi de ea ca de o cauză, ca de început, ca de sfîrşit să se spînzure şi ea după cuvîntul Scripturii, să fie toate întru toate şi cu adevărat să se laude a toate Făcătoare, Începătoare şi Săvîrşitoare şi Ţiitoare, Păzire şi Casă şi către sineşi întorcătoare şi acestea întru unire, neţinut cu peste măsură. Că nu este cauză numai de a ţinea pe toate sau de viaţă, sau de desăvîrşire, că numai de la pronia aceasta sau de la cealaltă să se numească, Bunătatea cea mai presus de Nume, ci pe toate cele ce sunt peste tot şi fără de hotărîre împrejur întru sineşi mai înainte le-a luat cu bunătăţile cele preadesăvîrşit ale acesteia Uneia şi a toate pricinuitoare Pronii (Grijă), şi de la toate cele ce sunt potrivit se laudă şi se numeşte.

Unite cu acestea sunt şi cele ale lui Clement din Alexandria în a 5-a carte a Stromatelor. Neînchipuit zice este (adică Dumnezeu) şi nenumit, măcar deşi îl numim pe el cîndva nu chiar după adevăr, chemîndu-l sau Unul, sau Bun, sau Minte, sau însăşi Fiinţă, sau Tată, sau Dumnezeu, sau Ziditor, sau Domn, nu ca şi Nume al Lui spunînd zicem, ci pentru nepomenire Nume frumoase întrebuinţăm, ca să poată cugetul nerătăcindu-se la altele, să se razeme de acestea. Că nu deosebi fiecare nume este vestitor al lui Dumnezeu, ci împreună toate sunt arătătoare ale Puterii celui atotţiitor. Că cele ce se zic, sau din cele ce se află la dînsele, sunt grăite, sau din ţinerea şi aducerea a unora către altele. Iar dintru acestea nimic nu este cu putinţă a lua pentru Dumnezeu, deci Dumnezeirea aceasta cea mai presus de fiinţă şi ascunsă, nu se cuvine a îndrăzni a cuvînta, nici iarăşi a înţelege ceva afară de cele ce cu însuflare Dumnezeiască din sfintele cuvinte ne sunt arătate nouă, zice Marele Dionisie.

PENTRU CELE CE SE AFLĂ LA DUMNEZEU, SAU PENTRU DUMNEZEIEŞTILE NUMIRI DUPĂ SFÎNTUL DIONISIE AEROPAGITUL

CAPITOLUL 4

PENTRU SINGURIMEA LUI DUMNEZEU; ADICĂ CUM CĂ DUMNEZEU ESTE PREA SINGURATIC

APLOTIS (care pe româneşte se tîlcuieşte singurime) este potrivnică alcătuirii. Şi APLO, adică singuratec zicem pe ce este mai presus de alcătuire dar însemnează de multe ori acest cuvînt APLON (în limba greacă) nu numai pe nealcătuire, ci şi pe răutate, neprefacere şi neviclenirea şi celelalte. Deci alcătuirea este numai a trupurilor, iar Dumnezeu fără de trup fiind şi cu totul nemateriale, arătat că şi mai presus este de orice fel de alcătuire. Deci de vreme ce singuratică şi mai presus de singurime se laudă Dumnezeiasca Fire, oare cine aici în zadar va aduce pe cele multe feluri de

alcătuiri, care se poartă la filozofi. Că sub nici una fericita aceea Fire nu cade, că la alcătuirei şi materie se află şi schimbare, şi patimă urmează; precum este arătat, tuturor celor ce şi puţin de vor lua aminte, iar Dumnezeieştile Scripturi, Duh îl vestesc pe Dumnezeu, şi cei ce i se închină lui, cu duhul şi cu adevărul se cade să-i se închine (Ioan, 4, 24). Şi ca împreună cu Teologul să întreb: Ce socoteşti pe Dumnezeu, o prea filozoafe tu şi prea Teologule, şi care te lauzi în cele fără de măsură? Oare trup? şi cum cel nemărginit şi nehotărît şi neformăluit şi nepipăit şi nevăzut? Sau şi acestea trupuri? O Volnicie! că nu este aceasta fire a trupurilor. Sau cum că este trup adică vei da, iar cum că este acestea, vei tăgădui? O grosime! Ca nimic mai mult decît noi să nu aibă Dumnezeu. Căci cum va fi cinstit, dacă va fi scris împrejur? Sau cum va scăpa de a se încheia din stihii şi întru aceleaşi iarăşi a se desface şi cu totul a se risipi? Pentru că alcătuirea este începătură a vrăjbii. Iar vrajba a despărţirii, iar aceasta a risipirii, iar risipirea este lucrul cu totul străin de Dumnezeu şi de firea cea întîi. Nu se primeşte dar despărţire, ca să nu urmeze risipire, nici vrajbă, ca nu despărţire, nici alcătuire, ca nu vrajbă, pentru aceasta nici trup, ca nu alcătuire. Grigorie de Nazians la Cuvîntul al doilea pentru Teologie. Nici să zică cineva, că de nu se cuvine altă alcătuire a lui Dumnezeu, dar măcar cea din starea de faţă şi din întîmplare se va potrivi la El. Pentru că nimic în Firea cea Dumnezeiască nu este după întîmplare. Că ceea ce se întîmplă se poate să se afle şi să lipsească, care aceasta aduce arătată schimbare.

Iar Dumnezeu neschimbat şi este şi se va arăta. Deci toate însuşirile cele ce sunt la Dumnezeu, sunt de nevoie şi fiinţeşti. Pentru aceea Dumnezeu nu numai Viu se zice, ci şi Viaţă: şi nu numai Înţelept, ci şi Înţelepciune şi nu numai Drept, ci şi Dreptate. Iar mai vîrtos şi însăşi Viaţa, şi însăşi Înţelepciunea şi însăşi Dreptatea şi însăşi Bunătatea şi însăşi Sfinţenia şi toate acestea. Şi încă prin acel cuvînt mai presus, mai presus de viaţă, mai presus de înţelepciune, mai presus de bunătate, mai presus de Sfinţenie, prin care se arată că întrece pe toate cele ce sunt, care adică se împărtăşesc de El.

Iar cei împreună cu Acvinat rău socotind, voiesc ca săvîrşirile dumnezeieşti să fie tot una cu fiinţa, şi ca şi cum fugind cu aceasta de alcătuire, nimic sau puţin se depărtează de bîrfeala lui Eunomie. Că şi ei pe estimea ţinerilor, adică pe Părintime şi pe Fiime şi pe însuşirile cele închipuitoare şi deosebitoare ale Ipostasurilor, adică pe renaştere, ei pe naştere şi pe cele asemenea, nu voiesc să fie altele decît fiinţa. Că întru cele dumnezeieşti zic ei, numai una este Estimea, şi Estimea ţinerii, de estimea Fiinţei cu lucrul nu se despărţeşte, ci numai cu mintea şi cu cugetul. De socoteala aceasta a fost Bonaventura, care se vestea că este oarecare mare la latini într-o vreme cu Toma de Acvino, doi aceştia prea mari vrăjmaşi ai Bisericii noastre şi mulţi alţii din ruptura scolasticilor. Dar se ridică asupra lor ceată mare de Părinţi şi Teologi. Vasile cel Mare în cuvîntul cel întîi asupra lui Eunomiu. Deci cum nu este de rîs a zice pe Ziditoare că este Fiinţă, sau pe început Fiinţă, sau pe mai înainte cunoştiinţa asemenea? Şi în scurt, pe toată lucrarea a o socoti fiinţă? Şi dacă toate acestea aduc la o însemnare, toată nevoia este ca numirile aceeaşi putere să aibă unele cu altele precum la lucrurile cele ce se numesc cu multe nume. Cînd Simon şi Petru şi Chifa pe acelaşi îl numim. Şi dar cel ce va auzi neschimbarea lui Dumnezeu, se va duce la nenaştere, şi cel ce va auzi nedespărţirea va alerga la ziditoare. Şi decît această amestecătură ce ar fi fost mai fără de cale? Asemenea sunt cele ale Grigorie de Nissa în Cartea 2 împotriva lui Eunomie şi cele ale lui Augustin pentru Treime Cap. 4. Că alta este zice a fi Dumnezeu, şi alta a fi Tată, şi nici nu este cu cuviinţă a zice pe Tatăl

că este înțelept după Părintime. Ci și Teologul Grigorie în Cuvîntul, Pentru Fiul, pe naștere o deosebește de cel ce naște și pe voință de cel ce voiește; precum și pe mișcare de cel ce se mișcă. Și Ioan Damaschin, Cartea 3, Cap.15. Se cuvine a ști zice, cum că alta este lucrarea; și alta lucrătorul și alta lucrul și alta cel ce lucrează. Pentru aceasta Marele Vasile în cuvintele cele împotriva lui Eunomie, zice: Dacă la Dumnezeiasca Ființă vom pune toate Dumnezeieștile Numiri, nu numai alcătuit, ci și din părți nepotrivite încheiat, îl vom arăta pe Dumnezeu, pentru că alta și alta de fiecare din Numiri se însemnează. O întărește împreună pe socoteala aceasta și Sinodul 7 Ecumenic, la fapta 6 care hotărește că Ipostasul este Ființa împreună cu însușirile, și dintru aceasta altele decît Ființa le cunoaște pe însușiri.

Altele dar decît Ființa sunt la Dumnezeu însușirile. Deci de vreme ce dumnezeieștile însușiri și unele de altele se deosebesc și de ființa de la care izvorăsc, de va întreba cineva, cum ar fi numit pe aceasta a lor între dînsele deosebire? Tomul cel sobornicesc împotriva Achidinilor, alegerea lui Dumnezeu cuviincioasă o numește pe ea. În Volumul Agapis foaia 63, că alta și alta sunt Dumnezeiasca flință și Lucrarea, nu cu lucrul ci cu cugetul înțelegîndu-se și grăindu-se deosebirea lor. Și una sunt iarăși acestea, nu cu cugetul, ci cu lucrul privindu-se și grăindu-se unirea lor. Filot al Constantinopolului la Antiritica cuvînt 5, către sfîrșit. Iar oarecare din cei fără de socoteală pe la secolul 4, auzind în multe locuri Scriptura dîndu-i lui Dumnezeu picioare, și urechi și mîini și cap, și somn, și cele de acest fel, au socotit nebunii pe Dumnezeu cu chip omenesc, și ei Antropomorfite (adică închipuitori de om, sau dătători de chip de om) de la acel eres s-au numit, ci departe de această necuviință, ca firea cea întîi și nematerialnică, iar mai vîrtos care întrece toate nematerialnicia, să fie supusă la acest fel de nedesăvîrșiri. Că se zic acestea cu adevărat la Scriptură, dar se înțeleg drept și după buna Credință de Purtătorii de Dumnezeu bărbați. Și Teologie închipuitoare o numește Dumnezeiescul Dionisie pe toate acestea.

Că precum a zis oarecare din cei înțelepți: Dumnezeiasca Scriptură nu întrebuințează limba cea dumnezeiască, ci cea omenească și cum s-ar cuveni oamenilor toate acelea pentru Dumnezeu se grăiesc, adică pentru neputința noastră, ca dintru ale noastre să putem înțelege. Dar omul, zic ei, s-a zidit după Chipul lui Dumnezeu și după asemănare, deci dar și celelalte după suflet s-a zis omul, nu după trup, că s-a făcut după chipul lui Dumnezeu. Căci cu totul fără de trup este Dumnezeu.

Vor zice încă și tomiștii, cum că numai Dumnezeiasca Fire este nezidită dar și săvîrșirile dumnezeiești sunt nezidite, deci dar săvîrșirile cele dumnezeiești nu se deosebesc de Dumnezeiasca Fire. Dezlegarea este gata lesnicioasă. Numai firea cea Dumnezeiască adică împreună cu dumnezeieștile ei săvîrșiri. (Că nu se va lăuda și alta cu nezidirea, măcar îngerească de ar fi). Iar nu fără de Dumnezeieștile săvîrșiri. Adică numai firea cea Dumnezeiască este nezidită împreună cu Dumnezeieștile ei săvîrșiri. Încă se împotrivesc aceștia zicînd: Că dacă dumnezeieștile săvîrșiri, cu a fi sunt altele de ființă, sau ființa vor fi, sau întîmplări. Că tot ce este, sau ființă este, sau întîmplare. Răspundem: Cum că noi, pe acestea le numim estimi ființești și săvîrșiri cuviincioase lui Dumnezeu. Dar să ne spuie aceștia nouă, puterea cea cuvîntătoare, care se pune și se socotește întemeietoare deosebire a omului, oare ființă este, sau întîmplare, și puterea cea rîzătoare, și primirea de înțelegere și de știință, cele ce urmează ființei. Deci dacă acestea la om altele fiind de ființa cea omenească, nici ca niște ființe nu se deosebesc de aceasta, nici ca niște întîmplări, cum la Dumnezeu cu mult mai vîrtos nu slobod aceasta, ci ființe, sau întîmplări le plăzmuiesc pe

dumnezeieştile săvîrşiri. Este dar Dumnezeu singuratic şi mai presus de toate felurile de alcătuiri, de vreme ce nicidecum acestea nu se potrivesc la cel nemărginit şi mai presus de săvîrşire.

CAPITOLUL 5

PENTRU NESCHIMBAREA LUI DUMNEZEU, ADICĂ CUM CĂ DUMNEZEU ESTE NESCHIMBAT

Cum că Dumnezeu este neschimbat, însuşi prin gura prorocului Malehi strigă grăind: „Eu sunt Domnul Dumnezeul vostru şi nu m-am schimbat." (Mal. 3, 6). Şi în Psalmi: „Cerurile toate ca o haină se vor învechi şi ca un veşmînt le vei înveli pe ele şi se vor schimba, iar Tu acelaşi eşti." (Psalm 101, 27). Iar mai presus după Dumnezeiescul Grigorie de Nissa, mai presus de schimbare şi de prefacere este Dumnezeiasca fire. Că n-are spre ce să întrebuinţeze spre schimbare. Fiindcă de rău cu totul neprimitoare, iar către bun a se schimba nu poate. Căci nu are spre ce să primească prefacerea. Că nu are mai bun decît dînsa, la care se va muta. Că toată schimbarea se întîmplă sau cu lepădarea bunului celui ce se află, sau cu cîştigarea bunului celui ce nu se află. Iar Dumnezeu cu nemărginire desăvîrşit fiind, nici la o prefacere ca de acest fel nu se va supune. Dar vei zice cele ce se aduc în Scriptură, precum la Facere 6, 6: Că i-a părut rău lui Dumnezeu că l-a făcut pe om pe pămînt şi s-a căit şi a zis: Pierde-voi pe omul. Şi al Ieremiei unde zice Dumnezeu: „De se va întoarce neamul acela de la toate răutăţile sale, şi mă voi căi pentru relele ce m-a socotit să le fac lor." (Ier. 18, 8). Întru care se vede că se schimbă şi pătimeşte prefacere. Răspund: Cum că cu închipuire, şi cum s-ar fi cuvenit oamenilor, după prefacere, spre folosul oamenilor, mărturisesc.

Iar chiar întru adevăr şi cu lucrul tăgăduiesc. Pentru că pururea Dumnezeu pe mîntuirea oamenilor o şi voieşte şi o iconomiseşte (lucrează) cu nenumărate chipuri.

Şi relele le spune mai înainte prin Prooroci Iudeilor, precum şi Ninivei, prin Iona, nu ca negreşit să le aducă asupra lor acestea, ci ca pocăindu-se să scape de ispitirea lor cu lucrul. Şi sunt dar oamenii care se pocăiesc, cei ce se schimbă, iar nu Dumnezeu, care pururea are voie mai întîi şi mai înainte povăţuitoare, ca de sineşi pe buna voinţă, iar după urmă şi următoare pe cea după dreaptă pedeapsă a noastră. Teologie închipuitoare o numeşte marele Dionisie pe privirea şi socoteala acestora. Ce va zice cineva pe mînii, zice pe mîhniri, pe jurămînturile cele de multe feluri, pe căinţe, pe blestemuri, pe urgii, pe cuvintele cele în multe chipuri şi împleticite pentru păcat ale făgăduinţelor. Şi cîte altele se văd sfinte semne ale Dumnezeieştii plăsmuiri care îndrăzneşte toate... pe a căror buna podoabă care este ascunsă înlăuntru cine va putea s-o vadă, le va afla pe toate tainice şi Dumnezeieşti şi pline de multă lumină teologică. Că nu le socotim tainice pe semnele cele ce se văd, cum că s-au plăsmuit pentru sineşi, ci s-au pus înainte pentru ştiinţa cea negrăită şi nevăzută de cei mulţi, ca să nu fie celor spurcaţi lesne prinse cele preasfinte, ci numai îndrăgitorilor celor adevăraţi ai cuvioşiei să se descopere. Şi după multe oarecare: Şi vei căuta, zice, bine ştiu ca să se tîlcuiască şi somnul cel lăudat al lui Dumnezeu şi priveghierea şi

cînd vom zice, că Dumnezeiesc somn este covîrşirea lui Dumnezeu şi neîmpărtăşirea de la acelea pentru care poartă grijă. Iar priveghere pe luarea aminte a lui spre a purta de grijă de cei ce au trebuinţă de pedeapsă, sau de mîntuire, la alte semne teologice te vei muta. Epistola către Tit. zice încă şi Dumnezeiescul Ioan Damaschin, căci cîte pentru Dumnezeu mai trupeşte s-au zis, cu închipuire sunt zise şi au oarecare înţelegere mai înaltă. Că Dumnezeu este singuratic şi fără de formă. Şi-n scurt să zic, toate cele ce trupeşte sunt grăite la Dumnezeu, au oarecare înţelegere ascunsă, care ne învaţă prin cele ale noastre pe cele ce sunt mai presus de noi. Cartea 1, Cap. 11.

CAPITOLUL 6

PENTRU BUNĂTATEA ŞI SFINŢENIA LUI DUMNEZEU

Ne învăţăm de la dascălii cei înţelepţi întru cele dumnezeieşti cum că îndoită este înţelegerea Bunului. Că unul este cu adevărat şi din fire Bun, iar altul nu chiar cu adevărat, ci după împărtăşire, sau dare de la unul la altul. După însemnarea cea dintîi numai Dumnezeu este Bun. Că numai acela întîi şi chiar cu adevărat şi din fire este Bun, iar mai vîrtos şi Izvor al Bunătăţii, şi Început al însăşi Bunătăţii. Iar oamenii deşi suntem buni, dar nu chiar cu adevărat, ci după împărtăşire şi amestecat avînd bunul şi schimbăcios. Această despărţire însemna răspunsul Mîntuitorului către cel ce l-a întrebat ce va face să moştenească viaţă veşnică, că nu cum cu totul nu este bun, ci cum că chiar cu adevărat şi din fire nu este bun, fiindcă este după împărtăşire, şi vicleşuguri prisoseşte întru el de mai multe ori. Şi înţelegerea bunului se aduce către altul. Pentru că fire a bunătăţii adică firească însuşire este, ca către cele afară de dînsa a se mişca şi a se vărsa şi a se întinde spre altele, după Grigorie Teologul Cuvînt la Naşterea lui Hristos, ca mai multe să fie cele ce au să dobîndească facerile de bine. Pentru aceea şi în loc de cuvînt fără de îndoială se zice, cum că bun este, pe care toate îl poftesc. Şi de este cu cuviinţă a zice (grăieşte Marele Dionisie) pe Bunul cel ce este mai presus de toate cele ce sunt şi însuşi cel ce nu este îl, pofteşte, şi se ceartă oarecum şi el să fie întru cel Bun care este cu adevărat mai presus de fiinţă; după lepădarea a toate. Şi de pare o tăinuitorilor buni, să auzim pe acest de Dumnezeu înţelepţit Teolog, cum că foarte bine laudă pe numirea bunului Estimei cele Dumnezeieşte Stăpînitoare, zicînd: Că cu a fi Dumnezeu Bunul, ca un fiinţesc Bun la toate cele ce sunt îşi întinde bunătatea. Că precum soarele nostru nu socotind sau voind, ci cu aceasta cu a fi le luminează pe toate cele ce pot după potriva şi chipul lor a se împărtăşi de lumina lui. Aşa cu adevărat şi Bunul (care este mai presus de soare, ca mai presus de o Icoană întunecoasă chipul cel întîi cu deosebire) cu Estimea însăşi către toate cele ce sunt după potrivă îşi sloboade Razele atoatei Bunătăţii sale. Pentru acestea s-au adus întru a fi cele înţelese (de gînd) şi înţelegătoare, toate şi Fiinţe, şi Puteri şi Lucrări. Pentru aceasta sunt şi au viaţa cea neîncetată şi neîmpuţinată, fiind ele slobode de toată stricăciunea şi de moarte şi materie, şi facere şi dreptate de schimbarea cea nestatornică şi curgătoare şi care altă dată altfel se poartă. Şi ca cele ce sunt fără de trupuri şi nematerialnice se înţeleg, şi ca cele ce sunt Minţi cu chip mai presus de lume înţeleg, şi cu cuvintele lucrurilor celor ce sunt se luminează, şi iarăşi

la cele de un neam cu dînsele pe cele ale lor le trec... De la care (adică a lui Dumnezeu Bunătate) li s-a dăruit lor şi a fi cu chip bun şi arăta întru sineşi pe bunătatea cea ascunsă, şi a fi Îngeri (adică îngeri vestitori) fiind puse înainte ca nişte vestitoare ale tăcerii celei Dumnezeieşti şi ca nişte Lumini luminoase tîlcuitoare ale celui ce este întru cele ascunse. Ci şi după acele Sfinţite şi sfinte minţi pentru Bunătatea cea mai presus de bunătate sunt şi sufletele, şi cîte sunt ale sufletelor bunătăţi, a fi ele înţelegătoare, a avea viaţa cea firească nestricăcioasă, însăşi aceasta a fi ele şi a putea a se ridica către vieţile cele îngereşti şi printr-înşii ca prin nişte buni învăţători a se sui la începătoria Bunătăţii tuturor celor buni. Şi a fi după potriva lor întru împărtăşirea strălucirilor celor ce izvorăsc de acolo şi a se împărtăşi pe cît este cu putinţă de Darul cel cu chip bun şi cîte altele de noi întru cele pentru suflet s-au numărat.

Ci, de se cuvine a grăi, şi pentru cele însăşi necuvîntătoare suflete sau vieţuitoare cîte zboară în văzduh şi cîte umblă deasupra pe pămînt, şi cîte se tîrăsc pe jos pe pămînt, şi cele ce au viaţa în ape sau sunt amfibii, adică au două petreceri pe uscat şi în apă, şi cîte trăiesc sub pămînt acoperite şi vîrîte şi în scurt, cîte au pe cel simţitor suflet, sau viaţă şi acestea toate pentru cel Bun s-au însufleţit şi li sa dat viaţă. Încă şi toţi pomii au viaţa cea hrănitoare şi mişcătoare de la cel Bun.

Şi cîtă fiinţă este fără de suflet şi fără de viaţă, pentru cel Bun este şi pentru Dînsul au dobîndit aşezarea cea firească. Iar dacă şi mai presus de toate cele ce sunt este (precum cu adevărat este cel bun, şi pe ce este fără de chip, închipuieşte, şi întru el numai şi ce este fără de fiinţă, şi ce este fără de viaţă, este covîrşitoare viaţă, şi ce este fără de minte, este înţelepciune peste măsură, şi cîte sunt întru Cel Bun, sunt ale închipuirii celei peste măsură a lucrurilor fără de chip.

Pe toate la sineşi le întoarce Bunătatea, şi cea începătoare este a adunării celor risipite, ca ceea ce este începătoare a Unimii şi unitoare Dumnezeire şi toate pe ea ca pe ceea ce este începutul lor, ca pe ceea ce împreună le ţine, ca pe ceea ce este sfîrşitul lor o pofteşte. Şi bunul este (precum cuvintele grăiesc) de (a care toate s-au făcut şi sunt, ca de la o cauză prea desăvîrşită fiind aduse întru fiinţă şi întru care toate stau ca un într-un atotştiitor păzindu-se şi ţinîndu-se, şi la care toate se întorc; ca la un sfîrşit al fieştecăruia şi pe care toate îl poftesc, cele gînditoare şi cuvîntătoare cu cunoştinţa, iar cele simţitoare cu simţirea, iar cele lipsite de simţire cu mişcarea cea sădită în fire a poftei celei de viaţă. Iar cele fără de viaţă şi care sunt numai, cu îndemînarea către împărtăşirea numai a fiinţei. În ce chip adică şi lumina (adică soarele) adună şi întoarce (a sineşi pe toate cele ce sunt, cele ce văd, cele ce se mişcă, cele ce se luminează, cele ce înfierbîntează, cele ce în scurt de către razele ei se ţin şi se păzesc.

Pentru aceasta şi Helios adică soare se numeşte, pentru că pe toate le face Aoli adică adună şi strînge pe cele risipite. Şi toate cele simţitoare o poftesc pe ea, sau pentru că poftesc să vadă, sau să se mişte şi să se lumineze şi să se înfierbinteze şi în scurt să se ţie şi să se păzească de lumină. Şi nu zic cu adevărat după cuvîntul cel vechi, cum că, Dumnezeu fiind soarele şi ziditor al tuturor acestora, deosebi conduce lumea aceasta ce se vede. Ci cum că cele nevăzute ale lui Dumnezeu de la zidirea lumii, din făpturi fiind cunoscute se văd şi veşnică Puterea lui şi Dumnezeirea. (Rom.

1, 20). Şi acestea adică dintru ale Dumnezeiescului Dionisie, cît să luăm noi oarecare întunecoasă înţelegere a însăşi Bunătăţii celei Dumnezeieşti, de la care s-au urzit toate şi se păzesc şi se poartă.

Dar aici, zice Clement prea înţeleptul Stromatis, răsar unii zicînd cum că nu este bun Dumnezeu, pentru toiag şi îngrozire şi frică. Că zic: Dacă este Domnul iubitor de oameni şi bun, cum să mînie şi munceşte? Deci de nevoie este să zicem şi pentru aceasta, cît va fi cu putinţă în scurt.

De vreme ce folositoare oarecum este această iconomie spre învăţătura cea bună şi îndreptarea năravurilor copiilor, avînd rînduială de ajutor de nevoie. Că se vindecă multe din patimi cu munca şi porunca rînduielilor celor mai aspre şi încă prin învăţătura oarecăror vederi. Şi mustrarea este o chirurgie a sufletului. Iar patimile depărtate de la adevăr, pe care trebuie să le mustre despărţindu-le prin tăiere. Iar înfruntarea se aseamănă cu doftoria, risipind umflăturile patimilor cele vîrtoase şi împietrite şi curăţind spurcăciunile desfrînării vieţii, încă şi netezind cărnurile cele crescute ale trufiei, făcînd pe om sănătos şi adevărat.

Iar sfătuirea ca dietă este a sufletului celui bolnav, la acele de care trebuie să se împărtăşească îndemnătoare şi de la acele de care nu trebuie, opritoare. Şi toate spre mîntuire şi sănătate veşnică se potrivesc.

Dar fiindcă şi pentru Sfinţenie ne-am făgăduit să grăim în Capul acesta, să zicem în scurt şi pentru aceasta.

Şi deci, după acestaşi marele Dascăl Dionisie, în limba greacă Aghiotas, adică sfinţenie este (după însemnarea cea adevărată a alcătuirii cuvîntului) cea de tot adus, adică cea de toată spurcăciunea slobod şi spre desăvîrşit şi cu totul preacurată curăţenie. Şi se cuvine a lăuda zice pe cel cu nenumărate numiri şi ca pe un Sfînt al sfinţilor. Că de vreme ce prea plin este de toate Cauzatorul a toate, cu o întrecere care întrece toate, Sfînt al sfinţilor se laudă, cu pricină care se varsă pe deasupra şi cu peste măsură care întrece, precum ar fi zis cineva, pe cît întrec cele ce sunt sfinte pe cele ce nu sunt şi iarăşi însăşi împărtăşirile pe cele ce se împărtăşesc pe atîta este mai înalt decît toate cele ce sunt cel mai presus de toate cele ce sunt şi decît toate cele ce se împărtăşesc şi decît Împărtăşirile, Cauzatorul cel neîmpărtăşit.

Deci mama proorocului Samuil proorociţă fiind cu Duh proorocesc laudă zicînd: Că nu este Sfînt ca Domnul şi nu este drept ca Dumnezeul nostru şi nu este sfînt afară de Tine. (I Regi, 2, 2). Iar sfînta noastră Biserică spre dînsul întorcîndu-se cîntă lăudînd: Că tu eşti Unul Sfînt. Pentru că este nu numai sfînt, ci şi mai presus de sfinţenie şi însăşi sfinţenia şi Izvor şi Cauză a toată sfintenia, nu numai a oamenilor celor ce sunt în materie şi materialnici, ci şi Puterilor celor nematerialnice şi cereşti. Şi voieşte Dumnezeu ca oamenii să urmeze Sfinţeniei lui după putere.

Şi ne îndeamnă pe noi la acestea marele Apostol Petru zicînd, după Sfîntul care va chemat pe voi şi voi să fiţi sfinţi întru toată petrecerea. Că scris este: Fiţi sfinţi că Eu sunt sfînt. Pentru aceea şi cînd ne lenevim ne ridică şi cînd umblăm fără de rînduială ne povăţuieşte, slobozind toiagul celor de întristare, spre folos, ca să ne împărtăşim sfinţeniei lui. Că fără de sfinţenie care este cucernicia cea desăvîrşită, este cu neputinţă a ne învrednici Bunătăţile celor nestricăcioase.

CAPITOLUL 7

PENTRU NEMĂRGINIREA ŞI NEÎNCĂPEREA LUI DUMNEZEU, ADICĂ CUM CĂ DUMNEZEU ESTE NEMĂRGINIT ŞI ÎN TOATĂ LUMEA NEÎNCĂPUT

Nemărginit este acela, căruia nu este cu putinţă a-i afla margine. Şi după filozofi, cel ce nu are margine după cîtăţime, ier după Dumnezeieştii Părinţi, cel ce nu se supune nici la o margine după fiinţă şi Cunoştinţă şi Putere şi acesta nimic alt nu poate fi, fără numai Dumnezeu. Că numai Dumnezeu este chiar şi cu adevărat nemărginit şi mai presus de nemărginire, după toate dumnezeieştile lui săvîrşiri. Şi se pare înţelegerea Nemărginitului că are apropiere către înţelegerea Neîncăputului. Căci fiindcă lumea toată este mărginită, arătat că de aici neîncăput în toată lumea se laudă Dumnezeu, ca cel ce este nemărginit adică şi mai presus de toată mărginirea. Afară că înţelegerea nemărginitului este slobodă, iar a Neîncăputului se aduce către altul, că neîncăput este cel ce nu încape nici într-un loc. Dar trebuie să luăm aminte la neîncăputul lui Dumnezeu că nu se cuvine nicidecum să înţelegem la Dumnezeu vreo întindere, ca şi cum nemărginită. Iar mare de se zice, precum se şi zice la Sfînta Scriptură şi la Purtătorii de Dumnezeu Părinţi, adeseori după Puteri se laudă mare, precum zice sfinţitul Augustin şi înţeleptul Vreniu, grăind: Şi aceea adică; mare, cînd se zice la Dumnezeu, nu aducîndu-se către ceva adică cu însemnare însemnează mare, ci slobod, adică fără de asemănare se zice mare.

Deci nemărginit fiind Dumnezeu şi nescris împrejur cu Fiinţa şi cu Puterea, cu cuviinţă se propovăduieşte de Dumnezeieştii Prooroci, cum că şi pretutindenea este şi mai presus de toate este şi toate le plineşte Cerul îmi este Mie scaun şi pămîntul razim picioarelor Mele. Şi cerul şi pămîntul eu le plinesc, zice Domnul (Le umplu). Şi unde mă voi duce de la Duhul Tău şi de la Fata Ta unde voi fugi, de mă voi sui în cer Tu acolo eşti. De mă voi pogorî în iad de faţă eşti. (Isaia, 66, 1; Ier. 23, 24; Psalm 138, 6).

Iar se zice Dumnezeu da taologi, cum că este pretutindenea în trei Chipuri, cu Cunoştinţa, cu Puterea sau Lucrarea şi cu Fiinţa (Alţii din Teologi n-au acast cuvînt lucrarea, ci numai Puterea. Pentru aceea şi mai jos unde zice: Iar Puterea şi cu lucrarea, celor buni făcînd bine, iar pe cei răi pedepsindu-i. Iar cu Puterea, după care ţine toate şi lucrează şi întru toate. Dar însă poate să stea şi aşa, iar cu Putera de vreme ce cu aceasta ţine şi lucrează celor buni făcîndu-le bine, iar pe cei răi pedepsindu-i). Cu Cunoştinta. Pentru că s-a zis întru cele mai dinainte, că Dumnezeu ca cel ce este cauza din care şi pentru care sunt toate cele ce sunt, pe toate le cunoaşte şi le ştie cu oarecare cunoştinţă singuratică, nu numai pe cele ce sunt acum de faţă, ci şi pe cele trecute şi pe cele ce vor să fie. Că nu este zidire nearătată înaintea Lui, ci toate sunt goale şi descoperite înaintea ochilor lui. Iar cu Puterea şi Lucrarea, celor buni făcînd bine, iar pe cei răi pedepsindu-i şi întorcîndu-i spre pocăinţă.

Iar cea de pe urmă şi cu fiinţa. Însă nu cu scriere împrejur, sau cu hotărîre împrejur, care sunt ale trupurilor, ci fără de amestecare prin toate străbătînd şi cu totul

cu Fiinţa neîmpărtăşit rămînind de zidirile sale, după asemănarea soarelui celui simţit, care peste toate cele de jos loveşte, dar de nici unul cu fiinţa nu este împărtăşit, fără numai cu fierbinţeala sa şi cu strălucirea, de care după potrivă se împărtăşesc cele ce se împărtăşesc. Şi deci şi Dumnezeu Soarele cel înţelegător, fără de asemănare este de faţă pretutindenea la cele ce sunt, sfîrşit fiind al tuturor şi întru sineşi pe toate avîndu-le, dar neîmpărtăşit cu totul de toate puterile, pentru că nu este cu putinţă cel Nemărginit către cel mărginit şi cel nezidit către cel zidit să aibă vreo împărtăşire.

Deci neîmpărtăşită nicidecum cu totul este Dumnezeiasca Fiinţă. Că dacă vor zice unii cum că este împărtăşită Dumnezeiasca Fiinţă, nu vom mai avea de aici Dumnezeirea în trei Ipostasuri, ci în nenumărate Ipostasuri, după Grigorie cel Mare al Tesalonicului, Palama. Ci care din cei crescuţi, întru Dumnezeieştile Dogme nu ştie că a masalienilor este această bîrfeală, cum că se împărtăşesc de Fiinţa lui Dumnezeu, cei ce la vîrful faptei bunei a lor au ajuns. Pe a cărora hulă potrivnicii şi a o întrece silindu-se, nu numai cei ce cu fapta bună se deosebesc din oameni, ci şi fieştecum toţi zic că se împărtăşesc de Dumnezeiasce Fiinţă, cu pricină prea nebunească, pentru că este aceasta de faţă pretutindenea. Deci nici după Fiinţă, nici după Ipostas (zice acestaşi) se face cineva părtaş lui Dumnezeu. Că nici una din acestea două nu se împărţeşte nici cîtuşi decît, nici se dă cu totul nimănui. Şi pentru aceea şi întru toate cu totul neîncăput după acestea este Dumnezeu, măcar deşi după acestea pretutindenea de faţă este. Pe neîncăperea lui Dumnezeu, şi Clement Alexandrinul înţeleptul în Stromatele 2, tîlcuind-o zice: Moisi fiind încredinţat cum că niciodată nu se va face cunoscut prin înţelepciunea omenească, arată-te pe Tine mie, zice şi în Norul cel întunecat unde era Glasul lui Dumnezeu a intra se sileşte, adică întru cele ascunse şi nearătate înţelegerii pentru Cel ce este. Că nu în nor întunecat, sau în loc este Dumnezeu, ci mai presus şi de loc şi de vreme, şi de însuşirea celor ce s-au făcut, pentru aceea nici în parte în loc nu petrece cîndva, nici cuprinzînd, nici cuprinzîndu-se, sau cu vreo hotărîre, sau cu despărţire.

„Că ce casă îmi veţi zidi voi Mie zice Domnul?" Şi nici El însuşi nu şi-a zidit neîncăput fiind, măcar deşi cerul se zice scaunul Lui, nici aşa nu se cuprinde, ci se veseleşte odihnindu-se pentru zidire. Aduc însă în mijloc şi pe sfinţitul Augustin, care foarte bine zice: Dumnezeu este afară de toate, neînchizîndu-se afară înlăuntru a toate, neînchinîndu-se înlăuntru, deasupra tuturor neînălţîndu-se, dedesubtul tuturor nesmerindu-se, mai înlăuntru în toată lumea, pentru că întru dînsul sunt toate, mai afară de toată lumea, pentru că el este mai presus de toate.

Dar se împiedică unii auzindu-l pe Dumnezeu zicînd: Deci pogorîndu-mă voi vedea... şi Fiul lui Dumnezeu s-a pogorît din ceruri. Şi Dumnezeu l-a părăsit pe El. Acesta auzindu-le, nu este dar, zic, pretutindenea Dumnezeu. Dar arătat este, că şi acestea închipuitoare, precum şi cele asemenea, nu chiar cu adevărat, ci omeneşte se zic la Dumnezeu, Că voieşte prin acestea să ne înveţe pe noi Dumnezeu, ca nimic să nu facem sau să hotărîm mai înainte de cercarea cea cu de-amănuntul. Nu cum că a avut trebuinţă cel ce ştia toate de a vedeà şi a se înştiinţa.

Şi se coboară după cuvîntul pogoririi, nu cum că şi a se muta poate cel ce toate le plineşte. Şi de cei ce păcătuiesc se depărtează, strîngînd Darul pe care le-a fost dat lor.

CAPITOLUL 8

PENTRU VEŞNICIA LUI DUMNEZEU

Veşnicimea este petrecere de fiitor fără de început şi fără de sfîrşit împreună toată, care adică nici început n-a avut, nici sfîrşit nu va avea. Unii în loc de fiitor, au pus de viaţă, nu cu luare aminte cu amănuntul. Că petrecerea care împlineşte locul felului în hotărîre, nu este numai a celor ce au viaţă, ci şi acelor ce nu au viaţă. Şi după Dumnezeiescul Maxim Mărturisitorul în Capitolul 5 al Cuvîntului celui pentru Dumnezeieştile Numiri al Marelui Dionisie: întîi este ceva, şi atunci şi viaţă şi înţelepciune. Întrucît dar viaţa se înţelege împrejurul lui a fi ca una din săvîrşirile cele ce se află împrejur. Iar acel Cuvînt, adică, împreună toată, s-a pus în hotărîre spre deosebirea petrecerii celei în vreme, care fireşte vine la sfîrşit. Pentru că veşnicimea nu este cu schimbare precum este vremea. Că nu se împărţeşte în părţi, în partea cea mai dinainte adică şi în ce-a mai de pe urmă, întru care despărţindu-se vremea, are următoare pe una după alta, care aceasta se numeşte Diadohî. Deci după hotărîrea ce s-a dat acum veşnicimea se potriveşte deosebit numai la Dumnezeu. Şi chiar adevărat veşnic numai Dumnezeu se laudă. Pentru că numai Dumnezeu nu are nici început nici sfîrşit. Şi numai el se propovăduieşte fără de început şi fără de sfîrşit. Foarte bine Teologul Grigorie în Cuvîntul cel de la Naşterea lui Hristos arată aceasta, adică pe Veşnic, zicînd: Cînd va căuta mintea la adîncul cel din sus neavînd unde să stea, şi să se razîme cu nălucirile cele pentru Dumnezeu, pe nemărginirea cea de şi neieşirea, fără de început a numit-o. Iar cînd la cele din jos şi de pe urmă, fără moarte şi nepieritor. Iar cînd le va aduna şi le va împreuna pe amîndouă, Veşnic. Că veacul nu este vreme, nici parte oarecare a vremii. Că nici nu se numără. Iar după cea adevărată această însemnare, prin care se arată neînceputul şi nesfîrşitul, se ia zic Dumnezeiasca Scriptură acel cuvînt Veşnic, şi la prelungire îndelungată a vremii. Aşa în multe locuri îi numeşte pe îngeri veşnici, pentru că se împărtăşesc de veac, după Pahimer, şi pentru că mai întîi decît toate celelalte zidiri ei s-au zidit. La această prelungire a vremi se ia şi cuvîntul acela: Pînă la sfîrşitul veacului. Care însemnează sfîrşitul întăririi lumii, care se numără cu vreme rînduită. În acest fel este încă şi acela: De anii cei veşnici mi-am adus aminte (Psalm 76, 6), ci încă şi viaţa noastră a fiecăruia s-a zis veac. Precum: Veacul nostru întru luminarea Feţei Tale (Psalm 89, 8). Pentru aceasta să zicem, cum că îndoit este Veşnicul, că unul este chiar cu adevărat numai la Dumnezeu se zice, pentru că şi mai înainte de veci, şi Făcător al veacurilor este El: Iar altul nu chiar cu adevărat, ci după prelungirea vremii, după care însemnare şi zidirile se zic veşnice. Şi după care prelungire şi veacuri mai multe numără Biserica, pe fiecare mie de ani un veac zicîndu-l. Încă şi pe fiecare sută de ani după obiceiul celor mai noi, un veac o zicem. Precum veacul al 17-lea s-a făcut aceea. Iar acest cuvînt Pururea fiitor, şi Pururea Fiinţime se zice mai de obşte şi în loc de veşnic, dar zic că se deosebeşte Pururea Fiitor de Veşnic. Că acela adică Veşnic precum s-a zis, chiar şi întîi şi cu adevărat, se zice numai la cel fără de Început şi fără de sfîrşit, care este Dumnezeu. Iar acesta, adică pururea fiitor, chiar cu adevărat la cei ce au luat început, dar sfîrşit nu au, precum Îngerii şi sufletele, care după Dumnezeiescul Dar au a fi fără de sfîrşit. Dar se iau, precum s-a zis, în multe locuri unul în locul altuia mai de obşte.

Dar poate va duce cineva împotriva celor zise, pe graiul acela: „La început era Cuvîntul" (Ioan 1, 1), care este în vreme trecută. Şi pe Cel de la Apocalipsă: „Cel ce este şi Cel ce era şi Cel ce va să vie" (Apoc. 1, 8). Şi va zice cum că se dă în Sfînta Scriptură le Dumnezeu deosebire a vremii.

Dar trebuie să zicem, cum că aceste deosebiri ale vremii, nu chiar cu adevărat, ci cu covîrşire se zic la Dumnezeu, adică întrucît Dumnezeu pe toată vremea cu Veşnicimea sa o cuprinde şi se pune împotrivă cu mişcările cele ce se săvîrşesc, după deosebite părţi ale vremii, care cu adevărat frumos o tîlcuieşte Sfinţitul Augustin Cartea 59 la Ioan zicînd: Măcar că firea cea negrăită nu primeşte pe, era, şi, pe va fi, ci numai este. Că ea cu adevărat este care nu poate să se schimbe. Dar pentru primenirea vremilor, după care prisoseşte mărirea noastră, şi lesnicioasa prefacere, nu vom zice cu minciună, era, şi este, şi va fi. Era adică în veacurile cele trecute, şi va fi în cele viitoare, şi este întru cele ce sunt acum. Era adică, că nici n-a lipsit vreodată: Şi va fi, că nici nu va lipsi vreodată. Şi este pururea fiind. Şi nici împreună cu cele trecute a pune, nemaifiind: Nici împreună cu cele ce sunt nu alunecă nemai rămînînd. Nici împreună cu cele ce vor să fie răsare, ca şi cum pînă atunci nefiind.

CAPITOLUL 9

PENTRU NEAJUNGEREA, ADICĂ, CUM CĂ VEDEREA LUI DUMNEZEU CEA AJUNGĂTOARE, NU-I ESTE CU PUTINŢĂ OMULUI

Trei vederi se poartă la teologi, adică, luătoare, uitătoare şi ajungătoare. Şi luătoare vedere la dînşii este cunoştinţa lucrului prin altă formă. Precum a sufletului prin lucrările lui. A lui Dumnezeu, ca a Ziditorului din făpturi. Iar uitătoare, cunoştinţa lucrului prin sineşi. Acest fel este cel a tuturor celor simţite. Precum a celui văzut, întrucît este văzut. A celui gustat, întrucît este gustat. Iar cea gustătoare este cunoştinţă a lucrului, curată, desăvîrşită, după oameni după care obişnuieşte a se cunoaşte. Care şi nici chiar cu adevărat vedere se zice, ci cunoştinţă, sau ştiinţă. Deci cum că prin făpturi fireşte, adică cu cuvînt firesc este cu putinţă a avea Cunoştinţa lui Dumnezeu şi Scripturile mărturisesc precum s-a zis la început, şi Istoriile lumii aceasta întăresc, pretutindenea semne ale Dumnezeirii dînd. Iar cu uitare şi cu ajungere a cunoaşte pe Dumnezeu este cu neputinţă, căci cum Cel cu totul fără formă şi fără chip poate a se vedea? Cum încă şi a ajunge adică a înţelege va putea cel mărginit pe cel nemărginit? Că ce lucru de mirare este zice Sfîntul Augustin, dacă nu-l ajungi, adică nu-l înţelegi? Că de l-ai fi ajuns, n-ar fi fost Dumnezeu. Iar de Dumnezeu a se atinge cugetul, mare fericire este, iar a-l ajunge, adică a-l înţelege cu totul este cu neputinţă: Deci neajuns este Dumnezeu de toată zidirea cea cuvîntătoare, nu numai adică de cea omenească, ci şi de însăşi puterile cele nematerialnice, după firea şi fiinţa zic adică a Dumnezeirii. Şi dogmă este aceasta a Credinţei, care de toate Dumnezeieştile Scripturi se întăreşte. „Că nu va vedea omul Faţa Mea şi să fie viu" (Ieşire 33, 20). „Şi pe Dumnezeu nimeni nu l-a văzut niciodată" (Ioan 1, 18). Şi, Care locuieşte întru Lumina neapropiată, pe

care nimeni din oameni nu l-a văzut, nici nu poate a-L vedea" (I Tim. 6, 16). Şi deci către vederea, sau cunoştinţa Fiinţei celei Dumnezeieşti, neputincioşi cu totul sunt şi înşişi cei fericiţi, iar putincioşi numai către desfătarea Luminii celei nezidite. Şi aceasta, de Darul Duhului de se vor întări.

Deci lumina cea Dumnezeiască ceea ce nezidit izvorăşte din însăşi fiinţa neajunsă este cu adevărat, adică cu nemărginire, şi precum ea singură este, nu este cunoscută, dar cu uitarea văzută, prea este. Că aşa ne învăţăm de Sfintele Scripturi: „Fericiţi cei curaţi cu inima, că aceia vor vedea pe Dumnezeu (Mt. 5, 8). Şi, „Vedem acum prin oglindă ca în ghicitură (ca în chip întunecos), iar atunci faţă către faţă, acum cunosc din parte, iar atunci voi cunoaşte precum am şi fost cunoscut" (Cor. 13, 12). Şi iar ştim că atunci cînd se va arăta, asemenea Lui vom fi, că-L vom vedea pe El, precum El este. Şi, Îngerii lor în ceruri pururea văd Faţa Tatălui Meu, care este în Ceruri" (1 Ioan, 3, 2; Mt.18, 10).

Deci ceea ce cu uitarea zicem, aceasta voim să însemneze, cum că adică nu se vor mai desfăţa prin închipuiri sau ghicituri, nu de Dumnezeiasca Fiinţă, ci de săvîrşirile Dumnezeieştii Fiinţe, adică de Frumuseţea, de Slava, de Strălucirea, de Puterea, de Bunătatea, de Înţelepciune, de Pronie, de Dar şi de celelalte. Dar poate va zice cineva, că dacă vom vedea pe Dumnezeu, precum este, vom vedea cu adevărat aceea, care este, adică Fiinţa. Ci cei ce pun aceasta înainte nu cunosc, că aduc cunoştinţă ajungătoare a lui Dumnezeu, care lucru cum că este cu neputinţă şi s-a zis, şi s-a mărturisit. Că vom vedea pe Dumnezeu, după sfinţitul Teofilact; precum este, nu după fire, că acest lucru este cu neputinţă firii celei zidite. Dar ce? Curat cei curaţi, drepţi cei drepţi. Pentru aceasta şi puţin mai pe urmă a zis: Că asemenea Lui vom fi, nu cu firea, că ar fi zis, nu cum că vom fi asemenea, ci cum că vom fi aceiaşi. Iar acum, de vreme ce nu va fi aceasta, a zis că vom fi asemenea cu felul Slavei adică. Dar poate încă va pune împotrivă şi cuvîntul Dumnezeiescului Pavel, că vedem acum prin oglindă ca în ghicitură, iar atunci faţă către faţă, ca să culeagă de aici, cum că după Dumnezeiescul Pavel dar, pe însăşi firea cea dumnezeiască atunci drepţii o vor vedea. Dar sfinţii tîlcuitori ne depărtează pe noi de la acest fel de încheiere de socoteală fără de cale. Umbră zice sunt acestea de acum ale celor ce vor să fie. Că în sfîntul Botez vedem chipul Învierii, iar atunci vom vedea pe însăşi Învierea. Aici privim închipuirile trupului celui Stăpînesc, iar acolo îl vom vedea pe însuşi Stăpînul, că aceasta este faţă către faţă şi vedem a lui nu firea cea neprivită cea de toţi nevăzută, ci cea de la noi luată. Încă şi aceea: Voi cunoaşte precum am fost cunoscut de El, ci mai bine îl voi vedea pe El ca cel ce m-am făcut al Lui. Că acel cuvînt m-am cunoscut, în loc de, m-am făcut al Lui, l-a pus.

Aşa înţeleptul Teodoret. Iar sfinţitul Teofilact şi împreună cu el Dumnezeiescul Gură de Aur, aşa precum de aici înainte. Vedem acum prin oglindă ca în ghicitură. Luminoasă, zice, aceea ce s-a zis pentru pruncul, cum că, cînd eram prunc, ca un prunc grăiam şi celelalte. Şi arată cum că întunecoasă oarecare ne este nouă acum cunoştinţa, iar atunci mai luminată va fi. Că cu peste măsură o arată cunoştinţa cea de acum, cum că este prea din parte, iar atunci faţă către faţă, nu ca şi cum ar avea Dumnezeu faţă, ci prin aceasta arătînd cunoştinţa cea mai curată, şi mai luminată şi descoperită. Acum cunosc din parte, iar atunci voi cunoaşte precum am fost cunoscut. Precum El m-a cunoscut pe mine şi El a alergat la mine, aşa eu voi alerga la dînsul

atunci mai mult decît acum. Precum cel ce șade întru întuneric, pînă cînd nu vede soarele, el nu aleargă la frumusețea razei, ci aceia se arată pe sineși, cînd va străluci, iar cînd va primi luminarea ei, atunci și el aleargă în urma luminii. Aceasta este dar ceea ce se zice, precum am fost cunoscut, și cum că așa întocmai îl vom cunoaște pe El, ci cum el acum a alergat la noi, așa noi ne vom ține de el atunci.

Va îndrăzni poate cineva și cele ale lui Grigorie Teologul în Cuvîntul 2 pentru Teologie ale aduce împotrivă. Că zice: pe Dumnezeu ce este după Fire și după Ființă, nici n-a aflat cineva din oameni vreodată, nici a afla nu poate. Iar de va afla cîndva, să se caute aceasta și să se cerce de cei ce voiesc. Iar va afla precum este a mea socoteală, cînd pe acest cu chip dumnezeiesc și Dumnezeiesc, zic adică pe mintea noastră și cuvîntul va împreuna cu cel aproape al său și chipul se va sui către izvorul cel dintîi, al căruia acum are dorința. Deci dar nu este lucru cu neputință a se vedea firea lui Dumnezeu. Ci zicem că dogmă universală și de obște a Bisericii a se clăti nu se poate. Iar dogmă s-a zis că este universală, întărită pe puterea și vrednicia tuturor Scripturilor și pe socoteala cea de obște a Bisericii celei Universale sobornicească, cum că pe Firea lui Dumnezeu nici unul din oameni n-a cunoscut-o vreodată. Pentru aceasta și marele acesta Părinte întru neclătită socoteala stînd, el cu sinegi se află unit și cu socoteala cea de obște a Părinților, aceleași și mai pe urmă hotărînd. Că după ce a zis mai întîi: Pe Dumnezeu ce este după Fire și după Ființă, nici n-a aflat cineva din oameni vreodată, nici a afla nu poate. Mai pe urmă după numărarea cea pe larg a acelor de demult Patriarhi și Sfinți, acesteiași iarăși hotărăște, puțin schimbînd cu graiurile, că zice: Că nici aceștia pentru care este cuvîntul, nici altcineva din cei asemenea ca dînșii nu este întru așezarea și Ființa Domnului, după cum este scris. Nici firea lui Dumnezeu sau au văzut, sau au spus. Iar cele ce între acestea s-au căutat și s-au cercetat, sau precum sfîntul zice, sau filozofat arătări Dumnezeiești au fost, precum putea fiecare să vadă. Iar felurimea nu este fire a lui Dumnezeu. Departe de aceasta. Că prea singuratică este aceea și fără de felurime cu totul. Și prin Proorocul Osea zice: Eu vedenii am înmulțit și în mîinile Proorocilor m-am asemănat (Osea, 12, 10). Rămîne dar despre toate părțile ascuns tuturor, și chiar Îngerilor lucrul firii.

CAPITOLUL 10

OARE DUMNEZEIASCA LUMINA CADE SUB OCHII TRUPEȘTI, CA SĂ SE VADĂ

Întrebare nu mică, nici de puține cuvinte pricină se poartă între noi și între latini, oare adică Lumina slavei celei Dumnezeiești nezidită fiind și mai presus de fire, este cu putință a fi văzută cu ochi trupești? Deci de vreme ce după Dumnezeieștii evangheliști, cei mai aleși din ucenici Petru, Iacob și Ioan, în Muntele Tabor, au văzut Lumina ceea ce a strălucit a Schimbării la Față a lui Hristos, de se va dovedi aceea nezidită și mai presus de fire, împreună dovedit va fi cum că ceea ce acum odată s-a făcut, cu putință pune a fi întrebarea.

Deci să dovedim împotriva latinilor celor ce cugetă împotrivă, cum că nezidită a fost Lumina aceea. Se arată întîi, din Sfintele Scripturi. Şi a doua din unirea cea de obşte a Dumnezeieştilor Învăţători.

Deci Dumnezeieştii evanghelişti Matei, Cap. 17, Marcu Cap. 9 şi Luca cap. 9, cu o unire cîte trei zic, cum că zicînd Domnul pentru oarecare ucenici ai Lui, că nu vor gusta moarte pînă cînd vor vedea Împărăţia lui Dumnezeu venind întru putere. Zic adică ei de obşte, că după ce a spus El mai înainte acestea, lăsînd puţine oarecare zile, a luat pe Petru şi pe Iacob şi pe Ioan şi suindu-se împreună cu dînşii în munte înalt foarte s-a schimbat la Faţă înaintea lor, şi a strălucit faţa Lui ca soarele, iar Hainele Lui s-au făcut albe ca Lumina. Deci toţi Dumnezeieştii Părinţi, nici unul neunindu-se, nicidecum, pe înţelegerea Împărăţiei au luat-o la Lumina aceea, învăţînd ei că împărăţia lui Dumnezeu a numit Domnul pe Lumina Dumnezeieştii Schimbări la Faţă, ca ceea ce poartă chip şi este ca un început al aşezării celei viitoare, care este împărăţia lui Dumnezeu, întru care drepţii vor străluci ca soarele şi ca luminarea tăriei (Dan. 12, 3).

Deci cine va fi atîta de lipsit de minte, cît pe Împărăţia lui Dumnezeu, pe bunul veacului celui viitor, să-l socotescă şi să-l zică, că este atîta de prost lucru, cît nimic să nu se deosebească de aceste zidiri luminoase, de soare zic şi de cele ca acestea şi nu numai această necuviinţă va urma, ci cum că şi însuşi Dumnezeu Împăratul adică zidire va fi. Iar dacă nu numai fără de cuviinţă, ci şi prea păgînesc lucru este a cugeta şi a grăi acestea pentru nădejdea aceasta a drepţilor, deci şi Lumina Feţei Mîntuitorului ceea ce e în Muntele Taborului, cu **adevărat a Dumnezeirii a fost Lumină şi nezidită. Dar poate cineva din cei cu rele socoteli, auzind pe Hristos zicînd: Atunci drepţii vor străluci ca soarele (Mt.13, 43).** De aici ar fi luat pricină de a zice, că şi Faţa Domnului ceia ce a strălucit, oarecare lumină de soare a slobozit. Ci să-l înveţe pe el sfinţitul Teofilact, care aşa zice: **Fiindcă soarele ni se pare nouă, decît toate stelele mai strălucitor, pentru aceasta asemănează cu soarele pe strălucirea drepţilor, pentru că şi mai presus de soare voi străluci.** Se arată aceasta şi din cele ce grăieşte Dumnezeiescul Apostol Petru. Căci zice, în capitolul 1 la Epistol 1: Că nu urmînd basmelor celor meşteşugite v-am spus vouă puterea şi venirea Domnului nostru Iisus Hristos, ci singuri văzători fiind Măririi aceluia. Cine iar se va afla atîta de păgîn, cît împreună cu zidirile să puie şi zic cum că e zidire Mărirea lui Hristos, aceeaşi a o zice şi pe Slavă. Că deşteptîndu-se zice ucenicii au văzut Slava Lui. Pentru aceea dar dacă Mărirea şi Slava lui Iisus celui ce s-a Schimbat la Faţă, au fost nezidite, nezidită a fost şi lumina aceea, care nu este altceva, fără numai însăşi Dumnezeiasca Mărire şi slavă. Şi deci din Scripturi adică în acest fel este. Iar pe mărturiile purtătorilor de Dumnezeu Dascăli, de nu este cu neputinţă dar este prea greu ale număra pe toate.

Deci puţine oarecare ale teologilor celor mai însemnaţi luînd, pe celelalte le vom lăsa iubitorilor de ştiinţă să le caute la Sfinţitul Filotei. Iar mai vîrtos şi mai bine mi se pare pe frumuseţea acelui cuvînt din cuvînt să le aduc aici întregi.

Deci ajungea, zice şi acestea, şi deajuns negreşit este celor ce pot să asculte şi să priceapă cuvintele evanghelice şti, aceasta cu prisosire în tot felul arătare şi descoperire acestei dumnezeieşti Taine. Cum nezidită, şi cum că este firească Slavă şi Împărăţie a lui Dumnezeu, şi că oarecare început al Dumnezeieştii Slave şi Împărăţiei celei ce va să se arate în veacul cel viitor împreună cu Hristos mai luminat şi mai desăvîrşit, de care cu el împreună cu Apostolii şi toate cetele sfinţilor şi ale drepţilor se

vor împărtăşi strălucind, după a Lui mai înainte spunere, ca soarele. Ceea ce mai înainte am zis din destul şi după cuviinţa cuvîntului celui mîntuitor, toate s-au arătat. Dar ca şi toate apucările cele ce se par a fi şi bîrfeala oarecărora cea de prisosit şi prigonitoare de ajuns iarăşi să le tăiem, încă şi pe cei ce nu ştiu mai pe larg foarte să-i învăţăm taina aceasta, ca să nu se împiedice de împiedicările cele aruncate de aceia, pentru aceasta pe cei după cei întîi evanghelişti şi Apostoli ai lui Hristos, sunt ucenici numai puţini ai lui şi evanghelişti, pe cei începători şi Părinţi şi Dascăli după cei întîi aceia, pentru aceasta să-i întrebăm. Că întreabă, zice pe tatăl tău şi-şi va spune ţie, pe cei bătrîni ai tăi şi-ţi vor spune ţie. (Deút. 32, 7). Deci să vie de faţă mai întîi decît ceilalţi pentru acestea să ne înveţe, ce unul mai vrednic decît oricine tîlcuitor al Evangheliilor lui Hristos, Gură de Aur, zic a Bisericii, Ioan Dascălul cel de obşte a toată lumea. Deci pe Evanghelistul Matei tîlcuindu-l nouă, zice: De vreme ce multe au vorbit pentru primejdii şi pentru Moarte şi Patima sa şi pentru junghierea ucenicilor şi cele aspre acelea a poruncit şi acestea erau în viaţa aceasta şi în mîini. Iar bunătăţile în nădejdi şi aşteptări, precum a-şi mîntui sufletul cei ce-l pierd pe el, a veni El întru Slava Tatălui său să dea răsplătire darurile, vrînd a le încredinţa şi vederea lor şi a le arăta care este Slava aceea, cu care va să vie, pe cît le era lor cu putinţă a cunoaşte şi în viaţa aceasta le-o descopere şi le-o arată lor. Şi o descoperă, ca nici pentru moartea lor nici pentru a Stăpînului să nu se mîhnească. Ţine-mi dar acestea la tine tare. Şi iar ascultă această Trîmbiţă de aur, mare şi minunat pentru acestea glăsuind şi ca din cer grăind şi învăţînd Tainele cele Dumnezeieşti. Că s-a suit, zice în Munte Iisus şi s-a schimbat la Faţă înaintea lor. Ce este aceasta, s-a schimbat la Faţă? A deschis puţin din Dumnezeire, şi le-a arătat lor pe Dumnezeu Cel ce locuia, şi a strălucit faţa lui ca soarele. Iar hainele lui s-au făcut albe ca zăpada. A vrut evanghelistul să arate strălucirea Lui, şi a strălucit zice, a strălucit, cum? Ca soarele zici? Aşa. Pentru ce? Pentru că nu am altă stea mai luminoasă şi mai albă. Pentru că nu aşa a strălucit, din cea de pe urmă se arată. Şi au căzut jos ucenicii. Iar de ar fi strălucit ca soarele, n-ar fi căzut jos ucenicii. Că soarele îl vedeau în fiecare zi şi nu cădeau. Dar fiindcă mai mult decît soarele a strălucit, şi mai mult decît zăpada, pentru aceasta nesuferind stălucirea au căzut. Şi după puţine. Acestea le-am zis, zice, ca să nu rămîi întru simplitatea graiului. Ţi-am arătat ţie căderea ucenicilor, şi au căzut jos. S-au întunecat şi au căzut la pămînt, sculîndu-i i-a ridicat pe ei. Şi erau îngreuiaţi. Că pe mulţimea strălucirii n-au suferit-o, ci întunecare i-a cuprins pe ochii lor. Aşa a fost mai presus de soare Lumina ceea ce se arăta. Ai de la acest dascăl mai luminat învăţîndu-te: ce este aceea, s-a Schimbat la Faţă, cum că a deschis puţin din Dumnezeire, şi a arătat pe Dumnezeu cel ce locuia şi cum că mai presus de toată firea Luminii celei simţite mai strălucirea fără de asemănare era Lumina aceea şi cum că şi ochii au văzut-o Apostolii şi celelalte. Încă şi marele în Teologie Grigorie, Va veni, zice, cu Trupul, precum este socoteala mea şi întru acest fel precum a fost văzut de ucenici în Munte, sau în treacăt s-a arătat trecînd Dumnezeirea peste trup. În cuvîntul cel către Clidonie. Şi în altă parte în cel pentru Botez: Lumină a fost Dumnezeirea ceea ce în trecăt li s-a arătat în Munte ucenicilor, puţin şi nu mai tare decît vederea. Deci li s-a arătat ucenicilor şi l-au văzut pe El cu ochii lor, cei ce erau deschişi de Dumnezeiescul Duh, iar nu precum zic unii: Nu L-au văzut.

Să vie de faţă încă şi Vasile, cel minunat cu mintea împreună şi cu înţelepciunea şi care cu Duhul unele ca acestea a pătimit şi s-a învăţat. Acesta dar aşa oarecum zice, pe Sfinţii Psalmi ai lui David tîlcuindu-i. Şi a văzut pe frumuseţea lui Hristos,

Petru şi fil Tunetului în munte strălucind mai presus decît strălucirea soarelui şi începătura slăvitei lui veniri, cu ochii a o lua s-au învrednicit. Şi iarăşi către Eunomie cel neasemenea scriind, zice: şi de vreme ce Lumină adevărată este Fiul, era Lumina cea adevărată, care luminează pe tot omul ce vine în lume. Iar Dumnezeu, zice, locuieşte întru Lumină neapropiată. Că cea neapropiată negreşit este şi adevărată, şi cea adevărată neadevărată. Cînd au şi căzut Apostolii la slava Luminii Fiului neputînd a căuta, pentru că El era Lumină neapropiată. Lumină încă şi Duhul, acesta a strălucit întru inimile noastre prin Duhul Sfînt. Cum dar nu se cuvine să credem cum că aceeaşi fire este a Treimii, cînd una Lumină s-a arătat? O ce teologie! Scurtă aceasta şi luminată şi cu luare aminte a Înţeleptului Dascăl! Cu cuviinţă dar zicea cel la un cuget unit cu Grigorie: Cum că atunci cînd citesc cuvintele lui la Anticritica, adică cele fără de grăire împotrivă, văd focul sodomitesc, de care se ard de se fac cenuşă limbile cele viclene şi fără de lege. Sau pe turnul lui Halanii, rău zidindu-l şi bine risipindu-se. Să auzim încă şi pe sirianul prea dulcele şi prea înţeleptul Dascăl Ioan Damaschin.

Astăzi, zice adînc de Lumină neapropiată, astăzi vărsare nescris împrejur de Strălucirea Dumnezeiască în Muntele Raborului se arată Apostolilor, Iisus Hristos, cel iubit mie şi Lucru şi Nume. Că acestea unite şi dumnezeiescul luminător al Critului prea înţeleptul întru cele Dumnezeieşti Andrei grăieşte zicînd: de aceasta se minunează îngerii. Aceasta slavoslovesc Arhanghelii. Aceasta este toată rînduiala cea înţelegătoare, adică care cu mintea se gîndeşte şi se înţelege, a celor mai presus de lume nematerialnic ospătîndu-se. Semn prea luminat şi nemincinos al iubirii de oameni celei către noi a cuvîntului pune. Vai! Aceasta de care se minunează îngerii, care o slavoslovesc Arhanghelii... Aceasta cel de jos şi cei din materie stricăcioasă şi din pămînt şi din ţărînă, cu limbă îndrăzneaţă împreună cu zidirea o numără. Şi de care trăsnete şi săgeţi de foc nu sunt vrednice acestea? Spune-mi, ce mai mult decît acestea va căuta cineva împotriva latinilor ucenicii lui Varlaam Seminţiei celei prea rele, şi ai următorilor lui? Că le-a dat lor Dumnezeu urechi de a nu auzi şi a înţelege. Pentru aceea şi sub anatema ce s-a grăit asupra acelora, ei pe sineşi după dreptate se pun.

CAPITOLUL 11

PENTRU DUMNEZEIASCA LUMINĂ

Căzîndu-ne greaţă de cele ce aceşti teologi mai noi învăţă pentru fericita vedera, am hotărît aici să lăudăm împreună cu Dumnezeiescul Dionisie pe numirea Luminii celei înţelese de gînd, adică, care cu mintea se înţelege şi se gîndeşte a celui Bun. Şi deci, să zicem cuvînt cu cuvînt, că Lumina de gînd, adică ceea ce cu mintea se înţelege şi se zice cel Bun, pentru că pe toată mintea cea mai presus de Ceruri o umple de Lumină negrăită înţeleasă de gînd, şi toată neştiinţa şi înşelarea o alungă de la toate sufletele întru care se va face, şi tuturor acestora le dă Lumină sfinţită şi pe ochii lor cei înţelegători îi curăţeşte de ceata ceea din neştiinţă este împrejurul lor şi îi ridică şi îi deschide de multa greutate a întunericului fiind cuprinşi şi închişi. Şi le dă, întîi măsurată strălucire, apoi ca şi cum gustînd aceia din Lumină, şi mai mult poftind, mai

mult pe sine-şi se dă şi mai mult străluceşte, pentru că au iubit mult şi pururea către cele dinainte le înaltă după potriva lor spre ridicarea în sus.

Deci lumină înţeleasă adică ceea ce cu mintea se gîndeşte şi se înţelege, se zice Bunul cel mai presus de toată lumina, ca o Rază izvorîtoare şi vărsare de Lumină revărsătoare, pe toată mintea cea mai presus de lume şi cea împrejurul lumii şi cea în lume, din plinirea ei strălucind-o şi pe puterile lor cele înţelegătoare întinerindu-le şi pe toţi cuprinzîndu-i, pentru că deasupra tuturor este întinsă şi pe toţi întrecîndu-i, pentru că mai presus de toţi este. Şi în scurt, pe toată domnia puterii celei luminătoare, ca ceea ce este începătoare de lumină şi mai presus de lumină, întru sineşi cuprinzînd şi covîrşind şi întrecînd şi pe toate cele înţelegătoare şi cele cuvîntătoare adunîndu-le şi strînse făcîndu-le. Că precum neştiinţa este despărţirea acelor rătăciţi, aşa venirea Luminii celei de gînd, adică ceea ce cu mintea se înţelege, este adunătoare şi unitoare, a celor ce se luminează şi săvîrşitoare şi întorcătoare încă spre acela care cu adevărat este, de la cele multe socoteli întorcînd, şi pe cele de multe feluri vederi, sau mai adevărat să zic năluciri, la una adevărată şi curată şi singuratică cunoştiinţă adunîndu-i şi de una şi unitoare Lumină, umplînd.

CAPITOLUL 12

PENTRU DUMNEZEIASCA ÎNŢELEPCIUNE ŞI MAI ÎNAINTE CUNOŞTINŢĂ

Şi înţelept şi prea înţelept laudă pe Dumnezeu dumnezeieştile Scripturi, că nu este numai mai presus plin de înţelepciune, şi priceperii lui nu-i este număr, ci este şi mai presus de toată înţelepciunea. Aceasta înţelegînd şi marele Pavel, a zis: Că ce este nebun al lui Dumnezeu este mai înţelept decît oamenii. (1 Cor.1, 25). Nu numai pentru că asemănîndu-se conştiinţa noastră către cea Dumnezeiască şi nerătăcită, rătăcire se socoteşte, ci şi pentru că obicei le este teologilor după oarecare înţelegere întoarsă împotriva lucrurilor noastre, din lipsire a vesti cele Dumnezeieşti prin tăgăduiri. Cînd cele ale noastre din lucrările cele fireşti mai vîrtos se numesc. Că aşa se arată Dumnezeiasca covîrşire, care şi putere de tăgăduire peste măsură în alt loc s-a zis. Că de vreme ce toată lucrarea cu covîrşire se micşorează către cele de acolo. Pentru aceasta întoarse împotriva celor ale noastre din tăgăduire se zic acelea. Aşa şi deşertare o zic pe înomenirea lui Dumnezeu, măcar că este plină, iar mai vîrtos mai presus de plină de înţelepciune şi de putere şi mîntuire. Ci şi neputinţă a lui Dumnezeu pe biruinţa Crucii o numesc.

Deci după acest chip şi nebunie a lui Dumnezeu pe ceea ce întrece toată înţelepciunea şi ştiinţa a numit-o Apostolul. Pe lucrul cel ce ni se dă pare nouă fără de socoteală şi fără de cale, adică cum Dumnezeu în Trup sau cum Trupul pe Crucea a pătimit, el ridicîndu-l la Adevărul cel mai presus de tot cuvîntul. Că taina aceasta cu cuvinte de dovezi simţite nu se poate netezi (adică arăta) de nu ne va povăţui mai înainte Credinţa. Ci ceea ce şi în altele am zis, de vom voi să luăm după obiceiul nostru pe cele ce sunt mai presus de noi, tăvălindu-ne în tovarăşele simţiri, ne amăgim...

Deci pe această înţelepciune (necuvîntătoare şi fără de minte, şi nebună adică) care nu are fire a primi cuvînt tîlcuitor, sau minte pricepătoare, sau înţelepciune vestitoare (că cu această înţelegere) numeşte necuvîntătoare şi fără de minte, şi nebună, nu după aşezare ci după tăgăduire şi după covîrşire nu după lipsire). Deci pe aceasta peste măsură lăudînd-o, zicem că este pricină a tot cuvîntul şi mintea şi a toată înţelepciunea şi al ei este tot sfatul şi priceperea.

După ceea ce zice: A mea este priceperea şi al meu este sfatul şi întărirea. Şi întru dînsa toate visteriile înţelepciunii şi ale cunoştiinţei ascunse, după marele Apostol (Colos, 2, 3). Că precum viaţa cea veşnică şi dumnezeiască ursitoare se zicea şi a singurei însăşi vieţii şi a celorlalte tuturor vieţilor. Aşa şi înţelepciunea cea întru tot înţeleaptă, cauză este şi însăşi înţelepciunii adică a celui întru el ziditoresc cuvînt, a înţelepciunii, şi a toată înţelepciunea urzitoare, de la care au înţelegere Puterile cele de gînd şi înţelegătoare ale Îngerilor Înţelegătoare cele de jos ale celor mai sus de ele şi toate ale lui Dumnezeu. Înţelese de gînd, cele mai sus către cele de jos, şi toate către noi. Că noi numai înţelegători suntem. Că nici nu avem o altă înţelepciune mai jos decît noi, prin care ne-am înţelege că sufletul cel necuvîntător şi fără de minte este după noi.

Deci le au puterile Cereşti pe înţelegeri, nu întru despărţite. Că noi întru despărţite, întru organele simţirilor. Că alta este auzul şi alta vederea şi celelalte asemenea. Şi din despărţite, din cele simţite ce se simţesc de ele luăm cunoştinţa tuturor. Sau, în despărţite adică, întru înţelegerile cele din parte, iar din despărţite, din învăţături adică din cele ce cu mintea se înţeleg. Că nu deodată luăm învăţăturile, ci cu vreme şi despărţit, care şi cu îndelungare se zice. Iar firile cele înţelegătoare nici o împărtăşire către toate cele ce sunt de acest fel avînd cu una şi singuratică înţelegere iau cunoştinţa adevărului. Că de tot ce este materialnic, adică simţit şi de mulţime de oarecare cunoştinţe despărţite, ele curate fiind, întru chip cu toate cele dumnezeieşti, înţeleg, şi cîte sunt cu cuviinţă a se înţelege de dînsele, pentru strălucirea cea de la Dumnezeu către ele, cu care se şi strălucesc şi către unime se formăluiesc, că aceasta le este lor chipul cel Dumnezeiesc. Pentru această dumnezeiască înţelepciune şi sufletele au puterea cuvîntării şi n-a zis că au înţelegeri, măcar că înţelegătoare sunt, ca dinspre partea ceea ce prisoseşte. Că toate cele de aici cîte le ştiu sufletele, cu îndelungare prin dovediri, încă şi prin cele din parte simţiri le ştiu. Iar cele ce cu mintea se înţeleg le înţelege sufletul, nu întrucît este suflet ce are cuvîntare, ci întrucît este minte. Că atunci le ştie mintaa pe cele ce cu mintea se înţeleg, cînd nu numai de cele simţite, ci şi de suflet şi de sineşi se desparte. Aceasta o însemnează şi Dumnezeiescul Pavel zicând: „Omul cel sufletesc (trupesc) nu primeşte cele ale Duhului" (1 Cor. 2, 14).

Deci sunt mai jos sufletele de minţile cele întru unime şi Îngerii şi felurimea şi despărţirea celei a tot felul de cunoştiinţă. Încă nu va greşi cineva şi pentru simţiri hotărînd că sunt ca o răsunare de pe urmă a Dumnezeieştii înţelepciuni.

Că au şi acestea oarecare putere prinzătoare şi cunoscătoare a lucrurilor celor supuse lor, măcar deşi au ele trebuinţă de organe trupeşti, prin care din suflet să se ivească. Iar dracii ca cei ce au şi ei minte, din înţelepciunea lui Dumnezeu pe aceasta au dobîndit-o, dar depărtîndu-se de la socoteală şi nerămînînd ceea ce au fost, căderea de la înţelepciune mai vîrtos au pătimit-o. Că pofteşte din nesocoteală şi voieşte mintea

cea drăcească a fi întocmai cu Dumnezeu, dar nu ştie cum este cu putinţă a o dobîndi aceasta, nu din fire pătimind neştiinţa, ci de voie alegînd aceasta ce este afară de fire. Pentru aceasta de vreme ce depărtată de la socoteală este mintea dracilor, nu înțeleaptă, ci căzută de la Înțelepciune se va zice. Ci că Dumnezeiasca Înţelepciune a toată Mintea şi Cuvîntul şi a toată simţirea este urzitoare şi cauză, s-a zis.

Dar cum însuşi Dumnezeu cel prea Înțelept înțelege cele înțelese (adică care cu mintea se înţeleg) sau cele simţite, nici lucrări înţelegătoare neavînd şi mai presus de toată simţirea fiind? Măcar că zic dumnezeiştile şi Sfintele Evanghelii: Doamne, Tu toate le ştii. (Ioan 21,17). Deci zicem, ceea ce am zis de multe ori, că cele ce se zic la Dumnezeu cu lipsă şi cele împotrivă, se înţeleg cu peste măsură, precum necuvîntător fără de minte, nepipăit, nevăzut, cît Dumnezeiasca Minte pe toate le cuprinde, după oarecare cunoştiinţă mai înainte avînd, ştiinţa tuturor, ca un Pricinuitor a toate şi toate ştiindu-le dinlăuntru, şi nu de la altul, sau prin alta oarecare cunoştinţă de mai înainte şi de la însuşi începutul ştiind, nu de la începutul lucrurilor celor ce s-au adus întru fiinţă, ci de la începutul cel sobornicesc Dumnezeu, ca să zic aşa, că fără de început şi mai presus de început este Dumnezeu. Bine spune şi marele Vasile: că sunt unele, fără de început cu adevărat, dar au sfîrşit, zicînd pe Dumnezeieştile socoteli ale zidirii. Că pentru eceasta se şi zice cuvîntul acela: Cel ce ştie toate mai înainte de facerea lor. Pe a cărora cunoştinţă, nu dintru ale cunoştinţe pe ele ca ce fel sunt oare. Că aceasta a arătat, zicînd (Sfîntul Dionisie adică): Nu din lucrurile cele ce sunt, şi aceea, nu după fel la fiecare luînd aminte, ci ca un Făcător al acestora, ştiinţa lucrurilor sale de mai înainte o are, ştiind cum şi pentru ce le va aduce acestea spre facere. Deci după cauză are întru sineşi pe ştiinţa tuturor, iar nu cu cercarea pe aceasta a cîştigat-o pe urmă, (că s-ar fi aflat Dumnezeu mai pe urmă de cunoştinţă) sau în vreo vreme n-a ştiut. Şi nematerialnică şi nedespărţită şi întru una şi singuratică este Dumnezeiasca cunoştinţă. Că precum întru una şi singuratică ziditoare putere a adus întru fiinţă pe cele multe, aşa şi întru una şi singuratică cunoştinţă, le cunoaşte pe cele multe. Ci şi dătător este de toată cunoştinţa. Cu care va cunoaşte cineva şi pe sineşi şi pe celelalte. Deci Dumnezeu nu are altă cunoştinţă se va cunoaşte pe sineşi şi cu alta pe zidiri, ci cu a sa şi nu cu ştiinţa celor ce sunt. Că dacă Îngeri cu chip mai bun decît cu simţirea ştiu cele simţite, cu cît mai mult Dumnezeu cu Chip nematerialnic pe cele materialnice. Două acestea lucru vrednic de nedumerire este, cum noi ne zicem că cunoaştem pe Dumnezeu, care şi de cele simţite peste măsură este mai sus? Deci adevărat este, că după firea sa Dumnezeu este necunoscut.

Dar frumuseţea făpturilor, pe Lucrătorul Facerii, adică pe Făcătorul celor ce s-au făcut îl vesteşte. Că rînduiala zidirilor, Icoane oarecare sunt şi închipuiri ale pildelor şi cuvintelor zidirii celor ce sunt întru Dumnezeu. După care cuvintele toate cele ce sunt fiind întru el, s-au dus întru fiinţă. Precum şi la Apocalipsul Teologului şi evanghelistului Ioan se zice: Că toate au fost şi s-au făcut. Căci au fost pildele (Chipurile) Izvoadele lucrurilor celor zidite, ale căror pilde Icoane sunt lucrurile cele săvîrşite ale zidirii.

Deci întru toate zidirile se cunoaşte Dumnezeu, precum meşterul întru lucrurile meşteşugului său. Dar cu fiinţa cu totul de toate este despărţit. Şi de aceea necunoscut fiind, dintru acest fel de necunoştinţă sa cunoaşte. Pentru aceasta şi de la toate de noi se laudă, după potriva tuturor, de la cele ce sunt, ca Cel ce este, de la cele ce au viaţă,

ca cel ce are Viaţă. Şi de la cei înţelepţi, ca cel ce este Înţelepciune. Şi iarăşi este cunoştinţa lui Dumnezeu cea prea Dumnezeiască, prin necunoştinţă cunoscîndu-se, după unirea şi împreunarea cea mai presus de minte, cînd mintea depărtîndu-se de la acestea ce sunt şi lipsindu-se pe sineşi se va uni cu razele cele prea luminoase, strălucindu-se de dînsele întru adîncul cel necercat. Iar se lasă pe sineşi mintea, cînd va înceta cu totul de mişcarea sa şi cu totul va rămînea nemişcătoare, nimic al său avînd, nici a sa fiind, ci cu totul a ascunsului aceluia celui Dumnezeiesc. Măcar că după alt cuvînt, adică al facerii precum zicem, din toate se cunoaşte, nu numai ca un Pricinuitor al aducerii întru fiinţă, ci şi al împreunării lor şi pururea cu sfîrşitul celor dintîi împreunîndu-le pe începuturile celor de al doilea. Că nimic nu este între zidiri gol, întru care nu este vreo făptură. Că plin este totul de lucruri. Măcar aerul de vei zice şi el este zidire. Şi acestea adică peste Înţelepciunea lui Dumnezeu şi cunoştinţa Lui. Iar acum să zicem şi pentru mai înainte ştiinţa cunoştinţa lui Dumnezeu. Că una şi singuratică cunoştinţă, precum s-a zis le cunoaşte Dumnezeu pe toate. Dar cunoştinţa celor ce vor să fie (vor să fie adică după noi, că la Dumnezeu nu este deosebire de ceva să fie, precum nici de ce au trecut). Mainainte cunoştinţa deosebit se numeşte şi în Dumnezeiasca Scriptură şi la Dumnezeieştii Părinţi, care şi despărţire, cît despre cele ce se cunosc primeşte. Că una este a celor ce fireşte se fac, sau în alt chip cumva se întîmplă, iar alta a celor ce slobod se lucrează, adică a lucrărilor celor omeneşti nu numai a celor lăudate, ci şi a celor împotrivă.

Deci Dumnezeiasca Cunoştinţă s-a zis Pricină făcătoare a celor ce sunt, dar nu şi a celor slobode; adică al faptelor noastre este Pricinuitor Dumnezeu: Că de vreme ce ne-a zidit pe noi cuvîntători, nu sileşte stăpînirea de sineşi, care întru început ne-a dăruit-o nouă, ci de cele rele cu totul este străin. Iar spre cele bune, fireşte fiind Bun, şi lucrează cu darul său cel Dumnezeiesc, spre slăbiciunea cea omenească întărind-o. Că ştim zice dumnezeiescul Apostol, că celor ce iubesc pe Dumnezeu toate li se lucrează spre bine. Deci li se astupă gura celor cu rele socoteli, care socotesc că mai înainte Cunoştinţa lui Dumnezeu în chipul sorţii aduce silă asupra oamenilor, spre a lucra, unii fapta cea bună, iar alţii răul, li se astupă gura, zic, de Dumnezeieştii Părinţi care drept şi cu dreaptă credinţă tîlcuiesc cuvintele Scripturii acelea din care culeg aceştia apucările cele spre pierzare. A cărora mai înainte a cunoscut voinţa, pe aceştia mai înainte i-a hotărît de demult, iar mai înainte hotărîndu-i şi i-a chemat, apoi chemîndu-i prin Botez i-a îndreptat, iar îndreptîndu-i i-a slăvit fii numindu-i şi Darul Duhului Sfînt dăruindu-le. Dar nimeni să zică că mai înainte cunoştinţă este cauza acestora. Că nu mai înainte cunoştinţa i-a făcut pe ei unii ca aceştia, ci de departe Dumnezeu pe cele ce erau să fie mai înainte le-a văzut ca un Dumnezeu. Nici dacă voi vedea pe vreun cal nesupus luînd frîul în dinţi, şi pe călăret nicidecum suferindu-l, şi voi zice că el apropiindu-se se va băga în prăpăstii, apoi se va face şi va ieşi după cuvîntul acesta nu l-am aruncat eu pe cal în prăpastie, ci ceea ce era să fie mai înainte am spus, semn avînd-o pe semeţia calului. Iar Dumnezeul tuturor, de departe ştie toate ca un Dumnezeu, dar nu aduce asupra silă cutăruia spre isprava faptei bune, iar cutăruia spre lucrarea răului. Că dacă el la amîndouă ar fi silit, nu cu dreptate pe unul îl slăveşte şi îl încununează iar asupra altuia muncă hotărăşte. Foarte cu dreaptă socoteală sunt şi cu dreaptă socoteală cele ce se dau la Filozoful şi Mucenicul Iustin.

De trebuia, zice, să se vîndă Hristos prin unul din ucenicii săi, ca să se plinească Scriptura arătat este, că Hristos este Cauza plinirii Scripturii şi nu al vînzării lui Iuda, că al acesteia însuşi Iuda a fost cauza. Pe care mai înainte văzînd-o Dumnezeu că era să fie a spus mai înainte prin Scriptură. Şi nu este mai înainte cunoştinţa cauza lucrului ce va să fie, ci lucrul ce va să fie este cauză a mai înainte cunoştinţei, că nu lucrul ce va să fie urmează mai înaintei cunoştinţe, ci mai înainte cunoştinţa lucrului ce va să fie. Şi nici decum cel ce mai înainte cunoaşte este cauza lucrului ce va să fie. Pentru aceasta nu Hristos este cauza vînzării, ci vînzarea este cauza mai înaintei cunoştinţei Domnului. Şi la diavolul şi la omul cel întîi zidit acest cuvînt este.

CAPITOLUL 13

PENTRU DUMNEZEIASCA VOIE, ŞI CE ESTE LUCRUL CEL VOIT DE DUMNEZEU

A firii celei cuvîntătoare este a avea voire, adică putere voitoare, precum Dumnezeiescul Părinte Ioan Damaschin tîlcuieşte. Că se hotărăşte voirea că este plecare spre ceva în cuvînt. Deci dar Dumnezeu cu mult mai înainte, de la care toată firea cea cuvîntătoare şi necuvîntătoare are fiinţă, este îmbogăţit cu voirea. Dar şi locuri nenumărate ale Scripturii arătat mărturisesc aceasta, pe care nici a le număra nu este cu putinţă. Adică, Fie Voia Ta. Nu este Voia înaintea Tatălui Meu. Toate cîte a vrut Domnul a făcut. Şi, Voii Lui cine s-a împotrivit?

Dar şi sfîntul Sinod 6, de a toată lumea dogmatisind celor ce ziceau numai o voie, arătat i-au dat dumnezeieştii Firi a lui Hristos pe cealaltă, pe una Dumnezeiască numind-o, iar pe alta omenească. Iar de vreme ce uneori voie zicem, iar alteori voire, trebuie a şti, zice Dumnezeiescul Damaschin, cum că voia uneori o arată pe voire, adică pe puterea cea voitoare şi se zice voie firească, iar alteori pe lucrul cel voit şi se zice voie a socotelii. Deci puterea ceea ce se află în sufletul omului de a pofti în scurt cuvînt, voire se numeşte. Iar cînd această poftă cuvîntătoare (adică voirea) spre vreun lucru fireşte se va mişca, se zice voie. Pentru că voia este poftă şi dorinţă cuvîntătoare a vreunui lucru. Şi este voia a sfîrşitului, nu a celor ce privesc spre sfîrşit. Iar sfîrşit este lucrul cel voit, precum a împărăţi, sau a se însănătoşi. Iar către sfîrşit este lucrul, cel sfătuit adică pentru care se face sfat, precum chipul, sau mijlocul, prin care trebuie să ne însănătoşim, sau altceva să dobîndim, că după voie urmează întrebare, adică sfat de este din cele ce sunt întru puterea noastră, adică din cele cuviincioase a se face. Că se sfătuieşte, de se cuvine a pune în lucrare lucrul acela sau nu. Şi mai pe urmă urmează alegerea. Că alegerea este, cînd două lucruri sunt de faţă a alege pe acesta mai mult decît pe celălalt.

Deci la Dumnezeu Teologii Voire şi Voie drept zic, iar sfat şi alegere nu. Că sfatul şi alegerea este a unei firi ce nu este desăvîrşită. Iar de s-a aflat undeva şi sfat la Dumnezeu, precum: Iar Sfatul Domnului rămîne în veac. Şi nici sfaturile Mele nu sunt ca sfaturile voastre, o arată pe hotărîrea cea neînţeleasă a lui Dumnezeu, iar nu socotelă şi întrebare. Departe de aceasta. Că a celor ce nu ştiu lucru a se sfătui.

După acestea zice Dumnezeiescul Părinte cum că alta este voirea şi alta voia (cum s-a zis) alta cel voit şi alta cel voitor şi alta cel ce voieşte. Că voire este singură puterea cea aşa simplă a voi. Iar voie, voirea cea către ceva. Iar voit, lucrul cel supus voii, adică cela ce-l voim. Precum pofta aşa simplă cea cuvîntătoare (că pofta cea fără de cuvînt se numeşte pornire deosebită a dobitoacelor afară de om) este voire.

Iar pofta cea către mîncare, poate este voie. Iar însăşi mîncarea, este lucrul cel voit. Voitor, cel ce are puterea cea voitoare, adică omul. Iar cel ce voieşte, este cel ce foloseşte voirea, adică ipostasul precum Petru. Şi trebuie a şti că Dumnezeiasca voie la sfinţii Dascăli nu una singură se socoteşte. Că la dumnezeiescul Damaschin îndoită este, una mai înainte povăţuitoare, iar alta următoare. Şi se numeşte, zice, voia cea mai înainte povăţuitoare şi bunăvoinţă, care este de la dînsul. Iar cea următoare/părăsire, care este din pricina noastră, că Dumnezeu ca cel ce este Bun cu voie întîi şi mai înainte povăţuitoare voieşte ca toţi să ne mîntuim şi împărăţia lui s-o dobîndim, iar după ce greşim noi voieşte să ne muncim Drept fiind. Şi îndoită este părăsirea una cea cu iconomie şi spre învăţătură către mîntuire, precum la Manase şi la alţii, iar alta cu deznădăjduire spre muncă desăvîrşit, precum a lui Iuda şi a lui Arie şi a altora, care şi părăsire cu totul se zice. Şi aşa zice dumnezeiescul Damaschin.

Iar sfinţitul Teofilact tîlcuieşte cuvîntul Apostolului ce zice: Nu vă închipuiţi după veacul acesta, ci vă prefaceţi întru înnoirea minţii voastre, ca să vă adeveriţi voi, care este voia lui Dumnezeu cea bună şi plăcută şi deplină. Cel ce s-a înnoit cu Duhul acesta ştie care este voia lui Dumnezeu, nu precum ştiau Iudeii ţinîndu-se de lege. (Rom. 12, 2). Că şi legea voie era a lui Dumnezeu dar nu plăcută, nici deplină. Că nu într-adins s-a dat, ci pentru neputinţa lor li s-a slobozit. Iar voie plăcută şi deplină este Testamentul cel Nou. Dar poţi şi după Marele Vasile aşa să iei: Multe voieşte Dumnezeu unele spre facerea de bine a noastră, care şi bune se zic, ca cele ce sunt pline de bunătate, iar altele pentru păcatele noastre le voieşte, mîniindu-se. Care şi rele se zic, ca cele ce produc răutate (adică pătimire) măcar că şi al acestora sfîrşitul este bun.

Deci întîi se socoteşte voia lui Dumnezeu de este bună. Apoi cînd vei cunoaşte, socoteşte de este şi plăcută. Că multe bune fiind, nu sunt plăcute, sau despre vreme, sau despre faţă. Precum a tămîia lui Dumnezeu bun lucru este, dar Ozia făcînd aceasta n-a plăcut. Şi bun lucru le era a li se încredinţa ucenicilor tainele, dar mai înainte de vreme nu era plăcut: Că nu puteţi zice, acum să le purtaţi. Iar cînd şi bună şi plăcută va fi sîrguieşte-te să fie şi deplin şi nu cu lipsă, aşa făcîndu-se precum se cere şi nu ciuntire. Deci din cele ce s-au zis este arătat, ce este lucrul cel voit de Dumnezeu. Iar voit am apucat şi am zis împreună cu Dumnezeiescul Damaschin, cum că este lucrul cel supus voirii. Deci voirii lui Dumnezeu, care şi bunăvoinţă se numeşte, lucrul voit fără de grăire împotrivă, este mîntuirea lumii. Şi aceasta nu trebuie s-o învăţăm de la oameni. Că însuşi Iisus Dumnezeu Omul, Fiul cel Unul Născut al lui Dumnezeu şi Tatăl (Ioan 6, 40) aşa ne învaţă pe noi zicînd: Aceasta este voia Celui ce m-a trimis pe Mine, ca tot cel ce vede pe Fiul şi crede în El să aibă viaţă veşnică, şi Eu îl voi învia pe el în ziua cea de apoi. Deci voie a zis-o pe însuşi lucrul cel voit. Arătat că toată fapta bună, toată temerea de Dumnezeu, lucrul acesta cel mare şi mai presus de fire al Dumnezeieştii Înomeniri, lucrul voit adică voie după bunăvoinţă a lui Dumnezeu a fost. Şi mărturiseşte şi sfînta cîntare zicînd: Cu bunăvoire a Tatălui

s-a întrupat Fiul (Lc.10, 21). Şi cum că aşa a fost buna voinţă înaintea Ta. Şi Slavă întru cei de sus lui Dumnezeu şi pe pămînt pace, între oameni bunăvoire, adică plăcere, dragoste desăvîrşită.

CAPITOLUL 14

PENTRU PUTEREA LUI DUMNEZEU ŞI DREPTATEA, DIN PARAFRAZELE DUMNEZEIESCULUI DIONISIE

De vreme ce pe Dumnezeu Adevărul cel mai presus de înţelepciune îl numesc Teologii şi PUTERE şi DREPTATE, vino şi pe aceste numiri Dumnezeieşti să le tîlcuim, spunîndu-se mai întîi cum că Dumnezeu fără de asemănare întrece pe toată puterea şi puterea şi care este şi care cu mintea se află. N-a zis cu mintea se înţelege: Că Puterile Îngereşti sunt care se înţeleg, pe care cum că le întrece Dumnezeu este arătat, ci în scurt, care cu mintea se află, ca şi cum ar fi zis, cum că măcar orice fel de putere va putea cineva cu mintea a afla şi pe aceasta fără de asemănare o întrece Dumnezeu. Că Scripturile şi Domn al Puterilor îl zic pe Dumnezeu, după ceea ce zice: Domnul Puterilor, acesta este Împăratul Slavei (Psalm 23,10) şi, Domnul Puterilor cu noi, Sprijinitorul nostru Dumnezeul lui Iacob (Psalm 49, 8). Cum dar pe Puterea ceea ce întrece toată puterea o vom numi? Zicem, cum că Puterea se zice Dumnezeu şi ca cel ce întrece şi cuprinde toată puterea şi ca cel ce este Cauză a toată puterea şi ca cel ce toate le aduce întru fiinţă după puterea neplecată. Că nu plecîndu-se întru putere zideşte, ci nemişcat şi neplecat fiind întru a sa Tărie aduce întru fiinţă. Că nu se pleacă pentru ca să întărească întru ceva. Sau neplecată a zis, adică din vîrful său nepogorîndu-se. Şi ca cel ce este Cauză şi de însăşi aceasta a fi putere, şi pentru că este nemărginit întru Putere, nu numai întru a aduce întru fiinţă toată puterea, ci şi a fi mai presus de toată şi de singură însăşi puterea, de cuvîntul cel pilduitor zic al puterii, şi întru a prea putea de nemărginite ori nemărginite puteri a aduce întru fiinţă, şi niciodată a nu se opri spre facerea acelor nemărginite puteri. Şi pentru că negrăită şi neînţeleasă este covîrşirea Puterii lui. Care cum ar fi fost negrăită, dar n-ar fi avut tărie spre a nu se înţelege de cineva. Sau pentru mulţimea puterii şi pe neputinţă o întăreşte. Iar neputinţă numeşte pe trupurile cele materialnice acestea şi pămînteşti, pe care şi răsunări de pe urmă le numeşte, pentru că întunecos şi după îndemnarea lor se împărtăşesc de Puterea lui Dumnezeu. Precum se află la ţînţari şi la muşte, şi la celelalte care au putere în acele lor. Pentru aceea şi prin Ioil zice Dumnezeu pentru lăcuste şi omide şi gîndaci, Puterea Mea cea mare. Iar cum că şi la acestea slabe ajunge Puterea lui Dumnezeu, vezi pe cele puternice după simţire, pe lumina cea văzută şi pe sunetele cele auzite. Că luminile cele strălucitoare ajung şi pînă la ochii cei slabi şi neputincioşi şi sunetele cele mari intră pînă şi la urechile cele slabe şi neputincioase. Că nici lumina nu se zice că ajunge în piatră, nici sunetul nu intră, ci întru cele ce au fire a vedea sau a auzi, măcar de vor fi şi slabe şi neputincioase. După cuvîntul acesta la toate cele ce sunt va străbate Puterea lui Dumnezeu, că toate sunt primitoare de putere, sau de înţelegătoare şi Îngerească, sau de cuvîntătoare şi omenească, sau de simţitoare a dobitoacelor celor necuvîntătoare, sau de vieţuitoare

a saurilor (pomilor), sau de fiinţească a tuturor celorlalte lucruri, după care aceasta zicem că diamantul are putere de a nu tăia, iar pe aer neputinţă de aceasta. Încă şi singură aceasta a fi putere, şi aceasta este de la Dumnezeiasca Putere. Din una ca aceasta cu nemărginire puternică putere sunt Puterile cele Îngereşti şi pe starea cea nestrămutată şi pe toate celelalte le au. Că aceasta este ceea ce le-a dat lor a putea, şi a fi, şi a pofti pururea de a fi. Aceasta este ceea ce împuterniceşte şi chiar pe însăşi aceasta a putea a pofti de a putea pururea. Să întindă această nelipsită putere şi la oameni şi la dobitoace şi la pomi şi la firea tuturor.

Deci întăreşte, întăreşte cele patru stihii, strîngînd şi ţinînd pe fiecare în rînduiala firii sale.

Le împuterniceşte pe naşterile pămîntului cele pricinuitoare de viaţă. Împuterniceşte legătura sufletului cu trupul, porneşte puterile cele sufleteşti spre a hrăni de multe ori şi a creşte pomul, şi în însăşi aceasta a înconjura ţine puterile cele fiinţeşti şi lumea toată o întăreşte şi pe însăşi Îndumnezeirea Drepţilor o dăruieşte, putere lor dîndu-le spre aceasta şi în scurt, nimic din cele ce sunt nu este, care nu se împărtăşesc de Puterea cea atot Tiitoare şi Dumnezeiască. Măcar că Elima vrăjitorul cel din Fapte se împotriveşte zicînd: Dacă atot Puternicul este Dumnezeu, cum de Teologul vostru Pavel adică, se zice că nu poate oarece pe care îl şi ocăreşte că a zis, cum că Dumnezeu nu poate să se tăgăduiască pe Sineşi (2 Tim. 2, 13).

Dar eu adăugînd aceasta, foarte mă tem să nu mă par că mă lupt cu o zidire pruncească şi de pe nisip şi socotesc pentru înţelegerea locului acestuia, ca pentru un scop cu anevoie de ajuns. Însă zic, că Dumnezeu este Adevăr şi Adevărul are estime, iar minciuna este fără de stare şi nu are estime. Deci de se va tăgădui pe sineşi Adevărul, va cădea în minciună. Şi acesta ce are estime va fi că nu are estime. Deci aceasta puindu-se că nu poate la Dumnezeu, este semn de negrăită Putere. Că asemenea este a zice, că nu poate Dumnezeu să se facă pe sineşi să nu fie Dumnezeu. Că precum lumina, ca ceea ce este lumină, nu poate fi întuneric, aşa şi aceasta cu neputinţă este la Dumnezeu, pentru adevărul cel necovîrşit.

Deci, precum nu ştie Dumnezeu niciodată ce este a nu şti, precum focul nu ştie a nu încălzi: Aşa nici nu poate a nu putea, care aceasta Elima cel cu luare în rîs înţelept nesocotind-o, se aseamănă cu luptătorii cei ce nici biruinţa n-o ştiu cum se face, cara după părerea lor se luptă cu umbrele nefiind de faţă cei împotrivă luptători şi socotesc că-i biruiesc pe potrivnici neştiind puterea lor. Dar noi socotind înţelegerea lui Dumnezeiescului Pavel, lăudăm pe Dumnezeu, ca pe cel fericit şi singur puternic, ca pe cel ce stăpîneşte veacul, ca cel ce n-a căutat nicidecum din cele ce sunt, (că dacă puterea este întru toate cele ce sunt, cu adevărat cel ce întru ceva nu poate, de nu vom înţelege cu dreaptă credinţă cuvîntul, va cădea ceva din estime precum zice nepriceputul Elima). Iar mai vîrtos nu numai n-a căzut din cele ce sunt, ci şi întrece şi covîrşeşte cu putere mai presus de fiinţă şi le-a dat tuturor celor ce sunt şi pe a putea fi, şi pe a fi, după mulţimea puterii celei peste măsură.

Iar hotărîrea dreptăţii este faptă bună împărţitoare de ceea ce este după vrednicie. Sau deosebită lucrare a părţilor sufletului. Sau mijloc între mult şi între puţin. Sau aşezare dătătoare a potrivirii celei întocmai. Deci după hotărîrile acestea bine tîlcuieşte (marele Dionisie) pe Dumnezeiasca dreptate. Că pentru aceasta se zice Dumnezeu dreptate, fiindcă tuturor le dă după vrednicie toate, după hotărîrea firii fiecăruia. Că toată Dumnezeiasca dreptate le aşază după vrednicia fiecăruia.

Nedreptate dar grăiesc, cei ce vorbesc împotriva Dumnezeieştii dreptăţi şi zic că trebuia să fie întru cei muritori nemurirea şi întru cele ce nu sunt desăvîrşit săvîrşirea, şi cele supuse vremii pururea vieţuitoare şi celelalte ca să nu ne zăbovim pentru fiecare. Că învinuiesc, cum omul acest fel de jivină fiind se strică, cum şoarecele de pămînt este orb, cum piatra nu este de sine, ei mişcată, cum toate se schimbă după timpuri cum dezmierdările cele vremelnice nu sunt veşnice. Fiind trebuinţă a şti cu Dumnezeiasca dreptate tuturor le împărţeşte pe cele ce sunt ale fiecăruia şi pe toate le păzeşte întru a lor rînduială şi putere. Dar va zice cineva cum nu le ajută celor cuvioşi cînd se nedreptăţesc? Se cuvine să grăim cu despărţire: sau le iubesc cuvioşii pe cele de aici sau nu le iubesc. De le iubesc nu sunt cuvioşi, ca cei ce au căzut din îndrăgirea cea Dumnezeiască, că nedreptăţesc pe cele ce sunt cu adevărat vrednice de îndrăgit, care se socotesc de dînşi mai jos cu bunătatea, pentru că trecîndu-le pe ele, le-au îndrăgit pe cele ce nu sunt de îndrăgit. Iar de nu le iubesc, ci le-au îndrăgit pe cele ce cu adevărat sunt, trebuie să se veselească mai vîrtos aceştia, cînd cad în ispite precum şi marele Iacob sfătuieşte, că prin acestea le dobîndesc pe cele dorite şi atunci se apropie de faptele cele bune îngereşti, depărtîndu-se de dragostea cea materialnică întru necazurile cele pentru cel bun. Pentru aceea adevărat este a zice, că acest lucru este mai vîrtos al Dumnezeieştii Dreptăţi, ca asupra oarecărora ce poftesc să vadă cele veşnice, să nu-i amăgească pe aceştia prin dezmierdare cu petrecerea cea slobodă, ci mai vîrtos să le slobozească necazurile, ca, sau de doresc ei, să-i îndemne, sau şi de vor cădea să le ajute şi să-i întărească în starea cea bună şi neînduplecată, adică întru împotrivirea cea neslăbită asupra gîdilirii celor pămînteşti, şi întru a nu se pleca către cele materialnice prin ispite. Această Dumnezeiească Dreptate şi pâzire, se laudă, ca ceea ce cu dreptate păzeşte pe cuvintele fiecărui firi, şi este cauză a lucrării celei deosebite a fiecăruia. Iar lucrare deosebită a numit (sfîntul Dionisie adică) pe mişcarea cea după fire deosebită a fiecăruia din lucrurile cele ce sunt. Că nici nu este cu putinţă cele ale Îngerilor oamenilor a le face, sau cele ale focului apei. Şi dimpotrivă. Ci pentru acestea adică şi pentru dreptate zice au fost. După care dreptate cu adevărat potrivirea cea întocmai a tuturor se măsoară şi se hotărăşte şi toată nepotrivirea cea din lipsa potrivirii se izgoneşte.

Dar vezi care nepotrivire se izgoneşte, adică cea din lipsa potrivirii. Că este nepotrivire şi deosebirea ceea ce este în lume a tuturor către toate, după care se deosebeşte fiecare de fiecare. Dar pe acest fel de nepotrivirea dreptatea lui Dumnezeu o păzeşte şi nu o izgoneşte. Că nu simplu nepotrivirea a zis că se izgoneşte, ci cea în fiecare, adică a nu petrece fiecare din cele ce s-au făcut întocmai şi deopotrivă întru unicimea cea firească. Şi două chipuri, după care se zice nepotrivire, ştiind pe amîndouă le arată şi zice: Că după aceasta se zice Dumnezeu Dreptatea, pentru că şi el pe potrivirea tuturor o măsură şi pe nepotrivirea fiecăruia o izgoneşte. Iar nepotrivire zice, pe ceea ce din lipsa potrivirii se întîmplă, adică pe lăcomie. Adică pe urmă încă şi pe celălalt chip al nepotrivirii. Pentru că-i ştie pe unii, care pe felurile cele înţelese, adică ce sunt cu mintea înţelese, şi fără de trupuri şi pe unimi adică pe fiinţele cele singuratice, le-a numit potrivire şi unire, iar pe cele simţite, care sunt şi despărţite şi întru schimbare şi deosebire între sineşi, nepotrivire şi alteiciune. Deci zice că măcar pe această nepotrivire de-o va înţelege cineva, pe cea a celor simţite în feluri de deosebire, prin care s-au făcut facerile dobitoacelor şi a pomilor şi a celorlalte, dar şi al acestei

nepotriviri Dumnezeu îi este Păzitorul, nelăsînd pe cele potrivnice a se împreuna întru una, şi adunîndu-se prin amestecare să vie întru stricăciune. Că precum le-a adus întru fiinţă pe toate, aşa le păzeşte pe ele şi sunt din început s-au făcut.

CAPITOLUL 15

PENTRU DUMNEZEIASCA PRONIE (GRIJA)

Pronia este purtarea de grijă care se face de la Dumnezeu către făpturi. Şi iarăşi: Pronia este Voia lui Dumnezeu, prin care toate cele ce sunt primesc cuviincioasa ocîrmuire. Necurmată oarecare zidire numesc metafizicienii pe Dumnezeiasca Pronie. Adeseori Dumnezeieştile Scripturi slăvesc pe Dumnezeiasca Pronie. Că ceea ce se numeşte Înţelepciunea lui Solomon: „Ajunge, zice de la margini pînă la margini şi întocmeşte toate cu folos, şi iarăşi: Iar a Ta Părinte purtare de grijă o cîrmuieşte că ai dat şi în mare cale şi în valuri cărare nerătăcită" (Înţelep. Solomon, Cap. 8, 1; 14, 3). Şi în sfintele Evanghelii Mat.10, 29: Cum că nici o pasăre nu este uitată înaintea lui Dumnezeu, zicea Domnul către ucenicii săi, iar ai lor întărea cum că şi perii capului toţi sunt număraţi. Pe Dumnezeiasca Pronie şi Dumnezeieştii Părinţi adesea o laudă. Iar lîngă toţi şi mai mult decît toţi Sfinţitul Teodorit Episcopul Cirului. Că prea cu înţelepciunea şi prea deajuns văzută şi ca şi cum pipăită cu adevărat a arătat întru făpturi Marele acesta Dascăl pe Pronia lui Dumnezeu în cuvinte zece la număr.

Prea bine încă şi prea cu înţelepciune dovedeşte pe Dumnezeiasca Pronie şi Dumnezeiescul Damaschin şi cum că este zice, şi cum că unul şi acela este Ocîrmuitorul a toate, şi cum că prea bine pe cît se poate şi prea după cuviinţă Dumnezeiască se fac toate cele ce se fac. Deci zice aşa: Iar dacă Pronia este Voia lui Dumnezeu, de nevoie este, ca toate cele ce se fac de Pronie, după socoteala cea dreaptă să fie prea bune şi prea după cuviinţă Dumnezeiască şi cît să nu poată fi mai bune: Pentru că de nevoie este acelaşi a fi şi Făcător făpturilor şi altul purtătorul de grijă. Că aşa întru neputinţă fără îndoială sunt amîndoi, unul de a face, iar altul de a purta de grijă.

Deci Dumnezeu este şi Făcătorul şi Purtătorul de grijă şi Puterea lui cea făcătoare şi cea ţiitoare şi cea purtătoare de grijă este voinţa lui cea bună. Că toate cîte le-a voit Domnul le-a făcut (Psalm, 134, 9) şi voii lui nimeni nu i se împotriveşte (Rom. 9, 19). A voit să se facă toate şi s-au făcut. Voieşte să stea lumea şi stă, şi toate cîte voieşte se fac. Iar cum că poartă grijă, şi că bine poartă grijă, prea drept va socoti cineva întru acest fel Numai Dumnezeu este din fire Bun şi Înţelept. Deci cel ce este Bun, poartă grijă. (Că cel ce nu poartă grijă nu este Bun). Pentru că şi oamenii şi vitele fireşte poartă grijă pentru fii lor şi cel ce nu poartă grijă se învinueşte. Iar ca cel ce este Înţelept, prea bine poartă grijă de făpturi. Deci trebuie ca la acestea luînd aminte, de toate lucrurile Proniei să ne minunăm, pe toate să le lăudăm pe toate fără de iscodire să le primim, măcar de s-ar părea ele la cei mulţi că sunt cu nedreptate, pentru a fi necunoscută şi neînţeleasă Pronia lui Dumnezeu şi gîndurile noastre şi faptele şi cele viitoare numai lui ştiute. Iar toate zic, pe cele ce nu sunt în stăpînirea noastră. Că cele ce sunt în stăpînirea noastră, nu sunt ale Proniei, ci ale stăpînirii

noastre celei de sineşi. Iar ale Proniei, unele sunt după bunăvoinţă, iar altele după slobozire. După bunăvoinţă se fac, cîte fără de îndoială sunt bune, iar după slobozire, cele ce se întîmplă cu necaz împotrivă. Că-l slobozeşte de multe ori şi pe cel drept a cădea în nevoi, ca pe fapta cea bună ce este întru el s-o arate altora, precum la Iov. La fel şi altele prea cu înţelepciune şi prea bune judecăţi de vom lua aminte vom afla că se fac de Pronie. Deci dintru acestea urmează, că nimic nici ceea ce s-ar fi întîmplat mai mic lucru să nu cadă din Pronia lui Dumnezeu. Că nimic nici de înţelepciune nu scapă, nici de bunătate nu se trece cu vederea. Pentru că peste toate se întinde Pronia lui Dumnezeu. Pentru aceea zice sfinţitul Augustin în cuvîntul 32: Nimeni, zice să nu se teamă afară de El. Fiara se sălbăticeşte? De Dumnezeu te teme. Şarpe te vrăjmuieşte? De Dumnezeu te teme. Om te urăşte? De Dumnezeu te teme. Diavolul te luptă? De Dumnezeu te teme. Că toată zidirea sub Acela este, de care porunceşte să te temi.

Dar poate va zice cineva din neştiinţă: Că dacă ar fi ocîrmuit Pronia pe toate cele omeneşti, trebuia ca cei pagîni şi răi să se supuie sub mai multe nevoi. Dar aceasta nu se întîmplă. Şi nu numai în vremea noastră, ci şi totdeauna împotrivă s-a văzut. Că ale lui David, puţin nu i-au alunecat picioarele, puţin nu i s-au vărsat paşii lui, că a rîvnit asupra celor fărădelege, pacea păcătoşilor văzînd (Psalm 72, 2). Iar Ieremia arătat părîndu-i rău pentru îndestularea celor răi, oarecum îl şi învinuieşte pe Dumnezeu zicînd: Ce este, căci calea necredincioşilor sporeşte? Împuţitus-au toţi cei ce leapădă poruncile Tale. Săditu-i-a pe ei şi au prins rădăcină, odraslă au făcut şi au făcut roadă, aproape eşti Tu Doamne de gura lor, şi departe de rărunchii lor (Ier. 12, 1–2) şi proorocul Avacum: Pentru ce cauţi, zice, spre cei defăimători? Taci cînd înghite cel necredincios pe cel drept? (Avacum, 1, 13). Întrucît se primejduieşte să nu poarte de grijă Dumnezeu de lucrurile cele omeneşti.

Dezlegare. Că precum îndestularea cea de pe pămînt, nu s-a pus răsplătire pentru fapta bună, aşa nici ticăloşia ceea ce se întîmplă în viaţa aceasta nu s-a rînduit spre pedeapsă pentru răutate. Iar mai vîrtos şi împotrivă li se face celor leneşi, sau îndreptare, iar acelei viitoare întărire, a vieţii celei trecute adică vindecare şi curăţire, frîu al pornirilor celor dobitoceşti şi toiag oarecum de certare a purtării de grijă celei Părinteşti a lui Dumnezeu către noi. Că de suferiţi zice certare, ca unor fii se află vouă Dumnezeu (Evr. 12, 5): Căci care fiu este pe care nu-l ceartă tatăl său? Iar îndestularea veacului acestuia împotrivă cumplită aţîţare este de multe ori spre păcat şi semn mare al Dumnezeieştii urgii, iar mai bine să zic, părăsiri, ceea ce face fericit vremelnic pe cel vrednic de nenumărate ticăloşii. Care este cea mai mare muncă decît toate la cei ce au bună socoteală. Că pentru aceştia a zis Proorocul: În ostenelile oamenilor nu sunt şi cu oamenii nu vor lua bătăi fiindcă se păzesc ca împreună cu dracii să muncească, zice sfinţitul Teofilact. Ca să nu se minuneze, zice marele Grigorie în cuvîntul 1 împotriva lui Iulian, cei ce nu ştiu adîncul cel necunoscut al celor ale lui Dumnezeu Cuvinte (de care se poartă toate) şi nu lasă meşterul ocîrmuirea, celui ce este mai cu pricepere cu adevărat decît noi şi duce ce este al său unde şi cum voieşte. Şi cu adevărat spre mai bine şi vindecare, măcar deşi cei ce se vindecă se necăjesc. Împărţesc pe Pronie în firească şi mai presus de fire, Şi firească Pronie numesc pe cea a cauzelor celor de a doua către sfîrşit firesc, prin mijloace fireşti orînduitoare. Iar mai presus de fire pe povăţuirea firilor celor înţelegătoare şi

cuvîntătoare către sfîrşit mai presus de fire, prin Dumnezeiescul Dar. Şi aceasta nu se deosebeşte de mai înainte hotărîre. Pentru care îndată.

CAPITOLUL 16

PENTRU MAI ÎNAINTE HOTĂRÂRE

Scurt cu adevărat foarte a fost cuvîntul cel pentru mai înainte hotărîre la cei de demult. Iar în anii cei mai dincoace, prin veacul 16 s-au ivit din Biserica apusului din rea rădăcină mai rele odrasle Zvingli oarecare întîi şi după dînsul prea spurcatul Calvin mai de obşte calvin care lîngă celelalte ale lor de producătoare de moarte roade şi pe Dumnezeiasca mai înainte hotărîre răzvrătind-o şi tulburînd-o, pe toată Europa au umplut-o de amărăciune şi putoare a iadului, pe stăpînirea de sineşi a omului cu totul la fapte tăgăduind-o, iar toată mîntuirea omului sau munca, cum că este spînzurată de voința lui Dumnezeu hotărînd, şi cu vorbe dese în obşte şi cu ale lor vătămătoare de suflet cărți foarte multe. Pentu aceea şi de nevoie cuvintele cele pentru mai înainte hotărîre pretutindeni se înmulțeau şi se lățeau, aducîndu-le lor împotrivă cu toate puterile cele cu dreaptă socoteală, pe dogmele Bisericii celei cu dreaptă Credință, ortodoxă.

Deci aşa cumplit Europa tulburîndu-se şi clătindu-se, cît şi multe părți cu începătorii şi stăpîniri înalte fiind împodobite, s-au îndepărtat de la împărtăşirea Papei, iar Biserica noastră cu Darul lui Hristos pace avînd, n-a suferit începătorul răutății balaur a nu clăti cu coada sa oarecum şi pe Biserica noastră şi la aceeaşi de ar fi fost cu putință a o trage la amăgire şi nedumnezeire. Dar cum aceasta? În acest fel: la anul mîntuirii 1633 fiind Patriarh în Constantinopol Chiril, căruia îi era porecla Lucaris şi bine şi cu ortodoxie cîrmuind Biserica mulți ani, fără de veste s-a arătat în aceiaşi cetate o cărțulie plină toată de reaua socoteală a lui Calvin, pe numele aceluiaşi Patriarh Lucaris, ca şi cum ar fi fost naştere a lui, care purta acest titlu: „Chiril Patriarhul Constantinopolului, celor ce întrebă şi cearcă pentru Credința şi socoteala grecilor, adică a Bisericii Răsăritului", cum adică cugetă Ortodoxa credință întru numele de obşte al tuturor creştinilor dă la lumină această scurtă mărturisire, spre mărturie şi înaintea lui Dumnezeu şi înaintea oamenilor, cu ştiință curată, fără de nici o prefacere. Şi cuprindea această vicleană carte 18 capete şi patru întrebări cu răspunsuri, toate scrise greceşte şi în tipar date, precum arăta în Tecoa cea de lîngă Alpi. Era pusă încă mai întîi şi epistolie, care arăta şi dare la lumină de Chiril Lucaris.

Deci prea bine şi prea cu înțelepciune şi prea cu ortodoxie, şi precum în alt chip nu este cu putință, a surpat şi ca o țesătură de pălanjen a stricat ca despre fața lui Chiril meşteşugirile cele ereticeşti ale celui prea fără de Dumnezeu Calvin, prea înțeleptul şi prea Ortodoxul Melatie Sirigul, de cei mai mari ai bisericii la aceasta mai mult decît toți ceilalți fiind ales. Din care şi noi aici cele de trebuință vom lua. Că nici mai multe nici mai bune la nimeni altul întru cuvintele cele pentru mai înainte hotărîre nu vom afla. Deci pe începutul cuvintelor celor pentru mai înainte hotărîre, nouă pildă ne dă zicînd în epistola către Romani: „Pe care mai înainte i-a ştiut, pe mai înainte i-a şi hotărît să fie asemenea chipului Fiului său, ca să fie El întîi născut între mulți

fraţi, Iar pe care mai înainte i-a hotărît, pe aceia i-a şi chemat. Şi pe care i-a şi îndreptat. Iar pe care i-a îndreptat pe aceia i-a şi proslăvit" (Rom. 8, 29-30). Iar către (Efeseni 1, 4-6) „Precum ne-a ales pe noi întru Dînsul (adică întru Hristos) mai înainte de alcătuirea lumii, ca să fim noi sfinţi şi fără de prihană înaintea lui întru dragoste. Cel ce mai înainte ne-a hotărît pe noi spre moştenirea fiiască prin Iisus Hristos întru sineşi, după bună plăcerea voii sale. Spre lauda slavei darului Său, cu care ne-a dăruit pe noi întru Cel iubit".

Deci dintru aceste apostoleşti cuvinte şi hotărîre se dă mai înaintei hotărîri la Dumnezeiescul Damaschin adică, cum că este lucru al Dumnezeieştii Porunci celei mai înainte cunoscătoare, (Cartea 2, cap. 30). Iar la sfinţitul Teofilact în tîlcuirea apostolicescului cuvînt cel către Romani cum că este cea neschimbată bună voie a lui Dumnezeu, care şi prin pildă o luminează zicînd: Deci mai înainte a cunoscut cum că Pavel este vrednic de chemarea Evangheliei şi aşa mai înainte i-a hotărît, adică neschimbat a hotărît şi a pus să-l cheme pe el. Iar mai deplin poate aşa se va hotărî dintru acestea: Cum că mai înainte hotărîrea este poruncă Dumnezeiască care de sus după mai înainte cunoştinţă întărită şi neschimbată cheamă pe cei vrednici spre îndreptare şi slavă veşnică. Că nici Dumnezeu dinspre vreo nevoie mai înainte nu hotărăşte, pe cei ce mai înainte îi hotărăşte ci binevoind, adică foarte voind ca cel ce este Izvorul Bunătăţii. Nici vreo nevoie nicidecum aduce asupra celor mai înainte hotărîţi; din fire fiind ei îmbogăţiţi cu stăpînirea de sineşi. Ci şi cheamă şi îndreptează şi proslăveşte pe cei ce din veac i-a cunoscut chemaţi după ştiinţa cea mai dinainte, adică pe cei ce aleg binele, şi se pleacă poruncilor lui cele Dumnezeieşti. Că acest grai, Ne-a ales (zice sfinţitul Teofilact) arată pe iubirea de oameni a lui Dumnezeu, şi pe faptă bună a lor, că pe toţi cei ce vor să fie buni îi alege. În cea către Efeseni, cap. I: Că pe toţi mai înainte îi cunoaşte Dumnezeu, dar pe toţi mai înainte îi hotărăşte Drept fiind. Că măcar pe toţi oamenii voieşte să se mîntuiască, după apostol, dar nu şi pe toţi îi mîntuieşte nevrînd ei. Că după ce l-a cinstit pe om cu stăpînirea de sineşi, pe nimeni de aici nu-l sileşte, nici răul să-l facă, nici chiar fapta bună. Că dacă de vreo nevoie mai Dumnezeiască amîndouă părţile lucrează, unii adică cele rele, iar alţii cele bune pentru ce apoi, aceia se muncesc, iar aceştia de cununi se învrednicesc? Că lucrează şi ajută Dumnezeu cu adevărat, după Apostol, dar nu sileşte spre bine. şi ceartă pe cei ce păcătuiesc, din iubire de oameni, dar nu-i depărtează pe ei cu sila de la răutate, ca să n-o strice pe stăpînirea de sineşi, pe care el a dat-o. Peste tot şi în scurt să zic, întru cele ce sunt în stăpînirea noastră, mai înainte cunoştinţă Dumnezeiască mărturisim, iar mai înainte hotărîre, împreună cu Dumnezeiescul Damaschin tăgăduim.

CAPITOLUL 17

CUM CĂ CEI ALEŞI, NU DIN ALTĂ PARTE, CI DE LA SINEŞI SE FAC ALEŞI

De vreme ce cei după mai înainte cunoştinţa lui Dumnezeu se hotăresc, aceştia în vreme de Dumnezeu se aleg, precum în Evanghelii către ucenicii săi se vede zicînd: „Nu voi M-aţi ales pe Mine, ci Eu v-am ales pe voi" (Ioan 15, 16). Şi în fapte pentru Pavel: Că vas al alegerii îmi este Mie acesta (Fapte, 9, 15). Încă şi Prorocul Împărat: Fericit cel pe care l-ai ales şi l-ai primit (Psalm, 64, 4). Precum şi cu adevărat numai pe aceia, pe care Domnul i-a ales se cuvine a-i ferici. De vreme ce, zic, şi se aleg la vreme, cei ce mai înainte se hotăresc şi aleşi se numesc, trebuie a-i arăta împotriva celor cu rele socoteli, că nu fleştecum, nici fără de cuvînt, ci pentru fapta lor cea bună se aleg. Şi se aretă adevăratul acesta din Dumnezeieştile Scripturi mai luminat şi decît însuşi soarele. Că iată, cînd în Ziua Judecăţii pe cei binecuvîntaţi ai Părintelui îi cheamă întru împărăţia cea veşnică, oare nu arată şi motivul aceste cuvinte zicînd: Că am flămînzit şi mi-aţi dat de am mîncat, Am însetat şi mi-aţi dat să beau. (Mt. 25, 35). Şi pe rînd toate lucrurile iubirii de oameni numărîndu-le. Pe care încă îi şi fericeşte şi îi face de fericiţi? Oare nu pot cei ce au ales Sărăcia cea după Duh? Oare nu pe cei ce plîng plîngerea cea mîntuitoare? Oare nu pe cei Milostivi? Şi pe cei ce-şi păzesc curată inima lor? şi asemenea toate celelalte.

Dar ce vor zice cei ce vorbesc altfel? Cînd singur Stăpînul hotărăşte: De ştiţi acestea (adică Poruncile care le-a dat lor pentru smerita cugetare) fericiţi sunteţi, de le veţi face. (Ioan, 13, 17). Auziţi cei cu rele socoteli? Fericiţi sunteţi, nu fără de osteneală, zice, şi în dar, ci de le veţi face. Arătînd prin cuvîntul acesta, cum că şi în stăpînirea lor era a face acestea, şi cum că fericirea ca o datorie se dă celor ce au păzit poruncile lui. Că nu ascultătorii legii, zice Pavel, sunt Drepţi la Dumnezeu ci făcătorii legii se vor îndrepta. (Rom. 2, 13). Se îndreptează dar după cuvîntul lui Pavel, oamenii, şi din arătarea lucrurilor lor celor bune, iar nu numai cu cea slobodă voie şi stăpînire a lui Dumnezeu, precum bîrfesc următorii lui Calvin, care nici pe David nu-l aud care strigă către Dumnezeu: Că Tu vei răsplăti fiecăruia după lucrurile lui (Psalm, 61, 11). Şi încă după hotărîrea cea dumnezeiască, Vor merge cei ce au făcut cele bune întru învierea Vieţii, iar cei ce au făcut cele rele întru învierea osîndirii. Pentru aceea şi celui ce l-a întrebat pe Hristos, ce va face ca să moştenească Viaţa veşnică, i-a spus lui să păzească poruncile. Ci şi David cîntă zicînd către Dumnezeu: Plecat-am inima mea ca să fac îndreptările Tale în veac pentru răsplătire, că întru ale păzi pe ele răsplătire este multă (Psalm, 118, 112). Iar Dumnezeiescul Pavel care mai înainte smerindu-se zicea: Că nu era vrednic a se numi Apostol, după ce prin Dumnezeiescul Dar acea mare înconjurare vestind Evanghlia, ce scrie către Timotei al său? Eu zice, iată-mă jertfesc şi vremea despărţirii mele s-a apropiat. Lupta cea bună m-am luptat, călătoria am săvîrşit, Credinţa am păzit. Deci mi se păzeşte mie cununa dreptăţii, pe care mi-o va da mie Domnul în ziua aceea, Dreptul Judecător, şi nu numai mie, ci şi tuturor celor ce au iubit arătarea Lui (2 Tim. 4, 6-8). Că şi proorocul Ieremia zice: Eu Domnul, cel ce cerc inimile şi rărunchii, ca să dau fiecăruia după căile lui şi roadele lucrurilor lor. (Ier. 17, 10) Îmi va

lipsi vremea, de voi să număr toate locurile Scripturii, din care se arată prea luminat, cum că alegerea şi îndreptarea, adică mai înainte hotărîrea lui Dumnezeu, se face şi pentru lucrurile celor ce mai înainte se hotăresc, iar nu numai din Voia lui Dumnezeu. Ce sunt încă şi legile cele ce se află? Cărora dau Darurile şi Cununile? Oare nu celor ce se nevoiesc şi biruesc şi în privelişti şi în războaiele vrăjmaşilor? Apoi oamenii cei ce de mai multe ori sunt nebuni şi iubitori de nedreptate ştiu să dea cinstele cărora este cu cuviinţă, şi Dumnezeu cel prea Înţelept, şi unul care nu ia faţă, aşa în zadar şi fără de socoteală voieşte să-i încununeze pe cei ce dorm pe amîndouă? Şi cine va zice aceasta, de nu va fi cu totul ieşit din minte.

CAPITOLUL 18

CERCARE DE DEZLEGARE ALE OARECĂRORA GRAIURI ALE SCRIPTURII, CARE SE PARE A FI ÎMPOTRIVĂ LA CELE ZISE DE NOI MAINAINTE

Vrînd calviniţii cei cu rele socoteli să-şi întărească reaua lor socoteală, adică năpăstuirea cea împotriva lui Dumnezeu, la alte cuvinte aleargă, care ca şi cum le-ar ajuta lor. Precum adică cel către Efeseni, care zice: „Că cu Darul sunteţi prin Credinţă, şi aceasta nu din voi. Al lui Dumnezeu este Darul. Nu din fapte, ca să nu se laude cineva" (Efes.2, 8-9). Şi la 2 Tim.1, 9:„ După puterea lui Dumnezeu care ne-a mîntuit pe noi şi ne-a chemat cu chemare Sfîntă, nu după faptele noastre, ci după a sa bunăvoinţă şi după Darul care ni s-a dat nouă întru Iisus Hristos". Şi altele oarecare asemenea acestora le pun împotrivă cei ce grăiesc în altă parte ca să scoată afară arătarea lucrurilor, şi la Mîntuirea cea veşnică şi la munca cea împotrivă (iadul). Dar nu pricep nepricepuţii, cum că altul este cuvîntul alegerii la cunoştinţa de Dumnezeu cea adevăretă, şi altul al slavei sau al osînduirii ce va să fie. Deci cuvintele acestea şi cele asemenea acestora, aceasta voiesc să-i înveţe pe credincioşi, cum că Dumnezeu pentru alegerea la credinţă, n-a cerut lucruri de la noi, cînd mai mult cele împotrivă le făceam şi pentru aceasta drept şi bine zice Dumnezeiescul Apostol. Cum că cu Darul sunteţi mîntuiţi (Rom, 5, 8). Că încă (zice acestaşi) fiind noi păcătoşi Hristos pentru noi a murit. Deci nici dintru început, nici şi pînă astăzi nu cere Dumnezeu lucruri ale faptei bune de la cei ce vin la adevărata Credinţă. Ci le cere pe ele după Dumnezeiescul Botez şi fără de acestea a dobîndi cineva mîntuire este lucru cu neputinţă. Cum că celor ce au isprăvit lucrurile cele evangheleşti, ca o datorie li se păstrează viaţa cea veşnică, a arătat dumnezeiescului Pavel zicînd la 2 Tim. 4, 7-8: Călătoria am săvîrşit, Credinţa am păzit, deci mi se păzeşte mie cununa dreptăţii, pe care Mi-o va da Mie în ziua aceea Dreptul judecător, şi nu numai mie, ci şi tuturor celor ce au iubit arătarea Lui. Căci cum nu este cu dreptate adică cum ca neclătit şi netrecut să împlinească lui Aavram făgăduinţa care i-a dat-o, jurîndu-se lui, că va binecuvînta şi va înmulţi sămînţa lui şi întru el se vor binecuvînta toate neamurile, pentru că l-a ascultat pe El cînd îl chema? Sau cum nu este cu dreptate cei ce păzesc Poruncile lui să ceară ca o datorie, cele ce s-au făgăduit să le dea lor ? de le vor păzi acestea. Că măcar deşi nu pot să facă ceva mare, cît către Dumnezeiasca Mărime, dar au făcut pe cît au ajuns puterea lor şi cît le-

a poruncit lor. Că Făcător fiind şi Cunoscător al firii noastre, nicăieri nu se vede că a pus asupra noastră cele mai presus de putere, pentru care aceasta pe Farisei ce făceau aşa îi învinuieşte foarte tare. Deci de vreme ce tuturor celor ce-l ascultă pe El, aceleaşi bunătăţi se făgăduieşte, precum este arătat în multe locuri ale Dumnezeieştii Scripturi, cu cuviinţă ca o datorie se cere ceea ce este făgăduit. Precum cu îndrăzneală zice David: „Îmi va răsplăti mie Domnul după dreptatea mea, şi după curăţirea mîinilor mele, înaintea ochilor Lui" (Psalm, l7, 23). Pentru aceea şi dumnezeiescul Pavel cînd caută la dumnezeiescul ajutor zice, că toată întreagă taina mîntuirii noastre de acolo vine la noi; nu cum omul nicidecum nu foloseşte la aceasta, pentru că tot el zice: Ai lui Dumnezeu împreună lucrători suntem, ai lui Dumnezeu slujitori (1 Cor. 9). Iar cînd se uită la Dumnezeieştile făgăduitoare, prin care ca şi cum datornic pe sineşi se iscăleşte pentru mulţimea bunătăţii, celor ce împlinesc voile lui cele Dumnezeieşti, atunci cere plata cea după datorie a lui ca o slugă credincioasă şi iconomă, aşteptînd cununa dreptăţii, pe care mi-o va da mie zice Domnul în ziua aceea. Dreptul Judecător şi nu numai mie ci şi tuturor celor ce au iubit Arătarea Lui. Deci dar din cele ce s-au zis făcînd socoteală, zicem, că nimeni nu poate să se laude, de nu va fi lipsit de minte, că din singure lucrurile sale poate să se mîntuiască, fără de ajutorul cel de sus. Iar cîtuşi de cît ostenindu-se şi el şi pe cît se poate firii omeneşti, iar ca o răsplătire pe cele Dumnezeieşti şi mai presus de minte, după glasul apostolicesc ce zice: „Cea curînd trecătoare uşurare a necazului nostru peste măsură, ne aduce nouă, mai presus de orice măsură, slavă veşnică covîrşitoare" (2 Cor. 4, 17). Că precum noi suntem oameni aşa şi lucrurile noastre sunt omeneşti. Şi dimpotrivă, precum Dumnezeu de nemărginite ori cu nemărginire este mare şi neasemănat, aşa şi răsplătirile cele de la el sunt cu covîrşire şi mai presus de minte.

CAPITOLUL 19

CUM CĂ FOARTE PAGÎNEŞTE URMĂTORII LUI CALVIN ÎL FAC PE DUMNEZEU

Noii aceştia apostoli ai diavolului, vestesc fără de ruşine, cum că lepădarea celor netrebnici s-a făcut de la Dumnezeu mai înainte de veci, nu pentru lucrurile lor, care aveau să le facă la vreme, ci după voia lui cea cu singurime singuraş că şi cu totul slobodă. Aşa zic ei, a voit, aşa a poruncit şi aşa s-a săvîrşit, cît în alt chip nu este cu putinţă să se facă cei netrebnici, fără numai răi şi pierzători, ca cei ce sunt gătiţi de la Dumnezeu pentru munca cea veşnică, măcar orice bine vor şi face. Şi de nu crede cineva, asculte socoteala lor de la Calvin începătorul şi dascălul eresului lor. Că în cartea în care a scris-o el împotriva oarecăruia Pighiu: S-a părut, zice Dumnezeieştile hotărîri, ca de nevoie să păcătuiască omul şi nimic lui nu i s-a întîmplat, pe care Dumnezeu n-a hotărît-o să se facă. Şi în Cartea a 3 a aşezămîntului lui Cap. 23, paragraful 7 şi 8. Mainainte hotărît a fost zice, să se biruiască Adam de păcat, şi să piară acela şi cei ce dintrînsul se vor face pe urmă toţi şi să se supuie morţii celei veşnice. Care lucru, zice, pentru că nu putem să-l dăm firii omeneşti, arătat este, că se spînzură

de sfatul cel minunat al lui Dumnezeu. Şi mai jos: Care dar omul, fiindcă proniei înalte aşa i s-a părut. Şi în tîlcuirile de la Facere acestea de pe urmă le-a lăsat scrise: Cum că Adam a căzut, după rînduiala cea de la Dumnezeu. Şi socoteala pe care-o avea el pentru căderea lui Adam, care a fost început a toată stricăciunea care a intrat în firea omenească, aceeaşi cu totul care şi pentru toată călcarea de poruncă a celor netrebnici, adică, cum că toate se întîmplă din voia cea Dumnezeiască, iar nu după singuratică mai înainte cunoştiinţă şi depărtare. Pentru aceasta şi cîte răutăţi îndrăznesc păgînii şi răii toate ei le scriu nu la voinţa acelora, că nimic din partea stăpînirii de sineşi nu le lasă lor, ci la Dumnezeiasca Pronie şi bunătate. Din care acestea şi ca o urmare urmează aceasta cum că nici o grijă nicidecum nu-i este lui Dumnezeu pentru cei ce păcătuiesc, că nici un folos nicidecum nu le este lor din aceasta. Pentru aceasta şi în bisericile lor cîntă: Nici o grijă sau purtare de grijă nu are Dumnezeu pentru cei ce vieţuiesc rău. Şi un Ioan Vidinian numindu-se, care este mare apărător al eresului calvinilor în meşteşugul cel pentru cum trebui a citi Istorii: Dumnezeu, zice, a lăsat toată grija, şi nimic lui nu-i este grijă de cei cu viaţă rea şi păgîni nici de cei drepţi şi cu viaţă bună. Cine dar cei ortodocşi şi cu minte nu vede chiar pe diavolul grăind în dogmele acestea prin guri adică chiar omeneşti chiar guri ale iadului. Apoi, cum nu este arătat după dînşii urîtor de oameni Dumnezeu, căruia cel mai ales din semne îi este iubirea de oameni? Cum şi nedrept? Fără de vină trimiţîndu-i pe unii în munca iadului? Dar cum că pe cei ce-i munceşte, foarte cu dreptate îi munceşte, însăşi hotărîrea cea stăpînească le astupă gurile cele slobode şi neînfrînate. Că precum la cei drepţi am văzut, aşa şi la cei netrebnici se vede că hotăreşte. Că, duceţi-vă, zice, de la mine blestemaţilor, în focul de veci, care este gătit diavolului şi îngerilor lui (Mt. 25, 41). Pentru ce? Pentru că n-aţi urmat iubirii mele de oameni, ci urîciunii de oameni a aceluia. Că am flămînzit, zice şi nu mi-aţi dat să mănînc, am însetat şi nu m-aţi adăpat, închizînd milostivirea voastră către săraci fraţi mei. Deci de vreme ce pentru lucruri se trimit la muncă, arătat este că şi pentru însăşi acestea, adică acestea mai înainte ştiindu-le Dumnezeu de departe, i-a lepădat pe ei: Ci încă şi către cei ce scot draci, ai semne multe cu Numele lui Iisus lucrează, iar lucruri unite cu minunile nu fac, în ziua aceea răspundea: Depărtaţi-vă de la mine, lucrătorii nedreptăţii, nu vă ştiu pe voi. (Lc. 13, 27). Iar cum că pentru lucrurile cele rele se leapădă cîţi se leapădă, arătat şi luminat Isaia strigă zicînd: Oare nu poate mîntui mîna Domnului? Sau s-a îngreunat urechea lui să nu audă? Ci păcatele voastre fac deosebire între voi şi între Dumnezeu. Şi pentru păcatele voastre şi-a întors faţa Sa să nu miluiască. (Is. 59, 1-21). Şi pe rînd adaugă zicînd şi lucrurile, pentru care zice: Că va veni asupra urgia Domnului ca un rîu repede şi cu mînie. Şi din altă parte ca dinspre faţa Domnului: Iată, zice, scris este înaintea Mea nu voi tăcea pînă ce voi răsplăti şi voi întoarce în sînul lor păcatele lor. Că precum Împărăţia cerurilor plată după datorie este şi se zice, a lucrurilor celor bune, aşa în nenumărate locuri ale Dumnezeieştii Scripturi, şi munca cea veşnică răsplătire se numeşte a păcatelor. Zice dar prin acelaşi Prooroc Domnul: Eu vă voi da pe voi sabiei, toţi junghiaţi veţi cădea. Pentru ce? Pentru că v-am strigat pe voi şi m-aţi auzit, Grăit-am şi n-aţi ascultat şi aţi făcut rău înaintea Mea şi aţi ales cele ce n-am voit. Să se ruşineze cei ce grăiesc în altfel, care zic cum că nimic nu-i este grijă lui Dumnezeu de cele omeneşti. Şi cum că de la Dumnezeu este toată lepădarea celor netrebnici şi cauză a celor rele îl fac pe Dumnezeu. Căci ce cuvinte mai arătate pot fi decît cele ce s-au zis

pînă acum? Că decît trîmbiţa strigă mai luminat, că păcătoşii de a lor voie făcînd cele rele, de a lor voie merg şi în muncă. Dar să vedem la care răzemîndu-se grăiesc acestea fără de cale.

CAPITOLUL 20

CERCARE A CUVINTELOR SCRIPTURII CARE SE PAR CĂ LE AJUTĂ LOR ŞI DEZLEGARE A ACELORA

Toţi ereticii au aceasta, a strîmba Scripturile şi a le trage cu sila către înţelegeree cea mai rea, mai vîrtos cînd s-ar părea că le ajută lor în ceva. Că goi fiind de Dumnezeiescul Dar, care luminează mintea pentru mîndria lor cea eosforicească, nu pot nici nu voiesc să le înţeleagă pe ele precum sfînta şi sobomiceasca Biserică le socoteşte şi grăieşte. Aceasta o pătimesc şi cei cu socoteala lui Calvin. Şi iată zic ei, însuşi prin Isaia: Eu sunt, zice, Domnul Dumnezeu care face pace şi zidesc rele (Is. 45, 7). Şi prin Amos: Oare este răutate în cetate, pe care n-a făcut-o Domnul? (Amos, 3, 6). Şi nu pot să priceapă nebunii, că nu călcările de lege şi păcatele oamenilor cele de voie le zic Proorocii, ci greutăţile cele ce după lăsarea lui Dumnezeu vin asupra oamenilor pentru păcatele lor, pe care cu acelaşi nume rele le numeşte Scriptura, ca pe cele ce pricinuiesc pătimire şi durere sufletului. Că pe cea adevărată şi din fire răutate vrînd marele Dumnezeu s-o oprească, aduce asupra necazurile cele de multe feluri, spre înţelepţirea şi îndreptarea celor ce păcătuiesc.

Şi după această înţelegere şi Ghedeon la judecători a zis către Înger: De este Domnul cu noi (precum a zis adică) pentru ce ne-au aflat pe noi aceste rele? Rele zicînd pe venirea asupra şi păzirea celor de alt neam dimprejur, care le pătimeau pentru călcare de lege a lor.

La fel şi Isaia zice către Domnul: Pentru ce ne-ai rătăcit pe noi Doamne de la calea Ta? Ai împietrit inimile noastre ca să nu se teamă de tine? Iată te-ai mîniat şi noi am greşit. Pentru aceasta ne-am rătăcit şi ne-am făcut ca nişte necuraţi noi. (Is. 63, 17; 64, 5).

Şi cîte altele Scripturile zic toate zic aceştia Dumnezeu este Cel ce le face. Către care răspunzînd zicem: Că se zice: Cum că Dumnezeu rătăceşte, cel ce după adevăr caută şi întoarce pe cea rătăcită, se zice zic, că rătăceşte cînd se depărtează de la cei ce păcătuiesc şi nu-i mai povăţuieşte pe ei cînd călătoresc precum şi mai înainte, cînd călătoreau pe calea cea dreaptă şi bună. Precum cu adevărat şi cîrmaciul se zice că a spart corabia, lăsînd cîrma din mîinile sale. Pe care şi Proorocul o mărturiseşte zicînd: Întors-ai Faţa ta de către noi şi ne-ai dat pe noi pentru păcatele noastre. Iar cum că împietreşte inimile se zice, cînd îndelung rabdă pentru cei ce greşesc şi nu îndată precum se cuvine îi şi munceşte pe ei, aşteptînd ca un Milostiv îndreptarea lor. Iar aceia neplecîndu-se mai vîrtos şi mai răi se fac. Şi aşa se zic că se împietresc, Dumnezeu cum am zis îndelung răbdînd spre ei, iar nu ca şi cum el le-ar lucra lor împietrirea, ci cum aceia rău întrebuinţînd Dumnezeiasca Bunătate spre a lor pierzare, luminat zice către Romani scriind Dumnezeiescul Apostul: Oare nu luaţi seamă de bogăţia Bunătatea Lui şi de îngăduinţă şi de îndelungă răbdarea Lui

necunoscînd că bunătatea Lui le aduce la pocăinţă? Ci după împietrirea ta şi nepocăinţa inimi îţi agoniseşti mînie în ziua mîniei şi a descoperirii dreptei Judecăţi a lui Dumnezeu. (Rom. 2, 4-5). Că şi Isaia zice: Tu te-ai mîniat şi noi am greşit, puind mai întîi pe mînia lui Dumnezeu cît a se părea că păcatul nostru se naşte din Dumnezeiasca mînie, dar şi din Scripturi şi din socotelile cele de obşte pentru Dumnezeu, arătat este şi mărturisit, întîi adică, că străin lucru cu totul de Dumnezeiasca, Fire este mînia, iar a doua, şi cu totul fără de urmare asupra făpturii sale. Că el pentru multa iubire de oameni opreşte zicând: Tot cel ce se mînie asupra fratelui său, vinovat va fi judecăţii (Mt. 5, 20). Deci Dumnezeu asupra poporului ce greşeşte se mînie (că zică-se mînie ducerea asupră a certării) şi îi trimite lui certarea cea cuviincioasă. Iar ei defăimînd şi nici o simţire de bătăile acelea luînd, grămădesc păcate peste păcate şi aşa cu totul ce duc spre pierzare, şi se zic că de la Dumnezeiasca mînie li s-a făcut lor ca să greşească. Încă pun înainte spre adeverirea limbuţiei lor şi ceea ce este scris la întîia împărăţie pentru fiii lui Eli, că n-au ascultat cuvîntul tatălui lor, pentru că vrînd a vrut Domnul să-i strice pe ei. Dar aceasta nu înseamnă că voieşte Dumnezeu relele, adică fărădelegile. Ci înseamnă că voieşte mai mult certarea cea dreaptă a celor neîndreptaţi. Că nu zice că voia Domnul ca să nu asculte fiii cuvîntul tatălui lor, care era răul cel adevărat,ci voia, zice, să-i strice pe ei, care le era pătimirea ceea ce zicea asupra lor pentru păcatele ce le făceau ei. Că nu pentru munca ceea ce urmează se face păcatul, ci pentru păcat vine munca. Apoi rău lucru cu adevărat este neascultarea, dar nu pentru neascultare voia să-i piardă pe ei, ci mai mult că fiii necredincioşi fiind după Scriptură şi de îndreptarea cea pentru păgînătăţile lor ce le făcea tatăl lor se întorceau, pentru aceasta era aprinsă asupra lor mînia lui Dumnezeu. De acest fel prea multe în Scriptură sunt care se citesc. Precum este şi cuvîntul acela al lui David: Vărsatus-a darul în buzele tale, pentru aceasta te-a binecuvîntat pe tine Dumnezeu în veci. Că arătat este întru acesta că nu pentru că s-a vărsat Darul în buzele lui Solomon, sau ale lui Hristos, pentru aceasta Dumnezeu l-a binecuvîntat pe el veşnic, ci dimpotrivă mai vîtos, pentru binecuvîntarea cea veşnică care a luat-o, pentru aceasta s-a vărsat şi în buzele lui Darul cel Dumnezeiesc. Aşa trebuie să se citească şi cuvîntul acela al Psalmului 97, 9: Iubit-ai dreptatea şi ai urît fărădelegea, pentru aceasta te-a uns pe tine Dumnezeule Dumnezeul tău. Căci Cuvîntul lui Dumnezeu făcîndu-se om, s-a făcut Unsul Domnului, adică Mesia şi pentru aceasta a iubit dreptatea. Iar nu acestea iubind s-a uns. Încă şi ceea ce scrie la 1 Regi 12, 15: pentru despărţirea celor zece neamuri pun înainte zicînd, că luminat Scriptura zice: Că nu i-a ascultat împăratul Roboam pe popor, pentru că de la Domnul era îndărătnicia lui, ca să întărească cuvîntul, care i-a grăit lui Ahia siloniteanul pentru Teroboam fiul lui Nabat. Şi la aceasta zicem, că îndărătnicia s-a făcut de la Domnul, nu El lucrînd-o pe ea, adică Domnul, ci lăsînd să se facă pentru păcatele lui Solomon tatăl lui, precum mai înainte către el a zis; 3 Regi 11, 11: pentru că ai făcut acestea şi n-ai păzit Poruncile Mele şi Rînduielile Mele, pe care şi le-am poruncit ţie, rupînd în două voi rupe Împărăţia ta din mîna ta şi o voi da pe ea robului tău.

Deci ceea ce se zice ca să întărească Domnul cuvîntul, care l-a grăit în inima lui Ahia, mai pe urmă fiind şi ca o pedeapsă următoare la cele ce l-au îngrozit pe el, se zice după întîmplare. Precum este cuvîntul acela: Iar acestea toate s-au făcut, ca să se plinească ceea ce sa zis de Domnul, prin Proorocul ce zice: Iată fecioara în pîntece va lua, şi celelalte (Mt. 1, 22–23). Că nu pentru aceasta întradins a venit Fiul

lui Dumnezeu în lume, ca să se plinească Scripturile, ci ca să mîntuiască lumea, precum singur o zice aceasta. Dar însă venind, prin urmare şi Scripturile de nevoie s-au împlinit, care după întîmplare aceasta o numesc Dumnezeieştii Părinţi. Deci de vreme ce Roboam s-a plecat mai mult sfaturilor pruncilor, defăimîndu-le pe ale bătrînilor şi poporul s-a dezbinat şi cei ce s-au dezbinat şi-au făcut loruşi împărat pe Ieroboam sluga, s-a întîmplat aşa de s-a împlinit îngrozirea ceea ce prin Ahia s-a grăit mai înainte asupra lui Solomon: Dar nu şi cum că Domnul l-a îndărătnicit pe popor de la împărat. Încă cea mai tare armă a lor este, precum li se pare, cuvîntul cel de la evanghelistul Ioan care zice: Pentru aceasta nu putea să creadă, că iarăşi a zis Isaia: Au orbit ochii lor şi s-a împietrit inima lor, ca să nu vadă cu ochii şi să înţeleagă cu inima şi se vor întoarce şi îi voi vindeca pe ei (Ioan, 39-40). Din care fac socoteală că de vreme ce nu puteau să creadă, fiind Dumnezeu zise mai înainte aceasta, arătat dar este, că nu era cu putinţă în alt chip să se facă. Ci în multe feluri luîndu-se la Grigorie Teologul acest grai, adică a nu putea, acest de aici al evanghelistului se înţelege în loc de, nu voiau. Iar nu voia, fiindcă erau răi şi aveau inima împietrită. Că de ar fi lepădat răutatea şi s-ar fi făcut buni, prea ar fi voit să creadă. Iar cum că socoteala li s-a făcut lor poticnire de a crede, arată şi Stăpînul Hristos zicînd la acestaşi evanghelist, pentru farisei: Cum puteţi voi să credeţi, slavă unul de la altul luînd. Aceasta dar, răutatea este ceea ce a orbit ochii lor şi a arătat Proorocul prin pricina orbirii lor la voinţa lor o dă zicînd: Că s-a îngroşat inima poporului acestuia, ei cu urechile lor greu au auzit şi ochii lor i-au închis, ca nu cumva să vadă cu ochii şi să audă cu urechile şi cu inima să înţeleagă şi să se întoarcă, ei să-i vindec pe ei. Stingă-se dar calvinii cei cu rele socoteli, care o ocărăsc pe Dumnezeiasca Mărime, pricinuitor al celor rele făcîndu-l pe cel cu totul nepricinuitor al celor rele, care-şi întăresc hulele lor cu cuvintele Scripturii mîndrindu-se.

CAPITOLUL 21

CUM CĂ VOIA ŞI STĂPÎNIREA LUI DUMNEZEU NU SE DESPĂRTEŞTE DE BUNA RÎNDUIALĂ ŞI DREPTATE

Dumnezeu, zic ereticii că cel este stăpîn, cu slobozenie vrînd leapădă pe unii din firea omenească, cu nici un cuvînt cîtuşi de cît lege avînd numai pe singură voinţa sa. Ca un purtător de grijă însă, care întrebuinţează legile bunei rînduieli, văzînd pe ei că fac fără de rînduială, le dă lor ceea ce li se cuvine, înstrăinîndu-i pe ei de bunătatea sa. Şi cauza? Că Dumnezeu, zic ei, este milostiv împreună şi drept. Pe dreptate dar o hotăresc ei cum că este unită cu Pronia, adică cu purtarea de grijă, iar pe milostivire cu stăpînirea cea singură şi cu totul slobodă şi cum că ajunge aceasta adică milostivirea la lepădarea fápturii sale. Dar şi noi mărturisim pe Dumnezeu că este îmbogăţit cu Stăpînirea cea cu totul slobodă, plecîndu-se socotelilor fireşti şi dumnezeiştilor Scripturi. Că toate, zice Dumnezeiescul David, cîte a voit Domnul a făcut, în Cer şi pe pămînt, în mări şi în toate adîncurile (Psalm, 134, 9-11). Că de n-ar fi fost aşa, nici nu le-ar fi adus pe ele din început întru fiinţă, nici n-ar fi putut să le

schimbe pe ele şi să le prefacă firile lor, în cele împotrivă precum ştie şi voieşte, cu cuvintele cele necunoscute ale Proniei lui cele preaînţelepte de acest fel preaslăvite şi Minunate prea multe spun Scripturile.

Dar însă nu pentru aceasta se vede că întrebuinţează cîndva stăpînirea aceasta fără de cuvînt, cît fără de judecată şi cu nedreptate să strice şi să piardă pe cei ce i-a făcut după Chipul său, dîndu-i pe ei aşa fără de vină în focul cel veşnic. Departe de această hulă. Nici o Scriptură nu zice aceasta, nici un cuvînt, nici firesc, nici politic nu dă aceasta. Ştim mai vîrtos dimpotrivă că fireşte fiind Bun Dumnezeu, şi însăşi Bunătatea, pururea voieşte să-i dea omului ca făpturii sale cele peste tot bune şi desăvîrşire. Dar uneori şi cele împotrivă le dă, de vreme ce noi înşine prin a noastră răutate împingem cît de departe pe Puterea şi Darul lui cel făcător de bine.

Luminat pe înţelegerea aceasta o cuprind cuvintele cele de plîngere acelea ale lui Iisus către Ierusalim, unde zice: Ierusalime, Ierusalime... De cîte ori am vrut să adun pe fii tăi, în ce chip adună găina puii sub aripi şi n-aţi vrut. Iată se lasă casa voastră pustie (Mt. 23, 37). Iată cum le dă cele împotrivă, adică celor ce voiesc cele împotrivă.

Iar dacă Pavel, zice: „Aşadar pe care vrea îl miluieşte şi pe care vrea îl împietreşte" (Rom. 9, 18) Nu zice aceasta, cum că aşa a voit Dumnezeu-şi aşa s-a făcut, că cu nedumerire este cuvîntul Apostolului şi mai mult arată că sau se miluiesc sau se împietresc oamenii, cu iconomie adică se face aceasta, pentru cuvintele pe care le ştie numai preaînţelepta Pronie, şi nu cum că dintru început pe unii i-a făcut ai părţii celei miluite, iar pe alţii ai celei împietrite şi pieritoare. Ci şi pe Stăpînirea cea singură a lui Dumnezeu a o despărţi de dreptate şi a pune deoparte Dumnezeiasca Voie şi Stăpînire, care se lucrează fără de judecată cum s-ar întîmpla, şi cum că aceasta este milostivirea ei, a le prăpădi pe zidirile cele cuvîntătoare, şi deosebi pe dreptatea lui Dumnezeu, care să judece cu cuvînt şi să-i dea fiecăruia ce este al său, acesta cu adevărat este lucrul al unui judecător amar şi îndrăzneţ şi al unui tiran mai mult decît al unui blînd. Că unde cîndva s-a auzit lucru Dumnezeiesc să se facă fără de dreptate? Şi precum se vede, Judecătorul tuturor, se va trage la judecată şi le va da cuvînt calvinilor, după Pilat şi se va şi osîndi de dînşii, că aruncă soartele în zadar şi cu greşeală şi le osîndeşte pe cele mai alese din făpturile sale. Că ce este decît sufletul cel cuvîntător mai cinstit, pentru care nu este cu putinţă a afla schimb, după hotărîrea cea Stăpînească?

Dar are Domnul pe dumnezeieştii Prooroci, care o laudă şi o propovăduiesc pe Stăpînia lui şi Domnia Lui, unită împreună întru toate lucrurile ei cu credinţă şi cu cuvioşie şi pe dreptate împreună şi pe adevăr. Că zic: Împărăţia Ta este Împărăţia tuturor veacurilor, şi Stăpînia Ta întru tot neamul şi neamul (Ps. 144, 13). Credicios este Domnul întru toate cuvintele sale şi Cuvios întru toate lucrurile sale. Drept eşti Doamne şi drepte sunt Judecăţile Tale (Psalm 118, 137).

Judecăţile Domnului sunt adevărate, îndreptate împreună. Şi toate căile Lui sunt judecăţi, drept şi cuvios este Domnul (Psalm, 18, 10). Că drept în toate cîte ne-ai făcut nouă. Şi judecăţile adevărului ai făcut după toate cele ce ai adus asupra noastră (Deut. 32, 4).

Ci şi pilda olarului şi a vaselor de lut ce le face olarul, prea potrivit se ia şi de dumnezeieştii Prooroci şi de sfinţii Apostoli, ca arătat să facă, că nimic nicidecum şi în zadar de la Dumnezeu şi fără de cuvînt s-a făcut sau se face, măcar deşi oamenii nu pot să priceapă judecăţile Domnului Dumnezeu.

Că precum lutul nu are fire să ştie puterea şi meşteşugul plăsmuitorului său şi pentru aceasta nici a grăi împotrivă nu poate, de ce m-ai făcut aşa? Pentru că bine l-a făcut acela după trebuinţa ce are nevoie, aşa şi toată gura omenească se astupă, neavînd împotriva Bunătăţii celei nemărginite a lui Dumnezeu şi Dreptatea celui ca toate le face întru înţelepciune şi dreptate, şi nicăieri nu lasă pricină de a se îndrepta înaintea Lui tot cel viu şi să zică: Pentru ce ne-ai făcut pe noi aşa? Deci ca să nu cădem în acest fel de păgînătăţi, credem că stăpînirea cea slobodă a lui Dumnezeu îi leapădă pe cei ce-i leapădă, nu fără de motiv, ci foarte cu dreptate, pentru cele de voie, nimeni silindu-i au greşit, nicidecum despărţind-o pe voia lui Dumnezeu cea slobodă de buna rînduială, precum acum prin multe s-a arătat.

PARTEA A DOUA

PENTRU DUMNEZEU CEL CE SE LAUDĂ ÎN TREIME

CAPITOLUL 1

ÎNTRU CARE SE DESCOPERĂ PE CÎT SE POATE, CAUZA PENTRU CARE ESTE CUVÎNTUL

Marele Dionisie pe capitolul al doilea al cuvîntului său cel pentru Dumnezeieştile Numiri, scriindu-l deasupra pentru unită şi deosebită (despărţită) Teologie, la acelaşi loc şi tîlcuieşte şi însemnează unire, şi ce despărţire zicînd că Teologia pe unele le dă cu unire, iar pe altele cu despărţire, şi nici pe cele unite nu este cu putinţă a le despărţi, nici pe cele despărţite a le amesteca. Precum dacă cineva, cum am zice, pe acestea Bun, sau Cel ce este, sau Domn, sau altceva de acest fel, va zice că nu s-au zis pentru toată Dumnezeirea huleşte şi a dezbina fărădelege îndrăzneşte pe unicinea cea unită.

Deci cele unite ale toatei Dumnezeiri sunt acestea, adică mai presus de Bunătate, mai presus de Dumnezeire, mai presus de fiinţă, mai presus de Viaţă, mai presus de Înţelepciune şi cîte sunt ale scoaterii celei peste măsură, împreună cu care sunt şi toate cele ce privesc la cuvîntul cauzei, precum Bun, Frumos, Cel ce este, Făcător de Viaţă, Înţelept şi cîte pricina tuturor Bunătăţilor, din Darurile cele despărţite sunt, Numele cel mai presus de fiinţă al Tatălui şi al Fiului şi al Duhului, nici o întoarcere întru acestea, sau cîtuşi decît împărtăşire aducîndu-se, ci păzind laudele curat fecăruia din Ipostasurile cele Dumnezeieşte stăpînitoare pe cele ale lui. Nefiind Fiu Tatăl, nici Tată Fiul. Şi se numesc zic sfinţii Teologi, uniri Dumnezeieşti pe Întăririle cele ascunse şi neieşite afară ale statorniciei celei negrăite şi necunoscute, iar despărţiri pe ieşirile şi arătările Dumnezeieştii Stăpîniri (Începătoriei Dumnezeirii) cele cu cuviinţă de Bunătate: Deci în capetele cele pentru Dumnezeieştile Uniri oarece adică pe cît este cu putinţă neputinţei noastre privind şi învăţînd sfîrşit am pus părţii celei dintîi a Teologiei, iar acum la deosebirea Începătorii Dumnezeirii ne vom muta, dînd curat şi cu deosebire laudele

fiecăruia din cele Dumnezeieşte Începătoare Ipostasuri, care ne plinesc nouă această parte a doua a sfinţitei Teologii şi care nici mai mult nici mai puţine de Trei sunt adică Tată, Fiu şi Sfîntul Duh, în Trei însuşiri, sau Caracteruri (adică semne închipuitoare) fiind cunoscute şi închinate. Şi a Tatălui adică însuşire este nenaşterea, iar a Fiului Naşterea, iar a Sfîntului Duh Purcederea, cărora una le este Dumnezeirea şi Fiinţa şi Puterea. Şi ne este dar nouă ceea ce este închinat de noi şi căreia îi slujim, Unime în Treime şi Treime în Unime, Taină cu adevărat mare şi prea covîrşitoare şi prea cinstită şi cu totul celor neînvăţaţi Tainelor neîncăpută, cum că una trei şi cele Trei una, care iau aminte la gînduri cu frică omenească. Pe care noi lăsîndu-le, să căutăm la Lumina Dumnezeieştii descoperi, ca şi cu povăţuirea dumnezeieştilor Dascăli povăţuindu-ne să vedem pe cît este cu putinţă Taina cea neînţeleasă a Sfintei şi de o fiinţă şi nedespărţitei Treimi. Şi să nu ne rătăcim departe la edevăreta Dumnezeire.

CAPITOLUL 2

PENTRU SFÎNTA TROIŢĂ-TREIME

Deci să teologhisim cele pentru Dumnezeiasca şi nedespărţita Treime dintru ale marelui Dascăl dumnezeiescul Damaschin, iar mai mult pe acelea ca pe o bogăţie părintească să le întrebuinţăm. De vreme ce noi săraci şi lipsiţi fiind de unele ca acestea ale noastre să aducem nu avem şi a vădi lipsa noastră nu ne ruşinăm. Şi aceasta numai, mi se pare mie a fi mai bună, ca ceea ce este cu întărire, decît a bîrfi şi a mă juca întru cele ce nu este de joc.

Deci credem întru Unul Dumnezeu, adică în Tatăl, Fiu şi Sfîntul Duh, întru care ne-am şi botezat. Că aşa le-a poruncit Domnul apostolilor să boteze, Botezîndu-i pe ei zicînd, în numele Tatălui, şi al Fiului şi al Sfîntului Duh, întru unul Tatăl edică credem Începătura a toate şi Cauza, nu din cineva născut, ci fără de cauză şi nenăscut numai El fiind. Făcător al tuturor iar Tată fireşte al Unuia Născut Fiului Său, Domnului şi Dumnezeului şi Mîntuitorului nostru Iisus Hristos şi Purcegător al Prea Sfîntului Duh. Şi întru Unul Fiul lui Dumnezeu cel unul născut, Domnul nostru Iisus Hristos cara din Tatăl s-a născut mai înainte de toţi vecii, Lumină din Lumină, Dumnezeu adevărat din Dumnezeu adevărat, născut, nu făcut de o fiinţă cu Tatăl prin care toate s-au făcut. Pe care mai înainte de toţi vecii zicîndu-l, arătat cum că Naşterea lui este fără de ani şi fără de început. Pentru că nu s-a adus din nefiinţă întru fiinţă Fiul lui Dumnezeu, Raza Slavei, Chipul Ipostasului Tatălui, Înţelepciunea şi Puterea cea Vie, Cuvîntul cel Ipostatnic, Icoana cea fiinţească şi cu totul vie a lui Dumnezeu celui nevăzut. Ci pururea a fost împreună cu Tatăl, veşnic şi fără de început din El născut. Pentru că n-a fost cîndva Tatăl cînd să nu fi fost Fiul, ci întru aceeaşi dată Tatăl, întru aceeaşi dată Fiul cel născut din el.

Că Tată fără de fiu nu se poate numi. Iar de a fost cîndva neavînd fiu, n-a fost Tată. Şi dacă pe urmă a avut fiu, pe urmă s-a făcut Tată, nefiind mai înainte Tată, şi s-a mutat dintru a nu fi Tată, întru a se face Tată: Care aceasta este mai rea decît toată hula. Pentru că cu neputinţă este a zice cum că Dumnezeu a fost lipsit de cea firească Naştere. Iar Naşterea este a naşte, adică din Fiinţa sa asemenea cu sineşi după fire.

Deci la Naşterea Fiului păgînească socoteală este a zice cum că a mijlocit vremea, şi după Tatăl s-a făcut Estimea Fiului. Pentru că dintr-însul adică din firea Tatălui o zicem pe Naşterea Fiului. Şi de nu vom da de a fi Fiul din început cu Tatăl împreună, din care este născut, schimbare aducem Ipostasului Tatălui, că nefiind Tată, s-a făcut pe urmă Tată. Pentru că fápturile deşi pe urmă s-au făcut, însă nu din ființa lui Dumnezeu, ci dintru neființă întru ființă s-au adus cu Voia şi cu Puterea Lui. Pentru aceasta nu se atinge schimbarea de Firea lui Dumnezeu. Învață dar Sfînta Sobornicească şi Apostolicească Biserică întru aceeaşi dată Tată, şi întru aceeaşi dată cel Unul Născut Fiul lui, din el născut fără de ani şi fără de curgere şi fără de patimă şi cu neînţelegere de minte, în ce chip singur ştie Dumnezeul tuturor. Precum în aceeaşi dată focul şi după aceea lumina, dar împreună întru aceeaşi dată. Însă lumina din foc născîndu-se, fără de despărţire şi întru dînsul pururea petrecînd, nu are al său ipostas deosebit de al focului, pentru că este felurime firească a focului. Iar Fiul lui Dumnezeu cel Unul Născut, din Tatăl născîndu-se fără de despărţire şi fără de depărtare şi întru dînsul pururea petrecînd, are al său Ipostas deosebit de al Tatălui. Deci Cuvînt şi Strălucire se numeşte, pentru că fără de însoţire şi fără de patimă, şi fără de ani şi fără de stricăciune şi nedespărţit s-a născut din Tatăl. Iar Fiu şi chip al Ipostasului Tatălui, pentru că este desăvîrşit şi întru toate asemenea cu Tatăl, afară de Naştere. Iar Unul Născut, pentru că unul din Tatăl întru un chip s-a născut. Că nu se aseamănă altă naştere cu Naşterea Fiului lui Dumnezeu, că nici nu este alt Fiu al lui Dumnezeu. Că măcar deşi Duhul Sfînt de la Tatăl se purcede, dar nu chip de naştere, ci Purcedere.

Alt chip de Estime este acesta, necuprins de minte şi necunoscut, precum şi naşterea Fiului: Pentru aceea şi toate cîte le are Tatăl, ale lui sunt, afară de nenaştere, care nu înseamnează deosebire a Ființei, nici dregătorie, ci chip de Estime. Numai Tatăl dar este nenăscut, pentru că nu are el de la alt Ipostas poate pe a fi. Şi numai Fiul este născut, pentru că s-a născut din Ființa Tatălui fără de început şi fără de ani.

Şi numai Duhul cel Sfînt este Purces din Ființa Tatălui nu născîndu-se, ci Purcegîndu-se. Că aşa ne învață Dumnezeiasca Scriptură, iar chipul Naşterii şi al Purcederii neajuns de minte este. Şi se cuvine a şti că graiul acesta Agheniton, cînd se scrie cu doi n, înseamnă nenăscut, iar cînd cu un n, nezidit, adică nefăcut. Deci zicem cum că Tatăl este Începătură a Fiului şi mai mare, dar cu cauza, adică cum că Fiul s-a născut din Tatăl, iar nu Tatăl din Fiu. Şi cum că Tatăl este cauză a Fiului fireşte. Deci pentru acestea se zice Tatăl în Scripturi mai mare, iar nu că este mai întîi decît Fiul cu vremea, sau cu Firea să nu fie. Că printr-însul a făcut veacurile. Şi cum zicem cum că prin lumină luminează focul, şi nu socotim cum că este vreo unealtă slujitoare a focului lumina cea din el, ci mai vîrtos putere firească, aşa zicem că Tatăl, toate cîte le face, prin Fiul sau cel Unul Născut le face, nu ca prin o unealtă slujitoare, ci ca prin Putere firească şi ipostatnică. Şi precum zicem că focul luminează şi iarăşi grăim că lumina focului luminează, aşa toate cîte le face Tatăl, asemenea şi Fiul le face Tatăl, asemenea şi Fiul le face. Însă aceasta trebuie a mărturisi că cu neputinţă este a se afla în lucrurile cele zidite Icoană şi asemănare care să arate întru sineşi fără de schimbare Chipul Sfintei Treimi.

Asemenea credem şi întru Duhul Sfînt unul, Domnul de Viață făcătorul, care din Tatăl se Purcede şi în Fiul se odihneşte, care împreună cu Tatăl şi cu Fiul este de o ființă şi împreună veşnic. Duhul cel din Dumnezeu, cel Drept, cel Stăpînitor, cel ce

este Izvorul Înțelepciunii și al Vieții și al Sfințeniei, Dumnezeu împreună cu Tatăl și cu Fiul fiind și numindu-se; Nezidit, Plin, Ziditor, atot Țiitor, atot Lucrător, atot Putemic, nemărginit întru Putere, care stăpînește toată zidirea, nu se stăpînește: Îndumnezeiește, nu se îndumnezeiește: Împlinește, nu se împlinește: împărtășește nu se împărtășește; Sfințește; nu se sfințește; Mîngîietor, ca cel ce primește rugăciunile tuturor; întru asemenea cu Tatăl și cu Fiul, care de la Tatăl se purcede și prin Fiul se dă și se face împărtășit de toată zidirea, și singur zidește și dă ființă tuturor, și sfințești și ține: Ipostatnic, adică întru al său deosebit Ipostas fiind nedespărțit și nedepărtat de Tatăl și de Fiul și toate avîndu-le cîte are Tatăl și Fiul, afară de nenaștere și de naștere. Pentru că Tatăl este necauzat și nenăscut, că nu este din cineva (că de la sineși are pe a fi) nici ceva din cele ce le are, de la altul le are: Ci el mai vîrtos este Începătură și Cauza tuturor de a fi, și de așa a fi firește.

Iar Fiul din Tatăl cu chip de naștere, iar Duhul Sfînt și el din Tatăl, dar nu cu chip de naștere, ci Purcedere. Și cum că este deosebire a nașterii și a purcederii ne-am învățat. Iar care este chipul deosebirii nicidecum! Însă împreună întru aceeași dată este și Nașterea Fiului din Tatăl și Purcederea Sfîntului Duh. Deci toate cîte le are Fiul, ei Duhul de la Tatăl le are și pe însăși a fi. Și de nu ar fi Tatăl, nici Fiul n-ar fi nici Duhul, și de n-ar avea Tatăl ceva, nici Fiul n-ar avea nici Duhul. Și pentru Tatăl, adică pentru că este Tatăl, este Fiul și Duhul, și Tatăl are Fiul și Duhul toate cele le are, adică pentru că le are Tatăl pe ele, afară de nenaștere și de naștere și de purcedere. Că numai întru aceste însușiri ale Ipastasurilor se deosebesc între dînsele *cele trei Sfinte Ipostasuri, nu cu Ființă, ci cu semnul cel închipuitor al ipostasului său* nedespărțit despărțindu-se ele.

Și zicem că fiecare din cele Trei, desăvîrșit ipostas are, ca din trei nesăvîrșite să înțelegem o fire alcătuită desăvîrșit.

Ci în trei Ipostasuri desăvîrșite să cunoaștem o ființă singuratică mai presus de săvîrșire și cu totul desăvîrșit. Că tot lucrul cel ce se închele din nesăvîrșire, afară de îndoială este alcătuire. Pentru aceea nici nu zicem că neamul este din ipostasuri, ci în ipostasuri. Deci desăvîrșite zicem că sunt ipostasurile, ca să nu socotim alcătuire la Dumnezeiasca Fire. Pentru că alcătuirea este începătură și cauză a despărțirii. Și iarăși uneie întru altele le zicem că sunt cele trei ipostasuri, ca nu mulțime și gloată de Dumnezei să zicem.

Și se cuvine a ști că alta este a se vedea lucrul, și alta a se vedea cu mintea și cu cugetul și deci la Sfînta și cea mai presus de ființă și decît toate mai înaltă și necuprinsă Treime, obștimea și unimea (precum Ființa și Dumnezeirea) cu lucrul se vede (împotriva adică) a neamurilor și a felurilor celor de Obște și cuprinzător ce sunt întru zidiri, care cu mintea numai și cu cugetul se prișesc) pentru cea împreună pururea vecuire și aceeași Ființă și Lucrare, și Voință și unire a socotelii și aceeași Stăpînire și Putere și Bunătate, n-am zis asemenea, ci aceeași. Și pentru o pomire a mișcării. Iar despărțirea cu cugetul se vede. Că un Dumnezeu cunoaștem și numai întru însușiri a Părințimii zic și a Fiimii și a Purcederii, după cauză și necauzat, și desăvîrșirea ipostasului, adică după chipul Estimii pe despărțire o înțelegem, fără de nici vreo deosebire cîtuși decît împrejur stătătoare din cele ce fac despărțirea ipostasurile cea cu lucrul, cît să se amestece ele, ci întrucît să se ție unul de altul, după cuvîntul Domnului care a zis: Eu sunt întru Tatăl și Tatăl întru Mine (Ioan, 14, 11). Pentru aceea nici nu zicem trei Dumnezei pe Tatăl și pe Fiul și pe Sfîntul Duh, ci mai

vîrtos un Dumnezeu pe Sfînta Treime, că la un Pricinuitor Fiul şi Duhul se aduc, dar nu se alcătuiesc, nici nu se amestecă după amestecarea lui Sabelie. Deci Trei sunt cele de noi sunt închinate. Unul este Tatăl, Tatăl şi fără de început, adică necauzat. (Că nu este din cineva) Unul este Fiu, Fiul, şi nu fără de început, adică nu necauzat. (Că din Tatăl este). Iar de vei lua şi de vei socoti începutul de la vreme, este şi fără de început. (Pentru că Făcătorul oamenilor nu este sub vreme) Unul este Duh, Duhul Sfînt; care iese din Tatăl, însă nu cu chip de fiime, ci de purcedere. Nici Tatăl depărtîndu-se de nenaştere, pentru că a născut, nici Fiul de naştere pentru că s-a născut din nenăscut. Căci cum poate fi aceasta? Nici Duhul sau în Tată sau în Fiu mutîndu-se pentru că s-a purces şi pentru că este Dumnezeu. Că însuşirea este nemişcată. Pentru că în alt chip cum va rămînea însuşire, de se va mişca şi se va muta în alta? Însă trebuie a şti cum că pe Tatăl nu-l zicem din cineva, ci îl zicem pe el Tatăl al Fiului iar pe Fiu nu-l zicem cauză, nici Tată, ci îl zicem pe el şi din Tatăl şi Fiu al Tatălui. Iar pe Duhul cel Sfînt şi din Tatăl îl zicem, şi Duh al Tatălui îl numim. Iar din Fiul pe Duhul nu-l zicem, ci Duh al Fiului îl numim. Că dacă cineva *Duhul lui Hristos nu-l are*, zice Dumnezeiescul Apostol, acesta nu este al Lui. (Rom. 8, 9). Şi cum că prin Fiul s-a arătat şi se dă nouă mărturisire.

Că au suflet zice, şi le-a zis ucenicilor săi: Luaţi Duh Sfînt (Ioan, 20, 22). Iar pe Fiul nu-l zicem al Duhului, nici iarăşi din Duhul.

CAPITOLUL 3

CUM CĂ TAINA PREA SFINTEI TREIMI ÎN DUMNEZEIEŞTILE SCRIPTURI A FOST DESCOPERITĂ

Umbros adică şi prin semne întunecate în aşezămîntul cel Vechi, iar luminat şi arătat în cel Nou. Şi întîi îndată la zidirea omului: Să facem zice Dumnezeu după Chipul Nostru şi după asemănare (Fac. 1, 26). Unde Sfîntul Teoderet într-o unire cu ceilalţi Părinţi zice la întrebarea 19, că oarecum din ticăloşii eretici au zis, că a grăit el către Înger şi către draci şi înţelegînd detunaţii acel cuvînt ce zice, După chipul Nostru. Că Fiinţa lui Dumnezeu şi a Îngerilor nu este, nici chipul acelaşi.

Că acela pururea veţuitoare are firea, iar aceştia îl au pe el Făcător şi Ziditor, fiindcă de la dînsul au primit fiinţa, iar dracii încă şi la răutate de voie s-au mutat. Deci nebunia cea mai de pe urmă este a lua şi a înţelege un chip al dracilor celor vicleni şi a Noianului Bunătăţii.

Iar iudeii la altă nesocoteală s-au aruncat. Că zic, că a grăit către sineşi Dumnezeu tuturor pe acel cuvînt: Să facem om, după oarecare asemănare a celor ce li s-au încredinţat Începătoriile cele mari, Că Eparhii şi Voievozii cu nume de mulţi obişnuiesc a vorbi, poruncim, şi scriem şi orînduim şi cîte de acest fel.

Şi n-au priceput neînţelegătorii, că Dumnezeul tuturor cu număr de unul de cele mai multe ori vorbeşte. Că vremea, zice, a tot omul vine înaintea mea. Şi îmi pare rău că l-am făcut pe om şi-l voi pierde pe om şi nu-ţi vor fi ţie alţii afară de Mine. Şi iată că eu fac noi şi voi deschide pe munţi izvoare (Fac. 6, 13; Ies. 20, 3).

Şi în dumnezeiasca Scriptură mai totdeauna, este cu putinţă a auzi pe Dumnezeu tuturor vorbind cu numărul de unul. Iar prea de puţine ori cu număr de mulţi închipuieşte vorba arătînd numărul Feţelor Treimii. Căci cînd a amestecat limbile, n-a zis cu, număr de unul, mă voi pogorî, şi voi amesteca limbile, ci Veniţi şi pogorîndu-ne să amestecăm limbile lor (Fac. 11, 7).

Deci şi aici, fiindcă o plăsmuia pe jivina cea cuvîntătoare, care după multe neamuri avea s-o înnoiască, prin chemările Sfintei Treimi săvîrşind prea Sfîntul Botez; pentru aceasta vrînd să zidească pe firea ceea ce avea să primească aceste taine, întunecat a arătat şi uniciunea firii şi numărul feţelor. Căci zicînd, a zis Dumnezeu, a însemnat pe Obştimea Dumnezeieştii Firi, iar adăugînd aceea, să facem, a arătat numărul Feţelor. Aşa iarăşi zicînd cu numărul de unul Chipul, a arătat-o pe unicimea Firii. Că n-a zis după Chipurile, ci după Chipul. Iar nostru zicînd, a însemnat pe numărul ipostasurilor. Încă şi aceasta se cuvine a zice împotriva celor cu potrivnice socoteli, cum că nemărginită fiind deosebirea între firea cea nezidită şi cea zidită, cu necuviinţă este, de va zice Dumnezeu către Îngeri arătînd cuvîntul, să facem, ca şi cum spre sfătuire îndemnîndu-i pe ei şi împreună lucrare. Care nici omul către vitele cele de prinprejurul lui, nu va afla cu cale să le facă. Ci nici pe obiceiul cel ce s-a ţinut mai pe urmă, adică a întrebuinţa număr de cei ce sunt boierii, este cu putinţă a-l afla şi în Dumnezeiasca Scriptură pe vremile cele vechi acelea. Pentru aceea se încheie, că numărul cel de mulţi ce este în cuvîntul acesta, Să facem, însemnează pe numărul Dumnezeieştilor Feţe, precum şi acela, Veniţi şi pogorîndu-ne să amestecăm limbile lor. Precum şi Dumnezeiasca ceată a dumnezeieştilor Dascăli ai noştri cu un glas aceasta adeverează, toti pe graiul acela luîndu-l la numărul Dumnezeieştilor Ipostasuri. Pe ale cărora nici numele nu este uşor a li le număra.

Se arată încă şi din Psalmul 44, Scaunul Tău Dumnezeule în veacul veacului, pentru aceasta te-a uns pe tine Dumnezeule Dumnezeul tău, precum Sirnah la Teofilact l-a tîlcuit.

Deci Tatăl Fiului după Dumnezeire, iar Dumnezeu al lui după omenire (căci acela ce este Dumnezeu nu avea trebuinţă de ungere, de o Fiinţă fiind Duhul cu untdelemn al veseliei, iar după Simah, al bucuriei: Care untdelemn însemnează pe Duhul Sfînt Faţa cea a treia a Preasfintei Treimi.

Deci dintru acestea este cu putinţă a cunoaşte, cum că Taina Prea Sfintei Treimi în Vechiul Testament, umbros cu adevărat, dar se arată în multe locuri şi la Prooroci şi la Patriarhi.

Mărturiseşte cuvîntul acesta şi Domnul nostru zicînd: Amin, grăiesc vouă, că mulţi Prooroci şi Drepţi au dorit să vadă cele ce vedeţi voi şi n-au văzut şi să audă cele ce auziţi voi şi m-au auzit. (Mt. 13, 17). Şi, Avraam părintele vostru a fost bucuros ca să vadă ziua Mea şi a văzut-o şi s-a bucurat (Ioan, 8, 56).

Deci socoteşte şi Augustin pentru Avraam împotriva lui Maxim în cap.18 al Facerii întru care Trei cu adevărat vedea Patriarhul, dar unuia i se închina, cum că a avut pentru Sfînta Treime o oarecare ştiinţă, măcar deşi nu desăvîrşită. Las pe a lui *Filon bărbat prea înţelept la evrei, ce a fost pe vremile Apostolilor* şi cu Dumnezeiescul Petru a vorbit, care în multe locuri în cărţile lui pe Cuvîntul îl deosebeşte de Dumnezeu, de la care este Cuvîntul, şi cum că de El s-a zidit toate Hotărăşte, Icoană veşnică a lui Dumnezeu chemîndu-l, ci şi Fiu întîi născut al lui Dumnezeu îl numeşte.

Că poate va propune cineva pentru aceasta, că a primit vreo învăţătură de la Apostoli. Însă toţi dumnezeieştii Părinţi cu un glas învaţă (ca nu în zadar pe unii să-i număr) cum că Dumnezeu Cuvîntul ce cu Înger s-a arătat Patriarhilor precum Moisi în Sinai şi la Rug în Horeb (Ieş. 3, 2). Care se vede că a înţeles întîiul mucenic Ştefan (Fapte 7). Că mult se împotriveşte de a judeca în acest fel de vedenii, cum că cel ce s-a arătat este fieştecum Înger. Că tocmeli făcea cu poporul evreilor, pe cere-i alese din toate neamurile şi lui numai Cinstea şi Slujirea se cuvine. Şi Dumnezeu lui Avraam se numeşte şi Dumnezeu al lui Isaac şi Dumnezeul lui Iacob. Şi numele răspunde că este cel ce este. Iar ceea ce este mai mult, că Domnul nostru mărturie a dat. Că a fost însuşi Dumnezeu, ei nu Înger. Dar poporul iudeilor nu cunoştea taina, pentru aceea şi socoteau pe Hristos că huleşte Fiul al lui Dumnezeu, ai întocmai cu Dumnezeu făcîndu-se pe sineşi. Şi aşá în Testamentul cel Vechi, iar în cel Nou ce se şi cuvine a zice cît de arătat şi luminat s-a descoperit? Mergînd, zice învăţaţi toate neamurile, Botezîndu-i pe ei în Numele Tatălui şi al Fiului, şi al Sfîntului Duh (Mt. 28,19) şi la 1 Ioan:Trei sunt care mărturisesc în Cer, Tatăl, Cuvîntul, şi Sfîntul Duh, şi aceşti Trei una sunt.

Deci de vreme ce din descoperire ne-am învăţat taina Sfintei Treimi, nu are loc întrebarea aceasta, de este înţeleasă cu cuvînt firesc. Că de ar fi fost Apostoliceşti, nu s-ar fi zis de obşte că este mai presus de înţelegere adică firească, precum şi cu adevărat este. Şi pentru că este mai presus de cuvînt şi minte omenească a privi împotrivă la înălţimea Dumnezeieştilor ieşiri celor necuprinse de minte, nicidecum nu poate. Pentru aceasta după dumnezeiescul evanghelist: Cel ce este în Sînurile Tatălui, acela venind ne-a spus (Ioan, 1, 18).

Dar dacă şi între neamuri Sevil Prooroceşte, precum spun, au fost, dar nu ale minţii omeneşti zicem, că şi acelea au fost, ci Dumnezeu insuflînd, au spus cu judecăţile care numai el le ştie, ca nişte mai înainte aşezări ale descoperirii celei de pe urmă.

CAPITOLUL 4

PENTRU ERESURILE CELE CE AU RĂSĂRIT LA TAINA SFINTEI TREIMI

Prea vicleanul zavistnicul diavol, vrăjmaşul cel dintru început al neamului omenesc, n-a suferit să vadă pe a doua chemare a lui şi pe dreptatea şi mîntuirea cea prin Mîntuitoarea Patimă.

Pentru aceea şi cînd a luat început propovăduirea cea Dumnezeiască şi cu Lumina cunoştinţei de Dumnezeu prin sfinţii Apostoli lumea o lumina, îndată şi el aflînd pe oarecare ce se numeau cu adevărat creştină, dar erau vase ale pierzării, şi organe îndemînatice ale răutăţii, el sataniceştii lui puteri, pe aceştia ca pe alţii Apostoli i-a slobozit să propovăduiască cele împotrivă şi cu adevărat lîngă grîul cel bun şi Ceresc să samene zîzaniile eresurilor, pe dogmele adică cele drepte şi mîntuitoare şi la Teologie şi la Iconomie cu scornirile şi meşteşugurile lor cele sataniceşti stricîndu-le şi răzvrătindu-le. Pe aceştia Stăpînul Hristos guri ale iadului le-a numit (Mt, 16,

18) deschise asupra sfintei Biserici, care au început de la Simon cel prea spurcat şi la mulţime de număr mai nemărginit au ajuns, dar n-au şi biruit-o pe ea, precum a zis mai înainte însuşi Cerescul ei Mire, ai Cap, ci ca praful s-au spulberat şi au pierit şi abia în Cărţile Părinţilor se află pîngăritele nume ale unora din ei.

Deci şi alţii mulţi se văd că au scris pentru ei, dar mai ales şi mai mult decît toţi sfîntul Epifanie şi pe dînşii şi pe bîrfelile lor cele păgîneşti le-a vădit. Panaria numind-o pe cartea ce a scris-o împotriva lor. Deci de vreme ce de demult cu Puterea cea Dumnezeiască au lipsit şi s-au stins, de prisosit este acum ca noi şi pe dînşii să-i numărăm şi pe socotelile lor cele rele să ne ispitim să le surpăm.

Că ce şi trebuieşte nefiind nici o nevoie să clătim coşciugurile lor cele puturoase? Iar dacă cîtuşi decît trebuie şi oarecare din acesté eresuri, adică pe cele mai vestite să le povestim, în vremea lor Apostoliceşti o vom face. Că nu se cuvine să ne certăm cu umbrele ci să luptăm pe cei ce ne luptă pe noi, precum sunt aceia pe care îi ştie mai vîrtos Biserica noastră, că şi se luptă tare, cei de la apus adică, pentru care deosebi mai înainte vom zice.

CAPITOLUL 5

CUM CĂ DE O FIINŢĂ ESTE FIUL CU TATĂL, ÎMPOTRIVA TURBĂRII

Nu mică oarecare, nici măsurată, ci şi foarte cumplită şi mare tulburare şi furtună a cuprins Biserica lui Hristos, după viscolele cele prea amare, şi grele ale prigoanelor celor fără de Dumnezeu. Adică vîntul cel ce sufla de moarte, limbuţia lui Arie celui păgîn. Că toţi ortodocşii mărturisind că sunt una şi aceeaşi Fiinţă, acelea întru care şi s-au botezat şi au crezut, adică Tatăl şi Fiul şi Sfîntul Duh, după Predania şi Învăţătura Domnului, nebunul acela despărţi-se, vai pe Fiul de Fiinţa cea Cauzatoare, învăţînd că nu este Dumnezeu adevărat şi Organ prin care a făcut lumea, mai necinstită, făcîndu-l adică pe el decît zidirile cele ce s-au făcut prin El. Că în acest fel este tot Organul. Că era (adică vreme şi timp) zicea, cînd nu era Fiul şi cum că din ce nu era s-a făcut şi altele ca acestea pline de păgînătate. Şi măcar că aşa de cumplit era eresul acesta, avea însă următori nu puţini la număr, foarte mulţi îndată ce s-a început şi nu simpli şi cum s-ar fi întîmplat; ci şi de nume mare, episcopi şi Mitropoliţi, şi unii din aceştia de multă învăţătură împărtăşiţi.

Deci Corabia cea Bisericească aşa cumplit de valuri învăluindu-se Stăpînul tuturor cu Duhul său cel atot Puternic certîndu-le pe întreitele valuri ale vicieanului şi tulburarea a certat-o şi în adăpost mîntuitor pe vifor l-a prefăcut. Că cu împărătească poruncă a celui ce întîi între împăraţi a primit cele creştineşti, prealăudatul Constantin, de Dumnezeu cu adevărat fiind mişcat, mai din toată lumea cea de sub cer mulţimea episcopilor în strălucita cetate a Niceenilor s-au adunat, din care s-a făcut şi primul sinod ecumenic, care întîi a scris şi în puţine stihuri a şi încheiat şi la Lumină au dat cele ce se cuvine să mărturisească şi să cugete credincioşi.

Deci acesta cercînd întrebarea pentru care este cuvîntul, pe Arie şi pe cei de o scoteală cu el, cum că sunt hulitori şi cu rele socoteli i-au vădit şi sub veşnica anatemă au pus, iar pe cel Unul Născut Fiul şi Cuvîntul lui Dumnezeu, cum că, ca cel ce este

din Fiinţă Tatălui este Născut, iar nu făcut, este nezidit şi fără de început, şi veşnic şi de Fiinţă cu Tatăl l-au dogmatisit. Că şi înţelepciunea cea de afară învaţă că fireşte tot cel Născut este de aceeaşi Fiinţă cu cel ce l-a Născut. Dar fiindcă şi aceştia, următorii zic ai lui Arie din Dumnezeieştile Scripturi i-a cauzele hulelor lor, precum şi toţi ereticii obişnuiesc, pentru aceea prea mulţi cu adevărat din cei ce demult purtători de Dumnezeu Dascăli, cu înţelepciune şi cu dumnezeiască insuflare pre cuvintele Scripturii tîlcuindu-le, din destul le-a astupat gurile lor cele deschise şi neînfrînate, iar mai mult decît toţi cel întru teologie vestit Grigorie în Cuvîntul 2 pentru Fiul, în rînduiala de număr cuprinzînd toate împotrivirile lor cele de Dumnezeu urîte, cu Dumnezeiască înţelepciune au risipit şi au surpat meşteşugirile şi planurile lor cele viclene prea frumos şi pe larg şi acolo pe iubitorii de ştiinţă trimiţîndu-i, ca să se înveţe cele ce să cugete şi să răspundă, de va fi trebuinţă noi de cele de aici înainte să ne ţinem. Că fără de putere este către noi acest crez, măcar deşi este prea cumplit şi ce este trebuinţă de a ne lupta cu umbrele, după ce s-au stins acum cu Puterea lui Hristos, aceia către care ar fi războiul?

CAPITOLUL 6

PENTRU SFÎNTUL DUH, CUM CĂ ESTE DE O FIINŢĂ CU TATĂL ŞI CU FIUL ÎMPOTRIVA LUPTĂTORILOR DE DUH

Duhul Sfînt nu este una din Dumnezeieştile săvîrşiri, ci este şi se mărturiseşte de soborniceasca Biserică a treia Faţă a Sfintei Treimi, care se despărţeşte, adică se deosebeşte de Tatăl şi de Fiul ca un Ipostas desăvîrşit, ce se cunoaşte şi se închipuieşte cu însuşirea Purcederii, Purcesului. Că însuşire a Duhului se zice aceea, adică a se purcede, precum a Fiului a se Naşte. Iar Ipostas desăvîrşit fiind, sub una şi aceeaşi fire şi fiinţă este a Tatălui şi a Fiului. Şi de o Fiinţă cu Tatăl şi cu Fiul şi este şi se propovăduieşte. Pentru că împreună aşezat este şi împreună numărat întru Predania cea de la Mîntuitorul, unde zice către Apostoli: „Mergînd învăţaţi toate neamurile, Botezîndu-i pe ei în Numele Tatălui şi al Fiului şi al Sfîntului Duh" (Mt. 28, 19). Că împreună se numără unele cu altele şi se împreunează numai cele ce sunt de ceeaşi fire, nu şi cele ce sunt de altă fiinţă. Că nimeni nu va zice, că Platon cum am zice, a vrut ucenici pe Aristotel şi pe Xenocrat şi pe Cal. Şi deci Dumnezeu adevărat este Duhul Sfînt, ca cel ce este de o Fiinţă cu Tatăl şi cu Fiul. Pentru aceea şi Sinodul 2 ecumenic, aceasta vrînd să arate ceea ce de cel dintîi s-a dat cu lipsă, pentru că nu se pomise nici o întrebare atunci, precum zice Teologul Grigorie, pentru Sfîntul Duh el mai luminînd pe aceste cuvinte, Domnul de Viaţă Făcătorul, care de la Tatăl se Purcede, cela ce a grăit prin Prooroci, din Scripturile cele de Dumnezeu insuflate luîndu-le le-a adaos. Şi prin toate acestea pe Dumnezeiescul Duh l-a arătat. Că aceea ce zice, Cel ce a grăit prin Prooroci care se află cea mai de pe urmă, aceasta este cu adevărat aceia a Dumnezeiescului Pavel, care către Evrei scriind luminat, aşa şi arătat Dumnezeu l-a numit zicînd: „În multe feluri şi în multe chipuri de demult Dumnezeu grăind Părinţilor, prin Prooroci" (Evr. I, I). Şi împreună cu Tatăl şi cu Fiul Slăvit şi închinat, n-ar fi putut fi de n-ar fi fost Dumnezeu din Fiinţa lui Dumnezeu şi Tatăl după Chipul Purcederii avînd

Estimea. Însă mulţumită să fie Mîntuitorului şi Purtătorului de grijă celui Iubitor de oameni, că s-a stins cu totul şi acest spurcat şi potrivnic lui Dumnezeu eres şi numai în Cărţile şi în Cuvintele Părinţilor se citeşte şi se învinuieşte de către noi.

CAPITOLUL 7

PENTRU SFÎNTUL DUH NUMAI DIN TATĂL SE PURCEDE

Trebuia cu adevărat ca teologii tăcere adîncă să facă pentru Dumnezeieştile Ieşiri şi numic afară de descoperire să nu grăiască pentru dînsele, ca pentru cele ce sunt cu totul neajunse de minte, Dumnezeieştilor şi Marilor Părinţi spuindu-le, care cu toată sfiala şi evlavia hotărăsc cele pentru dînsele, şi pe noi ne învaţă să nu încercăm, nici obrăznicindu-ne să nu le grăim pe cele ce nu le-am învăţat.

Marele cu adevărat adică Dionisie Areopagitul cum că este, zice, cu naşterea Dumnezeiască, de se cuvine aşa a zice, Vlăstări de Dumnezeu sădite, şi Flori oarecum fără de început şi Lumini mai presus de toată fiinţa de la Sfinţitele Cuvinte am luat, iar cum sunt acestea, nici a spune nici a le înţelege nu este cu putinţă. Şi Teologul Grigorie: Spune tu, zice, pe Renaşterea Tatălui, şi eu pe Naşterea Fiului fireşte o voi arăta şi pe Purcederea Duhului şi ne vom prăpăstui în nebunia minţii amîndoi, la Tainele lui Dumnezeu plecîndu-se a căuta. Şi aceasta care?

Cei ce nici pe cele dinaintea picioarelor nu le ştim cu deamănuntul. Şi Dumnezeiescul Gură de Aur în Cuvîntul 1 pentru Neînţeles zice: Ştiu că a născut Fiu, iar cum, nu cunosc. Ştiu că Duhul dintrînsul, iar cum dintrînsul nu mai pricep. Şi ca să număr pe cutare şi pe cutare, lucru prea greu. Aşa pe toţi cei mari Luminători ai Bisericii îi vei afla, adică cu aceeaşi frică cele pentru Dumnezeieştile Ieşiri teologhisind. Dar neamul latinilor cel semeţ ei mîndru pe evlavia dumnezeieştilor Dascăli defăimînd-o, întîi cu gura zic, cum şi din Fiul se purcede Duhul Sfînt, au îndrăznit, care lucru cum că este izvor de înfricoşate şi hulitoare socoteli care urmează, mulţi din Dascălii noştri luminat au arătat, apoi şi a o adauge pe această scornire nouă a Credinţei, la Sfîntul Simbol, care este o învăţătură prea de obşte a Bisericii celei Soborniceşti au îndrăznit cu obrăznicie, prigonire mare şi nesupusă în Biserica lui Hristos ridicînd, cît pentru aceasta s-a şi despărţit cea una în două potrivnice, vai, şi vrăjmaşe între ele pînă astăzi.

Deci eresul luptătorilor de Duh hulea la Fiinţa Sfîntului Duh, fiindcă nu Făcător pe, ci împreună cu făpturile îl rînduia. Iar nebunia latinilor, cum că este a treia faţă a Sfintei Treimi îl mărturiseşte, şi Dumnezeu adevărat împreună cu toţi cei ortodocşi, iar pe chipul Estimii lui cel negrăit şi necunoscut la toată firea cea zidită îl iscodesc, şi mai presus decît Cuvîntul cel ce este Dumnezeu şi Om, care este unul din treime, pe cele ascunse a le şti socotindu-le, cele împotrivă celora ce acela le-a învăţat ei dogmatisesc. Că acela prin gura sa nemincinoasă hotărăşte zicînd: Duhul Adevărului, care de la Tatăl se purcede, iar aceştia şi de la Fiul lipsesc, ca şi cum cel Unul Născut n-ar fi tîlcuit desăvîrşit Chipul Estimii celei neînţelese a Duhului. Deci fiindcă acest prea rău eres (că eres este ca cel ce huleşte în multe chipuri la Încheietura 8 a Credinţei prin adăugirea aceea din Fiul). Este viu în zilele noastre şi nici nu încetează de a mîhni şi tulbura Sfînta

noastră Biserică (măcar deşi acum mai măsurat decît în anii cei mai dinainte pentru Adiaforia care acum de cei fără de Dumnezeu s-au desfrînat. Pentru aceea cel ce pentru el, sau împotriva lui aici se vede a fi următor şi de nevoie, nu ca pe latini acum după 1000 de ani să-i plecăm să cunoască adevărul.

Că această socotesc că este cu neputinţă, ci ca pe ai noştri să-i întărim ca nu de cele obişnuit ale lor meşteşugiri şi mincinoase tîlcuiri să se tragă spre pierzare. Şi în două despărţindu-se cercarea, pracum au despărţit-o pe ea Răsăritenii noştri în adunarea cea de la Florenţa, în socoteală adică şi în adăugire. Se caută în cea dintîi, de se zice drept şi de Fiul, iar în cea de-a doua de era slobod a adăuga în Simbolul Credinţei.

Rentru cea dintîi, întîi ni se cuvine nouă să zicem şi ce se cuvine să zicem? Că mulţi din dascălii noştri, iar mai vîrtos şi toţi de la însuşi cel dintîi pre Sfîntul Fotie, multe şi tari şi înfricoşate împotriva socotelii acesteia zicînd şi alcătuind, cum că este izvor şi începătură şi rădăcină şi a eresului lui Sabelie şi a eresului lui Arie şi a mulţimii dumnezeilor şi a nenumărate alte necuvinte, nimic n-a isprăvit, ci şi mai vîrtos în loc de a se sfii de socotelile cele ce urmează pricinuitoare de spaimă, prin care se vede că se risipeşte la Dumnezeire vrednicia Începătoriei celei sigure, mai fără de ruşine se pornesc împotriva Adevărului şi încă mei mult îşi lărgesc gurile cele deschise şi desfrînate. Că pe Predania cea Dumnezeiască şi Stăpînească a celui Unul Născut Fiul lui Dumnezeu, întru nimic socotind-o ei, la Mărturiile Părinţilor aleargă şi cu acestea a-şi întări scornirea lor voiesc. De a cărora întrebuinţare tare se văd că se feresc, ca de o nefolositoare Răsăritenii cei ce au fost la Florenţa. Că întîi (zic eu) Părinţii sunt oameni, iar Hristos este Dumnezeu, şi ce mai mult sau mai bine decît Dumnezeu în Teologie poata şti mintea mărginită, cea omenească, măcar şi foarte sfîntă de s-ar socoti? Nimic cu adevărat fără de îndoială. Pentru aceasta şi pe aceştia în foarte multe locuri îi vedem, pentru Purcederea Sfîntului Duh, la Teologia cea de la Mîntuitorul cu bună socoteală alergînd, zicînd: Precum însuşi Cel Unul Născut a zis, sau a învăţat sau a dat. Iar mai vîrtos vedem această cinste şi cucernicie, mai întîi de toţi şi mai presus de toţi la Sinodul 2 ecumenic, care întradins avînd motiv pe Teologia cea pentru Sfîntul Duh, adică pe tîlcuirea Estimii lui, au dogmatisit da unde o are pe ea, hotărîre grăind care de la Tatăl se purcede, ceea ce adică s-a învăţat din Stăpîneasca Gură.

Şi mărturisit este de toţi că îi tîlcuitor vradnic da credinţă şi negreşit al Sfintei Scripturi nimeni altul nu este fără numai Sinodul cel a toată lumea. Că Duhul lui Dumnezeu este cel ce a grăit prin el, precum şi demult prin Prooroci, precum zice Petru vîrful apostolilor (2 Petru, 1, 21).

Deci fără de toată grăirea împotrivă, Sfîntul Sinod acela insuflîndu-se de Duhul Sfînt ştia foarte bine că cuvîntul acela: Din al Meu va lua. Şi acela: Toate cîte le are Tatăl ale Mele sunt. Şi acela: Luaţi Duh Sfînt (Ioan, 16, 14–15: Cap 20, 22). Şi altele ca de acest fel pe care latinii meşteşugindu-le le pun înaintea din Dumnezeieştile Scripturi, ştiau zic, că fiecare din acestea are deosebită însemnare şi înţelegere, nu pe aceea edică e purcede şi a se purceda, care însemnează chiar Chipul Estimii. Pentru aceea au şi stat întru cele ce Iisus cel Unul Născut a spus, legiuind adică şi el sinodul, aceea, Care de la Tatăl se Purcede.

Deci de vreme ce Hristos cu întoarcere hotărît zice: Care de la Tatăl se purcede, iar Sinodul ecumenic, negreşit judecător şi tîlcuitor fiind împreună cu Gure Stăpînească

grăieşte zicînd: Care de la Tatăl se Purcede, deci letinii şi decît însăşi Înţelepciunea sunt mai înţelepţi şi decît Sinodul cel de a toată lumea al doilea, adăugînd şi lipind ei şi aceea, şi de la Fiul. Că pentru ce dogma atît de necesară pentru mîntuirea oamenilor (că n-ar fi fost desăvîrşită credinţa creştinilor fără de aceasta de se socoti a fi de nevoie) a făcut-o Evanghelia şi n-a adus-o, nici Sinodul 2 Ecumenic, măcar deşi chiar pentru aceasta se adunase, ca să dea Teologia cea desăvîrşită a Sfîntului Duh? Pentru aceea dar pe vremea sinodului cu hotărîrea cea a celui a toată lumea celui din vremea lui Fotie, învinuire aduc latinii asupra celor nevinovaţi şi ocară fără de cuvînt de răspundare asupra Părinţilor şi nu numai asupre Părinţilor ci şi asupra Evangheliei, adăugînd ei aceea, şi de la Fiul. Aceasta după e mea socoteală este şi cea dintîi dovedire, şi care nu le lasă nici o scăpare scornitorilor. Iar mărturiile, cele ce se aduc din amîndouă părţile ale Părinţilor celor deosebi,

1.- Mie mi se par oarecum de prisosit după stăpînirea şi vrednicia Dumnezeieştii Scripturi şi a Sinodului 2 Ecumenic. (Că precum şi mai înainte s-a zis, edeseori ei la hotărîrea aceea cea Stăpînească)

2.- Şi puţin nu şi peste număr sunt.

3.- Că şi multe de ale Părinţilor singure, adică de sineşi, sunt întunecate şi cu anevoie de înţeles.

4.- Că mulţi în multe locuri nu chiar după însemnarea cea adevărată întrebuinţează Numirile, pentru că pe vărsarea Duhului spre cele de afară o numesc Purcedere şi dimpotrivă.

5.- Că şi multe au stricat cei cu rele socoteli latinii şi cugetătorii de cele ale latinilor. Că în cuvîntul 2 în care se cuprind stricăciunile cîte au putut să se afle şi să le dovedească înţeleptul Zimicavie în cuvintele Părinţilor Răsăriteni, 25 numără pe care latinii şi cei cu socoteli latineşti le-au făcut. Iar cele ale Părinţilor Apuseni 45.

Deci din aceste stricate cuvinte ce fel de vorbă se va face? Că nevoie este sau să dovedească cuvîntul de va putea că este stricat, sau să se arate de minciună biruit nedovedind niciuna. Iar eceasta cîtă greutate are din luptele ce s-au făcut în strîngerea de la Florenţa cel împotriva lui Eunomiu în trei adunări, trei zile întregi a cheltuit Sfîntul Marcu, vorbind către latinii cei ce-l adusese înainte dintr-o carte scrisă cu grai grecesc. Şi era precum se vede de demult cuvîntul stricat da izgonitul de la Dumnezeu Vec, care oarecînd a fost patriarh în Constantinopol şi din scaun a fost scos şi a fost caterisit după moartea lui Mexim, ca unul ce avea socotelile latinilor.

Deci de va fi trebuinţă cîndva a veni în vorbă cu latinii, întîia trebuie a sta întru Predanie Domnului şi dogmala Sinodului 2 ecumenic puind-o înainte pe Predanie adică precum o lege, iar pe Sinod ca pe un tîlcuitor al înţelegerii legii. Apoi a arăta pe acea socoteală cum că este şi izvor de urmări fără de cale. Adică, precum s-a mai zis aduce la Dumnezeire două Cauze, şi două începătorii şi eresul lui Sabelie şi al lui Arie şi altele nenumărate hule. Şi le vei afla pe acestea toate întocmite prea desăvîrşite în capetele sfîntului Marcu.

Şi a treia, de aici, ca de la o împotrivire care zice, că nu este sănătoasă această nesocoteală trebuie a trece la împotrivă arătare, pe care în Ferara întrebuinţînd-o mai întîi sfinţitul Mercu, cît despre adevăr, le suflete cu bună cunoştiinţă luminate semne de biruinţă a ridicat. Deci vei zice cum că măcer de vom şi da a fi sănătoasă socoteala, dar nu era slobod a adăuga în sfinţitul Simbol al Credinţei. Că

s-a oprit cu înfricoşate certări de blestem de sfintele Sinoade ecumenice, a adăuga cîtuşi decît ceva, sau a scădea, Sinodul cel al treilea ecumenic, care s-a adunat în Efes făcînd-o întîi pe această oprire. Iar ai acestuia pricinuitori au fost următorii lui Nestorie. Că aceştia vrînd să-şi lăţească eresul lor le-au dat la ai lor alt simbol al cradinţei, în care au semănat eresurile lor.

Deci Dumnezeieştii Părinţi cei de la Efes, luîndu-l pe acel simbol ce s-a prefăcut de oarecare preot Harisie l-a dat pe acesta din jos de hotărîre, sau hotar mai bine să zicem.

Deci acestea citindu-se, a hotărît sfîntul Sinod, că nimănui nu-i este slobod altă credinţă a aduce, sau măcar a scrie, sau a alcătui, afară de cea hotărîtă de Sfinţii Părinţi cei ce au fost adunaţi la Niceea de către Duhul Sfînt. Iar pe cei ce vor îndrăzni sau a alcătui altă credinţă, sau măcar a o pune la arătare şi a o aduce înainte la cei ce voiesc să se întoarcă la cunoştinţa adevărului sau de la păgînătatea grecească, sau de la cea iudaicească, sau de la oricare eres, pe aceştia de vor fi episcopi sau preoţi, să fie străini Episcopii de episcopie şi preoţii de preoţie. Iar de vor fi mireni, să se anatematisească.

Şi acestea le zice Dumnezeiescul Sinod. Iar Sfîntul Chiril al Alexandriei scriind după aceea către Achachie episcopul Melitinei şi de nevoie zice, că pe acest hotar l-a aşezat Sinodul.

Că sfîntul sinod ecumenic cel ce s-a adunat în cetatea Efesului, a purtat grijă mai înainte de nevoie pentru aceasta, că nu trebuie în Bisericile lui Dumnezau să se bage aşezare de credinţă, afară de ceaa ce este, pe care de trei ori fericiţii Părinţi, întru Duhul Sfînt grăind au hotărît. Au purtat grijă mai dinainte, zice şi de nevoie au purtat mai dinainte. De unde pornindu-se? Din Simbolul cal prefăcut de Nestorieni. Că încă nu era pusă nici o oprire pentru aceasta, că nu trebuie în Simbolul Credinţei cel de obşte a adăuga ceva, sau a scădea, sau cîtuşi de cît a preface ceva. Pentru aceea el întîi făcînd oprirea, el întîi şi pildă s-a dat pe sineşi, neadăugind pe cuvîntul acesta în Simbol. Născătoare de Dumnezeu, măcar deşi prea mare nevoie au avut ca să-l puie pe el împotriva vătămării de minte a nestorienilor. Şi le arată acestea mai vîrtos dumnezeiescul Chiril, care şi Exarh a fost al acelui Sinod şi locul îl ţinea al lui Celestin Papa Romei scriind către Ioan al Antiohiei: Nici întru-un chip zice, a se alcătui de vreunii nu suferim Credinţa cea hotărîtă, adică Simbolul Credinţei de la Sfinţii noştri Părinţi, cei ce s-au adunat în Niceia după vremi. Nici nu ne dăm voie nouă înşine, sau altora sau cuvînt a schimba din cele ce se află acolo, sau măcar o slovă a călca aducîndu-se aminte de cela ce zice: nu muta hotare veşnice, pe care le-au pus părinţii tăi. Că n-au fost ei ce grăiau, ci însuşi Duhul lui Dumnezeu şi Tatăl, care se purcede dintr-însul, dar nu este străin de Fiul după cuvîntul Fiinţei.

Deci aceea, adică nici nu ne dăm vouă nouă înşine, după prea înţeleptul Zimicavie, înţelege Părinţilor celor adunaţi în Sinodul acela ecumenic. Încă şi pe cei de la celelalte Sinoade Ecumenice Părinţii la această hotărîre îi supun după Sfîntul Chiril, pentru că zice, Sfînta Scriptură a oprit a trece peste Hotarele Părinţilor. La care poruncă a Scripturii şi toţi Părinţii cu adevărat cei ce se adună la Sinod Ecumenic sunt supuşi. Că cu nimic nu sunt ei mai puţin datori a asculta sfătuirile şi poruncile Sfintei Scripturi. Şi deci, după însuşi dumnezeiescul Chiril, ei cei dîntîi, adică Părinţii Sinodului 3 ascultă de hotărîrile cele veşnice pe care le-au pus pe cei de trei ori

fericiții Părinți ai Sinodului 1, la fel şi al doilee, care au luminat cu adevăret întunecarea celui dintîi, dar încă nu era nici o oprire precum s-a zis.

Deci dar pentru cele ce s-au zis, adică pentru hotarul cel atîta de strîns al Sinodului 3, cel atîta de groaznic, nu le era slobod latinilor, a adăuga ceea ce au adaos în Simbolul Credinței.

Încă aceasta a nu fi slobod, se află că a crescut foarte mult şi s-a mărit şi de cele de pe urmă de a toată lumea Sfinte Sinoade. Că îndată Sinodul 4 Ecumenic; care s-a adunat la Calcedon după dînsul, cinste vrednică de urmat către al 3-lea arătînd neclintit se vede că a urmat după cele ce acela a legiuit. Că nici n-a judecat cu cuviință cîtuşi decît ceva a adăuga, ei cele groaznice care acela le-a grăit asupra celor nesupuşi, aceleaşi şi acest cuvînt, ca ale sale le-a zis pe care şi este cu putință a le citi la a 5-a faptă a lui, unde şi lucru vrednic de însemnare esta, că măcar deşi de atîta de mult număr fiind, că pînă la 630 se suia numărul Părinților acelora, iar cei de la cel al 3-lea număr numai 200 erau, dar pentru aceasta n-au îndrăznit să calce hotarele cele bune puse de cel puțin număr, foarte bine ştiind după Dumnezeiescul Chiril, că n-au fost ei cei ce grăiau, ci Duhul lui Dumnezeu era cel ce grăia prin ei. Pentru acestea dar şi aceştia urmînd aceluia nici pe cuvîntul acesta, Născătoare de Dumnezeu în Simbol nu l-au pus, măcar deşi pentru acesta la 5-a faptă vorbă se făcea. Că au strigat la această faptă mulți Părinți, Fecioara Maria Născătoare de Dumnezeu este, aşa să se puie în Simbol.

Dar nici pe aceasta n-au pus-o, nici cum că Hristos din două şi în două Firi se cunoaşte după unire, pentru-care s-au şi strîns şi atîtea lupte s-au făcut. Ci şi Sfîntul Sinod 5 l-a fel şi el cu aceleaşi a îngrozit în hotarul său. Şi al 6-lea şi al 7-lee.

Iar mai pe urmă şi cel de pe vremea sfințitului Fotie, sfînt şi ecumenic fiind şi aşa le pecetluieşte pe certările cele cu blesteme ale tuturor. Că după aşezarea sfințitului Simbol pînă în sfîrşit, adaugă Părinții. Această socoteală avem, aşa cugetăm, întru această mărturisire a credinței ne-am Botezat. Prin aceasta pe tot eresul înfrînt şi surpat cuvîntul adevărului l-a arătat. Pe cei ca această socoteală o au, frați şi Părinți şi părtaşi ai scrierii ce cetățeni de sus îi scriem. Iar dacă cineva altă aşezare deosebit de sfințitul Simbol, care de la început de la sfinții Părinți şi fericiții Părinții noştri au venit, va îndrăzni a scrie, şi hotar al credinței s-o numească şi să fure vrednicia mărturisirii Dumnezeieştilor acelora bărbați, şi la scornirile lor s-o lipească şi învățătură de obşte pe ea s-o puie înaintea credincioşilor sau şi a celor ce se întorc de la vreun eres şi cu graiuri mincinoase sau cu adăugiri, sau cu scăderi se va obrăznici să strice vechimea sfințitului acestuia mai înainte de noi s-a grăit de sfintele şi cele de a toată lumea Sinoade, de va fi vreunul din cei cu preoție sub cea cu totul caterisire cu totul îl punem, iar de va fi din mireni anatemei îl trimitem.

Toți această socoteală o avem. Aşa credem în această mărturisire ne-am botezat şi de traapta Preoției ne-am învrednicit. Pe cei ce altfel de socoteală afară aceste au, ca pe nişte vrăjmaşi ai lui Dumnezeu şi ai Adevărului îi socotim. Oricine afară de acest sfînt Simbol va îndrăzni să scrie altul sau a adăuga, sau a scădea şi hotar va obrăznici a-l numi, să fie osîndit şi de toată Mărturisirea creştinească lepădat.

Că a scădea sau a adăuga pe Mărturisirea noastră cea dintru început pînă astăzi în Sfînta şi cea de o Ființă Treime, o arată că n-a fost deplină şi pe Predania

Apostolilor şi pe învăţătura Părinţilor o prihăneşte. Deci oricine la această obrăznicie ajungînd va îndrăzni, precum mai sus s-a zis alt Simbol a aşeza şi hotar a-l numi, sau adăogire, sau scădere, în cel dat nouă de la sfîntul şi cel de a toată lumea marele Sinod, a face, anatema să fie. Nici unul din Sinoadele cele Ecumenice, acest fel de hotar, adică înfricoşat şi cu multă cercare şi scumpătate, nu se vede să fi dat, că nu numai pe certările cu blestem cele înfricoşate unele după altele le-au adus, cu multă asprime şi urgie pe anatemi asupra celor ce vor lepăda grămădind, ci şi cauzele le-au spus, pentru care atîta urgie asupra lor au slobozit-o. Că a scădea, sau a adăuga, zic ei, o arată pe Mărturisirea noastră cea din început pînă astăzi în Sfînta şi cea de o Fiinţă Treime că n-a fost deplină. Aceasta, zic ei, însemnează adăugirea, sau scăderea care se îndrăzneşte de unii în Simbol, cum că adică nu desăvîrşit, ciuntă, greşită a fost până la noi Credinţa Creştinilor. Dar al acestui lucru a nu fi deplină Mărturisirea Creştinilor, care va fi cauza? Arătat că sfiinţii Apostoli şi cei ce la Sinodul 1 şi 2 Ecumenic Dumnezeieştii Părinţi şi ne-au învătat pe noi, care se cuvine şi cum se cuvine a crede şi a mărturisi în Sfînta şi Făcătoarea de Viaţă Treime. Pe aceea dar, zic ei o învinuieşte cel ce adaugă, sau scade. Pe care? Pe cei de Dumnezeu înţelepţii şi de Duh Purtători şi de Dumnezeu propovăduitori Apostoli pe Gurile lui Hristos, pe trîmbiţele Duhului. Cum că adică aceia sau n-au ştiut sau n-au voit, să dea lumii mărturisirea creştinească cea deplină şi încă mai învinuesc pe cei asemenea cu dînşii la obiceiuri şi Organe ale Duhului, pe Dumnezeieştii adică Părinţi, care au alcătuit Sfîntul Simbol, cum că adică n-au putut să priceapă adîncul Scripturilor şi să înveţe aşa, pe cele drepte şi deplin Dogme ale Credinţei Creştineşti. Lîngă aceştia, adică lîngă Părinţii Sinodului 1 şi 2, adauge-i şi pe ceilalţi ai celorialte sfinte Sinoade 3, 4, 5, 6, 7. Că toate împreună celelalte au primit, ca pe un drept şi deplin şi întru nimic lipsit pe Sfîntul Simbol, care s-a alcătuit de Sinodul 1 şi s-a împlinit de cel de-al 2-lea. (Că toate ca pe unul le-au primit pe cel din cele din două).

Deci de vreme ce latinii au adaos în sfîntul Simbol aceea, şi de la Fiul, ce urmează pentru dînşii a zice? Ce alta fără numai că prin adăugirea aceasta sunt cei ce i-au învinuit şi pe nevinovaţii Apostoli şi pe sfintele Sinoade Ecumenice, ca şi cu, adică au dat în lume şi au învăţat nu deplin pe mărturisirea şi Credinţa cea în sfînta şi de o fiinţă Treime şi pentru aceasta cu dreptate şi cu cuviinţă, după hotărîrea sfîntului şi celui de a toată lumea Sinodului acestuia, s-au făcut osînditi, şi de toată mărturisirea creştinilor lepădaţi, şi anatematisiţi de toate sfintele Sinoade ecumenice de la al 3-lea pînă la cel din vremea noastră a lui Fotie. Căci cum este scornire şi adăugire nouă aceasta, arătat şi cu gura lor mărturisesc solii cei trimişi din Galia (Franţa) de cătra Leon 3, că zicea: „Întrebarea, care pentru Purcederea Duhului Sfînt care acum a răsărit, iarăşi nu s-a alinat ca ceea ce de demult s-a vînturat, ci ca oareşce ascuns în vremea noastră, fără de veste s-a ivit ieşind. Şi mai la urmă: „De vreme ce această întrebare, de către cei ce întrebau se afla fără de cercare, a binevoit acum Dumnezeu cel ce poate să ridice inimile Păstorilor spre dînsa, ca scuturîndu-se amorţeala cea pentru leneşire, să se întărească ei cu braţul sfintei ispitiri şi să poată să sape Visteria cea Cerească".

Şi însemnează în cuvintele solilor acestora, că lenevire învinuiesc la Părinţii şi Păstorii cei de demult, ca şi cum ar fi fost cuprinşi de oarecare amorţeală şi pe dogma aceea a o cinsti şi a o apăra s-au lanevit. Pentru aceee şi edaogă ei: Deci departe de la păstori toată amorţeala lenevirii să se depărteze.

Departe şi pe rînd celelalte ca de acest fel. Cu dreptate dar şi cu sfinţenie sfîntul Sinod 7 hotărеşte: că toată adăugirea sau scăderea, care se face în Sfîntul Simbol şi pe Tradiţia Apostolilor o învinuieşte şi pe învăţătura Părinţilor. Unele ca acestea (precum prea bine însemnează înţeleptul Zirnicavie) bîrfea şi slujitorul de om Nestorie. Iau aminte, zice, la popoarele male, care au evlavie multă adică şi bună credinţă prea fierbinte, iar dinspre dumnezeiasca cunoştiinţă către dogmă întru neştiinţă se întunecă.

Iar aceasta nu este vină a popoarelor, ci (cum aş fi zis cinstit, adică cu politică), a nu avea dascălii vreme a vă pune vouă înainte şi ceva din Dogmele cele mai cu amănuntul cercate.

Iar aceasta nu este vină a popoarelor, ci a păstorilor. Aceasta voia să zică, dar a zis-o mai cinstit. Deci din cele ce şi aceasta înainte spre îndreptarea scornirii sale, din acestea se vedea că bolea cu rea socoteală. Că Petru preotul Alexandriei şi Primichirul Notarilor ca din gura sinodului 3 răspundea zicînd: Iată luminat întru acestea zice, că din dascălii cei mai dinainte de el, nimeni acestea nu le-a grăit popoarelor pe care le-a grăit el. Că la lucrurile vieţii acesteia, nu numai nu se prihăneşte şi şi se laudă înnoirea, şi viaţa pururea în planuri noi schimbîndu-se mai bună se face şi mai desăvîrşită. Iar întru Dumnezeiasca Credinţă înnoirea este chiar singur eres, care de la singuri întîi dumnezeieştii Apostoli are osîndirea. Că de omul eretic, zice dumnezeiescul Pavel, după una şi a doua sfătuire te fereşte ştiind că s-a răzvrătit unul ca acesta şi păcătuieşte fiind singur prin sineşi osîndit (Tit. 3, 10). Se arată cum că izvodirea aceasta este adăugire nouă, din epistola Papii Ioan al 8-lea sau al 9-lea, care după Sinodul 7 ecumenic a trimis-o aceasta către Patriarhul Fotie, pe care voiam a o pune toată aici fiindcă este foarte bună şi plină de bună Credinţă, dar pentru lungime m-am ferit. Şi însemnez numai ceea ce ne foloseşte la pricina ceea ce ne zace înainte. Şi socotim zice, că nici sfinţiei tale nu-ţi este necunoscut, ca ceea ce are pricepere şi este plină de înţelepciune, că a pleca şi pe ceilalţi episcopi ai noştri de a avea această socoteală nu în mică greutate este. Că un lucru mai Dumnezeiesc, aşa degrab a-l schimba, nimeni nu va putea cu lesnire, deşi nu de multă vreme şi-a luat începutul şi nu este întărit de mulţi ani. Şi pentru aceasta am socotit noi că bine este, ca nu cu sila să se silească cineva la noi să lase adăugirea, pe care au apucat de a o adaoge în Simbol, ci mai mult cu blîndeţe şi cu Iconomie s-o potrivim, sfătuindu-i cîte puţin a se depărta de acea hulă apoi, după oarecare adăugire.

Deci frăţiei tale şi se cuvine, a nu avea nici o sminteală asupra noastră, nici a ne tăia pe noi de celălalt trup al Bisericii, ci mai vîrtos a se nevoi împreună cu noi cu Iconomie şi cu blîndeţe şi pe ceilalţi cîţi de la adevăr s-au abătut la el a-i întoarce, ca şi plata pentru aceasta împreună cu noi să o ia ea. Iar arătat, ei curat pe acestea două ni le-a mărturisit nouă sfinţitul Papă. 1 - Că atunci cu puţin mai înainte a fost început această dogmă, adăugîndu-se în Simbol. 2 - Că şi hulă este. Sfătuindu-i zice cîte puţin a se depărta de această hulă. Şi mai înainte de Ioan acesta Leon 3 - Ce alt prin tablele acelea, în care a scris în Sfîntul Simbol fără de nici o adăugire, în una greceşte, iar în alta latineşte, ce alta zic a însemnat, fără numai că pînă în zilele acelea, nesmintit şi în tot Apusul se păzea Simbolul şi fără de adăugirea aceasta se citea sau cînta în Bisericile cele de peste tot. Că măcar deşi călcătorii de lege cei de pe urmă le-au

prăpădit pe ele, ca să nu se împungă amar de mustrarea aceea a Papii, însă sunt pline de această povestire vrednică de pomenire cu adevărat, cărţile latinilor cele ce scriu istoriile lor ai anilor. Unul este Anastasia Bibliotecarul, care şi greutatea acelor table de argint a lăsat-o însemnată: Cărora trasul zice, era de 94 de litre 6 uncii

Deci prăpădească-se cei mai apoi latini şi cugetători de cele ale latinilor. Precum a fost neruşinatul Manuil Caleca şi alţii, care din multa neruşinare au îndrăznit a zice,cum că au fost în Biserica Apusului din vechime adăugirea în Simbol, adică la Papa Damas, care a fost în viaţă la anii 380 după Hristos. Că şi cuvintele celor din Galia trimise către Leon 3 şi fapta lui Leon acestuia al 3-lea şi Epistola Papei Ioan către Fotie, le astupă cu totul gurile lor cele neruşinoase. Iar acum că după multe veacuri, adică pe la jumătatea veacului 8 a început a se şopti această osîndă dogmă, iar pe la sfîrşitul vecului acestuia, război s-a făcut între latini în Galia cît şi sinod pentru aceasta s-a făcut şi nimic la el nu s-a hotărît şi cum că al 9-lea veac sosind şi în Italia a trecut acestă adăugire, din cele ce s-a zis atîta s-a făcut. Dar nu de aici s-a ridicat între noi şi latini mare sminteală şi atît cît să se şi despartă Bisericile, ci s-a făcut această mare şi vrednică de lacrimi de răutate, cînd şi scaunul Romei adică acel cap al tutúror Bisericilor acelora, pe acea dogmă nouă şi aflare mai de pe urmă a satanei de bună alegînd-o au primit-o şi în Sfîntul şi cinstitul Simbol, mărturie de obşte a Credinţei Creştinităţilor au scris-o, defăimînd porunca Sfîntului Duh, care zicea să nu se mute hotarele cele veşnice ale Părinţilor cei de la Sinodul 3 şi apoi de toate pînă la al 7-lea şi pînă la al lui Fotie, întărind fiecare aceasta cu înfricoşate blestemuri şi anateme. Apoi cum nu este cu totul arătat şi cunoscut că sub toate aceastea se pun pe sineşi cei ce întîi aceasta au îndrăznit-o şi cei ce după ei au primit-o şi tare se ţin de ea şi dogmă fără de îndoială au făcut-o şi aşa tare o apără cît şi sub anatemă fac şi cu luptătorii de Duh şi cu toţi ereticii se îi pun pe cei ce nu socotesc aşa şi nu zic, şi de la Fiul, ca şi cum ar fi şters-o aceasta din Simbol. Dar ştie Domnul pe cei ce sunt ai Lui, după ceea ce s-a zis, şi de către limbile prigoanei i-au acoperit pe ei întorcînd durerea chiar la capul ocăritorilor. Şi răsplătindu-le răsplătirea lor înmulţită.

Deci învinuim pe latini:

-1- Că dogmă aşa foarte nouă au băgat în Simbolul cel de Obşte al credinţei, întru nimic socotind vrednicia, ei blestemurile cele mai grele ale tuturor sfintelor Sinoade Ecumenice, de care cine avînd minte şi frica lui Dumnezeu în inima sa, nu se va teme? 2 - Că şi de unii. 3 - Că fără de nici o nevoie cîtuşi de cît, această potrivnică lui Hristos îndrăzneală s-a făcut, cînd nici un Sinod ecumenic, aceasta n-a îndrăznit-o deşi mare nevoie avea fiecare. Ci pe nevoia ce se întîmpla, adică pe reaua socoteală cea eretică, afară de Sfîntul Simbol, în deosebită întocmire o vindeca, pe socoteala cea stricată şi străină surpînd-o şi sub anatemă punînd şi pe păgîn şi pe păgînătatea lui după Înţelepciunea lui Solomon, iar pe dogma cea dreaptă şi Bisericească, cu dovezi din Scripturi şi de cuvinta întărind-o şi legiuind-o, iar pe hotărîrea aceea de Dumnezeu insuflată şi de obşte dată, neatinsă păzind-o şi cu blestemurile care am văzut întărind-o şi întemeind-o, precum hotarele cele scrise spre pomenire nestinsă ale tuturor acestora le mărturisesc adevărul. Dar vitejii aceştia ce răspund la punctul 2 şi la 3? Căci la punctul 1 nici nu vor putea socotesc cîtuşi decît să-şi deschidă gura, de la ei avîndu-i pe cei ce-i mustră şi cu totul le astupă gurile cele deschise şi neînfrînate, adică pe cei ce s-au trimis către Leon 3 din Galia şi chiar Tabla făcută de

Leon şi Mărturia Papei Ioan al 8-lea către Fotie. Pe care aceşti doi papi aşa de mari şi de vechi fiind şi de pe catedra lui Petru scriind nu vor putea să-i surpe, sau una din două, ori pe aceia să-i arate păgîni şi cu rele socoteli ori pe ei înşişi. Dar pe cea dintîi nicidecum n-o vreau ei. Pentru aceea dar arătat şi cu totul fără de nici un răspuns cu adevărat, aceştia după aceea foarte împotriva hotărîrilor Părinţilor făcînd pe această, nouă adăugire au pus-o în Simbol. Şi pentru acestea dar pentru hotărîrea sinodului lui Fotie sunt osîndiţi şi de Mărturisirea creştinilor străini şi sub veşnica anatemă cea grăită de toate sinoadele Ecumenice şi de cele locale supuşi.

Dar cine a şi făcut aceasta? Care este cea dea doua zic. Dar nu mai zic, ca să nu se pară că se biruiesc neavînd ce să răspundă. Că zic, cum că aceasta au făcut-o sinod mare adică a toată lumea. Dar unde în care lature? În care parte şi în care cetate a lumii şi cînd, adică în care veac s-a făcut acel atît de mare Sinod? Unde se păstrează şi se văd faptele Sinodului aceluia? Sau care din Istorici fac pomenire de sinodul acela, precum spun vremile de sinoadele ecumenice şi locurile şi feţele şi cauzele şi împăraţii care adună Sinoadele? Dar din acestea nimic nu pot spune deşi un sinod ca aceasta trebui să fie foarte însemnat şi peste tot vestit, ca şi cînd vor porni cuvinte împotriva noastră din hotarele acelula, să poată să ne astupe gurile noastre, care lucru noi acum cu dreptate îl facem împotriva lor, arătîndu-i defăimători şi lepădătari de hotarele şi hotărîrile Sinoadele Ecumenice. Aşa cu totul plăsmuire şi himeră neînfiinţată este acest sinod al lor. Dar deşi vom da să fi fost vreun sinod pentru această pricină, cum poate să fie aceasta a toată lumea la care n-a fost nimeni din Răsăriteni? Cinci au fost oarecînd Patriarhiile, care o încheiau pe Biserica cea Sobornicească. Şi cînd aceştia toţi sau singuri ei de faţă sau prin ţiitori de loc ai lor se adunau şi episcopii cei ce erau sub dînşii, atunci sinodul şi era şi se numea de a toată lumea: Iar cînd lipsesc cei 4, atunci nu este a toată lumea, ci numai de loc şi este şi se zice: şi de acest fel în Biserică prea multe sunt din care nici unul Hotar de Sinod de a toată lumea nu poate să clintească, ci poate şi se închină şi se cinstesc ca pe Evanghelii pe Rînduielile Sinoadelor Ecumenice. Şi de le urmează cele locale celor ecumenice şi acestea şi sfinte sunt, iar de se împotrivesc acelora şi cele împotrivă dogmatisesc, adunări spurcate şi tîlhăreşti şi sunt şi se numesc. Şi de acest fel cu adevărat a fost cel din Roma, sau în oricare parte a apusului a fost, care a adăugat în Sfîntul Simbol şi Fiul, împotriva hotarelor Sinoadelor Ecumenice, cum s-a zis.

Dar a fost zic ei de-ajuns stăpînirea Papei în locul celorlalţi Patriarhi. Şi dovedirea este de la al 4-lea sinod care cu epistola lui Leon 1 ca ceea ce s-a trimis zic ei, de la catedra scaunului Apostolesc a caterisit şi l-a osîndit pe Dioscor şi pe cei de un cuget cu dînsul. Dar de stăpînirea şi începătoria aceasta a Papei pe care o vestesc ei peste patriarhi nu avem a răspunde, că şi aceasta este altă punere înainte de vorbă şi cauză de mai lungi cuvinte. Iar în scurt zicem: Că tăgăduim mai cu totul această stăpînire şi grăim că mai vîrtos stăpînirea şi vrednicia Sinodului i-a dat întărirea şi puterea Epistolei Papei Leon 1. Că la Fapta 4-a a Sinodului aceluia întrebaţi fiind Părinţii de boieri şi de singlit: Ce li se pare lor pentru epistola lui Leon, care s-a citit acum, de s-a cunoscut că este unită cu credinţa sinodului din Niceia şi cu cea de cei 150 care s-au adunat în Constantinopol, nu toţi au răspuns împreună cu un glas, ci deosebi fiecare, unul prin mai multe cuvinte, iar altul prin mai scurte, de la Anatolie patriarhul Constantinopolului care şedea mai sus, pînă şi la episcopul cel mai de jos au mărturisit, că se uneşte epistola lui Leon cu credinţa celor 318 Purtători de

Dumnezeu Părinţi şi cu credinţa celor 150. Şi încă şi cu întocmirea fericitului Chiril ceea asupra lui Nestoriei, pe care a primit-o Sinodul cel Efes (pentru aceea zice am şi iscălit la dînsa). Iar aceasta a fost cercarea şi judecata Sinodului care era ortodoxa Epistola lui Leon. Şi pentru aceasta au primit-o. Sinodul mai mult a întărit-o pe Epistolie iar nu epistola pe Sinod. Aşa a întărit-o şi cel din Efes pe a Papii Celestin. Aşa al 6-lea pe al *Papei Agaton.* Că *Judecător* este *Sinodul* Ecumenic chiar şi *al* Papei, nu Papa judecă sinodul cel ecumenic. Pentru aceea şi de nu-l va afla pe Papă să aibă drepte socoteli, îl pune sub anatemă precum Sinodul 6 pe Honoriu monotelitul.

Spumă de mare este dar răspunsul pentru stăpînirea Papei. Acest fel încă şi greşit este şi cuvîntul cel pentru pricină, adică pentru nevoie. Şi ca să nu aducem şi bîrfelile unora pe care şi a le auzi cineva de greaţă va vărsa, este cu putinţă a încredinţa cuvîntul, de la un bărbat care este din neamul şi din cireada Papii şi nouă foarte vrăjmaşi. Că Dionosie Patavie, latini de neam, iubit de breasla al scornirii celei noi prea fierbinte apărător şi prin urmare al sfintei Biserici prea mare vrăjmaş unul ca acesta zic, curat şi cu iubire de adevăr mărturiseşte, că nu ştie nici n-a aflat, deşi mult a căutat cine a făcut această adăugire în Simbol, ei unde şi cum şi cînd şi pentru care motiv şi prin mărturii face socoteală pentru că toate sunt nearătate şi necunoscute şi cele ce le zice vrednicul de scuipat Manuil Caleca şi linguşitorul Papii Iosif Metoni pentru cauză, toate sunt zice de rîs şi plăsmuiri. Asemenea cu Dionisie acesta la înţeleptul Zinicavie, se aduc şi alţi urmăritori, care mărturisesc cu ştiinţa cu tot lucrul. Atîta de întunecată şi fără de minte dogmă latinii tare şi cu toate puterile o apară. Însă de vreme ce hotarele tuturor Sinoadelor luminat şi arătat cu prea grele blestemuri opresc a adăuga în Simbol pentru aceea nu zic ei cum că au făcut adăugire ci tîlcuire, care lucrul şi Sinodul 2 făcînd în Simbolul celui dintîi nu se învinuieşte. Dar răspundem: Nu se învinuieşte adăugînd Sinodul 2, că la cel dintîi nu era oprire pusă pe care el 3-lea cel din Efes a pus-o. Iar 2, Sinodul 2 cu adevărat şi chiar tîlcuieşte face unde lipseşte ceva.

Precum după ce a căzut Iuda, lipsită era ceata de 12 a Apostolilor. Pentru aceea după cuvîntul cel către popor al lui Petru a fost nevoie să se adaoge unul în locul lui Iuda. Şi după ce s-a adăguat Matia s-a umplut ceata ucenicilor.

Deci nu acest fel de adăugire s-a făcut în Simbolul Sinodului 1. Că acela nu avea zic nici o lipsă în nimic. Şi mărturie vrednică de credinţă este Sinodul 4 Ecumenic aşa cu hotărîre grăind: Acest de acum sfînt şi mare de a toată lumea Sinod a hotărît mai întîi, ca şi credinţa celor 318 sfinţi Părinţi să rămîie nestinsă şi învăţătura pentru cei ce luptau cu Sfîntului Duh mai pe urmă după vremi, pentru fiinţa Duhului s-a dat de cei ca în cetatea împărătească s-au adunat 150 sfinţi Părinţi, pe care aceia tuturor au făcut-o cunoscută, nu ca şi cum ceva ar lipsi peste cele mai întîi dinainte adăogînd, ci pe înţelegerea cea pentru Sfîntului Duh împotriva celor ce se ispitesc a lepăda Stăpînirea lui (a duhului) cu mărturii din Scriptură luminînd-o. Dar ca să înţelegem cu amănuntul că nu adăugire de ceva ce ar fi lipsit, ci luminare a înţelegerii Duhului au făcut cei de la al doilea, să suim cuvîntul la un început oarecare. A învăţat adică Sinodul,1 cum că tot creştinul să creadă întru Unul Dumnezeu Tatăl şi celelalte: şi întru Dumnezeu Fiul şi celelalte şi întru Duhul Sfînt. Iar a învăţat să creadă acestea Trei, pentru că şi Domnul a poruncit să boteze în Numele Tatăl şi al Fiului şi al *Sfîntului Duh. Deci de vreme ce Arie cel rău credincios hulea împotriva Fiului,* zidire

numindu-l pe El şi de altă fiinţă, şi cum că din nefiinţă s-a făcut şi era cînd nu era, pentru aceasta Dumnezeieştii Părinţi, luminată şi arătată au făcut-o pe Teologia celui Unul Născut, Dumnezeu adevărat din Dumnezeu adevărat, mai înainte de toţi vecii din Tatăl Născut, iar nu făcut şi de o fiinţă cu Tatăl, prin care toate s-au făcut, dogmatisind. Că pentru aceasta s-au adunat. Iar la Duhul Sfînt venind, fiindcă pricină pentru dînsul nu era, pentru că nu se pornise asupra lui limbuţia luptătorului de Duh, îndestulat cu singură predania cea de la Domnul, zicînd ei: şi întru Duhul Sfînt. Că lîngă cele două Feţe, adică lîngă Tatăl, şi Fiul de n-ar fi luat-o şi pe a treia, n-ar fi dat desăvîrşit şi deplin pe cele ale credinţei. Că întru cele Trei este Dumnezeirea, sau mai vîrtos şi mai bine să zic, după Teologul Grigorie, Cele Trei este Dumnezeirea. Iar fiindcă a adaos şi întru Duhul Sfînt, pe cea desăvîrşită teologie, adică creştinească Credinţă au dat-o. Pentru că credem în Tatăl, Fiul şi Duhul Sfînt, Treimea cea de o fiinţă şi nedespărţită. Ci cum că Fiul este de o fiinţă cu Tatăl şi în scurt pe Teologia celui Unul Născut, împotriva arienilor celor turbaţi de-ajuns şi luminat a învăţat pentru aceasta sinodul cel adunat. Iar pentru fiinţa şi Dumnezeirea Duhului pentru că nu se pornise vreo întrebare pentru aceasta, pentru dumnezeieştii aceia Părinţi nimic n-a grăit luîndu-l şi socotindul şi pe el ca şi cum ar fi mărturisit că este de o Fiinţă cu Tatăl şi cu Fiul, ca cel ce împreună cu dînşii se pună şi se numără. Că ştiu ei prea bine, că cele ce împreună se pun şi se numără, sunt de o Cinste şi de o Fiinţă.

Deci Dumnezeieştii Părinţi cei de la Sinodul 2, au mai împreunat acestea adică, Domnul şi viaţă Făcătorul, şi cela ce împreună cu Tatăl şi Fiul este închinat şi mărit, nu se zic cum că au făcut adăugire ci tîlcuire, luminare, descoperire. Că n-au adaos vreo dogmă nouă, ci cum se cuvine a înţelege şi a socoti pe Duhul Sfînt, împotriva luptătorilor de Duh celor fără de Dumnezeu şi Dumnezeieştile Scripturi au arătat şi luminat au învăţat. Că în Dumnezeieştile Scripturi şi cum că este Domn Duhul, şi cum că este Făcător de viaţă, cu aceste cuvinte se zice, din care cum că este şi Dumnezeu, şi că este de o Fiinţă cu Tatăl şi cu Fiul Duhul Sfînt arată şi socoteşte. Dar Sinodul precum însemnează Zimicavie, cum că este Dumnezeu cu aceste cuvinte n-a adaos, deşi este pentru că nu se află în Scriptură aşa cu aceste cuvinte. Că se află în Evanghelie că Duh este Dumnezeu (Ioan, 42, 24). Dar nicăiri şi cum că Duhul este Dumnezeu. Deşi este cu tot adevărul, precum s-a zis. Că dacă Duhul Sfînt, zic ei, este Domn şi Făcător de viaţă, dacă împreună cu Tatăl şi cu Fiul este închinat şi slăvit, dacă el este cel ce a grăit prin Prooroci, deci dar şi Dumnezeu este şi de o Fiinţă cu Tatăl şi cu Fiul.

Că după Teologul Grigorie, de o Dumnezeire trebuie a-l şti pe Tatăl şi pe Fiul şi Sfîntul Duh, Dumnezeu şi pe Duhul cunoscîndu-l. Şi de vreme ce şi aceasta o ştiu dumnezeieştii Părinţi, că precum Fiul nu este de la sineşi, ci din Dumnazeu şi Tată are pe a fi şi pe Estime cu chip de Naştere, aşa şi Duhul Sfînt, nu de la sineşi are pe a fi, ci şi el din Dumnezeu şi Tată, însă nu cu chip de naştere ci cu chip de purcedere, pentru aceasta şi ei cu insuflarea dumnezeiască în Teologia Duhului au dogmatisit aceea, care de la Tatăl purcede, cum că adică şi el de la Tatăl are pe a fi şi pe estime.

Aceasta este ceea ce de obşte se numeşte tîlcuire a capului celui pentru Sfîntul Duh. Aceasta este după dumnezeiescul Grigorie, descoperirea la ceea ce s-e zis cu lipsă de sinodul cel dintîi. Aceasta este după Sinodul 4 luminarea cea din Scripturi a înţelegerii celei pentru Duhul Sfînt. Iar ceea ce numesc latinii tîlcuire,

cuvînt deşert este cu adevărat şi care nicăiri nicidecum n-are întărire. Că unde s-a aflat în Scripturi zicîndu-se, că şi de la Fiul se purcede Duhul Sfînt? Sau cum se tîlcuieşte şi se luminează, şi nu mai vîrtos se acoperă şi se întunecă purcederea Sfîntului Duh, cînd se zice că şi de la Fiul se purcede? Că nedumeriri nenumărate de aici se ivesc şi necuviinţe cîte şi capete de hidră răsar. Deci cum sunt tîlcuire cuvintele acelea, şi de la Fiul, cînd nicăiri în Dumnezeieştile Scripturi nu se află zicîndu-se? Că este scris Duhul Fiului şi Duhul lui Hristos şi Duhul Adevărului. Este scris, că din al meu va lua şi vă va vesti vouă. Este scris şi cum că a suflat la Apostoli şi le-a zis: Luaţi Duhul Sfînt. Dar nici una din acestea nu arată pe purcederea Duhului după toţi sfinţii tîlcuitori, care purcedere, după sfinţii Părinţi Teologi cei adevăraţi, este chip de Estime neînţeles de minte şi netîlcuit. Dar de ce ne ostenim să arătăm că ceea ce zic latinii tîlcuire nu este tîlcuire? Căci să ne dea că nu este vreo adăugire de vreo dogmă nouă, să se dea că este tîlcuire şi nu simplă tîlcuire, ci şi de nevoie, nu-ţi este ţie slobod o latine chiar Sfîntul Simbol să tîlcuieşti nu-ţi este ţie slobod să prefaci ceva din cele ce sunt în el şi cîtuşi decît ceva să pui în el, chiar tîlcuire, chiar adevăr prea de nevoie de ar fi ceea ce se pune. Că dacă după arătătorul de cele cereşti Vasile, odată vom clăti singurimea credinţei, nici vreun sfîrşit de cuvînt nu vom afla, pururea grăirea îndemnîndu-ne spre, mai mult şi sufletele celor fără de răutate le vom tulbura cu aducerea înlăuntru acelor noi, care tulburare şi sminteală nu este cu putinţă a o spune cîtă din această aducere înlăuntru nouă, în Biserica lui Hristos s-a făcut şi este şi niciodată nu va înceta.

Deci pentru acestea Sfîntul Sinod din Efes de nevoie precum zice Dumnezeu Chiril, a purtat grijă mai înainte şi de la toată faţa a ridicat slobozenia de a aduce înlăuntru cîtuşi decît în Simbolul cel de Obşte, sau măcar şi un cuvinţel de a preface din cele din el, punînd deasupra ca nişte paveze la Sfîntul Simbol caterisiri şi anateme împotriva celor ce vor îndrăzni a face aceasta. Iar pe tîlcuirea ceea ce poate vremea şi trebuinţa o va cere afară de Materna ceea de obşte în deosebită hîrtie a dat voie a o face, nu în Simbol măcar adevărul de a fi adăugîndu-se şi pildă pe sineşi, care aceasta şi mai sus luminat şi de-ajuns s-au zis şi acestui Sinod al 3-lea care acestea aşa le-a hotărît şi le-a lucrat cele de pe urmă toate au urmat, pe Sfîntul Simbol adică nevătămat păzindu-l, iar pe trebuinţa ceea ce urma deosebi vindecînd-o, şi pe pavezele cele ce s-au zis ale blestemurilor, pentru întărire foarte multe şi peste măsură întocmite fiecere, şi mai vîrtos cum s-a zis cel din vremea lui Fotie, punînd unele peste altele hotare veşnice cu adevărat pe care nimeni negreşit între creştinii cei ortodocşi fiind şi de mîntuirea lor grijă purtînd, nu va alege să le treacă şi să le lepede. Deci dacă nici unul din Sinoadele Ecumenice, ei mai ales 3, 4 şi 6 pe tîlcuirile sale, care erau adevăruri prea de nevoie în Sfîntul Simbol nu le-au făcut, cum după aceea oarecare proşti şi neînsemnaţi au îndrăznit de au făcut aceste nebunii, care nici tîlcuire cu totul nu este, precum s-a arătat, ci adăugire de sineşi osîndită a unei dogme străine şi neauzite? Că de unii oarecare şi nearătaţi în Galia şi în Germania întîi au început a se mişca, apoi vreme trecînd şi în Italia se auzea şoptindu-se rar. Mai pe urmă şi fără de ruşine şi cu capul gol şi la scaunul Romei, vai, cu adăugire s-a grăit Simbolul neştiut şi locul şi vremea şi faţa şi cauza (precum mai sus de la aceşti amăgiţi iar s-a arătat). Pentru care şi de la care şi de care această de mii de ori osîndită adăugire s-a făcut. Iar cînd şi aceşti următori ai acelora ce au început aşa tare se ţin de această păgînească îndrăzneală, cît zic că după ce odată s-a pus, cu neputinţă este a se scoate, precum

la adunarea de la Florenţa ziceau către ai noştri: Oare nu sunt moştenitori ai înfricoşatelor acelora blestemuri întocmai cu îndrăzneţii aceia? Şi cu adevărat şi mult mai cu dreptate, ca ceea ce adevărul adică îl defaimă, care de mai mulţi dascăli s-a arătat, iar minciuna o apără şi a o întări cu toate chipurile se ispitesc. Ci bine este socotesc a pune aici ca o pecete a tuturor acestora pe sfîrşitul cuvîntului Oratorului celui de Dumnezeu înţelepţit şi al Apărătorului celui tare al ortodoxiei noastre a Sfinţitului Marcu. Ca adică să fie şi al acestora sfîrşit, precum şi al acelora pe care acele către latini la Florenţa le-a grăit, aceşta a fost sfîrşitul.

Pe Sfîntul acesta, zice, Simbol îl cerem de la voi, o prietenilor, Părinţi, pe Amanetul cel bun al Părinţilor noştri care s-au adunat în împărăteasca noastră cetate, daţi-l pe acesta precum la-ţi luat de la noi. De v-ar fi încredinţat cineva vouă un amanet, oare nu l-aţi fi dat pe el precum l-aţi luat? Daţi dar şi Simbolul Părinţilor precum l-aţi, luat. Nu primeşte adăugire, nu primeşte scădere, este încuiat de dînşii şi pecetluit şi pe cei ce vor îndrăzni să scormonească ceva nou în el îi leapădă, şi pe cei ce vor face altul afară de acesta, sub învinuiri îi pun. Puţin lucru vi se pare vouă că este adăugirea cuvîntului ce s-a făcut? Deci şi de se va scoate, puţin va vătăma sau nimic.. Iar mai vîrtos va folosi foarte. Că va uni pe toţi Creştinii. Dar mare lucru este aceea ce s-a făcut? şi multă este vorba cea pentru dînsul, deci nici noi nu greşim, mult făcînd vorba cea pentru dînsul. Pentru vreo iconomie s-a adaos? Pentru iconomie să se ridice iarăşi. Ca să luaţi fraţi care se rup şi pentru dragoste mult se grijesc. Vă rugăm dar, o Părinţilor şi fraţilor şi domnilor preacinstiţilor şi mai înainte v-am rugat, pentru dragostea Domnului nostru Iisus Cristos, celui ce ne-a iubit pe noi care eram netrebnici şi păcătoşi şi deznădăjduiţi şi Sufletul său şi l-a pus pentru noi, să ne întoarcem la unirea cea bună cea către noi înşine şi către Sfinţii Părinţi pe care o aveam mai înainte, cînd aceeaşi toţi ziceam şi nu era între noi vreo dezbinare. Să ne cunoaştem unii pe alţi frăţeşte. Să ne ruşinăm de Părinţii noştri cei de obşte, să le cinstim hotarele lor, să ne temem de îngrozirile lor, să le păzim Tradiţiile lor, ca împreună cu o gură şi cu o inimă să slăvim precinstitul şi de mare cuviinţă Numele Tatălui şi al Fiului şi al Sfîntului Duh.

CARTEA A DOUA

PENTRU ZIDIRE

MAI ÎNAINTE ORÎNDUIALĂ A PRICINII PENTRU CARE ESTE CUVÎNTUL

Adînc al Bunătăţii fiin Dumnezeu, n-a suferit întru sineşi numai să rămîi Bunul. Pentru aceea cu Voie nemărginită întru Bunătate pe toată lumea cea văzută şi pe cea nevăzută, dintru a nu fi nicidecum cu totul, a alcătuit-o, ca să fie mai multe cele primitoare de facerea de bine. Că acest lucru este, după glasul Teologic al bunătăţii celei nemărginite. Şi aceasta luînd-o sfînta şi sobornîceasca Biserică din Scripturile cele de Dumnezeu însuflate, cea dintîi temă în Sfîntul Simbol, împotriva celor cu socoteli deşarte păgîni, i-a învătat pe ucenicii săi. Că de vreme ce întru aceea, unii şi-au închipuit că lumea este de sineşi din întîmplare, iar alţii cum că este fără de început şi împreună veşnică cu Dumnezeu; iar alţii în alt chip au bîrfit departe de adevăr rătăcîndu-se. Pentru aceea sfînta Biserică vrînd să-i înveţe pe credincioşii săi, cum că şi început a avut lumea şi Dumnezeu este Ziditorul ei şi nu din întîmplare de sineşi, sau din împletirea Tomurilor unele cu altele, adică a materiei a avut întemeierea. Cred zice întru Unul Dumnezeu, Tatăl Atotţiitorul, Făcătorul cerului şi al pămîntului văzutelor tuturor şi nevăzutelor. Şi mare adevăr este acesta. Că ne învătăm prin aceasta Şi în ea Ziditorului Bunătatea cea nemărginită, Puterea cea nemărginită, Înţelepciunea cea nemărginită, încă şi Pronia şi Ocîrmuirea şi ţinerea tuturor. Că şi Dumnezeiasca Pranie necurmată, neîncetată oarecare zidire s-a numit de către cei înţelepţi. Pentru aceasta dar Şi cele pentru Dumnezeiasca zidire, mai deosebită pricină de cuvinte este la Părinţi Şi mai mult la dumnezeiescul Ioan Damaschin care scrie deasupra cartea a doua a credintei Ortodoxe. Şi împărtesc cuvîntul cel pentru dînsa, în cel pe Firile cele Nematerialnice, şi în cel pentru cele Văzute; pentru aceasta adică ce se arată şi sunt materialnice, după înţelegerea Sfîntului Simbol. Încă şi rînduială îi dau cuvîntului, întîi pentru privirea celor Nevăzute, poate fiindcă după Teologul Grigorie şi alţii oarecare din Dascălii cei mari, întîi pe Puterile Îngereşti le-a înfiinţat, apoi Cerul şi pămîntul le-a făcut. Pentru aceea dar şi nouă ni se pare a fi cu cuviinţă ca această rînduială a cuvîntului s-o facem la această Carte. Şi deci întîi pentru fiinţele cele Nematerialnice, adică pentru Puterile cele Îngereşti să se facă cuvîntul.

PARTEA ÎNTÎI

PENTRU ZIDIREA CELOR NEVĂZUTE, ADICĂ ÎNGERII

CAPITOLUL 1

ÎN CÎTE FELURI SE IA NUMELE ÎNGERULUI, ŞI CUM CĂ NU AL FIINŢEI CI AL LUCRĂRII ESTE NUME

Numele ÎNGERULUI, arătat este, că vrea să însemneze vestitor şi arătător de acelea care de la alţii le-au auzit şi la alţii a se dă li sa poruricit. Dar se ia numele mai de obşte şi la oameni. Pentru că la Facere este scris, că Patriarhul Iacob a trimis îngeri înaintea sa la fratele său Isav, adică slugi, slujitori. Apoi mai jos, şi s-au întors îngerii la Iacob zicînd aceea şi aceea. Încă şi dumnezeiescul evanghelişt Luca, pentru Domnul nostru Iisus Hristos zice: Că a trimis îngeri înaintea Feţei sale în cetatea samarîtenilor, adică pe oarecare din ucenicii săi, nu îngerî Cereşti cu adevărat (Lc.9, 22). Şi în multe locuri ale dumnezeieştii Scripturi numele îngerilor se vede că se ia şi la oameni. Iar mai deosebit şi mai obişnuit numele Îngerilor se ia la Duhurile cele Înţelegătoare, adică la Fiinţele cele Cereşti, pe care de sunt înţelepciunea cea de afară cu totul nu i-a ştiut. Iar noi şi credem şi mărturisim fără de îndoială Estimea Îngerilor; că măcar deşi nu cad sub simţire, pentru că este nematerialnică şi înţelegătoare fiinţa lor, dar Dumnezeieştile Scripturi(cărora suntem datori a crede mai mult decît tuturor simţirilor noastre) şi cea Veche şi cea Nouă, pline fiind de cele după vremi Îngereşti vederi şi străluciri, prea deplin ne învaţă pe noi, cum că sunt Îngeri, adică Firi nematerialnice, Slujitoare Poruncilor celor Dumnezeieşti, arătătoare de Sfaturile lui Dumnezeu şi Povăţuitori priveghetori. Deci măcar că aceasta aSa cu întărire şi fără de grăire împotrivă se mărturiseşte, însă la Facerea lumii pe zidirea tuturor celorlalte spunînd-o văzătorul de Dumnezeu Moisi, de aducerea întru fiinţă a Îngerilor nicăiri pomenire nu se vede făcînd. Iar cauza, sfînţitul Teodorit şi mulţi din Dumnezeieştii Părinţi cu o unire zic, că nu-i era de folos acelui popor gros; să audă şi să se înveţe pentru fiinţe nematerialnice, ca să nu le facă Dumnezei, fiindcă de curînd ieşiseră din Egipt, unde au învăţat dogmele mulţimilor de dumnezei, cînd scopul lui într-adîns era să-i facă pe ei să se păzească şi să se dezveţe de multă dumnezeire şi să cunoască şi să slujească numai unui Dumnezeu Adevărat, care a făcut cerul şi pămîntul precum şi după aceea în vremile cele mai de pe urmă, Dumnezeieştii Prooroci ziceau: Dumnezeii care n-au făcut cerul şi pămîntul prăpădească-se. Iar vremea trecînd, în zilele Patriarhului Avraam, cînd neamul omenesc, zic, ajunsese oarecum în vîrstă de cunoştinţă, cu Agar se vede întîi îngerul Domnului vorbind, izgonită fiind ea de Sara doamna ei. Şi atunci Scriptura întîi a zis Înger, pe Vestitorul cel nematerialnic al Sfatului

celui Dumnezeiesc. Numeşte încă dumnezeiasca Scriptură îngeri ai lui Dumnezeu şi pe preoţi. Precum la Maleahi Proorocul, cap 2, 7: Buzele Preotului vor păzi ştiinta şi legea se va cere din gura lui, că Îngerul Domnului Atotţiitorul este. Acelaşi prooroc şi pe Ioan Botezătorul Înger îl numeşte. Ci şi pe însuşi cel unul Născut Fiul lui Dumnezeu Isaia Proorocul Înger îl numeşte, şi nu simplu înger, ci al Sfatului celui Mare Înger. Că toate zice, cîte le-am auzit de la Tatăl Meu vi le-am vestit vouă (Ioan 15, 5): Pentru aceasta dar numele Îngerului, nu este nume al firii, ci al lucrării, adică al lucrului. Însă mai deosebit, precum s-a zis, în Dumnezeieştile Scripturi şi la grăitorii de cele dumnezeieşti Părinţi, Îngeri se numesc Minţile cele Cereşti. Care se şi hotărăsc aşa: Înger este fiinţă zidită, de materie neamestecată, întreagă, înţelegătoare şi schimbăcioasă cu socoteala. Şi iarăşi, Înger eşte fiinţă înţelegătoare fără de trup; de sineşi stăpînitoare, lui Dumnezeu slujitoare, după dar pe nemurire avînd-o. Şi în alt chip: Îngerul este Vieţuitor Cuvîntător, lăudător, Înfocat, Privighetor, fără de moarte după dar, fiinţă înşelegătoare, de sineşi stăpînitoare, nematerialnică, care sa trimite de la Domnul spre slujbe.

CAPITOLUL 2

PENTRU CEREASCA IERARHIE, DINTRU ALE DUMNEZEIESCULUI DIONISIE; CE ESTE ŞI ÎN CÎTE SE ÎMPARTE

Pe privirea cea înaltă şi Cerească a Îngerilor cuvînt într-adins făcînd-o Marele Dionisie Areopagitul, pentru Cereasca Ierarhie l-a scris deasupra, şi o hotărăşte pe Ierarhie aşa zicînd cuprinzător. Este Ierarhia după cum eu zic, rînduială sfinţită, şi Ştiintă şi Lucrare, care spre închipuire Dumnezeiască pe cît este cu putinţă, se aseamănă şi după strălucirile cele ce i se dau ei de la Dumnezeu după potrivă spre urmarea lui Dumnezeu se ridică. Iar frumuseţea cea cuviincioasă lui Dumnezeu, ca ceea ce este singuratică; ca ceea ce este bună, ca ceea ce este Începătoare a toată sfinţita lucrare, cu totul este neamestecată de toată neasemănarea, dar dătătoare după vrednicie fiecăruia de Lumina sa, şi săvîrşitoare în Sfinţită Lucrare prea Dumnezeiască după închipuirea către sineşi cea neschimbată a celor ce se săvîrşesc cu rînduială. Deci scopul Ierarhiei este asemănarea Şi Unirea pe cît se poate cea către Dumnezeu, pe El avîndu-l de Învăţător a toată Sfinţita Ştiintă şi Lucrare şi către prea Dumnezeiasca lui Bună Cuviinţă neclintit căutînd (scopul adică) şi pe cît este cu putinţă asemănîndu-se şi pe cei ai cetei sale Chipuri Dumnezeieşti săvîrşindu-i, Oglinde prea limpede şi neîntinate, primitoare de Raza cea începătoare de Lumină şi începătoare de Dumnezeire, de Strălucirea ceea ce se dă de acolo cu sfinţenie umplîndu-se şi pe aceasta iarăşi din destul către cele ce urmează revărsînd-o după legile Dumnezeieşti. Că săvîrşirea fieşte căruia din cei ce au luat soartă Ierarhia este, a se sui după potriva sa la urmarea lui Dumnezeu, şi cela ce este decît toate lucru mai Dumnezeiesc, precum zice Scriptura, a se face împreună lucrător al lui Dumnezeu Lucrare întru sineşi pe cît este cu putinţă luminînd oarecum. Pentru că rînduială a

Ierarhiei este ca unii să se curăţească, iar alţii să curețe, şi unii să se lumineze, iar alţii să lumineze, şi unii să se săvîrşească; iar alţii să săvîrşească, fiecăruia urmarea lui Dumnezeu aşa se va potrivi după acest chip. Deci fiecare rînduială a aşezării celei ierarhiceşti după potriva sa se ridică către împreună Lucrarea cea Dumnezeiască, săvîrşind cu darul şi cu puterea cea dată de Dumnezeu, acelea care sunt la începătoria dumnezeirii (sau la Dumnezeiasca stăpînie) fireşte şi mai presus de fire şi care de dînsa mai presus de fiinţă se lucrează şi după urmarea cea după puţină a minţilor celor iubitoare de Dumnezeu Ierarhiceşte se arată.

Deci după ce în capitolul 3, pe Ierarhia aceasta toată şi cuprinzătoare, măcar pe cea a noastră, bine a hotărît-o, ce este. Vino acum pe cea Îngerească şi numai s-o căutăm şi întîi să ne învătăm în cîte se împărţeşte. Şi deci în capitolul 6 în trei rînduieli ale minţilor celor cereşti ca în feluri mai de jos îi face împărţirea ei, în cea dintîi; în cea din mijlocii în cea de pe urmă. Aşa zicînd: Cît sunt şi ce fel sunt rînduielile fiinţelor celor mai presus de Ceruri şi cum se săvîrşesc Ierarhiile lor, numai Îndumnezeitoarea lor Începătorie cea peste toată taina zic eu cum să ştie cu deamănuntul, încă cum că şi ei cunosc puterile sale şi strălucirile şi sfinţita lor şi mai presus de lume buna rînduială. Că cu neputinţă este ca noi să ştim tainele minţilor celor mai presus de Ceruri, şi desăvîrşirile lor cele preasfinte, fără mai de va zice cineva, cîte prin ei ca prin cei ce Şştiu bine cele ale sale începătoria Dumnezeirii cu taină ne-au învăţat. Deci noi nimic de sine nemişcati fiind nu grăim: ci cîte din vederile Îngereşti de sfinţii Teologi s-au privit, acestea cu taină învăţîndu-ne noi, pe cît avem putere le vom aşeza. Pe toate fiinţele cele cereşti nouă le-a numit Teologia cu numiri vestitoare. Pe acestea Dumnezeiescul nostru Sfinţitul Tăinuitor în trei întreite rînduieli le deosebeşte. Şi cea dintîi zice că este ceea ce este de-a pururea împrejurul lui Dumnezeu, şi s-a predat cum că aproape cu El şi mai întîi decît celelalte îndată este unită: Preasfintele Scaune şi cetele cele cu mulţi ochi şi cu multe aripi, care în limba evreiască se numesc HERUVIMI şi SERAFIMI, zice că arătarea sfinţitelor cuvinte au arătat şi a predat că sunt puse după apropiere ceea ce întrece toate împrejurul lui Dumnezeu fără de a fi ceva în mijloc. Deci pe această întreită rînduială, preaslăvitul nostru învăţător a zis că este una şi de o ceată şi cu adevărat întîia Ierarhie, decît care nu este alta mai cu chip Dumnezeiesc şi mai aproape fără de a fi ceva în mijloc de strălucirile cele întîi lucrătoare ale Dumnezeieştii Stăpînirii. Iar a doua ceată este ceea ce se împlineşte de STĂPÎNII şi DOMNII şi de PUTERI. Şi a treia în cele mai de pe urmă cereşti ierarhii, pe Rîndulala ÎNGERILOR şi a ARHANGHELILOR şi a ÎNCEPĂTORIILOR. Pe această rînduială a sfintelor Ierarhii primind-o noi, zicem cum că toată numirea minţilor celor cereşti, arătate are a însuşirii celei cu chip Dumnezeiesc a fiecăruia. Şi Sfînta numire a SERAFIMILOR, zic cei ce ştiu limba evreilor cum că însemnează sau arzători, sau înfierbîntători. Iar a HERUVIMILOR, mulţime a cunoştinţei, sau vărsare a înţelepciunii. Cu cuviinţă dar cea dintîi cereştile ierarhii de fiinţele cele mai presus cu sfinţenie se lucrează, rînduială avînd ea pe cea mai presus, decît toate, pentru că este pusă împrejurul lui Dumnezeu fără de mijlocire, şi arătările Dumnezeieşti şi săvîrşirile cele întîi lucrătoare la dînsa ca la cea mai de aproape mai întîi trec.

Deci înfierbîntători se numesc, ei SCAUNE şi vărsare de înţelepciune cu nume arătător al aşezărilor lor celor cu chip Dumnezeiesc. Că pe mişcarea lor cea de-a pururea împrejurul celor Dumnezeieşti şi neîncetarea, şi pe fierbinţeala şi pe iuţimea

şi căldura cea mare a mişcării de-a pururea cei de aproape şi neslăbite şi neabătute, şi facerea asemenea a celor mai de jos cu suire şi cu lucrare, fiindcă încălzeşte pe acelea şi le aprind spre asemenea fierbinţeală şi pe curăţirea cea cu aprindere şi cu ardere de tot, şi pe luminoasa şi luminătoarea însuşire cea neacoperită şi nestinsă care de-a pururea asemenea se află, de toată neluminoasa facerea de întuneric izgonitoare fiind şi pierzătoare, numirea Serafimilor luminat arată. Iar cea a Heruvimilor pe cunoştinţa lor şi vederea de Dumnezeu, şi primirea dării de Lumină celei Prea Înalte, şi privirea podoabei începătoriei Dumnezeirii întru putere întîi lucrătoare şi umplerea de darea cea înţelegătoare, şi împărtăşirea cu îndestulare către cele dea doua prin vărsarea înţelepciunii celei dăruite. Iar cea Scaunelor celor Prea Înalte şi sus ridicate pe a fi cu nestingere mai presus de toată micşorarea cea de jos (sau împuţinarea cea de jos, adică păşirea în jos) şi pe înălţarea în sus mai presus de lume, şi locuinţa cu întărire mai sus de toată marginea de loc, şi întărirea cu neclătire şi cu bună stare împrejurul celui cu adevărat prea înalt, cu toate Puterile, şi primirea venirii Începătoriei Dumnezeirii întru toată nepătimirea şi nematerialnicimea, şi pe purtarea de Dumnezeu, şi întinderea cu chip de slujire spre Dumnezeieştile primiri şi aceasta adică este însemnarea numelor lor, cît după a noastră putere. Iar trebuie să zicem că socotim Ierarhia lor. Căci cum că scopul a toată ierarhia este spînzurat tare de Dumnezeiasca Închipuire cea următoare lui Dumnezeu, şi cum că toată Ierarhiceasca Faptă se împărţeşte în sfinţită împărtăşire şi dare de curăţenie neamestecată şi de Dumnezeiască Lumină şi desăvîrşitoare ştiinţă, de-ajuns socotesc că s-a zis de noi mai înainte.

Deci această întîi Ierarhie a Minţilor cereşti de însăşi Începătoria cea a toată taina cu sfinţenie începătorindu-se şi ocîrmuindu-se a se întinde către dînsa îndată fără de nici o mijlocire, de prea curata Curăţenie, de nemărginita Lumină, de desăvîrşirea cea mai înainte de desăvîrşire după măsura ei umplîndu-se, se curăţă şi se luminează şi se săvîrşeşte de toată micşorarea (sau împuţinarea. Neştiind împuţinarea cea către cele mai rele) neamestecată, de Lumina cea dintîi plină, şi de cunoştinta şi ştiinţa cea întîi dată părtaşă făcîndu-se.

Încă în scurt şi aceasta voi zice nu fără de cuviinţă, cum că şi curăţenie este şi luminare, şi săvîrşire, împărtăşirea Ştiinţei Dumnezeieştii Începători, de neştiinţă oarecum curăţind cu cunoştinta ceea ce după vrednicie se dă a învăţăturile celor mai desăvîrşite, şi luminînd-o pe această Dumnezeiască cunoştinţă, prin care şi curăţeşte pe ceea ce n-au văzut mai înainte cîte acum se arată prin strălucirea cea mai înaltă, şi săvîrşind iarăşi cu această Lumină prin ştiinţa cea statornică acelor prea luminate învăţături. Şi deci aceasta este, cît după a mea ştiinţă, Rînduiala cea întîi a fiinţelor Cereşti, care împrejurul lui Dumnezeu şi pe lîngă Dumnezeu fără de a fi ceva în mijloc stă, şi singuratic şi neîncetat dănţuieşte împrejurul cunoştintei lui celei veşnice, după cea prea înaltă, care este întru Îngeri, pururea mişcătoare întărire, multe şi fericite priviri curat văzînd şi cu singuratice Raze şi nemijlocitoare strălucindu-se şi de Dumnezeiasca hrană umplîndu-se, de multă adică pentru vărsarea cea întîi dată, iar de uria pentru unirea cea felurită şi unitoare a ospătării Dumnezeieştii Începătorii. Şi de multă împărtăşire a lui Dumnezeu şi împreună lucrare învrednicindu-se întru cea către El, pe cît se poate, asemănare a celor bune aşezări şi lucrări. Şi multe din cele Dumnezeieşti cu covîrşire ştiindu-le şi întru împărtăşirea ştiinţei şi cunoştinţei

Dumnezeieştii Începătorii, după cît este cu putinţă făcîndu-se. Pentru aceea celor de pe pămînt Teologia şi cîntări ale ei le-a dat, întru care cu sfinţenie se vede covîrşirea strălucirii ei celei prea înalte. Că unii din această rînduială, ca să zic simtitor, ca glas de acele multe strigă: Blagoslovită este Slava Domnului din locul Lui (Isaia 6, 10). Iar alţii pe teologia cea mult lăudată aceea şi preacinstită cu Glas înalt zic: Sfînt, Sfînt este Domnul Savaot, plin este tot pămîntul de Slava Lui.

Şi pe acestea preaînalte cîntări ale Minţilor celor mai presus de ceruri, mai înainte în cele ce pentru Dumnezeieştile laude le-am scris, pe cît a fost cu putinţă le-am tîlcuit şi s-a zis pentru acestea în acelea, cît după puterea noastră este de ajuns. Din care spre pomenire de-ajuns este a zice atîta acum, cum că cu ştiinţa cea teologică, pe cît este cu putinţă strălucindu-sa rînduiala cea întîi de la însăşi Bunătatea Dumnezeieştii Începătorii ca o Ierarhie cu chip bun, şi celor de după dînsa le-a dat, aceea ca să zic în scurt, învăţînd, cum că Începătoria Dumnezeirii cea cinstită şi mai presus de toată lauda şi vrednică de toată lauda cu dreptate este şi după cuviinţă ca de Minţile cele primitoare de Dumnezeu, pe cît este cu putinţă, să se cunoască şi să se laude. Că acestea sunt ca cele ce sunt cu chipuri Dumnezeieşti locurile cele Dumnezeieşti ale odihnei, precum cuvintele zic, Dumnezeieştii Începătorii. Încă cum că unime este şi uniciune în trei Ipostasuri, de la Minţile cele mai presus de Ceruri pînă la cele mai de pe urmă ale pămîntului trimiţîndu-şi Pronia sa cea prea bună peste toate cele ce sunt, ca ceea ce a toată fiinţa este cauză şi început mai presus de început, şi pe toate mai presus de fiinţă cu ţinere netinuţă le ţine.

Şi aceasta adică pentru Ierarhia cea dintîi. Iar în capitolul 8, se mută în rînduiala cea după aceasta la a doua, adică cea din mijloc, care cuprinde DOMNIILE ŞI PUTERILE ŞI STĂPÎNIILE. Deci învaţă şi pentru acestea aşa: A sfintelor Domnii, adică numirea cea arătătoare socotesc că însemnează oarecare înălţare fără de plecăciune de rob slobodă de toată micşorarea şi pogorîrea cea de pe los, necăzînd ea nici cu un chip nicidecum la nici una din asemănările cele tiraniceşti, cu cuviincioasă slobozenie ca o domnie nemuiată toată, cuviinţa cea de rob slobodă de toată mişorătoare întrecînd-o, aspră către toată micşorarea şi plecăciunea, şi mai presus de toată neasemănarea, pe cea adevărată Domnie şi Începătorie a Domniei neîncetat dorind-o, şi către a ei domnească asemănare, pe cît este cu putinţă, şi pe sineşi şi pe cele de după dînsa, cu chip bun plăsmuind, către nimic din cele ce se par deşarte, ci către cel ce este cu adevărat cu totul întoarsă fiind şi întru împărtăşirea Dumnezeieştii închipuiri de-a pururea, după cît este cu putinţă ei fiind. Iar a numi pe a Sfintelor Puteri socotesc că însemnează oarecare bărbată şi neclătită vitejie către toate lucrurile sale cele cu Chip Dumnezeiesc, către nici o primire a strălucirilor Dumnezeieştii Stăpînii celor ce se dau ei cu moliciune slăbindu-se, cu putere către urmarea lui Dumnezeu suindu-se, nepărăsind pentru nebărbăţie a ei pe mişcarea cea cu Chip Dumnezeiesc, ci vitejesc căutînd la cea mai presus de Fiintă şi Făcătoare de Putere, şi acestea Icoană cu chip puternic pe cît se poate făcîndu-se şi către dînsa ca şi către Începătoria Puterilor cu putere şi cu chip Dumnezeiesc trecînd. Iar numirea Sfintelor Stăpînii, care este şi de aceeaşi rînduială cu Dumnezeieştile Domnii şi Puteri, socotesc că însemnează pe buna orînduială cea cu bună cuviinţă şi netulburată către Dumnezeieştile primiri şi pe rînduiala Stăpîniei celei mai presus de lume şi înţelegătoare, care nu tiraniceşte către cele mai rele întrebuinţează pe Puterile cele Stăpînitoare, ci fără de ţinere către cele

Dumnezeieşti cu bună orînduială se înalţă şi pe cele după dînsa cu bun chip le înalţă, şi către Începătoria Stăpîniei cea făcătoare de Stăpînii pe cît se poate se aseamănă după cît se poate Îngerilor, o străluceşte întru rînduielile sale cele cu bună cuviinţă ale Puterii celei Stăpîneşti. Pe acestea cu chip Dumnezeiesc însuşiri avîndu-le rînduiala cea din mijloc a minţiilor celor cereşti, se curăţeşte şi se luminează şi se săvîrşeşte după chipul care s-a zis, de Stălucirile Începătoriei Dumnezeirii, care se dau ei la al doilea loc adică mai pe urmă prin cea dintîi Ierarhicească rînduială, şi prin mijlocirea aceea cu a doua arătare trec la aceasta.

Ne-a rămas nouă spre socoteală sfînta rînduială ceea ce încheie Îngereştile Ierarhii, care se alcătuieşte de cele cu chip Dumnezeiesc ÎNCEPĂTORII, ÎNGERI şi ARHANGHELI. Şi întîi socotesc că este de nevoie a spune după puterea mea pe însemnările sfintelor lor numiri. Că însemnează numirea Începătoriilor celor cereşti, pe cea după Dumnezeiescul chip începătoria şi stăpînie cu cum că spre Începătorie ele cu totul sunt întoarse şi decît cu altele cu Începătorie sunt mai întîi, şi cum că spre acea însăşi Începătoria cea făcătoare de Începătorii pe cît este cu putinţă se închipuiesc, şi o arată pe Începătoria rînduielilor cea mai presus de fiinţă a aceleia întru buna podoabă a Puterilor celor Începătoreşti. Iar rînduiala sfinţilor Arhangheli de o ceată este cu Începătoriile cele cereşti. Că una este a lor şi, a Îngerilor precum am zis, Ierarhia şi rînduiala. Dar fiindcă nu este Ierarhie, care nu are Puteri şi întîi şi de mijloc şi de pe urmă, sfînta rînduială a Arhangelilor cu aceasta că sunt în mijlocul Ierarhiei după împărtăşire se ţine de margini. Că şi cu prea sfinţitele Începătorii se împărtăşeşte şi cu sfinţii Îngeri. Cu acelea adică pentru că după asemănarea începătoriilor către Începătoria cea mai presus de fiinţa este întoarsă, şi către dînsa pe cît este cu putinţă se închipuieşte şi pe îngeri îi uneşte după stăpîniile sale cele cu bună podoabă şi rînduite şi întărite. Iar cu aceştia, pentru că şi ai rînduielii celei tîlcuitoare este pe strălucirile Dumnezeieştii Stăpînii Ierarhiceşte prin puterile cele dintîi primindu-le, şi îngerilor pe ele cu chip bun vestindu-le şi prin îngeri nouă arătîndu-le după sfinţita potrivire a celor ce strălucesc de la Dumnezeu. Că Îngerii, precum mai înainte am zis, cu împlinire săvîrşesc pe toate rînduielile Minţilor celor Cereşti la urmă, ca cei ce au între cele cereşti deosebit numirea Îngerească, şi mai potrivit se numesc de noi Îngeri decît cei mai înainte, pe cît şi mai la arătare este Ierarhia lor şi mai mult împrejurul lumii. Că Rînduiala precum s-a zis, cea prea Înaltă ca ceea ce este aproape cu aşezarea cea întîi de Dumnezeu cel ascuns, să socotim că chip ascuns întru cele sfinte este mai întîi decît cea de a doua. Iar cea de-a doua care se împlineşte de sfintele Domnii, şi Puteri, şi Stăpînii este mai întîi decît Ierarhia Începătoriilor şi a Arhanghelilor şi a Îngerilor decît cea dintîi mai arătat, iar decît după dînsa mai ascuns. Iar rînduiala cea tîlcuitoare a Începătorilor şi a Arhanghelilor şi a Îngerilor, este mai întîi peste ierarhiile omeneşti şi le ocîrmuiesc unele prin altele, ca să fie după rînduială suirea cea către Dumnezeu şi întoarcerea şi împărtăşirea şi unirea şi încă şi Purcederea cea de la Dumnezeu, care se dă tuturor Ierarhiilor cu cuvincioasă bunătate şi vine cu împărtăşire şi cu buna cuviinţă prea sfîntă. Pentru aceasta Teologia pe ierarhia noastră a dat-o Îngerilor, mai mare al poporului Iudeilor numindu-l pe Mihail, şi pe alţii ai altor neamuri. Că a pus cel Prea Înalt hotarele neamurilor după numărul îngerilor lui Dumnezeu. Acestea se află şi la alţii. Adică Serafimii sunt cei ce au cu covîrşire dragostea. Heruvimii, cei ce sunt îmbogăţiţi cu Înţelepciunea cea desăvîrşită. Scaunele, cei ce întrec cu

dreptatea. Domnii, cei ce o poartă pe singură Stăpînirea. Puteri, cei ce dărules bărbăţia. Stăpînii cei ce arată peste toate covîrşirea: Începătorii, cei ce lucrează minunile. Arhangheli, cei ce aduc bunele vestiri şi rugăciunile. Îngeri, cei ce săvîrşesc slujbele. În alt chip: Serafimii îi aprind pe oameni spre Dumnezeiasca Dorinţă. Heruvimii învaţă. Scaunele judecă. Domniile iconomisesc. Puterile stau de faţă. Stăpîniile înfrînează. Începătoriile vindecă. Arhanghelii bine vestesc şi Îngerii păzesc.

CAPITOLUL 3

PENTRU CELE CE SE PRIVESC ŞI SE SOCOTESC DE OBŞTE, LA TOŢI ÎNGERII

Atîtea în trecăt pentru Dumnezeieştile Însuşiri (înseamnă însuşiri cum zice sfîntul Dionisie pe măsurile Puterii fiecărei pe cît se poate, şi Sfîntul Maxim) ale fiecăreia Cereşti Ierarhii, să privim pe cît se poate, şi cele ce se zic de obşte pentru dînşii. Deci trebuie a căuta pentru care pricină Teologii pe toate puterile Cereşti împreună Îngeri le zic.

Iar cînd vin la arătarea şi lămurirea cetelor, deosebit zic Îngeri pe Rînduiala cea mai jos, care împlineşte şi săvîrşeşte pe Cetele cele cereşti şi mai sus de aceasta o pun pe a Arhanghelilor şi mai sus pe a Începătorilor şi mai sus pe a Stăpîniilor şi pe a Puterilor şi cîte iarăşi Fiinţe mai înalte decît acestea ştiu Predaniile Scripturilor. Deci zicem cum că la toată sfinţita Rînduială, la cele trei Treimi ale cetelor, cele mai de sus le au şi pe strălucirile şi Puterile celor mai de jos, dar nu şi împotrivă, cele mai de jos se împărtăşesc de cele mai de sus întru toate. Deci pentru aceasta şi pe Fiinţele cele preaînalte şi pe cele după acestea, Îngeri le numesc Teologii cu numele celor mai de jos şi mai de pe urmă. Pentru că şi aceasta arată şi vestesc Strălucirea cea de la Dumnezeu. Iar chiar pe Îngeri pe Ceata cea mai de jos, nu are cuvînt ai numi Serafimi sau Scaune, pentru că nici nu sunt aceştia întru toate în împărtăşirea strălucirea acelor celor prea înalte. Ci precum rînduiala Îngerilor pe cei îndumnezeiţi ai noştri îi înalţă către strălucirile cele cunoscute ei de la Dumnezeu, aşa şi Fiinţele cele mai sus de ea o înalţă pe aceasta care împlineşte adică rînduiala Îngerească. Dacă nu şi aceasta poate va zice cineva, că de obşte au numirea cele nouă cete îngereşti, pentru că de obşte o au şi pe darea de Lumină şi Dumnezeiasca ei împărtăşire, măcar deşi nu întocmai, ci mai puţină şi mai covîrşitoare. Că vestesc şi cetele cereşti pe Dumnezeiasca dare de Lumină, precum pe ea o iau, iar unele mai mult, iar altele mai puţin. Şi aşa după aceasta de obşte toţi pot să se zică Îngeri.

Deci pentru ce toate cetele cereşti se numesc cu nume de obşte Îngeri s-a zis. Dar nedumerire este nu mai puţină pentru care motiv pe acesta toate Îngereştile fiinţe obişnuim a le numi Puteri Cereşti? Că nu este cu putinţă a zice precum la Îngeri, cum că rînduiala sfintelor Puteri este cea mai de pe urmă decît toate, şi fiindcă de sfînta strălucire a celor mai de jos se împărtăşesc rînduielile Fiinţelor celor mai de sus, iar cele mai de pe urmă de cele dintîi nicidecum, pentru aceasta Puteri Cereşti se numesc toate Minţile cele Dumnezeieşti. Iar Serafimi şi Scaune şi Domnii nicidecum. Pentru

că cele mai de pe urmă nu se împărtăşesc deplin de însuşirile celor mai înalte. Deci să nu socotească cineva că pentru aceasta toate Fiinţele Îngereşti se zic Puteri, pentru că aşa cum Puterile ar fi ceata cea mai de pe urmă. Că Îngerii şi mai înainte de aceştia Arhanghelii şi Începătoriile şi încă din Treimea cea de-a doua Stăpînire, după Puteri se pun de Teologie, dar de obşte şi acestea din jos cete se numesc Puteri. Deci zicem cum că de obşte la toţi întrebuinţînd noi numele puterii, nu aducem vreo amestecare a vreunei cete, cît, cum că em zica, acum să se zică deosebit puteri cele ce întru a doua Treime după rînduială sunt a doua, iar acum toate cetele cele cereşti. Nu aşa zic. Ci numele Puteri se zice la mai multe, că se numeşte aşa şi ceata cea deosebită, şi toate cetele de obşte, ca cele ce au oarecare putere. Că în trei se împărţesc Minţile cele Dumnezeieşti, în fiinţă, în Putere şi în Lucrare. Precum de pildă: Fiinţă este firea focului, iar putere a acestuía puterea cea luminătoare şi cea arzătoare. Iar lucrare săvîrşirea puterii, adică lumina, a arde. Deci de vreme ce acestea se numesc de multe ori şi de la fiinşă, precum cînd se zic Duhuri sau Minţi, se numesc şi de la lucrare, cînd se zic Îngeri, pentru aceea nu fără de cuviinţă şi de la putere se numesc Puteri. Deci cînd pe toţi, sau pe unii din ei, fără de nici o luare aminte, Fiinţe cereşti, sau Puteri Cereşti îi numim, trebuie să socotim cum că pe aceştia pentru care ne este cuvîntul îi însemnăm şi-i arătăm cu chip de vorbă mai de prisosit. Că în loc de a zice Îngeri, zicem Fiinţe Cereşti, sau Puteri Cereşti, de la cea de obşte a lor fiinţă sau şi putere, care se arată la fiecare din ei, iar nu trebuie să socotim cum că la Fiinţele cele mai de jos lipim însuşirea sfintelor Puteri calor ce bine s-au deosebit. Şi din aceasta să surpăm învăţătura aceea, cum că de obşte Cetele Cereşti se numesc Îngeri. Că după cuvîntul cel drept care de noi de multe ori s-a dat, rînduielile cele mai de sus le au pe Sfintele Însuşiri ale celor mai de jos, dar cu covîrşire, ca cele ce au şi ceva mai mult. Iar cele mai de jos pe însuşirile cele întregi ale celor mai de sus nicidecum, ci din parte strălucirile sale se arată întîi trec prin cele dintîi către dînsele după măsura lor.

Ci aici se naşte o îndoială nu lesne defăimată, care şi este aceasta. Că dacă rînduielile cele mai de jos n-au însuşirile celor mai de sus, precum s-a hotărît, şi cei ce curătă şi luminează şi desăvîrşesc pe oameni sunt Îngerii. Cum că Îngerul cel ca-l curătea pe proorocul Isaia, s-a numit Serafim, care este numirea însuşirii rînduielii celei mai de pe urmă a Ierarhiei celei dintîi? (Isaia,6, 6–7). Că s-a trimis unul din Serafimi la mîne şi celelalte. Încă şi serafimi nu-i învaţă pe oameni, ci cei ce se numesc deosebit Îngeri. O dezleagă şi pe acesta marele Dionisie. Şi întîi pune o socoteală a unora, după aceea alta a altuia cu care se vede eă se împacă. Cea dintîi este în acest fel: Cum că nu unul din Serafimii cei dintîi numeşte Scriptura cu adevărat că a vestit-o pe curăţirea proorocului, ci oarecare din Îngerii cei de jos şi care-i apară pe oameni, ca un sfinţit Lucrător al lucrării curăţirii s-a numit cu acalaşi nume Serafim, pentru că Serafim se tîlcuieşte arzător, sau înfierbîntător. Deci fiindcă trebuia întîi să se curăţească proorocul de păcate şi apoi să se înveţe cele dumnezeieşti, pentru aceasta Serafim s-a numit Îngerul cel ce-l curăţea şi-l învăţa, pentru o lucrare ca aceasta. Căci ca un arzător a ars păcatele, iar ca un înfierbîntător, a lucrat aţîţarea cea spre dumnezeiasca ascultare. Că iată eu zice trimite-mă. Drept aceea şi de la lucrare s-a numit Îngerul Serafim, dar n-a fost unul din cei de lîngă Dumnezeu şi din rînduiala cea dintîi. Iar altul oarecarele, zice, i-a dat acestei îndoieli acest fel de dezlegare (care prea lungă fiind noi aici pe scurt o vom pune). Deci zicea acela cum că nu este cu necuviinţă ca

Proorocul să se fi ridicat prin oarecare din Îngerii cei ce poartă grijă de noi. Iar acest Înger care a plăsmuit această vedenie (că nu vedeau Prooroci lucruri grele şi fiinţe, ci închipuiri şi semne plăsmuite de Îngeri). Deci Îngerul acela care-l învăţa pe Teologul, l-a ridicat pe el la Dumnezeu şi la Ierarhia cea dintîi, care este după Dumnezeu, adică la Serafimi. La Dumnezeu adică, ca cel ce este pricinuitor al ştiinţei celei curăţitoare, iar la Serafimi ca cei ce primesc întîi curătirea şi o trimit cu evlavie oarecum Îngerească învăţînd acela şi zicînd către Proorocul: Cum că al curăţirii celei ce s-a făcut de către mine la tine Începutul este, Dumnezeu, pe care îl vezi pe Scaun Înalt. Acesta este însăşi Curăţirea şi fiinţă a curăţirii, ca cel ce este Fiinţă a Luminii. Iar după Dumnezeu Ierarh al Curăţirii este Serafimul, de la care eu m-am învăţat a curăţi. Deci aceste Serafimul, cela ce prin minte curăţeşte pe tine, prin care Ziditorul Curăţeniei Dumnezeu, pe lucrările sale din ascunsul său la noi le-a scos.

După acestea se face cercare şi pentru firea Îngerilor, de este una şi aceeaşi a tuturor. Că Marele Dionisie şi împreună cu el toată Biserica, întrebuinţează la dînşii nume de număr mult, zicînd pe Fiinţele cele cereşti, şi răspunde dumnezeiescul Maxim Mărturisitorul, cum că una este la toţi Firea şi Fiinţa. Iar Fiinţele cu număr de multe se zic, pentru Ipostasuri. Că numesc, zice, cei de afară, fiinţe pe Ipostasuri, dar după întrebuinţarea cea din obicei, nu după însemnarea cea adevărată. Iar ce este fiinţa Îngerilor, s-a zis mai sus, dar şi cum iarăşi să zicem după Teologul Grigorie în cuvîntul cel de la Naşterea lui Hristos, cum că este Duh Înţelegător şi oarecum foc nematerialnic şi aceasta de la cîntătorul de Psalmi care zice: Cel ce faci pe îngerii Tăi Duhuri şi pe slugile Tale pară de foc (Psalm. 103, 5).

Ci după ce fiinţa lor oarecum s-a cunoscut, încă urmează îndoială, pentru Ipostasurile Îngereşti, care sunt însuşirile, lor, de este cu putinţă a le şti, de nu toate, că aceasta este fără de îndoială cu neputinţă, dar unele din ele. Că ştim că semnele cele închipuitoare ale Ipostasurilor, sunt cele deosebi ale fiecăruia, nu cele de obşte ale felului, iar noi însuşirile fiecărei rînduieli, ne-am învăţat, dar nu şi ale Ipostasurilor. Ci acestea trebuie să le mărturisim cum că sunt cunoscute numai la Dumnezeu, precum şi, numele lor, iar nouă nearătate şi ascunse. Dar fiincă şi la proorocul Daniil se aduce marele nume de Îngeri: Că mii zice, îi slujeau Lui (adică celui Vechi de zile) şi întunerice de întunecare stăteau înaintea Lui (Daniil 7,10), se face întrebare întîi: Oare numărul Îngerilor hotărît este, sau nehotărît? La care îndată răspundem: Că cum că la Dumnezeu cel ce i-a zidit pe ei, este hotărît, iar la noi, nehotărît, adică fără de număr.

Se face întrebarea a doua, oare numărul Îngerilor, mai mare este decît al oamenilor, sau dimpotrivă? Dar acaasta socotesc la oameni le este ascunsă, iar numai de Dumnezeu Ştiută. Că unii din dascăli au zis: Cum că îngerii sunt întocmai cu oamenii, iar alţii cum că este mai mare numărul oamenilor decît al Îngerilor. Iar altii hotărăsc cum că este mai mare numărul Îngerilor, Şi cu atîta mai mare, cît sunt cele 99 către una, din pilda evangheliei a celui ce avea 100 de oi, la acaasta ei adăugîndu-se, şi pe oameni de la zidirea lui Adam, şi pînă la sfîrşitul veacului pe toţi luîndu-i, care lucru este si de mirare. Ci acestea fie cum vor fi. Iar aceasta este arătat de aici că de vreme ce Îngerii cad sub număr, deci şi scrişi împrejur cu firea sunt. Cu nu s-ar fi numărat mii de mii şi întunerece de întunerece, după întoarcerea numerelor celor prea mari la noi, după Marele Dionisie de ar fi fost nescrişi împrejur. Pentru aceasta şi mulţi din dascălii cei vechi între care mai mult este sfinţitul Teodorit, pe aducerea lor

întru fiinţă mai înainte de toată lumea, nicidecum n-o primesc, că scrişi împrejur fiind, zic ei, precum mulţimea numărului arată şi alte semne la Scriptură, cer cu adevărat ca să fie în loc. Căci măcar deşi fără de trupuri sunt, ci cît către noi cei materialnici sunt fără de trupuri, dar nu şi cît către Dumnezeu, cel ce este mai presus de toate nematerialnicia, ca cel ce singur numai este nezidit. Iar cum că în loc cu adevărat sunt îngerii, arătat este de acolo. Căci cînd Arhanghelul Gavriil era în Biserică binevestind lui Zaharia, sau în Nazaret, binevestind Fecioarei, negreşit nu era acesta şi întru acaeaşi dată şi în cer. Afară numai de va zice cineva, cum că împreună cu întemeierea Cerului şi a pămîntului s-au înfiinţat şi îngerii cu putere adică precum şi aerul şi apa, împreună s-au dus întru fiinţă, nimic zicînd Scriptura pentru zidirea lor. Însă măcar deşi sunt scrişi împrejur şi schimbăcioşi cu socoteala precum învaţă pilda Bosforului, dar şi nemuritori s-au zidit şi sunt îmbogăţiţi cu nemurirea din Dumnezeiescul Dar. Iar de pocăinţă sunt primitori, ca cei ce sunt fără de trup, precum zice Dumnezeiescul Damaschin. Şi ceea ce este la oameni moartea trupească, aceasta este la îngeri căderea cea de la Dumnezeu.

Iar îmi vine a mă minuna, dacă şi aceea unii o aduc sub întrebare, de sunt adică îngerii mai sus decît oamenii, cînd însuşi proorocul împărat cu aceste cuvinte arătat mai mic decît îngerii îl numeşte pe om, (Psalm 8, 6). Că l-ai micşorat pe el cu puţin faţă de îngeri. Că acela este înjugat cu grosimea trupului, iar aceştia au firea fără de trup. Şi acela pentru neascultare s-a făcut muritor, şi nimeni nu este care să fie viu şi să nu vadă moartea, iar aceştia pe nemurire însuşire a lor o au. Şi aceştia fără de a mijloci cineva primesc fericitele străluciri iar oamenii după dumnezeiescul Pavel, prin oglindă văd şi prin închipuire. Iar dacă cineva îl aude pe Dumnezeiescul Pavel zicînd, cum că îngerii sunt duhuri care se trimit spre slujbă, pentru cei ce vor moşteni mîntuirea, şi din aceasta îi va socoti pe oameni mai sus, să ştie că cu totul greşeşte de va înţelege aşa. Că slujesc şi preaslujesc Dumnezeieştii îngeri, nu oamenilor muritori şi care sunt împreună cu dînşii slujitori, ci lui Dumnezeu celui fără de moarte şi Stăpînului a toate. Că şi la fiecare din credincioşi cum că stă de faţă înger Păzitor de Dumnezeiasca Credinţă ne învăţăm, ca pe duhurile cele viclene de parte să le gonească, iar lui la tot lucrul bun să-i ajute.

Şi aceasta arătat este din cele ce Domnul în Sfînta Evanghelie zice: „Să nu defăimaţi pe vreunul din aceşti prea mici, că îngerii lor pururea văd faţa Tatălui Meu celui din ceruri" (Mt.18, 10). Dar de vreme ce precum este Dumnezeu ziditor de obşte, aşa este şi Purtător de grijă de obşte al tuturor, şi Dumnezeu este, nu numai al celor credincioşi, ci şi al neamurilor celor necredincioase. Ne învăţăm din Dumnezeieştile Scripturi, cum că şi al fiecărui neam i-a pus cîte unul mai mare, Purtător de grijă şi Povăţuitor a tot neamul, adică al Perşilor unul, al Babilonienilor unul, al evreilor unul, al grecilor unul (precum este arătat la Daniil 10). Ce să facă ei? pe supărările balaurului celui ucigător de oameni să le oprească, iar către Dumnezeiasca Voie să-i povăţuiască şi să-i ajute şi să-i suie.

Dar aici ivindu-se îndoială, o dezleagă marele Dionisie. Îndoiala este aceasta: Cum, zice, îngeri buni fiind puşi Purtători de grijă la neamuri, numai Israil cunoaşte pe Dumnezeu, iar ceilalţi erau dedaţi la idoli? Iar dezlegarea este aceasta: Cum că pentru rătăcirea cea către idoli a celorlalte neamuri, nu trebuie învinuite povăţuirile cele drepte ale îngerilor, ci chiar pe aceia, care au căzut de la suirea către Dumnezeu, prin pornirile

lor cele de sineşi stăpînitoare, de iubirea de sineşi cea nespusă şi de obrăznicie, rătăcindu-se către ceea ce le părea lor de cinste. Că nu numai au căzut de la suirea cea către Dumnezeul cel Adevărat, ci şi celor ce nu erau dumnezei, după potriva părerii lor le-au dat cinstea. Că nu avem viaţă silită, ca dobitoacele cele necuvîntătoare, ci pentru cuvînt suntem de sine stăpînitori. Că darea de Lumină a Bunătăţii cele Dumnezeieşti, ca alt Soare, una şi aceeaşi este prea deplin şi nelipsită şi singuratică şi pururea neschimbată. Iar stăpînirea de sineşi a vederilor, sau cu totul neîmpărtăşită face pe Dumnezeiasca Rază, întru cîţi adică este învîrtoşare, şi din această cauză Raza nicidecum nu străbate, sau deosebite face împărtăşirile mici sau mari, întunecoase sau luminoase. Căci cum că şi ai celorlalte neamuri nu erau mai mari oarecare dumnezei străini şi ciudaţi, ci o Începătorie a tuturor era Dumnezeu, şi la aceia suiau Îngerii ce erau purtători de grijă în fiecare neam pe cei ce le urma, de voie şi nu de silă, mărturie este Melchisedec, care era împăratul Salimului, în vremea lui Avraam, dar din neamuri şi în mijlocul neamurilor, Ierarh prea iubitor de Dumnezeu se cunoştea nu numai adică el fiind iubitor de Dumnezeu, ci şi altora spre iubirea de Dumnezeu, făcîndu-li-se povăţuitor. Ci şi vederile cele ce s-au făcut în somn lui Faraon şi lui Nabucodonosor prin Îngerii cei ce erau purtători de grijă peste neamurile acelea s-au făcut, prin care vederi se întindea purtarea de grijă a Proniei şi a Domniei celei peste toate a lui Dumnezeu. Din care acestea ne învăţăm, cum că nicidecum nu era Dumnezeu Povăţuitor Iudeilor cu soartă şi deosebit, iar la celelalte neamuri alţi dumnezei şi potrivnici lui Dumnezeu. Ci şi cuvîntul din cîntarea a doua a lui Moisi, care zice: Şi s-a făcut partea Domnului, poporul lui Iacob, funia moştenirii sale Israil (Deut. 32, 8–9). După această înţelegere trebuie să luăm, iar nu cum că a împărţit Dumnezeu cu alţi dumezei sau şi cu Îngerii pe lumea aceasta a noastră şi Lui s-a dat oarecum ca o soartă Israil, ci aceasta va să zică, cum că Dumnezeiasca Pronie aceasta cea peste toate pe toţi oamenii i-a împărţit la povăţuirile Îngerilor cele mîntuitoare şi înălţătoare, iar din toate neamurile numai Israil s-a întors la darea de Lumină a Domnului celui Adevărat. Pentru aceasta dumnezeiasca Scriptură însemnînd cum că Israil s-a dat soartă pe sineşi la slujirea Dumnezeului celui Adevărat, s-a făcut Partea Domnului, zice, şi arătînd iarăşi prin Daniil, cum că şi singur Israil întocmai cu celelalte neamuri, unuia din Îngeri i s-a dat, ca să se înalţe prin el la cunoştinţa lui Dumnezeu, de va voi cu adevărat şi el ca cel ce este de sineşi stăpînitor, a zis Mihail s-a făcut mai mare poporului acestuia, învăţînd prin acestea Scriptura, cum că una este Pronia peste toate care le întrece pe toate cele văzute şi nevăzute, şi cum că toate neamurile deosebi fiecare avea al său Înger, care-i înălţa către Dumnezeu pe cei de voie îi urmau, după stăpînirea de sine şi la începătoria a toate Dumnezeu.

Că zic cu luare aminte Dumnezeieştii Părinţi, cum că în multe locuri Dumnezeiasca Scriptură zice cu adevărat că s-a arătat înger, dar n-au fost cei ce s-au arătat din Îngerii cei de obşte şi obişnuiţi, ci Stăpînul Îngerilor, însuşi adică Fiul cel unul Născut, Îngerul Sfatului celui Mare. Că s-a arătat lui, zice, Îngerul Domnului. Apoi îndată însuşi cel ce s-a arătat zice: Eu sunt Domnul Dumnezeul tău. Care n-ar fi zis îngerul, adică n-ar fi îndrăznit, ca pe Cinstea Domnului şi Stăpînului său s-o facă aşa, pînă cînd va fi slugă bună şi mulţumitoare a lui Dumnezeu. Dar punerea de lege ceea ce i s-a dat lui Moisi în Muntele Sinai, cum că prin îngeri s-a grăit, zice marele Apostol Pavel la Evrei 2, 2. Măcar că Scriptura cea Veche pe Dumnezeu aduce că acelea şi

acelea le-a poruncit. Ci vom zice, cum că Dumnezeu era cel ce poruncea ca un Stăpîn, iar cei ce slujeau poruncilor Stăpîneşti erau Îngerii.

Şi ştiu Dumnezeieştii Îngeri, cîte le va descoperi lor Dumnezeiasca Strălucire. Pentru aceea au despărţit cîte o parte ca noi oamenii, adică prin simţiri, şi începuturi, şi cugetoare, şi socoteli, ci cu aruncare a minţii singuratică toate le pricep. Drept aceea şi spun mai înainte cele ce vor să fie de Dumnezeu însuflaţi fiind. Şi fără de trupuri sunt, precum s-a zis, dar cu voia şi Puterea lui Dumnezeu, în multe închipuiri şi forme s-au arătat, cărora s-au arătat, cu multe aripi şi cu mulţi ochi, şi în chip de roate şi alte oarecare vederi nepotrivite şi ciudate, nefiind ei aşa, ci arătîndu-se după trebuinţele care cerea după Dumnezeiasca Pronie vremea Fiecăruia. Iar de mai multe ori s-au arătat tineri, precum la Învierea lui Hristos purtătoarelor de mir femei. Şi însemnează, zic, Chipul acesta, neîmbătrînirea şi nestricarea firii lor. Şi ca să zic cuprinzător cele ale lor: Îngerii sunt Minţi Dumnezeieşti. Lumini a doua ale Luminii celei dintîi. Cîntăreşi nepregetători ai Treimii celei mai presus de toată Dumnezeirea. Slujitori prea iubiţi ai Mărimii celei Dumnezeieşti. Prea înţelepţi, prea străbătători cu vederea, şi cu podoabele prea încuviinţaţi, Privighetori al Slavei celei veşnice de-a pururea. Vase preacurate ale dării lui Dumnezeu, Oglinde prea cu chip Dumnezeiesc ale Razei celei Începătoare de Lumină, puternici la virtute la cea firească la cea cîştigată, la cele ce le este dăruită lor adică dintru început, şi la ceea ce de-a pururea li se dă de la Cel ce face pe îngerii săi zidiţi pentru a fi fără de trup.

Şi după buna plăcere vieţuind, pentru stăpînirea de sineşi şi mişcarea cea de-a pururea, pentru care acestea şi Vecini lui Dumnezeu şi Prieteni în Dumnezeieştile Evangheliii se numesc. Iar cu chip Dumnezeiesc fiind ei şi următori lui Dumnezeu aşa sunt de iubitori de oameni, cît şi se bucură toţi cu bucurie duhovnicească, şi Îngerilor cuviincioasă, pentru mîntuirea noastră. Şi slăvesc pe Cel ce ne-a mîntuit pe noi, ceată de obşte împreunînd, strigînd şi zicînd cu glas auzit: Slavă întru cei de sus lui Dumnezeu şi pe pămînt pace, întru oameni bună voinţă. Şi nu numai se bucură, cînd ne mîntuim rioi, ei şi împreună lucrează prea cu osîrdie la aceasta şi slujesc de la Dumnezeu, precum zice Pavel, trimiţîndu-se, pentru ceea ce vor să moştenească mîntuirea, povăţuitori celor ce se ridică în sus făcîndu-se, şi ocîrmuitori celor ce umblă întru întunericul vieţii, îndreptîndu-ne pe noi pe cărările cele după Dumnezeu. Şi povestirile acestora, la fel şi cărţile Istoriei Bisericii, în care sunt scrise Vieţile Sfinţilor.

Pentru aceasta dar şi Sfînta noastră Biserică cu insufiare Dumnezeiască pornindu-se, Praznic strălucit şi de a toată lumea peste an de obşte al tuturor acestora face, lăudîndu-i şi slăvindu-i întru sfinte cîntări şi laude după datorie îndoită, şi ca pe nişte prieteni ai lui Dumnezeu şi credincioase slugi, pe cinstea cea către dînşii, făcînd-o ea după arătătorul de cele cereşti Vasile, dovedire a dragostei celei ce are către Stăpînul cel de obşte, şi încă Şi ca pe nişte dumnezeieşti şi prea mari făcători de bine ai neamului nostru. Pe ale cărora facerile de bine cele către noi nici a le număra nici a le spune cîtuşi decît nu este uşor. Pentru că şi cu mulţimile şi cu mărimile sunt neasemănate şi mai vîrtos deosebit şi mai ales cele ale prea marilor şi prea Dumnezeieştilor Voievozi, adică ale lui Mihail şi Gavriil. Şi aceasta este cea adevărată şi chiar pricina şi temeiul sărbătorii prea Dumnezeiescului Mihail şi Gavriil şi a tuturor Puterilor Cereşti.

CAPITOLUL 4

PENTRU DIAVOLUL ŞI DEMONII

Urmează după cuvîntul cel pentru Îngeri cuvîntul cel pentru demoni. Iar în deosebit cap se face cuvîntul cel pentru dînşii, pentru că au căzut din ceata celor buni şi s-au făcut răi. Una era firea şi a acestora şi a acelora, bună a celui Bun Ziditor facere, fire adică înţelegătoare şi de sineşi stăpînitoare, Luminii celei dintîi părtaşă. Şi precum grăim pentru Îngerii cei buni, cum că din Dumnezeieştile Scripturi ne învăţăm şi credem, cum că sunt îngeri, aşa şi cum pentru demoni zicem, cum că la cei ce primesc Dumnezeieştile Scripturi nu este nicidecum nici o îndoială pentru estimea lor. Că vrăjmaşii credinţei tăgăduind, ca Saducheii, cu totul cum că nu este duh, după urmare nici draci nu voiesc că sunt. Iar ucenicii Bisericii nu numai din Dumnezeieştile Scripturi, care este cea dintîi şi adevărată dovedire a celor ce cred, cu întărire cred, cum că sunt demoni, ci şi din ale Prea Cuvioşilor Părinţi care au strălucit în nevoinţe, îndelungată şi prea multă ispitire, pe care în multe chipuri au adus-o asupra lor, cei din început luptători ai neamului nostru.

Deci aceasta mărturisită fiind, se face întrebare întîi, cînd s-au făcut? Atunci cînd toţi Îngerii. Că Îngeri şi aceştia, adică buni au fost întîi. Dar ori mai înainte de Facerea lumii, după Dumnezeiescul, precum s-a zis Grigorie, ori împreună cu cerul, după alţii oarecare din Părinţi, aceea este mărturisită, că mai înainte de plăsmuirea omului şi întru fiinţă s-au adus, şi din Dumnezeiescul Dar au căzut. Iar a doua se face întrebare, care ar fi fost cauza căderii lor? Şi oarecare foarte minţind, pentru aceasta zic: Diavolul a căzut din slava ceea ce-o avea, pentru că n-a primit să se închine lui Adam celui ce atunci se zidise.

Căci cînd a căzut cu hotărîre nu este cu putinţă a spune. Că nici Scriptura n-a arătat aceasta, nici din Părinţi vreunul. Iar toţi cu un glas hotărăsc şi cum că mai înainte de Adam, şi cum că înălţare împotriva Măririi lui Dumnezeu a fost greşeala lui. Căci lumină nematerialnică de cuvîntul cel ce a toate lucrător zidit fiind dintru început, şi pentru strălucire luceafăr numindu-se, şi mai mare punîndu-se al cetei Îngereşti i s-a încredinţat spre începătorie şi stăpînire laturea cea pămîntească şi aerul cel de lîngă pămînt. Iar el pentru strălucirea sa mîndrindu-se, ca să zic după Dumnezeiescul Grigorie, n-a suferit Dumnezeiesc fiind, să nu se socotească şi Dumnezeu, şi stăpînirea de sineşi rău întrebuinţînd-o: „Voi pune, a zis, scaunul meu deasupra norilor (Adică mai presus de celelalte cete îngereşti) şi voi fi asemenea Celui Prea Înalt" (Isaia 14) Acestea socotind îndată s-a şi înnebunit şi s-a netrebnicit cu judecată Dumnezeiască înstrăindu-se de slava şi strălucirea Îngerilor, şi el şi cei ce au fost împreună cu el, şi i-a urmat lui mulţime nenumărată, întuneric în loc de lumină, şi demoni din Îngeri făcîndu-se, vicleni adică în loc de buni, şi făcători de rele şi cu totul spurcaţi în loc de sfinţi şi luminoşi. Deci înălţare a fost greşeala lui, şi mai avem vîrtos pe cuvîntul cel ca o socoteală de obşte adevărat al Marelui Părinte Grigorie în locul multora altora care zice: Dar mă pleacă nu nemişcate (la rău adică) ci cu anevoie mişcate, şi a le socoti şi a le zice (adică pe îngereştile puteri) cel pentru strălucire luceafăr, iar pentru înălţare întuneric şi s-a făcut şi se zice şi cele de sub el puteri care s-au sculat asupră, ziditoare ale răutăţii pentru fugirea de la Bun, şi nouă pricinuitoare.

Deci cel mai întîi stătător şi începător al acestora şi se numeşte diavol-DIAVOL (Adică clevetitor) care este nume de rèa lucrare. Pentru că pe Dumnezeu l-a clevetit către Eva, ca şi cum pentru zavistie a oprit mîncarea din pom, ca să nu se facă şi ei ca nişte dumnezei. Iar pe Iov l-a clevetit către Dumnezeu, ca şi cum cinstea pe Dumnezeu pentru bunătăţile de care s-a învrednicit de la El. Iar puterile cele de sub el care s-au sculat asupră, şi sunt şi se numesc diavoli, demoni, (adică draci) şi Proorocul Isaia adică ca în faţa împăratului Babilonului, oarecum stă la nepricepere zicînd: Cum a căzut din cer luceafărul cel ce răsărea dimineaţa? (Is.14, 12). Iar Domnul în Evanghelie zice: Văzut-am pe Satana, ca un fulger din cer căzînd (Lc.10, 18). Urmează dar a sta cineva la nepricepere, cum şi Proorocul şi Domnul zic cum că din cer a căzut el, cînd după toţi în scurt Dumnezeieştii Dascăli, el a fost mai parte peste laturea cea din jurul pămîntului, nu peste rînduiala şi întocmirea cea cerească! Şi zic cum că înălţimea slavei, din care a căzut sculătorul împotrivă, se însemnează prin cer. Şi din obicei în Dumnezeiasca Scriptură la înălţimea cea multă se ia numele Cerului. Precum: Şi tu Capernaume, care pînă la cer te-ai înălţat, pînă la iad te vei coborî (Mt. 11, 23).

Şi: Voieşti să zicem să se pogoare foc din cer? (Lc. 9, 21). Iar cum că stăpînirea aerului i se încredinţase dintru început vicleanului acestuia, cu aceste cuvinte o zice aceasta către Efeseni apostolul, după tîlcuirea Sf. Teodorit. Că cuvîntul apostolului aşa zice: „După domnul stăpîniei văzduhului, al duhului, care acum lucrează în fiii neascultării" (Efes. 2, 2). Iar ale lui Teodorit sunt acestea Arătat, zice, pe noi ne-a învăţat, cum că de demult i s-a fost încredinţat diavolului stăpînia văzduhului. Iar căzînd din aceasta pentru răutate, învăţător al răutăţii şi al păgînătăţii s-a făcut. Însă nu peste toţi stăpîneşte, ci numai peste acela care nu primesc Dumnezeieştile propovăduiri. Că pe aceştia i-a numit fiii neascultării.

Se numeşte încă acesta şi SATANA, precum l-a numit mai sus Mîntuitorul pe el, adică potrivnic. Cui potrivnic? Întîi Voii celei prea Bune a lui Dumnezeu. Apoi şi la toată lucrarea cea bună. Că după ce odată s-a despărţit de la Dumnezeu, vrăjmaş s-a făcut chiar lui Dumnezeu. Apoi şi fericirii omului zavistnic, a adus-o ca un vrăjmaş pe amăgire pe care l-a împins pe el din fericita Viaţa aceea, şi de obşte la tot neamul omenesc, i-a adus asupră ticăloşia. Însă n-a încetat de aici de a da război oamenilor celor după Dumnezeu, şi mai vîrtos acum după Dar, văzîndu-l pe om înălţat chiar la cer, ci turbîndu-se precum nu se poate spune, împreună cu toate puterile cele de sub dînsul se porneşte asupra Aleşilor lui Dumnezeu. Şi aceasta însemnînd-o apostolul către Efeseni zicea: „Îmbrăcaţi-vă întru toate armele lui Dumnezeu, ca să puteţi sta împotriva meşteşugirilor diavolului. Că nu ne este nouă lupta împotriva trupului şi a sîngelui, ci împotriva căpeteniilor şi a domniilor şi asupra stăpîniilor întunericului veacului acestuia, împotriva duhurilor răutăţii întru cele cereşti. (Cap. 6, 11–12). Căci fiindcă, precum zic Părinţii, pe Dumnezeu cel ce l-a golit pe el de vrednicia Îngerească şi l-a surpat din înălţimea slavei celei dintîi, a-l vătăma nu poate, pentru aceasta asupra chipului lui celui Împărătesc sloboade toată urgia, ca la cel împreună cu el muncă să-l tragă de va putea. Că ştie prea spurcatul că se va osîndi în focul cel veşnic. Pentru aceasta şi către Iisus ziceau cei doi îndrăciţi: „Ce este nouă şi ţie Iisuse Fiul lui Dumnezeu? Ai venit aici mai înainte de vreme să ne chinuieşti pe noi? (Mt. 8, 29). Iar forma lui înfricoşată şi cu adevărat înspăimîntătoare o arată Dumnezeu prin oarecare semne trupeşti către Oiv, Capitolul 40 şi 41. Încă şi în

multe locuri prin altă parte grăitorii de Dumnezeu, pe grozăvia şi cumpliciunea şi asprimea cea tare, şi viclenia şi neostenirea lui spre război voind s-o arate, şi şarpe încolăcît îl numesc şi balaur din adînc, şi cîine turbat, şi lup care răpeşte, şi leu care răcneşte, încă îi şi înghite pe unii, şi porc din dumbravă care strică, şi rîs, şi aspidă, şi vasilisc, şi scorpie şi orice alt semn de îngrozire. Ci cu adevărat prea nemincinos este Dumnezeiescul Glas al Mîntuitorului care zice: „Iată vă dau vouă stăpînire să călcaţi peste şerpi şi peste scorpii şi peste toată puterea vrăjmaşului şi nimic nu vă va vătăma pe voi" (Lc. 10, 19).

Şi este cu adevărat a ne minuna de Darul cel atot Puternic al Mîntuitorului că pe acest fel de mare şi cumplit vrăjmaş al neamului omenesc, adică pe balaurul, pe leul, pe vasilisc, pe şarpele cel cu trei şi cu multe capete l-a arătat mai de rîs decît ţînţarul la cei ce cred în Numele lui cel Dumnezeiesc şi Mîntuitor, precum aceasta către feritul Iov a zis-o: „Nu este pe pămînt nimic asemenea lui făcut, să se batjocorescă de îngerii mei" (Iov. 41, 23). Bine a zis, zice Olimpiodor, pe pămînt. Pentru că din rugurile cereşti s-a scos afară. Iar asemenea sau cu puterea, sau cu răutatea. Dar, zice acesta este atîta de mare şi cumplit, de sfinţii Îngeri şi de oamenii cei întocmai cu îngerii se batjocoresc, pentru că după Iconomia Mîntuitorului s-a scos afară, şi nu mai este la el stăpînire, căci de demult cînd trăia fără de Hristos, după apostolul, oamenii, toată stăpănirea o avea el, şi ca un tiran îi silea pe oameni la toată lucrarea cea fără de lege şi păgânătatea încît îi jertfeau lui ca unui Dumnezeu, şi pe copiii lor cei prea iubiţi, iar acum pe puterea şi stăpînirea aceea pierzînd-o, numai meşteşugiri face, adică vicleşuguri şi chipuri şi mijloace de tot felul. Şi numai a păcătui nu poate să silească pe cineva de nu va voi, ci nici trupeşte a vătăma nu numai om, ci nici simplu dobitoc nu poate, de nu-i va da voie Dumnezeu. Şi o arată pe cea dintîi dumnezeiasca Carte a lui Iov pe cea de-a doua o arată sfînta Evanghelie, unde dracii cu aceste cuvinte zic către Domnul aşa: De ne scoşi pe noi; dă-ne voie să ne ducem în turma de porci" (Mt. 8: 31–32). Şi deci cu darea de voie a Domnului intrînd ei porci, pe toată turma aceea în apă au înnecat-o.

Deci dacă nici porci a vătăma, fără de Dumnezeiasca slobozire nu pot, cu cît mai puţin nu pot să vatăme om cuvîntător şi mai vîrtos creştin. Iar deşi pot, dar întru fiii neascultării, precum zice Dumnezeiescul Apostol, ca nişte materii şi mijloace asupra noastră întrebuinţîndu-le pe patimele noastre.

Şi-l adevereşte cuvîntul acesta glasul cel Teologic care zice: Ce pentru toate îl învinuim pe ticălosul? Focul este de la noi (mîinile şi poftele zice) iar văpaia a duhului. Căci minte fiind şi minte este spre a cunoaşte sfaturile sufletului omenesc, suflă împreună nesimtit şi lucrează împreună fără de preget şi netezeşte calea spre păcat. şi aceasta este ceea ce zice dumnezeiescul Apostol meşteşugirea înşelăciunii la Efeseni 4. Iar la Capitolul 6, meşteşugiri ale diavolului. Din care a scăpa şi a le birui nu le este cu putinţă celor ce nu vor fi foarte deştepţi şi întru toate armele cele dumnezeieşti îmbrăcaţi, precum *şi la acelaşi loc şi la alte multe locuri învaţă acelaşi apostol. Că la noi este sau a primi* sau a nu primi bîntuiala cea de la draci. Pentru aceea zice dumnezeiescul Damaschin: Diavolului şi demonilor lui li s-a gătit focul cel nestins şi munca cea veşnică şi celor ce-i urmează lui. Că de voie, nu siliţi fiind lucrează pe cele rele. Deci cînd se face slobozire de la Dumnezeu, şi pot asupra unora şi se prefac în oricare chip vor voi, dar după nălucire. Şi arătat este din cele ce Dumnezeiescul Pavel zice: Că şi în îngerul

luminii se preface însuşi satana (II Cor. 13–14). Şi li s-a arătat sfinţilor bărbaţi de multe ori în multe forme, de dobitoace necuvîntătoare şi de oameni şi mai de multe ori de arapi (negri) precum cu adevărat negri sunt şi urîţi. Ci şi cum că fac minuni spun minciuni precum în Egipt, dar şi acestea după nălucire. Că s-au făcut balauri toiegele vrăjitorilor, dar au fost înghiţite de toiagul lui Moisi, care s-a făcut în balaur nu după nălucire, ci după adevăr. Pentru aceea a şi sorbit pe nălucire adevărul. Precum dumnezeiescul Grigorie de Nissa şi sfinţitul Tevdorit hotărăsc şi celelalte asemenea. Ci şi în Dumnezeieştile Scripturi este iscusit diavolul, precum în sipitele cele către Hristos în sfintele Evanghelii s-a scris.

Şi a spune mai înainte şi cele ce vor să fie se făgăduiesc, ci mint. Că numai a lui Dumnezeu este lucrul a şti a spune mai înainte cele ce vor să fie, şi la care Dumnezeu le va descoperi acestea, sau Îngeri, sau şi oameni sfinţi adică şi întocmai cu îngerii. Ştiu cele ce se fac departe, şi acestea spuindu-le grăiesc adevărul. Dar măcar deşi grăiesc adevărul nu se cuvine să-i credem. Că ne învăţăm cum că o fac aceasta din vicleşug, ca văzîndu-i pe noi că-i credem, să semene întru noi ceva viclenie şi vătămătoare de suflet. Pentru aceasta şi Domnul către duhul cel necurat care îl propovăduia pe el i-a poruncit să tacă (Mc. 1, 24–25). Şi Sfîntul Pavel pe duhul cel pitonicesc în Filipi fiind supărat de el l-a izgonit din slujnică, măcar deşi slugi ale Domnului celui de sus îi propovăduia pe ei. Deci din fire nu sunt răi demonii, pentru că firea este a lui Dumnezeu. Şi după ceea ce este scris: A văzut Dumnezeu toate cîte le-a făcut, şi iată erau bune foarte. Ci de sineşi stăpînitor fiind zidiţi, de voia lor s-au făcut răi.

Deci trebuie a şti, ceea ce şi mai sus de capul acesta s-a zis, cum că acela ce este la oameni moartea, aceasta, după Dumnezeiescul Damaschin la Îngeri le este căderea, că după cădere nu le este lor pocăinţă, precum nici oamenilor după moarte. Şi din Lumina cea Dumnezeiască adică a căzut diavolul, dar pe osîndirea cea mai de pe urmă pe a focului celui veşnic zic, încă n-au luat-o, ci precum zic Dumnezeieştii Părinţi, l-a lăsat pe el Dumnezeu să petreacă pe pămînt, pînă la a doua venire a lui, ca să le fie celor credincioşi ca un luptător împotriva, şi către fapta bună potrivnic. Şi arătat este din cele ce marele Apostol zice:

„Că nu ne este nouă lupta împotriva sîngelui şi a trupului, ci împotriva căpeteniilor şi a domniilor şi asupra stăpîniilor întunericului veacului acestuia împotriva duhurilor răutăţii întru cele cereşti." (Efes. 6, 12).

CAPITOLUL 5

PENTRU ZIDIREA CELOR CE SE VĂD

Cum că s-a început lumea aceasta şi firea o învaţă şi Istoria o încredinţează, şi punerile, legilor şi întrebuinţările cetăţilor luminat arată. Că mai ale tuturor meşteşugurilor îi ştim pe aflători ei pe puitori de lege ai legilor şi pe cei ce întru început au întrebuinţat cetăţile. Încă şi pe începutul tuturor celor ce au scris ori pentru ce şi pe nici unul din aceştia nu-i vedem să fi trecut peste facerea lumii şi a vremii, pe care a

istorisit-o văzătorul de Dumnezeu Moise. Pentu că şi firea lumii care pururea avea trebuinţă de început nou al fiecărui lucru, şi fără de el nicidecum nu se putea alcătui, pe cel întîi al ei, care nu are început din altul, îl arată pe cel ce l-a scris Moisi, ca pe o facere a lumii prea adevărată, care ne învaţă cum că însuşi Dumnezeu a fost Făcător şi Ziditor a toate dintru a nu fi nici cîtuşi decît ele (Din nimic). La început, zice, a făcut Dumnezeu cerul şi pămîntul. Decît care facere a lumii adică scriere a ei, cum că nici una nu s-a făcut în toată lumea mai veche, bărbaţi prea înţelepţi au dovedit prea luminat. Iar cerul şi pămîntul zicînd Moise, împreună cu pămîntul le-a cuprins şi pe celelalte stihii, adică apa, focul şi aerul. Care împlinesc toată sfera pămîntului. Că nicăieri după aceea nu se vede aducerea lor în mod deosebit întru fiinţă. Iar adaugă pe urmă: şi pămîntul era nevăzut şi netocmit. Şi Duhul lui Dumnezeu se purta pe deasupra apelor. Şi iată îndată numirea apei. Iar Duhul ce se purta pe deasupra apei unii din Părinţi au tîlcuit cum că este aerul, pe care pentru firea lui cea subţire şi lesne mişcată din obicei duh îl numeşte Scriptura. Precum este şi ceea ce s-a zis de Domnul către Nicodim: Duhul, unde voieşte suflă. (Ioan 3, 8).

Deci unele le-a'adus întru fiinţă nu din vreo materie care să fi fost mai înainte; precum Cerul, pămîntul, aerul, apa, focul, şi bîrfesc cu adevărat cei ce învaţă cum că materia cea dintîi a fost din veci. Iar altele din însăşi acestea, care s-au făcut mai înainte, precum dobitoacele, pomii, seminţele. Că acestea s-au făcut din cele patru stihii cu Dumnezeiască Poruncă. Iar ce este cerul după fire şi fiinţă, mai presus de mintea omenească este cunoştinţa acestora. Şi oarecare cuprindere împrejur este cerul a tuturor zidirilor celor văzute şi nevăzute. Că înlăuntrul lui se cuprind şi puterile Îngerilor cele înţelegătoare şi toate cele simţite, stelele şi toate celelalte, împreună cu care şi însuşi pămîntul, care este ca un punct şi centru către toată lumea. Şi se face întrebarea de sunt multe ceruri. Şi multe adică nu sunt. Că un cer a făcut Dumnezeu, pe acesta ce cuprinde toate afară de Dumnezeu. Că Dumnezeu nescris împrejur avînd firea, pe toate el le plineşte şi mai presus de toate este. Dar zice Scriptura, cum că şi tăria care a făcut-o Dumnezeu între apă şi între apă şi pe aceasta cer a numit-o. Pentru aceea aceasta şi al doilea cer se numără, care se cuprinde de cel dintîi şi ne cuprinde pe noi. În care tărie a pus Dumnezeu pe luminători pe Soare şi pe Lună (împreună cu acestea să să înţeleagă şi celelalte stele) ca să lumineze pe pămînt. Ci şi al treilea cer pe aer îl zice Scriptura, precum şi: Stăpîniţi peştii şi păsările cerului. Şi după întrebuinţarea cea din obicei zic, aerul, ca cel ce este mai înalt decît noi, sau zic cer. Încă obicei îi este Scripturii şi pe un Cer a-l numi Cer, cu grai de număr mult. Precum, Cerurile cerurilor. După cum şi la greci atenele, divele, cu număr de multe se numeşte cetatea cea una, după Teodorit. Deci pentru că luminătorii şi toate stelele pe tărie sunt, pentru aceasta înţelepţii cei de afară, pe cel chiar Cer, l-au numit sferă fără de stele. Căci cu adevărat, sau sferă, sau în chipul sferei, întru care se zice că este şi petrecerea fericiţilor. A căruia partea cea mai de sus este rotocolul lui cel despre toate părţile, iar cea mai de jos este mijlocul, unde cum că şi pămîntul ca un centru şade nemişcat, şi înţelepţii cei de afară de demult învaţă şi Dumnezeiasca Scriptură de asemenea. Iar acum filozofi cei mai noi ai Europei, ai socotelii celei împotrivă şi s-au făcut şi sunt, centru punîndu-l ei pe soare, iar planetă (adică rătăcit) împrejurul soarelui pe pămînt adică pe toată sfera cea rotundă. Şi mare şcoală cu adevărat este lumea aceasta şi minunile cele din ea, la cei ce pot a socoti spre înţelegerea şi lauda

preaînţeleptei şi a atotputernicei cauze a tuturor acestora. Că cele nevăzute ale lui Dumnezeu, după dumnezeiescul Apostol, de la zidirea lumii, din făpturi fiind cunoscute se văd şi veşnică Puterea lui şi Dumnezeirea. Ci şi Înţelepciunea lui Solomon zice:

Din mărimea şi frumuseţea zidirilor după potrivă se cunoaşte Făcătorul lor. Precum adică şi la oameni lucrurile cele cu meşteşug lucrate, măcar deşi nu va fi de faţă, nici nu se va vedea meşterul, însăşi acelea mărturisesc pe cel ce l-a făcut pe ele. Pentru aceasta de demult şi cei ce n-au cunoscut pe Dumnezeu, sunt osîndiţi. Căci puteau întrebuinţînd cuvîntul, să se povăţuiască la cunoştinţa Făcătorului şi cei ce l-au cunoscut pe el nu mai puţin, fiindcă nu l-au cinstit ca pe un Dumnezeu, ci pe Dumnezeiasca cinste la cele neînsufleţite şi la animale prea nebuneşte le-au dat-o.

Şi mulţi din Dascălii Bisericii au scris în limba grecească la facerea lumii şi nouă multe cărţi pline de multă înţelepciune şi de mult folos ne-au lăsat, din care foarte puţine din cauza vremilor şi a întîmplărilor celor după vremi se păzesc, care acestea sunt pe cît noi ştim: A Dumnezeiescul Gură de Aur, Tîlcuire la Facere, împărţită în cuvinte care s-a făcut de obşte în Biserică. A sfîntului Vasile cel Mare, avînd numele Hexameron, adică la cele 6 zile. Şi a înţeleptului Teodoret al Cirului, dezlegări ale îndoielilor celor ce se întîmplă.

Afară de acestea şi în Lanţul Părinţilor la cele Opt Cărţi, prea multe tîlcuiri a multora Părinţi vei afla. Din care unii au tîlcuit necurmat pe această de Dumnezeu însuflată Facere a lumii, iar alţii rar în cuvintele cele după vremi, la această înţelegere sau la aceea au întrebuinţat locurile Scripturii, întrucît se pare a fi ca o livadă cu multe flori numită Carte a Lanţului Părinţilor. Deci Dumnezeiasca Scriptură şi deosebi şi împreună învaţă, cum că în 6 zile pe toate zidirile cele văzute le-a făcut Dumnezeu. Dar sunt la îndoială unii, şi oarecum cu necuviinţă socotesc, dacă după asemănarea oamenilor celor neputincioşi a fost trebuinţă şi prea Înţeleptului şi atot Puternicului Dumnezeu în mai multe zile să aducă întru fiinţă făpturile sale. Şi deci zic ei că deodată le-a adus întru fiinţă pe toate. Dar pentru rînduială s-a zis numărul zilelor şi a celor ce s-au făcut, El a poruncit şi s-a zidit (Psalm, 148, 5). Prin care se arată oarecum că deodată şi împreună. Şi mie mi se pare cum că şi dumnezeiescul Grigorie de Nissa la această socoteală a fost în cuvîntul cel de răspundere pentru cele 6 zile. Că tîlcuind acel grai EN KEFALIO, adică ÎN SCURT, cuprinzător, pe care Acvila l-a pus în loc de, întru început. Acestea zise cuvînt din cuvînt, cum că la Firea cea Dumnezeiască, împreună următoare cu Voinţa este Puterea, şi măsură a Puterii lui Dumnezeu se face Voia. Iar Voia este înţelepciune: Iar al Înţelepciunii lucru este, a nu fi ei nimic neştiut, cum pot fi cele mărunte şi deosebi. Iar împreună cu cunoştinţa este sădită şi Puterea. Întrucît în aceeaşi dată au cunoscut ceea ce se cuvine a se face, a alergat împreună şi Puterea cea săvîrşitoare acelor ce sunt aducînd în lucrare ceea ce s-a socotit. Deci dacă cu covîrşirea înţelepciunii şi a Puterii şi ştie toate, şi le poate toate, oarecum ne apropiem de graiul cel înalt al lui Moisi, care zice EN KEFALIO, adică cuprinzător (că acest cuvînt în loc de întru început l-a pus Acvila) s-a făcut de Dumnezeu cerul şi pămîntul. Că pe cele cuprinzătoare ale celor ce sunt, care prin simţire se cunosc de noi, le-a numit cuvîntul, ca prin a zice pe cele cuprinzătoare că s-au făcut de Dumnezeu, să ia împreună pe tot ce se cuprinde înlăuntrul marginilor. Şi în loc de a zice, cum că odată împreună pe toate cele ce sunt le-a făcut Dumnezeu, a zis ca EN KEFALIO

(care însemnează cuprinzător) adică întru început a făcut Dumnezeu Cerul şi pămîntul. Şi una este însemnarea graiurilor amîndorura.

Deci aceasta ne învaţă începutul Facerii lumii a înţelege, cum că ale tuturor pricinile şi puterile, deodată Dumnezeu într-o clipeală le-a pus, şi întru cea dintîi pornire a voii, au alergat împreună fiinţa fiecăruia din lucrurile cele ce sunt, Cerul, Eterul, stelele, focul, aerul, marea, pămîntul, dobitoacele, pomii. Iar puterii şi înţelepciunii ceea ce s-a pus spre săvîrşirea fiecăreia din părţile lumii, oarecare punere mai înainte şi s-a arătat mai întîi decît celelalte ce se privesc în lume şi aşa după acela, cel ce a urmat de nevoie după cele ce a apucat mai înainte. Şi după acesta al treilea, precum firea cea meşteşugească silea şi al patrulea şi al cincilea, precum rînduiala cea de nevoie a firii cere pe ce este după urmare în cele ce se fac. Şi acestea adică Dumnezeieştii aceştia Părinţi. Iar cealaltă a sfinţilor Dascăli cu un glas toţi învaţă cum că Dumnezeu a făcut toate în prelungire de şase zile cu adevărat şi cu lucru. Şi mie mi se pare că în locul tuturor vrednic de credinţă este Grigorie Teologul, la Duminica cea nouă aşa zicînd: Aşa ceva întîi în zile se numără, şi al doilea, şi al treilea şi celelalte pe rînd pînă la ziua a şaptea şi întru care s-a făcut încetarea lucrurilor, cu care (zile) se împărtăşesc cele ce se fac, cu cuvinte negrăite punîndu-se la rînduială şi nu deodată (ia aminte) aducîndu-se întru fiinţă, de Cuvîntul cel ce le poate toate, şi la care numai gîndirea, sau cuvîntul, lucru este care stă de faţă. Ci şi din singură Dumnezeiască Scriptură însăşi aceasta prea arătată se face. Că după ce a spus facerea Cerului şi a pămîntului, îndată fără de a mijloci ceva aduce. Iar pămîntul era nevăzut şi neîntocmit şi întuneric era deasupra adîncului. Deci dacă, zic ei, întru aceeaşi dată şi împreună cu cerul şi cu pămîntul, s-au dus întru fiinţă şi lumina, cum şi de unde este întunericul? Că întunericul, este arătat, cum că este lipsire a luminii. Că pentru aceasta pămîntul era nevăzut, nu numai ca cel ce era acoperit de ape, ci şi pentru că nu era încă lumina făcută, fără de care nimic din cele simţite nu se poate vedea. Nu dar deodată şi întru o clipeală le-a adus întru fiinţă pe toate Dumnezeu. Ci şi cînd în muntele Sinai le dădea fiilor lui Israil cele zece Porunci, dînd cuvîntul pentru care tare porunceşte să nu lucreze şi să sfinţească ziua a şaptea, zice: Pentru că în 6 zile a făcut Domnul cerul şi pămîntul, şi marea şi toate cele ce sunt în ele, şi a încetat în ziua a 7-a şi a sfinţit-o pe ea. Zice încă şi către Iov Făcătorul tuturor: „Cînd s-au făcut stelele, M-au lăudat cu glas mare toţi Îngerii Mei" (Iov. 38, 7). Deci această zicere, cînd este însemnătoare de oarecare vreme, ce poate să însemneze, cum că nu în aceeaşi clipeală şi Îngerii şi stelele împreună şi deodată s-au înfiinţat, ci fiind înfiinţati mai înainte îngerii, cînd le-au văzut mai pe urmă pe făpturile cele minunate pe stele că au venit întru fiinţă, au lăudat precum se cuvenea pe Ziditorul lor. După acestea şi altele multe îndoieli se ivesc, pe care a ne apuca a le dezlega aici, de prisosit socotim a fi, fiind cu putinţă ca iubitorii de ştiinţă şi iubitorii de citire pe dezlegările lor să le afle gata în cel mai de sus zis Lanţ al Părinţilor.

Iar acum ne vom muta şi la plăsmuirea omului, care este partea cea mai bună şi mai aleasă a facerii lumii.

CAPITOLUL

PENTRU PLĂSMUIREA OMULUI

Deci acum, ca să le întrebuinţez pe cele Dumnezeieşti ale lui Grigorie luminătorul Nisenilor) toate la sfîrşitul lor au ajuns. Că s-au săvîrşit, precum zice Moisi, Cerul şi pămîntul şi cele din mijloc toate. Şi cu frumuseţea cea cuviincioasă şi potrivită cele cîte una şi deosebi s-au împodobit. Cerul adică cu strălucirile luminătorilor, iar marea şi aerul cu vieţuitoarele cele ce înoată şi cu cele ce zboară. Iar pămîntul cu deosebirile cele de tot felul de pomi şi păşuni, care toate de voia cea Dumnezeiască împuternicindu-se el, deodată le-a născut. Şi toată bogăţia cea de la zidire şi pe pămînt şi pe mare gata era, dar cel ce să se împărtăşească nu era. Deci ziua a şasea venind, întru care pe toate firile vieţuitoarelor celor de pe uscat cu Porunca lui cea Dumnezeiască din pămînt le-a adus întru fiinţă, întru aceasta şi pe omul cel ce vrea pe toate acestea să le stăpînească şi de ele să se desfăteze l-a plăsmuit, ţărînă luînd din pămînt şi pe acesta cu Mîinile cele Cuviincioase lui Dumnezeu ca un andriadna frumos arătîndu-l, suflet cuvîntător şi înţelegător întru el, adică fiinţă alta deosebită de materie prin insuflare Dumnezeieşte lucrătoare punînd, cu el l-a împreunat, şi cu cuvînt nespus împreună a legat pe cele cu totul împotrivă şi desăvîrşit nepotrivite. Care lucru limba cea teologicească îl numeşte semn de mai mare înţelepciune şi al îndestulării celei către firi. Şi aşa din fire nevăzută şi văzută l-a plăsmuit pe om, ce să fie acestaşi pămîntesc şi ceresc, vremelnic şi fără de moarte văzut şi înţelegător, în mijloc între mărire şi între smerenie, Împărat al celor de pe pămînt, supus celui de sus, acesta zic care cu Mîinile cele Stăpîneşti acum s-a plăsmuit şi cu preaslăvite Daruri şi desăvîrşiri s-a îmbogăţit, şi stăpînirea de sineşi ca cel ce este cuvîntător, s-a cinstit ca nu de nevoie ci de voie să lucreze binele şi răsplătirile faptei bune să le ia după vrednicie încă şi cele împotrivă, la fel Dumnezeiasca hotărîre a judecat, că nu se cuvine să fie singur. Şi a zis Domnul Dumnezeu: Nu este bine să fie omul singur, să-i facem lui ajutor asemenea lui (Fac. 2, 18). Că măcar deşi toate stihiile şi din vieţuitoare fiecare, după Dumnezeiasca Poruncă, ca unui Stăpîn îşi împlineau dajdia lor, dar fireşte străină fiind firea cea necuvîntătoare, alt oarecare ajutor se cerea de la el, adică cuvîntător şi de o fire, care să fie şi către toată viaţa potrivit şi către stăpînia ce va să fie îndemînatic. Şi fiindcă încă nu era de faţă unul ca acesta, dar era de nevoie, zice sfînta Slovă: Iar lui Adam nu i s-a aflat ajutor asemenea lui (20). Şi deci plăsmuieşte şi pe aceasta din Adam, cel ce pe toate celelalte cu cuvîntul le-a adus întru fiinţă, dar nici din vreuna din părţile trupului cele dinainte, ca să nu se plăsmuiască spre împotrivire lui, nici iarăşi curat din vreuna din cele dinapoi, ca să nu se socotească mai necinstită.Ci din coasta lui care este oarecum de mijloc.Ca să se arate şi ea că se află către bărbat între cinstea cea de-o potrivă şi între supunere: Iar cu înţelepciune de la Dumnezeu dată fiind îmbogăţit Adam şi de unde s-a luat văzînd-o pe ea îndată a cunoscut, şi cum că femeia ea se va chema a proorocit, şi pe plecarea de care o va avea către dînsa neamul bărbătesc prea arătat mai înainte a spus.

Deci bărbat şi femeie făcînd pe om, ca cel ce mai înainte ştia trebuinţa cîrmuirii, pe aceştia în Rai fericitei desfătări i-a pus, poruncind să-l lucreze pe el şi să-l păzească,

dîndu-le lor încă şi lege, care de voie din care din cele din Rai să se împărtăşească, şi oprea, de care ca de nefolositoare să se depărteze. Şi în acest fel, ca să zic în scurt foarte, este aducerea întru fiinţă a celei mai bune din zidiri. Iar multe şi mari în sfinţita povestire cea pentru dînsul obişnuindu-se a se cerca, două aici de acestea eu pun, ca cele ce sunt vrednice, precum socotesc, de mai deosebită luare amintea: 1. – Pentru ce mai pe urmă de toate se zideşte omul, dacă este precum s-a zis, cea mai bună zidire decît cele ce sunt după Dumnezeu? 2. – Pentru ce celelalte toate din zidiri mai cu cuvîntul s-au adus întru fiinţă. Că El a zis şi s-au făcut, El a poruncit şi s-au zidit, iar numai la plăsmuirea omului se vede că şi sfat mai înainte a povăţuit, şi luare de alte feţe se aduce care de obşte împreună vor să se lucreze? „Şi a zis Dumnezeu, să facem pe om după Chipul Nostru şi după Asemănare" (Fac. 1, 26). În care această întrebare, şi care era aceea către care a fost Dumnezeiescul Cuvînt, se caută şi se dezleagă. Iar pe ale acestora dezlegări le vom aduce de la Dumnezeieştii Dascăli pe ale acelora cuvînt din cuvînt punîndu-le, şi deci în capitolul 2 pentru zidirea omului, pe cea 1 dezlegînd-o marele luminător al Nisenilor, încă, zice omul lucrul cel mare acesta şi cinstit în lumea celor ce sunt nu venise (cînd toate celelalte erau aduse întru fiinţă). Pentru că nici nu era cu cuviinţă ca Domnul să se arate mai înainte de supuşi, ci gătindu-se mai înainte începătoria, cu urmare era ca după aceea să se arate Împăratul (omul).

Deci după ce Făcătorul tuturor a gătit mai înainte ca un lăcaş împărătesc celui ce avea să împărăţească, iar acesta era pămîntul şi ostroavele şi marea şi Cerul, care era deasupra acestora gîrbovit ca un înveliş. Şi bogăţie de tot felul în casele acestea împărăteşti s-a pus (iar bogăţie zic), pe toată zidirea, cîtă, adică bogăţie în pomi şi în saduri, şi cîte simţitoare şi cu insuflare şi însufleţită). Aşa îl arată în lume pe om, care era să fie al minunilor celor dintr-însa, al unora privitor, iar al altora domn, ca prin desfătare să aibă priceperea Dătătorului, iar prin podoaba şi mărimea celor ce se văd să urmeze Puterea cea negrăită şi mai presus de cuvînt a Făcătorului. Pentru acestea mai la urmă, după zidire s-a adus omul, nu ca un lepădat, întru cele mai de pe urmă aruncîndu-se, ci ca cel ce se cuvenea, ca împreună cu facerea să fie Împărat celor supuşi. Că acestea asemenea şi alţii din Părinţi le zic. Iar acelaşi mare Grigorie de Nisa şi către întrebarea a doua în Capitolul 3 zice; Cu cuviinţă este zice, nici aceasta a nu o trece neprivită, că o lume atîta de mare şi părţile ei după rînduiala stihiilor punîndu-se spre întemeierea totului acestuia, se închipuieşte oarecum zidirea de Dumnezeiasca Putere îndată cu Poruncă înfiinţîndu-se. Iar mai înainte de facerea omului, povătuieşte sfat, şi se însemnează de Meşterul prin scrisoarea cuvîntului aceea ce va să fie şi cum trebuie să fie, şi către care izvor să aibă asemănare şi pentru ce se va face, şi ce va lucra după ce se va face, şi pe care le va stăpîni pe toate le socoteşte Cuvîntul. Pentru aceasta mai veche decît facerea o are el pe dregătorie, mai înainte de a veni întru fiinţă, dobîndind stăpînirea peste cele ce sunt. Că a zis Dumnezeu, să facem om după Chipul nostru şi după asemănare, şi să stăpînească peştii mării şi păsările cerului şi dobitoacele şi tot pămîntul. Deci de vreme ce firea omenească spre stăpînirea celorlalte se făcea, prin asemănarea cea către Împăratul a toate, că o Icoană însufleţită s-a ridicat, împărtăşindu-se cu chipul cel dintîi şi de vrednicie şi de nume.

Deci voieşte Dumnezeiescul Părinte prin acestea să zică, că pentru aceasta ca un sfat şi socoteală mai înainte de facerea omului povăţuieşte, de vreme ce vrea

să-l plăsmuiască pe om al doilea Împărat. Iar sfinţitul Teodorit vrînd să tîlcuiască la întrebarea 19, căruia i-a zis Dumnezeu, Să facem om după Chipul şi după asemănare, pe amîndouă împreună foarte cu înţelepciune le-a tîlcuit. Pe care la Teologie în capitolul 3 mai înainte le-am pus şi nu se cuvine şi aici a scrie aceleaşi. Că toate zice, văzîndu-le Dumnezeul tuturor acum făcute, cele ce încă nu se făcuseră, şi mai înainte privind Întruparea celui unuia Născut şi cum că această fire din Fecioară va să o ia şi aşa cu sineşi s-o împreuneze şi s-o unească, cît o Faţă a lui Dumnezeu şi a omului să se înţeleagă şi o închinăciune să i se aducă lui de la toată zidirea, foarte cu cuviinţă şi pe însuşi temeiul neamului de prea mare cinste l-a învrednicit, şi întîi punînd mai înainte de zidire sfat, ca să însemneze mai înainte partea cea cuvîntătoare a celui ce se zideşte, apoi arătînd numărul feţelor, ca cel ce avea să aducă laudele pe pămînt să ia umbroase semne ale Teologiei şi fiindcă oarecum s-a făcut singur lucrător al plăsmuirii a arătat-o pe cea mai multă dragoste către cel plăsmuit. Iar nici cum că mîini are Dumnezeu, nicicum că de vreun sfat şi mai înainte privire are trebuinţă zicem, ca precum băsmuia Platon, după închipuirea minţii să facă făptura. Ci fiecare din acestea o arată pe purtarea de grijă cea mai multă a lui Dumnezeu către această jivină.

CAPITOLUL 7

PENTRU PETRECEREA LOR ÎN RAI, SI CUM CĂ, CĂLCÎND PORUNCA LUI DUMNEZEU DE ACOLO S-AU IZGONIT

Deci petreceau cei întîi zidiţi în Raiul desfătării, pe care pentru ei cu mai deosebită purtare de grijă, loc plin de tot feluri de pomi, nu numai spre hrană, cu şi spre veselie îndemînatici, Dumnezeu cel ce i-a zidit, l-a făcut şi petreceau ca nişte îngeri întrupaţi, prea fără de răutate, prea nepătimaşi, de întristare negustaţi, de griji neînpărtăşiţi, un lucru avînd, a-i aduce Laudă Ziditorului a toate Dumnezeu. Fericiţi de această aşezare, mai fericiţi de rămîneau întru Porunca ceea ce li se dădu-se lor." Că a poruncit (zice, Dumnezeiasca Scriptură) Domnul Dumnezeu lui Adam zicîndu-i: Din tot pomul care este în Rai cu mîncare să mănînci, iar din pomul cunoştinţei binelui şi răului să nu mîncaţi, că ori în ce zi veţi mînca dintr-însul, cu moarte veţi muri" (Fac. 2,16–17). Că de vreme ce cum s-a zis acum, că vrednicia stăpînirii de sineşi aceasta le-a dat-o lor Dumnezeul tuturor, pe porunca aceasta pe oprirea de la oricare roade, ca o iscusire a faptei bune le-a dat lor, că de vor petrece pînă în sfârşit păzind Porunca, iscusiţi prin ascultarea cea desăvîrşită arătîndu-se să-şi ia răsplătirea ascultării. Iar aceasta era pentru a o dobîndi pe fericirea cea desăvîrşită şi viaţa cea nestricăcioasă, că fără de ascultare, nici slavă, ci nici mîntuire fie cum a dobîndi nu este cu putină. Şi arătat este adică din multe, dar arătat este mai vîrtos din cele ce în anii cei mai de jos prin Sfinţii Prooroci către Iudei zicea: „De veţi voi şi mă veţi asculta pe Mine, bunătăţile pămîntului, veţi mînca, iar de nu veţi voi, nici nu mă veţi asculta, sabia pe voi vă va mînca" (Isaia 1, 19–20). Arătat este încă şi din cele ce pentru Adam cel nou zice dumnezeiescul Pavel apostolul „Cum că sa smerit pe sine ascultător făcîndu-se pînă

la moarte, iar moarte de Cruce. Pentru aceea şi Dumnezeu l-a preaînălţat pe El, şi i-a dăruit lui Nume, care este mai presus de tot numele" (Filip: 2,8–9). La Evrei 2, 8 zice: Cum că măcar deşi era Fiu, dar a învăţat ascultarea din cele ce a pătimit.

Deci erau cei întîi zidiţi prin ascultarea cea către poruncă să ajungă la săvîrşirea nestricăciunii, adică a fericitei îndumnezeiri. Că Dumnezei după dar se fac cei ce au arătat ascultarea cea desăvîrşită. Dar vai pentru răutăţi! O de s-ar fi prăpădit zavistia, şi mai vîrtos născătorul zavistiei! N-a suferit satana începătorul răutăţii, cel ce de la Dumnezeu şi împotriva lui Dumnezeu s-a despărtit şi s-a ridicat. N-a suferit zic, la multă vreme să-l vadă pe om cel din pămînt zidit şi cu Chipul Ziditorului cinstit, să petreacă în Raiul desfătării, cu darurile cele Dumnezeieşti împodobit şi de slava cea Dumnezeiască îndulcindu-se şi întru fapta bună acum bine mergînd şi scornind el cel ce era nematerialnic în loc de lumină întuneric făcîndu-se. Pentru aceea şi la firea cea mai slabă, adică la femeie, ca la ceea ce este lesne alunecăcioasă prin şarpe vicleşuguri vicleanul apropiindu-se a pus înainte, zicînd, cum că zavistuindu-vă vouă Dumnezeu ca să nu ajungeţi la mai bine, va poruncit să nu mîncaţi din pomul cunoştinţei binelui şi al răului, nu arătat aceasta zicîndu-le, ci cu încolăcituri încolăcitul, prin cele ce zicea acestea însemnîndu-le. Nu veţi muri, zice, cu moarte, de veţi mînca dintru acesta" (Fac. 3,4–5). Nu este aşa. Nu adevărat va fi zis vouă aceasta Dumnezeu, ci ştie că în orice zi veţi mînca din el, se vor deschide ochii voştri ca nişte dumnezei, cunoscînd binele şi răul. Cu adevărat diavol (adică clevetitor) a fost blestematul satan, năpăstuire cu totul potrivnică firii celei Dumnezeieşti şi din sine bună aducînd asupră: Însă şi-a dobîndit scopul său precum nu se cuvenea prea vicleanul, care îi era lui ca să învrăjbească pe om cu Dumnezeu, pe slugă cu Stăpînul, pe zidire cu Ziditorul, pe cel cu chipul lui Dumnezeu cinstit, cu planul cel dintîi cel începător al Dumnezeirii (Cel cu dumnezeiasca începătorie, sau al dumnezeieştii Începătorii) pe cel ce a dobîndit toată Dumnezeiasca purtare de grijă, cu Izvorul a toată nemărginita Bunătate. Că îngîmfîndu-se femeia de însuflările vrăjmaşului pentru uşurarea minţii şi sfetnic primindu-l pe vicleanul, iar pe Porunca Stăpînului cu totul defăimînd-o, cu mînă îndrăzneaţă, vai! din rodul cel oprit cu muncă de moarte luînd şi ea a gustat plecîndu-se vătămătorului şi bărbatului său i-a dat. Şi îndată cu adevărat li s-au deschis ochii lor, cu cercarea cunoscînd cît de bun era ascultarea şi cît de rea neascultarea. Că cei ce mai înainte cu nerăutate se acopereau, de goliciunea lor neruşinîndu-se după gustarea cea amară aceia, îndată şi-au cunoscut goliciunea lor, şi cunoscîndu-şi goliciunea au început a se ruşina, iar ruşinîndu-se şi a se acoperi, precum puteau cu mintea afla, încă şi a se ascunde, auzind sunetul Picioarelor.

Dar oare care au fost aceşti ochi ce s-au deschis, de vreme ce pentru Eva zice sfînta Slovă: „Şi a văzut femeia că bun este pomul la mîncare şi plăcut ochilor la vedere" (Vers. 6)? Arătat că pe simţirea cea din lucru a răului care au pătimit-o, zice Scriptura, pe ştiinţa ceea ce petrece înlăuntru în sufletul lucrurilor celor bune şi în alt chip pe Judecătorul cel neamăgit, pe pîrîşul cel ce strigă asupră cu strigări neauzite... Că au cunoscut prea îndată, că nu l-au ascultat pe Făcătorul şi Ziditorul de bine de Dumnezeu şi au ascultat fără de socoteală pe şarpele necuvîntător. Au cunoscut că cu nădejdea Dumnezeirii, femeia adică s-a amăgit de Şarpe, iar bărbatul s-a plecat ajutorului ce i s-a dat. Au cunoscut îndată că s-au făcut călcători şi de frică fiind cuprinşi, pofteau să li se deschidă lor pămîntul şi să se cufunde mai vîrtos

decît să se arate pe pămînt. Deci de vreme ce cu voie de sineşi stăpînitoare au călcat porunca Făcătorului, şi Puitorul de lege şi Purtătorului de grijă, şi Hrănitorul lor, cu hotărîre prea dreaptă se scot afară din locul desfătării, ei pe sineşi nevrednici arătîndu-se de petrecerea cea fericită în el, pe viaţa cea cu osteneală şi cu durere în locul nepătimirii celei dintîi primind-o.

După acestea au urmat nedumerire pentru sădirea Raiului, cum după ce a zis Dumnezeiasca Scriptură, că a săvîrşit Dumnezeu în ziua a 6-a lucrurile sale pe care le-a făcut, şi s-a odihnit în ziua a 7-a de toate lucrurile sale pe care le-a făcut. **Iarăşi mai jos zice, cum că după ce l-a plăsmuit pe om, a sădit Dumnezeu Rai în Eden către Răsărit şi l-a pus acolo pe omul pe care l-a făcut.**

Şi a făcut Dumnezeu să răsară încă din pămînt tot lemnul frumos la vedere şi bun la mîncare şi Pomul Vieţii în mijlocul Raiului şi pomul ştiintei binelui şi a răului. Că zic, dacă şi după ziua a 7-a Dumnezeu se vede că atîtea a făcut cum s-a zis că în ziua a Şasea a sfîrşit şi în cea de pe urmă a şaptea s-a odihnit de toate lucrurile sale? Potrivnice cu adevărat celor dintîi sunt cele de a doua şi presupune cum că minte Scriptura lîngă aceea că este cu neputinţă, încă şi de prihană de păgînătate nu scapă.

Deci îndoiala nu este simplă, dar şi dezlegarea cea de la Părinţi este foarte de ajuns şi tare. Că în fiecare din cele 6 zile pururea se vede Dumnezeul a toate că a adus întru fiinţă oarece nou, adică în cea dintîi Cerul şi pămîntul împreună cu celelalte stihii şi lumina ceea ce se numeşte întîi născută. Iar în a doua, pe tăria cea între apă şi între apă, pe care şi al doilea cer l-a numit. Iar în a treia, după ce acum pămîntul s-a descărcat ca de o sarcină de mulţimea apelor din Dumnezeiasca Poruncă, a adus întru fiinţă Dumnezeu pe ierburile cele de pe el şi pe toţi pomii. Iar întru a patra a făcut Stele cele de pe tăria cerului şi deosebit mai vîrtos pe cei doi mari luminători, în care a pus lumina cea întîi născută, ca să le lumineze celor de pe pămînt, pe care îi şi numim Soare şi Lună. Iar în cincea a făcut păsările şi toate zburătoarele şi pe cele înotătoare fiindcă acelea prin aer, iar acestea prin ape într-un fel umblă prin care şi pe Balene le-a făcut. Iar în a şasea a scos din pămînt toate dobitoacele şi fiarele, şi cele tîrîtoare după neam, şi apoi chiar în această zi l-a zidit pe om. Deci (zic Părinţii) cel ce în cea dintîi, şi în a doua, şi în a treia şi în a patra şi în a cincea şi în a şasea pururea a făcut ceva nou, care socotea că-i lipseşte zidirii, arătat că pentru aceasta în a şaptea s-a odihnit de a face, ca cu nelucrarea cea întru ea să arate că a luat sfîrşit zidirea. Pentru aceasta şi în 7 zile pe toată înconjurarea zilelor a scris-o împrejur, putînd în 6 a o face aceasta în care a plinit zidirea, ca cele 6 arătare să fie a celor ce s-au făcut, iar cea de a şaptea, cum că au luat sfîrşit şi nimic nu le mai lipseşte lor. Că arătat este că nimic nou după a şasea nu s-a făcut. Deci Pomii cei din Rai frumoşi adică şi buni se zic, dar nu şi zidiri noi. Şi unii au socoteală că şi Raiul în ziua a 3-a împreună cu ceilalţi pomi s-a sădit povăţuitoare la aceasta avînd-o pe tălmăcirea lui Acvila: Că la acela în loc de către răsărituri, se află dintru început. Adică a şi sădit Domnul Dumnezeu Rai dintru început, cînd adică şi pe ceilalţi pomi i-a făcut în ziua a treia şi l-a pus acolo pe omul pe care l-a făcut.

Deci de vom primi această socoteală, atunci cele ce se zic acum pentru Rai, scriere împrejur şi arătare vor fi cu poftire, ce fel a fost locul acela care se gătise de Dumnezeu pentru om, şi în care parte de pămînt era sădit. Acest fel de

spunere şi mai jos are Scriptura după Teodor al Mopsuestiei care zice: Şi a făcut Dumnezeu încă din pămînt toate fiarele ţarinii şi toate păsările cerului: Nu cum că alte dobitoace, zice, după aceea a făcut din pămînt, ci pentru cele ce a0cum se făcuse, cu descriere a pricinii ce zace înainte grăieşte: Iar aici zicere încă o adauge din oarecare obicei al limbii evreieşti. Aşa este şi aceea ce zice: şi a făcut Dumnezeu să răsară din pămînt încă tot pomul frumos la vedere şi bun la mîncare. Ci şi în versetul 21 la acelaşi capitol Dumnezeiasca Scriptură zicînd: şi a pus Dumnezeu somn în Adam şi a adormit şi a luăt o coastă dintru ale lui (şi acestea după odihna zilei a şaptea) şi a plinit cu carne locul ei. Oarecare tîlcuitor nearătat cu numele, nu grăieşte, zice împotrivă la cele ce s-au spus mai sus. Ci de vreme ce a zis, şi a făcut Dumnezeu pe om, după Chipul lui Dumnezeu l-a făcut pe el, bărbat şi femeie i-a făcut pe ei aceea adică cum că s-au făcut om după Chipul lui Dumnezeu şi bărbat şi femeie spunînd arătat, iar Chipul neadăugîndu-l, care era minunat şi deosebit de celelalte dobitoace, de nevoie aici ceea ce s-a lăsat în acelea ne învaţă, o arată pe facerea omului, ca pe cele ce între cele mai sus s-a lăsat el acum să ne înveţe. Că după odihna cea din ziua a 7-a nici o zidire nouă n-a mai făcut. Multe încă şi altele la facerea omului se obişnuiesc a se cerca, pe ale căror dezlegări la Lanţul Părinţilor le va afla iubitorul de ştiinţă. Iar de nu ale tuturor, nicidecum nu socotesc că se va vătăma din neştiinta celorlalte la mîntuirea sa. Că cele ce au fost de nevoie spre mîntuirea noastră, şi dogme şi de gînd povestiri, toate Domnul cel iubitor de oameni ni le-a descoperit nouă, iar celelate la singur prea Ziditor să le lăsăm să le ştie.

CAPITOLUL 8

CUM CĂ OARECARE LUCRU FĂRĂ DE MOARTE ŞI NESTRICĂCIOS ESTE SUFLETUL CEL DE LA DUMNEZEU ÎN OM S-A ÎNSUFLAT

Mare oarecare şi de mult sunet pricinuitore şi de demult şi acum este întrebarea cea pentru nemurirea sufletului omenesc. Şi cauză de cuvînt prea deosebit şi prea de nevoie. Că dacă nu este fără de moarte sufletul, precum socotesc cei muritori cu sufletul, să mîncăm şi să bem că mîine murim, precum în vremea Dumnezeieştilor Prooroci ziceau cei nebuni, iar dacă este fără de moarte şi sau cu munci fără de moarte se va osîndi, sau daruri va lucra pentru cele ce le-a lucrat în viaţă, cine acestea ştiind, aşa fără de socoteală se va afla, cît să nu se găsească pe sineşi a fi îndestulat spre scăparea de cele dintîi, şi vrednic să fie spre dobîndirea celor de-al doilea?

Ci ca să-i lăsăm pe cei vechi păgîni care umblau întru întuneric şi în negură adîncă a necunoştinţei adevărului celui negreşit, cară şi aceia se împărţeau în două părţi potrivnice (că nu ne sloboade, pe noi scopul cel de acum al cuvîntului a număra aici părerile filozofilor celor vechi) vom pune aici cele ce din Dumnezeieştile Scripturi Biserica cea sobornicească cu chip de învăţătură ne învaţă pe noi. Ci mai întîi de

toate aceasta trebuie s-o ştim şi s-o mărturisim: Că precum din început prea Înţeleptul Ziditor, după ce pe lut l-a făcut trup şi ca un adriand desăvîrşit (adică de care se foloseşte cineva): aşa pe suflet prin Dumnezeiasca sa insuflare zicîndu-l, în trupul cel ce acum mai înainte se ipostăsuise aducîndu-l l-a pus să locuiască cu nespuse legături pe amîndouă unindu-le într-un ipostas. Aşa şi acum şi pururea de atunci se face, adică după ce se organiseşte şi se închipuieşte în chip de trup cu un lut în pîntecele femeii sămînţa bărbatului se aduce înlăuntru de la Dumnezeu îndată zidindu-se fiecare suflet cuvîntător. Căci aceasta vrea să însemne cuvîntul Stăpînului care zice: „Tatăl Meu pînă acum lucrează, şi Eu lucrez" (Ioan, 5, 17). Şi surpă această dumnezeiască Dogmă a Credinţei noastre părerea cea bănuită pentru suflete că au fost mai înainte a următorilor lui Pitagora şi a lui Platon, în care cum că să fi căzut şi Origen al nostru arată cel ce a istorisit pentru el. Pentru care împreună cu celelalte multe necuviinţe ale lui s-a pus sub anatemă de Sinodul 5 ecumenic. O surpă şi pe socoteala cea prea rea aceea, cum că de la tatăl, adică de la om este şi sufletul omenesc, ca şi cum însufleţită ar aduce-o, care este cu necuviinţă. Că aceea este neînsufleţită, ca ceea ce are alcătuirea din cele 4 stihii, care sunt neînsufleţite. Drept aceea trupul putea să se facă cu stăpînire, adică unul de la altul şi cu cuviinţă îi era ieşirii seminţei, fiindcă amîndoi sunt de fire trupească alcătuită, iar sufletul cel cuvîntător şi înţelegător şi fără de trup, Chipul cel Dumnezeiesc trebuia fără de mijlocire de la Dumnezeu Cuvîntul cel ce toate le plineşte şi le cuprinde, să se aducă întru fiinţă, şi să se zidească împreună şi să se insufle. Pentru aceasta şi preaînţeleptul Moisi vrînd să arate întrecerea şi covîrşirea sufletului omenesc peste toate zidirile cele de pe pămînt, cu cuviinţele acestea a însemnat, zicînd: „A sufat Dumnezeu în faţa lui sufare de viaţă, şi s-a făcut omul în sufiet viu" (Fac. 2, 7).

Dar se cuvine să înţelegem graiul drept spre abatere de la reaua socoteală eretică. Că nu vom înţelege cum că este din fiinţa lui Dumnezeu. Că a păgînătăţii celei mai de pe urmă şi a hulei celor ce se numesc Panteişti este o înţelegere ca aceasta. Ci cum că după dumnezeiescul Gură de Aur insuflarea i-a dăruit celui zidit din pămînt lucrare de viţă şi aceasta s-a făcut stare fiinţei sufletului. Însăşi acestea zic la acestaşi cuvînt şi sfinţitul Teodorit: Deci de vreme ce Dumnezeiasca insuflare însemnează pe starea sufletului, cum că adică fiinţă cuvîntătoare înţelegătoare şi în scurt a zice, duh s-a zidit, de aici îndată. Şi cu cuvînt se arată că este fără de moarte. Că dacă fire înţelegătoare şi duh este sufletul, iată dar şi mai presus de alcătuire este. Că aşa este mintea şi duhul: Iar dacă este mai presus de alcătuire, iată dar şi de risipire. Dar a fi nerisipit, aceasta este a fi fără de moarte. Încă şi aceasta după meşteşugul logicii se zice. Adică, Chip al lui Dumnezeu se zice că s-a făcut sufletul omenesc. Iar chip se zice, după a fi fără de trup, după a fi nematerialnic, după a fi începător, după a fi nevăzut, după a fi de sineşi stăpînitor. Pentru că toate acestea este Dumnezeu, măcar deşi cu cuvînt mai presus. Dar şi fără de moarte este Dumnezeu, şi el singur din fire are nemurirea, iată dar şi sufletul omului, ca cel ce este chip al lui Dumnezeu, este fără de moarte, nu cu adevărat din fire, ci după Dar. Ci ceia dintru început ne-am făgăduit, cum că adică din Dumnezeieştile Scripturi vom arăta nemurirea sufletului, vremea este acum cu lucrul să împlinim făgăduinţa.

Deci îndată arătat ne este nouă, cum că defăimînd saducheii învierea au pus acea ispititoare întrebare, a căruia din cei 7 fraţi va fi femeia la înviere Că toţi au avut-o pe ea. Către care a zis Domnul: „Vă rătăciţi neştiind Scripturile, nici Puterea lui

Dumnezeu" (Mt. 22). Că Scriptura zicînd: Eu sunt Dumnezeul lui Avraam şi Dumnezeul lui Isaac şi Dumnezeul lui Iacob, trebuiau să înţeleagă păgînii puterea dumnezeiescului cuvînt (Ieşire, 3, 6). Cum că Dumnezeu adică nu este Dumnezeul morţilor, al celor ce nu sunt, ci al viilor. Aceeaşi putere are şi ceea ce zice Dumnezeu la Numeri 20, 24: Să se adauge Aaron către poporul lui. Că aici arată cuvîntul petrecerea sufletelor, pentru aceasta dar este şi al lor, precum şi a celor vii Dumnezeu. Ci şi cuvîntul acela: Drepţii în veac vor fi vii. Şi acelea, Vor mergè aceştia întru muncă veşnică, iar drepţii întru Viaţă veşnică. Ce alta voiesc să însemneze, fără numai nemurirea sufletului, că fără de moarte fiind el, fără de moarte, adică veşnice va lua şi răsplătirile pentru cele ce le-a făcut în viată, sau în Ceruri sau în iad. Zice încă şi Gura lui Hristos dumnezeiescul Pavel 2 Cor. 5, 1: „Ştim că dacă se va strica casa noastră cea pămîntească a lăcaşului acestuia, zidire de la Dumnezeu avem. Casă nefăcută de mînă, veşnică în Ceruri".

Deci Veşnicimea casei şi a Petrecerii, luminată dovedire este a sufletului celui fără de moarte. Ci şi ceea ce zice Cartea II Macabei, decît nimic altceva nu socotesc a fi mai jos spre dovedirea pricinii de faţă. Ca de vreme ce cei ce erau cu Iuda, adunînd spre îngropare pe Iudeii cei căzuţi în război, au aflat sub hainele fiecăruia din cei morţi lucruri sfinţite idolilor celor de la Iamnia, care erau oprite de lege pentru evrei. şi tuturor vădit s-a făcut, că din această cauză au căzut aceştia. Pentru aceasta viteazul Iuda făcînd gătire după numărul bărbaţilor 2000 de drahme de argint le-a trimis la Ierusalim, să aducă jertfă pentru păcat, foarte bine şi cuviincios (zice alcătuitorul cărţii judecînd) făcînd pentru învierea morţilor socotind. Că n-ar fi avut nădejde cum că vor învia cei ce mai înainte au căzut, de prisosit şi de-rîs ar fi a se ruga pentru cei morţi. Şi arătat este cum că lîngă dogma învierii morşilor avea socoteală cum că şi sufletul este fără de moarte. Pe suflet în scurt fără de moarte îl propovăduieşte toată Dumnezeiasca Scriptură şi cea Veche şi cea Nouă şi lucru prea greu a fi, de aş voi să număr toate Mărturiile Scripturilor. Încă şi în Sfîntul Simbol al Credinţei, de faţă mărturisim, cum că nădăjduim în Învierea morţilor, şi viaţa veacului ce va să fie.

Şi dar acestea aşa de bine şi cu bună credinţă fiind aşezate, poate va aduce vreunul din cei muritori cu sufletul, ca din Scriptură cele ce se află la Eclesiast, ca fiind celor zise, care acestea sunt: Zis-am eu întru inima mea de vorba fiilor omeneşti, că îi va osebi pe ei Dumnezeu, ca să arate că dobitoace sunt, şi cum că întîmplarea dobitocului o întîmplare este. Precum este moartea acestuia, aşa şi moartea aceluia şi un duh este al tuturor. Şi ce a prisosit omul mai mult decît dobitocul? Nimic. Că toate sunt deşertăciune. Toate merg la un loc, toate s-au făcut din ţărînă şi toate se vor întoarce în ţărînă. Şi cine ştie: Oare duhul fiilor omeneşti se suie în sus? Şi duhul dobitocul oare pogoară-se în jos în pămînt? Şi am văzut că nu este bine, fără numai cu ce se va veseli omul întru lucrurile sale. Că aceasta este partea lui. Că cine îl va aduce pe el ca să vadă, ceea ce va fi după el? Şi adevărat dacă cu nimic nu se deosebeşte omul de dobitoc cu sfîrşitul, ci moare şi piere precum dobitoacele şi omul, ce rămîne la cei ce cugetă aşa, fără numai a se veseli şi a petrece întru dezmierdări şi a se desfăta pînă la satiu de bunătăţile cele de aici ale vieţii, ca cei ce după puţin vor muri şi întru nefiinţă să se ducă? Ci acestea nu sunt graiuri ale eclesiastului, adică ale Sfîntului Duh, departe de aceasta. Că nu grăieşte lui-şi împotrivă Duhul Adevărului, prin ceilalţi Prooroci

peste tot în Scriptură semănînd dogmele nemuririi şi ale veşnicimii iar aici numai cele cu totul împotrivă punîndu-le înlăuntru. Nu sunt acestea nu sunt, ci aceste graiuri şi socoteli *sunt ale oamenilor nebuni*. Am *zis* eu, zice, întru inima mea, adică singur am socotit, ce fel de cuvinte grăiesc şi bîrfesc oamenii cei pătimaşi şi trupeşti, cei ce nimic afară de cele ce se văd nu cugetă, cei ce pe toate le socotesc al doilea după pîntece. Iar ale Eclesiastului, adică cele arătătoare ale cugetului celui proorocesc sunt şi altele multe în aceeaşi carte, dar mai mult către sfîrşit cu acestea astupă gurile celor muritori cu sufletul. Adică se va întoarce ţărîna în pămînt, precum a fost, şi Sufletul se va întoarce la Dumnezeu *cel ce l-a dat pe el*. Şi *mai jos: Sfîrşitul cuvîntului* tot auzi-l: Teme-te de Dumnezeu şi Poruncile lui le păzeşte, că aceasta este tot omul, că toată fapta o va aduce Dumnezeu la judecată, cu tot lucrul trecut cu vederea, fie bun, fie rău.

CAPITOLUL 9

CU CE CUVÎNT GREŞEALĂ STRĂMOŞULUI ADAM LA TOT NEAMUL SA DAT ŞI SE DĂ

Cum că osînda lui Adam de obşte la tot neamul *cel din el s-a socotit*, de nimeni nicidecum nu se face cercere, fără numai de oarecare din cei cu rele socoteli eretici. Că toţi cei ce curat şi cu socoteală se pleacă Scripturilor, împreună cu Dumnezeiescul Pavel mărturisesc: Că precum printr-un om a intrat păcatul în lume şi prin păcat moartea: Aşa moartea a trecut la toţi oamenii, în care toţi am păcătuit (Rom. 5, 12,14). **Şi cum că a împărţit moartea de la Adam pînă la Moisi şi peste cei ce n-au păcătuit după asemănarea călcării de poruncă a lui Adam. Şi iarăşi: Că precum pentru neascultarea unui om, păcătoşi s-au făcut cei mulţi, aşa şi pentru Ascultarea unuia din drepţi se vor face cei mulţi.** (Vers.19). Dar ce este aceea ce zice, întru carele toţi au păcătuit? Întreabă sfinţitul Teofilact. Adică (răspunde) **întru Adam toţi au păcătuit.** Că după ce a căzut acela, s-au făcut muritori după aceea şi cei ce n-au mîncat din pom, ca şi cum şi ei au greşit, pentru că a greşit. Şi mai jos. Acum, zice, tîlcuieşte ce a fost căderea unuia (adică a lui Adam) şi zice, cum că a fost neascultarea, pentru care păcătoşi s-au făcut *cei mulţi*, adică *vinovaţi muncii şi osîndiţi ai morţii*. Iar acel grai, adică cei mulţi este în loc de toţi după obiceiul Scripturii.

Deci neascultarea strămoşului a adus la tot neamul omenesc osînda, după hotărîrea cea Dumnezeiască care mai înainte li s-a grăit lor.

Şi nimeni din oameni nu este, care va fi viu şi nu va vedea moartea. Iar lucrul cel mai înfricoşat este, că şi moartea cea sufletească i-a stăpînit pe ei, adică lipsirea de Dumnezeiescul Dar. Şi Cerurile de atunci închise erau şi lui Adam şi celor după dînsul, nu unora închise, iar altora deschise.

Ci tuturor de obşte, şi Drepţilor şi Patriarhilor şi Prooroci, nimeni nu putea face să stea curgerea păcatului şi s-o aşeze pe firea omenească la fericirea cea dintîi. Ci ceea ce am zis, dogma aceasta cît după Dumnezeiasca credinţă este negrăită împotrivă şi pentru cele mărturisite a prelungi cuvîntul socotesc a fi de prisos şi zadarnic.

Dar se face întrebare şi cu pricină foarte binecuvîntată, cu ce cuvînt osîndirea neascultării a trecut şi la cei ce n-au greşit, adică n-au mîncat din darul cel oprit? Că chiar şi întîi sufletul este cel ce a păcătuit, sufletul lui Adam mai întîi a păcătuit, făcînd învoirea de a mînca, apoi şi trupul a mîncat. Cum dar lui Adam, zic aceea de la sufletul aceluia a trecut la sufletele fiilor săi? Că n-a născut sufletul lui Adam pe sufletul lui Abel şi al lui Set, ci precum dintru început cu trupul cel plăsmuit din pămînt, pe suflet deosebit zidindu-l Dumnezeu prin dumnezeiască insuflare, l-a unit, aşa şi la fiii lui Adam, de la Dumnezeu s-a băgat sufletul fiecăruia în trupurile cele Organisite din seminţele lui Adam, ca din ţărînă, şi pururea la cei de pe urmă asemenea. Deci dacă sufletul curat şi fără de păcat de la Dumnezeu se aduce în trupurile cele de curînd închegate, cum şi de unde pe urmă se face părtaş păcatului strămoşului? Iar îndoiala mai mult creşte, căci credem şi mărturisim că din Dumnezeiescul Botez iese nou Adam, adică omul cel mai înainte de ascultare, tot cel ce se botează. Deci dacă aşa din nou se naşte cel ce se botează, cît şi nou Adam se numeşte, cum apoi şi acesta naşte fii ai neascultării, precum este arătat dintru a se naşte din nou, şi aceştia îndată ce s-au născut, nu pentru alt motiv, fără numai pentru păcatul strămoşesc? De unde iar după Dumnezeiasca Naştere cea de-a doua, a avut starea cea amară curgere?

Deci îndoiala aşa de mare şi de tare este, iar cele ce oarecare din dascălii vremii noastre zic către acestea lîngă aceea că nicidecum nu se disting de dezlegare, cad încă şi în înţelegeri fără de cale. Că zic, tată al lumii punîndu-se cel întîi zidit, în trupul lui a pus Ziditorul seminţele a tot neamul, fireşte cuprinzîndu-se ele, iar sub suflet le-a pus sufletele tuturor, nu în faptă fiind ele aduse întru fiinţă.

Ci întru putinţă oarecum, fiind adică putincioase a se aduce, şi cum aş zice în socoteală cu deplină stăpînire. Că trebuia ca cel întîi zidit zidindu-se el tată al lumii să fie el cu adevărat din amîndouă, care s-o aibă pe facerea cea mai veche, iar cei ce după dînsul şi din el şi sub dînsul s-au născut, cu judecătile lui Dumnezeu cele ce sunt necuprinse de minte, dar foarte bine aşezate, cu urmare era ca întru el punîndu-se legi, să isprăvească ei împreună cu el ispravă, şi întru bine era şi să greşească împreună cu el şi să se ticăloşească de greşea şi se ticăloşea. Şi iarăşi: Deci pe sufletele cele ce erau să fie, ce pe cele ce acum sunt de faţă la ea, Mintea cea a toate văzătoare şi veşnică aducîndu-se înainte, la legea cea pentru oprirea pomului, sub sufletul începătorului neamului le-a pus şi prin acela, adică prin începătorul neamului cu toată firea s-a tocmit, ca şi cum prin unul cel întîi la toţi oamenii întinzîndu-şi aşezămîntul său şi oricе acela ar fi ales, la toţi a se socoti voind. Ci dar, dacă lucrul, la judecăţile lui Dumnezeu cele necuprinse de minte îl vom da şi numai pe singură aceasta, adică pe Dumnezeiasca Voie o vom pune a fi dezlegare a învoielii, s-a sfîrşit. De prisosit sunt toate celelalte. Aşa a voit Dumnezeu şi cuvînt mai mult nu căuta. Că Voii Lui cine-i va sta împotrivă (Rom. 9, 18).

Dar oare are aceasta vreo întărire a zice, că cu nici un cuvînt ci numai pentru hotărîrea cea Dumnezeiască, toţi cei din Adam s-au împărtăşit şi se împărtăşesc cu stricăciunea aceluia? Şi cum, sau de unde se va păzi dreptatea, a suferi munci şi pedepse cei ce nimic n-au greşit? Dar au greşit întru Adam. Cum nemîncînd din pomul cel oprit? Dar Ziditorul tuturor aşa a judecat, ca cei ce se vor naşte din el, vinovaţi să fie la acelea, care acela va greşi. Cum dar la Proorocul Iezechiil 18, 2 zice: „Sufletul cel ce greseşte va muri. Iar fiul nu va lua nedreptatea tatălui, nici tatăl nu va lua nedreptatea fiului. Dreptatea celui drept peste dînsul va fi, şi fărădelegea celui fărădelege peste dînsul va fi."

Cum cele dimpotrivă legiueşte celor de sub dînsul, şi mai vîrtos fiind lăudat cum că este drept şi izvor al dreptăţii chiar? Care şi cuvînt făcînd toate, pe nici unul fără de cuvînt nu s-a aflat cîndva muncindu-l. Multă este întru toată unirea Dumnezeieştii Scripturi, zice Sf. Chiril al Alexandriei. Că la (Deut. 24, 16) hotărăşte zicînd: „Nu vor muri părinţii pentru feciori şi fiii nu vor muri pentru părinţi. Fiecare în păcatul său va muri". Iar cele ce spre întărirea socotelii lor aceştia, din porunca ce s-a dat către Avraam pentru tăierea împrejur, aduc, prin care Dumnezeu îi îngrozeşte cu pierzare pe cei ce n-o vor păzi, nici o asemănare, care zic, şi potrivire către a lui Adam nicidecum n-au. Căci cum sunt asemenea cei din sămînţa lui Avraam, care leapădă aşezămîntul lui Dumnezeu şi nu se taie împrejur, cu noi cei din Adam, care nu ne-am atins de pomul oprit, ci numai acela a călcet porunca ce i s-a dat lui? Iar dacă la tot neamul s-a socotit greşeala aceluia, şi cauza acesteia căutînd-o şi chipul, cum şi peste cei ce n-au păcătuit a împărtăşit moartea, zicem că nu este cu dreptul, iar mai vîrtos şi fără de cale socotim că este a zice cauză numai pe Voia lui Dumnezeu. A voit şi ars cetăţile Sodomei. A voit şi l-a înecat pe Faraon şi pe cei împreună cu el . A voit şi l-a cufundat pe Datan şi pe Abiron şi pe cei împreună cu ei. Dar fiecare din aceştia a fost vinovat dreptei urgii a lui Dumnezeu şi pentru cele ce făceau şi vrednice au primit. Cum dar pedeapsa lui Adam celui ce a călcat porunca, pedeapsă şi neamului celui din el şi s-a făcut şi se face, fără de nici un cuvînt, adică pricină? Că este scrisă împrejur şi hotărîtă împrejur şi Porunca şi călcarea ei. Căci cînd erau amîndoi strămoşi în Rai şi s-a dat şi s-a lucrat, iar după ce s-au depărtat de Rai şi de bunătăţile Raiului, cele ale sale fiecare le făcea, numai pe cuvîntul cel firesc întrebuinţîndu-l.

Ci cum că este oarecare cuvînt şi nu fără de pricină, numai pentru voia cea Dumnezeiască suntem vinovaţi pedepselor începătorului neamului, socotesc că s-a făcut arătat şi fără de grăire din cele ce s-au zis, pe care şi de vom mărturisi că nu-l ştim, nu ne va fi ruşine şi întru Dumnezeieştile Scripturi neînvăţaţi fiind, încă şi întru învăţăturile cele părinteşti, care prin îndestularea cuvîntului şi curăţenia vietii în Norul Dumnezeieştilor Judecăţi intrînd, ne luminează şi ne înţelepteşte pe noi pruncii cu arătarea cuvintelor celor dumnezeieşti precum zice proorocul împărat. Ci încă deşi nu ştim noi cele pentru aceasta zic cei vechi şi mari Dascăli şi luminători ai Biserici Atanasii şi Vasilii şi Hrisostomii şi Grigorii şi cei asemenea acelora, dar nu de-ajuns mi se pare mie şi cele de la aceia următorii acelora în vremile cele mai încoace ce ne învaţă pe noi. Că sfinţitul Teofan al Midiei, care a fost într-o vreme cu cea Dumnezeiascul Ghenadie Acolarul în cuvîntul său cel ce cu multă înţelepciune îl face pentru suflet: Că această, zice, semănătoare putere, şi blestemul lui Adam celui întîi zidit, ajunge pînă la noi, după pilda şi asemănarea grîului, care gol şi fără de nici un acoperămînt se seamăna, dar creşte şi vine la desăvîrşire, cu învăţăturile cele vechi şi date de la Părinţi, care-l închipuiesc pe păcatul cel vechi, care urmează pururea seminţelor. Însăşi aceasta după aceea întru al său deosebit cuvînt, pentru aceeaşi pricină învaţă mai pe larg şi sfîntul Ghenadie în rînduiala de răspuns. Şi este cuvîntul lui aşa cu aceste graiuri:

A făcut şi face pe păcatul şi pe certarea strămoşului de se dă mai vîrtos cu adevărat sămînţa, ca ceea după moştenire. Dar nu numai ea singură, ci şi dulceaţa ceea ce a apucat mai înainte acelui ce seamănă, şi aceea întru care se seamănă, şi pofta trupului ceea ce mijloceşte, prin care semănîndu-se se zămislesc. Care şi

acestea sunt următoare păcatului strămoşesc, şi împărtăşirii aceluia întru toţi cei de pe urmă. Şi precum îndoit este începutul cel făcător al acestui trup şi sămînţa adică şi cel ce o dă pe ea, măcar deşi cu alt chip. Aşa şi moştenirea întinăciunii strămoşeşti la cel ce se naşte cu deosebit chip cu adevărat despre amîndouă părţile, însă se adună. Că pe cît sămînţa este începutul celui ce se naşte, pe atîta este şi cel ce seamănă, după cuvîntul adică trupul celui Organicesc şi care are viaţă. Căci către dînsul au puterea amîndouă. Deci după cuvîntul seminţei. Dîndu-se la noi cei dintîi aceea, păcatul cel împreună lucrător şi locuitor cu trupul, se împărtăşeşte cu sufletul, prin darea şi tragerea aceluia îndată, nu după lucrare, dar se izbăveşte. Că şi întru început, pornirea cea întîi către păcat a fost a trupului şi a simţirii. Că Eva a fost pricina călcării, care are rînduială de simţire, iar Adam ce are rînduială de cuvînt în loc de a o împinge, mai vîrtos a ascultat. Şi aceea adică a mînca atunci era a simţirii, iar aceasta, adică ca să cunoască, era a cuvîntului stricare. Iată aceştia prea înţelepţi Dascăli, cum foarte bine tîlcuiesc păcatul cel strămoşesc, cu care cuvînt se dă la tot neamul, nicidecum făcînd ei pricină precum cei ce mai sus s-au zis, pe Dumnezeiasca Voie.

Şi eu întărindu-mă zic, că nu este altă pricină, fără numai aceasta a seminţii celei cu dulceaţă. Şi precum se vedea aceasta şi Proorocul împărat, în Psalm 50 voieşte să arate către Dumnezeul tuturor: Că iată întru fărădelegi m-am zămislit şi în păcat m-e născut maice mea. Că toată împreunarea cea de nuntă şi zămislirea după fire din păcatul lui Adam are ieşirea. Iar cum că sufletul fiecăruia din noi după cuvîntul seminţii şi al poftei prin dare şi tragere, iar nu după a sa lucrare se împărtăşeşte îndată, precum prea sfîntul Ghenadie, de păcatul cel împreună locuitor cu trupul, semn prea mare spre dovedire pe acela îl avem din Sfînta Scriptură. Căci vrînd Dumnezeu Cuvîntul să se facă om, ca să mîntuiască pe om, nu numai a ales pe Zămislirea cea fără de sămînţă omenească, de la Duhul Sfînt urzindu-se lui Sfîntul Trup, ci şi din Fecioară a se naşte bine a voit, care şi cu Sufletul şi cu Trupul mai înainte se curăţeşte de Duhul după glasul Teologului.

Şi deci mărturisim că fără de păcat a fost numai ca cel ce era Dumnezeu, ci şi ca cel ce era om, de la Duhul Sfînt şi din prea curatele Sîngiuiri ale celeia ce l-a născut pe el mai presus de fire fiind zămislit. Pentru care pricină aceste taine se iconomisesc? Arătat, ca pentru necuraţi, şi fără de păcat pentru păcătoşi să răspundă şi osîndă pentru toţi să sufere. Deci de vreme ce Domnul nostru Iisus Hristos din pîntece fără de sămînţă s-a zămislit pentru ca să se nască om curat şi fără de păcat; care nu este aceasta cu adevărat arătată şi negrăită dovedire, că prin sămînţa bărbătească se dă păcatul cel strămoşesc la tot neamul omenesc? Ci ceea ce am zis mai sus semn prea mare este aceasta spre dovedire, şi mai mult decît acestea, socotesc nu trebuie a adăuga, ci mulţumită să dăm Dumnezeului nostru celui Iubitor de Oameni, care ne-a izbăvit de vina strămoşească prin Dumnezeiescul Botez.

PENTRU ICONOMIA, ADICĂ ÎNOMENIREA LUI DUMNEZEU CUVÎNTUL

CAPITOLUL 1

ÎNTRU CARE PE CÎT ESTE CU PUTINŢĂ SE TÎLCUIEŞTE TAINA CEA NEÎNŢELEASĂ A DUMNEZEIEŞTII ÎNOMENIRI

Deci de vreme ce cei întîi zidiţi prin amăgirea şi vicleşugul şarpelui celui începător de răutate călcînd Porunca lui Dumnezeu şi Stăpînul, a căzut din petrecerea cea fericită aceea şi le-a dat şi la tot neamul cel dintrînsul păcatul lor, şi pe plăţile păcatului, iar vremea trecînd, înmulţindu-se neamul omenesc, a început a se înmulţi împreună şi păcatul şi tot felul de răutate şi de vicleşug se îndrăznea de a se lucra şi cu de-adînsul către cele rele din tinereţe tot sufletul se pleca şi ce este mai rău decît toate, că şi uitînd pe Durnnezeul cel adevărat, la înşelarea idolilor căzuse, zidirii în locul Ziditorului slujindu-i şi închinîndu-se, cel mai nesimţitor şi mai fără de înţelegere decît pietrele şi lemnele cele închinate de ei. De vreme ce ca pe o repejune zic pururea curgătoare, tot neamul omenesc în prăpastia pierzării curgea şi nimeni din toţi, nu om, putea să ajute şi să facă să stea curgerea răutăţii şi să-i izbăvească pe aceştia, cîţi (după Apostolul) cu frica morţii (Evr. 2, 15) în toată viaţa erau supuşi robiei, a binevoit Dumnezeul tuturor şi Domnul îndurărilor şi fiind osîndiţi pentru cele nenumărate ale noastre fărădelegi şi ocări împotriva Dumnezeieştii lui Măriri, în loc de a ne da cu totul pe toţi pierzării celei desăvîrşite, a trimis pe Fiul său cel Unul Născut, să ne izbăvească pe noi de stăpînirea diavolului şi să ne întoarcă la patria cea dintîi prin Înomenirea şi Întruparea care întrece toată mintea precum şi în Sfîntul simbol mărturisim, cum că pentru noi oamenii şi pentru a noastră mîntuire s-a pogorît din ceruri şi s-a Întrupat şi s-a făcut om, prin care acestea după marele Chiril al Alexadriei se cuvine să înţelegem noi, nu cum că firea Cuvîntului prefăcîndu-se s-a făcut trup nici cum că întru întreg omul cel din suflet şi din trup s-a schimbat, ci aceea mai vîrtos, cum că trup însufleţit cu suflet cuvîntător unind Cuvîntul cu sineşi după Ipostas, cu chip negrăit şi neînţeles s-a făcut om.

Deci n-a socotit cu dreptate Domnul tuturor a trece cu vederea pe acele ce era cuprins de păcat şi ca un rob dat morţii, pentru care toate acestea le-a făcut. Pentru aceasta s-a îmbrăcat în chipul omenesc şi pe Firea cea nevăzută cu cea văzută a acoperit-o şi pe cea văzută fără de păcat a ţinut-o, şi pe cea ascunsă fără de stricăciune a păzit-o. Deci acest lucru înfricoşat şi neajuns de minte al lui Dumnezeu Cuvîntul, Dumnezeiescul evanghelist Ioan spăimîntîndu-se, a tunat: „Şi Cuvîntul trup s-a făcut şi s-a sălăşluit întru noi.Cuvîntul trup s-a făcut (Ioan, 1, 14). Pentru aceasta precum socotesc, evanghelistul aici numai pe singur numele trupului l-a folosit, nu ca şi cum trupul cel luat era lipsit de suflet, ci spre mai multă arătare a tainei celei minunate şi înfricoşate. Deci cînd auzim că, Cuvîntul trup s-a făcut, credem cum că om desăvîrşit,

fiindcă Scriptura obişnuieşte a numi şi trup şi suflet de la o parte pe omul cel alcătuit din amîndouă. Şi se numeşte această Taină şi Întrupare, şi în omenire, şi Iconomie în trup, şi singur numai Iconomie a lui Dumnezeu Cuvîntul. Iar pentru ce Dumnezeiasca Înomenire se zice Iconomie şi mult este Numele Iconomiei la Dumnezeieştii Părinţi, nevoie este cu adevărat a spune. (Că socotesc că mulţi sunt cei ce nu ştiu acestea). Dar trebuie însă mai întîi a arăta cum că iconomia nu este din cuvintele cele au o însemnare. Că iată însemnează pe isprăvnicia ceea ce i s-a dat cuiva, adică purtarea de grijă şi ocîrmuirea lucrurilor şi acelor împreună slugi ale celui de obşte Stăpîn. Se arată această însemnare în multe locuri ale Dumnezeieştii Scripturi şi mai vîrtos în cele ce Domnul cu pildă la Luca cap.16 le zice pentru cel ce rău a întrebuinţaţi iconomia sa ce i se încredinţase lui.

Deci toţi şi Prooroci şi Apostolii şi Ierarhii şi în scurt toţi cei ce li s-au încredinţat de la Dumnezeu apărare şi purtare de grijă a sufletelor, Iconomi şi sunt şi se zic: „Că aşa să ne socotească pe noi oamenii, ca pe nişte slugi ale lui Hristos şi iconomi (adică ispravnici) ai Tainelor lui Dumnezeu. Iar ce dar se caută întru iconomi, ca să se afle cineva credincioşilor" (I.Cor. 4, 1). Şi foarte luminat arată Domnul la Sfinţitul Matei, arătînd trebuinţa aceasta a iconomului zicînd aşa: „Care cine este sluga cea credincioasă şi înţeleaptă, pe care a pus-o Domnul său peste slugile sale, ca să le dea lor hrană la vreme?" (Mt. 24, 45). Deci un chip al iconomiei este acesta, cel al isprăvniciei şi purtării de grijă ce i s-a încredinţat cuiva de la stăpînul casei. Iar alt chip al iconomiei este acele, cînd cineva într-adins nu voieşte să facă ceva dar pentru mare mîntuire şi folos face aceea. Acest fel de iconomie se vede că a întrebuinţat Dumnezeiescul Pavel cel ce era gonaciul cel amar al tăierii împrejur, cum se arată în epistola către Galateni: Dar pe Timotei fiind netăiat împrejur, ca cel ce era din tată grec l-a tăiat împrejur, pentru folosul cel ce era să-i fie Bisericii din acestea, ca adică să nu fugă de el Iudeii cei ce-l ştiau pe el, care erau încă de curînd sădiţi întru Credinţa lui Hristos şi tare încă se ţineau de lege şi aşa prin tăierea împrejur cu totul lepădau tăierea împrejur. Aşa şi împreună cu alţii oarecare şi s-a curăţit după lege şi şi-a ras capul ascultînd sfătuirea Dumnezeiescului Iacob, ca oarecum prin acest fel de pogorîre (că de mult lăsase acestea) să scoată presupunerea celor ce-l socoteau pe el vrăjmaş legii, de-l vor vedea pe el adică cum că urmează legii, precum fac şi ei. Pline sunt Dumnezeieştile Scripturi de acest fel de iconomii, pe care Dumnezeul tuturor după vremi le-a folosit spre facerea de bine a neamului omenesc, din care două sau trei trebuie să pomenesc, cît spre arătare, iar pe celelalte care nu puţine sunt peste număr, îmi va lipsi vremea de voi să le număr.

Deci, întîi, jertfă şi aducere, după cuvîntul Psalmului n-a voit, şi ardere de tot pentru păcat n-a cerut. Dar ca să nu alerge la dumnezeii cei cu nume mincinos, a poruncit evreilor ca să-i jertfească lui ca unui Dumnezeu Adevărat. Şi pentru acest motiv le-a slobozit lor să se jure şi pe El, cel ce cu asprime mai pe urmă ne-a poruncit nouă ca pe nimic să nu ne jurăm (Mt. 5, 34). Şi cînd au cerut ei împărat, s-au mîntuit cu adevărat, zicînd către Samuil: Că nu pe tine te-au defăimat, ci pe mine m-au defăimat ca să nu împărătesc peste ei (1.Regi 8, 7). Dar le-a sfinţit lor de împărat pe Saul fiul lui Chiş, ca şi către copiii mici (zice Dumnezeiescul Epifanie) purtîndu-se Dumnezeu, ca să poarte neputinţa celor neputincioşi. Aşa se vede că şi pedepseşte de multe ori şi pe toţi şi din parteB cetăţi şi neamuri ca să oprească răutatea, mai înfrînt făcîndu-l

pe neamul omenesc. După ce acestea aşa s-au arătat şi Dumnezeiasca Înomenire, după acest cuvînt, foarte cu cuviinţă şi se numeşte şi se laudă Iconomie, pe atîta întrecînd şi covîrşind pe celelalte toate Iconomii ale celei prea Bune şi Dumnezeieşti Pronii, pe cît întru dînsa şi prin ce s-au lucrat cele de sub soare nouă cu adevărat şi prea preaslăvit şi lucru şi auzire: Zic adică a se uni cu trup Firea cea Dumnezeiască şi fără de stricăciune şi care este mai presus de toată nematernialnicimea, întru unul din ipostasurile sale cele mai presus de toată Dumnezeirea, adică întru al Fiului şi Cuvîntului lui Dumnezeu şi om desăvîrşit a se face, adică cu suflet cuvîntător şi a primi moartea Crucii pentru robii săi şi robi nu cunoscători de facerile de bine, ci sculători împotrivă mai vîrtos şi păgîni. Deci pe acest preaslăvit şi înfricoşat cu adevărat lucru al Dumnezeieştii Înomeniri toţi împreună cu un glas, purtătorii de Dumnezeu Părinţi Iconomiei numesc şi Iconomie în Trup, spre deosebire adică a iconomiilor celor ce cu multe alte chipuri şi prin alte mijloace totdeauna de Pronia cea prea Înţeleaptă se lucrează.

Ci cum că lucrul acesta al Dumnezeieştii Înomeniri, care este mai presus de toată mintea şi cugetul, iconomie se numeşte şi s-a zis şi s-a mărturisit. Iar pentru ce s-a numit aşa, adică iconomie, trebuie aceasta luminat s-ă spunem. Şi deci zicem, nu cele din pîntece, ci cele ale Părinţilor: Şi iconomie s-a zis şi se zice, de vreme ce nu cu pricină întîi povăţuitoare la aceasta a venit Ziditorul a toate, adică nu precum fieştecum din Bunătatea aşa venită la plăsmuirea omului, aşa şi la cea din nou plăsmuire a lui. Ci pogorîre negrăită întrebuinţînd, pentru cea nemărginită Milostivire a lui şi blîndeţe către cel ce prin amăgire şi vicleşug a căzut, şi nu era cu putinţă în alt chip a se scula el şi a dobîndi aşezarea cea dintîi, fără numai prin moartea Fiului lui Dumnezeu. Şi o adeverează aceasta sfinţitul Teodorit al Cirului la cuvîntul Proorocului Isaia: Pentru fărădelegile poporului meu s-a adus la moarte (Is. 53, 8). Aşa zicînd: Nu ar fi avut loc venirea Mîntuitorului, dacă noi nu ne-am fi arătat întru călcarea de lege. Iar cu mult mai luminat zice Sf. Chiril al Alexandriei la cuvîntul zis de Mîntuitorul: Că aşa a iubit Dumnezeu lumea, cît şi pe Fiul său cel Unul Născut l-a dat, ca tot cel ce crede în el să nu piară ci să aibă viaţă veşnică (Ioan, 3, 16). Aşa zicînd de trebuie şi ceva omenesc a zice, spre dovedire arătată a înţelegerilor: Se mîhnea oarecum trimiţînd spre moarte pentru noi pe Fiul, Dumnezeu şi Tatăl, măcar deşi ştia că nu va pătimi nimic din cele de întristare, de vreme ce şi el era fără de patimă ca cel ce era Dumnezeu, dar pe folosul cel din moarte socotindu-l, pe mîntuirea zic şi viaţa tuturor, n-a băgat seamă de dragostea cea cuviincioasă la Tată. Şi iarăşi acestaşi: Pentru aceasta şi Pavel s-a minunat zicînd: „Care pe Fiul său nu l-a cruţat, şi celelalte" (Rom. 8, 19). O măreşte foarte mult minunea dragostei celei către noi a lui Dumnezeu şi Tatăl că şi ceva din cele nevoite a voit să sufere, dîndu-L pentru noi pe Fiul Său. Că una ca aceasta ne pleacă pe noi să înţelegem, zicînd Pavel cuvîntul acela, n-a cruţat, care nu se poate zice cîndva la fiecare cum s-ar fi întîmplat, ci numai la cei ce îndrăznesc la vreun lucru mare, Precum şi Patriarhul de demult, dragostea cea Părintească lucra cele ale sale, cînd i se poruncea ca cu ale sale mîini, să-l junghie pe fiul său cel unul născut, pe care-l iubea, iar dragostea cea către Dumnezeu biruind îl pleca pe el fără de zăbavă să împlinească Dumnezeiasca Poruncă, ca să se facă chip Părintelui celui Ceresc care l-a dat pe Fiul său cel Unul Născut, ca să mîntuiască ca un iubitor de oameni pe omul care l-a zidit.

Încă şi în Dumnezeiescul şimbol aşa mărturisim, adică cum că Fiul lui Dumnezeu cel unul Născut, pentru noi oamenii şi pentru a noastră mîntuire s-a pogorît din ceruri şi s-a întrupat şi s-a Răstignit şi celelalte. Deci dar, de am fi petrecut noi în cea din început nevinovăţie nu s-ar fi pogorît Cuvîntul lui Dumnezeu în latura noastră, ca să ia asupră chip de rob şi toate să le pătimească cele ce le-a pătimit fără de păcat.

Deci iconomie pentru acestea se zice Dumnezeiasca Înomenire. Iar cu Trup pentru că gol Dumnezeu era cu neputinţă a se arăta pe pămînt şi cu oamenii împreună a petrece, după proorocia lui Baruh, 3, 38. Şi alta: Că nu era lucru al celui ce este însăşi Dreptatea, care cu goală Puterea Dumnezeirii să-l răpească pe om din mîinile diavolului, că plecîndu-l acela cu silă l-a scos din Rai şi l-a făcut rob. Şi care cuvinte le-ar fi zis atunci diavolul către Dumnezeiasca Mărime, de-ajuns le arată sfinţitul Teodorit întrebuinţînd o asemănare (În Epistola cea către Romani cap. 3). Pentru aceea dar a voit ca însăşi firea cea biruită să-l biruiască pe luptător împotrivă şi să ia biruinţa. Şi pentru această pricină a luat şi Trup şi Suflet cuvîntător, ca prin pîrga acestei luări ce s-a luat la tot neamul să facă biruinţa. Şi martor adevărat şi Dascăl luminat este Dumnezeiescul Apostol zicînd: „Că precum prin neascultarea unui om păcătoşi s-au făcut cei mulţi, aşa prin ascultarea unuia drepţăţi se vor face cei mulţi". Că îndată după ce s-a botezat împingînd pe cele trei bîntuieli ale ispititorului satana adică pe lăcomiei pîntecelui, pe a iubirii de slavă şi pe a iubirii de bogăţie, cu totul pe el l-a biruit şi mai urmă în tot chipul amăgind pe vicleanul şi mai vîrtos cu îngrijorarea cea pentru moarte, ne-a ridicat nouă semnul biruinţei, pe Cruce vădind-o puterea vrăjmaşului.

Dar va întreba socotesc cineva, zicînd: Pentru ce oamenilor li s-a dat întoarcerea la starea cea dintîi, iar dracilor nu? Dar pe această întrebare frumos ne-o dezleagă nouă şi în scurt marele luminător Ioan Damaschinul, zicînd: Că nu primeşte pocăinţă pentru că este şi fără de trup (adică îngerul). Că omul pentru neputinţa trupului a dobîndit pocăinţa. Însăşi acestea încă şi Ghenadie Scolarul le zice: Că avea, zice, sufletul (lui Adam) către Dumnezeiasca Blîndeţe celui împreunat cu prihană adică, dar amăgindu-se aşa s-a netrebnicit. Iar această iertare la draci neaflîndu-se, fără de vindecare şi de-a pururea întru ticăloşie petrec.

Şi s-a făcut întrebare de cei de pe urmă, de vrea Fiul lui Dumnezeu, şi negreşind Adam, să se întrupeze, şi de această socoteală au fost ucenicii şi următorii lui Ioan cel ce se numea Scot şi alţii oarecare din teologii latinilor, ca să facă, zic ei, încăpută oamenilor pe Slava cea de la Dumnezeu, care în alt chip era neîncăpută şi nesuferită la toată firea cea zidită, iar trupul acela ar fi fost fără de patimă, iar nu pătimitor. Dar se leapădă ca o străină şi cu adevărat Scotos adică întunecoasă această socoteală. Că nicăieri în Dumnezeiasca Scriptură nu se arată vreo înţelegere ca aceasta, în ce fel aceştia plăsmuiesc cei cu totul îndrăzneţi. Măcar că, dacă şi necăzînd Adam, trebuia să ia Fiul lui Dumnezeu Trup, pentru bunătăţile pe care ei le zic, trebuia această taină să se afle scrisă în Scriptură, precum de la Dumnezeiescul Duh insuflaţi fiind Dumnezeieştii prooroci au spus mainainte în multe chipuri ceea ce acum prin trup pătimitor s-a făcut, şi toate bunătăţile cele mai presus de cuget nouă ni le-a dăruit. Dar acum împotrivă mai vîrtos şi toată Scriptura şi unirea tuturor Dumnezeieştilor Părinţi şi a Răsăriturilor zic şi a Apusenilor, arată că pricina Înomenirii Fiului lui Dumnezeu n-a fost alta, fără numai căderea lui Adam. Foarte dar se potriveşte spre ocara şi defăimarea acestei bănuiri scoticească, adică întunecoasă, cele ce cu luare în rîs către apolinarişti

zicea marele Grigorie Teologul. Dar care le este lor şi cuvîntul Înomenirii, sau precum zic ei, al întrupării, să vedem? Dacă pentru ca să se încapă Dumnezeu cel ce în alt chip este neîncăput (vezi potrivirea) şi sub trup ca sub un acoperămînt cu oamenii împreună să petreacă, nostim le este lor chipul cel de măscărici şi plăsmuirea comediei. Ca să nu zic că şi în alt chip era cu neputinţă să petreacă cu noi, precum în rug de foc şi în chip omenesc mainainte. În epistola cea întîi către Clidonie. Din temelie precum socotesc se smulge prin acestea socoteala cea rea a lui Scot.

CAPITOLUL 2

DE A FOST DESCOPERITĂ ŞI CELOR DIN NEAMURI TAINA CEA MAI PRESUS DE FIRE A ÎNOMENIRII LUI DUMNEZEU CUVÎNTUL

Cum că Dumnezeieştii Prooroci de demult după deosebite vremi şi locuri şi feţe de Dumnezeu fiind insuflaţi au vestit mainainte Venirea Mîntuitorului cea prin a trup, sunt pline Scripturile de spunerile mainainte cele dumnezeieşti, şi nimeni din ucenicii Bisericii nu poate fi neştiutor. Dar se face cercare dacă şi unora din neamuri le-a fost descoperită taina. Dar care cum va da aceasta cineva cu lesnire, cînd Biserica cu glas mare strigă cîntînd:Taina cea din veac ascunsă şi de la Îngeri neştiută, şi în multe locuri în Dumnezeieştile laude se vesteşte, că şi de către Îngeri a fost ascunsă. Deci dacă şi fiinţelor celor nematerialnice care primesc fără de mijlocire de la Dumnezeu strălucirile cele Dumnezeieşti, le-a fost nearătată şi necunoscută, cum vom zice că le-a fost descoperită oamenilor celor materialnici şi pătimaşi, cînd şi întru întunericul cel prea adînc al necunoştinţei de Dumnezeu cel adevărat vieţuiau ei? Puţin şi cu neputinţă aceasta se pare. Dar pe Dumnezeiescul Pavel auzindu-l: Că Dumnezeu nu este numai al Iudeilor, ci şi al păgânilor. (Rom. 3, 29). Socotim, nu cumva Purtătorul de grijă cel de obşte al tuturor şi prea înţeleptul Domn şi unora din păgîni le-a descoperit oarecum această Taină mare. Că cuvintele dumnezeiescului Pavel, din care sfinţiţii cîntăreţi cîntă aşa: Că este neştiută de toată firea cea cuvîntătoare, la cei ce le privesc pe ele cu de-adînsul şi mai cu luare aminte se află că cuprind nu numai pentru Taina Întrupării, ci alt oarece. Şi ştiu că de mirare mai la toţi li se va părea cuvîntul aceasta, fiindcă toţi în scurt sunt încredinţaţi şi din sfintele cîntări şi din cuvintele de praznic cele făcute de Părinţi la Dumnezeiasca Buna Vestire, cum că de toţi în scurt este ascunsă şi neştiută. Dar pe cuvintele cele Apostoleşti mai cu cercare să le socotim. Iar să le socotim nu noi singuri şi întru înşine (că ce putem noi neînvăţaţi fiind şi spurcaţi, să zicem vrednic de înţelepciunea lui Pavel?) ci împreună cu sfinţii tîlcuitori şi înţelepţii Dascălii noştri. În epistola către Efeseni 3, 8–9 Dumnezeiescul Pavel zice aşa: „Mie celui mai mic decît toţi sfinţii mi s-a dat Darul acesta a vesti întru neamuri bogăţia lui Hristos cea neurmată. Şi a-i lumina pe toţi **care este iconomia Tainei celei din veci ascunsă** întru Dumnezeu, care le-a zidit toate prin Iisus Hristos. Ca să se cunoască cum căpeteniilor şi domniilor întru cele mai presus de Ceruri prin Biserică înţelepciunea lui Dumnezeu cea în multe feluri".

Deci arătat şi luminat, nimic pentru Taina Dumnezeieştii Întrupări nu se arată că zice în graiurile acestea Dumnezeiescul Apostol. Iar ce este aceea care zice Taină ascunsă din veci întru Dumnezeu? Sfîntul Teodorit arătat şi curat zice, iar cel întru sfinţi Teofilact de-ajuns nouă ne arată pe înţelepciunea lui Pavel. Iar Teoflact zicînd eu, pre Dumnezeiescul Gură de Aur zic, pe Dascălul lumii. Că pe ale aceluia le scurtează frumos sfîntul Teofilact. Iată dar ale lui Teofilact, cuvînt de cuvînt: **Căci cum că se vor chema neamurile, au ştiut poate prin Duhul şi Proorocii şi Îngerii.** Iar cum că pentru acest fel de bunătăţi şi ca să şadă pe Scaunul lui Dumnezeu, aceasta cine ar fi nădăjduit-o? Pentru această Taină o numeşte pe ea întru Dumnezeu ascunsă din veci, adică de sus şi dintru început. Că nu este de curînd această iconomie, şi lui numai ştiută. Ca să se cunoască acum Căpeteniilor şi Domniilor întru cele mai presus de ceruri prin Biserică înţelepciunea lui Dumnezeu cea în multe feluri. Teofilact: Nici cele de sus Căpetenii şi Domnii, nici cele de jos n-au ştiut **Taina Slavei Neamurilor. Că şi Îngerii şi Arhanghelii numai aceasta au ştiut, că Israil era partea Domnului, şi popor al lui.** Ci şi Gavriil mai aceasta o ştiau că-l va mîntui pe poporul său de păcatele lor. Iar cum că **cei din neamuri atîta de mare slavă vor dobîndi, acum au cunoscut şi cele de sus Puteri şi cele de jos, prin Biserică, adică prin cele ce s-au făcut la noi.** Că facerile de bine cele către noi, Dascăli s-au făcut lor ai Înţelepciunii lui Dumnezeu. Şi nu simplu cea în feluri a o zice pe ea, ci cea în multe feluri, pe toate meşteşugurile ei şi necuprinderea cu mintea arătînd-o.

Mai acestaşi le grăieşte Dumnezeiescul Pavel şi în capitolul 1 la Coloseni. Şi această tîlcuire a lor face sfinţitul Teofilact: Taina, zice, cea ascunsă din veci şi din neamuri, care acum li s-a arătat sfinţilor lui, cărora a voit Dumnezeu a le arăta, care este Bogăţia Slavei Tainei acesteia întru neamuri, care este Hristos întru noi, Nădejdea Slavei. După ce a spus, zice, de care ne-am învrednicit, arată şi altă mărime, cum că nici mainainte de nai cineva de acestea nu s-a înştiinţat.

Şi Taină numeşte, pe care nimeni n-a ştiut afară de Dumnezeu. Iar aceea din veci, este, cum ar fi zis cineva, dintru început. Şi adăugînd creştere la ceea ce s-a făcut, n-a zis fiecum, cărora a voit a le arăta Slava Tainei. Ci, care este Bogăţia Slavei, ceea ce mai vîrtos întru neamuri s-a cunoscut. Precum şi în altă parte zice, Iar neamurile pentru Milă să slăvească pe Dumnezeu: Că se vede cu adevărat şi întru ceilalţi dar nu atîta, pe cît întru cei mai nesimţitori decît pietrele, care se închinau pietrelor şi celor tîrîtoare. Precum de ar fi luat cineva un cîine rîios şi slăbănogit, care nici à se mişca să nu se poată şi făcîndu-l om l-ar fi pus pe scaun împărătesc, mai mult s-ar fi slăvit decît acestea la un om puţin sărac. Şi bine a zis: Tainei acesteia, că sunt şi alte taine, dar aceasta este cu adevărat Taină pe care nimeni n-a ştiut-o, care este afară de cea de obşte obişnuită şi aşteptare, a se primi adică neamurile. Aceasta zice şi sfinţitul Teodorit grăind: Taină a numit-o pe propovăduirea iconomiei, ca ceea ce de toţi era neştiută de demult, şi numai de Dumnezeu ştiută... Care este Bogăţia Slavei Tainei acesteia întru neamuri: Că neamurile întru întuneric şezînd, au primit Bogăţia cunoştinţei de Dumnezeu şi împreună cu Hristos se vor împărtăşi de Slavă. Că bogăţie a Slavei a numit-o pe dăruirea Slavei. Deci arătat este celor ce iau seama bine cum că nici întru ale Apostolului nu se aduce a înţelege pentru Tatăl taina întrupării, nici tîlcuitorii nu zic ceva de acest fel. Mai vîrtos sfinţitul Teofilact luminat şi hotărît a tălmăcit, ce este aceea ce zice Apostolul Taină ascunsă, adică a se chema şi cei din neamuri şi a se învrednici de aceeaşi Slavă, cei străini, cei urîţi, de care şi cei din tăierea

împrejur, poporul lui Dumnezeu cel ales, nu a se uni Firea cea Dumnezeiască şi nematerialnică, cu cea materialnică şi roabă şi a se face dintru un Dumnezeu Om, nu pentru Taina aceasta cea cu adevărat nouă şi prea Slăvită şi negrăită şi mai presus de cuget, este cuvîntul lui Pavel, ci pentru slava neamurilor celor întunecoase şi lepădate şi fără de Dumnezeu.

Dacă, acestea aşa sunt, precum şi aşa sunt, lucru vrednic de îndoială este, cum sfinţiţii Cîntăreţi şi cei ce au alcătuit cuvintele cele de Praznic la Dumnezeiasce Buna Vestire răsună şi propovăduiesc pentru Dumnezeiasce în Omenire că a fost ascunsă şi neştiută? Nu ştiu, şi ce să zic, nu am. Că, cum că nu este adevărat, că Taina Dumnezeieştii Înomeniri a fost ascunsă de toată zidirea cea cuvîntătoare, păzindu-se cinstea cea cuviincioasă către sfinţiţii cîntăreţi, prea luminat se arată şi prea lesne de la grăitorii de cele Dumnezeieşti Prooroci. Că cine este acela care are măcar puţină Ştiinţă de Dogmele Dumnezeieşti şi nu ştie că Dumnezeieştii. Prooroci *elţii în alt chip, în deosebiţi ani şi vremi de sus fiind insuflaţi*, luminat au spus mainainte Întruparea Domnului cea în anii cei mai de apoi? Iar a se însufla de Dumnezeiescul Duh şi a spune mainainte, aceasta voieşte să însemneze, după sfinţiţii tîlcuitori ai Proorocilor, cum că şi înţelegea şi oarecum cu ochii lor cei Proorocești vedeau cele ce le grăiau. Că de n-ar fi fost aceasta, n-ar fi zis Isaia Proorocul: „şi l-am văzut pe El, şi nu avea nici chip, nici frumuseţe, *ci* chipul lui necinstit şi mai sfîrşit decît al fiilor omeneşti" (Is. 53, 2–3). Iar cum că aceasta era o adevereşte înţeleptul Teodorit cu mirare zicînd: Şi prea mare este lucrarea Sfîrşitului Duh. Că cele ce erau să fie pe urmă, după multe neamuri aşa le-a arătat mainainte sfinţilor Prooroci, cît să nu zică ei, ci, am văzut. Aşa şi pentru Patriarhul Avraam Iisus Hristos mărturiseşte zicînd: „Avraam Părintele vostru a fost bucuros că se vadă ziua Mea şi a văzut-o şi s-a bucurat" (Ioan, 8, 56). Iar zi o zice pe a Crucii (Sfinţitul Teofilact). Că pe aceasta mainainte a închipuit-o Avraam întru aducerea lui Isaac. Pe această zi a Crucii Avraam mainainte văzînd-o s-a bucurat, fiindcă avea să se facă mîntuirea a toată lumea. Deci cum că în multe şi în multe chipuri celor de demult Patriarhi şi Proroci li s-a descoperit Taina cea mai presus de fire a Dumnezeieştii în Omeniri şi nici cea mai mică parte sau lucru al Dumnezeiştii Iconomii nu s-a lăsat neprorocit, cu totul este arătat precum s-a zis mai sus.

Iar că şi celor din neamuri,cărora Domnul a voit în deosebite vremi s-a descoperit şi aceasta o arăta ne vom ispiti. Că iată că precum ne învăţăm din sfinţita Carte a Numerilor, Baalam vrăjitorul, pe care Balac împăratul Moabitanilor a trimis de l-a chemat ca să pună sub blestem pe poporul evreu, nefiind temător de Dumnezeu din început, nici viaţă curată cîtuşi de neavînd, fiindcă Duhul cel Dumnezeiesc a mişcat limba lui, luminat mai înainte a vestit venirea cea cu Trup pe pămînt a lui Dumnezeu Cuvîntul, cu aceste cuvinte grăind: „Răsări-va o Stea din Iacob şi se va scula Om din Israil şi-i va prăda pe toţi feciorii lui Set" (Num. 23, 17). Încă şi chipul morţii celei Stăpîneşti cît de groaznic, asemenea cu Patriarhul Iacob l-a arătat zicînd: „Culcîndu-se s-a odihnit ca un leu, şi ca un pui de leu, cine îl va scula pe el?" Nevrednic era, zice Dumnezeiescul Gură de Aur, ca cel ce era străin de petrecere şi Credinţă dreaptă, dar a lucrat la dînsul Darul, pentru iconomia altora. Că şi lui Nabucodonosor (zice Sfîntul Teofilact adăugînd) celui ce era foarte păgîn, i-a descoperit venirea lui Dumnezeu şi Mîntuitorului nostru (Daniil 2, 34–35). Că a văzut Piatră care s-a tăiat fără de mîini şi a lovit chipul şi a zdrobit aurul, argintul, arama, fierul, lutul şi s-a făcut Munte mare şi

a acoperit tot pămîntul. Deci, cela ce acelea prin acela mainainte a grăit, a spus şi prin aceasta mainainte mîntuirea lumii. Ca şi la neamuri nişte proorocii ca acestea să se păstreze. Spun încă şi că Balaam a avut ucenici, care învăţau la el meseria vrăjitoriei şi avînd ei cinste pentru el au scris proorociile lui şi le-au lăsat, între care era şi aceea: Răsări-va o stea din Iacob. Las pe mult pătimitorul Iacob, că măcar deşi din feciorii lui Isav, iar nu din Israil îşi trăgea neamul, dar cea de Dumnezeu insuflată Scriptură drept şi fără de prihană şi temător de Dumnezeu mărturisindu-l, nimic nu este de mirare, dacă se împărtăşea de Proorocescul Dar.

Deci după ce din Dumnezeieştile Scripturi ne-am învăţat că de multe ori şi prin cei prea păgîni şi prea răi, prin iconomia altora, Dumnezeiescul Dar a lucrat cît să spună mainainte taina cea mai presus de fire a Dumnezeieştii Înomeniri, cu urmare este, că şi pe cele afară de Scripturi care se aduc la o înţelegere ca aceasta, să le cercăm zic, adică pe cele ce se cheamă ale **Şibilelor**. Şibila cu firea a fost femeie iar cu meşteşugul vrăjitoare adică, prorociţă, că aceasta precum zice *Suida*, voieşte să însemneze numele după limba romanilor, care nu se pare. Că multe numărîndu-se ele, şi alta din altă parte trăgîndu-se, mulţi şi din grecii cei de demult fac pomenire de dînsele pe numele ei cel adevărat pe fiecare numind-o, pe una Artemis, pe alta Ierofili, pe alta Amviti, pe alta Fito şi pe alta în alt fel, iar de obşte pe toate Şibile. Dar seamănă numele mai mult să fie al limbii caldeieşti, fiindcă şi cea întîi se numără cu numele sibilei ceea ce aproape s-a zis Sambiti fată a lui Virosu celui ce a scris cronica haldeilor, caldeia adică fiind ea sau persă. Deci acestea toate, multe prin stihuri cu măsuri le-a învăţat neamul omenesc pentru dreptate şi întreaga înţelepciune şi smerenie. Multe încă şi pentru adevărata credinţă, pe care le şi folosesc împotriva grecilor Dascălii cei vechi ai Bisericii, **Iustin Filozoful şi Mucenicul,** Clement Stromateis şi alţii, între care este şi Eusebiu al lui Pamfil, bărbat prea înţelept şi prea mult învăţat. Acesta la sfîrşitul volumului Istoriei Bisericii pune un cuvînt despărţit în 26 de cepete, care poartă acest titlu: Cuvînt al împăratului Constantin, pe care l-a scris la adunarea sfinţilor. La Capitolul 18 al acestui *cuvînt pentru Şibila Eritreancă* care se zice că a fost mainainte de războiul cel de la Troada, adică şi mainainte decît însuşi Orfeus, prea lăudatul Constantin acestea le povesteşte, că Ieria adică Popoaie fiind a lui Apollon celui din Delfi şi păzind pe Tripodul împrejurul căruia era încolăcit un şarpe, odată fiind adusă înlăuntrul celor ascunse ale acelei fără de măsură disdemonii, şi de Dumnezeiască insuflare cu adevărat făcîndu-se plină, prin stihuri pentru Dumnezeu cele ce erau să fie mainainte le-a spus, curat prin punerile înainte ale slovelor celor dintîi care se numeşte Acrostih, arătînd istoria pogorîrii lui Hristos: şi este acest Acrostih: IISUS HRISTOS TEU IIOS, SOTIR, STAVROS. Adică IISUS HRISTOS FIUL LUI DUMNEZEU, MÎNTUITOR, CRUCE. Iar stihurile ei acestea: Că va asuda pămîntul, cînd va fi semnul judecăţii şi celelalte. Şi acestea, adică fecioarei aceleia de la Dumnezeu i-au venit să propovăduiască. Şi fericită o socotesc eu pe ea, pe care Mîntuitorul a ales-o proorocită a purtării sale de grijă pentru noi. Ci cei mulţi, zice, din oamenii nu cred, măcar că mărturisesc că au fost Şibilă vrăjitoare Eritreia. Şi pentru că vreunul ai credinţei noastre, împărtăşit de piticească muză, să fi făcut stihurile acestea. Dar nu este adevărată această presupunere. Că este mărturisit, cum că Cicero aflînd cartea aceasta, a tălmăcit-o în graiul roman, mainainte de venirea lui Hristos şi a aşezat-o în cărţile sale. Acesta se spune că s-a omorît cînd a stăpînit Antonie. Iar pe Antonie

cum că August l-a biruit, care a împărăţit 56 de ani. Deci în aceşti ani ai lui August, Vergiliu cel ce era vîrful poeţilor din Italia scriindu-şi cărţile sale întru-un loc a cîntecelor lui celor păstoreşti, muze de la Sicilia, să lăudăm vestea cea mare. Ce este decît aceasta mai arătat? Că adaoge: A venit la sfîrşit înştiinţarea vrăjii Kimeii, Kimea însemnînd adică pe Şibila. Şi mai jos iarăşi: Deci acest sfinţit rînd de veacuri ni s-a pornit nouă. Vine Fecioară iarăşi, aducînd văzut Împărat. Deci care ar fi fost fecioara aceea care s-a întors? Oare nu ceea ce s-a făcut plină şi gravidă de Dumnezeiescul Duh? Şi ce este ce opreşte ca cea gravidă de Dumnezeiescul Duh să fie fiică pururea, şi să petreacă fecioară? Prea bun tîlcuitor al răspunsurilor sibiliceşti este Vergiliu. Precum se vede şi el unele ca acestea pentru Mîntuitorul zicîndu-le de acelaşi Proorocesc Duh a fost împărtăşit. Aşadar prea înţeleapta pronie a tuturor pentru mare Iconomie, precum s-a zis mai sus, de multe ori şi celor din neamuri le-a descoperit venirea Lui cea mîntuitoare.

CAPITOLUL 3

CÎND MAI VÎRTOS PRIN TRUP A VENIT ÎN LUME DOMNUL ŞI PROOROCIA PATRIARHULUI IACOB CEA PENTRU DÎNSUL A LUAT SFÎRŞIT

Cum că din veac Dumnezeu şi Tatăl mainainte a hotărît, ca în vreme rînduită să-l trimită pe Fiul său cel unul Născut, spre mîntuirea noastră a robilor săi celor netrebnici, arată Dumnezeieştile Scripturi. Iar cum **că a şi plinit sfatul,** pe care mainainte l-a hotărît, Dumnezeiescul Apostol către Galateni o arată zicînd aşa: Iar cînd a venit plinirea vremii **a trimis Dumnezeu pe Fiul său**, cel Născut din femeie, care s-a făcut sub lege, ca pe cei de sub lege să-l răscumpere, ca să luăm primirea fiască (Gal. 4, 4). Şi de vreme ce vrînd să moară patriarhul Iacob, Binecuvîntînd pe fiii săi, pentru Iuda care era al 4-lea din fii lui a scos o proorocie ca aceasta: „Nu va lipsi domn din Iuda, nici povăţuitor din coapsele lui pînă va veni cui i s-a gătit. Şi aceea va fi Aşteptarea neamurilor (Fac. 49, 10). Cum că în faţă nu pe bărbatul Iuda îl înţelege proorocia nici nu se face căutare nicidecum. Căci cîtă vreme a stat în viaţă acel unul, ca să se şi aducă la el cele prooroceşti? Dar se face căutare şi foarte cu cuviinţă, cînd mai mult la seminţia cea din el a luat sfîrşit fără sminteală proorocia. Că de la Iacob, care a zis proorocia aceasta, pînă la David fiul lui Iese, care el cel dintîi din seminţia lui Iuda a primit ungerea împărăţiei se numără mai puţin de loc de ani, în care nicăiri nu se vede să fi domnit seminţia lui Iuda. Încă nici după întoarcerea de la robie, chiar pînă la arătarea Mîntuitorului.

Că cei de neamul arhieresc se văd între aceşti ani domneau şi conduceau neamul, precum arată şi mai mult cărţile Macabeilor, nu cei din seminţia lui Iuda. Ci, precum socotesc, cele pentru proorocia aceasta, nimeni mai bine nu le dezleagă decît prea înţeleptul Eusebiu al lui Pamfil, pe care şi cuvînt din cuvînt bine este a le scrie aici. Şi cuvîntul lui este în acest chip.

Întru acea vreme şi Irod cel întîi de alt neam luînd împărătia neamului Iudeilor, se împlinea Proorocia cea prin Moisi, care zice, că nu va lipsi domn din Iuda, nici povăţuitor din coapsele lui, pînă ce va veni celui ce i s-a gătit, pe care îl şi hotăreşte că va fi Aşteptarea neamurilor. Că neîmplinite erau cuvintele proorociei în vremea care le era slobod lor de petreceau sub domnii neamului lor, care s-au început chiar de la Moisi şi au ţinut pînă la împărăţia lui August, în a cărui vreme Irod cel întîi de alt neam a luat de la romani stăpînirea Iudeii. Pentru aceea dar la unul ca acesta ajungînd împărăţia iudeilor, aproape de cea de lîngă uşi era şi aşteptarea neamurilor după proorocie, fiindcă lipsise din vremea aceea domnii şi povăţuitorii cei ce ţineau la ei stăpînirea de la Moisi pe rînd unul de la altul. Că mainainte de robia lor şi de mutarea în Babilon aveau ei împărătie şi cei întîi împăraţi au fost David şi Saul. Iar mainainte de împăraţi domni îi povăţuiau pe ei, cei ce se numeau judecători, care au început după Moisi şi după Isus Navi. Iar după întoarcerea de la Babilon de aici au avut stăpînire de cei mai aleşi şi puţini. Pentru că Arhiereii erau mai mari peste lucruri pînă cînd Pompei voievodul romanilor venind, pe Ierusalim l-a înconjurat tare şi le-a spurcat pe cele sfinte intrînd pînă la cele dinlăuntrul ale Bisericii, iar pe cel ce pe rînd de la strămoşi pînă atunci se trăgea Împărat şi Arhiereu, cu numele de Aristobul, legat la Roma împreună cu copiii trimiţîndu-l lui Hircen fratelui lui i-a dat arhieria, iar pe tot neamul iudeilor de atunci bimic romanilor l-a făcut. Dar nu după multă vreme şi Hircan, la care s-a oprit stăpînirea arhiereilor, luat fiind rob de părţi, Irod cel întîi precum am zis, din cei de alt neam ia împărăţia evreilor de la Senatul Roman şi de la August împăratul, în a cărui vreme Venirea lui Hristos cea cu trup în lume arătîndu-se, şi mîntuirea neamurilor ceea ce se aştepta sfîrşit lua şi chemarea neamurilor după proorocie a urmat. Din cere vreme domnii şi povăţuitorii cei din Iuda, zic adică cei din neamul iudeilor lipsind, prin urmare şi arhieria lor ceea ce mergea după neam fără de sminteală către cei mai de aproape stăpîni, îndată s-a tulburat.

Ai şi pentru acestea martor vrednic de credinţă pe Iosif, care arată că Irod aşezîndu-se împărat de romani, n-a mai pus arhierei din neamul cel vechi, ci oarecărora neînsemnaţi le dădea cinstea şi cum că asemenea cu Irod zice că au făcut pentru aşezarea arhiereilor şi Arhelau feciorul lui şi după el romanii, care au luat pe urmă stăpînirea iudeilor. Chiar acesta arată că şi pe veşmîntul cel sfînt al Arhierului Irod întîi închipuindu-l sub pecetea sa l-a pus, nemaidînd voie arhierului să-l aibă pe el sub dînşii, şi cum că aceasta a făcut şi Arhelau cel după dînsul şi după acela romanii. Iar acestea s-au zis de noi spre dovedirea altei proorocii ce s-a săvîrşit la arătarea Mîntuitorului nostru Iisus Hristos. Că arătat în cartea lui Daniil cuprinzînd cuvîntul un număr de oarecare săptămîni anume pînă la Hristos Povăţuitorul, pentru care în altă parte în altele am grăit, prooroceşte că după săvîrşirea acelora se va prăpădi ungerea cea de la iudei. Şi aceasta în vremea naşterii Mîntuitorului nostru Iisus Hristos luminat se arată că s-a plinit. Şi acestea de noi spre arătarea adevărului anilor de nevoie mai înainte s-au pus. Deci marele acesta dascăl arătat este că domnii din Iuda înţelege nu negreşit sceptrul împărătesc, ci povăţuire numei: şi Iuda nu chiar pe seminţia lui Iuda, ci pe tot neamul lui Israil, pe care mainainte de împărătie, Voievozi şi judecători îl povăţuiau, iar după împărăţie şi întoarcerea de la Babilon, ai avut stăpînirea, zice, de cei mai aleşi şi puţini, pînă cînd de la romani a luat împărăţia neamului Irod cel de alt neam, în a cărui vreme şi Domnul nostru Născîndu-se în Betleem i-a dat fără de sminteală proorociei sfîrşitul.

Şi trebuie a şti, că mainainte de robia în Babilon despărţiţi fiind cei din Iacob în două împărăţii, aveau şi două numiri, că cei din Samaria se numeau Israil şi israiliteni, iar cei din Ierusalim se numeau la proorocul Iuda şi Iudei. Iar după întoarcerea din Babilon, unindu-se unul cu altul aceste două popoare, şi cunoscîndu-şi rudenia cea de la început, s-au numit Iudei şi au rămas aşa numindu-se din seminţia cea mai puternică şi mai cinstită, adică dintru a lui Iuda pînă şi la însăşi venirea Mîntuitorului. Şi precum proorocia patriarhului Iacob se vede că fără de sminteală s-a împlinit cu totul la Venirea Mîntuitorului nostru, aşa cu adevărat şi toate proorociile celorlalţi prooroci, cîte au vestit mainainte pe cele ale Dumnezeieştii Iconomii de la însăşi Zămislirea pînă la Dumnezeiasca Înălţare şi chiar pogorîrea Duhului Sfînt şi nici una n-a rămas nicidecum împlinită. Şi ar fi fost lucru nu de prisosit, nici în deşert ca pe fiecare proorocie la fiecare parte, sau lucrare a iconomiei a o potrivi şi împlinită a o arăta, dar este osteneală şi greutate nu puţină şi de această arătare pe scurt străin.

CAPITOLUL 4

CUM CĂ CU ADEVĂRAT DUMNEZEU CUVÎNTUL TRUP ŞI SÎNGE A LUAT ADICĂ ÎMPOTRIVA NĂLUCITORILOR

Precum la teologie rupturile de bucăţi ale ereticilor s-au sculat asupra Dumnezeirii celei Adevărate aşa şi la Iconomia lui Dumnezeu Cuvîntul ca nişte rele şi otrăvitoare fiare şi mulţimi ale celor ce viclenesc s-au arătat, alţii de altă parte pornindu-şi limbile lor cele nedrepte asupra Arătării celei adevărate a Mîntuitorului, de la însăşi vîrsta cea dintîi a Bisericii, adică de cînd erau încă în viaţă Dumnezeieştii Apostoli. Că în veacul 1 **Saturnin şi Vasilid** cel ce de la Şimon vrăjitorul au luat seminţele cele rele, **învăţau cum că Domnul n-a luat trup adevărat, ci după închipuire s-a arătat om,** pentru aceea prin urmare cum că nici n-a pătimit el cu adevărat, ci Fata sa a pus-o împrejurul lui Şimon Crineanul şi pe acesta ce se arăta că este Hristos, dar nu era cu adevărat, l-au pironit pe cruce iudeii, iar el de departe uitîndu-se rîdea. Pe ale acestora bîrfeli şi cu totul fără de nici un temei plăsmuite basme, cu cuvinte tari le-a surpat Tertulian şi Irineu şi prea înţeleptul Clement Stromasis. Minciunile acestea le-a primit în veacul 2 Cherdon viclean la cuget şi Marion cel din Pont, pe care cel dintîi născut al diavolului l-a numit Dumnezeiescul Policarp. Încă şi Valentin care a bîrfit că Mîntuitorul n-a luat trup materialnic, ci din cer aducînd Trupul, ca printr-un jghiab a trecut prin fecioara. În veacul 3 **Manet, cel numit cu numele turbării,** încă mai mult asupra adevărului s-a turbat ticălosul, că zicea, cum că Domnul nici suflet, nici trup n-a luat, ci s-a arătat numai ca un om nimic omenesc avînd, încă cum că şi Crucea şi Patima şi moartea după nălucire s-a făcut. Iar pe învierea trupului ca pe un basm o leapădă. Dar li se astupă gurile lor cele spurcate, întîi adică din puterea şi tăria Dumnezeieştilor Scripturi. Că chiar împotriva acestor păgîni se vede că a scris Dumnezeiescul Ioan evanghelistul pe 1Ioan, cap 4, 2–3, zicînd: „Tot duhul care mărturiseşte pe Iisus Hristos, că a venit în trup, de la Dumnezeu este. Şi tot duhul care nu mărturiseşte pe Iisus Hristos, că a venit în Trup, de la Dumnezeu nu este, şi

acesta este a lui Antihrist". Şi la începutul sfintei Evanghelii zice el: Şi Cuvîntul trup s-a făcut şi s-a sălăşluit între noi (Ioan, 1, 14). Şi către Romani: Hristos se zice din sămînţa lui David după Trup (Rom. 1, 3). Ci şi fiu al lui David, fiu al lui Avraam, Dumnezeieştii evanghelişti se văd că-l zic pe ei istorisindu-i Neamul. Şi către evrei Dumnezeiescul Pavel: Deci de vreme ce pruncii s-au împărtăşit trupului şi sîngelui, şi El asemenea s-a împărtăşit acelorași (Evrei 2, 14), ci şi la Cina cea de Taină: „Luati, mîncati, acesta este trupul Meu şi Beţi dintru acesta toţi, acesta este sîngele Meu" (Mt. 26: 26, 27). Iar după Înviere: Pipăiţi-mă şi vedeţi că duhul carne şi oase nu are precum Mă vedeţi pe Mine avînd (Lc., 24:39). Încă şi toţi privind s-a înălţat la cer cu trupul cu care iarăşi va să vie să judece viii şi morţii. A doua li se astupă gurile din învăţătura cea de obşte a Părinţilor şi mai mult din Sfîntul simbol al Credinţei, unde predau Dumnezeieştii Părinţi, cum că pentru noi oamenii şi pentru a noastră mîntuire Fiul lui Dumnezeu şi Dumnezeu Cuvîntul s-a pogorît din ceruri şi s-a întrupat din Sfînta Născătoare de Dumnezeu şi pururea Fecioara Maria şi s-a făcut om şi s-a răstignit cu Trupul în vremea lui Pontiu Pilat.

Dar aduc împotrivă nălucitorii cuvîntul acela din Epistola către Filipeni 2, 7–8: Întru asemănare omenească făcîndu-se şi cu închipuirea aflîndu-se ca un om. Dar învaţă'se înţelepciunea cea adevărată a graiurilor celor apostoleşti de la sfinţii tîlcuitori. Că Domnul zic ei, nu toate ale noastre le-a avut, ci unele nu le-a avut, precum a se naşte din împreunare, a face păcat şi nu era numai ceea ce se vedea ci şi Dumnezeu, nu era om gol. Pentru aceasta zice, întru asemănare omenească. Că noi suntem suflet şi trup, iar acela Suflet şi Trup şi Dumnezeu. De vreme ce şi cînd zice, întru asemănarea trupului păcatului, nu aceasta o zice că n-a avut trup, ci cum că Trupul acela n-a păcătuit, dar asemenea era cu trupul cel păcătos după fire, nu după răutate. Deci precum acolo asemenea, pentru că nu era toate întocmai, aşa şi aici asemănarea, pentru că nu s-a născut din împreunare, pentru nepăcătuire, adică pentru că n-a făcut păcat, pentru că nu era om gol. Acestea zice sfinţitul Teofilact. Zice şi Teodorit aşa: Aceasta pentru Dumnezeu Cuvîntul zice: Că Dumnezeu fiind nu se vedea Dumnezeu, fiind îmbrăcat în firea omenească. Lui dar se potriveşte cuvîntul acela: Ca omul, căci firea ceea ce s-a luat, cu adevărat era aceasta. Încă aduc împotrivă şi acelea ale Apostolului, adică: Omul cel dintîi din pămînt este pămîntesc, al doilea om Domnul din Cer (1Cor. 15:47) deci dar n-a luat trup din Fecioară. Ci răspundem: Că cu cuvîntul uneia şi aceleaşi fete zice acestea Apostolul, nu cum că Trupul cel luat din cer s-a pogorît. Că asupra celui ce aşa cugetă, în epistola către Clidonie întîi şi către Apolinarie acest fel de anatematisme a dat marele Grigorie Teologul: Oricine zice că Trupul din cer s-a pogorît, dar nu este de aici şi de la noi, să fie anatema. Căci cuvîntul acela, al doilea Om din Cer: şi în chip este cel ceresc aşa sunt şi cei cereşti. Şi nimeni nu s-a suit în cer, fără numai cel ce s-a pogorît din cer Fiul Omului. Şi orice alt ce de acest fel trebuie a le socoti ca să zic pentru unirea către cel Ceresc, care aceeaşi este cum am zis mai sus, adică cu cuvîntul uneia şi aceleaşi feţe. Lîngă acestea pun cuvîntul de la 2Cor. 5:16: Şi de am şi ştiut pe Hristos după Trup, dar de acum nu-l mai ştim. Ca cum adică după înviere pe Trupul cel luat de el, Hristos l-a lepădăt. Ci însă trebuiau să ia aminte la cuvîntul acesta, ca şi pentru cei ce-i vedea cu ochii lui, însăşi aceasta o grăia zicînd: Pentru aceea noi de acum pe nimeni nu ştim după trup. Că cei ce mainainte vieţuiau după voile trupului, botezîndu-ne acum şi nemaivieţuind ei după poftele trupului,

s-a zis de Apostolul că nu mai viețuiesc după trup. Și iarăși aceasta și pentru Hristos trebuie s-o înțelegem, cum că adică Hristos se zice că a viețuit după trup, adică după patimile cele neprihănite ale firii, pentru că a și flămînzit și a și însetat. Iar acum nu mai viețuiește după trup, adică de toate patimile cele firești și nieprihănite s-a izbăvit. Așa tîlcuiește sfîntul Teofilact .

CAPITOLUL 5

CUM CĂ ȘI SUFLET CUVÎNTĂTOR ÎMPREUNĂ CU TRUPUL A LUAT, ADICĂ ÎMPOTRIVA APOLINARIȘTILOR

Fiindcă în capitolul cel de aproape, adică în al 4-lea de Apolinarie împreună cu Marele Părinte Grigorie am pomenit, să zicem aici deosebi și pentru nebuna lui înșelare. A fost acesta în veacul 4 în care și Luminătorii cei mari ai lumii Vasile și Grigorie străluceau și Epifanie și Grigorie de Nisa. Și doi au fost nu unul cei ce se numeau cu același nume tatăl și fiul, din Laodiceia Șiriei trăgîndu-se. Și era spun unii, tatăl Apolinarie episcop al Laodiceii, iar după alții preot întru învățătură la vîrf ajungînd. Acesta după Teodoret și în teologie a aflat oarecare trepte fără de socoteală, Mare adică numindu-l peș Duhul Sfînt, Iar mai mare pe Fiul, iar prea mare pe Tatăl. Iar ceea ce l-a arătat pe el vestit începător de eres, aceea a fost, că la iconomie (întrupare) bîrfea că s-a întrupat Dumnezeu Cuvîntul, trup luînd și suflet, nu pe cel cuvîntător ci pe cel necuvîntător, pe care sadnic adică viețuitor obișnuiesc a-l numi. Că pe minte altceva orișice deosebit de suflet grăind că este, a zis că nu s-a luat, ci a fost de-ajuns firea cea dumnezeiască spre a împlini trebuința minții, și n-a înțeles nepriceputul, măcar că era prea înțelept, că nici de trup de n-ar fi voit n-ar fi avut trebuință, ci s-ar fi arătat și fără de trup, precum de demult patriarhilor. Deci se împotrivește acest fără de socoteală eres și Dumnezeieștilor Scripturi și socotelii celei drepte. Că cel ce este lipsit de suflet cuvîntător, nu este om, ci ceva din dobitoacele cele afară de om, bou poate, sau cal, sau ceva de acest fel. Dar mărturisește Biserica cea sobornicească, precum Dumnezeu desăvîrșit pe Hristos, așa și om desăvîrșit pe același. Iar om desăvîrșit cum poate fi, lipsit fiind de minte? Pentru acestea si Marele Grigorie în epistola către Caledonie, luînd-o în rîs pe socoteala lor, să nu ne zavistuiască nouă, zice, de mîntuirea cea cu totul deplin, nici numai oase și vine și zugrăvie de om să puie împrejur la Mîntuitorul. Că de este el om fără de suflet, aceasta și arienii o zic, ca să aducă patimă la Dumnezeire. Că oare cum adică cel ce mișcă trupul, acela și pătimește. Iar de este însuflețit, dacă nu este înțelegător, cum este și om? Că omul nu este dobitoc fără de minte. Și nevoie este, ca forma să fie de om și obrazul, iar sufletul de vreun cal, sau bou, sau alt dobitoc din cele fără de minte, și deci acesta va fi și cel ce se mîntuiește. Și m-am amăgit eu de adevăr, altul cinstindu-se, altul eu lăudîndu-mă. Iar de este înțelegător, iar nu fără de minte omul să înceteze de a înțelege așa rău. Deci cel ce în om fără de minte a nădăjduit lipsit de minte este cu adevărat și nu este vrednic cu totul întreg a se mîntui. Că ce este neluat este nevindecat: Iar ce este unit cu Dumnezeu, aceea se mîntuiește. Dacă jumătate a greșit Adam, jumătate este și

ceea ce s-a luat şi ceea ce se mîntuieşte. Iar dacă tot întreg a greşit, cu totul întreg cu cel ce s-a născut este unit, şi tot întreg se mîntuieşte.

Iar împlinirea Dumnezeieştilor cuvinte este, de vreme cu aceste graiuri, Dumnezeu omul pentru sine zice, către ucenicii săi adică: Întristat este sufletul Meu pînă la moarte. (Mt. 26,38–39). Iar către Cerescul său Părinte: Părintele Meu de este cu putinţă treacă de la Mine paharul acesta, însă nu precum voiesc Eu, ci precum Tu voieşti. Că ale cui sunt graiurile acestea? Ale Dumnezeirii? Dar Dumnezeirea este fire cu totul fără de patimă, dar ale sufletului celui necuvîntător? şi care cîndva din dobitoacele cele necuvîntătoare au căzut sub întristare, sau s-a auzit că voieşte mai mult aceasta decît aceea, de vreme ce ştim pe voinţă că este înjugată cu cuvîntul, şi numai a omului deosebită? Ci şi cele ce către evrei le zice Marele Apostol pentru Hristos, cum că adică în zilele trupului său cereri şi rugăciuni către cel ce putea să-l mîntuiască pe el din moarte, cu strigare tare şi cu lacrimi a adus şi a fost pentru buna sa cucernicie, oare cu aceasta nu mustră arătat nebunia apolinariştilor? Că cine este cel ce cu strigare tare şi cu lacrimi se roagă? Dumnezeirea cea întru Hristos? O păgînătate! Dar trupul gol? O Nebunie! Dar sufletul cel necuvîntător? O necuvîntare şi nesocoteală a celui ce mult se laudă întru învăţătură! Încă dintr-ale Dumnezeiescului Grigorie din acelaşi loc: Dar care le este lor şi cuvîntul înomenirii, sau precum zic ei, al Întrupării, să vedem? Dacă, ca să se încapă Dumnezeu, cel ce în alt chip este neîncăput şi sub trup ca sub un acoperămînt cu oamenii împreună să petreacă, nostim le este lor chipul cel de măscărici, şi plăsmuirea comediei. Ca să nu zic, că şi în alt chip era cu putinţă să petreacă cu noi, precum în Rug de foc şi în chip omenesc mainainte. Iar dacă pentru a se dezlega osînda păcatului, sfinţind cu cel asemenea pe cel asemenea, precum a avut trebuinţă de trup pentru trupul cel osîndit şi de suflet pentru suflet, aşa şi de minte pentru minte, care nu numai a greşit în Adam, ci şi întîi a pătimit, precum vorbesc la boli. Că ceea ce poruncă au primit, aceasta şi porunca n-au păzit, iar ceea ce n-au păzit, aceasta şi călcarea a îndrăznit, iar ceea ce au călcat, aceasta şi de mîntuire avea trebuinţă mai vîrtos, iar ceea ce de mîntuire avea trebuinţă, aceasta s-a şi luat. Mintea dar s-a luat. Aceasta acum s-a dovedit, măcar de nu voiesc, cu geometriceşti, precum zic ei, sile şi dovediri. S-a osîndit ticălosul acesta eres de Sfinte Şinoade, în Antichia şi în Roma de Damas Papa cel prea dumnezeiesc.

CAPITOLUL 6

ÎMPOTRIVA CELOR CE PĂGÎNEŞTE SI NEBUNEŞTE DESPART PE CEL UNUL FIUL, ÎN DOI FII, ADICĂ ÎMPOTRIVA NESTORIENILOR

Pe unul şi acelaşi Fiu, care mainainte de toţi vecii din Tatăl cel fără de început s-a Născut şi din Maria Feciora în veacurile cele mai de pe urmă, fără ispită bărbătească după trup a ieşit îl mărturisim, iar nu altul pe cel din Dumnezeu Tatăl şi Dumnezeu, şi altul pe cel din Maria, adică om gol, precum de demult Pavel de Samosata bîrfea zicînd, că nu este Dumnezeu cel ce s-a născut din Maria Feciora, ci om gol. Iar după aceasta urîtorul de Dumnezeu Nestorie pe la începutul veacului 5 prin lăsarea lui

Dumnezeu făcîndu-se arhiepiscop al Constantinopolului a îndoit socoteala cea rea a aceluia, a celui de Samosata, iar mai mult şi la vîrful păgînătăţii a adus-o, învăţînd de pe acea înaltă catedră în auzul întregului popor ortodox, şi aceste prea păgîneşti cuvinte cu gura sa grăindu-le: **Nu a născut, o Bunule, Maria Dumnezeu, ci a născut om** Organ al îndumnezeirii, şi altele ca acestea, pe care şi, a le grăi şi a le scrie fără de oarecare cutremurare, nu este cu putinţă. Pentru aceea şi cu urmare după acest fel de păgînătate a lui şi asupra preaîăudatei Născătoarei de Dumnezeu nu s-a cutremurat păgînul a ridica război, zicînd că nu se cuvine a se numi Născătoare de Dumnezeu, ci Născătoare de Hristos, ca aceea ce a născut om gol, zice, pe Hristos. Şi aşa de iute l-a aţîţat pe acest război, cît şi anatema în Biserica ortodoxilor au dat asupra celui ce zicea **Născătoare de Dumnezeu pe Maica lui Hristos.** S-au tulburat ortodocşii de peste tot după ce s-au auzit acestea şi cît despre dînsul zice Dumnezeiescul Chiril Alexandrinul, nu numai noi cei de peste tot vii ne-am anatematisit, ci şi cei ce întru Hristos au adormit Dumnezeieştii Părinţi, Atanasie acela şi ceilalţi toţi. Că toţi în cuvintele lor Născătoare de Dumnezeu o numesc pe Maica lui Emanoil, nu ca ceea ce s-a făcut începătură a Dumnezeirii, să nu fie! Ci ca aceea ce a Născut Dumnezeu întrupat. Deci Organ al Dumnezeirii hulind numea pe cel ce din Fecioara, după el, s-a născut gol om, cum adică pentru sporirea în fapta bună iubindu-l pe el Dumnezeu Cuvîntul, şi ca întrunul din Prooroci, **după dar locuind în el** şi lucrurile cele preaslăvite lucrîndu-le. Pentru aceasta dar slujitor şi închinător de om s-a şi numit prea spurcatul, ca cel ce nu Dumnezeu adevărat împreună şi om adevărat pe Hristos îl socotea, ci numai om învrednicit de dar dumnezeiesc, precum adică şi pe Moisi şi pe Isaia, şi pe ceilalţi Prooroci, şi pentru aceasta se vede că la Dumnezeiasca înomenire şi pe cel unul Hristos în doi Fii îl despărţea. Unul adică Cuvîntul cel mainainte de veci al Tatălui celui mainainte fără de început şi altul cel ce l-a Născut Fecioara Maria gol om, după păgînescul lui eres.

Ci şi pe acesta dumnezeieştii Părinţi cei ce s-au adunat la Efes 200 la număr, Chiril al Alexandriei a toată lumea fiind exarh, ca şi cel ce mainainte i-a mustrat socoteala cea rea, după dreapta judecată şi de pe scaun l-a surpat de Preoţie, şi sub veşnica anatemă l-a pus şi pe el şi pe cei ce erau la o socoteală cu el. Iar pe ortodoxa credinţă a arătat-o, urmînd la cele ce mainainte foarte bine de cei 318 purtători de Dumnezeu Părinţi în Sfîntul Simbol s-a dogmatisit. Că după ce au teologhisit aceia pe Naşterea cea fără de început a celui unul Născut, pogorîndu-se la Taina întrupării, nu alt Fiu zic pe cel ce s-a Născut din Fecioara, ci pe însuşi acela cel ce din Tatăl lumină din Lumină a strălucit îl propovăduiesc, cum că pentru noi oamenii şi pentru a noastră mîntuire s-a pogorît din ceruri şi s-a întrupat de la Duhul Sfînt şi s-a făcut om. Iar aceea ce s-a întrupat după prea marele Chiril, aceasta voieşte să însemneze, cum că **Dumnezeu Cuvîntul din însăşi zămislire s-a unit după Ipostas cu trup însufleţit cu Suflet cuvîntător, din sîngiurile cele preacurate şi fecioreşti,** întru alt al său deosebit Ipostas (sau în al său Ipostas avea starea făcînd pe trupul cel luat din firea omenească), **Ipostăsuind luarea firii omeneşti** şi unul şi acelaşi desăvîrşit Dumnezeu, şi desăvîrşit om, din ceea ce peste fire în pîntece l-a purtat, fără de patimă şi negrăit ieşind.

Pentru aceasta şi **Născătoare de Dumnezeu**, ceea ce mai presus de fire şi de cuvînt l-a Născut, de toţi sfinţii chiar de la Dumnezeieştii Apostoli, cu cuvinte şi socoteli prea drepte s-a dat a se mărturisi şi a se propovădui. Că ne-a născut nouă cu

adevărat **Întrupat pe Emanuil** (Is. 7, 14) „Iată Fecioara în Pîntece vă lua şi va **Naşte** fiu, şi va chema numele lui Emanuil, care evreiesc fiind **se tîlcuieşte Dumnezeu şi om.** Şi cum dar nu este Născătoare de Dumnezeu chiar şi cu adevărat, ceea ce a născut pe cel ce este împreună Dumnezeu şi om? Pe cel ce este adică Dumnezeu mainainte de veci şi s-a făcut şi om pentru iubirea de oameni în zilele cele mai de pe urmă. Zice evanghelistul Ioan: „La început era Cuvîntul şi Cuvîntul era la Dumnezeu, şi Dumnezeu era Cuvîntul" (În. 1, 1–14) şi Cuvîntul Trup s-a făcut şi s-a sălăşluit întru noi, adică s-a înomenit, **om** desăvîrşit făcîndu-se. Iar Pavel la Filipeni 2, 5–6: Aceasta să se înţeleagă întru voi, care şi întru Iisus Hristos. Care în chipul lui Dumnezeu fiind (adică Dumnezeu fiind Adevărat) nu răpire a socotit el a fi întocmai cu Dumnezeu, ci s-a deşertat pe sineşi, chipul robului luînd, adică firea cea omenească. Pentru că chipul în loc de fire este pus şi se înţelege după sfinţii tîlcuitori.

Deci prin aceasta şi altele mai multe locuri ale Dumnezeieştii Scripturi, se arată că nu altul şi altul la Dumnezeiasca Iconomie (întrupare) este Fiul, ci unul şi acelaşi, care Dumnezeu împreună şi om este închinat şi Slujit (sau, căruia ca celui ce este Dumnezeu împreună şi om se aduce închinăciune şi slujire): şi mulţi Dumnezeieşti Părinţi multe şi bune zicînd la această mai presus de fire taină a Dumnezeieştii Înomeniri, luminătorul cel mare al Alexandrinilor şi a toată lumea, Dumnezeiescul, zic, Chiril, mai presus de toţi cu cele de Dumnezeu înţelepţite tîlcuiri ale sale a luminat-o şi curăţ a arătat-o şi în Epistoliile cele către Credincioşii Împăraţi, şi către alţi mulţi episcopi şi monahi şi în Apologiile, care către Răsăriteni şi către Teodorat al Cirului, pentru cele 12 capete, adică anatematisme prea cu înţelepciune le-a făcut. Că mai toată viaţa fericitul împotriva hulelor răului credincios Nestorie a cheltuit-o nevoindu-se, Apărător prea mare al Slavei celei întru tot lăudatei Născătoarei de Dumnezeu, mai mare decît oricare altul făcîndu-se. **A celei mari Minţi este Naştere şi unirea cea după ipostas**, care tare l-a smintit pe Teodorit şi cu toate puterile de el a fost luptată, dar s-a primit ca o dogmă foarte potrivită, de Biserica cea Sobornicească precum şi aceea, Omousios, adică de o fiinţă, care de Şinodul cel dintîi cu Dumnezeiască însuflare s-a dat. Că unire după ipostas zice Dumnezeiescul Părinte pe unirea cea întru Ipostasul lui Dumnezeu Cuvîntului a trupului, adică a firii celei omeneşti, cu firea cea Dumnezeiască. că deosebit ipostas n-a avut firea cea omenească la Mîntuitorul Hristos, ca să nu fie, după cum zice Nestorie, doi fii. Acesta este unirea cea după ipostas.

CAPITOLUL 7

PENTRU CELE DOUĂ FIRI ALE LUI HRISTOS, ADICĂ ÎMPOTRIVA MONOFIZIŢILOR

N-a trecut multă vreme după acea şi se scorneşte altă nouă născocire cu totul împotrivă celei a lui Nestorie, care aducea o Fire la Hristos.Că oarecare cu numele Eutihie Arhimandrid fiind în una din Mănăstirile din Constantinopol, învăţa cum că Hristos mainainte de unire era din două firi, iar după unire de o fire. Că Nestorie fiindcă despărţea pe cel unul Hristos în două firi, unire a celor două firi nu voia să zică

ci numai împerechere în loc de unire, precum ar avea două ipostasuri, adică Fețe între dînsele. Iar ticălosul Eutihie ca cum lui Nestorie împotrivindu-se, zicînd la Hristos o fire din două arătat era că nici unire nici împărechere a Firilor nu socotea, ci tulburare, sau împreună turnare sau amestecare a celor două firi, în alta oarecare afară de cele două, ciudată adică şi străină, după care Hristos nu ar fi putut nici cu Tatăl, nici cu Maica sa să fie de o Ființă. Că nici una din cele două firi după hulitoarea lor socoteală, n-a rămas ceea ce a fost. Iar noi mărturisim pe Hristos, cum că, ca cela ce este Fiul lui Dumnezeu, şi Dumnezeu Adevărat, mainainte ce s-a făcut unul alcătuit din două firi, care le poartă pe amîndouă unite una cu alta din însăşi zămislirea după unire negrăită, şi întru sineşi încăpîndu-se, fără tulburare, fără amestecare, şi fără schimbare desăvîrşit Dumnezeu şi desăvîrşit om acestaşi în două firi desăvîrşite fiind ele, cunoscîndu-se.

Deci pe cel ce nu odată ticălos Eutihie, de vreme ce la sfîrşitul Şinod cel din Constantinopol, cînd Flavian cel ce mai pe urmă a luat sfîrşit mucenicesc, era Arhiepiscop, de Eusebie retorul, care mai pe urmă s-a făcut episcop Dorileilor, s-a vădit că este rău credincios, pentru că acestea le cugeta şi le învăța şi cu toate chipurile fiind sfătuit şi îndemnat să aleagă dogma cea ortodoxă, şi să primească socoteala cea sănătoasă a Bisericii Soborniceşti, nicidecum n-a voit, cu dreptate l-a lipsit şi de preoție şi de stăpînirea Mănăstirii, şi chiar acei Dumnezeieşti Părinti şi mai pe urmă sfîntul şi marele Şinod ecumenic din Calcedon, chiar pentru aceasta ce a tulburat toată lumea, cu poruncă împărătească fiind adunat, care şi sub veşnică anatemă şi pe el şi pe toți în scurt care s-au numit monofiziți i-a pus şi mai ales pe Dioscor al Alexandriei, ca pe cel ce s-a unit la un cuget cu Eutihie şi l-a pogorît pe prea Dumnezeiescul Flavian la sinodul 2 ce s-a făcut în Efes, care s-a numit tîlhăresc şi pricină a dat de s-a omorît chiar în sinodul cel fără de lege fericitul Flavian, pe care şi mucenic Părinții cei de la şinodul 4 l-au numit, zicînd: Mucenicul pentru noi se va ruga.

Deci doimea firilor lui Hristos se arată şi din Dumnezeieştile Scripturi, dar se arată şi din lucrările celor două firi, pe care pe acestea tot din Scripturi le învățăm: Deci dumnezeiescul Ioan evanghelistul zicînd cum şi Cuvîntul trup s-a făcut a adaos îndată, şi s-a sălăşluit întru noi. Care acest fel de înțelegere are, după sfîntul Teofilact, sau mai bine să zic, după Dumnezeiescul Gură de Aur. Fiindcă mai sus a zis, zice, că Cuvîntul trup s-a făcut, ca să nu socotească cineva, cum că o fire de aceea s-a făcut Hristos, pentru aceasta adauge: Şi s-a sălăşluit întru noi, ca să le arate pe cele două firi, pe a noastră şi pe a Cuvîntului. Că precum de altă fire este sălaşul şi de altă fire cel ce se sălăşluieşte în el, aşa şi Cuvîntul, de vreme ce se zice că s-a sălăşluit întru noi, adică întru firea noastră, de altă fire este deosebită de a noastră, că măcar deşi unul este cu Ipostasul, adică cu Fața, dar îndoit este cu Firile. Le arată pe cele două firi ale lui Hristos şi Dumnezeiescul Apostol Pavel în multe locuri în epistola către Filipeni, 2,6–7: Carele în Chipul lui Dumnezeu fiind, nu răpire a socotit a fi el întocmai cu Dumnezeu, ci s-a deşertat pe sine, chipul robului luînd, chip în loc de fire înțelegîndu-se, după sfinții tîlcuitori, care arată, cum că nu schimbîndu-se cu firea, ci făcînd pogorîre, pentru iubirea de oameni cea nespusă, rămînînd Dumnezeu, ceea ce era, a luat pe ceea ce nu era, adică a unit-o cu sineşi pe firea ceea de rob a oamenilor. Pentru aceasta dar arătat este că două împreună sunt şi se păzesc neschimbate firile după unire. Şi ucenicul cel iubit chiar acestea vrea să le arate în cele ce zile la începutul Epistolei întîi. Ceea ce era de la început ceea ce am auzit, ceea ce am văzut cu ochii

noştri, ceea ce am pipăit, şi mîinile noastre au pipăit pentru Cuvîntul Vieţii. Căci arătat aste că ceea ce era de la început, a fost firea Dumnezeirii, iar ceea ce era supusă la privire şi pipăire a fost trupul omenesc cel luat, care fireşte era prins şi pipăit. Prin care pipăire şi bîrfeala înomenirii celei după nălucire, prea cu înţelepciune se surpă. Ci cu greu este a număra toate locurile Dumnezeieştilor Scripturi. Deci urmează dovedirea din cea din două lucrări pentru aceste două firi, pe care o lăsăm în cap. 8 cel următor, ca să nu zicem de două ori aceeaşi de prisosit. Că în acesta se va face întradins cuvînt pentru cele două voi şi două lucrări ale Mîntuitorului.

CAPITOLUL 8

ÎMPOTRIVA CELOR CE RĂU ŞI NEBUNEŞTE AU SOCOTIT, ŞI ÎNVAŢĂ LA HRISTOS O VOIE ŞI O LUCRARE

Două voi fireşti şi două lucrări la Domnul nostru Iisus Hristos şi a zice şi a socoti, ne învăţăm din Dumnezeieştile Scripturi şi din Tradiţia Bisericească. Că de vreme ce îndoit în firi mărturisim pe Hristos după unire, de nevoie după urmare trebuie să mărturisim la el şi lucrările şi voile. Că nici o fiinţă nu poate fi nelucrătoare nici fără de voie, cuvîntătoare fiind ea, adică de sineşi stăpînitoare. Că în alt chip cel ce nu va mărturisi la Hristos două voi adică Dumnezeiască şi omenească şi două asemenea lucrări, adică Dumnezeiască şi omenească va fi silit să cadă în nebunia montheliţilor. Deci se arată luminat din Dumnezeieştile Scripturi cele două voi. Că la evanghelistul Ioan: „Mîncarea Mea este ca să fac voia Tatălui celui ce m-a trimis pe Mine şi să săvîrşesc lucrul Lui" (În. 4, 34). Unde voia ceea ce este în el ca om o deosebeşte de voia Tatălui, care este una şi aceeaşi întru cîte Trele Dumnezeieştile Feţe. Luminat încă şi descurcat la capitolul 6 zice: Că m-am pogorît din cer nu ca să fac voia Mea (adică cea omenească) ci voia Celui ce M-a trimis pe Mine (care este cea Dumnezeiască). Că una iar nu alta şi alta este voia Tatălui şi a Fiului şi a Sfîntului Duh. Şi în vremea patimii, ferindu-se ca un om de paharul morţii, Părintele Meu, zice, de este cu putinţă, treacă de la Mine paharul acesta, însă nu precum voiesc Eu, ci precum Tu (Mt. 26:39). Întru care este arătat, că aceea, adică nu precum voiesc Eu, este voia cea omenească, iar aceasta adică precum Tu, este Voia cea Dumnezeiască. Că Voia Tatălui, acestaşi este şi a lui ca acelui Dumnezeu.

La fel din Dumnezeieştile Scripturi se arată şi cele două lucrări. Pentru că firile cele deosebite pun înainte şi lucrări deosebite, şi împotrivă din lucrările cele deosebite se arată firile cele deosebite. Deci zice Sfîntul Matei 8, 14–15: Că venind Iisus în casa lui Petru, a văzut-o pe soacra lui zăcînd şi aprinsă de friguri şi s-a atins de mîna ei, şi au lăsat-o pe ea frigurile şi s-a sculat şi le slujea lor. Deci a se atinge de mînă era lucrarea omenească, care lucru este arătat. Iar a o lăsa pe ea frigurile îndată nu este lucrare omenească, ci Dumnezeiască cu adevărat. Aşa la iubitul evanghelist a scuipa pe jos, a face tină din scuipat, a unge cu tina peste ochii orbului, erau lucrări ale trupului, adică ale firii omeneşti, iar din acestea a vedea şi a dobîndi vederea cu totul

era arătat lucrare a Dumnezeirii celei ce le-a făcut acestea. La fel la învierea lui Lazăr, a întrebat (Ioan,11, 31) : Unde l-aţi pus pe el, a lăcrimat la mormînt, a striga cu glas mare, erau lucrări ale firii celei omeneşti iar a ieşi viu din mormînt, legate fiindu-i mîinile şi picioarele cel mort de patru zile, cu adevărat a Puterii celei Dumnezeieşti era lucrarea. La sfîrşitul capitolului 7 se făgăduia cuvîntul să arate aici din lucrări deosebirea firilor întru Hristos, şi iată din locurile evangheliceşti cele ce s-au arătat ceea ce se căuta. Că dacă precum este socoteala cea de obşte, lucrările cele deosebite, vor însemna firi deosebite, fără de îndoială a se atinge de mînă a altei firi este, adică a celei zidite a celei omeneşti, iar a izgoni frigurile îndată şi a pune putere în trup, cît şi a se scula şi a sluji a alteia, adică a celei nezidite şi Dumnezeieşti, deci de vreme ce unul şi acelaşi Hristos le lucra amîndouă, două dar firi erau întru el şi după unire. Acestaşi trebuie să le zicem şi la celelalte pilde, adică la a unge cu tihnă ochii şi a da celui orb văzătoare putere şi lucrare. La a lăcrima pentru prietenul şi a-l învia pe el acum mort de patru zile, din care acestea toate socoteşte fără de grăire împotrivă deosebirea celor două firi.

Deci după cele două Voi şi Lucrări ale lui Hristos aşa de ajuns şi tare din Dumnezeieştile Scripturi s-au arătat, de prisosit este socotesc a arăta acestaşi şi din unirea cea de obşte a Dumnezeieştilor Părinţi. Că toţi aşa şi socotesc şi învaţă precum din Dumnezeieştile Scripturi şi din Tradiţia Bisericească au luat. Ci satan începătorul răutăţii, cel ce niciodată n-are saţiu de a face sminteală şi tulburare în Biserica lui Hristos, acesta şi pe eresul monoteliţilor (adică al celor ce socoteau la Hristos o voie) neghină nouă l-a semănat, cînd încă tulburarea cea cumplită a monofiziţilor (adică a celor ce socoteau la Hristos o fire) nu încetase. Că pe la al 7-lea veac după Hristos a răsărit spurcată socoteală rea, avînd începutul de la întrebarea aceasta: De se cuvine a zice la Hristos o lucrare sau două. Că la început numai pentru lucrare a fost la eretici îndoiala, nu pentru voie. Că aceasta li se părea lor a fi mărturisită şi fără de îndoială, cum că este una, adică cea Dumnezeiască. Că voia cea omenească ziceau ei cum că este potrivnică Voii celei dumnezeieşti. Şi pentru aceasta fără de îndoială ziceau ei, că n-are Hristos voie omenească. Deci s-a făcut multă adunare de cei ce vicleneau şi ceea ce mainainte s-a pornit cu îndoială şi cu întrebare, s-a făcut la ai mai pe urmă dogmă întărită, a zice la Hristos o lucrare, Dumnezeiască bărbătească numind-o pe ea, luat fiind graiul acesta din epistola Dumnezeiescului Dionisie cea către Gai monahul, pentru care grai mai pe urmă se va zice. Şi aveau aceştia împreună puternic şi care nu cu puţină silă apăra pe Împăratul Constantin, care se dovedeşte că el a pornit întîi această întrebare pentru o Lucrare.

Şi este lucru vrednic de a se minuna cineva pentru cei ce la Hristos aşa socoteau, adică o voie şi o lucrare. De vreme ce Şinodul 4 din Calcedon avea luptători fierbinţi, două firi la Hristos drept şi cu dreaptă credinţă deosebind şi mărturisind, pe cea Dumnezeiască adică şi pe cea omenească, după unire, apoi foarte fără de înţelegere pe voile şi lucrările amîndurora firilor la acestaşi Hristos, care este alcătuit din firile acestea, nu voia să mărturisească, ca să nu se afle Hristos, că are două voi potrivnice una alteia, care este lucru cu necuviinţă. Şi adevărat cu necuviinţă este, aşa a socoti la Hristos Dumnezeul nostru. Ci departe aceasta, adică a fi aşa, precum socoteau acei ticăloşi. Că deosebite sunt ele Voia cea Dumnezeiască adică şi cea omenească. Pentru că una este a firii celei zidite, iar alta a celei nezidite.

Dar nu şi potrivnice, precum zic monoteliţi. Că avea Domnul pururea, precum zic Dumnezeieştii Părinţi, pe voia cea omenească supusă Voii celei Dumnezeieşti. Că atunci voia trupului cele ale sale, cînd firea cea Dumnezeiască îi dădea voie lui să lucreze cele ce erau însuşiri ale sale, adică a lăcrima, sau a pofti mîncare, sau a se teme de moarte şi a se feri, şi cele asemenea, adică cele ce sunt şi se numesc neprihănite patimi. Iar cum că voia cea omenească nu se mişca împotriva Voii celei Dumnezeieşti, a arătat gura cea Stăpînească zicînd: Nu precum voiesc Eu (adică omenirea) ci precum Tu. Că Îndumnezeită o avea pe ea din însăşi zămislire: Prea frumos şi prea desăvîrşit Dumnezeiescul Ioan Damaschin învaţă pentru cele două Voi şi Lucrări ale lui Hristos, care şi pe lucrarea ea Dumnezeiască bărbătească a marelui Dionisie, cu dreaptă credinţă tîlcuind-o aceştea le zice cuvînt de cuvînt. Fericitul Dionisie zicînd cum că Hristos a petrecut împreună cu noi o lucrare oarecare nouă Dumnezeiască bărbătească, nu surpînd pe lucrările cele fireşti zice o lucrare făcută din cea Dumnezeiască împreună şi omenească. Ci vrînd să-l arate pe chipul cel nou şi negrăit al arătării lucrărilor lui Hristos celor fireşti, cu potrivire chipul celui negrăit al încăperii firilor lui Hristos între sineşi, adică a uneia în alta, şi pe petrecerea lui cea omenească străină şi preaslăvită, şi firii lucrărilor celor ce sunt necunoscută şi pe chipul dării şi împărtăşirii celei deopotrivă, care se face din unirea caa negrăită. Că nu zicam lucrările despărtite, nici cum că despărţit lucrează firile, ci unit fiecare cu împărtăşirea celeilalte aceea ce o are a sa. Că nici pe cele omeneşti omeneşte le-a lucrat, că nu ară om simplu, nici pe cele Dumnezeieşti numai Dumnezeieşte, că nu era Dumnezeu gol, ci Dumnezeu împreună şi om. Că precum a firilor şi pe unirea şi pe deosebirea cea firească o ştim, aşa şi a voilor şi a lucrărilor celor fireşti. Că cele două firi este un Hristos, şi cel ce unul Hristos este două firi.

Deci aceeaşi este a zice: Lucrează Hristos după fiecare din amîndouă firile lui, şi lucrează fiecare din amîndouă, firile întru Hristos cu împărtăşirea celeilalte. Pentru aceea are împărtăşirea firea cea Dumnezeiască cu Trupul cînd lucrează el, pentru că despre buna voinţă a Voii celei Dumnezeieşti i se dă voie să pătimească şi să facă cele ale sale şi pentru că lucrarea Trupului cu adevărat este mîntuitoare. Care aceasta nu este e lucrării celei omeneşti, ci a celei Dumnezeieşti. Iar Trupul are împărtăşire cu Dumnezeirea cînd lucrează ea şi pentru că prin Trup ca printr-un Organ se săvîrşesc lucrările cele Dumnezeieştii şi pentru că unul şi acelaşi este cel ce lucrează Dumnezeieşte împreună şi omeneşte. Deci aceasta înseamnă lucrarea cea Dumnezeiască bărbătească, cum că făcîndu-se om Dumnezeu, şi lucrarea lui caa omenească era Dumnezeiască, adică Îndumnezeită şi nu era lipsită de lucrarea lui cea Dumnezeiască şi lucrarea lui cea Dumnezeiască nu era lipsită de lucrarea lui cea omenească, ci fiecare din amîndouă împreună cu cealaltă se vedea. De-ajuns ni s-a tîlcuit nouă de Dumnezeiescul Părinte lucrarea cea Dumnezeiască bărbătească. Pentru aceasta arătat este de acum că nu una ci două lucrări ale lui Hristos se însemnează prin graiul acesta. Pe a cărui Putere neştiind-o cei fără de înţelegere monoteliţi în cumplit eres s-au aruncat. Dar i s-a împotrivit acestuia cu toate puterile Dumnezeiescului Sofronie al Ierusalimului şi Maxim cel mare între Mărturisitori şi Martin Papa Romei cu sfînt sinod şi mai pe urmă sfîntul şi marele Sinod 6 cel de a toată lumea, precum acum mai sus s-a zis.

CAPITOLUL 9

CUM CĂ MAINAINTE DE PATIMA CEA MÎNTUITOARE FIREŞTE ERA SUPUS STRICĂCIUNII TRUPUL DOMNULUI, ADICĂ ÎMPOTRIVA AFTARDOCHEŢILOR. CARE VA SĂ ZICĂ TÎLCUINDU-SE, ÎMPOTRIVA CELOR CU PĂRERI DE NESTRICĂCIOS

În veacul Bisericesc al 6-lea, oarecare monah l-a întrebat pe Sever monofizitul, ce se cuvine a socoti şi a zice pentru Trupul Domnului, care adică stricăcios a fost, sau nestricăcios? Care drept răspunzînd i-a zis: Cum că stricăcios îl numesc pe el Dumnezeieştii Părinţi, precum şi trupurile noastre, iar oarecare Iulian Halicarnasis episcop monofizit şi el, întrebat fiind, a dat răspuns potrivnic, adică cum că era nestricăcios, iar patimile acelea cum că erau semuite şi după nălucire. Pentru aceasta şi dezbinare s-a făcut între dînşii, şi cărţi s-au scris după amîndouă părţile. Încă şi certîndu-se între cei ai lui Sever îi numeau pe potrivnici iulianistieni, şi fataziasteni, adică nălucitori, şi manihei şi aftardocheţi. Iar aceia pe ai lui Sever severiani, închinători de trup şi închinători de stricăciune, şi închinători de cort. Dar a biruit eresul aftardocheţilor fiindcă se stricase de el şi alergase la el nu numai boieri mulţi şi cu dregătorii, ci şi mulţi din Arhierii cei mari şi din călugării cei ce în fapta bună erau întîi. Şi ce era mai rău, că şi însuşi împăratul Iustinian de cea multă precum spun, evlavie şi dragoste pe care-o avea către Hristos, pentru care cu necuviinţă i se părea lui, a lipi la El patimile firii noastre, chiar neprihănite de ar fi, precum şi sunt, adică neprihănite, tare începuse să apere eresul aftardocheţilor carte dînd ceea ce româneşte se numeşte Indict, în care-l numea pe trupul Domnului nestricăcios şi de patimele cele fireşti şi neprihănit şi neprimitor, aşa zicînd cum că a mîncat Domnul mainainte de patimă după Înviere, şi cum că nici o schimbare sau prefacere n-a pătimit, din însăşi plăsmuirea cea din Pîntece nici întru patimile cele fără de voie şi fireşti.

Cu care şi a se uni pe cei de pretutindenea preoţi îi silea. Dar cei mai mulţi se împotriveau. Şi mare prigoană ar fi pornit, de nu moartea mainainte dintre oameni nu l-ar fi scos. Şi arătat, că pe marele strălucitor al Bisericii, pe Dumnezeiescul Eutihie, fiindcă tare se împotrivea izvodirilor lui celor noi, l-a trimis în izgonire în Amasia.

Ci asemenea surzilor sunt precum se vede aftardocheţii către strigările Dumnezeieştilor Scripturi. Că pentru însuşi Mîntuitorul nostru acelea ale patimii celei mîntuitoare, cu duhul mainainte văzîndu-le cel cu glas mare între prooroci Isaia 53, 2–5 zicînd: „L-am văzut pe El, şi nu avea chip nici frumuseţe. Ci chipul lui mai necinstit şi mai sfîrşit decît al fiilor omeneşti. Acesta păcatele noastre le poartă, şi pentru noi rabdă durere. Iar El s-a rănit păcatele noastre, certarea împăcării noastre pe dînsul, şi cu Rana lui noi toţi ne-am vindecat" şi celelalte toate ale proorociei. Şi în Dumnezeieştile Evanghelii este scris, cum că a şi flămînzit şi s-a ostenit de călătorie şi a lăcrimat pentru prieten, şi întristat este sufletul Meu, zice, pînă la moarte, şi cum că Sudoarea Nevoinţei lui celei pentru moarte se pogora, ca picăturile de sînge. Din care acestea şi se arăta, că cu adevărat era om, că nu sunt din voinţă acestea la om, ci însuşiri neclevetite ale firii omeneşti. Care se şi însemnează prin numele Ftoras, adică al stricăciunii, pe care cu dreaptă credinţă o mărturisim că a suferit-o Trupul Domnului, iar nu pe Diaftoran, adică nestricăciunea aceea, care însemnează pe risipirea trupului

în stihiile din care este alcătuit şi pe pieirea cea cu totul, de care împărtăşire n-a ştiut trupul Domnului, precum zice proorocul şi împăratul David: Că nu vei lăsa sufletul meu în iad, nici nu-l vei da pe cel cuvios al tău să vadă stricăciunea (Psalm,15,10). Deci nu zicem ca nebunul Iulian cum că Trupul Domnului a fost nestricăcios după însemnarea cea dintîi, adică mainainte de Înviere că de ar fi fost nestricăcios, n-ar fi fost de o fiinţă cu noi, ci şi după părerea şi nu după adevăr s-ar fi făcut toată iconomia. Şi după părere, iar nu după adevăr ne-am fi mîntuit. Departe de această necuviinţă şi hulă. Ci îl mărturiseşte pe El că s-a făcut nestricăcios după Înviere, precum Dumnezeiescul cîntăreţ Ioan cîntă în Troparul de la peasna 8 a Glasului 7 : „Nefiind fără de stricăciune mainainte de patimă Trupul Domnului, după patimă şi după Înviere neapropiat cel întru tot Îndurat şi Iubitor de oameni."

CAPITOLUL 10

CUM CĂ DIN ÎNSÎŞI ZĂMISLIRE DUMNEZEU CUVÎNTUL A ÎNDUMNEZEIT FIREA OMENEASCĂ CEA LUATĂ

Se face întrebare la scolastici, de se înfrumuseţa firea omenească cea întru Hristos, afară de unirea cea ipostaticească şi cu alte daruri. Dar neprisosit socotesc, este o întrebare ca aceasta, la cei ce mărturisesc unirea cea după Ipostas. Că întru unirea aceea cea necuprinsă de minte, din însăşi zămislirea cea dintîi, s-a îndumnezeit firea cea luată întru Ipostasul lui Dumnezeu Cuvîntul. Precum care unde şi marele în Teologie Grigorie cu prea fără de îndoială cuvînt hotărăşte zicînd: Din care una a îndumnezeit, iar alta s-a îndumnezeit. Încă nu numai de prisosit, ci şi a relei socoteli a lui Nestorie este a zice că firea omenească cea luată se înfrumuseţa cu Dumnezeieşti Daruri, ca unul adică din Prooroci. Că nu cugeta închinătorul şi slujitorul de om acela la unirea cea după Ipostas. Pentru aceea, şi pentru începutul şi temeiul lui cel păgînesc, mai păgîneşti le aduna şi pe socotelile cele următoare. Că la cei ce mărturisesc împreună cu Purtătorii de Dumnezeu Părinţi cum că firea cea luată din cea dintîi stare s-a îndumnezeit întru unirea cea după Ipostas a lui Dumnezeu Cuvîntul, nu este lucru al dreptei credinţe a mai căuta alte daruri. Că întru această îndumnezeire, toate în scurt darurile cele Dumnezeieşti se cuvine a mărturisi că se află, nu după dare şi împărtăşire, ca la Prooroci şi la ceilalţi sfinţi, ci din cea nespusă şi mai presus de cuvînt unire, **după care unul şi acelaşi Ipostas al lui Dumnezeu Cuvîntul, a fost Ipostas şi al trupului celui ce s-a luat.** Iar cum că s-a îndumnezeit Trupul lui Hristos zicem, nu după vreo schimbare oarecare, sau prefacere: Ci rămînînd întru însuşirile omeneşti, s-a îmbogăţit cu măririle Firii celei Dumnezeieşti, din cea necuprinsă de minte unire cu Dumnezeu Cuvîntul. Precum cu adevărat şi ceea ce era Dumnezeu prea înalt, neschimbat, cu Tatăl şi cu duhul de o fiinţă.

Deci pe îndumnezeirea firii omeneşti celei ce s-a luat o arată prea cu înţelepciune Marele Apostol şi tîlcuieşte prea frumos pe cele ale Apostolului sfinţitul Teofilact. Zice dar Dumnezeiescul Apostol: „Că în El locuieşte trupeşte toată plinirea Dumnezeirii, adică tîlc. Teofilact ori ce este Dumnezeu Cuvîntul, întru dînsul locuieşte (Clos. 2,9). Iar că nu auzind acel grai. A locuit, să socoteşti că s-a lucrat, ca Proorocii

(că locuia în aceia Dumnezeu după cuvîntul ce zice: Locui-voi întru ei şi voi umbla): A adăugat „trupeşte", adică nu este oarecare, ci Fiinţă, **şi ca cel ce s-a întrupat, şi este un ipostas împreună cu trupul cel luat.** Sau şi aşa după Sfîntul Chiril, precum în trup ar fi locuit sufletul. Că locuieşte acesta în trup fiinţeşte şi fără de despărţire şi fără de amestecare. Ci sufletul şi se desparte de trup la moarte, iar Dumnezeu Cuvîntul niciodată nu s-a despărţit de trupul cel luat, ci şi în mormînt era de faţă cu el, păzindu-l nestricat, şi în iad împreună cu sufletul era, propovăduind, adică dînd celor robiţi slobozire şi în scurt **unire a amîndurora era şi a sufletului şi a trupului,** şi cînd prin moartea sa de voie s-a despărţit de ele. Asemenea tîlcuieşte şi sfîntul Teodorit cuvîntul acesta, „Că întru Dînsul toată Plinirea Dumnezeirii trupeşte" adică, ca în trupul său. Că nu oarecare dar din altă parte, zice, ca Moisi asemenea a primit, că Dumnezeu este şi om. Şi acesta ce se vede o are unită pe toată Dumnezeirea celui Unul Născut. Iar dumnezeiescul Damaschin şi pe înfocarea fierului o pune înainte spre pildă, care nu este de-ajuns cu adevărat spre arătarea tainei celei mai presus de fire, dar mîngîie oarecum neputinţa omenească. Că precum fierul cu totul se face foc, neschimbîndu-se în firea focului, nici iarăşi focul în firea fierului nu se schimbă aşa şi Trupul Domnului împreună cu Sfîntul lui Suflet s-a Îndumnezeit fără de nici o schimbare cîtuşi decît, şi împreună Dumnezeu sau părtaş Dumnezeirii şi Dumnezeu s-a făcut, după teologul care zice: Din care una a îndumnezeit, iar alta s-a îndumnezeit şi îndrăznesc a zice şi împreună Dumnezeu s-a făcut. Pentru aceea şi cele Dumnezeieşti le lucra, nu după a sa lucrare, ci pentru Cuvîntul cel unit cu dînsul, Cuvîntul print-însul arătîndu-şi lucrarea sa. Şi acestaşi trup muritor era pentru sineşi, şi făcător de viaţă pentru unirea cea după ipostas către Cuvîntul.

Iar de se zice în Sfintele Evanghelii că sporea cu Înţelepciunea şi cu vîrsta, şi cu darul, nu se cuvine pe acestea a le înţelege după mintea cea stricată a lui Nestorie, adică ca un om simplu. Că cei ce acestea le cugetă şi le zic, nu din cea dintîi stare a trupului zic că s-a făcut unirea, nici nu primesc unirea cea după ipostas, ci unire după dragoste, şi locuinţă goală plăsmuiesc, neştiind nici cele ce se grăiesc, nici pentru care se întăresc. Că dacă s-a unit cu adevărat trupul cu Dumnezeu Cuvîntul din cea dintîi stare, iar mai vîrtos în el a avut starea şi unul şi acelaşi ipostas a fost, **cum nu s-a îmbogăţit cu toată înţelepciunea şi Darul?** Nu el din Dar împărtăşindu-se, nici după dar din cele ale Cuvîntului luînd, ci **mai vîrtos pentru unirea cea după ipostasuri,** cele omeneşti şi cele Dumnezeieşti ale unui Hristos făcîndu-se (fiindcă acelaşi era împreună Dumnezeu şi om) pe Dar şi pe Înţelepciune, şi pe plinirea tuturor bunătăţilor izvorînd lumii. Aşa Dumnezeiescul Damaschin în Cap. 22 a cărţii a 3-a. Şi trebuie a şti după marele acesta Învăţător la Cartea 4 cap.18, Trei sunt chipurile celor ce se zic la Domnul în vremea unirii. Căci cînd facem cuvîntul despre partea cea mai înaltă, Îndumnezeirea a trupului, şi încuvîntare şi înălţare zicem, şi cele ca de acest fel. Pe bogăţia ceea ce s-a făcut trupului din unirea şi împreunarea cea către înaltul Dumnezeu Cuvîntul arătînd-o. Iar cînd despre partea cea mai de jos Întrupare a lui Dumnezeu Cuvîntul zicem, înomenire, deşărtare, sărăcie, smerenie, că acestea şi unele ca acestea amestecarea cea cu omenirea se zic la Cuvîntul şi Dumnezeu. Iar cînd despre amîndouă împreună: unire zicem, împărtăşire, ungere, împreună firească, asemănare a chipului şi cele de acest fel. **Deci pentru unirea cea după ipostas a celor două firi, le ştim pe ele neschimbate întru dînsele,** adică una întru alta. Dar cunoaştem şi mărturisim încăperea cea întru dînsele, adică a uneia întru alta fără de nici o tulburare sau schimbare cîtuşi decît. Iar încăperea, zice, s-a făcut nu după trup, ci despre Dumnezeire.

Că cu neputinţă este ca trupul să încapă prin Dumnezeire. Ci Dumnezeiasca fire după ce odată a încăput prin trup, i-a dat şi trupului încăperea cea negrăită către ea, pe care cu adevărat unire o zicem.

Pentru aceea şi amîndouă firile dă, şi întoarce deopotrivă una alteia pe cele ale sale, **pentru uniciunea Ipostasului,** şi pentru încăperea lor cea întru dînsele. Şi deci după chipul cel negrăit al dării şi întoarcerii celei deopotrivă Dumnezeu pătimitor se numeşte, şi Domn al Slavei răstignit. Pentru că primeşte adică însuşirile pătimitoarei firi celei împreună unite. Şi iarăşi dimpotrivă: Prunc mainainte de veci se zice, şi om fără de început şi celelalte asemenea ale dării şi întoarcerii deopotrivă celei nespuse şi negrăite. Pentru că alcătuit fiind Hristos din două firi, unul şi acelaşi se laudă după însuşirile amîndurora firilor.

CAPITOLUL 11

ÎNTRU CARE SE CUPRIND OARECARE ÎNTREBĂRI CU DEZLEGĂRILE LOR

Strîns şi în scurt am socotit să le aşez pe acestea după număr, ca să scăpăm de greaţa limbuţiei celei scolastice. Deci se face întrebare pe rînd întîi, de s-a învrednicit Domnul nostru de vreo răsplătire, pentru cele ce ca un om le-a suferit şi le-a lucrat? Şi a ne îndoi nicidecum nu ne slobod sfintele cuvinte. Că zice Isaia proorocul 53,11: „Şi vrea Domnul cu Mîna sa să scoată din durere sufletul lui şi să-i arate lui lumină". Şi Apostolul: „S-a smerit pe Şine ascultător făcîndu-se pînă la moarte, iar moarte pe Cruce. Pentru aceea şi Dumnezeu l-a preamărit pe El şi i-a dăruit lui Nume, care este mai presus de tot numele" (Filip. 2,8-9). Şi către Evrei: „Şi măcar că era Fiul, dar a învăţat ascultarea din cele ce a pătimit şi săvîrşindu-se s-a făcut tuturor celor ce-l ascultă pe El pricină de mîntuire veşnică. Numit fiind de Dumnezeu Arhiereu după rînduiala lui Melchisedec" (Evr. 5,8–10).

Se face a doua întrebare. De s-a învrednicit omenirea cea de la Hristos de vreo oarecare daruri de biruinţă? Şi zicem: Că dar a luat cu adevărat pe Slava cea după, omenire: Oare nu trebuie să pătimească acestea Hristos şi să intre în Slava sa? (Lc. 24,16). Şi pe înălţarea Numelui său, către Filip 2,8,9: S-a smerit pe sine, făcînduse ascultător pînă la moarte. Pentru aceea şi Dumnezeu l-a preaînălţat pe dînsul, şi i-a dăruit lui Nume, care este mai presus de orice nume, ca în numele lui Iisus tot genunchiul să se plece, al celor cereşti şi al celor pămînteşti şi al celor de desupt (Vers.10). Şi încă pe cinstele lui Dumnezeu cele cuviincioase de peste tot. Că se cinsteşte cu o închinăciune împreună cu Cuvîntul cu care s-a unit. „Şi vrednic este (zice Ioan Apocalips) Mielul care s-a junghiat ca să ia Putere şi Bogăţie, şi Înţelepciune şi tărie, şi Cinste şi Slavă şi binecuvîntare. Şi toată făptura care este în cer şi pe pămînt şi sub pămînt şi cel ce sunt în mare şi toate cele dintrînsele, am auzit zicînd: Celui ce şade pe Scaun şi Mielul lui binecuvîntarea şi Cinstea şi Slava şi Puterea în vecii vecilor, Amin (Apoc. 5,12,13).

Se face întrebarea a treia. De a îmblînzit Domnul nostru chiar şi cu adevărat pe Tatăl lui cel fără de început pentru păcatele noastre ale oamenilor? Sub întrebare

s-a făcut aceasta, măcar deşi luminat de Scripturi se propovăduieşte şi de toată Biserica cea soborniceească se mărturiseşte. Pentru că s-a arătat un oarecare Sochin la latini atîta de păgîn cît a îndrăznit a bîrfi cum că după o înţelegere cu asemănare se zice Hristos *Mîntuitorul* şi *Izbăvitor al oamenilor, iar nu şi cu lucrul, zice* s-a dus pe Şineşi pe Cruce Jertfa Tatălui. Dar Dumnezeiasca dogmă se întăreşte, precum am zis, de Dumnezeieştile Scripturi întîi adică, de la capitolul 53 de la Isaia: Om ce era întru bătaia şi ştia a răbda durere şi pentru noi rabdă durere. Iar El s-a rănit şi a pătimit pentru păcatele noastre. (Ver.3,5). A doua se arată de la capul 2 al Epistolei întîi a apostolului Petru, vers. 24: Carele păcatele noastre însuşi le-a ridicat în Trupul său pe Lemn, ca din păcate scăpînd, să vieţuim cu dreptate, cu a cărui rană v-aţi vindecat. A *treia* din Epistola către Evrei 5,1: Pentru că tot arhiereul care se ia dintre oameni, pentru oameni se pune spre cele ce sunt către Dumnezeu, ca să aducă daruri şi jertfe pentru păcate. Aşa şi Hristos nu singur pe sine s-a proslăvit, a fi Arhiereu, ci cel ce a grăit către dînsul: Fiul Meu eşti tu, eu astăzi te-am născut. Şi săvîrşindu-se s-a făcut tuturor celor ce ascultă de El pricină de mîntuire veşnică. Arhiereu ca acesta ni se cădea nouă, care nu are în toate zilele nevoie ca Arhiereii, întîi pentru ale sale păcate a aduce jertfă, apoi pentru ale poporului, că aceasta a făcut-o odată pe sineşi aducîndu-se (Evrei, 7,26–27).

Se face a patra întrebare. De a suferit Domnul nostru Iisus Hristos moartea cea prin Cruce pentru toţi oamenii? Arătat este şi aceasta şi nu mai puţin mărturisită de cei dreptcredincioşi, ci pentru înşelările cele vechi şi cele noi ce au răsărit de la unii, sub întrebare se aduce. Înşelarea 1-Că zic, **cum că Origen socotea că toţi cu totul cei din iad s-au izbăvit, adică şi cei ce au murit întru păgînătate, şi cei ce s-au osîndit pentru mulţimea răutăţii.** Dar o surpă pe această socoteală Duhul Sfînt în cap. 11 la Eclesiastul. Că zice ca într-o pildă: „Că de va cădea lemnul către amiazăzi, sau către miazănoapte, în care loc va cădea lemnul, **acolo** va fi (Vers. 3) Prea cu fără de îndoială cuvînt şi Marele Grigorie hotărăşte zicînd: Că pe cei ce şi acolo, **adică în iad,** au **crezut i-a mîntuit.** Care aceasta Dumnezeiescul Damaschin pe larg o tîlcuieşte în cuvîntul pentru cei adormiţi. Şi vezi acolo, ca să nu lungim cuvîntul fără de nevoie. Înşelarea a 2-Cum că şi pentru stele, acestaşi a bîrfit, cum că s-a făcut întruparea, ca pe nişte însufleţite pe ele socotindu-le, după **basmele lui Platon.** Iar cum că o socoteală ca aceasta este de rîs şi de scuipat, ce trebuie şi a zice? Că deşi cum că cerurile spun slava lui Dumnezeu, zice Scriptura, dar şi zăpada şi gheaţa se zic că fac cuvîntul lui Dumnezeu. Deci de sine singură vădită fiind aceasta, n-are trebuinţă de mai multe cuvinte. Înşelarea 3-Cum că şi dracii au folosit de Dumnezeiasca Întrupare. Şi că această socoteală; iar mai vîrtos rea socoteală au avut, se vede la Şinodul 5 ecumenic, Didim acela al Alexandriei şi alţii oarecare împreună cu el. Ci întîi îndată pilda Păstorului celui din Evanghelie astupă gurile lor cele deschise şi neînfrînate zicînd ea: Că a venit Păstorul cel Bun să caute şi să afle pe oaia cea pierdută, adică pe **firea cea omenească,** iar nu şi pe cea îngerească (Mt.18,11). Că nu pe îngeri cîndva a luat, după marele Pavel, ci sămînţa lui Avraam a luat (Evr 2,16). Şi Dumnezeiescul Petru la epistola a doua 2,4 zice: Dumnezeu pe îngeri care au greşit nu i-a cruţat, ci cu **lanţurile întunericului în tartar legîndu-i, i-a dat spre judecată a se păzi.** Înşelarea 4-şi mai de pe urmă. Această mai de pe urmă şi mai nouă înşelare este a calvinilor celor păgîni şi împreună şi a luteranilor, care este cu totul împotriva celor vechi şi care

acum au lipsit. **Pentru că aceea şi pe dracii îi mîntuia.** Iar aceasta oarecum pizmuind oamenilor, numai la cei mainainte hotărîţi adică cei aleşi, **strîng** mîntuirea cea prin Cruce, adică după socoteala lor cea rea, la care Dumnezeu cu a sa stăpînire şi putere va voi. *Ci ruşinezese nebunii. Că toate Dumnezeieştile* Scripturi strigă: Cum că Dumnezeu voieşte ca toţi să se mîntuiască şi la cunoştinţa adevărului să vie, care pe sine însuşi s-a dat Preţ de răscumpărare pentru toţi (I Tim. 2,5-6). Şi în altă parte: Unul pentru toţi a murit. Deci din partea sa pe toţi îi mîntuieşte Domnul, dar nu se mîntuiesc toţi, fiindcă de a lor voie pier.

CAPITOLUL 12

CUM CĂ HRISTOS ESTE CAP ŞI AL OAMENILOR, ŞI PREOT, DUPĂ RÎNDUIALA LUI MELCHISEDEC

Cap se zice *şi cuvînt* de cap se *zice, şi cel ce-l* întrece pe *ceilalţi* cu dregătoria, precum adică, cel ce stăpîneşte cetatea, şi Voievodul în oştiri: Care cap cu chip mai dinafară şi îndreptător de năravuri se zice. Iar chip cu adevărat Cap este şi se zice ce de o fiinţă şi împreună sădit cu trupul, de la care Cap tot trupul se încheie, se alcătuieşte şi se povăţuieşte. Deci Cap al Îngerilor se zice Hristos după însemnarea cea dintîi, precum la Apostol este scris: Că **El este capul a toată căpetenia şi puterea** (Col. 2,10). Că aici acest grai Cap este pus în loc de Căpetenie, că peste Îngeri şi peste Arhangheli după Dumnezeiasca fire Stăpîneşte. Tîlcuieşte *Sfîntul Teodorit*. Iar *Cap al Bisericii* şi este şi se zice după însemnarea cea de a doua, adică după a fi sădit împreună. Precum la Efeseni 1, 22-23: şi pe Acela l-a dat Cap Bisericii mai presus de toate, care Trupul Lui, şi plinirea celui ce plineşte toate întru toate. Pe care tîlcuind-o cel între sfinţi Teofilact aşa zice: Care nu auzind Cap să socoteşti că se însemnează vreo căpetenie şi putere (că le însemnează şi pe acestea capul), zice, cum că, ca unui trup este Cap al Bisericii Hristos şi aşa rudenie ei şi unit, şi Biserica plinire este a Lui, celui ce plineşte toate întru toate. Că atunci se plineşte Capul nostru Hristos, adică ia Trup deplin, cînd împreună toţi suntem uniti şi lipiţi. Acestaşi tîlcuind şi cele ale Dumnezeiescului Pavel în Epistola către Coloseni 2,19: În loc să ţină cu putere la capul de la care tot trupul, prin încheieturi şi legături, îndestulîndu-se şi întocmindu-se, sporeşte în creşterea lui Dumnezeu. Nu ţine, zice, cel ce dogmaticeşte acestea (adică cel ce se ţine de legea lui Moisi) Capul, adică pe Fiul. Că el este Cap al Îngerilor ca cel ce este Făcător şi ziditor, ci şi a toată Biserica este Cap, şi după aceasta cu adevărat, dar încă şi după ceia ce sunt trup al lui şi mădulări, fiindcă s-au împărtăşit cu noi de aceleaşi. Deci de la dînsul tot trupul Bisericii, şi pe a fi aşa simplu o are, şi pe a fi a lui Dumnezeu, adică de la dînsul va cădea cineva s-a prăpădit îndată. Că precum duhul cel simţitor de la creieri în tot trupul se dă, prin vine, şi de la cap este toată simţirea şi mişcarea (precum am zis mai sus) aşa şi Trupul Bisericii de la Hristos se încheie, ia pe a vieţui şi a creşte duhovniceşte. Dar cînd are aceasta? Cînd se alcătuieşte, adică, unirea are cu el. Pentru că Duhul Sfînt prin încheieturi şi legături dă darea creşterea. Arătat dar că după alt cuvînt al Îngerilor şi după altul al oamenilor şi este şi se zice

Cap Hristos. Iar dintru aceasta ce s-au zis pentru însemnarea a doua, se dezieagă şi îndoiala aceea pe care o pun înainte unii zicînd: De este oare Hristos Cap al tuturor oamenilor. **Că arătat este că nu este al păgînilor şi al celor ce în alt chip sunt tăiaţi de la Biserică. Că nu sunt aceştia mădulări ale lui şi împreună sădite cu capul, şi cu celălalt trup al Bisericii,** fără numai după cuvîntul zidirii şi al covîrşirii, iar nu şi după apropierea cea duhovnicească. Şi acestea sunt de-ajuns, cum că Hristos este Cap al Fiinţelor celor nematerialnice şi al oamenilor, adică al Bisericii. Iar acum să arătăm cum şi Arhiereu.

Deci zice dumnezeiescul Pavel: Că tot Arhiereul, care se ia dintre oameni, pentru oameni se pune spre cele ce sunt către Dumnezeu, ca să aducă daruri şi jertfe pentru păcate. Începe, zice Sf. Teofilact, să asemene preoţiile pe cea a preoţilor vechi şi pe cea a lui Hristos, şi arată multă covîrşirea Preoţiei lui Hristos. Şi numără întîi cele ce sunt de obşte la Hristos, către ceilalţi arhierei, apoi pune şi pe cele mai alese şi deosebite. Deci a se lua de oameni, de obşte este la Hristos către ceilalţi. Că şi el om fiind, s-a făcut Arhiereu. Şi a se pune pentru oameni spre cele ce sunt către Dumnezeu, adică a mijloci, care este, pentru păcate a-l îmblînzi pe Dumnezeu, şi aceasta este de obşte la Hristos către ceilalţi, însă nu toată. Pentru că el s-a adus pe sineşi, iar aceia altele. Şi mai jos iarăşi Apostolul: Şi nimeni nu-şi ia lui singur cinstea aceasta, ci numai cel chemat de Dumnezeu ca şi Aaron, aşa şi Hristos nu s-a proslăvit pe sineşi a fi Arhiereu, ci cel ce a grăit către dînsul: Fiul Meu eşti tu eu astăzi te-am născut (Evr. 5,4-5). De obşte este zice acelaşi Teofilact şi acest semn al Arhiereului, a nu sări la preoţie, ci chemat fiind de Dumnezeu.

Deci se face socoteală dintru acestea, că Arhiereu este Hristos, Dar nu după Arhiereii legii, zice. Că în alt loc grăieşte: Tu eşti preot în veac după rînduiala lui Melchisedec (Psalm,109,5). Iată deosebirea. Să spună iudeii, care alt preot s-a făcut după rînduiala lui Melchisedec, afară de Hristos? Oare nu toţi sărbătoreau sîmbetele, şi aduceau jertfe? Deci prea arătat acestea la Hristos s-au zis. Că numai el cu pîine şi cu vin a adus Jertfă şi Melchisedec. Dar cum a zis în veac? Căci şi acum împreună cu Trupul care pentru noi l-a jertfit se roagă pentru noi lui Dumnezeu şi Tatăl. După patimile cele pentru noi mare plecare spre milostivire le pune înainte, negrăit grăind către Tatăl: Că pentru firea omenească Fiul tău a pătimit acestea. Deci îi miluieşte pe aceştia, pentru care eu am suferit pătimi. Şi iarăşi mai jos Apostolul zice: Numit fiind de Dumnezeu Arhiereu după orînduială lui Melchisedec (Evr. 5,10). Şi aici mai luminat dă cuvîntul Sf. Teofilact al Preoţiei lui Hristos celei după rînduiala lui Melchisedec, grăind: Pentru că a pătimit pentru aceasta se zice Arhiereu s-a numit Arhiereu, ca cel ce s-a adus pe sineşi. Însă măcar deşi Sînge a adus, dar nu după rînduiala Arhiereilor iudaiceşti, ci după a lui Melchisedec. Că precum acela nu de om s-a uns: aşa nici Hristos, ci de Dumnezeu cu Duhul Lui cel de o Fiinţă. Că precum acela nu jertfe ale legii a adus, aşa nici acesta. Acela împărat, aşa şi acesta. Şi nenumărate altele. Peste toate acestea trebuie a şti, că fără de moştenire este Preoţia lui Hristos. Că oamenii muritori fiind, au şi pe preoţie ce se taie de moarte, precum, şi pe viaţă şi alţii după alţii urmează. Iar Hristos petrece şi viază în veci după proorocie.

Pentru aceea şi după Sf. Teofilact la acelaşi loc mai sus, aducerea Jertfei ceea ce prin slujitorii lui Dumnezeu în fiecare zi se face şi se va face în veac, pe însuşi Domnul îl are Arhiereu şi Preot, şi Jertfă, care pe sineşi pentru noi se Sfinţeşte şi se frînge şi se dă. Că de cîte ori se fac acestea, Moartea Domnului se vesteşte, Deci nu

însişi lucrători, ci slujitori, şi preaslujitori şi iconomi ai Tainelor lui Hristos sunt Preoţii, moştenitori nu ai lui Hristos, ci ai Apostolilor fiind. Deci de vreme ce arhiereu este Hristos, pe sineşi pentru noi aducîndu-ne şi prin el aducerea către Dumnezeu şi Tatăl am avut, Mijlocitor dar este Hristos. Şi Pavel aşa îl numeşte pe el, zicînd: Unul este Dumnezeu, unul şi Mijlocitor între Dumnezeu şi oameni, Omul Iisus Hristos. Care pe sine însuşi s-a dat Preţ de răscumpărare pentru toţi şi l-a împăcat pe Dumnezeu cu oamenii (1 Tim. 2, 5–6). Că acesta este lucru al mijlocitorului, a întocmi şi a aduce întru unire pe părţile cele despărţite. Trebuie însă să fie şi de o Fiinţă Mijlocitorul cu aceia către care mijloceşte. Şi în acest fel cu adevărat a fost Hristos, Dumnezeu fiind acestaşi şi om. Căci ca cel ce este Dumnezeu este de o fiinţă cu Tatăl, iar ca cel ce este om este de o fiinţă şi cu noi. Pentru aceea şi numai el s-a arătat Vrednic Mijlocitor între Dumnezeu şi oameni, pe cele de la Dumnezeu şi oameni, pe cele de la Dumnezeu către noi aducîndu-le, şi pe cale de la noi către Dumnezeu suind.

CAPITOLUL 13

HRISTOS ESTE ÎMPĂRAT ŞI PUITOR DE LEGE ŞI JUDECĂTOR

Cum că Hristos ca cei cel este Dumnezeu, este Împărat a toată zidirea şi Domn al tuturor, nici a grăi cîtuşi decît nu se cuvine, fiindcă este prea cu adevărat mărturisită aceasta. Iar cum şi după omenire, peste toate are Stăpînirea şi Puterea cea Împărătească, pentru unirea cea după ipostas, aceasta şi Dumnezeieştile Scripturi o vestesc. Că ceea ce se zice prin gura proorocului David: Iar eu am fost împărat pus de dînsul, arătat este că nu se potriveşte a se zice de Dumnezeu Cuvîntul, fără numai de omenire adică, căci ca cel ce este Dumnezeu, a fost şi este şi va fi Împărat, iar zice că s-a pus împărat ca cel ce este om. Pentru că acestaşi era şi Dumnezeu şi om. Şi după cuvîntul acesta şi Îngerul către Prea Curata Fecioară zicea: Şi-i va da Lui Scaunul lui David Tatălui său şi va împărăţi peste casa lui Iacob în veci, şi Împărăţia lui nu va avea sfîrşit (Lc.1, 32).

Din care acestea este arătat, că nu se cuvine să înţelegem ca o lumească pe Împărăţia lui Hristos, ci duhovnicească, adică pe cunoştiinţa cea de Dumnezeu, după tîlcuire dumnezeieştilor Dascăli. Căci care împărăţie lumească poate să rămînă în veci? Căci şi însuşi Domnul către Pilat a tăgăduit a fi pămîntească Împărăţia sa, zicînd: „Împărăţia Mea nu este din lumea aceasta" (Ioan, 18,36). Deci de vreme ce Dumnezeiască şi duhovnicească este Împărăţia lui Hristos, să ne rugăm ca să împărăţească el întru noi în veci şi niciodată să nu dea loc satanii începătorului răutăţii, ca să se facă întru voi voia lui cea vătămătoare şi pierzătoare. Iar Împărat fiind, este cu adevărat acestaşi şi puitor de lege al nostru, că lucru al tuturor împăraţilor este a legiui popoarelor celor supuse cele cuvincioase. Deci legiueşte Împăratul nostru Hristos, celor ce sunt sub dînsul şi se numesc de la El, prea bine şi prea de mîntuire, şi semn al dragostei noastre celei către el ne dă nouă, de vom voi să păzim poruncile lui. Iar de vreme ce este Împărat şi punător de lege, urmează că este şi Judecător, adică cercetător al supuşilor săi, de au păzit Poruncile lui, pe care le-a dat lor, precum s-au făgăduit ei

sau nu. Iar cercetare făcîndu-se adică judecată, arătat că şi răsplătire va fi pentru cele ce am făcut în viaţă, pentru bune adică celor ce au făcut cele bune, iar pentru cele, împotrivă, celor ce au lucrat cele rele.

Pline sunt Dumnezeieştile Scripturi de aceste două dogme, de judecata adică ceea ce va să fie, şi de răsplătire şi de nimic alt socotesc, mai adeseori decît de aceasta face pomenire Dumnezeiasca Scriptură. Deci pentru că Tatăl nu judecă pe nimeni, ci toată Judecata a dat-o Fiului (Ioan 5,22) pentru aceasta dar va să vie, zice, Fiul Omului întru Slava Tatălui său, cu îngerii săi, şi atunci va răsplăti fiecăruia după fapta lui. Pentru care judecată şi Dumnezeiescul Pavel în multe locuri vorbeşte în epistolele sale cele de Dumnezeu insuflate, iar mai mult în Areopag vorbind către popor, hotărăşte: Că a pus Dumnezeu zi, întru care va să judece lumea întru dreptate prin Bărbat pe care l-a rînduit (Fap.17,31). Pe Fiul lui cel unul Născut zicînd, pe Iisus Dumnezeul omul, asemenea cu evanghelistul Ioan.

Şi acestea adică de-ajuns fie zise, ca întru cuvînt de arătare pe scurt pentru Teologie şi zidire şi cea mai presus de fire iconomie a celui Unuia Născut Fiu a Domnului nostru Iisus Hristos. Iar Tatăl cel mainainte fără de început şi Fiul lui cel împreună fără de început şi Prea Sfîntul Duh, Dumnezeirea cea una şi nezidită şi de o fiinţă să ne dea nouă. Dar şi Luminare, ca să ne învrednicim fără de poticnire în noaptea vieţii acesteia a săvîrşit alergarea petrecerii, ca la ziua cea neînserată ajungînd, s-o slăvim neîncetat împreună cu toţi sfinţii, pe Sfînta şi cea de o Fiinţă şi a toate lucrătoare şi mîntuitoare Dumnezeire.

PENTRU DUMNEZEIEŞTILE TAINE MAI ÎNAINTE ZICERI

Pentru mijloacele cele de la Dumnezeu date, pe care Dumnezeu Omul Iisus Hristos Veşnicul Arhiereu şi Împărat le-a dat neamului omenesc ca prin ele să dobîndească mîntuire veşnică, şi Împărăţiei cerurilor moştenitor să se facă.

În două se află că se împărţesc acestea, în lucrări sfinţite şi în porunci îndreptătoare de moravuri. Ci pentru porunci şi s-a zis şi se va mai zice, Dumnezeu ajutînd în altele, iar acum aici numai pentru Sfinţitele Lucrări să zicem, ca să ia cuviinciosul sfîrşit arătarea pe scurt a dogmelor. Deci sfinţite lucrări sunt şi se numesc cele şapte Taine ale Bisericii. Adică:

1 – BOTEZUL
2 – MIRUL
3 – DUMNEZEIASCA ÎMPĂRTĂŞIRE
4 – POCĂINŢA
5 – PREOŢIA
6 – NUNTA
7 – MASLUL.

Nu cum şapte sunt toate Tainele, că multe sunt cele ce se numesc taine, dar nu sunt acelea sfinţite Lucrări. Precum Taina Sfintei Treimi, Taina Întrupării, Taina Învierii, celei de obşte, Taina Dumnezeieştii Arătări celei din Rug şi celelalte toate, al cărora cuvîntul întrece mintea omenească, ei după aceasta adică s-au numit dar

sfinţitele lucrări nu se zic, fără numai cele şapte ce acum s-au numărat. Că Lucrare sfinţită este ceea ce se face prin semne sfinţite, adică materialnice, dătătoare de sfinţenie acelor ce se sfinţesc. Şi de acest fel este fiecare din tainele Bisericii cele zise. Pentru aceea se şi hotărăşte, că Taină este lucrare sfinţită, în care prin oarecare semn materialnic se împărtăşeşte de dar nematerialnic cel ce se învaţă Tainele. Şi alt chip. Taină este semn materialnic spre mîntuirea oamenilor tare fiind aşezat de Dumnezeiasca Punere de lege. Însăşi acestea mai cu scurte cuvinte Dumnezeiescul Augustin le spune, zicînd: **Taină este semn văzut de Dar nevăzut.** Precum la Sfîntul Botez, apa cea pusă de faţă văzută fiind, semn este al Darului celui nevăzut ce este în ea. Că Începătorul, sfinţitelor Lucrări şi puitorul de lege al nostru Iisus Hristos iconomie negrăită întrebuinţînd din materiile cele obişnuite nouă a legiuit să se facă Dumnezeieştile taine, cele ce aduc mîntuirea noastră. Şi spun că se zice în limba grecească acest cuvînt MISTIRION, adică Taină, de la MISIN, adică de la a închide gura, pentru că trebuie a păzi tainele nespuse celor neînvăţaţi, şi neîmpărtăşiţi de ele. Că şi după dumnezeiescul Gură de Aur, Taină este ceea negrăită şi minunată şi neştiută şi de Stăpînul ni se porunceşte, a nu pune cele sfinte la cîini nici mărgăritarele înaintea porcilor (Mt. 7,6) După ce acestea de obşte toate s-au zis, să începem acum să zicem şi pentru fiecare cele ce se cuvin dînsa, adică cele ce aflăm la Dascălii noştri. Şi să începem de la cea dintîi adică de la Sfîntul Botez.

CAPITOLUL 1

PENTRU SFÎNTUL BOTEZ

Cu cuviinţă şi după rînduiala firii este Dumnezeiescul Botez cel întîi la rînd, ca cel ce este început nu numai al tainelor celor de aceeaşi rînduială, ci şi în scurt a toată viaţa cea după Hristos. Că şi după marele Dionisie: Mişcarea minţii cea mai întîi către cele Dumnezeieşti este Îndrăgirea lui Dumnezeu. Iar a îndrăgirii celei sfinte sporirea cea întîi către Sfinţita Lucrare a Dumnezeieştilor Porunci este zidirea cea negrăită a aşezării noastre celei dumnezeieşti: Că dacă aşezarea Dumnezeiască este Dumnezeiasca Naştere, nu va cunoaşte cîndva ceva din cele date, nici nu va lucra cel ce nu va avea Aşezarea cea Dumnezeiască. Oare nu şi la noi, omeneşte zicem, trebuie întîi să fie, apoi se lucrează cele ale noastre, fiindcă ori ce nicidecum nu este, nici mişcare nici stare nu are, iar orice întru vreun fel este, acelea numai le lucrează sau pătimeşte, care sunt ale aşezării sale. Că de vreme ce firea omenească căzînd de la Dumnezeu, şi din fericita aceea petrecere cea din Rai şi cu totul netrebnicindu-se Fiul lui Dumnezeu cel Unul Născut şi făcîndu-se om pentru noi, a mîntuit cu moartea sa pe cei din veac morţi, dar trebuia însă şi cei ce erau în viaţă încă, şi toţi cei de pe urmă ai neamului omenesc, de acelaşi dar şi purtare de grijă a Mîntuitorului celui de obşte să se învrednicească. Că nici nu era, nici nu va fi să mai moară şi al doilea, şi de multe ori pentru oameni. Că aceasta a făcut-o odată pe sineşi aducîndu-se. Cum dar s-a făcut aceasta? A aflat înţelepciunea lui Dumnezeu cea bine chibzuitoare adică Domnul, nostru Iisus Hristos, mijloc, adică, cale către aceeaşi veşnică mîntuire, foarte înţeleaptă şi fără de osteneală, pe cea prin botez a doua naştere, prin care fiii întunericului, de a

doua oară se nasc fii ai Luminii şi cei vinovaţi morţii celei veşnice, se fac fii şi moştenitori ai Împărăţiei Cerurilor.

Deci Botezul lui Hristos este început şi facere de cele ale apropierii celei către Dumnezeu şi de moştenirea cea cerească pricinuitor, cu apă curăţind tot păcatul, prin chemarea Treimii celei mai presus de fiinţă. Şi se numeşte cu multe şi deosebite numiri la Părinţi. Că iată la teologul se numeşte Botez adică, fiindcă în apă se îngroapă păcatul (În Cuv. 2 pentru Botez). Iar Dar fiindcă şi acelora, care nimic mainainte n-au adus se dă. Iar dăruire, fiindcă şi celor ce sunt datori. Iar Luminare, fiindcă este Strălucire. Iar Baie, fiindcă spală. Şi încă mai multe decît acestea. Ci şi Dumnezeiască a doua naştere acestaşi şi este şi se numeşte. Prin care ne învrednicim de punerea fiiască şi ne facem fraţi după dar ai lui Hristos şi împreună moştenitori. Deci fiindcă apa mai mult decît toată altă materie este îndemînatecă spre curăţirea trupurilor şi prin ea spălîndu-ne ne curăţim de întinăciunile cele dimprejurul nostru, cu cuviinţă şi după oarecare potrivire, prin însăşi aceasta cu purtare de grijă negrăită Mîntuitorul nostru şi prea Înţeleptul Domn, a binevoit să se facă şi curăţirea noastră de întinăciune celor sufleteşti, adică de păcate, pe care-o arată Apostolul prin Biserică zicînd: „Că s-o sfinţească pe ea curăţind-o cu baia apei prin cuvînt" (Efes. 5,26). Şi nu apa simplă face curăţirea cea duhovnicească, că trup a curăţi ştie apa cea simplă, iar suflet nicidecum. Ci trebuie întîi prin rugăciunile cele obişnuite ale preotului să se sfinţească apa, adică să primească Dar şi Putere Dumnezeiască prin venirea şi lucrarea pre Sfîntul Duh, ca să poată pe omul cel vechi cu păcatele care se afundă în ea, să-l facă nou Adam, precum credem, prin cuvînt după Apostolul, adică prin chemarea Tatălui şi a Fiului şi a Sfîntului Duh. Că aşa le-a rînduit după Înviere Domnul sfinţilor săi ucenici, zicîndu-le. Drept aceea mergînd învăţaţi toate neamurile botezîndu-i pe ei în Numele Tatălui şi al Fiului şi al Sfîntului Duh. (Mt. 28,19).

Deci credem că Sfîntul Botez curăţeşte şi pe păcatul strămoşesc, care este fără de voinţă, ca cel ce este urmare de obşte a firii şi pe toate cele din voinţă, de se va întîmpla să fie mare cu vîrsta cel ce se botează. Iar casă fie desăvîrşit, trebuie să se săvîrşească şi în trei afundări, pe care afundări Sfînta noastră Biserică dintru început din Tradiţie le-a luat (Vasile cel Mare în Cuv, cel pentru Duh, cap. 27) şi tare le ţine, precum şi chemările ale celei de o Fiinţă şi mai presus de toată Dumnezeiasca Treime. Că pe chemări însuşi Domnul în evanghelie, precum acum s-a zis, le-a dat. Iar pe afundări Duhul lui cel Sfînt şi de o Fiinţă prin sfinţii Apostoli. Dă trei însemnări cu de-adînsul avem ale Dumnezeiescului Botez, curăţire, naştere, adică a doua naştere şi îngropare. Deci dumnezeiasca Colimvitră (Cristelniţă), cît către a doua naştere, ţine cuvînt, adică închipuire de pîntece, iar cît către curăţenie, de Baie, şi de mormînt cît către îngropare. Iar cum că cuvînt, adică închipuire de îngropare. Iar cum că cuvînt, adică închipuire de îngropare are sfîntul Botez, arătat Apostolul învaţă zicînd, cum că: Cîţi în Hristos ne-am botezat, întru moartea lui ne-am botezat" (Rom. 6, 3–4) Că ne-am îngropat împreună cu El prin Botez spre moarte. Deci de vreme ce Domnul trei zile a făcut zăcînd în mormînt, pentru aceasta în trei afundări şi ridicări, încă şi întocmai la număr trei chemări ale Prea Sfintei Treimi Tradiţie învaţă a săvîrşi cel ce se botează, la fiecare afundare zicînd un Nume din cele Trei Dumnezeieşti Ipostasuri. Adică, Botează-se robul lui Dumnezeu (N) în numele Tatălui, Amin. Şi al Fiul, Amin, şi al Sfîntului Duh, Amin.

Deci afundarea în apă, fiindcă ridică lumina de la ochi, face închipuirea nopții, iar ridicarea închipuieşte ziua. Pentru aceea cele trei afundări, pe cele trei nopți, iar cele trei ridicări; pe cele trei zile le însemnează.*Pentru aceasta dar de nevoie şi netrecute sunt cele trei afundări ale celui ce se botează spre arătarea îngropării Domnului celei de trei zile, pe care acela adică cu lucrul cu adevărat pentru noi au suferit, iar noi numai după asemănare închipuitoare, ca, precum zice Apostolul: Aceasta să ştim că omul nostru cel vechi cu dînsul împreună s-a răstignit, ca să se strice trupul păcatului, ca să nu mai slujim noi păcatalui (Rom. 6,6-7). Că cel ce a murit s-a îndreptat de păcat. Şi arată că sunt netrecute cele trei afundări, mărturia celor mari şi aleşi Dascăli ai Bisericii. Iată prea marele Dionisie Aeropagitul, care nu numai că a fost într-o vreme cu Apostolii, ci a fost şi ucenic al lui Pavel Vasul alegerii, fără de îndoială de la însuşi acela luînd cele ce se săvîrşesc la Botez, scriind, cu aceste cuvinte, aşa zice: Iar ierarhul deasupra stînd, de trei ori pe el (adică pe cel chemat) îl afundă, la cele trei afundări şi ridicări ale celui ce se săvîrseşte (adică botează) zicînd pe cele trei Ipostasuri ale Dumnezeieştii Fericiri (Cuvînt pentru Ierarhia Cerească) în Cuv. Pentru Duhul Sfînt, cap. 27). Iar marele Vasile: Iar a se afunda de trei ori omul, de unde zice? Oare nu pentru această nevestită şi negrăită învăţătură? (Voieşte a zice din Tradiţie). Iar preaînţeleptul lui frate Grigorie de Nissa, pentru care pricină, zice, prin apă curăţirea la care trebuinţă se iau cele trei afundări? Deci ceea ce şi părinţii au învăţat, şi mintea noastră învoindu-se a primit, aceasta este, Dumnezeu şi Mîntuitorul nostru, plinind iconomia cea pentru noi, a intra sub stihia cea de a patra care este pămîntul, iar noi Botezul luînd spre urmarea Domnului, şi Învăţătorului şi Stăpînului nostru, în pămînt nu ne îngropăm (că acesta al trupului cu totul omorît se face acoperămînt, pe neputinţa şi stricarea firii noastre acoperind-o) Ci sub stihia cea aproape de pămînt, care este apa, pogorîndu-se, întru aceea ne ascundem, precum Mîntuitorul în pămînt, şi de trei ori aceasta făcînd pe darul Învierii celei de a treia zi întru noi îl închipuim. Şi acestea le facem, nu cu tăcere luînd Taina, ci cele trei sfinte Ipostasuri zicîndu-se deasupra noastră, întru care am crezut, la care şi nădejduim, de la care nouă şi aceasta că suntem acum, şi aceea că iarăşi vom să fim iarăşi ni se dă (Sf. Grigorie de Nissa, Cuv. la Ziua Luminilor).

Dar ce este mai mare şi mai puternic, şi de a pricinui frica cea mai de pe urmă vrednic este acesta că Sfîntul Şinod 2 ecumenic, şi ca pe nişte cu totul nebotezaţi îi ştie pe cei ce nu păzesc împreună şi pe cele trei afundări la Botez. Că în Canonul 7, pe eunomienii cei ce se botezau într-o afundare, ca pe greci îi primeşte cînd vin la ortodoxa credinţă a Bisericii, toate şi către ei făcîndu-le cîte şi care ca şi celor mai sus zişi greci. Deci cele trei afundări ale celui ce se botează întru moartea lui Hristos, voiesc să însemneze, după Dumnezeieştii Părinţi, că precum cu închipuire întreit au murit, mărturisind pe cele ale Dumnezeirii Dumnezeieşti Trei Ipostasuri, aşa şi cu lucrul gata este pentru Dumnezeu cel ce se laudă în Treime după vremi a muri, pentru Tatăl adică cel fără de început, cînd se va porni război pentru dînsul, iar pentru Fiul cel împreună fără de început şi deosebit pentru Duhul cel împreună veşnic, cînd de meşteşugirile vicleanului se va bîntui şi se va scoate afară aceea că nu sunt ei de o fiinţă, de eresurile cele ce de demult şi acum se lucrează. Prea de nevoie dar ne este nouă Dumnezeiescul Botez, ca cel ce este început şi uşă a primirii de fii cei Dumnezeieşti şi a mîntuirii noastre celei veşnice. Şi o arată pe nevoia aceasta a Dumnezeieştii

acesteia Taine, Răspunsul cel Stăpînesc către Nicodim, care zice: De nu se va naşte cineva din apă şi din Duh, nu va putea să intre întru Împărăţia lui Dumnezeu (Ioan,3,5).

• Şi se lucrează Taina după a sfintei noastre Biserici rînduială, în care întîi de nevoie se cere primitor, iar primitor cere să fie de-ajuns spre a primi pe cel ce se botează. Lucru cu adevărat vrednic de cutremurat, după marele Dionisie, pentru că mărturiseşte acesta, că pe copil după ce va trece vîrsta copilărească şi de aici va putea să priceapă el, îl va învăţa cele ale credinţei şi el va purta grijă de mîntuirea lui. 2 - În lăcaşuri sfinte, iar nu în case de obşte, adică spurcate, trebuie să se săvîrşească această Dumnezeiască Taină. Iar dacă de nevoie pentru îndepărtarea cea îndelungată de la Dumnezeieştile Biserici şi pentru alte stări împrejur, se va întîmpla să se săvîrşească şi în case, dar nici aşa pretutindenea, ci pe cît se va putea într-un loc al casei mai deosebit şi mai cinstit, ca să nu facă cu necinste. 3 - Gol, descoperit şi desculţ să stea, cel ce vrea să se boteze, ca cel ce se dezbracă de omul cel vechi şi se, leapădă de împărtăşirile răutăţii cele întunecoase şi pe deprinderea ceea ce s-a făcut întru el a neasemănării, ca şi cum o suflă. 4 - Sfintele vase cele primitoare de apă, trebie să fie precum se numesc, Colimvitre (Cristelniţe),care va să zică scăldătoare, adică mari, pline de apă, iar nu copăite, care să încapă ce abia să vie pînă la gleznele copilului şi pe purtarea de grijă cea a acestora de nevoie trebuie s-o aibă Păstorii, şi să îndrepteze cele ce bine nu se fac, că şi este şi s-au arătat prea de nevoie acoperirea cea peste tot a apei spre însemnarea îngropării şi învierii celei de trei zile a Mîntuitorului nostru. 5 - Preot trebuie să fie cel ce botează, iar nu monah, nici mirean, că numai preotul este săvîrşitor şi acesta trebuie să fie ortodox. Că după Canonul 47 al Sf. Apostoli: Cel ce se dă de la eretici, nu este Botez, ci spurcăciune. Iar pruncii cei ce se botează de mireni în vreme de nevoie, de vor trăi pe urmă, trebuie să se boteze dintîi. Că în canonul 1 arătat marele Vasile voieşte să se boteze de mireni. Iar ceea ce zic unii ca o socoteală de obşte, cum că ceea ce are cineva, aceasta şi dă, cu totul este fără de socoteală. Că şi Diaconul va hirotonisi diacon, şi preotul Preot, şi pe rînd asemenea cele prea necuviincioase.

Ci ca să punem şi sfîrşit cuvîntului, în scurt cuprinzînd cele ce se săvîrşesc la Sfîntul Botez, zicem: că,

1 – Cel ce se botează se leapădă de trei ori de satana şi de toată slujirea lui.

2 – Se împreună cu Hristos de trei ori, şi se făgăduieşte că cu toată aşezarea sufletului îl va sluji lui.

3 – De poate, face Mărturisirea Credinţei, iar nu în locul lui, primitorul lui şi pe aceasta de trei ori, pentru Slava Prea Sfintei Treimi, pe care o mărturiseşte în Simbolul acesta al Credinţei

4 – Şi aşa se botează în Numele Tatălui, şi al Fiului şi al Sfîntului Duh. Şi acestea sunt cele ce se fac simţitor.

Iar cele ce gînditor, credem:

1 – Că după ce se îngroapă în apă Adam cel vechi, se ridică nou împreună cu darul primirii de fi.

2 – Că şi ca un fiu se face şi moştenitor vieţii celei veşnice, dacă şi va vieţui precum s-a făgăduit.

3 – Că şi aşezări nouă şi puteri duhovniceşti în minte adică, cunoştinţa lui Dumnezeu, a faptei bune, şi fericirii omului celei adevărate, iar în inimă frica lui Dumnezeu şi dragostea, pe care, de o vom avea vie şi împărăţind întru noi, ca să

putem păzi nespurcat pe Dumnezeiescul nostru Botez prin Darul Domnului nostru Iisus Hristos, căruia se cuvine Slava şi Stăpînirea împreună cu Tatăl şi cu Sfîntul Duh. Amin.

CAPITOLUL 2

PENTRU SFÎNTUL MIR

Fiindcă Dumnezeiasca rînduială a sfintei noastre Biserici porunceşte ca îndată după ce va ieşi din sfînta Colimvitră să se ungă şi cu Sfînt Mir cel ce se botează, cu urmare este să zicem şi pentru acest Dumnezeiesc Mir, cele ce sfinţii Dascăli ai Biserici pentru dînsul învaţă.

Deci zicem cum că în scurt alcătuirea Mirului se încheie din materii bine mirositoare, de care cei ce se împărtăşesc se umplu de buna mireasmă după potriva adică după măsura împărtăşirii celei bine mirositoare. Deci începătorul Dumnezeirii Hristos, Mirul cel Ceresc, că Mir vărsat, zice este Numele tău (Cînt. 1,2). Ca cel ce este mai presus de fire mirositor bine, umple de Dumnezeiască dulceaţă pe cei ce se împărtăşesc. Că dacă mirosirea lucrurilor simţite celor cu bun miros ne desfată numai de vom avea sănătoasă puterea simţirii celei mirositoare, după asemănare va zice cineva că, şi puterile noastre cele înţelegătoare şi puterea cea chibzuitoare a sufletului primeşte Dumnezeiască bună Mireasmă, de sunt nestricate. Deci această alcătuire a Mirului, pe însuşi cel închipuit nouă întru închipuire ni-l arată, pe Stăpînul Hristos, pe Izvorul bunei miresme izvorînd sufletelor celor cu chip Dumnezeiesc Dumnezeieştile Mirosiri de care minţile îndulcindu-se, întrebuinţează hrană duhovnicească pe această bună mireasmă. Deci celui ce se botează, ungerea Mirului îi dăruieşte pe Venirea Duhului, care se arată de aici, că prin ungerea Mirului vine Duhul Sfînt. Iar Mirul este Hristos pentru că şi de el care cu Duhul Sfînt precum s-ar cuveni omului s-a sfinţit, Duhul Sfînt se dă al său (Din Parafrazele lui Pahimer).

Deci pe sfîntul Mir, cu care se unge cel ce se botează, fiindcă este alcătuit din multe şi de multe feluri de materii cu bune mirosuri, o însemnează pe multe felurime a darurilor Dumnezeiescul Duh, de care nimeni altul nu se învredniceşte, fără numai cel ce din sfîntul Botez a doua oară s-a născut, ca cel ce acesta s-a făcut îndemnatic spre primirea Dumnezeiescului Duh. Că însuşi Dumnezeu Omul Iisus el întîi pentru noi pe sineşi s-a sfinţit, ungîndu-se după Omenire cu Sfîntul Duh, precum este scris: Pentru aceasta te-a uns pe tine Dumnezeule Dumnezeul tău, cu untul de lemn al bucuriei mai mult decît pe părtaşii tăi (Psalm, 44,9). Pentru aceea şi Hristos (adică uria) s-a zis, ca cel ce este una cu Dumnezeiescul Duh, nu după Dumnezeire, ci după omenire. Aşa şi noi creştini ne numim ca cei ce suntem unşi prin Dumnezeiescul Mir cu Duhul, iar nu numai de la Numele lui Hristos, în care credem şi întru carele la Botez după Apostolul ne-am îmbrăcat. Deci ceea ce peste Dumnezeieştii Apostoli în ziua Sfîntului Praznic celui a Cinzeci de zile a venit, şi peste credincioşi se pogora, peste care ucenicii Mîntuitorului îşi puneau mîinile şi în limbi grăiau şi prooroceau şi alte semne ale Darului care le luau, le arăta însăşi aceasta şi acum nevăzut prin Dumnezeiescul Mir se dă

celui ce s-a botezat. Pentru aceea şi ungîndu-l pe el preotul, zice: Pecetea darului Duhului Sfînt, Amin. Că dar se numeşte la Dumnezeiasca Scriptură, Darul Duhului. Precum la Fapte 2,38: Pocăiţi-vă zice către Iudei Dumnezeiescul Petru, şi să se boteze fiecare dintre voi în numele lui Iisus Hristos, spre iertarea păcatelor şi veţi lua darul Duhului Sfînt. Deci dar este Dumnezeiescul Dar, fiindcă nimic n-am adus mainainte noi cei ce îl luăm pe el. Pecete zice, adică semn, prin care ne însemnăm, că ai lui Hristos suntem slugi şi ostaşi şi nu mai suntem ai noştri, ca să vieţuim după voile trupului, ci ca după Sfîntul care ne-a chemat pe noi şi noi să fim fără sfinţi întru toată petrecerea. Să ne sîrguim dar ca vrednici să fim şi să ne facem de Darul cel Ceresc, întru Hristos Iisus Domnul nostru, căruia I se cuvine Slava în veci. Amin.

CAPITOLUL 3

PENTRU TAINA CEA ÎNFRICOŞATĂ A DUMNEZEIEŞTII ÎMPĂRTĂŞIRI

Precum în fire cel ce acum s-a născut şi care de vieţuitoare a luat are trebuinţă de hrana cea după potrivă: Aşa şi cel ce s-a învrednicit de naşterea cea de sus cea din Apă şi din Duh şi s-a pecetluit cu unirea cea Dumnezeiască, după urmare, precum Dumnezeiasca punere de lege orînduieşte, se cheamă şi la masa cea duhovnicească şi se Cuminecă cu Hrana cea Cerească, adică cu Dumnezeieştile şi Înfricoşatele Taine ale lui Hristos. Pe care Dumnezeiască Cuminecătură, de obşte toţi Părinţii mai deosebit Împărtăşire o numesc. Că şi prin Dumnezeiescul Botez şi prin Sfîntul Mir şi prin celelalte taine încă se împărtăşeşte credinciosul cu Stăpînul Hristos, dar încă prin această Dumnezeiască Hrană se împărtăşeşte mai cu deosebire fiindcă se împărtăşeşte cu Trup şi Sînge Îndumnezeite. Pentru aceasta cu covîrşire mai mult decît toată altă împărtăşire, Cuminecătura aceasta se numeşte Împărtăşire, Dumnezeiescul Pavel luminat strigînd: Paharul binecuvîntării pe care-l binecuvîntăm, care nu este Împărtăşirea Sîngelui lui Hristos? Pîinea care-o frîngem oare nu este Împărtăşirea Trupului lui Hristos? (1 Cor. 10,16). Gi împărtăşire adică se zice întrebuinţarea acestei Înfricoşate Taine, după care adică prin Trupul cel Îndumnezeit şi prin sîngele cel Îndumnezeit al lui Hristos, ne împărtăşim de darurile lui cele Dumnezeieşti, un Trup şi un Duh precum zice Apostolul, toţi împreună cu însuşi Hristos făcîndu-ne (Efes. 4,4). Iar Dumnezeiasca ei lucrare, Taină a Tainelor, după Dumnezeiasca numire, cu covîrşire decît celelalte Taine, de Dumnezeieştii Părinţi se numeşte. Că al tuturor celorlalte Taine, după Dumnezeiescul Dionisie, sfîrşitul, şi Capul acesta este. Şi săvîrşirea fiecăreia este din Darurile cele Dumnezeieşti şi săvîrşitoare ale acesteia. Precum, zice, şi Botezul cu covîrşire s-a zis Luminare, măcar că şi celelalte Taine dau luminare celor ce se învaţă Tainele acesteia. Fiindcă el întîi dă Lumină, şi este început al tuturor Dumnezeieştilor străluciri.

Deci după ce acestea în scurt le-am zis, să socotim şi să vedem cu sfinţenie pe cele deosebi fiecare ale sfintei lucrări a acestei Dumnezeieşti Taine, Deci Dumnezeieştii Apostoli, precum au luat de la Domnul aşa i-au şi dat Bisericilor celor din toată lumea (1 Cor. 11, 23). Şi cum că adică în noaptea în care a fost vîndut, a luat Pîine,

şi Mulţumind a frînt şi a zis: Luaţi mîncaţi acesta este Trupul Meu, care se frînge pentru voi, aceasta s-o face şi spre pomenirea Mea. La fel şi Paharul după cină zicînd: Acest Pahar este Legea cea Nouă întru Sîngele Meu. Aceasta să faceţi de cîte ori veţi bea întru pomenirea Mea. Că de cîte ori veţi mînca Pîinea aceasta şi veţi bea Paharul acesta, moartea Domnului vestiţi pînă cînd va veni (1 Cor. 11, 23-26).

Deci iată Sfînta Biserică la Dumnezeiasca Lucrare a Tainei acesteia precum a luat aşa face. Pîine ia, nu însă oricum şi cum s-ar întîmpla, ci întîi numai de singur grîul şi acesta curat, nu şi din alte roduri ale pămîntului. A doua şi cu aluat, iar nu fără de aluat. Că se aseamănă cea fără de aluat cu trupul cel mort, iar cea cu aluat cu cel însufleţit. Că viu adică cu suflet cuvîntător s-a dus Domnul spre jertfă. Deci la iudei şi la apolinarişti, Biserica noastră cea sfîntă trimiţînd azimile, pe Tradiţia care a luat-o de la sfinţii Apostoli, tare şi fără de sminteală o ţine, şi pîine întrebuinţează dospită şi încă şi Vin, amestecînd şi apă, că din Prea Curată Coasta Mîntuitorului, după Dumnezeiescul evanghelist Ioan, Sînge şi Apă au curs. Ci şi Dumnezeiescul Iacob fratele lui Dumnezeu, şi Clement Papa Romei cel întocmai cu Apostolii, în Dumnezeieştile lor Liturghii învaţă pe această dumnezeiască Tradiţie, cum că adică Hristos luînd Paharul şi turnînd din Vin şi Apă, le-a dat sfinţilor săi ucenici şi Apostoli zicînd, şi celelalte. La fel şi Marele Vasile zice în Dumnezeiasca sa Liturghie. Şi împreună toţi dascălii cei vechi ai Bisericii învaţă Tradiţia Apei este netrecută.

Se ameţesc dar neamurile armenilor cei ce au lepădat această Dumnezeiască Tradiţie, ca adică în socoteala cea rea a lui Nestorie să nu vadă, nu ştiu cum această fără de socoteală frică punînd-o înainte. Că Nestorie în două ipostasuri, adică feţe, despărţea pe Fiul cel unul, iar aceştia în loc de faţă pe apă luînd-o şi ca o socoteală a Nestorienilor lepădînd-o, în cea împotrivă păgînătate a unei firi s-au prăpăstuit şi vin în loc de Dumnezeiasca Fire socotindu-l. Pentru aceea şi monofiziţi şi diopashiţi s-au numit. Iar mult mai vechi decît aceştia au fost alt eres a celor ce se numea hidroparastate. Care pe vin ca de rău socotindu-l, numai apă întrebuinţau la Taine, împotriva cărora tare s-a împotrivit şi Dumnezeiescul Gură de Aur. Deci pîine, ca să ne întoarcem la pricina ceea ce ne zice înainte, ortodoxul Preot Răsăritean ia, pîine zic, şi la vedere şi la pipăire şi la gust, încă şi la miros, pîine curată. A căreia pîini parte este care cuprinde, şi parte care se cuprinde. Ceea ce se cuprinde este în pecete cu patru colţuri, care este scriere deasupra prin pecetea aceasta: IISUS HRISTOS NI KA, adică biruieşte. Iar ceea ce cuprinde este rotundă, care o arată pe rotunjeala cea preacurată a Pîntecelui feciorese, din care a ieşit scris împrejur după omenire, cel nescris împrejur după Firea. Dumnezeirii. Şi aceasta însemnează pecetea ceea ce se scoate din mijlocul pîinii, cum că din firea noastră a ieşit Dumnezeu Cuvîntul, luînd trup scris împrejur unit cu suflet cuvîntător.

Rău dar fac latinii rotunde sfinţind (dacă şi sfinţesc) ca cum trup al lui Hristos. Că forma cea rotundă însemnează pe nemărginirea şi nescrierea împrejur a Dumnezeirii, iar nu pe scrierea împrejur şi mărginirea trupului. Dar Hristos nu după aceea, ci după aceasta a şi pătimit şi a murit. A căreia şi pomenire a face ni s-a poruncit. Pentru aceea şi îndată Preotul la Sfînta Proscomidie, aceste cuvinte le întrebuinţează şi în scurt toate ale patimii mainainte le spune şi de suliţă pomeneşte dintru care îndată a ieşit sîngele şi apă şi cel ce a văzut a mărturisit. Deci prin acestea împreună şi prin cele ce le pomeneşte proorroceşti cuvinte, însemnează Preotul, precum

zice Sfinţitul Şimeon al Tesalonicului şi cum că a început a face porunca Mîntuitorului, şi cum că de demult prin Prooroci mainainte se propovăduia moartea Mîntuitorului. Şi a luat Sfînta Biserică a lui Hristos, ca după săvîrşirea celor ce se fac la Sfînta Proscomidie şi începutul Dumnezeieştii Liturghii, mainainte de sfinţirea Tainelor se întrebuinţează cîntări şi citiri din Testamentul cel vechi şi cel Nou, care aceasta netrecut şi la celelalte taine obişnuieşte a se face, prin care se arată, zice Marele Dionisie, cum că ale Unuia şi aceluiaşi Duh sunt şi acelaa şi acestea. Că cele ce Testamentul cel vechi mainainte le-a spus prin Prooroci şi prin Psalmi pentru Hristos, acestea cel nou săvîrşite le arată prin sfinţele părţi ale Apostolului şi ale Evangheliei. Pentru aceasta şi cînd se cîntă sau se citesc proorocirile, stau acoperite la Protesis (adică la locul unde se face Proscomidia) Dumnezeieştile Închipuiri, arătînd cuvîntul, că cele ce se grăiau de Prooroci erau să se facă şi se descoperă după intrarea cea mare, ca cele ce acum se săvîrşesc.

După aceea se zic ecteniile cele pentru cei chemaţi încă şi pînă astăzi, dar chemaţii nu se scot afară, pentru că nici nu sunt, însă se zic, ca să se păzească rînduiala cea veche a Bisericii, poate cîndva va fi trebuinţă şi de aceasta, iar după ce încetează cele pentru cei chemaţi şi se cîntă Heruvimul, se mută Sfintele pe Sfînta Masă. Pe care mutare intrare mare o numim, pentru că se face cu multă strălucire, fiindcă acum vin Sfintele Daruri spre e se săvîrşi şi a se face Trup şi Sînge a lui Hristos. Iar ce însemnează această mare intrere, alţii altele zic, nu străine de dreapta credinţă. Ier socoteata cea mai de obşte voieşte să însemneze pe Ducerea Dumnezeiescului Trup cea de la Golgota la Mormînt, care s-a făcut de Iosif şi Nicodim Fericiţii, precum spun sfinţii evanghelişti. Şi pe înţelegerea aceasta se pare că o întăresc şi sfintele cîntări cele ce se zic de Preot cînd se pun jos acestea, adică: Iosif cel cu bun chip şi celelalte: şi în Mormînt cu Trupul şi celelalte, şi ca un purtător de viaţă şi celelalte, care şi Aerul cel ce se pune de obşte peste amîndouă zic că însemnează pe piatra cea pusă deasupra Mormîntului.

Deci de vreme ce s-au adus Dumnezeieştile Daruri pe Dumnezeiasca, şi Sfînta Masă, spre a se săvîrşi, adică a se sfinţi şi după urmare a se împărtăşi cu ele, pentru aceasta Preotul îndeamnă prin Diacon pe Credincioşi la dragostea cea între dînşii şi unirea la un gînd, că fără de aceasta nici creştin a fi nu este cu putinţă, nici cu înfricoşatele Taine a se împărtăşi nu se cuvine. Pentru aceasta şi după ce luminat se propovăduieşte Dumnezeiescul Simbol al Credinţei, prin care toţi ne-am adus la o unire şi o Biserică şi în Trup al lui Hristos cel de pretutindenea ne-am făcut, începe de aici preotul a aduce în lucrare ceea ce-i era scopul, adică săvîrşirea Tainelor, după Porunca Mîntuitorului, ce a zis, aceasta s-o faceţi întru pomenirea Mea. Şi fiindcă ştie că acesta nu este lucru al firii celei zidite, ci numai al Puterii lui Dumnezeu, pentru aceasta către Dumnezeu şi Tatăl întorcîndu-se, de la care toată darea cea bună şi tot darul cel desăvîrşit este pogorîndu-se, cu frică prea multă şi cu umilinţă se roagă, rugăciunea aceea citind şi zicînd, care şi mai deosebit se zice euharistia adică mulţumire. Că pe facerile de bine cele dumnezeieşti care dintru început către om s-au făcut le proslăveşte. Şi mai pe urmă, cum că pentru Milostivirea cea neasemănată a iubirii de oameni, vrînd să-l întoarcă pe el la fericirea cea dintîi, a trimis pe Fiul său cel unul Născut, care Dumnezeu fiind mainainte de veci, Trup însufleţit cu suflet cuvîntător din Sfînta Fecioară luînd şi toată iconomia cea pentru noi plinind, în noaptea în care

s-a vîndut, iar mai vîrtos însuşi pe sine s-a dat pentru viaţa lumii, luînd pîine cu sfintele sale şi prea Curatele şi fără de prihană Mîinile sale, mulţumind, şi binecuvîntînd, sfinţind şi frîngînd a dat sfinţilor săi ucenici şi Apostoli zicînd: Luaţi mîncaţi acesta este trupul Meu, care se frînge pentru voi spre iertarea păcatelor, la fel şi paharul după cină, zicînd: Beţi dintru acesta toţi, acesta este Sîngele Meu al Legii celei Noi, care pentru noi voi şi pentru mulţi se varsă spre iertarea păcatelor. Că de vreme ce precum s-a zis, Stăpînul a poruncit zicînd: Acestea s-o faceţi întru pomenirea Mea, şi aceasta are scop să facă Preotul, răspunde către Dumnezeu şi Tatăl: Că de vreme ce Stăpîne, Fiul tău cel unul Născut ne-a poruncit nouă să facem ceea ce l-am văzut pe el făcînd, pentru aceasta şi noi săracii şi nevrednicii aducîndu-ne aminte de această poruncă mîntuitoare cerem şi ne rugăm şi cu umilinţă la Tine cădem, Trimite Duhul Tău cel Sfînt peste noi şi peste aceste Daruri ce sunt puse înainte. Şi fă adică pîinea aceasta, Cinstit Trupul Hristosului Tău, Amin. Iar ceea ce este în Paharul acesta, Cinstit Sîngelui Tău, Amin. Şi acestea zicîndu-le se face mai presus de toată minunea, care întrece toată înţelegerea şi priceperea şi numai cu credinţa se înţelege şi se mărturiseşte, că pîinea nu mai este pîine, ci în Trupul lui Hristos, chiar şi cu adevărat s-a prefăcut. Şi Vinul cel din Potir, nu mai este vin, ci chiar şi cu adevărat Sînge al lui Hristos s-a făcut. Şi se păzesc cu iconomie nespusă numai întîmplările cele de afară ale pîinii şi ale vinului, ascunsă avînd pe Fiinţa Stăpînescului Trup şi Sînge.

Cu adevărat mare este Domnul şi minunate sunt lucrurile lui şi prea slăvite. Cine a văzut, sau cine a auzit, Fiinţă fără de întîmplări, sau întîmplări fără de fiinţă? Deci la toate celelalte taine, numai de dar sfinţitor se face părtaşă materia cea pusă înainte, iar aici se face prefacere a fiinţei întru fiinţă, care cu adevărat şi prea potrivit se zice greceşte Metusiosis. După aceea o înalţă Preotul pe Dumnezeiasca Pîine, şi atunci după sfinţii tîlcuitori se plineşte închipuirea Învierii. Pentru aceea şi în patru împărţind Dumnezeiasca Pîine, o parte din cele patru o pune în Potir, prin care se însemnează că deplin a înviat Hristos, pe tot sîngele său cel vărsat unindu-l cu sineşi. Şi această închipuire şi vreme voieşte de aici cum că unul este trupul împreună cu Dumnezeiescul Sînge, care nu mai zace pe disc ca în mormînt, ci ca un trup viu şi însufleţit al lui Hristos, care acum a înviat, precum acum mai sus s-a zis. Însă sfînta Biserică iconomie cu înţelepciune Dumnezeiască întrebuinţînd, pe celelalte părţi în măruntele sfărmîndu-le, deosebi amîndouă Chipurile le dă credincioşilor. Una adică, că şi Domnul aşa a făcut, deosebi dînd Pîinea şi zicînd: Acesta este Trupul Meu şi deosebi Paharul, şi zicînd: Acesta este Sîngele Meu. Iar a doua şi ca văzînd oamenii pe Sîngele Stăpînului cel ce s-a vărsat pentru ei, să se îmbete cu beţia cea Davidicească, socotind dragostea cea mare şi nespusă a lui Dumnezeu către om.

Deci de vreme ce după închipuirea Învierii ne împărtăşim cu înfricoşatele Taine, trebuie să socotim că Trupul lui Hristos cel după înviere îl primim care sub nici o stricăciune nu este supus: Că acest fel sunt trupurile învierii. Şi se arată nestricăciunea trupului acestuia, nu numai de la vreme, ci şi prin cele ce zice Preotul cînd sfărîmă Sfînta Pîine. Că zice, se sfărîmă şi se împarte Mielul lui Dumnezeu, cel ce se sfărîmă şi nu se desparte, cel ce se mîncă pururea şi niciodată nu se sfîrşeşte. Însuşire este aceasta, care nu se potriveşte cu adevărat Trupului celui mainainte de Înviere, fără numai după aftartodocheţi, împotriva cărora s-au nevoit Euthie luminătorul Bisericii, pentru care pricină şi izgonire a suferit de la împăratul Iustinian apărătorul eresului, că

trupul acela Diaftoran, adică risipire în stihiile din care s-a alcătuit n-a ştiut, iar Ftoran adică stricăciune a suferit pînă şi la însăşi moartea, şi Vărsarea Cinstitului lui Sînge. Deci trebuie a şti că însăşi Fiinţa Trupului Domnului este netăiată necheltuită precum şi nevăzută, toată întru toată Dumnezeiască Pîine şi toată în cea mai mică părticică. Iar se zice că se taie şi se împarte şi se mînîncă numai după întîmplările cele de afară, aşa Domnul prea cu înţelepciune iconomisind pentru neputinţa noastră. După care întîmplări se zice că şi în loc se află, adică aceasta sus, iar aceea jos, şi iarăşi de-a dreapta sau de-a stînga, iar cum că trupul cel viu şi însufleţit şi cu minte îl sfărîmă nesfărmat Preotul şi îl dă şi de acolo este arătat. Că se sfărîmă, zice, şi se împarte Mielul lui Dumnezeu. Că nu Trupul Fiului lui Dumnezeu, ci Mielul lui Dumnezeu pe care l-a arătat adică Botezătorul Ioan, cînd era viu, iar nu cînd era jertfă.

Deci după închipuirea Învierii care s-a făcut, precum s-a zis, întru Înălţarea Dumnezeieştii Pîini, plinindu-se acum de cei credincioşi şi Dumnezeiasca Împărtăşire, de cîte ori fiecare va fi vrednic după porunca Dumnezeiescului Pavel, după urmare şi închipuirea Dumnezeieştii şi Stăpîneştii Înălţări se face, care este sfîrşitul iconomiei lui Dumnezeu celei negrăite către om. Pe care Dumnezeiască Înălţare o însemnează cuvîntul Proorocesc cel ce se cîntă încet de către Preot cu tămîiere: Înalţă-te peste ceruri Dumnezeule şi peste tot pămîntul slava ta. Iar ridicarea Dumnezeieştilor Rămăşiţe care au rămas (zice dumnezeiescul Gherman la Nicolae Bulgarul) pe înălţarea Domnului şi Dumnezeului nostru o însemnează. Iar tămîierea cea de pe urmă pe Darul sfîntului Duh, care li s-a dat Apostolilor după Înviere. Iar întoarcerea diaconului cu Dumnezeiescului Disc şi a preotului cu sfîntul Potir la Protesis, adică la locul unde se face Proscomidia, are înţelegerea venirii celei de a doua la care să ne rugăm ca să ne aflăm fără de osîndă, sîrguindu-ne după putinţă cu vrednicie acum a ne împărtăşi cu prea Curatele şi înfricoşatele lui Taine, cu Darul şi cu îndurările, şi cu iubirea de oameni a Domnului şi Dumnezeului şi Mîntuitorului nostru Iisus Hristos, a căruia este Slava şi Stăpînirea împreună cu Tatăl şi cu Sfîntul Duh în vecii vecilor. Amin.

CAPITOLUL 4

PENTRU PREOŢIE

Nici una din Dumnezeieştile Taine, nu numai din cele folositoare precum obişnuiesc ale împărţi ci şi din cele de nevoie, precum este Dumnezeiescul Botez şi Înfricoşata Împărtăşire, nu poate lua înfiinţare fără de preoţie: Că aceştia numai de la Atotputernicul şi Iubitorul de oameni Dumnezeu i s-a dat a lucra prin chemare Dumnezeiască şi a săvîrşi Tainele cele Dumnezeieşti spre Îndumnezeirea oamenilor celor muritori. Pentru aceea se şi hotărăşte că este Rînduială sfîntă, care are putere duhovnicească de lucruri Cereşti şi se lucrează de oameni bărbaţi spre mîntuirea şi sfinţirea oamenilor de la Mîntuitorul nostru fiind dată. Şi în alt chip, Tipărire a Dumnezeiescului Dar în partea cea stăpînitoare a sufletului, prin care se face vrednic cel ce se pecetluieşte spre a săvîrşi Dumnezeieştile Taine, şi a împărţi celor credincioşi Dumnezeieştile Daruri. Deci Dumnezeiasca Tradiţie de obşte stă întru aceste graiuri ale Mîntuitorului, care a suferit către ucenicii săi după Înviere, şi a zis: Luaţi Duhul

Sfînt, cărora veţi ierta păcatele, se vor ierta lor şi cărora le veţi ţinea ţinute vor fi. Iar pecetluirea fiecăruia din cei hotărîţi se săvîrşeşte prin Dumnezeiasca chemare, care se face de Arfiereu cu glas auzit şi încă prin cele ce se roagă deasupra lui în taină. Şi deci nu mai este unul din cei mulţi aceste, măcar deşi prost va fi la vedere. Că s-a mutat în Rînduiala cerească învrednicindu-se a se apropia de Dumnezeu, cel pămîntesc de cel ceresc, robul de Împăratul tuturor, cel mai de pe urmă de cel prea Înalt, slujind şi aducînd celor după dînsul Darul, sfinţirea şi iertarea greşelilor.

Deşi este Taina cea Dumnezeiască a Preoţiei, iar Trepte cu de-adinsul are trei. Din care cea dintîi a diaconilor, care în Altar cu adevărat iau hirotonia, dar nu sunt săvîrşitori, nici dătători de Dar, ci însăşi aceasta Diaconi, adică slujitori ai Preoţilor şi ai Arhiereilor, întocmind şi slujind la Taine şi la celelalte trebuinţe ale Bisericii şi deosebit ale Sfîntului Altar: Liturgus (care grai iarăşi slujitori înseamnă) îi numeşte pe aceştia Dumnezeiescul Dionisie Aeropagitul, cu care nume şi noi (greceşte) obişnuim ai numi pe preoţi: A doua treaptă este a Preoţilor, care şi săvîrşitori şi dătători de Sfinţenie şi de Dar, şi sunt şi se zic. Se numesc aceştia şi Presviteri, adică bătrîni, nu negreşit după vîrsta cea după ani, ci pentru cărunteţea cunoştinţei, pe care mai presus de ceilalţi trebuie s-o aibă. Iar la Faptele Apostolilor şi Episcopi se vede că Dumnezeiescul Pavel i-a numit pe presviterii Efesului. Că ai unei cetăţi mulţi a fi presviterii cu cuviinţă este şi cu urmare, iar episcopi a fi mai mulţi de unul s-au oprit. (Fapte 20, 28). Iar treapta a treia care este şi cea mai înaltă, este a celor deosebit episcopi, adică a Arhiereilor pe care şi Ierarhi peste tot îi numeşte marele Dionisie adică mai mare peste cele sfinte. Că Ierarhia zice, se zice şi este lucrarea cea cuprinzătoare de toate cele Sfinţite ale ei. După care cel ce se săvîrseşte Dumnezeiesc Ierarh, va avea împărtăşirea tuturor celor prea Sfinţite ale lui, ca cel ce este numit cu numele Ierarhiei.

Că precum cel ce a zis Ierarhie, a zis pe rînduiala tuturor împreună cuprinzător a celor sfinţite, aşa cel ce zice Ierarh, însemnează pe cel unit cu Dumnezeu şi Dumnezeiesc Bărbat, pe cel ştiutor de toată sfînta cunoştinţă. Întru care şi curat toată ierarhia lui se săvîrşeşte şi se cunoaşte. Şi îi numeşte pe ei, adică pe Ierarhi săvîrşitori de cele Sfinţite, începători ai Tainelor, tăinuitori, lucrători de Taine şi săvîrşitori. Iar pe preoţi, Luminători, Sfinţitori, Presviteri. Ci numele Ierarhului, în vremea de acum mai nu se aude, iar al Arhiereului mult se vorbeşte. Şi este Arhiereului început şi ca şi Cap al Iereilor: Deci Început întîi şi Izvor al Preoţiei şi a toată ierarhia este Domnul Nostru Iisus Hristos, Arhiereu fiind numit de Dumnezeu după rînduiala lui Melchisedec (Evr. 5,10). Care pentru că Viază pururea în ceruri pentru noi rugîndu-se lui Dumnezeu şi Tatăl, veşnică o are şi pe preoţie, adică fără de moştenitori, precum şi mainainte s-a zis. Că nu precum Episcopi se fac urmaşi ai altor episcopi, aşa şi Apostolii s-au făcut moştenitori ai lui Hristos. Să nu fie. Ci precum învaţă Apostolul Episcopi şi Iconomi şi slujitori şi împreună lucrători sunt ai lui Hristos Arhiereului celui Mare şi pururea Viu. Iar lucrul lui Hristos cui nu-i este arătat că numai chiar şi într-adins a fost mîntuirea oamenilor? deci la acest lucru pune şi împreună lucrători pe cei vrednici, către Petru adică zicînd: De mă iubeşti Petre, păstoreşte oile Mele. Iar de obşte către toţi: Mergînd învăţaţi toate neamurile, învăţîndu-i pe ei să păzească toate cîte v-am poruncit vouă (Mt. 28,19). Şi de aici este arătat, că numai a săvîrşi Tainele şi a binecuvînta şi a sfinţi, ci şi a învăţa împreună cele ce se cuvin spre mîntuirea credincioşilor este lucru al Arhiereului şi în scurt al Preoţilor, ca al celor ce sunt păstori. Că şi din Preoţi, adică

presviteri fiecare la Biserica ceea ce s-a întîmplat de mică turmă, mic păstor este şi episcop. Care îl şi făceau cu adevărat demult păstorii, cu rîvnă şi fără de preget învăţînd pe poporul lui Dumnezeu.

CAPITOLUL 5

PENTRU CINSTITA NUNTĂ

Taină este la creştini şi NUNTA cea cinstită după Lege, nu pentru că bărbatul lăsînd pe cei ce l-au născut şi l-au crescut se lipseşte de ceea ce de multe ori n-a văzut-o, nici vreo facere de bine de la ea cîtuşi decît mainainte n-a luat. Nu aceasta zis este Taina Nunţii. Că acesta este lucrul al firii precum multe de acest fel în fire se fac, ale cărora pricinile de cei ce filozofează ascunse rămîn. Iar nouă nu pentru Taine fireşti ne este cuvîntul, ci pentru cele duhovniceşti în ce fel zicem că este şi nunta cea de la creştini. Că de vreme ce Dumnezeu mainainte văzînd căderea omului, a iconomisit pe înmulţirea cea prin împreunare trupească şi păzirea neamului omenesc, n-a voit pe cei cinstiţi cu cuvîntare, aşa simplu ca dobitoacele cele necuvîntătoare să se împreuneze. Ci de demult în alt chip, precum vremile cele de atunci cereau, adică prin învoiala şi binecuvîntarea părinţilor se făceau însoţirile. Iar cînd cu judecăţi neajunse de minte a binevoit să le dea oamenilor săvîrşirea întru toate, la Nunta cea din Cana Galileică a binecuvîntat pe cel dintîi început al neamului. Şi se cer spre alcătuirea tainei acesteia, două oarecare, întîi, ca cei ce vor să se împreuneze spre împărtăşirea nunţii, să fie dreptcredincioşi, a doua trebuie să fie şi curaţi, adică feciorelnică. Că îl închipuieşte Mirele pe Hristos, iar mireasa pe Biserică, pe care cel din Fire Curat şi neîntinat, după ce s-a făcut ea prin baia naşterii celei de a doua curata şi nespurcată a luat-o lui şi mireasă, pe care lucru şi taină mare îl numeşte Dumnezeiescul Apostol. Taina aceasta, mare este, iar eu zic de Hristos şi de Biserică (Efes. 5,32). Şi pentru aceasta, adică pentru a lor curăţenie şi înfrînare şi cununi le pune Biserica pe capetele lor. Că în vremea veche cei ce isprăveau oarecare lucruri mari, se învredniceau de cununi şi de laude. Şi aşa Nunta şi este şi se zice Taină. Iar de voi fi întinaţi şi spurcaţi din mainainte curvie, nu numai taină nu se va face, ci şi binecuvîntare cîtuşi decît de vor lua, este nearătat. Şi se va adaoge şi ruşinea de la neamurile cele de prinprejur, care nu alt chip fără numai prin citirea care o au ei, intră la soţiile lor. Că precum dintru început, aşa pururea de la Dumnezeu se împreunează femeia cu bărbatul. Cinstită dar să fie nunta şi patul nespurcat după Apostolul, ca taină iar nu ca bătaie de joc de Dumnezeu să fie ceea ce se face. Deci este Nunta nu punere de lege Dumnezeiască, adică după Voia lui Dumnezeu ci mainainte povăţuitoare, ci pogorîre, care s-a făcut după Dumnezeiasca Iconomie, întîi adică, ca prin facerea de copii să stea neamul, iar a doua ca şi înfrînare prin Nunta cea cinstită să se păzească, fiecare avîndu-şi femeia sa după slobozirea Apostolului.

CAPITOLUL 6

PENTRU TAINA POCĂINŢEI (SPOVEDANIA)

Mare cu adevărat şi Dumnezeiască şi lumii de mîntuire este taina naşterii a doua celei Dumnezeieşti. Dar fiindcă omul este din fire schimbăcioasă, şi asta pururea întărit întru cel Bun nu are fire, ci şi iarăşi şi de multe ori, precum nu se cuveneau, întru aceleaşi greşeli cade, pe această neputinţă omenească ştiind-o iubitorul de oameni Domnul, a aflat doftoria pocăinţei şi pe aceasta a dăruit-o neamului omenesc, ca tot cel ce se va sluji cu aceasta să nu piară, ci să aibă viaţă veşnică. Deci pline sunt Dumnezeieştile Scripturi şi cea veche şi cea nouă de propovăduirile pocăinţei şi mai vîrtos cea nouă. Că şi Ioan Botezătorul şi însuşi Domnul Iisus Hristos, Pocăiţi-vă striga popoarelor, că s-a apropiat Împărăţia Cerurilor (Mt. 3,2). Şi în Areopag grăind către popor Dumnezeiescul Pavel: Că anii necunoştinţei acesteia, zice, trecîndu-i cu vederea Dumnezeu, acum vesteşte tuturor oamenilor pretutindenea să se pocăiască (Fapte, 17,30). Ci cum că pocăinţă s-a dat şi este ce prin pocăinţă s-au mîntuit întrec numărul ce trebuie şi a-l zice. Iar pocăinţa este căinţă a aceluiaşi către sineşi, pentru cele ce de el bine s-au lucrat, sfîrşit avînd ea pe iertarea cea prin părintele cel duhovnicesc, a celor ce s-au spus de el. Deci pocăinţa cea adevărată şi desăvîrşită mai ales şi netrecut pe aceste trei de pe urmă trebuie să le aibă: Întîi, a se căi singur pentru cele ce a greşit. A doua, înaintea Părintelui celui duhovnicesc, care este, înaintea lui Dumnezeu, să se osîndească pe sineşi ca pe un vinovat, descoperind adică mărturisind cu de-amănuntul cele ce le-a făcut. Şi a treia, cu credinţă să ceară iertare celor spuse, făgăduindu-se că nu se va mai întoarce de acum la acelaşi. Că după marele Vasile, cu totul vindecare a păcatului este depărtarea cea cu totul de el. Se arată cîte trele acestea la pocăinţă fiului risipitor celui curvar din pildă: şi venindu-şi zice, întru sine, a zis: Cîţi argaţi ai tatălui meu sunt îndestulaţi de pîine, iar eu pier de foame (Lc. 15,17). Iată cea dintîi, adică, căinţa. Şi sculîndu-se a venit la tatăl său şi i-a zis lui: Tată, am greşit la Cer şi înaintea ta, şi nu mai sunt vrednic a mă chema fiul tău, iată cea de-a doua, supunerea. Iar pe cea de a treia o arată după urmă ale pildei. Că Metania adică pocăinţa, după alcătuirea cuvîntului celui grecesc vrea să zică, a **schimba mintea**, adică a se dezvăţa de cele rele. Că nu este de-ajuns a-şi aduce aminte numai şi a spune cele ce le-a greşit cineva, apoi iarăşi la acelaşi a alerga şi mult mai multe a le face păcatele. Că aceasta nimic nu este, fără numai simţire, cum că este păcătos cel ce aşa se mărturiseşte. Deci trebuie a face şi îndreptare cu totul a vieţii, precum curvele şi vameşii cei cu adevărat s-au pocăit. Că Abate-te de la rău şi fă bine, zice (Psalm, 33,13) Şi Dumnezeiescul Botezător: Faceţi, striga, roade vrednice de pocăinţă. (Mt. 3,8).

Că aşa pocăinţa şi adevărată va fi şi totală. Iar în alt chip primejdie nu mică urmează celor ce rău îl folosesc pe acest mijloc prea de nevoie spre mîntuirea noastră, după ce l-am făcut netrebenic Darul Dumnezeiescului Botez. Deci trebuie a ne mărturisi la părinţii duhovniceşti, iar nu la cei ce se vor întîmpla. Că nu toţi sunt vrednici a folosi sufletele oamenilor. Ci unii pentru neînvăţătură nu ştiu, nici care se cuvine să le lege,

nici care se cuvine să le dezlege, ci fără de socoteală şi leagă şi dezleagă. Iar alţii pătimaşi singuri fiind, aşa îi poartă şi pe cei ce vin la dînşii, legînd adică nimic şi dezlegînd toate, cu pogorîrile lor cele fără de măsură.

Deci trebuie a căuta pe cei vrednici spre vindecarea sufletească, precum căutăm şi pe cei mai buni din doctori la bolile trupeşti. Şi pe urmă ca aceasta aflîndu-l fără de ruşine să-i descoperim lui ştiinţele şi lucrurile noastre şi lui ca Stăpînului Hristos să ne supunem şi cu toată ascultarea şi credinţa să primim cele de la dînsul.

CAPITOLUL 7

PENTRU MASLU

Şi pe Maslu Taină sfîntă l-a luat Biserica, care mai întîi şi cu de-adînsul pentru sănătatea celor ce sunt bolnavi cu trupul de Duhul Sfînt s-a rînduit iar după al doilea cuvînt şi iertare de păcate dă după porunca, adică rînduiala Dumnezeiescului Pacob fratele lui Dumnezeu: „De este cineva bolnav între voi, să cheme Preoţii Bisericii şi să se roage pentru el, ungîndu-l pe el cu untdelemn întru Numele Domnului. Şi rugăciunea credinţei va mîntui pe cel bolnav, şi-l va ridica pe el Domnul, şi de va fi făcut păcate se vor ierta lui" (Iac. 5,14-15). Ci şi mainainte de Iacob fiind trişti de Domnul cei 12, doi cîte doi precum zice Sf. Marcu, ca să propovăduiască prin cetăţi, ungeau zice cu untdelemn pe mulţi bolnavi şi îi tămăduiau (Mc. 6,13).

Iar de vreme ce zice Preoţi Tradiţia voieşte, ca 7 să fie Preoţii cei ce vor face Maslu, după numărul adică a Darurilor Duhului Sfînt, dar nu se poate tot a se afla mulţimea de preoţi, pentru aceasta cel mai puţin şi de 3 se va, iar de unul nu. Pentru că nici nu este Maslul din acelea fără de care nu este cu putinţă, încît de acesta să atîrne mîntuirea oamenilor, precum la Dumnezeiescul Botez şi la altele al căror folos este aproape de nevoie.

Şi aşa ca întru cuvînt de arătare pe scurt să aibă sfîrşit cuvîntul cel pentru Taine, nu precum care privirea lor, ci după puterea noastră cea slabă, şi scopul arătării celei pe scurt, precum şi mainainte am zis, iar noi fraţilor învăţîndu-se şi cunoscînd de-ajuns cele ce se cuvine a crede şi a mărturisi pentru cel ce unul şi numai Adevăratul Dumnezeul nostru, cel ce se laudă în Treime, cum că şi Făcător a toate este El şi cum că pentru iubirea de oameni cea nemărginită s-a făcut om desăvîrşit, rămînînd ceea ce a fost Dumnezeu, cel unul din Treime Fiul şi Cuvîntul lui Dumnezeu şi pentru mîntuirea noastră moartea Crucii a suferit şi cum că acestaşi va să vie iarăşi să judece vii şi morţii şi să dea fiecăruia după lucrurile lui, acestea zic învăţîndu-ne şi cunoscîndu-le din Dumnezeiască descoperire, să ne sîrguim să adăugăm şi Lucrarea Faptelor Evangheliceşti, să ne aflăm bine plăcuţi în ziua cea înfricoşată aceea, cu Rugăciunile pururea Fecioarei Maicii lui şi Stăpînei noastre Născătoarea de Dumnezeu şi ale tuturor sfinţilor, Amin.

ÎNSEMNĂRI LA SUBSOL LA PROLEGOMENA

(1) – Acestea să se zică acum de mine pentru Dumnezeu. Că nu este vreme a grăi mai multe decît acestea. Pentru că nu Teologie ne este scopul nostru ci iconomie. Adică nu pentru Dumnezeire ne este scopul a grăi ci pentru Întrupare. Grigorie Teologul la Cuvîntul cel de la Naşterea Domnului zice: Pe cele soborniceşti, întru atîtea capete cîte aţi scris cei din Împărăteasca cetate le prihănesc, ci numai în două, din care unul este pentru Teologie, iar celălalt pentru Dumnezeiasca Întrupare Sfîntul Maxim în Epistola către Marin Preotul. Încă şi Dumnezeiescul Ioan Damaschin la Capitolul 2 al Cărţii 1, zice: Nici toate nu pot a se grăi cele ce sunt ale Teologiei şi cele ce sunt ale iconomiei. La Capitolul 15, al Cărţii 3: Şi cum că nu trebuie pe cele grăite pentru Teologie ale aduce la iconomie.

(2) – Însuşiri fireşti, adică ale Dumnezeieştii Firi, care se numesc de Dumnezeiescul Dionisie, numiri Dumnezeieştii, iar de alţii, Săvîrşiri ouviincioase lui Dumnezeu, iar de alţii, PROSONTA, adică APER PROSESI TO ONTI, care va să zică, cele ce se află la cel ce este sunt acestea: A fi NEZIDIT, fără de început, fără de Moarte, fără de Sfîrşit, VEŞNIC, SINGURATIC nealcătuit, nematerialnic, BUN, ZIDITOR, DREPT, LUMINĂTOR, NESCHIMBAT, Fără de Patimă, Nescris Împrejur, NEÎNCAPUT, Nehotărit împrejur, fără de trup şi celelate. Iar însuşi Ipostaticiceşti, adică ale celor trei Ipostasuri, sunt acestea: Nenaşterea, Naşterea şi Purcederea. Pentru că însuşire a Tatălui este Nenaşterea, iar a Fiului Naşterea, iar a Sfîntului Duh Purcederea. Iar numirea Dumnezeu, în Scriptură s-a zis în două feluri fireşte şi după Dar. Fireşte adică Făcătorul, iar după Dar şi drepţii se zic dumnezei.

(3) – Greceşte este PROODI, care grai însemnează Ieşiri, Mergeri, duceri iar acestea sunt Naşterea Fiului din Tatăl, şi Purcederea Duhului Sfînt.

(4) – Sau vită cuvîntătoare.

(5) – Descoperire este Dumnezeiasca Scriptură.

(6) – De partea aceasta, adică de cel lucrătoare se lipseşte cartea aceasta.

(7) – Iar Teodorit zice, că în veacul cel viitor se va face aceasta. Că atunci nu vom avea trebuinţă de învăţătură unii de la alţii.

(8) – Luptele şi goanele cele înfricoşate asupra Sfintelor Icoane de demult cu Darul şi cu Iubirea de oameni a lui Dumnezeu a încetat. Iar luptătorii de Icoane n-au încetat, ci şi mulţime sunt care se trag din trei credinţe, a Iudeilor, a Otomanilor (Turcilor) şi a Creştinilor eretici. Şi trebuie ortodocşii să le astupe gurile iudeilor adică din asemănările cele mozaice de care plină era de demult Biserica, cărora nu le slujeau ca unor dumnezei. Iar Otomanilor (turcilor) din sfiala şi cinstea pe cere-o dau Firmanurilor împărăteşti, nu hîrtia sau cerneala cinstind, ci de pecetea împăratului care este în ele cucerindu-se. Iar creştinilor, adică luterocalvinilor din ceea ce este mărturisită la toţi, că cinstea Icoanei trece la acela al căruia este Chipul. Că şi unul din ei s-a aprins spre mînie că un ortodox a scuipat în icoana tatălui lui şi puţin de nu l-a tăiat.

(9) – Deosebindu-se Şinoadele de loc de acelea şi Părinţii cei deosebi aceia, pe ale căror Canoane le-a întărit Şinodul 6 Ecumenic, cel numit Trulan. Că şi canoanele acestea se socotesc ca nişte hotărîri ale celor de a toată lumea, pentru vrednicia Şinodului 6 ecumenic care le-a întărit pe toate sinoadele şi pe fiecare Părinte.

(10) – Tradiția (care cuvînt grecește este PARADOSIS și alții mainainte l-au tălmăcit și obicei, învățătură, rînduială). Nu este din cele ce se zic într-un fel. Că una este Bisericească, iar alta politică, adică omenească politică este obiceiul cel ce stăpînește pe alocuri, care și de multe ori nu este lăudat, ci și foarte prihănit. Acest fel de tradiții porunci omenești erau multe la neamul omenesc iudaicesc. Din care și una era a nu mînca cu mîinile nespălate, pe care fiindcă n-o păzeau ucenicii lui Hristos erau mustrați de farisei că nu păzesc tradiția Bătrînilor (Mt. cap. 15). Iar cea Bisericească se împarte în cea veche Apostolicească și în cea mai de pe urmă, care s-a început de la vreo Patriarhie și s-a dat pretutindenea. Precum este sfințirea apei ceea ce se face la ziua întîi a lunii, care a luat începutul de la Constantinopol. Și precum este ceea ce s-a obișnuit la ajunul Dumnezeieștii Arătări, care de la Alexandria precum spun s-a început. Și a se cînta Adunarea adică Liturghia Sfîntului Șimbol. Că acestea și altele ca acestea Tradiții mai de pe urmă sunt. Iar tradiția cea Apostolicească, pe care și obicei nescris o numește marele Vasile, aceeași putere are, după acestași arătător de cele Cerești, cu învățătura cea dată în scris, dacă cu Dumnezeieștile Evanghelii. Și pentru aceasta și culeg de nevoie încheieri.

(11) – Sunt și alții care au această socoteală pentru proorocii, dar se poate oarecum și a lui Teofilact a se semui socoteala în Prolegomena la tîlcuirea ce o face la Proorocii cei mici. Că măcar deși sunt stricate, dar din cele ce se păzesc însăși aceasta se pare că zice. Și sunt acestea întru acest fel: Duhul punea la fiecare din prooroci, iar ei de aici vesteau, precum fiecare pe cele ale Duhului, arătat că pe ale Duhului voiește să zică. Iar la scrierea deasupra a Psalmului 19, Eftimie Zigadinos se vede că însemnează pe socoteala cea dintîi, adică pe supunerea cea pînă și la cuvintele cele mai mici. Dar eu socotesc că a lui Teofilact este mai adevărată. Că îi vedem pe Prooroci că mult se deosebesc între dînșii nu așezarea graiului.

(12) – Să se însemneze unii dintre dînșii anume, precum Ignatie purtătorul de Dumnezeu în Epistola către Magnezieni. Iustin Filozoful și Mucenicul în Apologia 2. Clement Alexandrinul, ale căruia și cuvînt din cuvînt sunt Acestea: Așa zic ei că este *scris, toți cei mainainte de venirea Domnului, furi sunt și tîlhari. Toți* cu adevărat. Dar proorocii ca cei ce sunt trimiși și insuflați de Domnul, nu sunt furi ci Slujitori.

(13) – Cărțile Macabeilor cinstite erau la evrei, dar nu ca niște canonice se socoteau, și le numeau pe ele Sharvit Sarvane el, adică sceptrul Capului Coçonilor lui Dumnezeu. Deci unora din cei bisericești li s-au părut de Dumnezeu insuflate, dar se țin de adevăr, iar nu sunt de Dumnezeu insuflate. Însă pentru socoteala întrebării acesteia și aceasta ar fi zis cel ce ce nu voiește ca toate să fie de Dumnezeu insuflate și *zicerile și celelalte, cum că fiecare din Prooroci are deosebit* chip de *alcătuire și* de vorbă, care deosebire n-ar fi fost, dacă toate tuturor deopotrivă Duhul le-ar fi insuflat.

(14) – Istoria, Alegoria, Anagogia și Tropologia sunt cuvinte Teologice, după care se tîlcuiește Dumnezeiasca Scriptură, ale căror însemnări sunt acestea: Istoria este povestire. Iar alegoria este cînd alta se zice și alta se înțelege iar Anagogia înseamnă suire, adică înaltă înțelegere. Iar Tropologia, cuvîntare spre îndreptarea năravurilor. Deci zic că trebuie a ști, cum că graiul sau însemnează ceva după istorie, și primește *tîlcuirea cea dintîi după slovă*, sau nu însemnează *nimic* după slovă și tîlcuirea se face toată alegorică, adică după chipul prin care alta se zice și alta se înțelege. Din acestea două iarăși, înțelegerea cea istorică se poate să se ia și anagogicește, adică după chipul înaltei înțelegeri și în multe locuri și tropologicește,

adică după chipul cel îndreptător de năravuri. La fel şi cea chiar alegorică, precum sunt pildele, sau după anagogie, adică după chipul înaltei înţelegeri sau după Tropologie, adică după chipul cel îndreptător de năravuri se va alegorisi. Că şi Anagogia şi Tropologia sunt alegorie, adică chip prin care şi alta se înţelege. Pentru acestea s-au scris mai pe larg şi la Sfîntul Teofilact în capitolul 12 de la Matei. Şi iubitorul de ştiinţă va citi şi acolo.

(15) – Pe acestea, adică pe pilde cei vechi Părinţi ai Bisericii, adică Hegesip şi Irineu şi alţii, PANARETON SOFIAN, adică înţelepciune de toată fapta bună le numesc. Eusebiu Pamfil Cartea 4, cap. 22 a Istoriei Bisericeşti.

(16) – Canonul la evrei era Catastih, întru care scriau ei cărţile cele sfinte şi de Dumnezeu insuflate. Deci cîte se cuprindeau în acel catastih, se ziceau canoniceşti, iar cele ce nu se cuprindeau, necanonice. Şi s-a pecetluit spun acest canon după întoarcerea neamului din Babilon cu 150 de ani mainainte de a fi Macabeii, după ce adică au lipsit şi Prooroci.

(17) – Pe aceasta zis s-o fi scris unul din cei 70 de tălmăcitori ai Dumnezeieştii Scripturi, care se numea Filon, adunînd-o din cele multe înţelepte cărţi, pe care le-a lăsat Solomon. Pentru aceea şi cu cuviinţă s-au numit Înţelepciunea lui Solomon. Şi au scris-o pe ea evreieşte.

(18) – Şi pe aceasta zic că au scris-o evreieşte unul din cei 70 de tîlcuitori Isus cu numele şi a tălmăcit-o în limba grecească Isus nepotul lui şi a fierosit-o aceluia adică moşului său.

(19) – Cărţile Macabeilor nicidecum n-au pomenit, nici în cele canonice, nici în cele afară de canon, care este şi lucru vrednic de mirare. Că după însemnarea cea mai de sus la evrei erau foarte cinstite.

(20) – Se canonisesc cele ale Testamentului celui Nou Apostolesc 71. Dar nu pe acela îl înţelege aici canon Dumnezeiescul Părinte. Că nici nu pomeneşte aici cîtuşi decît de Apostolescul canon. Ci poate înţelege de Canon pe Tradiţie, după care Biserica cea veche le-a primit pe acestea de la cei mai dinainte şi pentru aceasta unde mai multe, unde mai puţine se cunosc. Însă din cele fără de îndoială, pretutindeni şi acestaşi şi atîtea şi sunt şi se vestesc.

(21) – Se cuvine socotesc a însemna spre mai multă încredinţare şi cele ale bărbaţilor acelora cuvînt din cuvînt şi întîi pe cele ale lui Filon. Şi cum că s-au unuit zice împreună numele cele adevărate cu numele cele adevărate, cele greceşti cu cele caldeice, potrivindu-se foarte bine cu lucrurile cele însemnate. Că în ce chip precis socotesc, însemnările geometriei şi ale dialecticii, felurime de tîlcuire nu primeşte, ci stă neschimbată ceea ce dintru început s-a spus, în acest fel, precum se vede, şi aceştia au aflat nume potrivite lucrurilor. Care cu adevărat singure arată luminat cele ce însemnează. Şi încredinţarea la aceasta este prea luminată. Dacă haldeii (Caldei obişnuieşte Filon a-i numi pe evrei, ca de la patria cea dintîi a lor) se vor învăţa limba cea grecească, dacă grecii cea caldeică şi le vor citi pe amîndouă Scripturile, pe cea caldeiască şi pe cea tălmăcită, ca unor surori, iar mai vîrtos ca uneia şi aceleiaşi şi întru lucruri şi întru numiri, cu spaimă se minunează şi li se închină nu ca pe tălmăcitori pe aceia, ci arătători de cele sfinte şi Prooroci numindu-i, cărora li s-a putut ca cu gînduri curate să se unească cu Duhul cel preacurat al lui Moisi. Pentru aceea şi pînă acum în fiecare an sărbătoare şi Praznic se face la Ostrovul Faros, la care nu numai iudeii, ci şi prea mulţi alţii merg cu corăbiile şi locul cinstindu-l, întru care întîi a strălucit

tălmăcirea şi pentru facerea de bine veche, care pururea este nouă mulţumită lui Dumnezeu. Acestea sunt ale lui Filon iar cele ale lui Iosif acestea mai pe urmă. Iar după ce s-au scris Legea şi lucrul tălmăciri în 72 de zile au luat sfîrşit, adunînd Dimitrie pe toţi iudeii în locul acesta, unde s-au şi prefăcut legile, fiind de faţă şi tălmăcitorii le-au citit pe ele. Iar mulţimea a lăudat şi pe bătrînii cei ce au luminat Legea, l-au lăudat, şi pe Dimitrie pentru acea socoteală, ca cel ce li s-a făcut lor aflător de mari bunătăţi şi s-au rugat ei să le dea şi celor mai mari ai lor să citească Legea. Şi au poftit toţi Preotul şi bătrînii tălmăcitorilor şi cei mai întîi ai părţii celei politice, ca de vreme ce s-a terminat tălmăcirea, că şi rămîie acestea cum sunt, şi să nu se strămute ele. Şi toţi lăudînd socoteala au poruncit: Dacă cineva sau ceva de prisosit (în plus) scris în Lege va vedea, sau lipsă, iarăşi socotind-o aceasta şi făcînd-o arătată s-o îndrepteze. Cu înţelepciunea făcînd ei aceasta, ca ceea ce odată este judecată că se află bine să rămîie de-a pururea.

(22) – Pentru Origen spus cei vechi că avînd multă iscusinţă a limbii evreieşti şi foarte mult ostenitor fiind, a pus alături una lîngă alta pe aceste patru tălmăciri, cu stîlp pe fiecare scriind-o şi punîndu-i nume cărţii Tetrapla (adică împătrite). Iar mai pe urmă aflînd şi alte două deosebite le-a mai scris şi pe acelea numindu-le Hexapla (adică înşesite) şi erau pe stîlpul cel dintîi tălmăcirea lui Acvila, pe cel de-al doilea a lui Şîmah, pe cel de-al treilea a celor 70 pe cel de-al patrulea a lui Teodoţion. Iar pe cel de-al cincelea ceea ce se numeşte a cincea tălmăcire, pe care a aflat-o în Lation, iar pe cel de-al şaselea, a şasea, care s-a aflat în pîrgul cel aproape de Nicopolea. Dar deosebit de acestea aflînd şi alte două ale altor oarecare tălmăcitori, adăugîndu-le şi acelea le-a numit Octapla (adică înoptite). Eusebiu al lui Pamfil Cartea 6, cap.16 a Istoriei Bisericii. Şi Epifanie în cel pentru măsuri şi cumpene. Şi la Panarii.

Pe această mult vestită şi cu anevoie de aflat şi atîta de folositoare carte (zice acestea tălmăcitorul) la anul 1800 petrecînd în sfînta Mitropolie în Bucureşti împreună cu duhovnicescul meu părinte o am apucat păzindu-se în cea prea bogată pînă atunci Bibliotecă care nu puţin a fost adaosă şi cu cele nouă şi toată axiologia Cărţii ale preasfinţitului Mitropolit Filaret.

(23) – Aceasta numai în limba grecească este, ca ECCLISIA, adică Biserică să se zică adunarea de oameni, iar Şinagoghi care noi o zicem Şinagogă, să se zică şi adunarea de oameni şi adunarea de dobitoace încă şi de alte lucruri. Pentru aceasta adunarea creştinilor ţine cel dintîi a se numi Ecclisia, adică Biserică, pentru că însemnează numai strîngerea de oameni.

(24) – SIMBOLON este cuvînt grecesc, iar româneşte tălmăcindu-se vrea să zică semn. Şi fiindcă ostaşii au semne ostăşeşti, prin care se cunosc şi se deosebesc de cei potrivnici, după asemănarea acestor semne, s-a numit şi semnul acesta al credinţei, care este: Cred într-Unul Dumnezeu şi celelalte. Şi este ca un steag al ortodocşilor prin care ei ca nişte adevăraşi ostaşi ai lui Hristos se deosebesc de vrăjmaşii lui Hristos şi de cei ce se făţărnicesc cu numele lui Hristos, dar sunt fraţi mincinoşi şi cu rele socoteli. Aceasta mai înainte în vremea veche se zicea în Biserică numai în Vinerea Mare, cînd Episcopul făcea cuvintele cele de învăţătură către cei ce voiau să se boteze în noaptea Sîmbetei celei Mari. Precum istoriseşte Teodor Anagogistul în Cartea 2 a Istoriei Bisericii, apoi s-a rînduit să se zică la fiecare Liturghie de Timotei al Constantinopolului la anul 515, în vremea împăratului Anastasie, precum

acestaşi Teodor zice. Iar mai pe urmă în anul 545, Iustin împăratul a rînduit el întîi şi în care vreme a Liturghiei să se zică acesta în toate Bisericile Răsăritului, adică mainainte de Rugăciunea cea Domnească (Tatăl nostru).

(25) – La Antiohia oarecare cugetători de cele ale Iudeilor învăţau pe fraţi, că de nu se vor tăia împrejur după obiceiul lui Moisi, nu se pot mîntui. Deci s-a făcut ceartă şi întrebare multă în Antihia pentru aceasta, încît a fost trebuinţă să se arate ceuza şi către Apostolii cei din Ierusalim şi să ceară hotărîrea cea de la ei. Deci s-au adunat Apostolii şi Preoţii înştiinţîndu-se acestea, şi cu de-adînsul cercînd, le-au scris fraţilor celor din Antiohia: „Părutus-a Duhului Sfînt şi nouă, ca mai mult nici o greutate să nu puneţi peste voi, fără numai acestea de nevoie" (Fapte 15).

(26) – Aceasta o socotesc pentru Papa ci de pe lîngă Papa. Că îl socotesc pe el cap al Bisericii celei sobomiceşti, mai presus şi decît Şinoadele ecumenice tîlcuitor vrednic de credinţă al Dumnezeieştilor Scripturi şi judecător al tuturor. Şi are împrejurul lui sobor de cardinali şi de episcopi, dar nu se întreabă ce li se pare la întrebările cele ce se întîmplă, ci mai vîrtos cască toţi la gura lui, toate cele de la el socotindu-le de Dumnezeu grăite şi negreşite, pururea unindu-se şi pururea la ale lui iscălindu-se şi niciodată împotrivindu-se, afară de nu vor voi să fie necredincioşi.

(27) – Hîrtie este tomul acesta, în care se scria toată pricina. Şi această rînduială au păzit-o pe urmă şi Şinoadele Ecumenice. Care şi hotărîri(Ori) se numesc. Din care cea dintîi hotărîre este a Şinodului 3 celui din Efes. Iar a celui dintîi şi al celui de-al doilea hotărîre este însuşi Sfîntul Şimbol. Pentru care Şinodul 3 a făcut hotărîrea sa, poruncind tare, că nimănui să nu-i fie slobod de aici înainte să adauge sau să scadă de la dînsul nici un cuvînt. Căruia şi toate celelalte i-au urmat, despre toate părţile pe el cu certări de blestemuri întărindu-l şi îngrădindu-l.

(28) – Cel întru sfinţi Chiril al Alexandriei în Epistola către Ioan al Antiohiei pentru Pace zice: „Nici într-un chip a se clăti de vreunii nu suferim Credinţa cea hotărîtă, adică Simbolul Credinţei, de la sfinţii noştrt Părinţi cei ce s-au adunat în Niceia după vremi. Nici nu ne dăm voie nouă înşine, sau altora, sau un cuvinţel a schimba din cele ce se află acolo, sau măcar un cuvînt a călca aducîndu-se aminte de cel ce zice: Nu muta hotare veşnice, pe care le-au pus Păinţii tăi. Că n-au fost ei cei ce grăiau, ci însuşi Duhul lui Dumnezeu şi Tatăl, care se purcede dintr-însul, dar nu este străin de Fiul după cuvîntul fiinţei.

(29) – Pînă la sfîntul Şinod cel dintîi a toată lumea, cei ce se botează nescris luau credinţa învrednicindu-se de Păstori şi de Preoţi de dogmele credinţei prin viu glas. Iar cel întîi în scris aceasta a învăţat toată lumea din Dumnezeieştile Scripturi luînd şi frumos alcătuind şi sfînta formă a Credinţei pe Sfîntul Şimbol adică. Latinii pun înainte şi Şimbol al sfinţilor Apostoli şi cu de-adinsul îl întăresc ca şi cum ar fi al sfinţilor Apostoli, dar cu vicleşug în vremea cuviincioasă vom arăta scopul lor cel viclean.

(30) – Ai credinţei aceleia suntem cu Dumnezeu şi vom fi (adică ai celei din Niceia) mai lămurind ceea ce s-a zis cu lipsă de aceia pentru Sfîntul duh (apoi pricina lipsei) pentru că nici nu se pornise atunci această cercare, cum că de o Dumnezeire trebuie a-l şti pe Tatăl şi pe Fiul şi pe Sfîntul Duh, Dumnezeu şi pe Duhul cunoscîndu-l, Dumnezeiescul Grigorie către Clidonie 2. Mult socotesc latinii că se ajutorează din adăugirea aceasta la planul lor precum în altele vom arăta.

(31) – Mai mult decît toţi dumnezeiescul Chiril al Alexandriei s-a nevoit împotriva eresului acestuia, scriind prea multe şi către împăraţi şi către Arhierei, şi Patriarhi şi

Monahi şi ca nimeni altul din Părinţi tîlcuind şi luminînd Taina cea nespusă a Dumnezeieştii înomeniri şi cu care cuvînt Prea Sfînta Fecioară drept şi cu adevărat Născătoare de Dumnezeu s-a învrednicit a se numi.

(32) – În Efes şi aceasta s-a rînduit de acesta şi Teodosie, exarh al Şinodului aşezîndu-l pe Diosor ca pe un alt Chiril. Dar el lup în loc de păstor arătîndu-se din lucruri, toate s-au întors şi începătorul eresului ca un dreptcredincios s-a făcut nevinovat, iar Patriarhul dumnezeiescul Flavian s-a osîndit, chiar acolo a fost şi omorît *şi altele oarecare şi* în scurt toate fără de cale s-au făcut, pentru aceasta un sfînt şi tîlhăresc şi ucigători mai vîrtos l-a numit. În acea vreme şi Teodosie viaţa schimbîndu-şi şi Marcian de fecioara Pulcheria pe Scaunul împărătesc înălţat fiind, cei nedreptăţiţi dînd jalbe, i-au plecat lesne pe ei să adune un nou Şinod, ca să se judece din nou cele ce s-au făcut rău, şi Credinţa iarăşi să strălucească ceea ce rău se întunecoase şi se întunecoase de răutatea păgînului Diosor şi de cei la o socoteală cu el şi cu adevărat s-a făcut precum au dorit şi au poftit creştinii.

(33) – De acest Şinod ce s-a făcut în vremea lui Fotie patriarhul Constantinopolului şi Ioan Papa Romei şi Vasile Macedon împăratul grecilor, pomeneşte Ioan Vecc, care a scris şi alegeri din faptele lui. Iosif Vrieniu în Cuvîntul 8 pentru Sfînta Treime. Macarie al Ancirei care scrie şi hotărîrea lui. Nil Mitropolitul Rodului în Şinopsis, cel pentru Şinoade. Tîlcuitor al canoanelor Zonara şi Balzamon şi Aristin tîlcuind canoanele lui. Marcu al Efesului în cuvîntul cel pentru Credinţă şi la fapta 6 a adunării din Florenţa. Şi Ioan fratele lui în cele împotriva adunării aceleia Nichita Niceis scriitorul dezbinării şi a lepădării Romei celei vechi de cea nouă. Epistolele numitului Ioan cele prin vechilii săi, Petru Presviterul şi Pavel şi Eugeniu Episcopii trimise către împăratul şi către Fotie şi către Şinodul cel cu el, şi Entaltirion al acestuiaşi către numiţii vechili, care are şi iscălituri de Episcopi apuseni 17, de Preoţi 6 şi de Diaconi 2. Epistolele cele către Fotie şi împăratul ale lui Mihail al Alexandriei, Teodosie al Ierusalimului şi Antiohiei, Avramie al Samosatelor, Ilie al Ierusalimului. Însuşi Fotie în Epistola cea către arhiepiscopul Acvileii cap. 25. Iar din Apuseni Cariopsis episcop al decreturilor partea 7 Cap. 149. Graţian monahul sunt Decreturi partea 2, întrebarea 1, cap. 14. Şi însuşi Ioan Papa în epiostola cea către Fotie 150. Şi către împăraţii Vasile şi fiii lui 151. Şi îl încheia pe acest sinod şi adunare de episcopi Răsăriteni care se număra la 374, afară de trimişii celorlalţi 3 Patriarhi. Deci cei ce pun înainte pe Şinodul cel mincinos din Florenţa ca şi cum ar fi a toată lumea, ce vor zice către sinodul acesta, care este cu adevărat de a toată lumea?

ÎNSEMNĂRI OARECARE LA CARTEA ÎNTÎI PARTEA ÎNTÎI

(1) – Cum că Dumnezeu este necuprins de minte şi neînţeles se arată şi aşa: Dacă nici cele singuratice şi neînchipuite, măcar că sunt fiinţe nu cad sub simţirile cele trupeşti precum îngerii şi sufletele cu cît mai vîrtos întrece Dumnezeu, cel ce nu este nici fiinţă, ci mai presus de fiinţă, nici singurime, şi mai presus de singurime, nici minte, ci mai presus de minte, nici unime, ci mai presus de unime, şi nici de vreun hotar nu se scrie împrejur, ci cu nehotărîrea sa de cele ce sunt este slobod. Sfîntul Maxim în Shol. Cuv. Sfîntul Dion: Cel pentru numirea: Domn.

(2) – Ci şi nici o urmă nu se vede a nimănui din cei ce au trecut pe această nemărginire. Iar aceasta zic, nu cum că au trecut vreunii, dar nu se văd urmele lor, ci cum nici n-au trecut nici urme a vreuonora nu se văd. Căci cum se vor vedea urme ale acelora ce n-au trecut? Gheorghe Pahimer.

(3) – Trebuie a şti că alta este fiinţa şi alta puterea. Aceea este din cele ce stau singure, iar aceasta din cele ce au starea în altul. Acestaşi.

(4) – TEARHIAN, adică Dumnezeiască Stăpînire, sau Dumnezeiască Începătorie, sau Începătorie a Dumnezeirii, o numeşte peste tot pe Treimea Împărăteasa tuturor. Pentru că stăpîneşte şi peste cei ce se zic dumnezei, peste Îngeri zic şi peste sfinţi. Acestaşi. Încă şi în alt loc mai jos. Deci cei ce prin sporire ajung la săvîrşire se îndumnezeiesc cu adevărat, făcîndu-se părtaşi Dumnezeieştii firi, cărora după potrivă începătorie a Dumnezeirii este Dumnezeu, fiind începătorie oarecare a celor ce s-au făcut Dumnezei.

(5) – De acelea adică Dumnezeieştile Scripturi.

(6) – Şi către cîntările de laudă cele sfinte închipuindu-se, adică spre Numirile cele Dumnezeieşti canonindu-se. Gheorghe Pahimer.

(7) – Adică pe toată cîntarea de laudă a Teologilor o vei afla că face, şi aduce numirile cele Dumnezeieşti către lucrările lui Dumnezeu, nu către firea lui, spre laudă şi vestire cîtuşi decît a lui. Gheorghe Pahimer.

(8) – Înţelegătoare adică o zice pe firea cea Îngerească, iar cuvîntătoare, pe cea omenească, care întru cunoştinţă socotind Pronia lui Dumnezeu îl poftesc pe el după potrivă. Iar mai de jos de acestea o zice pe firea cea necuvîntătoare, la care numai puterea cea simţitoare se află, de care îndemnîndu-se spre a flămînzi şi înseta, doresc după cuviinţă simţitor după dătătorul după cuvîntul ce zice: Toate către Tine aşteaptă, şi celelalte. Iar celelalte adică pomii şi cîte sunt cu totul neînsufleţite şi nemişcate, unele zice cu mişcarea cea vieţuitoare, adică cea crescătoare şi hrănitoare, că acestea se află în pomi. Acestea doresc pe Dumnezeiasca Pronie ca să se şi întărească şi să înfiorească. Pentru aceia şi acestea se iau în Psalmul 148 Să laude pe Dumnezeu Iar cele neînsufleţite cu a avea întru sineşi pe aceea că sunt, că aceasta a zis-o însemnare firească şi a aşezării se par că doresc şi ele de Bunătatea lui Dumnezeu. Din Socoliile Sf. Maxim la Cuvîntul pentru numirile lui Dumnezeu.

(9) – Deci aceasta ştiind-o Teologii. Aceasta, care? Cum că cu neputinţă este a se lăuda Dumnezeu de vreo cunoştinţă mai dinainte, fără numai din cele zidite, a căror cauză este El îi ca pe un fără de nume îl laudă pentru că le întrece pe toate şi iarăşi din tot numele, pentru că toate sunt cauzate şi zidite din cauza aceasta. Ca pe un fără de nume adică, precum se află în cartea judecătorilor, zicînd către cei ce întreba: Şi pentru ce întrebi de Numele meu, că acesta este minunat? Cum este minunat tîlcuind zice, pentru că este mai presus de tot numele şi-l întrece pe tot numele ce se numeşte sau în veacul acesta, sau în cel viitor. Dar nu multe nume.

(10) – Şi iarăşi aceiaşi teologi din cele cauzate lîngă celelalte îl laudă şi veşnic. Iar veşnic este cel ce se împărtăşeşte din veac. Şi zice Isaia: „Dumnezeu cel veşnic, care a făcut marginile pămîntului". Dar Dumnezeu nu se zice după acest chip veşnic, pentru că nici nu este el al doilea după veac, ca să se împărtăşească de el, ci ca un Făcător al veacurilor, Gheorghe Pahimer.

(11) – Deci aşa la ceea ce este pricina tuturor, şi mai presus de toate se va potrivi şi aceea, adică a fi fără de nume, pentru că este mai presus de toate şi nimic dintru acestea şi iarăşi se vor potrivi toate numele lucrurilor celor ce sunt, pentru că este cauza tuturor şi se împărtăşesc de dînsa după potriva lor toate, fiind ea cu adevărat Împărăţie a toate, cu vrednicia întrecîndu-le pe toate şi de la nici una numindu-se, iar cu purtarea de grijă şi cu ţinerea lor fiind înlăuntrul lor şi de la ele numindu-se. Că toate de ele se spînzură, ca de cauză şi de început adică, fiindcă le dă fiinţă, iar ca de sfîrşit, fiindcă le ţine fiinţa. Şi ea este, precum zice Apostolul, toate întru toate, făcătoare a toate şi începătoare şi săvîrşitoare, nu altul începînd şi ea terminînd, nici ea începînd şi la altul carele să săvîrşească trimiţînd. Ea este şi ceea ce ţine şi ceea ce păzeşte, şi Casă fiind ca un Lăcaş sfinţit. Că întoarce către sineşi zidirea, zicînd: Petreceţi întru Mine şi Cel ce mănîncă Trupul Meu şi bea Sîngele Meu întru Mine petrece. Că precum suntem lăcaş al lui, după cuvîntul ce zice: „Voi locui în ei, şi voi umbla". Aşa şi El este Casă a noastră. Că nu este numai cauză de ţinerea celor ce fieştecum sunt, sau de viaţa celor vii, sau de săvîrşirea fiinţelor celor înţelegătoare, şi cuvîntătoare, şi petrecere afară de acestea, ca de la acestea numai să se numească, Ţiitor a toate, Viaţă şi săvîrşire, sau şi de altă purtare de grijă, Ziditor a toate, a toate Văzător, de oameni iubitor, a toate Stăpînitor şi cele ca acestea, care nume se vor lua de la cauză şi de la pururea de grijă. Ci de vreme ce pe toate cele ce sunt neamestecat şi fără de alcătuire şi fără de hotărîre împrejur şi fără de ţinerea întru sineşi nu numai le ţine, ci şi mainainte le-a luat cu Bunătăţile Proniei celei a toate pricinuitoare. Că ea este ceea ce cheamă pe cel e ce nu sunt ca pe cele ce sunt. Potrivit dar şi cu cuviinţă de la toate cele ce sunt se laudă şi se numeşte, Lumină, Apă, Foc, Rouă, Nor şi cele ca de acest fel. Gheorghe Pahimer.

(12) – Vezi pentru acestea la Prolegomena însemnarea a 2-a.

(13) – Pe despărţirea cea cu mintea şi cu cugetul, marele Vasile în cele împotriva lui Eunomiu o primeşte şi cu multe cuvinte o întăreşte, ca pe ceea ce nu mică trebuinţă aduce nu numai întru ştiinţă, ci şi întru cele Dumnezeieşti. Încă şi Dumnezeiescul Ioan Damaschin Cartea 1, cap. 8 de-ajuns învaţă că cu mintea şi cu cugetul cele Trei Dumnezeieşti Ipostasuri unele de altele se despărţesc. Deci dacă primită de Părinţi se judecă această despărţire, cum Acvinatul(Toma) întrebuinţînd-o pe ea se mustră că are rele socoteli? Pentru că precum zice Ghenuisie în Teozofie, ea socotea sau se cunoştea că socotea cum că dumnezeieştile săvîrşiri numai cu mintea se despărţeau, unele de altele şi de Dumnezeiasca Fiinţă, nimic cîtuşi de cît deosebindu-se ele unele de altele, numiri goale fiind. Că şi nimic aducîndu-ne noi aminte de dînsele, ele, zic scotistienii, unele de altele fireşte se deosebesc. Şi se vede că-i primeşte pe aceştia Ghenuisie.

(14) – Cele ale Dumnezeiescului Nisis prea vrednice sunt, dar pentru lungimea cea mare şi necurmarea celor ce se zic, nu este cu uşor ale însemna de acolo aici.

(15) – Dumnezeiasca lucrare se face împărtăşită iar Dumnezeiasca fiinţă nicidecum. Lucrarea se împărtăşeşte neîmpărtăşit, iar fiinţa nici cîtuşi decît. Lucrarea se numeşte, iar fiinţa este nenumită. Lucrarea se înţelege oarecum din zidiri adică, iar fiinţa este cu totul neînţeleasă. Încă se deosebeşte Dumnezeiasca Lucrare de Dumnezeiasca fiinţă, fiindcă fiinţa este numai singuratică, iar Lucrarea este şi singuratică şi de multe feluri. Şi singuratică este ea singură adică întru sineşi, iar de

multe feluri către deosebirile celor ce se împărtăşesc. Încă deosebeşte Dumnezeiasca fiinţă de Dumnezeiasca Lucrare, pentru că aceea este una, iar lucrările multe. Că lucrările Duhului după marele Vasile sunt negrăite pentru mărimea şi nemumărare pentru mulţime. Şi altele multe adaoge cel întru sfinţi Filotei în al cincelea din Anticritica pe la sfîrşit.

Se cuvine a şti însă că latinii cei ce zic că lucrările tot una sunt cu Dumnezeiasca fiinţă, voiesc cu aceasta să-şi întărească socoteala lor, ca unde vor auzi venire a Duhului şi trimitere a Duhului, şi Dar al Duhului, să zică cum că este fiinţa şi Ipostasul Duhului, iar nu lucrarea şi aşa să încheie, că Duhul Sfînt se purcede şi de la Fiul, ci o necuviinţă! Că nu este împărtăşită de noi, după purtătorii de Dumnezeu Părinţi, Fiinţa Duhului, ci lucrarea, care fiindcă este de obşte deopotrivă se dă, se trimite, se lucrează de la Tatăl, Fiul şi Duhul Sfînt.

(16) – După urmarea Dumnezeiescului Damaschin zice aceasta sfinţilor Filotei pentru Dumnezeieştile săvîrşiri. Că acela Cartea 1 cap 8, La Sfînta, zice şi cea mai presus de fiinţă şi decît toate mai înaltă şi necuprinsă Treime, Obştime şi Unimèa (împotriva lucrurilor celor fireşti) cu lucru se vede, pentru cea împreună pururea vecuire şi aceeaşi fiinţă. Iar despăţirea cu cugetul (împotriva celor omeneşti) că un Dumnezeu cunoaştem şi numai întru Însuşiri, a Părintimii zic şi a Fiimii şi a Purcederii, după cauză, şi pricinuit, şi desăvîrşirea Ipostasului, adică după chipul Estimii, pe deosebire o înţelegem.

(17) – La tîlcuirea scrierii deasupra a Psalmului 44. Care zice pentru cei ce vor să se schimbe.

(18) – Că nu vine slobod la auz bunul, ci acelora le este bun cărora este în lucrare, şi cărora este întru desfătare. Că aceasta voieşte înţelegerea numelui să tîlcuiască pe Dumnezeu, cauză a celor bune. Sfinţitul filozof Şinesie în cuv: Cel pentru împărtăşire.

(19) – Cum cel ce nu este, pofteşte pe cel bun? Că dacă nu este, cum pofteşte? Zicem, cum că pe aceasta ce nu este a înţeles pe cel rău, ca cum cel ce nu este bun. Că şi ce este rău pentru cel bun s-a făcut. Sf. Maxim.

(20) – Lepădare a toate zice, a nu asemăna pe Dumnezeu cu ceva din lucruri, ci a zice cum că nu este trup, nu putere, nu minte, nu fiinţă şi celelalte.

(21) – Că nu are Dumnezeu pe a fi Bun, din altă parte cîştigat şi din întîmplare, cît altceva fiind el, să aibă pe a fi bun din întîmplàre, ci Fiinţă a Bunului fiind El, întinde către toţi fireşte Raza Bunătăţii cu aceasta că este Bun. Că precum soarele, nu fiind altceva afară de lumină, nici din altă parte luînd lumina ne luminează. Că el este lumină, şi luminează fireşte cu aceasta că este lumină pe toate cele ce pot a se împărtăşi de el, nici socotind nici voind. Că de n-ar fi luminat, nici soare n-ar fi fost. Că ce şi alt se poate a socoti aceasta a lumina, de n-ar fi fost lumină? Că aceasta însemnează sfîntul, şi nu cum că prost fără de socoteală şi fără de voinţă este soarele. (Că aceasta este arătat şi nimic nu se potriveşte la pricina cea de faţă). Aşa şi Bunul cel mai presus de soare Dumnezeu, Bunul cel întîi cu covîrşire către o Icoană ca aceasta întunecoasă şi care nu are nici o asemănare cu însăşi estimea, şi cu a fi bun, sloboade Razele bunătăţii după potrivă către cele ce sunt. Gheorghe Pahimer.

(22) – Alta este NOITON, adică înţeles (sau, de gînd) şi alta NOERON adică înţelegător. Că cel înţeles (sau de gînd) este ca o Hrană a celui înţelegător. De vreme ce cel ce se înţelege, care este cel înţeles, mai mare este şi mai întîi se înţelege, decît

cel ce înțelege, care este cel înțelegător. Deci cetele cele mai presus și mai aproape de Dumnezeu, chiar cu adevărat înțelese (sau, de gînd) trebuie să se zică, iar cele mai de jos, înțelegătoare, ca cele ce înțeleg pe cele mai de sus. Dar nu însă pentru că sunt înțelese cele ce se înțeleg, trebuie să le socotim pe ele că nu înțeleg, că înțeleg și ele, pentru că sunt minți și ființe. Pentru aceea se înțeleg, că cele ce sunt nematerialnice și înțeleg lucrurile cele ce sunt, ca cele ce sunt minți făr de trupuri și mai presus de lume, de sus luminîndu-se cu cuvintele (adică cu chipurile, cu cauzele, Loghi) cele pentru lucrurile cele ce sunt, și trecîndu-le pe ele cu taină la Îngerii cei mai de jos. Iar Puteri și Lucrări le zice pe acestea, nu fără de ipostasuri, ci întru ipostasuri și vii, puternice și lucrătoare ale mișcărilor sale. Că puternici la virtute se zic la David. Pentru acestea Raze ale bunătății și sunt ele și viază și au viața neîncetată, curate fiind și de stricăciune și de moarte și de materie și de facere... Iar mai presus de facere sunt Puterile, nu pentru că nu s-au făcut (că sunt zidite) ci pentru că nu sunt alcătuite din materie. Că acest fel sunt cele ce se află întru facere și stricăciune. Iar dumnezeieștile Puteri și decît aceste stricăciuni și faceri sunt mai presus, pentru că sunt și nematerialnice și de schimbarea cea purtătoare depărtare. Iar aceasta o zice pentru că și Îngerii s-au zidit schimbăcioși, dar cu socoteala nu cu ființa. Pentru aceasta firește le este lor și neschimbarea. Deci Noi și adică înțeleși sau de gînd sunt, pentru că sunt fără de trupuri și unii de alții și de noi oareșce și Noeri, adică înțelegători pentru că sunt minți, și pentru că mai presus de lume, pricepînd prin strălucire cuvintele lucrurilor celor ce sunt și nu simțitor ca noi apucînd lucrurile. Gh Pachimer.

(23) – Frumos și cu luare aminte au pus la Îngeri a fi cu chip bun. Că Dumnezeu cu ființa este însuși Bunul. Iar cele după dînsul, fiindcă din împărtășire și de afară se îmbunătățesc cu dragostea cea către dînsul cu cuviință se zic cu chip bun. Nu chiar și cu însuși lucrul bun. Sf. Maxim.

(24) – Înseamnă că la începătoria bunătății tuturor celor buni se suie sufletele drepților, adică la Dumnezeu. Și întru împărtășirea strălucirilor lui fiind, cu îndrăzneală se roagă. (Sf. Maxim. Scolii cap. 4, al Cuv. celui pentru Numirile lui Dumnezeu). Iar începătorie a Bunătății îl numește pe Dumnezeu. Pentru că el este Începător a toată bunătatea. Tot Sf. Maxim, la cap. 3.

(25) – Ci și după Îngeri sufletele și cîte ale sufletelor sunt bunătăți din Bunătatea lui Dumnezeu sunt, precum a fi ele înțelegătoare, ca cele ce înțeleg. Și a se împărtăși de strălucirile lui Dumnezeu, după potriva lor și a fi întru Împărtășirea darului celui cu Chip Dumnezeiesc, precum la Isaia și la Iezechiil s-au făcut. Unul primind Cărbunele, iar altul mîncînd Hîrtia. Gheorghe Pachimer.

(26) – Iar de vreme ce Dumnezeu este mai presus de toate cele ce sunt precum și însuși Bunul, deci lipsirile la Dumnezeu, sunt covîrșiri lucrătoare ale așezărilor (sau adeveririlor) precum fără de chip, fără de ființă, fără de viață, fără de minte. Că acestea au înțelegere ale unui lucru ce n-ar fi dar Dumnezeu, care este cu Chip mai presus de ființă după lepădarea a toate (că nimic din cele ce sunt nu este) cu covîrșire se înțeleg.

(27) – Adică ca ceea ce este început și Pricină acelei Adevărate Uniri sau asemănări.

(28) – Ca într-un fund și temelie, după Pachimer.

(29) – Nu după bîrfeala cea nebunească, zic, cum că Soarele Dumnezeu fiind ocîrmuiește lumea, ci cum că cele nevăzute ale lui Dumnezeu. Și Dumnezeirea lui și Puterea cea veșnică, de la Soare se arată. Gheorghe Pachimer.

(30) – Precum dintr-o Năstrapă plină care se varsă pe deasupra, vasele cele de aproape întîi se umplu, apoi după ce şi acestea se umplu pînă sus, se varsă în alte vase, şi către mulţimea şi deosebirea celor ce primesc se împart şi se înmulţesc cele ce se varsă, aşa cu cuvînt mai gros trebuie a înţelege pe îndestularea dării Dumnezeieştilor Daruri, că se împarte la toţi prin rînduielile cele dintîi. Că şi Apostolul Vas al alegerii s-a numit. Gh. Pachimer.

(31) – Împărtăşiri le zice pe acelea de care se împărtăşesc lucrurile cele ce sunt precum este însăşi fiinţa, sau viaţa, sau înţelepciunea sau rînduiala şi celelalte, care împărtăşiri sunt Dumnezeieşti daruri. Sf. Maxim.

(32) – Adică nu stă singură, ci cere a se adaoge şi ce nu este încăput, adică nici într-un loc.

(33) – Potrivnici îi numeşte pe Achindinişti, care rău socotind că nu este nici o deosebire între dumnezeiasca fiinţă şi Lucrare, erau siliţi şi nevrînd să mărturisească că este împărtăşită şi dumnezeiasca Fiinţă de vreme ce după ei aceeaşi se părea fiinţă şi lucrare. Iar Dumnezeiasca Lucrare precum zic toţi Părinţii fără de îndoială este împărtăşită cu adevărat după aceiaşi nebuni va fi şi fiinţa.

(34) – La Filocalle în capetele lui cele teologice.

(35) – Zidirea aceasta, sfinţii Îngeri cei din crez sunt. Care Duhuri nematerialnice şi curate fiind zidiţi, petrec în rînduiala care au luat-o, săvîrşind slujba cea nematerialnică ziditorului a toate Dumnezeu. Deci ca cei ce sunt poslujitori ai slujitori ai Dumnezeieştii Slave, întru toată înţelepciunea şi prea grabnică ascultare, scaun se zic, pentru că se odihnesc de-ajuns cei ce şed pe scaun.

(36) – Adică nu numai cele însufieţite se zic că petrec, ci şi cele neînsufleţite. Că tot lucrul ce rămîne mai încolo, se zice că petrece.

(37) – Deci cele cu totul desăvîrşit la Dumnezeu sunt nefăcute şi pururea fiitoare, chiar cu adevărat veşnice sunt. Iar Îngerii cei nestricăcioşi veşnici se zic, după cuvîntul ce zice: Ridicaţi-vă porţile cele veşnice (psalm 23). Pentru că se împărtăşesc de veac şi sunt mai vechi decît celelalte zidiri. Gh Pachimer.

(38) – Veacul este oarecare prelungire însemnătoare de vreme, uneori de nemărginită, cînd pentru Dumnezeu se zice, iar uneori de măsurată împreună cu zidirea, iar alteori cu viaţa omenească. Că pentru noi zice Dumnezeiescul David: Veacul nostru întru luminarea feţei, iar pentru zidire zice Domnul: Iată Eu cu voi sunt în toate zilele vieţii pînă la sfîrşitul veacului. Iar pentru Dumnezeul tuturor iarăşi fericitul David: Din veac în veac şi pînă în veac Tu eşti. În loc de, nici început, nici sfîrşit n-ai. Şi fiindcă veacul oarecare prelungire înseamnă, ca să nu înţeleagă cineva fără de socoteală, că nu este mainainte de veci Dumnezeul tuturor, în alt Psalm acestaşi Prooroc zice: Auzi-va Dumnezeu şi-i va smeri pe dînşii, cel ce este mainainte de veci. Teodorit în Epistolii.

(39) – Veac aici pe o viaţă o zice şi pe petrecere, toată viaţa noastră zice, toată petrecerea întru arătarea cercetării tale zice, adică ţi s-a arătat ţie. Iar înţelegerea este asemenea cu stihul cel de mai sus. Eftimie Zigadinos.

(40) – Şi pe la începutul veacului al 19-lea s-a tălmăcit Cartea aceasta, adică la anul 1814.

(41) – Sau prinzătoare cu mintea, adică înţelegătoare şi cunoscătoare.

(42) – Scaunele şi Domniile şi începătoriile şi Stăpîniile cum ar fi petrecut viaţa ceea fericită aceea, de n-ar fi văzut totdeauna faţa Tatălui celui din ceruri, iar a vedea nu este fără de Duhul. Că precum noaptea de vei lua din casă, oarbe sunt vederile, nelucrătoare rămîn puterile şi necunoscute vredniciile şi aurul şi fierul la fel călcîndu-se pentru neştiinţă. Aşa la rînduiala cea de gînd (sau înţeleaptă) cu neputinţă este a sta Dumnezeiasca acea viaţă, fără de Duhul, nu mai mult decît buna rînduială a oştii de nu va fi Voievodul de faţă, sau întocmirea horei de nu va potrivi cel ce este în frunte. Cum vor zice Serafimii Sfînt, Sfînt, Sfînt de nu se vor învăţa de la Duhul de cîte ori cu dreaptă credinţă este a glăsui această doxologie. Deci ori îl laudă pe Dumnezeu toţi îngerii Lui şi îl laudă pe el toate puterile lui, prin lucrarea Duhului, ori stau înaintea lui mii de mii de Îngeri, şi întunerece de întunerece de Arhangheli slujindu-i lui întru puterea Duhului îşi săvîrşesc fără de pricină lucrul lor. Toată dar întocmirea aceea cea mai presus de ceruri şi negrăită şi în slujbele lui Dumnezeu şi întru unirea cea întru dînsele a Puterilor celor mai presus de lume, este cu neputinţă a se păzi, fără numai cu a fi de faţă Duhul.

(43) – Nu le este nearătat ucenicilor sfintei noastre Biserici, că pe vremea împărăţiei lui Andronic Paleologul celui tînăr, venind din Calabria Varlaam acela prea păgînul şi făţărnicindu-se cele ale monahilor în sihăstriile cele de pe lîngă Tesalonic, nu monah, nu creştin s-a arătat a fi, ci vrăjmaş monahilor şi de moarte începător de eres, asupra credinţei creştinilor că lîngă celelalte ale limbuţii şi otravă de moarte el întîi a borît împotriva Dumnezeieştii Lumini a Schimbării la Faţă a lui Iisus Dumnezeu, omului zicînd: Că nu cu adevărat Lumină a Dumnezeirii a fost şi celelalte hule ale lui vei afla scrise în Tomul sinodicesc, la Dositei Patriarhul Ierusalimului în Tomul Agapis, foia 45. Acestuia mulţi dintre ai noştri i-au urmat. Iar cei mai vestiţi au fost întîi Achidin adică neprimejduiciosul (Că aceasta înseamnă numele lui tîlcuindu-se din greceşte pe româneşte). Care cu dreptate a se numi Polichindin, adică mult primejduitor. Şi după el Nichifor Gregora. Împotriva acestui prea rău eres primul a scris Dumnezeiascul Grigorie Palama şi după dînsul alţii. Iar cel mai de pe urmă Sfîntul Filotei Patriarhul Constantinopolului 12 cuvinte întocmind, care poartă scrierea cea deasupra împotriva hulelor lui Gregora şi prin cele două mai de pe urmă, prin cel al 11-lea zic şi al 12-lea din rădăcină smulge şi chiar din temelie bîrfele cele asupra Dumnezeieştii Lumini, pre care nepriceputul Gregora mai presus decît toţi cei mainainte de el la o socoteală cu el, asupra Dumnezeieştii Lumini a grămădit, că nu voi zice că a zidit. Deci oricine va voi să zică ceva pentru Dumnezeiasca aceasta Lumină, nu va avea trebuinţă să caute în multe altele mai multe dovedirile cele din mărturii. Că le va afla pe toate ca într-un sicriu aşezate în cuvintele acestea. Şi nu ştim mainainte de Calabreanul acela Biserica apusului avea vreo socoteală ca aceasta asupra Dumnezeieştii aceleia Lumini, sau de la el după ce s-a izgonit de aici, ca un osîndit la Şinod au luat ei şi ţin. Şi socotesc eu că nici la o cercare alta nu se va putea afla mai multe dovezi decît la aceasta şi nu numai mai multe ci şi mai luminate şi negrăite împotrivă. Iar la noi cu darul lui Hristos n-a mai rămas vreo sămînţă de aceasta.

(44) – Următorii lui Arie după Şinodul întîi cel de la Niceia s-au despărţit în trei cete, după sfîntul Epifanie: Eres 73 şi 74. Şi unii se numeau Anomi, adică neasemenea, pentru că ziceau cum că Fiul întru toate este neasemenea Tatălui, al căror începător a stat Eunomiu Talateanul care a fost şi episcop Cizicului, iar alţii se

numeau Imiarii, adică jumătate de arieni. Pentru că de jumătate se împărtăşeau de eresul lui Arie, care pe Fiul îl ziceau asemenea întru toate şi de o fiinţă cu Tatăl, iar cuvîntul acesta Omousion, adică de o fiinţă, nu voiau să-l primească. Al acestora începător a fost Vasilie cel din Ancira. Iar cei de al treilea, nici nu-l ziceau asemenea pe Fiul nici neasemenea, între arieni şi imiarieni umblînd ei.

(45) – Spre înţelegerea cuvintelor celor înalte ale Dumnezeiescului Părinte de folos mi s-a părut să unesc şi pe Parafras al lui Pachimer în loc de tîlcuire, precum şi în altele am făcut din parte. Deci se zice Dumnezeu Lumină, dar de gînd (sau înţeleasă) care adică cu mintea se înţelege, pentru că pe toată mintea cea Îngerească o luminează şi pe toată neştiinţa o izgoneşte din sufletele întru care va fi. Şi vezi că la îngeri nu de-a dreptul socoteală o zic cum că luminează Lumina, iar la suflete cum că mai întîi izgoneşte întunericul înşelăciunii şi aşa luminează. Că îngerii sunt singuratici şi într-un chip şi dintru început au Lumina, cu întinderea cea neabătută se luminează toţi. Iar oamenii fiindcă sunt îndoiţi şi poartă trup, sunt obişnuiţi cu neştiinţele şi amăgirile cele lumeşti. Şi nu se pot lumina în alt chip, de nu se va izgoni întunericul. Drept aceea fiindcă nu are fire lumina a se afla împreună cu întunericul, pentru aceasta intrînd lumina se izgoneşte întunericul. Şi pe cît intră lumina, din ea gustînd sufletele, mai mult o poftesc şi mai mult ele poftind-o, mai mult străluceşte lumina, că au iubit mult, după sfinţitele Evanghelii (Lc. 7). Că nu deodată străluceşte lumina, ca nu cumva să se întunece ele, precum se întîmplă celor ce voiesc deodată dintru adînc întuneric drept a căuta la soare. Ci cîte puţin, şi după măsura celor ce o primesc, ca nici cu mulţimea să nu cufunde pe cei mai slabi, nici iarăşi mai puţin de cei vrednici să se încapă, ci după potrivă spre a căuta în sus a celor ce primesc. Că aceasta este şi ceea ce mai sus zice, că rînduială şi măsură a noastră este Dumnezeu. Aceasta care este mai presus de toată lumina, bună Lumină se zice şi pentru că pe toată mintea, pe cea mai presus de lume, adică pe a Puterilor celor mai de sus, pe cea împrejurul lumii, pe cea Îngerească, adică a celor ce după Apostolul (Efes. 4) se trimit spre slujbă şi sunt rînduiţi spre ocîrmuire şi slujire. (Că aşa zice şi cuvîntul cel pentru Ierarhia cerească) şi pe cea în lume pe cea omenească, din Plinirea sa o străluceşte, după Dumnezeiescul Apostol şi evanghelist Ioan care zice: Şi din plinirea lui noi toţi am luat. Sau cea mai presus de lume zice pe cea duhovnicească, cea împrejurul lumii, pe cea sufletească, cea în lume pe cea trupească. Lumină iarăşi este Dumnezeu, pentru că pe toate Puterile cele înţelegătoare pe cele din cer şi pe cele ale noastre le întinereşte. Şi cum le întinereşte Lumina? Arătat că după asemănarea lucrurilor celor trupeşti şi cele sufleteşti şi înţelegătoare se înţeleg. Deci precum tinereţea este întru care trupul poate lucra ale sale, iar Bătrîneţea în care nu poate, aşa şi a sufletului şi a minţii bătrîneţe este, în care nu poate lucra ale sale, iar tinereţe în care poate. Deci întru întunericul înşelăciunii şi al neştiinţei fiind mintea, îmbătrîneşte oarecum şi stă nelucrătoare cu puterile sale. Iar cînd Lumina cea de gînd care cu mintea adică se înţelege, va străluci, întinereşte şi poate a lucra ale sale. Această Rază a Luminii celei de gînd pe toţi cuprinde întru a fi deasupra tuturor şi de nimic a nu se cuprinde şi în scurt pe toată Domnia şi Stăpînia Puterii celei luminătoare cuprinzînd-o, şi covîrşitoare pentru că este mai presus de toate luminile, şi întrece pentru că este ziditoare a toate şi pe toate le adună şi strînse le face. Iar cum adunate şi strînse le face Lumina, întăreşte aceasta din cea împotrivă. Că precum neştiinţa despărţitoare este a celor

rătăciţi (că cel ce nu ştie în multe se împarte) aşa şi venirea Luminii şi a cunoştinţei adunătoare este a celor ce se luminează. Încă şi întorcătoare, întorcînd de la multa dumnezeire către acela care este (precum cînd străluceşte soarele întîi cel ce vede la dînsul se întoarce şi pe el îl prinde) şi la o cunoştinţă curată adunînd, adică la cunoştinţa de Dumnezeu pe vederile cele de multe feluri cele împărţite adică în multe. Apoi fiindcă vederea prinde lucrul care stă singur. Iar închipuirile nu sunt chipuri ale vreunor lucruri ci se închipuiesc (pentru aceasta şi închipuiri se numesc) zice că mai adevărat se zic năluciri plăsmuite oarecum socoteli împrejurul celor simţite. Că obişnuieşte nălucirea şi pe lucrurile cele ce nu sunt şi pe acelea întru a cărora cunoştinţă sau vedere n-am venit a le plăsmui.

(46) – Ceea ce zice Sfîntul Dionisie, cum că obicei le este teologilor, cu împotrivă înţelegere a vesti la Dumnezeu lipsirile aşa o vom înţelege: Vrînd aceea pe Lumina cea Dumnezeiască a o arăta, pe cît este cu putinţă cum că este neapropiată şi nevăzută, la care nimic nici nematerialnic nici simţitor nu poate a se apropia, întuneric au numit-o. După cuvîntul acela: Pus-a întuneric împrejurul lui, care Dumnezeiescul Apostol zice: Locuieşte întru lumină neapropiată. Că aceea la care nimic nu se apropie, asemenea este ca să zic cu covîrşire, cu întunericul care nu vede. Sf. Maxim.

(47) – Adică prin tăgăduirile cele ce se însemnează lipiri, precum pe Lumina cea prea strălucitoare a o numi nevăzută, pe cel mult lăudat şi mult numit, a-l zice negrăit şi fără de nume.

(48) – Însăşi viaţă se cuvine să înţelegem pe cel întru Dumnezeu probator (Paradigmaticesc) cuvînt al vieţii. Iar celelalte vieţi pe cea întru îngeri, pe cea întru oameni, încă şi pe cea întru dobitoace şi încă şi pe cea întru saduri. Acesta la acelaşi cuvînt Cap.6.

(49) – Trebuie a şti cum că atunci cînd numai pentru îngeri şi pentru oameni vorbeşte sfîntul Dionisie pe Îngeri îi zice (Noitui) înţeleşi, adică ce cu mintea se înţeleg. Iar pe sufletele noastre (Noeras) înţelegătoare adică, care cu mintea înţeleg. Iar cînd vorbeşte pentru Dumnezeu cu cuviinţă şi pe îngeri, împreună cu noi îi zice înţelegători, fiindcă şi ei prin a înţelege pe Dumnezeu se hrănesc cu înţelegerea, precum şi sufletele omeneşti. Acesta Gheorghe Pachimer.

(50) – Sufletele adică din însăşi lucrurile ce sunt înţeleg lucrurile acestea ce sunt şi la feluri iau aminte, care este cu îndelungare a înţelege şi împrejur a înconjura toate. Iar Îngerii după chipul cel Dumnezeiesc ce este întru ei, întru unime adică strînse întru una înţeleg mulţimile zidirii şi nu se risipesc întru împărţirea felurilor celor multe ale lucrurilor celor ce sunt adică întru cele simţite, precum sufletele cele cuvîntătoare. Sf. Maxim.

(51) – Răsunarea cea de pe urmă este în acest fel: Dacă cineva strigînd tare va zice cineva ceva, cei de aproape sănătoşi fiind la auzuri şi glasul ce zice îl aud, iar cei ce sunt puţin mai departe pe atîta mai puţin aud graiul, iar cei ce sunt departe, numai subţire îl aud glasul fără de nici o însemnare. Şi aceasta este glăsuirea sau răsunarea cea de pe urmă. (Sf. Maxim în Cuvînt pentru Dumnezeieştile Nume cap. 4). Care înseamnă pe împărtăşirea cea întunecoasă şi puţină (tot Sf. Maxim la cap. 6).

(52) – Ca un pricinuitor adică al acestora

(53) – Aceste întrebări şi răspunsuri ce sunt scrise deasupra ale sfîntului Iustin, se vădesc a fi scrise cu minciună. Că cheamă martori pe sfîntul Irineu episcopul Lionului

şi pe Origen ce se numeşte Adamantin a fost mai pe urmă de el. Că Iustin a pătimit în secolul 2 adică la anul 168 după Hristos în vremea lui Marcu Aureliu. Iar Irineu în vremea lui Sever împăratul al cincilea de la Marcu. Iar Origen a fost în veacul 3. Nu putea dar cel ce a fost mainainte cu atîta cu anii, să-l cheme pe cel de după dînsul la mărturie. Se vădesc încă şi dintru aceasta că zice cum că stăpînind păgînătatea grecească se spărgeau cetăţile, ca şi cum împotrivă s-ar fi făcut, stăpînind creştinătatea. Iar sfîntul a fost în putere mai vîrtos a păgînătăţii greceşti şi ca să zic în firberea ei, sar însă sunt drepte.

(54) – Aici cei mai noi aceştia aduc în deosebit Cap, multe despărţiri ale mainaintei cunoştinţe celei Dumnezeieşti. Dar s-a zis mai sus că mainainte cunoştinţă este cunoştinţa celor ce vor să fie. Şi ne-a învăţat pe noi marele Dionisie că una cu una şi singuratică cunoştinţă, le cunoaşte pe toate Dumnezeu. Deci dacă măcar multe şi de multe feluri sunt cele ce în vremea cea de faţă şi cea trecută se cunosc de Dumnezeu însă dintru aceasta nicidecum nici o deosebire a Dumnezeieştii cunoştinţe nu ne-am învăţat. Ci mai vîrtos cum că după pilda soarelui, cele multe cu una şi singuratică cunoştinţă se cunosc: Cum cunoştinţa celor ce vor să fie, se va preface întru aceste multe şi de multe feluri despărţiri, pe care Părinţii noştri nu le-au ştiut? Ci precum socotesc, patimile lor aceştia şi gîndurile lor cele fricoase le dau la Dumnezeu şi a bîrfi arătat voiesc, iar nu a teologhisi. Căci ca să zic şi că Teodoret, care zice către Eunomie pentru Dumnezeiasca Voinţă: Că nu pentru că sunt multe zidirile negrăite sunt şi voinţele ci precum cu o voie l-a făcut pe om din multe mădulări şi părţi, aşa şi pe toată lumea cu o Voie o zideşte. Însăşi acestea cu adevărat şi pentru cunoştinţă trebuie să le zicem, precum una fiind pe toate le-a adus întru fiinţă, aşa şi una fiind pe toate le cunoaşte. Asemenea în deosebit cap le lăţesc cuvîntările lor cele deşarte, ca să nu zic ceva de hulă, învăţînd ei pe tăinuitorii lor cu care mijloc Dumnezeu cunoaşte lucrurile cele ce sunt, ca şi cum ar fi fost vrednic de credinţă marele Părinte zicînd: Pe sine dar Dumnezeiasca Înţelepciune cunoscîndu-se le va cunoaşte toate.

(55) – Aceasta nu pentru cele zece porunci ci se cuvine a o înţelege. Că veşnice sunt acelea şi într-adins s-au dat poporului evreu, învăţînd ele pe cel unul şi numai Dumnezeu, împotriva multei Dumnezeiri celei păgîneşti şi umbros cuprinzînd taina Sfintei Treimi zicînd: Domnul, Dumnezeu tău, Domnul unul este. Şi ceea ce este, cu dreptul către aproapele legiuind, care zace şi în firea omului, după cuvîntul acela: Ceea ce tu urăşti, altuia să nu-i faci. Iar dacă oarecum nu desăvîrşit, alt cuvînt este acesta. Celelalte dar Porunci se cuvine să le înţelegem, adică Sîmbetele, Jertfele, tăierea împrejur şi în scurt toate cele ale vremilor.

(56) – Dumnezeiescul Dionisie adică, pe care-l parafrazează Gheorghe Pachimer.

(57) – Că a da deopotrivă fiecăruia cele după vrednicie, aceasta le ţine pe toate şi le păzeşte.

(58) – Sau purtarea de grijă.

(59) – Sau mainainte rînduire.

(60) – Critean era Chiril acesta zice sfîntul Dositei al Ierusalimului, care între ieromonahi, era Dascăl Patriarhicesc propovăduind pe Amvon dogmele cele drepte ale Bisericii. Apoi şi Papă al Alexandriei făcîndu-se şi petrecînd 18 ani în scaunul acela, niciodată vreo prihană de socoteală rea nu s-a auzit pentru el. Şi mutîndu-se în

scaunul cel de a toată lumea şi atîţia ani în el săvîrşind, nicidecum una ca aceasta nu s-a auzit pentru bărbatul acesta, care în toate zilele în Biserică învăţa poporul Dumnezeieştile cuvinte.

Deci cărticica aceasta ivindu-se pe acest fel de lume, mare tulburare s-a ridicat în Constantinopol, îndată cugetător de cele ale calvinilor numindu-l creştinii pe Patriarhul Chiril, pe cere îl ştia că era ortodox şi drept învăţa. Dar ce acela? Cum scutura de la sineşi ocara? Cu cuvintele cele din gură şi cu jurămintele dese, cum că acea Carte nu era a lui, ci vicleşug al vreunor vrăjmaşi ce au pizmuit starea lui cea bună, dar nu s-a ispitit să scrie şi cele împotrivă. Măcar că au trecut şase ani de la ieşirea cărţii, în care încă fiind el în viaţă nicidecum n-a voit să întîmpine împotriva lor în scris, pentru aceea şi după moartea lui, adunîndu-se Şinod în Iaşul Moldovei de iubitorul de Hristos Domnul Vasile Vodă feciorul Lupului, în vremea lui Partenie bătrînul, trimiţînd el ţiitori de loc ai săi fiind de o faţă şi alte oarecare cinstite de la Rusia, s-au anatematisit şi capetele cu întrebuinţările şi întrebările şi cu răspunsurile acelea şi singur Chiril Lucaris, de vreme ce putînd să întîmpine n-a întîmpinat, fiind trebuinţă să facă aceasta spre dezvinovăţirea sa şi încetarea smintelilor, şi atunci cu pofta domnului şi a celorlalţi au dat asupră osteneala surpării precum s-a zis, pe înţeleptul şi prea drept credinciosul dascăl Meletipe Şirigul.

(61) – Critean a fost după sfinţitul Dositei şi prea înţeleptul acesta Meletie, naştere şi creşterea a handacului celui de la Crit. Care după cea puţină vreme din patrie mergînd în Italia şi petrecînd vreme de-ajuns cu înţelepţii cei din Patvo, s-a întors plin de tot felul de învăţătură, cînd în treacăt se hirotoniseşte preot în Kitire, pentru că prin vicleşugul bunilor Veneţieni în Creta care era atîta de mare, nu era nici un episcop ortodox. Şi cu rîvnă fierbinte pentru ortodoxa credinţă împotriva papistaşilor pornindu-se aproape a venit de a-şi pierde şi viaţa. Dar cu Dumnezeiasca Pronie de vicleşugul gurile vrăjmaşilor izbăvindu-se se suie în Constantinopol chemat fiind de Lucaris, unde şi în Biserică propovăduia şi învăţători ale gramaticii şi ale filozofiei preda. Apoi la Şinodul cel din Iaşi de care mai sus s-a pomenit, trimiţîndu-se de Partenie bătrînul Patriarhului Constantinopolului, acolo şi osteneală a luat împotriva cărţii celei ce s-a arătat precum şi mai sus s-a zis.

PENTRU CINSTITA CRUCE ÎMPOTRIVA LUTEROCALVINILOR

Fiindcă aici se surpă unele din socotelile cele răzvrătite ale calvinilor, nu este necuviinţă a grăi şi pentru Cinstita Cruce împotriva lor. Crucea Domnului este şi mîntuitoare, de vreme ce Semnul acela care după Isaia adică (11,12 şi 49, 22 şi 62,10) îl va înălţa spre ostroave şi întru neamuri şi-i va aduna pe cei pierduţi ai casei lui Israil. Iar după Iezechiil (9, 6) îngerilor celor secerători la sfîrşitul veacului, li se porunceşte să cruţe pe cei ce îl poartă pe el pe frunţi. Nu este altul fără numai semnul Fiului Omului, care se va arăta pe cer (Mt. 24, 30). Şi după Apostolul: de vreme ce printr-însa şi pe noi ne-a împăcat Domnul cu Dumnezeu, omorînd vrajba întru dînsa, şi căpeteniile şi puterile scoţîndu-le la iveală le-a biruit. (Efes. 2, 16, Col. 2, 14,15). Este şi slăvită de vreme ce Pavel întru nimic fără numai întru dînsa se laudă (Gal. 6, 14). Şi nimeni

pentru cele necinstite ci pentru cele prea cinstite se laudă. Încă şi Domnul printr-însa, adică prin patimile cele de pe dînsa, intrînd în Slava sa, cu Slavă şi cu Cinste s-a încununat. (Lc. 24, 26), (Evrei, 2, 9-10). Iar de vreme ce este şi mîntuitoare şi slăvită, este dar şi vrednică de cinste pentru însăşi aceasta, pentru că şi după Solomon (Înțelepc.14,7) Binecuvîntat este lemnul prin care se face dreptate. Ci şi Pavel răstignit ştiind pe Hristos şi închinîndu-se Lui, împreună se închina şi Chipului Crucii, care nici cu singură gîndirea cea subțire nu se desparte de Cel Răstignit. Iar pentru vrăjmaşii Crucii lui Hristos, plîngînd îi tînguia (Filip. 3,18). Iar vrăjmaşi ai Crucii lui Hristos care sunt, fără numai luterocalvinii, cei ce pe Cruce ca pe un lemn oarecum al blestemului şi Organ de muncă îl necinstesc, cărora le urmează ca nici lui Hristos să nu se închine, care şi el pentru noi s-a făcut şi blestem (Gal. 3,13) şi păcat (2 Cor. 5, 21). Pentru că nici lemnul Crucii, ci cel spînzurat pe Cruce s-a zis blestemat (Gal. 3, 13, Deut. 21, 23). De la care se va numi şi Lemnul blestemat. Iar dacă aceasta aşa, deci precum de la făcătorul de rele cel blestemat, al blestemului, aşa împotrivă de la Hristos Iisus cel binecuvîntat Lemn binecuvîntat şi este şi se numeşte. De vreme ce şi pămîntul s-a zis blestemat (Fac. 3,17). Iar cel al făgăduinței lîngă aceasta că s-a împărtăşit de blestemul cel de a toată lumea, s-a şi spurcat mai de demult adică de blestemații cananei de care era locuit (Fac. 9,24 şi 12,7; Levitic 18,21). Iar mai pe urmă şi de înşişi Iudei (Ier. 2,17; Psalm 38), dar locul unde au stat Picioarele Dumnezeu-omului Cuvîntului, cel ce era, precum s-a zis şi blestemat şi spurcat s-a şi sfințit s-a şi slăvit şi este şi închinat (Is. 60,17: Psalm 98,5 şi 113,7). Iar dacă locul este atîta de slăvit, cum nu mai mult Crucea lui Hristos va fi slăvită, pentru care şi locul s-a slăvit. Că cu Chiparos, zice şi cu Ulm şi cu Cedru voi slăvi locul Meu cel sfînt. Şi Locul picioarelor mele îl voi slăvi. După Şimmah (Is. 60,13). Prin care se înțelege Crucea lui Hristos cea din trei alcătuită. Căci cînd s-a văzut Şionul că s-a îmbogățit după Slovă că s-a îmbogățit cu Slava muntelui-Libanului, cît să se arate el încărcat cu pomii aceluia, cu Chiparos zic şi Ulm şi cu Cedru? Iar dacă cineva alegoriseşte va înțelege pe Slava Şionului cea între pomii de multe ai Libanului (că slavă a muntelui este a se umbri des de copacii umbroşi şi drepți şi înalți). Întrucît zic adică Biserica lui Hristos hrăneşte mulțime de capete sporite ale sfinților, înalte cu faptele bune şi bine mirosițoare ca chiparosul, slobozind adică buna mireasmă a lui Hristos, iar ca Ulmul şi cedrul nestricate de gîndul trupesc, nici aşa nu se va strîmtora cuvîntul de a arăta slava Slăvitei Cruci. Că dacă locul de care numai cu picioarele s-a atins Mîntuitorul, este atîta de slăvit, cum nu mai mult va fi slăvită Crucea, de care nu numai Picioarele, ci şi Mîinile, iar mai vîrtos şi cu tot Trupul atingîndu-se Mîntuitorul a stropit-o încă şi cu Sîngele Său cel Dumnezeiesc ce a curs. Dar organul el singur fiind fără de pricină zice Martin şi după Dumnezeiescul Gură de Aur, de a se lăuda sau a se învinui, după socoteala celor ce-l folosesc sau împreună se prihăneşte. Iar dacă aceasta este aşa nevoie dar este, ca şi Crucea Domnului nu mai puțin să se cinstească împreună cu Cel ce s-a Răstignit, ca aceea ce s-a făcut Organ precum mîntuirii celei ce a lucrat-o cel ce s-a Răstignit, aşa şi uciderii de Hristos la care au îndrăznit cei ce L-au răstignit. Dar greşeşte neştiind Martin, că Crucea s-a făcut Organ al mîntuirii pe care a lucrat-o Cel ce s-a Răstignit. Că Iudeii de multe ori s-au sfătuit să-l omoare pe Hristos, dar nu negreşit prin Cruce, ci de multe ori cu împroşcare de pietre (Ioan, 8,59 şi 10,31,33). Precum şi pe cei mainainte trimişi către dînşii (Mt. 23,37. Şi pe Ştefan mai pe urmă (Fapte 7,58). Iar odată cu aruncarea în prăpastie de pe sprînceana muntelui (Lc.4,29). Poate încă şi cu

sabia, cît de multe ori vrînd să-l piardă pe El s-au temut de popor (Mt. 21,46. Mc.12,12, Ioan 7,1). Că şi turbaţi cei ce au năvălit asupra lui Pavel în Ierusalim, cu sabia l-ar fi omorît pe el, sau cu pumnii bătîndu-l, de n-ar fi alergat căpitanul şi l-ar fi scos pe el (Fapte, 21,31 şi 23,12,27). Şi de vreme ce Domnul pe celelalte chipuri ale morţii înţelegîndu-le (că la fiecare pornire a Iudeilor, trecînd zice prin mijlocul lor a celor ce voiau să-l omoare, se ducea, că încă nu venise ceasul Lui (Lc. 4,30, Ioan 8,20,59 şi 7,30). Cu moartea Crucii vrea, adică a binevoit să moară, ca înălţîndu-se pe Cruce, cu întinderea Mîinilor să tragă pe toţi la sineşi (Ioan, 12,32 şi 11,52, Isaia,61,). Pentru aceasta cînd a sosit ceasul Lui (Mt. 26,45, Ioan, 7,10) precum a binevoit aşa a şi murit. Drept aceea moartea Lui este mai cu de-adinsul a turbării spre uciderea a ucigaşilor de Prooroci Iudei, iar cum, precum şi cînd, Crucea zic şi ceasul este mai vîrtos a bunei Voinţe a celui ce s-a Răstignit şi nu a aflării minţii celor ce strigau la Pilat: Să se răstignească (Mt. 27,22). Că precum Caiafa n-a zis de la sineşi cuvîntul acela: Mai bine ne este nouă să moară un om pentru popor decît tot neamul să piară (Ioan,11,20). Aşa socotesc că nici mulţimea nu striga de la sineşi: Răstigneşte-L răstigneşte-L pe El (Lc. 23,21) zic adică chipul morţii. Că Dumnezeu ştie de deschide şi gura măgăriţei, ca să grăiască (Num. 22,28). Iar cum că nu a aflării minţii acelora a fost Crucea, arată şi ei, fiindcă pe nici unul din cei mulţi Prooroci pe care i-au omorît, nu i-au pironit pe Cruce. Deci cela ce nu fără de voie, căci cum era cu putinţă fără de voie, cel ce putea să puie de faţă înaintea lui mai mult decît 12 legiuni de Îngeri? (Mt. 26,53). Cel ce pe cei ce au venit să-l prindă numai cu privirea i-a făcut de au căzut la pămînt (Ioan, 18,6). Cel ce numai cu Glasul a zdrobit porţile cele de aramă ale Iadului (Ioan 11,43). Ci de la sineşi îşi punea sufletul său (Ioan, 10,18). Precum pe moartea cea urîtă după Solomon (2,20) aşa şi pe Crucea ce de ruşine după Apostolul (Evrei, 12,2) în Organ mîntuitor şi frumos a prefăcut-o. De vreme ce precum prin moartea sa a stricat pe cela ce avea stăpînirea morţii, adică pe diavolul (Evr. 2,14) aşa şi prin Crucea sa pe căpeteniile şi puterile scoţîndu-le la iveală le-a biruit (Col. 2,15) şi pe noi cu Dumnezeu ne-a împăcat, omorînd vrajba întru dînsa (Evr. 2,16). Deci de vreme ce nu mai puţin prin Cruce decît prin moarte a surpat pe cel ce avea stăpînirea morţii, pentru aceasta dar nu mai puţin Crucea Domnului, decît moartea este mîntuitoare. Iar dacă aceasta este aşa, nevoie este dar ca Martin sau împreună cu moartea cea mîntuitoare să cinstească şi Crucea lui Hristos cea mîntuitoare, sau împreună cu Crucea să necinstească şi moartea. Pentru care s-a zis: Cinstită este înaintea Domnului moartea cuviosului Lui (Psalm,115,15). Că şi Apostolul mainainte de chemare au fost şi de neam simplu şi slabi şi nebuni şi aşa de nebăgaţi în seamă, încît nici între cei ce erau în lume nu se socoteau (1 Cor. 1,27). Dar cel ce a zis dintru întuneric să strălucească lumină (2 Cor. 4,6) Cel ce face toate şi le preface precum voieşte (Amos, 5,8) precum pe cei de neam de jos şi nebăgaţi în seamă, fericiţi (Mt.13,16,17) şi peste tot pămîntul slăviţi şi domni, (Rom.10,18, Psalm, 44,18) pe cei nebuni de Dumnezeu înţelepţiţi (1 Cor. 2,6; Fapte, 2,3,4), pe cei slabi tari prefăcîndu-i i-a arătat (2 Cor. 10,4 şi 13,10, Filip 4,13, Rom. 15,13,19,1 Cor. 4,19–21).

Aşa şi Lemnul Crucii cel ce era mainainte necinstit, l-a arătat şi binecuvîntat (Înţelepc. lui Solomon 14,17) Şi atîta de slăvit cît şi Pavel întru nimic, Fără numai în Crucea Domnului se lăuda (Gal. 6,14). Şi pe vrăjmaşii Crucii lui Hristos ticăloşindu-i îi plîngea (Filip. 3,18). Iar vrăjmaşi ai Crucii lui Hristos nu sunt numai urîtorii de Hristos Iudei, ci şi din aceia care se numesc cu numele lui Hristos, cei ce se întorc de către

dînsa, ca de un Organ ca şi cum ar fi de muncă. Deci la cei pieritori cuvîntul Crucii este nebunie şi ocară a lui Hristos şi ruşine (1 Cor. 1,18, Evr. 12,2 şi 13,13). Iar cei ce împreună cu Pavel ne mîntuim, ocara lui Hristos o purtăm (Evr. 13,13). Şi întru aceea precum cum s-a zis ne lăudăm. Că ocara lui Hristos pe care datori suntem a o purta, este răstingnirea, cu care pe noi luptătorii de Hristos ne ocărăsc, iar răstignirea aduce împreună de nevoie şi pe Crucea de ocară, pentru care şi aceea se pare de ocară. Crucea dar şi răstignirea lui Hristos precum şi Îngroparea şi Învierea sunt din cele ce împreună se aduc şi împreună se leapădă. Iar dacă aceasta aşa este, nevoie dar ca şi Martin sau împreună cu învierea să cinstească şi pe cele mainainte povăţuitoare, fiindcă nu una este mîntuitoare iar alta nu, ci toate împreună sunt mîntuitoare, sau împreună cu Crucea să necinstească şi pe următoare. Iar împreună cu răstignirea Domnului nu, precum Crucea, aşa şi răstignătorii se aduc că şi ei împreună să se cinstească. Pentru că noi şi pricinuitorul şi pe mijloacele mîntuirii noastre le cinstim, iar răstignitorii nu pentru mîntuirea neamului, ci ca pe un Hulitor aşa l-au răstignit ei pe Mîntuitorul (Ioan, 10,33). Deci dar urmează, zice Martin Luther, ca şi pe mînzul asin, pe care Domnul a şezut, ca şi pe Cruce, sau oricum în alt chip a-l socoti cinstit şi a-l cinsti. Dar să audă şi la aceasta, că Domnul precum pe mînz a şezut, aşa şi în corăbii de multe ori a intrat, încă şi pridvoare a multor case l-au avut pe el şezînd la cină, adică la masă. Ci şi cînd fugea la Egipt de 2 ani, (Mt. 2,16) precum şi după moartea lui Irod cînd se întoarcerea, arătat că dobitoc pe el călcare împreună cu Maica lui îl purta. Însă prin nici una din cele ce cu mîinile le-a apucat, sau umblînd pe jos cu picioarele, sau cu Trupul fiind călare, sau şezînd, sau atins, fără numai prin Cruce şi prin Îngropare şi Înviere pe tirania iadului a surpat-o, şi căpeteniile şi puterile întunericului le-a biruit şi pe Adam cel căzut din cele de desubt ale pămîntului l-a ceruri l-a suit. Întrucît de nu s-ar fi răstignit, măcar nenumăraţi mînji de ar fi şezut, nu s-ar fi folosit din aceasta spre mîntuire neamul omenesc. Precum iarăşi, de n-ar fi şezut şi pe mînz, nimic n-ar fi păgubit mîntuirea cea prin Cruce. Iar de vreme ce Răstignirea Domnului de nevoie aduce împreună mai întîi pe Înomenirea celui ce s-a răstignit, iar după aceea pe Îngroparea lui şi Învierea şi suirea la ceruri, de unde s-a şi pogorît. Pentru aceasta cu toate peste tot, ci numai cele ce au slujit de nevoie la acestea ce împreună se aduc, ne sunt nouă cinstite. Iar a slujit la Înomenire adică pururea Fecioara Maria, care fără de sămînţa pe El l-a zămislit şi fără de stricăciune L-a Născut a căreia şi deosebită îi este cinstea. Iar la Buna Vestire Arhanghelul slujind Gavriil. Iar la naşterea cea din pururea Fecioara a celui ce s-a Întrupat din ea, ieslea cea din peştera Betleemului, aducîndu-se împreună cu adevărat şi Logodnicul pururea Fecioarei, adică Iosif Păzitorul. Iar ca să se gătească, căile lui, Înainte Mergătorul şi Botezătorul Ioan. Iar la patimă Crucea, avînd şi pe Golgota ce împreună se aduce, în care s-a înfipt. Iar la îngropare, Mormîntul nou cel din grădină. Iar la Înălţare Muntele Măslinilor unde şi acolo au stat Picioarele Lui. Iar mînzul asinei, precum şi corăbiile în care de multe ori a intrat şi pridvoarele în care suindu-se a şezut, nu sunt din cele ce de nevoie se aduc cu cea întru oameni bună voire a lui Dumnezeu. Pentru că de multe ori Domnul şi fără de mînz umblînd pe jos, adică el călătorind, s-a suit în Ierusalim (Lc. 2,42, Ioan 2,13 şi 5,1 şi 7,10) şi fără de corăbii de cea parte de mare umblînd pe dînsa s-a dus (Ioan 6,19,25). Şi fără de pridvoare prin pustietăţi petrecea neavînd unde să-şi plece capul (Lc. 5,16 şi 6,12; şi 21,37. Mc 1,13. Mt. 14,26 şi 8,2). Încă şi alta, Mînzul acela precum

şi Iacob (Fac. 49,10,11) arată, şi Zaharia 9,9,10, mainainte însemna pe neînfricarea neamurilor cea întoarsă, din necredinţă la Credinţă, zic adică pe Biserica lui Hristos cea alcătuită din neamuri, care pe jugul lui cel bun şi pe sarcina lui cea uşoară a poruncilor pe umeri o ridică. Deci precum nu are cuvînt ca însemnările cele umbroase şi întunecoase ale lucrurilor să se cinstească de Icoana şi adevărurilor, zic adică, ca să las pe celelalte. Jertfa Mielului celui închipuitor de Jertfă cea fără de sînge, aşa nici mînzul acela care însemna mainainte pe Biserica lui Hristos, nu este cu cuviinţă să se cinstească de dînsa. Căci Chipul lui Dumnezeu şi asemănare a Slavei Lui, încă şi locuri ale vreunei arătări a lui Dumnezeu şi Vase sfinte pentru Dumnezeu a se cinsti în multe locuri ale Scripturii se află, iar dobitoace ca şi cum pentru Dumnezeu a se cinsti este lucru fără de socoteală. Dar asemănarea cea de la Iezechiil a Slavei Domnului celei Cinstite va zice Martin, avea şi asemănări de dobitoace necuvîntătoare, zic adică şi Leu şi Viţel şi Vultur (Iez. 1,6). Deci dar nevoie este ca sau împreună cu leul a se cinsti şi mînzul asinei, sau împreună cu mînzul asinei a se necisti şi leul şi viţelul şi vulturul, cele ce la noi sunt vrednice de cinste. Ci să zicem şi la aceasta că asemănarea încă şi mergerea fiecăruia din dobitoacele acelea, acest fel era în ce chip nicicum nu are fire leul sau viţelul sau vulturul să aibă. Căci care din lei sau din viţei sau din vulturi are şi patru feţe şi patru aripi şi mînă de om sub aripile lor, şi fluierile picioarelor drepte şi picioarele cu pene şi scîntei sloboade şi spatele pline de ochi şi este uşoară şi umblă prin văzduh şi aşa merge cît împreună şi spre cîte patru părţi ale sale şi în preajma feţei sale fără de întoarcere cu spatele merge, care, zic, din dobitoacele cele necuvîntătoare este în acest fel, ca pe asemănarea Slavei Domnului şi în scurt pe vedeniile proorocilor după sinodul 7, cinstindu-le să ne socotim că cinstim dobitoace necuvîntătoare? Ci acestea fie de-ajuns împotriva luptătorilor de Cruce lutercalvini.

ÎNSEMNARE OARECARE, LA CARTEA ÎNTÎI PARTEA A DOUA

(1) – Obicei îi este sfîntul Dionosie, toată Dumnezeiere a numi pe Sfînta Treime, Sf. Max.

(2) – Deci numirile cele unite însemnează zice Sf. Maxim că cel ce zice că nu sunt de obşte Numirile cele Dumnezeieşti dezbină păgîneşte unirea Treimii celei închinate.

(3) – Deci Numirile cele unite, adică ale toatei Dumnezeirii, care este al unimii celei în Treime sunt acestea: Mai presus de bunătate şi celelalte, la care se adaugă şi se pune înainte prepoziţia aceasta. Mai presus, pe care le numeşte şi ale lepădării şi celei covîrşitoare, că lepădător este şi cuvîntul acela, fără de moarte, şi acela Nezidit, dar cu tăgăduire. Lepădător este şi acesta, mai presus de bunătate că nici nu este aşa fieştecum bun şi înţelept, ci mai presus de acestea şi fără de asemănare, şi pentru aceasta cu covîrşire au lepădarea, Cu care împreună sunt şi cele ce privesc la cuvîntul pricinii. Că Bun şi frumos şi Cel ce este, pentru că Dumnezeu le-a urzit cele ce sunt bune şi au fiinţă şi sunt frumoase, pentru aceea din cele pricinuite se numeşte cu acestea. Şi acestea sunt cele unii, iar cele despărţite sunt numele cel mai presus de fiinţă al Tatălui, Numele cel mai presus de fiinţă al Fiul, Numele cel mai presus de

ființă al Sfîntului Duh. Că nici întoarcere din acestea nu se face, nici obştime. Că Tatăl este Dumnezeu, dar nu şi Dumnezeu numai Tată. Şi Fiul este Dumnezeu, dar şi nu Dumnezeu numai Fiu. La fel şi la Sfîntul şi de Viață Făcătorul Duh. Şi numesc sfinții Dascăli Uniri Dumnezeieşti pe cunoştințele cele împrejurul Ființei celei nepricepute. (Pentru că pe însăşi ființa acelei nepricepute despărțiți pe Ipostaticeştile Estimi cele Închinate (adică pe chipul cum sunt Dumnezeieştile Ipostasuri) cum am zice pe strălucirea cea negrăită a Fiului din Tatăl şi pe purcederea cea neînțeleasă a Duhului din Tatăl. Acolo uniri pentru că înseamnă pe Uniciunea Firii celei singuratice. Aici deosebiți pentru că arată deosebirea Ipostasurilor. Şi spun aceşti sfinți Bărbați şi care sunt Însuşirile Unirii, adică Bun, Înțelept, fără de moarte. Şi care sunt iarăşi însuşirile despărțirii a Tatălui adică Nenaşterea, iar a Fiului Naşterea, iar a Sfîntului Duh Purcederea.

(4) – Cum că numele acesta Dumnezeu nu înseamnă ființă, nici ce este Dumnezeu ci oarecare Facere de bine către noi, după cum zice Sf. Maxim în Cap. 2 la Cuvîntul pentru Numele lui Dumnezeu şi Sf. Dionisie. Precum şi alte numiri arătătoare ale Proniei lui, adică Bun, Înțelept şi celelalte şi pentru aceasta se zice Dumnezeu precum mai presus de bunătate şi mai presus de Înțelepciune aşa şi mai presus de Dumnezeire, de-ajuns s-a zis în Teologia Sfîntului Ioan Damaschin Cartea 1, cap. 8 însemnărea 5. Iar aici numai aceasta se pune, că aceste numiri la care se adaogă acea zicere, mai presus în limba greacă se zic şi împreunare. Împreunate adică precum cele ce se aduc aici de la cap. 2. al cuviosului Celui pentru Numele Dumnezeieşti Ta men un inomena tis olis Teotitos eşi to iperagaton, to iperteon, to iperusian, to ipersofon, che osa tis iperchichis esin afereseos. Adică: Deci cele Unite ale toatei Dumnezeiri sunt acestea: Mai presus de Bunătate, mai presus de Dumnezeire şi celelalte.

Iar dezunite precum în cap. 5 al aceluiaşi cuvînt: Tavta un o logos imnisc potiras tis pronias ecfantoricas Teonimias. Gar ecfrase tin avtu perusion, agatonita, che usian, che Zoin, che Sofian, tis avtu perusian Teotitos epangheleto, tis iper pasan agatotita, che Teotita, che usian, che sofian, che Zoin en apocrifis iperdrimenis. Adică pe aceste Numiri Dumnezeieşti care arată pe Pronia lui Dumnezeu pofteşte spre laudă ale vesti. Că nu se făgăduieşte a spune pe cea mai presus de ființă Bunătate şi ființă şi Viață şi înțelepciune a celei mai presus de ființă Dumnezeiri, care mai presus de toată Bunătatea şi Dumnezeirea şi ființa şi înțelepciunea şi Viața întru cele ascunse are şederea. La fel încă şi Sfîntul Maxim grăieşte, şi Gheorghe Pachimer parafrazîndu-le zice, Sfîntul Maxim adică: Simiose oti calos legomen tin iper pasan agatotita che Teotita şi celelalte: Adică însemnează că bine zicem, cea mai presus de toată bunătatea şi Dumnezeirea. Iar Dumnezeirii mai de jos înțelege pe a Îngerilor şi a oamenilor celor Drepți. Iar Pahimer: Tavtas Vulete o logos imiso, ude gar tin iper pasan agatotita che Teotita (Tiigar che angheli che i dicheli antropi) tın idrimenin en tis apocrifis cata to etesoscotos apocrifis avtos. Adică: Pe acestea voieşte cuvîntul spre laudă a le vesti... Iar nu pe aceea care şi mai presus de toată Bunătatea şi Dumnezeirea (că dumnezei se numesc şi îngerii şi oamenii cei drepți) are şederea întru cele ascunse, după cuvîntul ce zice: Pus-au întuneric ascunsul său. Să însemneze dar acum cititorul şi dintru acestea, cum foarte şi precum în alt fel nu se putea, s-a tălmăcit Iperteos şi celelalte în limba românească, mai presus de Dumnezeire şi celelalte şi după înțelegerea cea dreaptă, care în Teologia sfîntului Ioan s-au arătat, şi după alcătuirea cea despreunată în limba greacă care aici

s-au pus. Căci cînd sfîntul pe cele ce la un cap le-a pus iperagatos iperteos şi celelalte la alt cap le pune, iper pasan Agatotita che teotita. Iar sfîntul Maxim întăreşte că bine zicem, arătînd şi pricina împreună cu Pahimer care zice: Că Dumnezei sunt şi îngerii şi oamenii cei Drepţi de a cărora dumnezeire Dumnezeu este mai presus, care îndoială poate să fie şi să rămîie, ca să se ispitească cineva în alt chip ale mai tîlcui şi ale mai înţelege?

(5) – Mai Presus de fiinţă este Dumnezeu, ca cel ce priveşte mai presus de toată fiinţa ori de gînd, ori înţelegătoare şi cu mult mai vîrtos simţitoare. Şi mai jos: dacă fiinţa sa zice de la a fi, iar aceasta, adică a fi arată înţelegerea de a aduce întru fiinţă, nu se poate se zice chiar şi cu adevărat Fiinţă la Dumnezeu, nimic din cele ce sunt nefiind ele nimic, ci mai presus de cele ce sunt şi de la care sunt cele ce sunt. Sf. Maxim în Cuv. pentru Numele lui Dumnezeu.

(6) – Vezi pentru aceasta la însemnarea 4 a părţii întîi.

(7) – Adică cu care se slujeşte cineva.

(8) – Cu care înţelegere sfinţii dascăli pe Prea Sfîntul Duh nezicîndu-l din Fiul, îl numesc Duh al Fiului, s-a arătat de-ajuns în Teologia Sfîntului Ioan Damaschin Cartea 1, cap. 8, însemnarea 21. Iar aici numai ca o revărsare ce se varsă pe deasupra se adaugă şi aceasta ale lui Pahimer. De obşte este a Fiului şi a Duhului a fi din Tatăl, iar deosebit iarăşi, că unul este cu chip de Naştere, iar altul cu chip de purcedere. Şi iarăşi de obşte este a Tatălui şi a Fiului, a fi Duhul Sfînt şi al Tatălui şi al Fiului. Iar deosebit că Duh al Tatălui este, ca cel ce din Tatăl se purcede, iar Duh al Fiului ca cel ce este de o fiinţă cu el. În Cuv. Sf. Dion Penreu Dumnezeieştile Numiri, cap. 2.

(9) – Arie cel cu nume rău, după Istoricii cei bisericeşti, a fost Libian de neam, protopresbiter cu dregătoria al Bisericii celei din Alexandria cea mare, dascăl fiind pus al Dumnezeieştilor Scripturi. Şi văzînd precum spun pe Dumnezeiescul Alexandru ce s-a suit la dregătoria episcopiei, s-a rănit cu săgeata zavistiei, pentru aceea şi început a grăi împotriva lui, întru cele ce acela drept învăţa pentru Sfînta Treime, arătînd de o fiinţă cu Tatăl pe Fiul împreună cu Sfîntul Duh. Şi-l asuprea pe el ca şi cum ar fi la o socoteală cu Sabie şi de aici el s-a abătut la a zice de altă fiinţă, învăţînd cele împotrivă, adică cum că n-a fost de aceaşi fiinţă Fiul cu Tatăl, nici Duhul Sfînt. A fost, zicînd, cînd Tatăl n-a fost Tată, şi a fost cînd Fiul n-a fost Fiu, şi cum că dintru nefiinţă s-a făcut. Iar caterisindu-se pentru aceasta şi sub anatemă punîndu-se pe Sinodul cel dintîi care s-a făcut pentru el, prin îndemnarea celor ce erau la socoteală cu el, care nu sufereau ruşinea, a mers la împăratul Constantin, prefăcîndu-se în căinţă, ca şi cum că primeşte cele ce i s-au părut sinodului. Pentru aceea şi plecîndu-se împăratul, porunceşte episcopului cetăţii lui Constantin (Alexandru şi acesta era cu adevărat bărbat dumnezeiesc) ca să-l primească pe el întru împărtăşire. Iar acela neputînd să se împotrivească împăratului, alergă la rugăciune şi zice: O, Doamne Dumnezeule, dacă Arie mîine vine la adunare ia-mă pe mine din viaţă. Deci făcîndu-se dimineaţă (şi era duminică) întru care se gătise să slujească împreună, fiindcă avea trebuinţă spre ieşit afară, a intrat în umblătorile cele de obşte pentru popor unde l-a şi aflat Dumnezeiasca Judecată, fiindcă măruntaiele lui au curs în jos; şi aşa rău şi urît a murit, lucru al rugăciunii după Grigorie Teologul făcîndu-se.

(10) – Luptătorii de Duh sunt cei ce hulesc împotriva Duhului Sfînt, nu ca Dumnezeu adevărat, ci zidire şi rob al lui Dumnezeu zicîndu-l pe el. Din care cel dintîi

a fost urîtorul de Dumnezeu Arie, nu chiar aşa zicîndu-le acestea, ci a slăvi pe Tatăl învăţînd, prin Fiul întru Sfîntul Duhul. Care lucru este şi cu nedreptate zice Teodorit, ca cei ce de la Sfînta Treime au luat darul Duhului Sfînt, numai Tatălui să-i aducă doxologie, şi fără de cinste să-l lase pe Fiul şi pe Prea Sfîntul Duh. După dînsul Eunomie urîtorul de Dumnezeu care s-a făcut episcop al Cizicului din ceata arienilor fiind, pe Fiul îl zicea cum că este cea dintîi şi mai aleaşă zidire a Tatălui, iar pe Preasfîntul Duh cum că s-a zidit de Fiul mai înainte de celelalte zidiri, iar după aceştia arătat şi cu covîrşire începător de Duh s-a numit Macedonie, care după Pavel mărturisitorul a luat cîrma cetăţii lui Constantin, acesta precum spune Teodorit, asemenea cu Arie şi cu Eunomie hulea pe prea Duhul Sfînt. Pe dogma acestora cea fără de Dumnezeu şi spurcată, sfîntul Sinod ecumenic al celor 150 de purtători de Dumnezeu Părinţi care s-au adunat de marele Teodosie în Constantinopol întîi, au osîndit-o şi sub veşnică anatemă au pus-o împreună cu cei prea fără de Dumnezeu ai ei aflători, întărind împreună şi împlinind, şi la ceea ce se află acum săvîrşire şi întregime a credinţei celei Drepte şi lămurire aducînd pe prea Dumnezeiescul şi preasfîntul Simbol al Sinodului întîi. A pornit Macedonie şi prigoană asupra celor dreptcredincioşi nu mai puţină decît turbarea arienilor. Prea bine Marele Vasile în cuvîntul 5 împotriva lui Eunomie arată Dumnezeirea Duhului Sfînt. Încă şi în cel arătat Amfilohie episcopul Iconiei în 30 de capete de vede că tare surpă hula luptătorilor de Duh. Şi mulţi încă alţii din Dumnezeieştii Părinţi asemenea.

(11) – În cuvîntul cel pentru Numirile Dumnezeieşti cap.2.

(12) – Sau celei Născătoare de Dumnezeu, adică ale Tatălui. Sf. Maxim.

(13) – Adică din Sfînta Scriptură.

(14) – Dintre aceşti dascăli ce arată cele înfricoşate necuviinţe şi hulitoare socoteli ce urmează din scornirile latinilor, unul este şi Sfîntul Teofilact în cuvîntul cel către un ucenic al lui pentru greşelile latinilor, din care carte cea pentru Purcederea Duhului Sfînt, ca ceea ce este mai pe scurt, iată se pune şi de faţă.

Deci cea mai mare greşeală a latinilor este şi chiar aceea precum zice Solomon, care face de merge în fundul iadului (Pilde 9,28) scornirea cea din Simbolul Credinţei. Pe care au făcut-o propovăduind cum că Duhul se purcede din Tatăl şi din Fiul. Că trebuie simbol (adică semn) să fie Simbolul credinciosului, curat de toată smintirea. Că nici purtătorii de secure cei de la Iezechiil (9,6) n-ar fi cruţat pe cei însemnaţi de n-ar fi văzut la ei semnul neschimbat. Deci cum vor răspunde către scornirea aceea? Drept şi curat şi ca să zic în scurt, cum se cuvine ucenicilor pescarilor. Că de am fi pus înainte alt învăţător, am fi putut din cuvintele aceluia a-i încredinţa pe cei ai aceluiaşi ucenici şi apărători ai cuvintelor celor împotrivă. Dar de vreme ce cei ce au fost singuri dintru început văzători şi slujitori Cuvîntului, pe însuşi acesta ni l-a dat nouă că zice pe Duhul cum şi Duh al Adevărului este şi de la Tatăl se purcede (Ioan,15,26). Drept şi sănătos este cuvîntul mai luminate să cuvînteze şi decît înţelepciunea mai înţelepte, de la care noi această dogmă luînd-o, minunat te-ai împăcat cu ea, sau pe acesta neavîndu-l, primeşte-l pe Unul Învăţătorul nostru Hristos (Mt.23,8) învăţînd pentru Duhul cel de o fiinţă, de la cine şi cum are pe a fi şi mărturisind martorului lui: Cum că de la Tatăl se purcede. Şi dacă precum ziceţi voi şi de la Fiul se purcede, ce îl oprea pe el a zice, care de la Tatăl şi de la Mine se purcede? Aşa te-ai aflat că nu urmezi lui Hristos Binevestitorul (Lc. 4,28) deşi zici că ai luat crucea lui. Iar dacă vreunul din cei aleşi Părinţi la aceasta te-a aplecat arată-ne pe Părintele şi de-ajuns ne este nouă.

(Ioan 14,12). Dar nu vei putea aceasta deşi mult te vei osteni. Căci s-a ales n-a zis, sau de au zis, nu este ales. Apoi deşi îţi vom da ţie aceasta, nu-l vom trage spre pildă lucrul cel rar. Lege şi aceasta este a voastră. Că dacă nenumăraţi teologisind Duhul Sfînt, nici unul nu zice una ca aceasta, fără numai că prin Fiul este din Dumnezeu. Dar se află vreunul sau şi doi învăţînd cele împotrivă, a nu se uni cu aceia ci cu aceştia, este lucru al celor plini de duhul înţelepciunii.

Dar este scris, zice, Duhul Fiului. (Gal, 4,6). Şi Duhul lui Hristos,(Rom, 8,9). Şi eu cele asemenea adaug. De vreme ce şi Duhul Adevărului şi Duhul vieţii este scris, care aceasta este Fiul. Voi adăuga încă şi al înţelepciunii şi al Tăriei (Isaia). Că şi acestea este el. Însă aşa se zice Duhul Sfînt, nu pentru că iese din Fiul, ci pentru că este al Lui. (Că de o fiinţă este şi nu străin) şi pentru că se odihneşte întru el, şi pentru că de la el celor vrednici li se trimite şi se dă şi se dăruieşte. Ci bine a urmat cuvîntul, că mergînd înainte la ceea ce era mai cu cuviinţă ne-a adus. Căci îmi păreţi mie ori voi cei ce cugetaţi cele de sus, că nu atîta pentru răutatea minţii, cît pentru neştiinţa Adevărului greşiţi. Că părîndu-vi-se vouă că a se purcede este întocmai cu a se da şi a se dărui, de vreme ce se află, că Duhul de Fiul se trimite şi se dă şi se dăruieşte, nici nu socotiţi că vă poticniţi dacă veţi zice că şi din Fiul se purcede Acesta. Dar nu se află acestea aşa. De unde? Care şi cu totul zicem că se deosebesc. Că aceea adică a se purcede însemnează chipul, cum o are Duhul pe Estime. Că precum Fiul este din Tatăl, însă cu chip de naştere şi nu cu altul oarecare, aşa şi Duhul pentru acestaşi început, zic adică din Tatăl însă nu cu chip de naştere. (Că nu sunt doi fii) ci cu chip de purcedere. Deci aceea adică a se purcede, este chip, după care Duhul are din Tatăl pe a fi, care aceasta şi însuşire a lui se cunoaşte. Iar aceasta adică a se trimite şi a se da şi a se dărui, nu înseamnă cum că este Duhul, ci cu aceste graiuri se arată oarecare bogăţie şi oarecum vărsare a bunătăţii, care are estimea din Tatăl, dar de Fiul către cei vrednici se varsă, cărora şi cum că prin Fiul s-a arătat se zice, şi cum că celor ce l-au primit pe Cuvîntul, nu celor lipsiţi de Cuvînt şi de socoteală se aretă Duhul. Şi cum că pe Dumnezeirea lui nefiind mai înainte cuiva cunoscută luminat, prin Fiul am cunoscut-o, care la Îndumnezeitorul Botez împreună cu Tatăl şi cu sineşi l-a pus pe el. Aşa se zice şi cum că Domnul a insuflat pe Duhul ucenicilor după Înviere, nu ca cel ce este purcegător al lui. Că nu este înfinţare, ca să zic aşa a Duhului, insuflarea aceea. Şi alta, că nici nu s-a dat tot atunci, ci numai un dar, al iertării păcatelor. Că tot era rînduit la vremea praznicului a Cinzeci de zile (Rusalii), ci ca cel ce îl are şi el pe dînsul fiinţeşte şi cînd voieşte îl dă pe el, şi cărora voieşte şi cum voieşte. Adică unora după un fel de dar, iar altora după mai multe iar altora pe el tot ce este alt Mîngîietor. (Ioan,14,6). Deci să încetăm de a aduce întru una pe cele deosebite, pe dare, şi pe purcedere, şi de a împreuna pe cele ce nu se împreunează.

Iar de îmi vei zice că aceasta şi tu o ştii, şi cum că Tatăl este pricinuitor al Duhului de a fi după chipul purcederii, precum Fiului după al naşterii. Şi zice cum că se purcede Duhul din Fiul, nu după însemnarea aceasta, ci după a se vărsa şi a se da. Şi avînd înţelegerea sănătoasă eşti silit la acest fel de vorbă pentru sărăcia cuvintelor şi strîmtoarea limbii latineşti, aici îţi voi arăta sărăcia duhului ceea ce se fericeşte (Mt. 5,3) şi primirea cea frăţească. Dar te vei îngreţoşa şi tu de necurăţia inimii celei înalte. Şi aşa într-un Duh aceeaşi cugetînd, vom slăvi uniţi de o socoteală pe Tatăl şi pe Fiul şi pe Duhul Sfînt, pe unul ca pe cel ce naşte şi purcede, iar pe altul ca pe cel ce

se naşte, iar pe celălalţ ca pe cel ce se purcede. Că dacă, cu adevărat eşti sărac dinspre bogăţia limbii şi pătimeşti lipsă de hainele minţii şi de cuvinte şi pentru aceasta nu poţi să deosebeşti pe ceea ce se face de la Fiul Vărsare a Duhului, sau Dare (sau oricum va voi cineva în altfel s-o zică) de către purcedere, după care are Duhul numai din Tatăl pe a fi, îţi dau voie ca în celelalte să întrebuinţezi pe aceste graiuri, cum te sloboade limba, în cuvîntările zic cele de obşte şi în vorbe de vei voi cele Bisericeşti, însă arătarea cea cuvincioasă, ca să ştie ascultătorii înţelegerea cea îndoită a unuia şi aceluiaşi grai. Iar în Simbol pe purcedere a propovedui din Tatăl numai. Că aici ne este nou mărturisirea Credinţei. Care trebuie să fie curată şi luminoasă şi adevărată, (că în acest fel sunt cele ce se cred) şi nimic amestecat sau întunecos sau de multe feluri adică cu îndoire să aibă întru sineşi. Precum este şi întocmirea credinţei noastre, care este spunere a Duhului celui ce la al doilea Sinod a biruit a căruia insuflare este şi caa împreună suflare a Părinţilor pentru dînsul) şi în toate Bisericile se păzeşte. Cărora vrednicia le dă ca să cugete mai smerite decît voi. Că întocmai deopotrivă este, iar numărul ca şi mai biruitoare, că este mai mare.

Mai socoteşte-mi încă şi aceasta dacă aceea adică a se da Duhul de Fiul, nu se deosebeşte de aceasta, adică de a se purcede din Tatăl, nevoie este ca din două una, sau şi Fiul să fie Pricinuitor al Duhului, sau Tatăl dătător deosebit precum şi Fiul. şi de este Fiul Pricinuitor al Duhului, două dar sunt începuturile unei feţe. Iar ceea ce are trebuinţă de mai multe începuturi spre estime, sau mai mare va fi decît ceea ce are pe a fi dintru un început sau întocmai, sau mai mică. Dar fie sau mai mare sau mai mică. Deci dar şi Duhul sau mai mare va fi decît Fiul şi vezi scornirea păgînătăţii. Că nimeni din cei ce cu obrăznicie s-au semeţit împotriva Fiului au îndrăznit cîndva să zică aceasta. Sau mai mic va fi şi înviază Macedonie. Iar dacă de Tatăl se dă deosebit, precum de Fiul, sau fără de început va fi şi el, adică (fiul) şi aşa unde este la Tatăl vrednicia? Sau pe alt pricinuitor al acestuia vom căuta şi aşa ni se va aduce nouă înlăuntru pătrime a feţelor, şi doime a dumnezeirilor, una adică a celor trei, care alta acelei a patra ce s-a ados, care ni se purcede nouă din minunata ta scornire. Iarăşi dacă aceeaşi este a se purcede cu a se da, întreb: Care alt cuvînt înseamnă pe chipul, cum are Duhul din Tatăl pe a fi? Iarăşi: dacă Tatăl este mai mare decît Fiul cu pricina (adică pentru că este Pricinuitor Lui) va fi şi decît Duhul mai mare cu aceeaşi pricină. Iar dacă şi Fiul va fi pricinuitor al Duhului, va fi şi aşa mai mare decît şi unde ai aflat tu aceasta a se zice Fiul mai mare decît Duhul? Iarăşi dacă insuflarea Domnului către ucenici, înseamnă după voi, pe purcederea Duhului cea dintr-însul, care este tot a Lui adică, nu a unui dar, atunci dar Mîntuitor le-a dat lor. Şi unde este ceea ce zice: De nu mă voi duce Eu, Mîngîietorul nu va veni la voi? (Ioan,16,7) Iarăşi, dacă însuşi Mîngîietorul s-a dat atunci prin insuflare, iar nu darul iertării păcatelor (că obişnuieşte cuvîntul pe daruri ale numi duhuri) venirea ceea ce a fost în ziua Praznicului a Cincizeci de zile sau a fost a acestuiaşi Duh şi a fost de prisosit, sau a altui Duh, şi care este acesta vom cerca. Deci acestea de noi s-au zis spre întărirea că se purcede Duhul din Tatăl numai, iar nu şi din Fiul.

(15) – Ensasis adică împotrivire şi antiparasis, adică împotrivă arătare, sunt două scheme oratorice dintre acelea cu care se ceartă pîrîţii. Şi împotrivirea este cu surpare deodată, iar împotrivă arătarea cu meşteşug, pogorîndu-se puţin după potrivnicul.

(16) – Iar cîţi s-au întîmplat acolo (adică atunci cînd se lupta sfinţitul Marcu) din aleşi latini şi monahi, cum a auzit hotărîrile sinoadelor şi cele ce după acestea se grăiau de al Efesului zicea, cum că noi nici n-am văzut, nici n-am auzit cîndva unele ca acestea. Iar acum vedem, că grecii zic mai drept decît noi şi toţi se minunau de al Efesului zicînd: Bine ţie o fericite al lui Dumnezeu omule. Şi iarăşi: Duhul Sfînt prin gura acestuia grăieşte. Marele eclesiarh Silvestru şi Ioan Momofilax fratele lui Marcu al Efesului.

(17) – Iar dacă prin aceste cuvinte ale sfîntului Sinod şi ale Sf. Chiril, cumplită rană primind potrivnicul, poate va grăi împotrivă, zicînd: Că pe hotărîrea aceasta Dumnezeiescul Chiril, precum şi el zice pentru Simbolul cel din Niceia a pus-o, cu care şi noi aşa ne împăcăm, iar acela la care de noi acum s-a făcut adăogirea pentru Duhul Sfînt, nu este al Sinodului 1 din Niceia, ci al celui din Constantinopol care este şi al doilea. Pentru aceea şi cu iconomie patriarhul Romei celei vechi, ca cel ce este cel întîi şi începător al tuturor episcopilor a făcut adăogirea aceea în el. Nu este de nevoie acest cuvînt, ci mai mult şi plin de neînvăţătură, ca să nu zic de păgînătate, precum iarăşi Dumnezeiescul Chiril în altă parte scrie hotărînd: Oricare va clăti ceva din cele ce se par purtătorilor de Dumnezeu Părinţi, nu se cuvine a o mai numi pe aceasta iconomie, ci călcare şi vînzare a dogmei şi către Dumnezeu păgînătate. Şi aceasta adică această hotărîre are, ori la Simbolul cel din Niceia, ori la cel din Constantinopol se va face clătirea, ori la altceva a celorlalte sinoade şi Părinteşti Aşezăminturi, ca cele ce sunt grăite de Duhul Sfînt, precum zice şi Damaschin în cap. 17 al cărţii a 4-a. Prin Duhul Sfînt au grăit Legea şi Proorocii şi evanghelişti şi Apostolii şi Păstorii şi Dascălii. Iar alta că şi voi ştiţi că sfinţii Părinţi cei de la Sinodul 2 la Simbolul cel din Niceia au şi schimbat oarecare cuvinte şi au adaos şi nevinovaţi au rămas, şi ceea ce lipsea la acela plinind, precum s-a părut Duhului Sfînt şi lor, alt Simbol adică alinodului celui din Constantinopol, nu a aflat cu cale că se cuvine a-l numi pe el, ci Simbol al sinodului celui din Niceia pe tot întreg l-au numit. Şi cu cuviinţă de la tot pe parte şi de la cel dintîi la cel mai de pe urmă numindu-l. Ci şi a zice Sfîntul Chiril cu număr de una, după vreme, ci după vremi cu număr de multe, a arătat cum că înţelege că hotărîrea aceasta nu hotărăşte numai pentru Simbolul din Niceia, ci şi pentru împlinarea ce a făcut-o cel de al doilea care a fost la Constantinopol. Încă şi pentru aceasta se zice al doilea Sinodul cel după primul, fiindcă este asemenea cu acela, măcar deşi nu cu pricinile ci cu a îndrepta drept asemenea. Cel al doilea se numeşte al treilea, care l-a avut exarh pe minunatul acesta Chiril, fiindcă a urmat celui de-al doilea ce a fost mai înainte de el, şi le-a întărit cele lucrate de acela, că acest Sinod 3 în Canonul 6 şi 7 pe cei ce au ajuns la atîta îndrăznire, cît a scrie alt simbol afară de Simbolul din Niceia, din cler zice adică să se izgonească de vor fi clerici, iar de vor fi mireni îi lasă anatemei.

Dar ceea ce s-a zis pentru Simbolul cel din Niceia se ţine precum s-a zis şi pentru cel din Constantinopol. Că amîndouă îl numesc Simbol al Niceii. Ca fel şi la celelalte Sinoade ne dă a înţelege Cuvîntul Adevărului. Şi încă iarăşi se arată că aşa este pricina aceasta şi din aceea, că nu numai au scris şi au hotărît cele ce s-au arătat de Dumnezeiescul acesta Părinte ci s-au şi lucrat. Că cuvînt Părintesc de sus a ajuns şi pînă la noi, că Sf. Chiril împreună cu cei de la Sinodul 3 Dumnezeieştii Părinţi, între

care şi era el cel dintîi, propoveduind pururea Fecioară şi Născătoare de Dumnezeu pe prea Sfînta şi Doamna noastră Maria, şi aceasta hotărînd s-o aşeze şi în scris spre Credinţa şi ştiinţa Credincioşilor celor de pe urmă, s-au cucernicit de hotărîrile sfinţilor Părinţi celor ce au şezut şi au pecetluit Sfîntul Simbol al Credinţei. Şi în aceea n-au socotit că se cuvine să scrie, în loc de Fecioară pururea fecioară şi Născătoare de Dumnezeu şi a face în cuvinte vreo schimbare şi adăugire, ci altă hotărîre întocmind întru aceasta cum că Născătoarea de Dumnezeu şi pururea Fecioară este Maria cea mai cinstită fără de asemănare şi decît Îngerii, ei au scris urmînd grăitorilor de Dumnezeu celor mai înainte de el. Şi această hotărîre mai de toţi credincioşii în fiecare zi se cîntă. Unule Născut Fiule şi Cuvînt al lui Dumnezeu cela ce eşti fără de moarte şi celelalte. Şi nu numai acest mare Părinte aşa a poruncit şi aşa a făcut, păzind fără de nici o izvodire, precum s-a zis Sfîntul Simbol, ci şi toate cele de pe urmă sfinte şi de a toată lumea Sinoade cele asemenea le-au făcut şi de el şi de cei ce au aşezat cu Duhul Sfînt cucernicindu-se, şi rămîind întru cele ce s-au hotărît de aceia, nici vreo schimbare nici vreo scădere, nici adăugire nici într-un chip n-au lucrat. Ci şi ei precum dintru început se afla l-au păzit, şi tuturor celor de pe urmă aşa a-l păzi şi a-l mărturisi a poruncit, hotărîri nouă aşezînd şi întru acelea pe luptele cele împotriva ereticilor celor după vremi, şi pe dogme arătîndu-le precum şi pentru aceasta tuturor le este arătat. (Anonim în tomul Cataloghis). Iar după acestea să zicem şi aceasta, că de vreme ce cît la cuvîntul Credinţei şi Evanghelia şi Simbolul Credinţei cel prefăcut din Evanghelie, aceeaşi putere sau amîndouă, şi nu unul una şi altul alta, ci amîndouă învaţă Credinţa cea întru Duhul Sfînt, nevoie este una din două, ca şi însăşi evanghelia să adaoge, sau nici în Simbolul Credinţei, ca să nu creadă altă credinţă cea din Simbol şi alta cea din Evanghelie, pe una cu lipsă, şi pe alta deplin, iar mai mult pe aceeaşi credinţă din Evanghelie în alt fel şi altfel. Căci dacă sau cu felurimea cea de estime a graiurilor, sau cu pricina trimiterii una sunt acele două cuvinte, adică : Pre carele Eu îl voi trimite vouă, şi Care de la Tatăl purcede, trebuie scornitori sau să le schimbe şi felurimea cea zisă a graiurilor încă şi însăşi întîi în Evanghelie, apoi aşa şi în Simbol, sau să lepede pe cea ca şi cum poftitoare de două ori a Evangheliei, cei ce au voie precum a adăuga aşa şi a scădea, unde nici una nici alta nu se cuvine a face. Dar după Gură de Aur (Cuv. 18 şi 21 şi 42, la Facere) nici o iotă nu grăieşte în plus Evanghelia, şi în scurt Scriptura, nici pînă la cuvînt nu este ceva fără de treabă din graiurile cele de Dumnezeu insuflate, după Vasile (Cuv. 6 şi 10 la Hexaimeron). Că grai fără de treabă în Scriptură a zice este hulă cumplită după Grigorie de Nissa. Şi cea mică scornire în Evanghelii este neprimită. Deci dar Simbolul credinţei cel fără de scornire are aceeaşi putere şi este de o credinţă cu Evangheliile, se face de altă credinţă cînd se va plăsmui ceva nou cu vreo scornire în el. Că tu, zice Gură de Aur (La pomenirea Mucenicilor) întreagă evanghelia o defaimi, iar Mîntuitorul nici o slovă. Că atîta de cucernici a voit să fim noi către Scriptură, cît a zice: Amin, Amin zic vouă, mai lesne este să treacă cerul şi pămîntul decît să cadă din Lege o iotă sau o cirtă (Lc. 16). Zice încă şi Marele Vasile către Eunomie 3: Deci al cugetului putemic este, a se sfii a grăi la Duhul Sfînt cele ce s-au trecut în Sfintele Scripturi. Ci a fi încredinţat că înţelegerea cea cu de-adinsul ni se păzeşte nouă în veacul nouă cel de pe urmă, cînd trecînd noi cea prin oglinde şi ca în ghicitură ne vom învrednici a vedea Adevărul privirii celei în Faţă. Dar în cuvîntul ce zice, Care din Tatăl purcede s-a tăcut aceea şi

din Fiul. Deci dar se cuvine să ne sfiim şi în Simbolul cel luat de acolo a grăi la Duhul ceea ce s-a tăiat în Evanghelii. Că la aceea, adică, de o fiinţă, numai cuvîntul, iar nu şi înţelegerea s-a tăcut, iar la aceasta, adică şi din Fiul, deşi cuvîntul se grăieşte în zicerea aceea ce zice: *Pe care Eu îl voi trimite vouă de la Tatăl*, dar înţelegerea a ceea ce nu este aceeaşi cu a cuvîntului acestuia. Care de la Tatăl purcede, s-a tăcut. Ce iscodeşti zice Sf. Chiril al Ierusalimului (Învăţătura celor ce se luminează 16) cele ce Duhul Sfînt n-a făcut a se scrie? Cel ce cele scrise nu le cunoşti, pe cele nescrise le iscodeşti? Să se zică şi de noi pentru Sfîntul Duh numai cele ce sunt scrise. Iar dacă ceva nu este scris, să nu iscodim. Însuşi Duhul Sfînt a grăit Scripturile, el şi pentru sineşi le-a zis cîte le-a voit sau cîte noi am încăput. Deci să se zică cele ce s-au zis. Iar cele ce n-a zis, noi nu îndrăznim să le iscodim. Iarăşi: Cele ce sunt cuviincioase a se grăi la cele Dumnezeieşti (Zice Sf. Vasile împotriva lui Eunomie 3). De la Dumnezeiescul cuvînt ne-am învăţat. Iar cele ce nu se potrivesc, prin cele ce le-a tăcut Duhul Sfînt s-au arătat. Că oare mai înţelept eşti, zice Sfîntul Ioan Gură de Aur, decît Mîntuitorul? Oare mai cu înţelepciune eşti decît Evanghelia? Răzvrătind înţelegerea întreagă a dogmelor? Căci cum că din Tatăl se purcede Sfîntul Duh o arată întîi singur Mîntuitorul (Ioan 15) după aceea Mîntuitorul urmînd Dumnezeieştii Părinţi şi cele 7 Sfinte Sinoade ecumenice la fel învaţă şi nu altele învăţînd şi altfel crezînd, ci unite cu credinţa făcîndu-le cuvintele, cu acestea toată Biserica o canonesc. Că împotriva sfintelor Sinoade ecumenice care n-au greşit, ca cele ce învaţă cele ce par Sfîntului Duh, după canonul 7 al Sinodului 3. Nu poate să rînduiască sau Papa singur, ca cel ce poate să greşească (De vreme ce şi Honorie şi Liberie şi Marcelin şi Ioan şi alţii prea mulţi au căzut în minciună (şi vezi pe Dositei al Ierusalimului Cartea 9, cap.14,15,16 şi 17 şi în paragrafurile aceluia 17. Sunt şi legi care surpă de pe scaun pe papa cel eretic) sau adunarea cea din Florenţa.) Care nu avea nici o urmă duhovnicească de sinod, ci numai trupească şi nici pe aceasta fără de sminteală. Că alt sinod ce se făcea atunci în Basileia cetatea Germaniei, îl învinuia pe Papa Eugeniu (Vezi Dositei al Ierusalimului Cartea 10, cap. 3 şi Tom Agapis foaia 292 şi 297). Că de ar fi fost sinod sfînt şi drept la socoteală, nu numai nu s-ar fi împotrivit celor 7 sinoade de a toată lumea spre surparea Credinţei lor şi mai înainte de ele Mîntuitorului nostru, de la care luînd ele învaţă, precum s-a zis, ci ar fi şi întărit pe cel din vremea lui Fotie ca al optulea ecumenic şi aşa s-ar fi numit el al 9-lea cu dreptate, scăpînd şi de blestemurile soborniceşti ale purtătorilor de Dumnezeu Părinţi, care zac asupra scornitorilor celor ce adaog în Sfîntul Simbol şi îi desparte de la Dumnezeu precum s-a arătat, şi de anatema Dumnezeiescului Pavel, care zice: „Măcar înger din cer de vă va vesti vouă afară de ceea ce aţi luat, anatema să fie" Că ceea ce cu cuvîntul bîrfesc papistaşii, că cel ce nu se supune Papii nu este creştin, Dumnezeu cu lucrul împotrivă a arătat, că pe prea mulţi care nu numai nu s-au supus Papii ci şi împotrivă au scris, cu neputreziciunea trupului şi cu facerile de minuni i-a proslăvit, dintre care unul este şi sfîntul Grigorie Palama în cetatea Tesalonic, al cărui trup nesuferind risipire precum se vede aici în Valahia trupul sfîntului Grigorie Decapolitul şi al Sfîntului Dimitrie cel Nou şi al Sfintei Muceniţa Filoteia. Iar în Moldova al Sfîntului Ioan cel Nou şi al Sfintei Paraschiva, minune arată ca a prea Sfîntului şi de minuni făcătorului Duh. Şi dacă cel ce tăgăduieşte minunile, cade sub hula cea împotriva Duhului Sfînt, după Sfîntul Atanasie la tîlcuirea graiului acestuia şi în Cuv. 2 împotriva arienilor. Şi sfîntul Ioan Gură de Aur în Cuv. 42

la Matei şi marele Vasile în Etică, şi Teofilact. Arătat că cei ce-i învinuiesc pe cei de Dumnezeu proslăviţi sfinţi, între care este şi sfîntul Grigorie, hulesc împotriva Duhului Sfînt şi cad sub anatemă. Precum şi cei ce i-au scos slujba din Triod se arată şi luptători de Dumnezeu. Că pe care el luminat l-a slăvit, aceia se ispitesc să-l întunece, măcar că în zadar se tulbură. Că numai cu atîta se folosesc că îşi fac arătată răutatea lor şi cea dintr-însa întunecare a minţii. Că precum ar fi zis Gamaliil şi acum, Pe lucrul cel de la Dumnezeu nu-l poate omul risipi. Această însemnare precum şi altele, mai înainte şi mai pe urmă s-au adus de tălmăcitorul de la sfinţii Părinţi şi de la Dascălii lui.

(18) – Tomul întîi, foaia 413.

(19) – Adică sinodul 3 avea nevoie să adaoge în sfîntul Simbol pe acest cuvînt, Născătoare de Dumnezeu, spre Pierzarea eresului lui Nestorie şi spre întărirea socotelii celei ortodoxe, dar n-au îndrăznit a schimba sfîntul Simbol, ci hotar deosebit făcînd, întru acela au pus, iar al 4-lea nevoie avea să adaoge în Simbolul Credinţei cel de obşte pe cele două firi ale Cuvîntului celui ce s-a făcut om, pentru eresul monofiziţilor dar aceasta n-au făcut-o. La fel al 5-lea, pe veşnicia muncii, al 6-lea pe cele două lucrări, al 7-lea pe închinăciunea sfintelor Icoane, silite au fost să adaoge în Simbol pentru ereticii cei ce cugetau cele împotrivă. Dar aceasta însă n-au îndrăznit s-o facă, ci neclintiţi au păzit Simbolul Credinţei cel de obşte. Şi măcar că aceste graiuri nu era adăugire în Simbol de Credinţă, ci tîlcuire mai pe larg a celor ce se cuprind strîns în Simbol, iar adăugire era numai de cuvinte. Dar pentru ce n-au adaos? Negreşit cucernicindu-se de cinstea Simbolul Părinţilor celor din Niceia şi de hotărul Sinodului 3, care pune sub anatemă pe toată adăugirea cea din Simbol, sau de Credinţă adică, sau de cuvinte.

(20) – Himera se băsmuia la greci o fiară oarecare ciudată, al cărei basm este aşa: Patra cetate este a Libiei. Şi se zice că în această cetate este un munte, în care era o fiară, dinainte leu, diapoi zmeu, iar la mijloc himeră adică capră. Din a cărei gură, ieşind foc îl strica şi pe locul acela şi pe cei ce treceau pe acolo. Mai pe urmă venind Belerefond a făcut acest meşteşug, că punînd în vîrful suliţei sferă de plumb a aruncat-o în gura himerei, iar plumbul topindu-se, i-a mistuit cele dinlăuntru şi aşa a omorît-o.

(21) – Pentru înştiinţare să însemnăm aici în scurt, că totdeauna, nu numai adică în anii cei mai de curînd ci şi demult cei de la Roma cugetau stăpînirea peste toată Biserica. Şi la alt Sinod ţitorii de loc ai Papei Celestin se văd că pe aceasta o puneau înainte. Că era, zic ei, Petru cel întîi al Apostolilor de la Hristos luînd cinste a avea stăpînire peste Apostoli. Dar Papa este urmaş al lui Petru. Deci şi Papa de la Petru a luat şi cinstea cea întii şi a avea stăpînire peste toţi. Şi aceştia adică acestea. Dar Judecătorul a toată lumea şi al Scripturilor şi al Canoanelor negreşit tîlcuitor, sfîntul Sinod zic 4 cel de a toată lumea a celor 630 de purtători de Dumnezeu Părinţi cei din Calcedon în Canonul 28, aşa tîlcuieşte cinstea cea întîi şi mărirea scaunului aceluia : Pretutindenea hotarelor sfinţilor Părinţi urmînd: Că scaunul Romei celei vechi (ia aminte) pentru că împărăţea cetatea aceea, Părinţii cu cuviinţă i-au dat cinstea cea dintîi. Şi cu acest scop poruncind cei 150, iubitori de Dumnezeu episcopi (cei ai Sinodului 2, adică) cea deopotrivă întîi cinste i-a dat-o preasfîntului scaun al Romei celei noi (Constantinopol).

Cu cale socotind ei, că cetatea ceea ce s-a cinstit cu împărăţie şi cu Senat şi a luat-o pe cea deopotrivă dintîi cinste (în cele politice adică) cu cea veche împărăteasa Roma, să se mărească şi întru cele Bisericeşti lucruri precum aceea, a doua după aceia fiind. Iată din tîlcuirea cea de Dumnezeu înţeleptită a Sinodului celui a toată lumea, arătat se face, de unde scaunul Romei avea mărirea cea vestită adică cinstea nu stăpînirea, ca să aşeze sau să surpe pe ceilalti Patriarhi, precum mai pe urmă ţiitori de loc ai Papei Ioan la Sinodul cel pentru Fotie Sfîntul, arătat aceasta pînă la a cădea şi greaţă se văd zicînd: Că nicăieri în Scripturi, nici în Evanghelii, nici în epistolele Apostolilor nu se vede să fi luat Petru acest fel de stăpînire peste ceilalti Apostoli. Că la Matei cap. 18, nu numai ucenicii, ci şi Petru se trimite la Sobor ca la un judecător mai mare. Şi Domnul nu zice, cel ce nu va asculta de Petru, ci cel ce nu va asculta de Sobor, să fie ca un păgîn şi vameş. Şi la Fapte cap. 15, Pavel şi Barnaba au pus întrebarea cea pentru tăierea împrejur, nu înaintea lui Petru, ci înaintea Sinodului Apostolilor şi Preoţilor celor din Ierusalim. Şi nici n-a făcut hotărîre Petru, ci tot sinodul, cu cuvintele acestea: Părutu-s-a Duhului Sfînt şi nouă. Iar în Epistola cea către Galateni cap. 2, singur Sfîntul Pavel arată că s-a şi împotrivit sfîntului Petru. Şi dacă dreptate şi mai cu cuviinţă o ar fi avut pe aceasta şi asupra lui Petru Iacob fratele lui Dumnezeu, Păstor şi Ierarh făcîndu-se al Ierusalimului, unde cel întîi ierarh şi Începător al Credinţei Creştineşti a suferit patima cea mîntuitoare. Dar nu sunt acestea, nu sunt. Ci are episcopul Romei cinstea cea dintîi, precum Dumnezeiescul Sinod a învăţat, adică pentru împărăţia cea lumească. Şi arătat este şi de la Roma cea nouă (Constantinopol) care o episcopie mica fiind mai înainte a Iracliei, la atîta înălţime de mărime s-a suit, cît şi titlu de toată lumea a avea pe care episcopul Romei celei vechi nici în vis nu l-a văzut. Dar lui Petru zic ei, i-a zis Domnul: Tu eşti şi pe această piatră voi zidi Biserica Mea şi îţi voi da ţie cheile Împărăţiei Cerurilor, şi orice vei lega pe pămînt, va fi legat şi în cer şi celelalte, de unde se vede că pe Petru l-a pus însuşi Hristos temelie şi început şi cap al Bisericii. Ci răspunsul este prea luminat şi adevărat. Că temelie alta, zice Dumnezeiescul Pavel, nimeni nu poate pune afară de aceea ce este pusă, care este Hristos. Şi cuvintele evangheliei au prea arătat înţelegerea, de vom lua aminte la fericitul Augustin care le tîlcuieşte. Că nu zice Domnul pre tine Petre voi zidi Biserica Mea: Ci, tu eşti Petru de la Piatra care ai mărturisit-o; iar Eu voi zidi Biserica Mea pe Piatra aceasta. Iar Piatra zice Dumnezeiescul Pavel, 1 Cor. 10,4 era Hristos. Deci pe Piatra cea mărturisită de Petru zideşte Hristos Biserica. Iar ceea ce zice ca şi către unul: şi îţi voi da ţie cheile Împărăţiei Cerurilor, cum că trebuie să se înteleagă către toţi, este arătat, întîi precum scrie prea fericitul patriarh Meletie Pigas, că Mîntuitorul pe toţi îi întreabă: Cine zic oamenii că sunt Eu, Fiul Omului? şi răspund ei: Unii, iar alţii unul din prooroci. Le zice lor: dar voi cine ziceţi că sunt? Deci pe toţi îi întreabă, iar despre toţi răspunde Petru, gură a tuturor făcîndu-se: Tu eşti Fiul lui Dumnezeu. Pentru toţi dar şi primeşte Petru răspunsul Mîntuitorului. A doua, precum arată Sf. Teofilact, că n-a zis îţi dau, ci îţi voi da. Iar cînd a luat tuturor le-a dat, că a zis: Luaţi Duh Sfînt, cărora veţi ierta păcatele, se vor ierta lor şi celelalte (Ioan, cap. 20). Dar lui Petru, zic iarăşi, i-a zis Domnul: Paşte oile Mele, Paşte Mieluşeii mei. Ci de este aceasta, adică a paşte altceva, afară de Cheile, adică de puterea de a dezlega şi a lega, spună ei. Iar dacă aceeaşi este, tuturor dar le-a dat Mîntuitorul, nu numai lui Petru (măcar deşi zice, Îţi voi da ţie) ci şi celorlalţi. Că dacă aceea, adică, îţi voi da ţie, măcar că este cu

arătarea acelui grai, Ţie, însă deopotrivă le dă tuturor, cum că aceasta, adică, Paşte o vom hotărî numai la Petru; care nimic alta nu este afară de cheile, pe care le dă Mîntuitorul tuturor nu numai lui Petru. Iar de zicem pe Petru şi pe Pavel Verhovnici (mai mari) şi cei mai întîi ai ucenicilor, nu pentru aceasta urmează, ca cel dintîi din ucenici, ci învăţător şi cap. Acestea sunt aflări ale oamenilor, celor ce-l leapădă pe Hristos ca, să se pună pe sineşi în locul lui Hristos, nesocotind poate că Dumnezeu este Dumnezeu rîvnitor şi nu-şi dă Slava sa altula şi cei ce-l leapădă pe el să nu împărătească peste ei vor pieri, precum şi cel din Evanghélie, care ca nişte răi rău s-au prăpădit.

(22) – Către Clidonie epistola 2.

(23) – Hidra se bănuia la greci că era la Leoni o fiară cu 50 de capete, ale cărei capete erau de şerpi. Pe care fiară venind Iraclie cu Ila sluga sa a omorît-o. Şi se povesteşte şi aceasta: Cum că, atunci cînd se tăia un cap, răsăreau două în locul lui, încît s-a făcut îndoită cu o sută de capete. Iar Ila, înştiinţîndu-se de aceasta a meşteşugit şi a adus foc, şi capul cel ce se tăia îl ardea, şi aşa au putut de le-au tăiat pe toate.

(24) – Adică neiscodirea.

(25) – În Epistola cea către Epifanie.

ÎNSEMNARE LA CARTEA A DOUA, PARTEA ÎNTÎI

(1) – Îngeri este cuvînt grecesc, care tălmăcindu-se înseamnă vestitor, iar izvoditorii limbii noastre i-au numit Îngeri. Şi fiindcă a acestui cuvînt însemnarea nu se ştie, pentru aceea s-a pus cel grecesc, ca să se poată înţelege tîlcuirea lor cea mai de jos.

(2) – În Biblia cea grecească este pus Îngeri. Şi pentru aceasta face această tîlcuire. Iar în cea românească este tălmăcit cuvîntul, Soli, adică a trimis soli înaintea sa.

(3) – Teodorit. Pentru care motiv n-a pomenit de zidirea Îngerilor? Nimic întărit nici statornic nu aveau cei ce li se punea lege. Că îndată după multe şi negrăite minuni au propovăduit Dumnezeu ca fiind chipul viţelului. Iar cei ce pe închipuirile dobitoacelor aşa de lesne le-au făcut dumnezei, ce n-ar fi lucrat, de ar fi primit cunoştinta firilor celor nevăzute? Pentru aceea pînă la săvîrşirea lui Avraam cu nimeni din oamenii cei vii prin îngeri nu le-a vorbit Dumnezeu tuturor Iar la Avgar întîi a făcut pomenire de Înger Dumnezeiescul Moisi.

(4) – Aici şi hotărîre îi dă ierarhiei şi folosul ei îl arată. Deci zice că este ierarhie, precum ei zic, Rînduială sfîntă şi Ştiinţă şi Lucrare. Pentru că este rînduială şi firească cea a numărului, precum întîi şi a doua. Iar rînduială şi cea după stare a cărei parte este cea trupească, precum dregătoriile cele împărăteşti, iar parte este sfîntă, precum aşezările cele Preoteşti, pe care şi ştiinţă o zice şi lucrare. Că de nu se va înfoca fierul, nu va lucra arderea la alt lucru ce s-ar apropia de el. Şi de nu se va lumina ierarhul de sus, nu va lucra către alţii luminarea. Pentru aceea nu se zice Ierarhia numai ştiinţă, ci şi lucrare, ca după orînduiala sa să lucreze către alţii luminarea. Pentru aceea şi către Închipuirea cea Dumnezeiască s-a asemănat. Că după strălucirile cele ce i se dă după potrivă spre urmarea lui Dumnezeu se suie, lucrînd luminarea la

cei de afară. Şi fiindcă Ierarhia s-a asemănat către închipuirea cea Dumnezeiască, zice cum se face aceasta. Deci frumuseţea cea cuviincioasă lui Dumnezeu de toată neasemănarea şi nepotrivirea cea pămîntească este depărtată. Că n-are nici o împărtăşire cu făpturile. Pentru că aceea este singuratică, iar acestea sunt alcătuite din stihii şi pentru că aceea este începătoare a toată sfinţita Lucrare. Iar sfinţită Lucrare este toată Taina, ca ceea ce este săvîrşitoare a sufletului. Iar acestea nu numai că nu sunt începătoare de acest fel de sfinţită Lucrare, ci se şi săvîrşesc cu acest fel de sfinţită lucrare. Este încă şi săvîrşitoare întru cea prea dumnezeiască sfinţită Lucrare, cea a Botezului, cea a Preoţiei. Şi aceasta este pe cît e cu putinţă urmarea cea Dumnezeiască a Ierarhiei, că şi ea dă din luminarea sa a celor ce sunt ai cetei sale, adică celor ce se îndeletnicesc întru cele Dumnezeieşti. Că pe aceştia îi zice ai cetei sale. De aici arată folosul şi scopul Ierarhiei cum că este asemănare şi unire către Dumnezeu, pe el avîndu-l învăţător al ştiinţei şi al lucrării, ca să dea adică din luminări: Iar pe urmă o spune şi deosebit pe rînduiala celor ce cu sfinţită Lucrare săvîrşesc, şi a celor ce se săvîrşesc. Unii curăţesc, iar alţii se curăţesc (negreşit cei ce încă sunt pătimaşi) prin învăţătura Diaconilor poate. Şi unii luminează iar alţii se luminează (negreşit cei ce sunt măsuraţi întru patimi) prin rugăciunile Preoţilor adică. Şi unii cu sfinţită lucrare săvîrşesc, iar alţii se săvîrşesc, adică se îndumnezeiesc (cei ce au păşit acum spre nepătimire) prin ungerea Arhiereilor şi prin altă sfîntă Lucrare... cei la fiecare din aceştia adică cei ce lucrează se potriveşte urmarea şi asemănarea lui Dumnezeu. Pentru aceea fiecare rînduială a Preoţiei după potriva sa (că alta este rînduiala Preotului şi alta a Diaconului se suie la împreună Lucrarea cea Dumnezeiască, acela lucrîndu-le cu darul şi cu Puterea cea de la Dumnezeu, care sunt la însăşi firea cea fericită mai presus de fire şi cu nepricepere şi de dînsa se lucrează neînţeles, Curăţirea zic, Luminarea, Sfinţirea, Îndumnezeirea, însăşi acestea care după asemănarea Ierarhiei iubitorilor de Dumnezeu Îngeri şi printre dînşii ei fiind solitori de la însăşi Dumnezeiasca fericire se arată nouă.

(5) – Cum că numai Dumnezeu care şi dumnezei îi face pe ei, ştie cu de-amănuntul şi pe ei şi pe slujbele lor. Încă şi ei se ştiu pe sine şi pe cele ale lor. Iar nimic din ale lor cu de-amănuntul nu ştim fără numai cîte ne-am învăţat din Dumnezeiasca Scriptură. Sf. Maxim.

(6) – Sau Dumnezeiescul Ierotei, sau care şi mai bine cel ce s-a suit la al treilea cer şi de acolo s-a răpit în Rai, marele adică Pavel. Sf. Maxim.

(7) – Fără de a fi ceva în mijloc, Sau fără de mijlocire (amesos) s-au zis de vreme ce este altă ceată mai înainte de ea. Acestaşi.

(8) – Şi sfînta Numire a Serafimilor, precum voieşte limba evreilor, înseamnă sau arătători, sau înfierbîntători, care aceste nume şi aceleaşi sunt şi altele. Aceleaşi adică amîndouă pentru că sunt de la foc şi a arde adică de tot a arde şi a înfierbînta. Iar altele iarăşi, pentru că alta înseamnă a arde de tot şi alta numai a înfierbînta. Iar numirea Heruvimilor, mulţime a cunoştinţei înseamnă, sau vărsare a înţelepciunii. Iar aceasta este, pentru că şi multe cunosc, şi cu înţelepciune şi cu întărire acestea le cunosc, nu pe deasupra şi cum ar fi zis cineva neîncredinţîndu-se ei loruşi. Gheorghe Pachimer.

(9) – Iar arătări Dumnezeieşti întîi lucrătoare zice, pentru că la ei cei întîi se lucrează arătările cele Dumnezeieşti. Că iau strălucirea cea Dumnezeiască şi se

înțelepțesc. De acolo le este lor și a se străluci și a cunoaște. Pentru aceasta și acela se zic cu șase aripi, pentru că sunt foarte înalți. Iar Heruvimii cu mulți ochi pentru că au mulțime de cunoștință. Acestași.

(10) – Deci pe numele Serafimilor îl tîlcuim, că focul este pururea mișcător, este fierbinte, este iute (că și prin porii pietrii intră este ridicător în sus al celor de jos, și este arătat de la aburi, cum de fierbințeala soarelui se ridică în sus. Este lucrător spre a face asemenea pe cele ce se ating de el. Peste tot arde, curăță, neacoperit este, neatinsă o are forma luminii și pe puterea cea luminătoare și departe izgonește întunericul. Aceste așezări cu chip mai presus de lume le au serafimii. Neîncetați sunt și prea fierbinți și neslăbiți către mișcarea cea de-a pururea împrejurul lui Dumnezeu, și pe rînduielile cele mai de jos le ridică în sus și cu lucru le aprinde și le face asemenea spre fierbințeala ce-a deasemenea și dorinta cea dumnezeiască și peste tot cu aprindere sunt curățitori, și pe forma care o au de la Dumnezeu și pe puterea cea luminătoare, după care le luminează pe celelalte, neacoperită și nestinsă o au. Că este la ei ca o materie dorința cea Dumnezeiască și de toată întunecarea sunt mai presus, ca cei ce sunt aprinși de Dumnezeiasca strălucire. Iar Heruvimii se numesc după cuvîntul cunoștinței noastre, căci cunoștința noastră este și cunoscătoare de la sineși și primitoare de știința cea de afară. Este și privitoare, ca ceea ce este cercătoare de cele mai presus de ea. Este și împărtășitoare, precum cînd pe știința înțelegerilor de care este plină o varsă către cei ce sunt lipsiți. Acestea toate le au și Heruvimii, cunoscători sunt și privitori ai strălucirii celei Dumnezeiești, mișcare avînd cunoștinței către cel cu adevărat dorit și primitori de dare de lumină de la Dumnezeu prin puterile cele mai înainte de ei și cercători ai podoabei celei Dumnezeiești, însă întru putere întîi lucrătoare, după care adică întîi decît ceilalți au arătările, precum și scaunele și Serafimi. Că aceste 3 cete sunt o ierarhie și întîi lucrătoare întru toate au puterea. Că decît toată puterea cea văzută și nevăzută mai mari sunt aceste 3 întîi rînduieli. Sunt Heruvimii și împărtășitori întru a da din destul, fiind plini din Darea cea înțelegătoare celor de al doilea după vărsarea înțelepciunii lor. Vino și pe numirea Scaunelor celor sfinte și preaînalte și sus ridicate. Scaunul este înalt ridicat de la cele pămîntești sus, scaunul este suitor și face pe cei de pe dînsul a se purta pe sus cu întărire, cu întemeiere. Scaunul este primitor de acela pe care-l poartă și a celui ce șade este primire. Așa este cu putință a vedea și la aceste sfinte Scaune. Că sunt ridicate mai presus de toată micșorarea cea de pe jos și în sus se înalță, încît n-au ei nici o micșorare de cea de pe jos, sau pornire și plecare către cele de jos. Însă înseamnă că scaunul nostru cel de aici îl face pe cei de pe dînsul a se purta sus. Iar Preasfintele Scaune, dintru a se purta ele sus, așa se numesc și sunt sus lucrătoare fără de abatere și întărite împrejurul celui Prea Înalt fără de clătire, și primitoare de Dumnezeiasca venire. Însă fără de patimă le înțelege pe acestea și nematerialnic. (Că aceasta este ceea ce zice, cu chip mai presus de lume) ca să nu socotească cineva că aceea adică, în sus, este cale trupească, ca să nu se pară Dumnezeu că se hotărește împrejur între dînsele. Și sunt purtătoare de Dumnezeu, nu din fire, ci după dar, avînd întru sineși cu cuvînt negrăit pe Dumnezeu, și cu chip de slujire sunt întinse spre Dumnezeieștile Primiri. Și aceasta este arătarea și însemnarea numelor, după a noastră putere.

(11) – Deci ierarhia cea dintîi a minților cerești, nu de altă putere,ci de însăși Începătoria cea a toată Taina, de Strălucirea cea de Taină și Dumnezeiască cu sfințenie începătorindu-se și ocîrmuindu-se, celor dintîi, de prea Curata Curățenie umplîndu-se

se curăţeşte, iar de nemărginita Lumină umplîndu-se se luminează, de desăvîrşirea iarăşi cea mai înainte de săvîrşire umplindu-se, după măsura rînduielii desăvîrşindu-se. Şi este această ierarhie a minţilor cereşti celor dintîi şi de toată micşorarea şi pogorîrea neamestecată. (Pentru că scaunele sunt ridicate sus) şi de lumina cea întîi pline (pentru că arzători se zic Serafimii). Şi de ştiinţa şi de cunoştinţa cea dintîi dată părtaşă. (Că acest fel sunt Heruvimii). Însă nu deosebit la fiecare acestea ci toate la toţi după Darul cel dat lor de la Dumnezeu. Pentru aceasta şi întîi a zis-o pe însuşirea Scaunelor, a doua pe a Serafimilor şi apoi a treia a Heruvimilor care sunt în mijlocul lor, ca şi cum ţinîndu-se mijlocul de margini şi făcînd orînduială. Pentru aceasta se zice şi înălţimea lor neamestecată de toată pogorîrea şi lumina întîi, şi cunoştinţa întîi dată, pentru că cîte trele cetele se adună într-o rînduială şi se face o Treime. De obşte o au şi ridicarea şi înălţarea mai de sus toată pogorîrea, de obşte şi lumina cea întîi, de obşte şi cunoştinţa cea dată întîi. Pentru aceasta dar aşa se poate înţelege la rînduiala cea dintîi, cum că cele trei cete se adună într-o rînduială, şi cele date lor deosebi de la Darul le au împreună şi întîi. Şi această rînduială se zice întîi. Şi ce zic, zice, că umplîndu-se de curăţenie, se curăţeşte, şi de Lumină se luminează, şi de desăvîrşire se desăvîrşeşte. Că aceasta şi întinsă lucrare are şi înţelegere dă de nedesăvîrşită oarecum mişcare. Ci în scurt zic, şi poate nu fără de cuviinţă, că însăşi aceasta a se apropia şi a se împărtăşi de ştiinţa Începătoriei Dumnezeirii. Iar ştiinţă le numeşte pe acestea trei, pe Curăţenie, pe Luminare, pe Săvîrşire. Deci aceasta a se împărtăşi de ştiinţa cea Dumnezeiască, curăţenie este şi luminare şi săvîrşire, de neştiinţă curăţind cu cunoştinţa învăţăturilor celor mai desăvîrşite după rînduiala stării (că alte învăţături au serafimii şi altele îngerii). Şi luminînd nu însăşi această cunoştinţă prin care o şi curăţă pe puterea aceea ce n-a înţeles mai înainte acelea, pe care acum le cunoaşte prin strălucirea cea mai înaltă. Şi săvîrşind iarăşi cu însăşi lumina, cu cunoştinţa cea statornică a înţelegerilor celor înalte şi prea luminate. Gh. Pachimer.

(12) – Aceasta este şi dănţuirea cea împrejur a Îngerilor, cunoştinţa cea veşnică pentru Dumnezeu, care împrejur cu pururea mişcare este întărită într-un loc, şi aceasta de la Isaia. Şi Serafimii stăteau împrejurul lui şi mai jos, cu două zburau zice. Cum dar stăteau în aceeaşi dată şi se mişcau? Arătat că stau împrejur într-un loc şi se mişcă spre strălucirea aceea. Că precum lunea aceasta, ca să zic aşa, ca aceasta ce se mişcă, şi pururea mişcătoare. Nemişcătoare adică după totime. Că nu se mută din loc în loc. Iar pururea mişcătoare după părţi. Aşa oarecum înţelege şi pe cea cerească împrejur dănţuire. Că şi aceasta cu pururea mişcare este întărită, împrejur într-un loc pururea învîrtindu-se şi de acolo plecîndu-se, care lucru la mişcarea cea dreaptă nu se poate face vreodată. Deci de vreme ce întru acest chip către Dumnezeu pururea se pleacă, multe şi fericite priviri vede curat, şi cu singuratice raze şi nemijlocitoare se străluceşte, nu cu cele prin semne, pe care şi alcătuiri mai înainte le-a numit. Şi se umple de Dumnezeiasca hrană, de multă împreună şi una, multă pentru vărsare, una pentru că este nefelurită şi unitoare ospătarea. Iar ospătare şi hrană a Îngerilor este negreşit strălucirea şi învăţătura. Şi cum este ospătarea nefelurită şi unitoare, pentru că este singuratică şi nealcătuită din altele şi altele, cum poate nostime şi acum nu în acest fel, ci toată nostimă şi bună şi îndumnezeitoare, şi care nu ştie cu totul greaţa, de vreme ce se pleacă spre Dumnezeu, de multă împărtăşire şi împreună lucrare s-au învrednicit, prin cea către el, pe cît se poate asemănare. Că de vreme ce la Dumnezeu

este aşezare şi lucrare, adică curăţenia şi curăţirea, lumina şi luminarea, desăvîrşire şi facere de desăvîrşire (că dintru acestea una este aşezarea, iar alta lucrare) s-a învrednicit şi ea de împărtăşirea aşezărilor celor bune, pentru aceea şi aceasta, după dar, curată, şi lumină şi desăvîrşit. S-au învrednicit şi de împreună lucrare, pentru aceea curăţeşte şi aceasta şi luminează şi săvîrşeşte multe şi ştie, dar mai presus şi nu ca omul şi întru împărtăşirea Dumnezeieştii ştiinte şi cunoştinţe pe cît este cu putinţă se face.

(13) – Cum se cuvine a înţelege loc la Dumnezeu, cînd Scriptura pretutindenea zice, cum că Dumnezeu este nescris împrejur? Şi cerul este Scaunul lui şi pămîntul aşternut picioarelor lui. (Is.66). Şi iarăşi: A pus dealurile cu cumpănă şi pămîntul cu pumnul (Is.40). Şi iarăşi: De mă voi sui în cer tu acolo eşti (Psalm, 138). Ce loc dar i-a aflat Iezechiil lui Dumnezeu? Zicem că pentru cele ce ni se par nouă cu îndoială, Dumnezeu îi luminează pe cei ce-l caută pe el din toată pornirea. Căci zice Dumnezeiasca Scriptură: De va păzi cineva poruncile Mele, Eu şi Tatăl Meu vom veni, şi lăcaş la dînsul ne vom face (Ioan, 14). Deci dar şi puterile cele înţelese, adică cele care cu mintea se înţeleg şi sufletele sfinţilor şi ale tuturor celor ce păzesc poruncile, loc se pot zice cu cuviinţă a lui Dumnezeu, şi odihnă. Că şi în altă parte zice: Se va odihni Duhul Meu peste dînşii. Sf.Maxim.

(14) – Deci această rînduială, ca ceea ce este cu chip bun, pe această teologie a dat-o celor de după dînsa. Că aceasta este a fi cu chip bun, a face părtaşi şi pe alţii Bunului său. Gh.Pachimer.

(15) – Că acestea ca cele ce sunt cu chipuri Dumnezeieşti, adică ca cei ce sunt cuviincioase lui Dumnezeu sunt locurile cele Dumnezeieşti ale odihnei lui precum în Sfînta Scriptură se zice: Care casă îmi veţi zidi voi Mie, zice Domnul, sau care este locul odihnei Mele? Al celui ce are adică pe sfintele şi fericitele fiinţe ca nişte locuri primitoare de strălucirea lui. Că locul este primitor de trup, aşa şi acestea de strălucirea cea Dumnezeiască (Gh. Pachimer). Iar ţinerea neţinută zice pe cuprinderea cea deosebită cu totul şi care n-are nici o atingere către cele ce sunt ţinute. Că măcar deşi Dumnezeu pe toate le cuprinde şi pe toate le ţine cu Pronie sa cea prea bună, dar este şi deosebit de toate mai presus de fiinţa sa, pentru că nimic din cele ce sunt nu este, ci decît toate acestea este mai presus fără de asemănare. Iar (Monas che enas) adică unime şi uniciune este Sfînta şi Fericita Treime. Unime adică ceea ce este singuratică şi nealcătuită, iar uniciune, pentru că şi către sine şi este unită fireşte şi uneşte pe toţi cei ce se apropie de ea, după ceea ce s-a zis în Evangheliî (Ioan 17).Ca să fie una precum şi Noi Una suntem. Gh. Pachimer.

(16) – Deci numirea cea însemnătoare a Sfintelor Domnii socotesc că însemnează oarecare înălţare şi suire fără de plecăciune de rob, şi slobodă de toată împilarea cea de pe jos. Căci pentru că are cuviincioasa slobozire, nici cu un chip cuprinzător se zic, nu se apleacă la vreuna din neasemănările cele tiraniceşti, iar chipul ale robiei şi ale plecării sunt sau frica, sau sfiala, sau îmbunarea, sau lipsa, sau împătimirea sau şi toate împreună, sau unele. Care toate acestea sunt departe de la Domnii, pentru care s-ar fi plecat la cele mai rele, sau s-ar fi împiedicat de la acel fel de înălţate. Că pe acestea mai rele şi materialnice le zice şi tiraniceşti neasemănări, după care cel acum este poate înalt, pentru frică sau pentru ceva de acest fel se împilează, şi cel ce acum este împilat, iarăşi se înalţă pentru împătimire. Că se

tiraniseşte şi acesta împătimire. În acest fel sunt şi cele materialnice, încît niciodată nu stau întru aceeaşi ci totdeauna se schimbă. De acestea toate neasemănările cele tiraniceşti şi cele materialnice şi deşarte sunt slobode Domniile, ca cele ce sunt nemuiate şi întrec toată cuviinţa cea de rob. Şi să nu-mi zică cineva, cum că şi ce au către Dumnezeu n-au frica şi cuviinţa cea de rob. Să asculte că nu acest fel de frică, şi nu acest fel de cuviinţă de rob zice, ci pe cea către cel mai rău, cele simţite zic şi cele trupeşti. Că acestea nu lasă să se înţeleagă pe cele ce sunt cu adevărat. Că de care cineva se biruieşte acestuia şi rob i se face. Pe aceasta o zice şi micşorătoare împuţinătoare. Pentru aceea şi aspre sunt către toată micşorarea şi pogorîrea şi mai presus de toată neasemănarea, cît acum să fie ele poate înalte, iar acum cu totul plecate. Şi o doresc pe cea adevărată Domnie şi Începătorie a Domniilor, adică pe Dumnezeu. Şi cu chip bun plăsmuiesc nu numai pe sineşi, ci şi pe cele după dînsele pe cît este cu putinţă, către asemănarea cea domnească şi adevărată a ei adică a începătoriei Domniilor. Şi vezi că nu doresc cu adevărat treaptă mai înaltă. Că aşa ar fi avut dorinţa către rînduiala cea dintîi şi pătimire ar fi fost la dînsele şi de patimă asuprindu-se s-ar fi robit. Deci nu este aceasta, ci doresc şi oarecum cu dragoste se află către asemănarea cea Domnească şi a începătoriei Domniilor, ca şi cum în alt chip n-ar fi fost cu putinţă să fie ele Domnii, fără numai aşa aflîndu-se către Făcătorul lor, ca să ia de acolo întărirea domniei. Şi nu se întorc spre nimic din cele ce se par deşarte, adică din cele trupeşti şi necuviincioase, ci către Cel ce este cu adevărat, adică spre Dumnezeu. Şi se fac, întru împărtăşirea Dumnezeieştii închipuiri a începătoriei Domniilor pe cît le este cu putinţă lor, ca să fie şi ele Domneşti şi Domnii. Iar nu multă domnie o zice pe înălţarea lor, ca cum neîmbunată, neabătută la nici o gîdilire a materiei plecată. Gh. Pachimer.

(17) – Chiriarhia adică Domnească stăpînire, sau Începătorie a Domniei au zis-o pe Dumnezeirea, pentru că este Începătorie şi Pricină a toată Domnia. Sf. Maxim.

(18) – Iar numirea Sfintelor Puteri socotesc că însemnează oarecare bărbat şi neclătită vitejie, nemuiată, tare, neslăbită. Iar au vitejia, la ce? Nu la cele grele şi de întristare care se aduc asupră, precum este la noi. Că acestea nici nu se potrivesc la Dumnezeieştile Puteri şi de afară au mişcaree, încît în altfel nu este cu putinţă a se arăta această vitejie, de nu se vor ridica asupră cele grele. Deci nu către acestea ci către toate lucrurile sale cele cu chip dumnezeiesc. Iar cale am zis că este la fiecare deosebită lucrare Dumnezeiască, încît să nu slăbească spre nici o primire a strălucirilor celor ce i se dau ei, şi să pătimească ceva de la dînsa. Precum este piatra ceea ce nu se mistuieşte de foc, care se înfoacă cu adevărat dar nu arde, aşa şi aici deşi cu putere către urmarea şi asemănarea lui Dumnezeu se suie însă nu se biruieşte, nici n-o părăseşte pentru nebărbăţie mişcerea cu chip Dumnezeiesc, ci vitejeşte caută la Puterea cea mai presus de toată fiinţa, care le-a zidit şi pe Puterile acestea şi a acesteia Icoană cu chip puternic pe cît se poate se face. Că precum firea cea Dumnezeiască împuterniceaseă, aşa şi aceasta pe cele mai de jos. Şi după aceea căci ea este putere cu cuvînt întîi, spre deosebirea celor de după dînsa (că aceasta este ceea ce zice arhidinamos, adică Începătoare a Puterii). Poate după Darul ce s-a dat de la Dumnezeu să se întoarcă spre Puterilor, care este Dumnezeu. Iar după ceea că sunt şi mai jos decît dînsa Puteri, trece către acelea dînd Puterea sa după Asemănare Dumnezeiască cu adevărat. GH. Pachimer.

(19) – Înseamnă cum pretutindenea zice, că Puterile cele mai de sus împărtăşesc dintru ale lor pe cele după dînsele, şi pe Puterile cele supuse le împuternicesc. Şi ştim că este scris că şi pe Daniil Înger îl întărea şi pe alţii şi ceea ce este mai mare decît toate şi pe însuşi Domnul nostru Iisus Hristos, ca pe cel ce era şi om, precum se află în Evanghelia cea de la Luca. Sf. Maxim.

(20) – Iar numirea cea arătătoare a Sfintelor Stăpîniri, care este şi de aceeaşi rînduială a celor două cete ce s-au zis mai sus, socotesc că însemnează pe buna rînduială cea cu bună cuviinţă şi netulburată către Dumnezeieştile străluciri. Că acesta este lucru al stăpînirii, a aşeza bine după orînduială pe cele ce se întîmplă, fără de tulburare şi cu socoteală. Şi o au pe stăpînire după Dumnezeiescul Dar necurmată, le primesc şi pe Dumnezeieştile Străluciri cu bună cuviinţă şi fără de tulburare şi sunt cu bună rînduială către cea înţelegătoare şi mai presus de lume de sineşi stăpînitoare. Că pururea sunt de sineşi stăpînitori şi nu odată aşa şi apoi altfel. Şi fiindcă stăpînirea una este după lege, iar alta cea asupritoare. (Că aduce stăpînirea pe asuprire după cuvîntul acela, că tiranul nu este cu uşurinţă să fie ortodox). Şi cînd este stăpînirea după lege, este neţinută către cele bune iar cînd este fărădelege şi tiranică, pe puterea sa o întrebuinţează către cele rele. Pentru aceasta o face aici sfîntul pe despărţirea stăpîniri, şi zice, că nu tiraniceşte întrebuinţează sfintele Stăpîniri puterile lor către cele rele, ci către cele Dumnezeieşti fără de ţinere, care este al stăpînirii celei cu bună rînduială şi după lege.

Nu numai acestea se ridică, ci şi pe cele după dînsele le ridică cu chip bun (că nu este savistie nici curgere, nici scumpete la cel bun) şi către cauza lor, pe care şi făcătoare de stăpînire şi începătorie a stăpînitorilor o zice (aceea adică, ca ceea ce a zidit şi a făcut pe stăpîniri, iar aceasta, ca ceea ce este Începătoare peste stăpînii) se aseamănă pe cît este cu putinţă. Şi pe această Dumnezeiască Asemănare după cît se poate Îngerilor o strălucesc în rînduielile sale cele cu bunăcuviinţă ale Puterii celei Stăpîneşti, adică întru Puteri şi întru Domnii. Că acestea sunt rînduielile sale. Că de ne aducem aminte ziceam mai înainte, că cele ce sunt la toţi, deosebi fiecăruia s-a dat mai mult, ca dintru aceasta să se păzească cele ce sunt ale rînduielii. Că aceasta înseamnă şi cuvîntul acela, străluceşte. Gh. Pahimer.

(21) – Săvîrşirile cele ce se fac prin mijlocirea altora sunt mai întunecate decît cele ce au întîia arătare se lucrează de Dumnezeu, care sunt întîi. Sf. Maxim.

(22) – Ne-a rămas să zicem şi pentru cea din urmă întreită rînduială, care se împlineşte şi se alcătuieşte din Începătorii Arhangheli şi Îngeri. Şi întîi este bine după putinţă a spune însemnările numirilor. Deci numele Începătorile înseamnă pe cea după Dumnezeiescul Chip şi asemănarea cea către Dumnezeu Începătorie a lor şi Stăpînire, care se arată cu rînduială sfîntă şi cuviincioasă unor începătorii şi Puteri ca acestea, încă şi cum că spre Începătoria cea adevărată şi mai presus de Începătorie cu totul sunt întoarse. Că precum este luminos cel întors către soare, aşa şi Începătoriile cele ce caută la Începătoria cea mai presus de începătorie. Sau şi în alt chip. Pentru că sunt mai întîi decît altele, decît Arhanghelii zic, şi Îngerii, la o întoarcere ca aceasta, şi pentru că spre însăşi acea Începătoria cea mai presus de începătorie, care şi pe Începătorii le-a făcut şi le-a zidit se închipuiesc şi celelalte. Iar rînduiala Sfinţilor Arhangheli este cu adevăret de o ceată cu Începătoriile cereşti ce s-au zis. Că una este ierarhia, a Începătoriilor acestora adică, şi a Arhanghelilor încă şi chiar a Îngerilor.

Şi pentru aceasta întru orînduială se cuprind. Că ce altceva sunt Arhanghelii, fără numai ceață din Începătorii şi Îngeri alcătuită. Dar fiindcă nu este ierarhie care nu are puteri dintîi şi de mijloc şi mai de pe urmă, pentru aceasta rînduiala Arhanghelilor, ca ceea ce este în mijloc, se ține de margini după o împărtăşire din amîndouă. Că cu Începătoriile se împărtăşeşte căci şi ea către Începătoria cea mai prasus de Începătorie, care este Dumnezeu, cu totul este întoarsă şi către dînsa se închipuieşte, precum şi Începătoriile. Şi fiindcă Începătoriile stăpînitoare sunt şi-au putere de a uni, nelăsînd-o pe rînduială să se risipească, îi unesc şi pe Îngeri cu bună cuviință şi-i aşază la rînduială. Iar cu Îngerii iarăşi se împărtăşeşte, pentru că sunt şi ele ale rînduielii celei tîlcuitoare adică vestitoare, şi primesc strălucirile prin puterile cele dintîi. Şi în altfel, cele din mijloc se împărtăşesc cu Îngerii, că pe aceste Dumnezeieşti străluciri le vestesc Îngerilor şi prin Îngeri ni le arată nouă, pentru aceea dar şi după aceasta se împărtăşesc cu Îngerii, că pe Îngeri îi întrebuințează la arătările cele către noi, după potriva celor ce se strălucesc de la Dumnezeu. Căci Îngerii, ca să zicem şi pentru ei, sunt împlinitori a toată Cereasca Rînduială, însă la locul cel de la sfîrşit şi de la urmă. Că împlinesc şi Scaunele, dar la locul cel dintîi şi pentru aceasta au deosebit numirea cea Îngerească şi mai vîrtos ca cei ce sunt aproape de oameni, care şi prin ei se învață cele Dumnezeieşti. Că aceasta a fi mai arătată ierarhia lor. Că nu avem trebuință iarăşi de alții la strălucirile şi vestirile cele ce se dau de dînşii. Că de ar fi fost aceasta, ar fi fost şi ei foarte ascunşi şi n-ar fi fost cei de pe urmă şi cei dinprejurul lumii. Iar acum fiindcă nici o rînduială nu este alta mai jos, nevoie este ca rînduiala Îngerilor să fie la urmă şi împrejurul lumii. Tîlcuieşte sfîntul cum a zis, mai la arătare este Ierarhia Îngerilor, adică mai arătată către noi. Că rînduiala cea preaînaltă, ca ceea ce este aproape de Dumnezeu cel ascuns, cu chip cît mai ascuns către rînduiala cea de a doua este mai întîi întru cele sfinte, iar cea de-a doua care este a ierarhiei celei din mijloc, este mai întîi decît ierarhia cea de pe urmă, decît cea dintîi mai arătată, iar decît cea după dînşii mai ascunsă. Iar rînduiala cea de pe urmă este mai întîi peste ierarhiile omeneşti. Însă fiindcă trei cete sunt, unele prin altele îşi arată strălucirile. Dar va urma nedumerire, cum începătoarea Rînduială cea dintîi împreună de arătarea la cea după ea, şi nu altă ceată prin alta, şi cea de-a doua la fel. Iar rînduiala cea de a treia, altă ceată prin alta dă strălucirile cele către noi. Deci este cu putință a zice, că la rînduielile cele de mai sus, fiindcă şi cei ce dau, şi cei ce se împărtăşesc Îngeri sunt, nu este mare deosebirea între ei, care să-i deosebească după Fire, ca ceva pentru aceasta ca şi cum să se mai despartă strălucirea, ca să se facă lesnicioasă celor de pe urmă spre primire. Iar aici fiindcă este mare deosebire între noi şi între Îngeri, pentru aceasta alta prin alta ia strălucirea sau şi vestirea, ca mai fără de osteneală cîte puțin la noi să vie şi mai luminat să ni se arate nouă, Sfatul lui Dumnezeu. Pentru aceasta zice sfîntul, ca să fie după rînduială suirea către Dumnezeu prin vedenie şi întoarcerea prin lucrare şi împărtăşirea prin strălucirea şi întoarcerea prin lucrare şi împărtăşirea prin strălucire şi prin Dumnezeirea cea după Dar unirea. Deci avem după trepte pe suirea cea către Dumnezeu. Şi ca să fie iarăşi după rînduială şi purcederea cea de la Dumnezeu către noi, care li se dă tuturor Ierarhiilor şi cu împărtăşire vine pentru bunătate. Pentru aceasta Dumnezeiasca Scriptură a Îngerilor le-a dat pe cele ce privesc către noi. Unde numindu-l pe Mihail mai mare al poporului Iudeilor, precum s-a aflat la Daniil şi pe alții

al altor neamuri. Şi unde zicînd: A pus cel Prea Inalt hotarele neamurilor după numărul îngerilor lui Dumnezeu (Deut. 32,8).

(23) – Întru această ierarhie se cuprind trei cete, cea dintîi a Începătoriilor, care în greceşte se numeşte Arhe, cea de pe urmă a Îngerilor, care este alcătuită din Arhe şi din Îngeri.

T O N   N O I T O N   D I N A M E O N

CELE TREI ÎNTREITE RÎNDUIELI ALE PUTERILOR CELE ÎNŢELESE ACESTEA SUNT

Cea dintîi întreită rînduială Cea din mijloc întreită rînduială

SCAUNELE, HERUVIMII, SERAFINII DOMNIILE, PUTERILE, STĂPÎNIILE

Cea de pe urmă întreită rînduială
ÎNCEPĂTORIILE, ARHANGHELII, ÎNGERII.

Iar cu nume de obşte toţi îngerii.

ÎNSEMNAREA OARECARE LA CARTEA A DOUA PARTEA A DOUA

(1) – După cei ce n-au cunoscut pe Dumnezeu sunt osîndiţi, care aceşti de acum muritori cu sufletele, care se leapădă de El, ce vor pătimi?

(2) – Ghenadie Patriarhul Constantinopolului.

(3) – Iată cuvîntul purtării de grijă cel drept adevărat, precum socotesc, acesta numai este, cît a nu fi trebuinţă a mai căuta altul.

(4) – Teodor al Mopsuestiei.

(5) – Eusebiu episcop de Emesa.

(6) – La prooroci Isaia cap. 22.

(7) – Nepotrivit lucru i se pare Dumnezeiscul Părinte Grigorie de Nissa aşa a cugeta şi a zice pentru suflet, cum că după trup adică este facerea lui. Că în cap. 28 al facerii omului, cu aceste cuvinte aşa hotărăşte cum că nu necuviinţă este (care şi la începutul capitolului a zis) a zice că plăsmuindu-se mai înainte omul cu cuvîntul ca un andriand de lut, pentru acesta sufletul se face, că aşa se va arăta firea cea înţelegătoare mai necinstită decît plăsmuirea cea de lut. La care acestea dumnezeiescul Gură de Aur răspunde prea potrivit, grăind: Poate va zice cineva şi pentru care pricină, dacă mai cinstit este sufletul decît trupul, se zideşte mai întîi cel mai mic şi apoi cel mai mare? Nu vezi iubitule, că precum dobitoacele cele necuvîntătoare, care erau să fie folositoare spre slujba oamenilor, se zidesc mai înainte de om, ca să le aibă gata spre slujbă cea ce era să dobîndească folosul acestora. Aşa şi trupul se zideşte mai înainte de suflet, ca, cînd sufletul se va aduce întru fiinţă, să poată să-şi arate lucrurile sale prin mişcarea trupului. Drept aceea nu pentru trup, după socoteala unora s-a zidit sufletul mai pe urmă, ci mai vîrtos trupul s-a gătit mai întîi pentru suflet. Asemenea cu dumnezeiescul Hristos om zice şi Teodorit în volumul 4 cuv 5 Foaia 207.

(8) – Pitagora şi Platon şi cei ce urmau dogmelor lor, pentru nemurirea sufletului bine au socotit, dar lipsiţi fiind de descoperirea cea de la Dumnezeu, basme pentru el au plăsmuit. Căci au învăţat că toate sufletele erau într-o lume nematerialnică şi acolo trăind ele au greşit şi greşind, de judecata lui Dumnezeu s-au osîndit să se îmbrace în multe feluri de trupuri, spre pedeapsa lor şi nu numai în trupuri de oameni, ci încă şi de dobitoace şi de pomi să intre. Iar lucrul acesta s-a numit, mutare a sufletelor, mutare în trupuri, mutare în vase. Iar cum că această socoteală este bîrfeală arătată, au văzut-o pe ea Dumnezeieştii Părinţi între sunt şi dumnezeiescul Grigorie de Nissa şi prea înţeleptul Teodorit. Dar mie mi se pare că filozofii aceia mergînd în Egipt şi în altă parte s-au învăţat cele ale lui Moisi, adică facerea omului, petrecerea cea fericită în Eden, căderea de acolo pentru neascultare. Acestea auzindu-le le-au dat ca pentru suflete goale.

(9) – Nicidecum nu vom da aceasta. Căci cum ar fi fost cu putinţă să se cuprindă întru strămoşul seminţele a tot neamul? Ci vom zice mai vîrtos cum că au fost întru el puterea cea semănătoare, precum şi în toate dobitoacele. Dar fericitul Apostol, zicînd, că Levi a fost în coapsele lui Avraam, cînd l-a întîmpinat pe el Melchisedec, care Levi este al patrulea de la Avraam, ce se cuvine a înţelege? Întreabă sfîntul Teofan al Midiei, oarecum că trei oameni au fost în coapsele lui Avraam, Levi şi Iacob tatăl lui şi Issac iarăşi al acestuia? Sau trei seminţe? Şi iarăşi cînd zice cum că cei ce din fiii lui Levi iau preoţia, au poruncă să ia zeciuială de la popor după lege, măcar deşi au ieşit ei din coapsele lui Avraam. Cu care cuvînt vom zice că a zis aceasta fericitul Apostol? Oare cum că atîtea seminţe au fost în coapsele lui Avraam însufleţite? Iar eu zic şi neînsufleţite, cîte au fost şi poporul? Şi cine va zice aceasta? Pentru că sămînţa atunci e alcătuieşte în fiecare din oameni, cînd firea o va găti pe ea s-o scoată afară, a cărei alcătuire este din cele patru stihii, care sunt neînsufleţite, precum dascălul cel din Damasc a arătat. Ci arătat este că după puterea cea semănătoare, pe care o trag după ele toate seminţele, sau de pomi sau... Că dumnezeiasca (zice sfinţitul Damaschin) poruncă a pus în seminţe puterea crescătoare şi hrănitoare şi semănătoare, de asemenea născătoare.

(10) – Trăiau aceştia pe la anul mîntuirii 1460. Adică pe la începutul ticăloşiei neamului grecesc. Dintre care pe preaînţeleptul ticăloşiei neamului grecesc. Dintre care pe preaînţeleptul Scolarie cu porunca împăratului celui nou cei ce au rămas dintre greci l-au pus patriarhul Constantinopolului, şi s-a făcut al ticăloşiei celui dintîi patriarh, numindu-se din Gheorghe în Ghenadie. Iar pentru sfinţitul Teofan arătat a zice nu pot nimic. Iar pe cărticica lui se vede că o prea laudă Ghenadie.

(11) – Adică, de partea cea cuvîntătoare de socoteală.

(12) – Că ne învaţă pe noi Sfînta noastră Biserică, că nici aceasta n-a fost neîmpărtăşită de întinăciunea strămoşească, ca ceea ce s-a născut din sămînta lui Ioachim, care lucru cu adevărat şi acesta mare tărie are la pricina cea de fată. Şi-i socotim pe latini că bîrfesc, cei ce gîndesc că o măresc pe Maica lui Dumnezeu dîndu-i ei pe această fără de voie cinste. Ci şi ei între dînşii pentru aceasta se ceartă.

(1) – În Epistola cea sfătuitoare către Nestorie al Constantinopolului.

(2) – Teodoret al Cirului în cuv. 6 vindecător de patimile greceşti.

(3) – Teofilact în capitolul cel dintîi al lui Ioan.

(4) – Două cetăţi sunt, una este a Beotiei, alta a Ioniei, care şi acum sat fiind de obşte se numeşte Litri şi aceasta zice Meletie că a fost patria Sibillei.* Dar mai potrivit este a zice că era ea din cea din Beotia, fiindcă era aproape de capiştea delfilor, unde vrăjea ea.

(5) – Orfeus acesta a fost cîntăreţ, de cînta cu alăuta, din Tracia de neam, pentru care povestea că aşa de dulce cînta, încît urma cîntării lui, iar mai vîrtos vrăjirii, copacii, şi dobitoacele şi pietrele şi rîurile, ale acestuia se ţineau şi faceri de stihuri, pe care grecii le aveau ca pe nişte teologii.

(6) – Focis este un loc în Grecia, în care era o cetate ce se numea Delfi, şi în aceasta o capişte a lui Apollon celui cu nume mincinos Dumnezeu. Iar în această capişte era un vas de aramă cu trei picioare, pe care-l numea tripus şi în el erau boabele cele vrăjitoreşti. Deci acel ce cerea vrajă, întreba pentru vrajă, se mişcau prin lucrare drăcească şi săreau boabele în vas. Iar Ieria, adică popoaia, sau vrăjitoarea se uimea cele ce le voia Apollon. Şi întîi era obicei ca această popoaie să fie fecioară, iar mai pe urmă s-a rînduit femeia de 50 de ani cu vîrsta, însă în chip fecioresc spre pomenire.

(7) – Chimi este o cetate în Italia.

(8) – Pentru că Mania de la care se trage numele de Manent, în limba grecească înseamnă turbare şi ieşire din minte.

(9) – Care şi Teod a zis mai sus.

(10) – Adică de patimi s-au biruit.

(11) – Iar la al 3-lea veac a fost acesta, episcop făcîndu-se al Antichiei celei mari. Acesta pe Hristos îl numea om gol, numai cu dreptatea întrecînd el pe ceilalţi oameni, nicidecum nefiind mai înainte de a se naşte din Fecioara Maria. Şi cum că a locuit în el Dumnezeu Cuvîntul precum şi în toţi Proorocii. Pentru aceasta şi două firi despărţite una de alta dogmatiseau în Hristos. Ca şi cum altul ar fi Hristos şi altul Dumnezeu Cuvîntul, cel ce a locuit în el. Pe aceasta sfinţitul Mucenic Dumnezeiescul Dionisie al Alexandriei, prin scrisori s-a ispitit să-l îndrepteze. Dar fiindcă nu se pleca, ci a rămas hulind, cei aleşi de atunci ai Bisericii, Bărbaţi vestiţi şi cu viaţa şi cu cuvîntul, adunîndu-se l-au caterisit de preoţie. Şi neavînd să se depărteze de scaun, prin mînă împărătească cu silă l-au izgonit, împărăţind atunci în Roma Aureliu.

(12) – Ghermanichia cetate este pe uscat a Siriei, din aceasta trăgîndu-se urîtorul de Dumnezeu Nestorie după Teodorit, loc din loc schimbînd, a ajuns la Antiohia cea mare, acolo precum spun, de învăţături împărtăşindu-se şi glas frumos şi prea mare avînd, apropiindu-se la Biserica lui Dumnezeu, s-a vîrît şi în rîndul Preoţilor numărîndu-se şi poporul lui Dumnezeu îl învăţa încredinţîndu-se, a arătat din început ce fel va să fie în toată viaţa. Că al laudelor ce se risipesc în aer, vînător mai mult decît oricare altul făcîndu-se, pe poporul cel simplu şi fără de cumpăneală spre dragostea sa l-a tras cu haină vînătă fiind îmbrăcat, posomorît umblînd, de tulburările cele de prin tîrg şi din adunări ferindu-se cu gălbiniciunea trupului a se părea că este înfrînat vînînd... Cu acest fel de scheme şi plăsmuiri pe popor amăgind, pînă la vîrstă a ajuns,

pe a se părea a fi creştini, mai mult decît a fi vînînd şi decît Slava lui Hristos mai mult pe a sa cinstind-o. Deci vestea lui pretutindenea străbătînd fiindcă întru împărătească cetăţilor după Sisinie acela era trebuinţă de cel ce ar fi primit scaunul lui după vrednicie, alt Ioan, zic adică pe Gură de Aur socotindu-l pe acesta şi cei împreună cu împăratul şi tot Clerul Preoţesc cu hotărîre de obşte şi cu chemare împărătească îl aduc de la Antichia şi începătoria Bisericij Constantinopolului, nimic mai puţin şi a toată lumea l-au dat, dar au greşit aşezînd pe scaunul cel înalt pe cel ce întocmai împotrivă cu totul lui Gură de Aur. Că luînd el îndrăzneală fără de socoteală de la stăpînire, aduce în mijloc şi pune înaintea tuturor, pe hula ceea ce demult o zămislise asupra celui Unuia Născut, propovăduind în Biserică cele ce în scurt mai sus am zis. Care pînă la Alexandria de cei ce s-au sminţit ajungînd, Dumnezeiescul Chiril sîrguindu-se, încît degrabă printr-o epistolie cu chip frăţesc scrisă, s-a ispitit să-l îndrepte de a nu-i mai sminti pe credincioşi învăţînd acestea străine. La fel cu Chiril şi Celestin Papa Romei, acestea înştiinţîndu-se, şi adunînd sobor în Roma, scrie către el cu hotărîre, soroc de îndreptare dîndu-i lui, care sosind de nu se va pleca, să se ştie pe sineşi caterisit de toată lucrarea preotească şi din scaun scos, acestea împreună a hotărît şi Dumnezeiescul Chiril, trimiţînd şi 12 capete adică anatematisme ale dogmelor celor ce le socotea rău. Dar fiindcă precum alt Iuda n-a voit să înţeleagă, iar mai vîrtos şi cu defăimare purtîndu-se hulea zicînd: Eu Dumnezeu de două luni şi de trei luni nu zic din poruncă împărătească (şi era împărat Teodosie cel mic). Sinod în Efes de 200 şi mai bine de Părinţi adunîndu-se şi pe el de trei ori de faţă acolo chemîndu-l spre răspundere la cele ce se învinuia, fiindcă nicidecum n-a ascultat, sub caterisire l-au pus, una adică şi pentru nesupunerea la canoane, iar alta şi pentru hulele lui care le-au prins. Şi dîndu-i-se voie să meargă la mănăstirea sa cea din Antiohia, fiindcă şi acolo n-a încetat de a huli, se izgoneşte la Oasis, unde rău şi-a prăpădit viţa făcîndu-se limba lui mîncare viermilor.

(13) – Încăpere între sineşi sau cuprindere (perihorisis) se numeşte precum am zis, trei sori care să se cuprindă şi să se afle unul întru altul şi iarăşi să se despartă unul de altul, măcar deşi se află unul într-altul. Şi aceasta se dă şi la Dumnezeieştile Fete cum că se cuprinde una în alta, după cuvîntul Domnului ce zice: „Credeţi Mie că Eu întru Tatăl şi Tatăl întru Mine este (Ioan, 14) şi iarăşi: Precum Tu Părinte întru Mine şi Eu întru Tine (Ioan,17) se dă şi la firile Domnului. Însă zice Sf. Ioan Damaschin Cartea 3 cap. 7,cum că trebuie a şti, că măcar deşi zicem cum că firile Domnului încep între sineşi, adică una întru alta, dar ştim că încăperea s-a făcut dinspre firea cea Dumnezeiască, că acesta prin toate străbate precum voieşte şi încape, iar printr-însul nimic.

(14) – Cumplite cu adevărat şi pline de păgînătate au fost eresurile de demult, precum al lui Marcion, al lui Manent, al lui Sabelie, şi cele ca acestea. Dar n-au fost pricinuitoare şi de sminteli de a toată lumea şi tulburare, poate pentru că încă nu avea creştinătatea îndrăzneală, şi în unghi oareunde se făceau întrebările cele pentru credinţă şi surpările eresurilor. Iar după ce prin sceptrurile cele creştineşti Credinţa a luat slobozenie, atunci şi eresurile cele ce răsăreau, aflînd slobozenia cea de obşte, cu lesnire şi se lăţeau prin multe cetăţi şi laturi. Pentru aceasta şi de sinoade de a toată lumea a avut trebuinţă la fiecare, ca să arate dogmele cele drepte şi adevărate. Aşa s-a făcut la răucredinciosul Arie şi la ceilalţi asemenea. Şi deci şi ticălosul acesta Euthie nesuferind hotărîrea cea dreaptă şi sfîntă a Sinodului din Constantinopol, pentru

a nu voi să mărturisească două firi la Hristos după unire, se apropie de împărăţie prin jalbe, zicînd că s-a nedreptăţit de patriarhul Flavian, ci au crezut ca şi cum lui Eusebiu vrăjmaşului şi l-a caterisit cu nedreptate. Pentru aceea se şi roagă ca să se poruncească să se facă sinod de a toată lumea, la care se făgăduia să se arate pe sineşi că socoteşte drept, care lucru l-a şi dobîndit, mijlocitori avîndu-i pe unii ai curţii, dintre care Hrisafie famenul avea putere mare. Şi s-a făcut de a doua oară în Efes de Teodosie cel mic, care puţin mai înainte a fost adunat şi pe al treilea în aceeaşi cetate. La care a poruncit să meargă şi Flavian al Constantinopolului, ca să se judece cu Eutihie. Iar exarh al Sinodului l-a aşezat pe Diosor al Alexandriei, nădăjduindu-l că va fi alt Chiril, care se luptase la cel mai dinainte pentru dreapta credinţă mai mult decît oricare altul. Iar acela conducător a fost fericitul Chiril, dar precum şi noaptea zilei şi întunericul luminii, şi boala sănătăţii şi cele de-asemenea.

Că pentru rugăminţile lui Hrisafie, care cugeta cele vrăjmăşeşti asupra lui Flavian, unindu-se la o socoteală cu răul bătrîn Euthie, a umplut de urîciune şi nerînduială tot Sinodul. Că îndată l-a făcut pe al Constantinopolului să şadă al 5-lea împotriva sfintelor canoane, care îl rînduiau al doilea, adică după Papa Romei. Apoi i-au slobozit preoţia lui Euthie începătorului eresului şi l-au avut împreună slujitor. Şi obicei fiind la Sinoade să se citească epistolele Patriarhilor cele ce cuprind pentru cercarea ceea ce zace înainte, el pe epistola lui Papa Leon, pe care sinodul cel de pe urmă stîlp al ortodoxiei l-a numit, cu tăcere adîncă au trecut-o, ca pe ceea ce era potrivnică socotelii lor celei rele, Şi mai spre urmă prin oarecare Varsuma barbar arhimandrit dinspre hotarele Siriei au făcut de s-a omorît preasfinţitul Flavian, lovindu-l acela cu piciorul în pîntece. Deci după ce acestea aşa s-au făcut şi socoteala cea rea a lui Euthie s-a întărit de cel la un gînd cu el Dioscor, silă făcînd acela la iscăliturile hotarului şi strigînd asupra lui cei ce li se făcea silă. După moartea împăratului Teodosie, prin porunca lui Marcian şi a Pucheriei împăraţilor celor noi, s-a adunat în Caledon Sinodul 4 cel vestit, care şi celor rău credincioşilor dat osînda cuviincioasă şi ortodoxia au arătat-o şi întărit-o, legiuind două firi şi a socoti şi a zice drept la Hristos şi după unire.

(15) – Înştiinţarea pe scurt pentru începutul şi urmarea eresului celui spurcat al monoteliţilor. Că precum cel ce a fost începător lui Serghie patriarhul Constantinopolului, scriind către Honorie papa Romei arată, Consta împăratul luptîndu-se asupra Perşilor, după ce au ajuns la ţara Lazilor şi întîlnindu-se cu Cir episcopul cetăţii Fasis l-au întrebat pe el, de se cuvine a zice la Hristos una sau două lucrări. Şi fiindcă acela era la nedumerire, ce să răspundă, i-a poruncit zice împăratul episcopului, să întrebe prin scrisoare pe patriarhul de la Constantinopol, şi era patriarh Serghie acesta. Iar el a răspuns: Că la sfintele Sinoade ecumenice, nici una nici două nu se află zicîndu-se, nici nu este cu putinţă a afla hotar dar pentru această întrebare. Dar pe unii zice din Părinţii cei aleşi îi ştim şi mai mult pe sfîntul Chiril Arhiepiscopul Alexandriei, că în unele din cărţile sale zice o lucrare făcătoare de viaţă a lui Hristos Dumnezeului nostru celui Adevărat. Încă zice, se află şi Mina prea Sfinţitul că în cuvîntul ce l-a zis către Vitalie Papa Romei, cînd a venit în Constantinopol, o lucrare a zis la Hristos. Acestea scriindu-le Serghie, a hotărît şi s-a plecat a zice o lucrare Dumnezeiască bărbătească la Hristos Mîntuitorul nostru, pentru aceea Serghie acele a fost începător eresului Unit la socoteală împreună cu acesta şi cu Cir (care după

aceea a fost Papă al Alexandriei) s-a cunoscut şi Honorie al Romei din scrisorile lui răspunsurile către Serghie acela. După Serghie urmaş cu aceeaşi rea socoteală a fost Pir, care căzînd din scaun, a vorbit în Africa cu Dumnezeiescul Maxim, şi a fost biruit foarte tare, cît a şi mărturisit adevărului, dar n-a rămas în el pînă la sfîrşit. Pentru că iarăşi suindu-se pe scaun, iarăşi a întărit şi eresul. După aceasta a urmat Pavel de o socoteală fiind cu el. Aceasta l-a plecat pe împăratul să dea edict adică o carte împărătească poruncitoare, care poruncea să nu zică nici o lucrare nici două cu număr, ci cum că acelaşi Hristos lucra şi cele Dumnezeieşti şi cele omeneşti cu împărtăşirea celeilalte. Precum Papa Ioan a dogmatisit. Că a fost precum şi mai înainte s-a zis înlăuntru în capitolul 8, apărător prea fierbinte al eresului lui Consta, care pe Martin preasfinţitul Papa Romei sub mari chinuri punîndu-l, l-a trimis în izgonire la Cherson, pentru că sinod mare şi sfînt în Roma adunînd şi edictul l-a defăimat ca pe cel ce era potrivnic lui Hristos şi înşelarea au vădit-o. Încă şi pe Maxim prea sfinţitul tăindu-l lui limba cea prea înţeleaptă şi amar astfel bătîndu-l împreună cu doi ucenici ai lui, în amare izgoniri i-au osîndit. Mai pe urmă monotelit patriarh Petru s-a făcut. Iar după acesta s-au făcut Patriarhi ortodocşi Toma, Ioan şi Constantin preasfinţiţi. Şi după aceştia Gheorghe în zilele căruia s-a făcut sfîntul sinod 6 acumenic, de Constantin Bărbosul nepotul lui Irachie, care sinod a dogmatisit la Hristos Dumnezeu, două Voi fireşti şi două lucrări, punînd sub anatemă pe toţi cei ce s-au zis mai sus încă şi pe Macarie al Antichiei împreună cu ucenicul lui Ştefan, care a fost de faţă la sinod şi a rămas în eres. Ani de la Serghie pînă la Sinod au fost 56.

(16) – Pentru că Discor al Alexandriei s-a caterisit de Sinodul 4, egiptenii mulţime multă deşi nu toţi, mîniindu-se pentru osîndirea episcopului lor, urîciune mare au rămas avînd către sinod, mai pînă la al 6-lea. Şi după urmare de Biserica cea sobornicească se despărţea, dar Chir cel ce a fost episcop al Apofasisul Alexandriei puţin mai înainte de sinodul 6, i-a unit pe ei, care se numeau teodosi aceşti de la Teodosie Alexandrinul monofizitul, cu Biserica ca cea sobornicească. Iar zic aşa fiindcă din înşelare în înşelare i-a aruncat făcîndu-i pe ei să iscălească la mărturisirea monoteliţilor. Iar aceasta semn a arătat-o cuvîntul al dreptei credinţei lor către cele două firi ale lui Hristos.

(17) – Cartea 3, cap. 14 şi 15.

(18) – Cartea 3, cap. 19.

(19) – Pe sfinţita lucrare cea de taină, care s-a făcut în seara joii celei Mari în foişor, înţelege.

(20) – Cu untdelemn sfînt se ungeau toţi şi împăraţii şi preoţii şi proorocii. Şi vei unge pe Elisei fiul lui Safat, în locul tău, prooroc.

ÎNSEMNĂRI OARECARE LA CAPETELE CELE PENTRU DUMNEZEIEŞTILE TAINE

(1) – Şi acestea adică sfîntul Dionisie Aeropagitul în cuvîntul pentru Bisericeasca Ierarhie, cap. 2. Iar sfîntul Maxim tîlcuindu-le zice Bine a arătat că cea dintîi şi mai aleasă micşorare a minţii este dragostea cea către Dumnezeu, şi cum că, ca un început oarecare al dragostei celei către Dumnezeu este zidirea noastră cea Dumnezeiască, adică cea prin Botez a doua naştere, după care începem la aşezarea

Dumnezeiască. Că zidirea noastră cea din sămînţă, măcar deşi de la Dumnezeu ziditorul este, dar este firească iar cea din Botez, Dumnezeiască, că nu este din sîngiuri, nici din poftă bărbătească. Deci precum la naşterea cea firească, trebuie întîi să fia întru fiinţă şi atunci se lucrează cele potrivite şi să pătimească, adică oamenii cele ale sale şi dobitoacele cele cuviincioase. Aşa şi la a doua naştere cea Dumnezeiască a Botezului, trebuie să fie întîi lui Dumnezeu şi atunci se lucrează dragostei lui şi celelalte care privesc către bunavieţuire.

(2) – Trei însemnări avem cu de-adinsul la Dumnezeiescul Botez, curăţire, Naştere, adică a doua naştere şi îngropare. Şi pentru aceasta Dumnezeiasca colimvitră (Cristelniţă) cît către a doua naştere, ţine cuvînt, adică închipuire, de mitră, iar cît către curăţenie, de baie şi de mormînt cît către îngropare. Şi cum că însemnare de naştere are sfîntul Botez, cu întărire hotărăşte Domnul către Nicodim zicînd: „Amin grăiesc ţie, De nu se va naşte cineva din apă şi din Duh, nu va putea să intru întru împărăţia lui Dumnezeu" (Ioan 3,37). Iar cum că de curăţire, adeverează Dumnezeiescul Apostol şi mai întîi de el Proorocul Isaia, unul adică zicînd: Ca s-o sfinţească pe Ea (adică pe Biserică) curăţind-o cu baia apei prin cuvînt. Iar altul ca dinspre faţa Dumnezeului tuturor grăind: Scăldeţi-vă (lisate) şi vă curăţiţi, lepădaţi vicleşugurile de la inimile voastre. Şi de vor fi păcatele voastre ca roşeaţa, ca zăpada le voi albi." Iar cum că acest grai proorocesc s-a zis pentru Dumnezeiescul Botez, arată fericitul Teodorit tîlcuind şi zicînd, că numai darul Botezului poate să lumineze această curăţenia. Iar cum că şi însemnare de îngropare are, arătat iarăşi Dumnezeiescul Apostol învaţă grăind, că, cîţi în Hristos ne-am boteza în moartea Lui ne-am botezat, că ne-am îngropat cu el dimpreună prin botez spre moarte. Şi deci cum că sfîntul Botez are mai cu de-adinsul aceste trei însemnări, arătat s-a făcut din aceste însemnări şi închipuiri sunt de navoie acele trei afundări şi ridicări, şi socoteala cea dreaptă arată, şi Tradiţia cea din început legiuită o mărturiseşte şi Sfinţii Părinţi cel ce s-au scris pentru cel de mîntuire botez o adeverează. Şi socotaala cea dreaptă adică arată, fără de mitră? Cum poate să se scalde după rînduiala proorocului, fără de baie? Cum poate să se îngroape, după învăţătura Apostolului, fără de mormînt acestea, adică mitra, scăldătoarea, mormîntul cum pot să se închipuiască fără de afundări? Pentru aceea dar ca să se nască de a doua oară cel ce se botează, şi născîndu-se să intre întru Împărăţia cerului, după hotărîrea Domnului cea către Nicodim, nevoie este să se boteze cu afundări în colimvitră, care are cuvînt de mitră, ca să se închipuiască în el naşterea cea de a doua. Ca să se scalde cel ce se botează, şi scăldîndu-se să se învrednicească de albimea zăpezii, după cuvîntul cel zis prin proorocul despre faţa Domnului, care numai prin această scăldare făgăduieşte o curăţire ca aceasta, trebuie să se boteze cu afundări în colimvitră, care are cuvînt de baie, ca să se închipuiască în el curăţirea cea ca albimea zăpezii. Că să se îngroape împreună cu Hristos cel ce se botează, şi îngropîndu-se împreună, să şi învieze împreună, după învăţătura Dumnezeiescului Apostol, nevoie este să se boteze cu afundări în colimvitră, care are cuvînt de mormînt, ca să se închipuiască în el îngroparea şi învierea. Că în altfel acestea a se închipui după dreapta socoteală este cu neputinţă. Iar cum că cu Tradiţie din început legiuită sunt date afundările, ca cele ce sunt prea de nevoie, mărturiseşte fericitul Teodorit episcopul Cirului, care a fost în secolul 5 în cuvîntul 4 al povestirii sale celei rele pentru eretici, povestind pentru ereticul Aetie. Că zice că aceste cuvinte:

Acesta şi pe legea Sfîntului Botez cea dintru început predată de la Domnul şi de la Apostoli a răsturnat-o şi arătat împotrivă a legiuit, zicînd că nu se cuvine de trei ori a afunda pe cel ce se botează, nici a face chemarea Treimii, ci odată a boteza în moartea lui Hristos. Şi celelalte ale nebuniei lui. Aceasta zice a răsturnat. Ce a răsturnat? Legea sfîntului Botez, cea dintru început predată, adică prin tradiţie dată. De la cine dată? De la Domnul, şi de la Apostoli. Care a fost legea aceea? De trei ori a afunda pe cel ce se botează şi a face chemarea Treimii. Iată dar că tradiţie este din început dată, de la Domnul şi de la Dumnezeieştii Apostoli cele trei afundări împreună cu chemarea Preasfintei şi celei de o Fiinţă Treimi, ca să se închipuiască la cel ce se botează naşterea cea de a doua şi curăţirea şi îngroparea. Pentru aceea şi a nu se păzi ele, este arătată legiuirea, după asemănarea lui Aetie ereticul, împotriva Domnului nostru şi a sfinşilor lui Apostoli. şi după urmare şi stricare a Tainei şi răsturnare a închipuirilor şi a folosului ei, care este iertarea păcatelor. Iar cum că şi toţi sfinţii şi purtătorii de Dumnezeu Părinţi şi cei vechi şi cei noi, de la înşişi Dumnezeieştii Apostoli pînă la cei mai aproape de noi, cîţi au grăit pentru Taina sfîntului Botez, adeverează afundările, arătat este din cele de Duhul Sfînt insufiate ale lor mărturii şi hotărîri, care sunt acestea: Canonul 8 al Sfinţilor Apostoli: Oricarele episcop sau preot nu va face trei Botezuri ale unei Taine, ci un Botez, care să se dea întru moartea Domnului, să se caterisească. Pentru că n-a zis Domnul întru moartea mea botezaţi ci, „Mergînd învăţaţi, toate neamurile, botezîndu-i pe ei în Numele Tatălui şi al Fiului şi al Sfîntului Duh. Tîlc al lui Zonora. Trei Botezuri zice aici canonul, pe cele trei afundări întru o Taină adică într-un Botez. Într-cît cel ce botează la fiecare afundare să zică un Nume al Sfintei Treimi. Că odată a afunda în sfînta Colimvitră pe cel ce se botează şi în Moartea Domnului a o zice pe acea afundare, este păgînesc lucru şi cel ce aşa se botează să se caterisească. Aşezămîntul acestora Dumnezeieşti Apostoli în cartea 7 cap. 45, scriu: Că cel ce se pogoară în apă. Şi în cartea 3, cap 17: Deci Botezul se dă întru moartea Domnului, iar Apa în locul îngropării. Untul de lemn în locul Sfîntului Duh. Pecetea în locul Crucii. Mirul, întărire a mărturisirii. Afundarea, a muri împreună. Ieşirea din apă, a învia împreună. Sinodul 2 ecumenic legiuind cum se cuvine să primim pe cei ce se întorc de la eres şi vin la Biserica cea sobornicească, în două părţi îi desparte pe ei, pe unii rînduindu-i a se unge cu Mir, iar pe alţii de a se boteza de a doua oară. Şi pentru cei ce adică se botează într-o afundare, porunceşte a se boteza a doua oară, spunîndu-le pe larg şi eresurile lor. Iar pentru noi cei ce se botează în trei afundări, ca cei ce se botează întocmai cu noi, nu socoteşte că se cuvine a se boteza ei de a doua oară, ci după anatema tisirea cea dată în scris a eresului lor, să se ungă cu Mir. Sfîntul Dionisie Aeropagitul cel ce a fost pe vremea sfinţilor Apostoli teologhiseşte: Deci de trei ori pe el (adică pe cel chemat) Arhiereul îl afundă, la cele trei afundări şi ridicări ale celui ce se săvîrşeşte (adică se botează) zicînd pe cele trei Ipostasuri ale Dumnezeieştii Fericiri. şi în alt loc: Potrivit acoperirea cea peste tot cu apă s-a luat la închipuirea morţii şi a nevederii îngropării. Şi iarăşi: Deci pe cel ce cu sfinţenie se botează învăţătura cea închipuitoare cu taină îl învaţă, cum că prin cele trei afundări în apă urmează morţii celei Dumnezeieşti a îngropării celei de trei zile şi trei nopţi a lui Iisus Dătătorului de viaţă. Pe acest loc încă şi Sfîntul Maxim Mărturisitorul învăţîndu-l zice: Vezi... Că afundarea apei bine s-a luat în locul morţii. Şi Gheorghe Pachimer parafrazindu-l scrie: şi de vreme ce trei zile şi trei nopţi a petrecut Iisus Începătorul vieţii în pîntecele

pămîntului, prin cele trei afundări cele trei nopţi le însemnă, iar prin cele trei ridicări, cele trei zile, Sfîntul Chiril al Ierusalimului în învăţăturile sale, şi aici prin închipuire înseamnînd pe îngroparea cea de trei zile a lui Hristos. Că precum Mîntuitorul nostru trei zile şi trei nopţi în pîntecele pămîntului a făcut: Aşa şi voi întru ridicarea (adică din apă) cea dintîi, aţi urmat zilei celei dintîi în pămînt a lui Hristos, iar întru afundarea nopţii, şi iarăşi: Precum Iisus păcatele a toată lumea luîndu-le asupră a murit, ca omorînd păcatul să te învieze pe tine întru dreptate, aşa şi tu pogorîndu-te în apă şi oarecum îngropîndu-se împreună, precum acela în piatră, te scoli întru înnoirea vieţii umblînd. Şi iarăşi la sfînta Colimvitră a Dumnezeiescului Botez vă povăţuiaţi, precum Hristos de la Cruce la mormîntul cel era înainte. Şi iarăşi: Precum Hristos în rîul Iordanului scăldîndu-se şi din luminile Dumnezeirii dînd apelor, a ieşit dintr-însele, şi venire fiinţească a Duhului Sfînt peste el s-a făcut, peste cel asemenea odihnindu-se cel asemenea: Aşa şi vouă ieşind din colimvitră sfintelor Ape vi s-a dat ungerea cea închipuitoare a aceleia cu care s-a uns Hristos, Sfîntul Atanasie cel mult pătimitor tîlcuind cuvîntul apostolului ce zice: Că de suntem împreună sădiţi după asemănarea morţii lui. Împreună sădiţi suntem, adică părtaşi. Precum Trupul Stăpînului îngropîndu-se în pămînt, a răsărit mîntuirea lumii aşa şi trupul nostru îngropîndu-se în Botez, ne-a răsărit dreptate nouă. Iar asemănarea aşa este: Precum Hristos a murit şi a treia zi a înviat, aşa şi noi în Botez murind înviem. Că a se afunda pruncul în colimvitră de trei ori şi a ieşi, aceasta înseamnă pe moartea şi pe învierea cea de a treia zi a lui Hristos. Sfîntul Vasile cel Mare: Deci în trei afundări şi întocmai la număr chemări se săvîrşeşte Taina Botezului. Ca şi chipul morţii să se închipuiască, şi cu tradiţia cunoştintei de Dumnezeu sufletele să ne luminăm, cei ce ne botezăm. Şi în alt loc: Unul îl ştim pe Botezul cel mîntuitor, pentru că una este moartea cea pentru lume şi una Învierea cea din morţi, a cărora închipuire este Botezul. Şi iarăşi: Cum dar vom face pogorîrea în iad? urmînd îngropării lui Hristos. Pentru că oarecum se îngroapă în apă trupurile celor ce se botează. Şi mai jos: Deci apa dă închipuirea morţii, iar Duhul sloboade Puterea cea făcătoare de viaţă. Şi sfîntul Grigorie Teologul la cuvîntul cel pentru Botez: Să ne îngropăm dar împreună cu Hristos prin Botez, ca să şi înviem împreună, să ne pogorîm împreună (adică în apă) ca să ne şi înălţăm împreună. Sfîntul Grigorie de Nissa la cuvîntul cel de învăţătură: Iar pogorîrea în apă, şi de trei ori a intra omul în ea, altă taină cuprinde... Şi iarăşi: Deci Dumnezeu şi Mîntuitorul nostru împlinind rînduiala cea pentru noi, a intrat sub stihia cea de a patra, care este pămîntul, iar noi Botez luînd spre urmarea Domnului şi Învăţătorului şi Stăpînului nostru, în pămînt nu ne îngropăm, ci sub stihia cea de aproape de pămînt, care este apa pogorîndu-ne, în aceea ne ascundem precum Mîntuitorul în pămînt şi de trei ori aceasta făcînd, pe darul Învierii celei de a treia zi întru noi îl închipuim. Sfîntul Ioan Gură de Aur: Cuvîntul 24 la Ioan. Care este cuvîntul Botezului? Dumnezeieşti semne se săvîrşesc la dînsul, mormînt şi moarte şi Înviere şi Viaţă, şi acestea toate împreună se fac. Căci ca într-un mormînt în apă afundîndu-ne de trei ori noi capetele, se îngroapă omul cel vechi şi afundîndu-se jos, se ascunde cu totului tot. Apoi ridicîndu-ne noi, iese cel nou iarăşi. Şi iarăşi cuvînt 40 la Trimiterea 1 către Corinteni: Ceea ce este mitra la pruncul cel din pîntece, aceasta puieşte. Sfîntul Ioan Damaschin. Că prin cele trei afundări, pe cel trei zile ale îngropării Domnului le însemnează Botezul. Şi Sfîntul Teofilact la Ioan cap. 3. Că ale îngropării şi ale Învierii semne, şi chip în apa aceasta se săvîrşesc. Cele trei

afundări sunt semne ale îngropării celei de trei zile, apoi iese omul, precum Domnul, mai strălucită şi mai luminoasă purtînd haina nestricăciunii, şi stricăciunea în apă afundînd-o. *Din toate acestea ce s-au zis, se încheie, că la această Dumnezeiască* Taină a sfîntului şi celui de mîntuire Botez, după socoteala cea dreaptă şi după tradiţia cea dintru început dată de la Mîntuitorul nostru şi de la Dumnezeieştii lui Apostoli şi după mărturiile şi hotărîrile purtătorilor de Dumnezeu Părinţi, de nevoie se cer şi netrecute sunt cele trei afundări şi ridicări, ca să se închipuiască la cel ce se botează naşterea cea de-a doua, curăţirea şi îngroparea, însemnările cele mai cu de-adinsul ale Botezului. Iar a doua, că botezul acela, de se cuvine a-l şi numi botez, iar nu mai bine mînzolire, care se face cu stropire sau cu turnare, este scornire şi îndemnarea şi meşteşugirea vrăjmaşului mîntuirii noastre şi arătată legiuire împotriva Domnului nostru şi a sfinţilor Apostoli şi a purtătorilor de Dumnezeu Părinţi şi ca cel ce este aşa, după urmare este lipsit precum de închipuiri aşa şi de tot darul şi folosul şi sfinţirea. Iar de zic latinii cei stropiţi şi apărători ai stropirii că prin chemările Sfintei Treimi, acea stropire dătătoare de dar, aceasta este ţesutură de păianjen, şi pentru aceea nu le va fi lor spre haină de mîntuire. Că am văzut mai sus cu Sfîntul Dionisie Aeropagitul, cu sfîntul Vasile cel Mare şi cu fericitul Teodorit, că la lucrarea Botezului amîndouă trebuie să urmeze şi afundările şi chemările. Şi precum nu sunt de-ajuns afundările fără de chemări, aşa nici chemările fără de afundări. Că unul zice: Că de trei ori pe el Arhiereul îl afundă la cele trei afundări şi ridicări ale celui ce se săvîrşeşte zicînd pe cele trei Ipostasuri ale Dumnezeieştii Fericiri. Iar altul: Că în trei afundări şi întocmai la număr chemări se săvîrşeşte Taina Botezului. Iar fericitul Teodorit: Că Tradiţia cea dintru început era, de trei ori a afunda şi chemarea Treimii se face. Iar de pun şi iarăşi înainte ceea ce spune sfîntul Luca la Fapte cap. 2, Cum că stînd Petru cu cei 11 ucenici, şi-a ridicat glasul său către mulţimea ceea ce se adunase iar aceia bucuros primind cuvîntul lui s-au botezat şi s-au adaos în ziua aceea, suflete ca la trei mii, şi dintru aceasta fac ei socoteală că prin stropire s-ar fi botezat, că n-ar fi fost el singur de-ajuns să boteze atîta de mulţi. şi aceasta este toiag de trestie, de care sprijinindu-se adînc se aruncă. Că aceasta este semuire deşartă şi cu greşeală. Apoi a lăsa cele de Domnul şi de sfinţii Apostoli legiuite şi de purtătorii de Dumnezeu Părinţi mărturisite şi adeverite şi a umbla după semuiri deşarte şi fără de nici o temelie, nu este lucru al celor ce se ţin de adevăr, ci al celor ce sunt plini de duhul înşelăciunii. Nu este al celor ce întru smerenia cugetului se grijesc cum să nu se scape de iertarea păcatelor şi de viaţa cea veşnică, ci al celor ce pentru mîndria lor se bucură de scornituri, la care foarte bine se potriveşte cuvîntul Dumnezeiescului Apostol: Că precum n-au judecat a-l avea pe Dumnezeu întru cunoştiinţă, i-a dat pe ei Dumnezeu în minte nepricepută a face cele ce nu se cade. Iar cum că este semuire deşartă şi greşită, arătat este din multe.

(1) – că nu zice Sf. Luca cum că s-au stropit, precum zice Sf. Apostol Pavel la Evrei 9, pentru Moisi că luînd sînge de viţei şi de ţapi cu apă, şi cartea şi tot poporul l-a stropit. Ci cum că s-a botezat.

(2) – că nu zice cum că Petru i-a botezat, ci simplu cum că s-au botezat, iar de cine s-au botezat, arătat că de Petru şi de cei ce erau împreună cu Petru, care erau ca la 120 de nume, pe care înălţîndu-se Hristos i-a lăsat creştini pe pămînt. Că măcar că în vorbă către cei ce vom face bărbaţi fraţi, numai sfîntul Petru grăieşte, gură a tuturor făcîndu-se, dar la lucrul botezului toţi lucrau. Şi după cum obişnuiau atunci de botezau

la rîuri şi izvoare şi lacuri şi scăldătoare (iar scăldătoare înţelege-le pe cele ale Oilor sau Siloam) atîţia fiind ei, nu numai trei mii, ci mult mai mulţi ar fi putut să boteze.

(3) – *Fiindcă apostolii şi ei au fost botezaţi de Ioan în deosebite vremi, mai* înainte de a fi ucenici ai lui Hristos, şi pe alţii i-au botezat cu acelaşi Botez mai pe urmă fiind împreună cu Hristos, precum Sf. Evanghelist Ioan spune în cap. 3 şi mai mult în al patrulea zicînd: Deci a înţeles Domnul că au auzit fariseii că Iisus mai mulţi ucenici face şi botează decît Ioan, măcar că Însuşi Iisus nu boteza, ci ucenicii lui, a lăsat pămîntul Iudeii şi s-a dus iarăşi în Galileia. Pentru aceasta nepotrivit lucru este şi cu totul de necrezut că îndată să fi lăsat ei Botezul acela şi să fi întrebuinţat stropirea, botez mincinos.

(4) – Că nici în altă parte în alte locuri unde se aduce că au botezat Apostolii nu se socoteşte stropire. Că zice sfîntul Luca la Fapte 8, că sfîntul apostol Filip l-a botezat pe famenul, dar s-a pogorît, zice, amîndoi în apă şi Filip şi famenul, şi l-au botezat pe el, şi dacă au ieşit din apă, Duhul Domnului l-a răpit pe Filip şi nu l-a văzut. Deci dacă ar fi întrebuinţat sfinţii Apostoli stropire, ce trebuinţă era să aştepte să vie la apă şi să se pogoare în apă şi să iasă din apă? Că trebuia să fi avut la căruţă puţină apă cît pentru stropit. Însă aici că precum Sfîntul Luca zice pentru Filip şi famenul: şi dacă au ieşit (amîndoi) din apă, Duhul Domnului l-a răpit pe Filip, aşa sfîntul Marcu cap. 1 pentru sfîntul Ioan: Şi îndată ieşind din apă a văzut cerurile deschise. De unde arătat se cunoaşte, că de aceeaşi urmare a lui Ioan cît pentru apă, se ţineau la Botez sfinţii Apostoli. Istoriceşte încă acestaşi la capitolul 18, pentru sfinţii Apostoli Pavel şi Barnaba, că în Filipi ieşind afară din cetate lîngă rîu pentru rugăciune au botezat o femeie cu numele Lidia vînzătoare de porfiră împreună cu casa ei, a cărei inimă a deschis-o Domnul ca să ia aminte la cele ce le zicea Pavel, dar dacă s-a botezat, zice, i-a rugat să intre în casa ei şi să rămîie şi i-a silit. Dar care unde s-a botezat? Arătat că în rîu, iar în rîu botezîndu-se, fără de îndoială este că cu afundări, că de întrebuinţau sfinţii Apostoli stropire, ce nevoie îi era femeii întîi să se boteze apoi să-i silească să intre în casă, putea să-i ducă acasă şi acolo s-o stropească şi pe ea şi pe casa ei. La fel în aceeaşi cetate l-au botezat şi pe temnicer, care scoţîndu-i pe apostoli afară din temniţă, şi luîndu-i pe ei în acel ceas al nopţii i-a spălat de răni şi s-au botezat el şi ai lui toţi îndată, şi ducîndu-i pe ei în casa le-a pus lor masa, şi s-au bucurat cu toată casa, crezînd lui Dumnezeu. Unde i-a dus şi s-au botezat? Că din temniţă i-a scos afară, acasă i-a dus pe urmă, arătat că la rîu ducîndu-i, acolo şi pe Apostoli i-au spălat şi ei s-au botezat, apoi acasă venind le-a pus masa. Nicăieri dar nu se socoteşte stropire, ci dimpotrivă mai vîrtos şi de la locurile pe la care obişnuiau a boteza tot afundări se cunoaşte că întrebuinţa, precum şi în canoane au lăsat şi cu tradiţie au învăţat.

(5) – La Dumnezeiescul Apostol Pavel scriind către Evrei face şi deosebire între stropire şi între scăldare, învăţîndu-ne ce fel se cuvine să ne stropim şi ce fel să ne scăldăm. Că zice la cap. 10, să ne apropiem (adică la credinţă) cu inimă adevărată întru plinirea credinţei, fiind stropiţi la inimă de ştiinţa cea rea. Şi scăldaţi (lalimeni) la trup cu apă curată, să ţinem mărturisirea nădejdii nesmintită. Adică să ne apropiem de credinţă fiind stropiţi nu la trup, precum mai demult la evrei şi acum la latini, că aceasta cum că nici o iertare de păcate nu lucra, zice fericitul Teodorit în tîlcuirea la psalmul 50, cu lesnire este a cunoaşte din cărţile lui Moise. Că pe ucigătorul de om şi pe

tîlharul cel de muncă străină, nu cu stropiri legea îl curăţea, ci sub pedepsele cele mai de pe urmă îl punea. Ci la suflet, cu darul Duhului. Să ţinem mărturisirea nădejdii nesmintită, fiind scăldaţi la trup cu apă curată, adică cu cea a Botezului. Că măcar că Darul Duhului cel din baie, zice Sfîntul Teofilact tîlcuind acest loc şi sufletele le curăţeşte, însă a unit aici Pavel ceea ce se vede cu ceea ce nu se vede. Fiindcă şi la însăşi trebuinţa botezului pentru trup se ia apa. Că îndoiţi fiind noi, îndoită este şi curăţirea. Deci de ar fi întrebuinţat sfîntul Apostol stropirea la Botez, nicidecum n-ar fi făcut această deosebire, nici n-ar fi pomenit de scăldare, iar acum aşa scriind, se arată că n-a ştiut sfîntul de stropire la botez ci scăldare în apă.

(6) – Şi cea mai apoi de toate; că sfîntul Ioan Gură de Aur tîlcuitorul cel de Dumnezeu insuflat al Dumnezeieştii Scripturi lîngă afundări precum mai sus am văzut şi la Vol. 5 în cuvîntul cel împotriva celor ce se îmbată la Înviere. Făcînd asemănare între scăldătoarea Oilor şi între a Botezului, atîta de curat ne arată cum că în scăldătoare botezau cei de atunci, iar nu cu stropire, cît numai nu ne pune scăldătoarea înaintea ochilor. Că zice: Pentru aceasta acolo după cel dintîi cel de al doilea pogorîndu-se nu se vindeca, că Iudeilor se da Darul, celor neputincioşi, celor săraci. Iar aici după cel dintîi cel de al doilea, după cel de al doilea cel de al treilea, după cel de al treilea cel de al patrulea, măcar, zice, măcar 20, măcar o sută, măcar mii, măcar toată lumea de o vei băga în scăldătoare nu se cheltuieşte Darul, nu se împuţinează Harul, nu se întină apele. Nou este chipul curăţeniei. Că nu este trupesc. Că la trupuri cînd apele mai mulţi spală, primesc mai multă întinăciune. Iar aici pe cît mai mulţi se spală, pe atîta mai curate se fac. Nicidecum dar de ar fi socotit cum că sfinţii Apostoli ar fi întrebuinţat la Botez stropire, precum îi asupresc latinii, n-ar fi vorbit aşa de lămurit pentru scăldătoare. Că măcar toată lumea, zice, de o vei băga în scăldătoare, iar nu de o vei stropi. Şi iarăşi: Că apele cele din scăldătoare adică, pe cît mai mulţi spală, pe atîta mai curate se fac. Care aceasta la stropire este cu neputinţă. Că unde pot latinii să strîngă stropiturile de pe fruntea unuia şi să mai stropească măcar pe altul, nu zece sau o sută sau toată lumea, precum zice sfîntul. Deşartă dar şi nefolositoare, cu greşală şi fără de nici o înţelegere dinspre toate părţile se cunoaşte această semuire a latinilor pentru stropire, pe care fără de nici o întărire se întăresc, ci numai înfiinţînd cele neînfiinţate, ca să-şi apere scornirea lor cea prin şoptirea vrăjmaşului scornită spre vătămarea şi pierzarea sufletelor lor. Ci noi lăsîndu-i pe ei să se bucure după întunecata, precum zice dumnezeiesoul Appstol şi neînţelegătoarea lor inimă de cele de suflet pierzătoare ale lor scorniri, să ne ţinem de aşezămînturile sfinţilor Părinţi, care toţi învaţă de afundări, precum mai sus am văzut, ca să se închipuiască la cel ce se botează însemnările cele Dumnezeieşti ale Botezului, care atîta sunt de nevoie, cît a mers sfîntul episcop Petru în casa lui Corneliu, şi după vărsarea Preasfîntului Duh, care s-a făcut peste cei ce s-au adunat, întocmai ca şi peste Apostoli, tot a poruncit să se boteze. Ca precum zice sfîntul Teofilact: Să se săvîrşească acele semne dumnezeieşti, Mormîntul, Moartea, Învierea şi Viaţa care şi mai sus s-a zis. Pentru aceea toţi, pentru că toţi suntem datori a apăra ortodoxia, şi cele ale ortodoxiei, iar mai vîrtos preoţii trebuie să aibă multă purtare de grijă pentru afundări ca să nu strice o taină mare şi Dumnezeiască precum aceasta, botezînd cumva cu turnare pentru nebăgare de seamă şi datoria unora, care grăiesc din pîntecele lor cele necuvioase, pe care foarte se potriveşte cuvîntul Proorocului: Spusu-mi-au mie călcătorii de lege

bîrfeli, dar nu sunt ca Legea Ta Doamne. Sau prin vase mici în care să nu încapă pruncul trupul lui, pentru vreun obicei rău, care pentru neluare aminte a intrat şi pe cel ce se botează să-l lipsească de Dumnezeieştile semne şi închipuiri, şi ei şi sub dare de seamă înfricoşată să rămîie şi osînda canonului 50 al sfinţilor Apostoli care zice: Oricarele episcop sau Preot nu va face trei botezuri, adică trei afundări, a unei taine a Botezului şi celelalte... să se caterisească. Adică să i se ia darul Preoţiei. Şi moştenitori anatemi de la Sinodul 7 să se facă. Că oricine zice tradiţie scrisă sau nescrisă a Bisericii va lepăda, să fie anatema. Că luminat este precum s-a arătat, că afară de tradiţia ce în scris am luat ca să fie botezul cu acoperire de apă peste tot este cel ce în altfel oricum se face.

(3) – Dar de vei fi la îndoială, de vreme ce evanghelia zice, Botezîndu-i şi celelalte, iar la Fapte, să se boteze fiecare din voi. Nici o deosebire nu dar a zice Botezătorul, botez eu pe robul lui Dumnezeu, şi botează-se robul lui Dumnezeu. Ci multă este deosebirea, că aceea, botez eu, o arată numai pe pricina cea Stăpînitoare. Iar preotul după Gură de Aur (Cuv. 75 la Ioan) numai o împrumută pe limba sa şi întinde mîna sa, iar darul este, zice cel ce lucrează toate. Şi nu numai Preotul, ci nici Înger sau Arhanghel nu poate lucra ceva la cele ce se dau de la Dumnezeu, ci Tatăl şi Fiul şi Sfîntul Duh le face toate. Căci cînd vei vedea zice (Cuv. 51, la Matei) pe Preot dîndu-ţi ţie nu socoţi cum că preotul face aceasta, ci cum că Mîna lui Hristos este ceea ce se întinde. Că precum cînd botează, nu el te botează, ci Dumnezeu este cel ce te ţine de cap cu Putere nevăzută. Şi nici înger nici arhanghel, nici altcineva nu îndrăzneşte să se apropie şi să se atingă: Aşa şi acum. Căci cînd numai Dumnezeu naşte, al lui numai este darul. Toate, zice, (Cuv. 20, la 2 Tim) sunt ale Darului. A preotului este numai a deschide gura, iar toate Dumnezeu le lucrează. Semn numai plineşte acesta. Precum şi prin Ioan Duhul pe care el nu-l avea s-a pogorît. Pentru aceasta şi mulţi preoţi zice (Vol. 7, cuv. 61) păcătoşi fiind, aduc darurile şi nu se întoarce de către dînşii Dumnezeu, ci prin Duhul Sfînt sfinţeşte cele ce sunt puse de faţă. Că Preotul, zice (Vol. 7, Cuv. 78) Botezînd, şi aducînd Jertfa cea fără de Sînge, mîinile le împrumută la ceea ce zace de faţă, iar Duhul Sfînt pe acestea le sfinţeşte şi le măreşte. Că cela ce a sfinţit ceea ce le-a dat ucenicilor, acestaşi, şi pe aceasta, zice, o sfinţeşte. (Cuv. 2, la 2 Tim. şi 8 la 1 Cor şi 24 la Ioan). Că deşi om este, zice, cel de faţă, dar nimic nu lucrează el la cele ce stau de faţă, ci la Dumnezeu este cel ce lucrează prin el. Că nici Preotul este, şi pe aceasta o sfinţeşte, singur numai cel ce se atinge de cap, ci şi Dreapta lui Hristos. Şi aceasta se arată şi din însăşi graiurile celui ce botează. Că nu zice botez eu pe cutare, ci botează-te cutare. Arătînd că el numai slujitor se face al Darului şi mîna sa o întinde, iar cel ce toate le plineşte este Tatăl şi Fiul şi Duhul Sfînt. Că nebunesc lucru este, zice şi sfîntul Chiril al Alexandriei (La Anticritica împotriva lui Nestorie cap. 3) a socoti cum că este lucru al omenirii a putea a boteza pe cei credincioşi cu Duh Sfînt. Căci cum cel mai mic va dărui împărtăşirea celui fără de asemănare mai mare? Pentru acestea dar Preotul Organ fiind al Darului, nu zice, eu Botez, ci botează-se robul lui Dumnezeu, de Sfînta Treime adică prin Mine. Care acestea amîndouă şi cea Stăpînitoare,pricină zic şi cea Organicească, nu se poate să se arate în cuvîntul acela, botez eu. Că însuşi Hristos este cel ce botează cu Duhul Sfînt după Ioan. (Mt.3, Ioan, 1). Pentru aceasta preotul nu zice botez eu, ci botează-se robul lui Dumnezeu, de Hristos adică cel ce boteză cu Duh Sfînt. Pentru aceea Vasile cel Mare zice: (cap. 29, pentru

Duhul) ca o moştenire părintească pe glasul acesta îl păzesc, luîndu-l de la bărbat prin care m-am şi botezat şi la slujba Bisericii m-am suit. Şi Gură de Aur (Cuv. 3, Pentru Preoţie) prin aceştia, zice, ne îmbrăcăm întru Hristos nu de aceştia. Asemenea Domnul poruncind în a lui pomenire a face, ceea ce el a făcut, nimeni din cei lucrători de cele sfinte îndrăzneşte a zice, eu fac, ci, fă Pîinea aceasta şi celelalte, încă şi poruncind, iar mai vîrtos şi stăpînirea dînd, că oricîte vor lega şi vor dezlega, să fie legate şi dezlegate, Iacob fratele lui Dumnezeu şi cei de pe urmă pe rînd şi Gură de Aur, nicăiri nu se văd zicînd cu stăpînire, te leg, sau te dezleg, ci cu rugăminte, Doamne dezleagă. Şi aşa dar după dreapta socoteală nicidecum nu poate să se zică la Botez, eu botez, ci botează-se robul lui Dumnezeu.

(4) – Fiindcă acestea erau daruri care cu mintea se înţelegeau, adică cele ce nu se vedeau, pentru aceasta urma de demult celor ce se botezau semne ale Dumnezeieştii Puteri, ca cei ce erau încă necredincioşi văzînd, la credinţă să se tragă, crezînd că cei ce se botează, se învrednicesc de oarecare daruri nevăzute şi pentru aceasta pot să lucreze unele ca acestea.

(5) – Începător al Dumnezeirii se zice, ca cel ce este pricină şi începătorie acelor ce se zic Dumnezei, a Îngerilor zic şi a oamenilor celor drepţi. Sf. Maxim.

(6) – Adică celor ce se aseamănă cu Dumnezeu, pe cît este cu putinţă.

(7) – Că se sfinţeşte nu cel spurcat încă, ci cel curăţit prin Sfîntul Botez. Chiril al Alexandriei la Sirah la cap. 1 al Ieşirii.

(8) – Trebuie a şti că a zice cum că numai Arhiereul poate să ungă cu Mir, miroase a socoteală papistăşească după epistola cea de obşte a lui Fotie cap. 7. Că Preotul ce săvîrşeşte Tainele cele mari, Botezul zic, şi lucrarea cea sfîntă a Trupului şi Sîngelui Stăpînului, cum nu va unge şi cu Mir pe cel ce prin Botez, şi prin Jertfa cea fără de Sînge l-a sfinţit? Şi iarăşi după Dumnezeiescul Hristotom: Cel ce unge pe cel mult mai sfînt decît Vasele cele sfinţite, cum nu le va unge el şi pe Vasele ce sfinţite? Că Dumnezeiasca Tradiţie şi după Sf. Dionisie Aeropagitul (La Ierarhia Bisericească cap. 5) i-a dat ierarhului săvîrşirea Dumnezeiescului Mir untdelemn cu Dumnezeiasca Poruncă din multe materii aromate de Moisi făcut, dar deosebit şi cu puterea şi cu ungerea. Că numai din poruncă, iar nu şi cu lucrare sfîntă era făcut. Şi se ungea cu el, şi Cortul tot şi cele din el toate, şi Preoţii spre a lucra cele Preoţeşti şi vremea trecînd şi Prooroci şi Împăraţii, dar nu tot poporul. Iar pe noi pe toţi şi pe bărbaţi şi pe femei cu această Dumnezeiască ungere ne săvîrşeşte Dumnezeul tuturor (că în Hristos Iisus nu este parte bărbătească şi femeiască după Dumnezeiescul Apostol) făcîndu-ne pe noi împăraţi şi Preoţi, după Dumnezeiescul Ioan al Apocalipsului, aceea ca să împărăţim peste patimile cele dintru noi, iar aceasta ca să aducem lui jertfă de laudă.

(10) – Sfîntul Vasile cel Mare în cuvîntul întîi pentru Botez zice, că cel ce se naşte de a doua oară prin Botez, trebuie de aici să se hrănească cu împărtăşirea Dumnezeieştilor Taine. Asemenea şi sfîntul Chiril al Ierusalimului în cuvîntul 18 cap. 32. Trebuie de la Botez să se apropie la sfîntul Jertfelnic al lui Dumnezeu şi să primească cele de acolo duhovniceşti şi Cereşti Taine. Din care acestea să încheie că şi însăşi pruncii după ce se botează, îndată trebuie să se hrănească cu Tainele. Că nici nu sunt ei supuşi atunci sub învinuirea de nevrednicie, ca să se şi ispitească mai înainte pe sineşi fiecare din ei, precum bîrfesc latinii, apoi aşa să se împărtăşească cu Tainele. Ci mai vîrtos fiindcă prin Botez lămurit pe sineşi s-au făcut, fără de osîndă

negreşit se va împărtăşi cu Tainele. Că acel cuvînt să se ispitească nimic alt nu însemnează, fără numai lămurit şi vrednic de primit Tainele pe sineşi să se facă. Nici iarăşi pentru că nu socoteşte şi nu deosebeşte Trupul şi Sîngele Domnului, judecată lui şi mănîncă şi bea. De vreme ce nici pe Dumnezeiescul Botez nu poate să-l socotească şi să-l deosebească din celelalte botezuri. Ci precum nu se botează spre judecată luişi. Că precum s-a zis: Cel ce va crede şi se va boteza, mîntui-se-va (Mc.16) şi, Pocăiţi-vă şi să se boteze fiecare dintru voi (Fapte 2). Aşa s-a zis, şi să se ispitească omul pe sineşi, pentru aceasta nu se cuvine să se împărtăşească cu Tainele, aşadar nu se cuvine nici să se boteze, pentru că nu pot ei nici să creadă sau să se pocăiască. Dar şi neputînd ei să creadă sau să se pocăiască, se botează. Aşadar şi neputînd ei să se ispitească pe sineşi, trebuie să se împărtăşească cu Tainele. Căci Hristos zicînd: De nu veţi mînca Trupul Omului şi celelalte (Ioan 6) şi, Luaţi mîncaţi, şi Beţi toţi şi celelalte, nu hotărît numai către cei ce erau de faţă atunci grăia, ci şi către toţi cei ce pe urmă vor crede în El. Că cel ce mă mănîncă pe Mine, zice de obşte şi nehotărît, şi iarăşi, Cel ce mănîncă Trupul Meu şi bea sîngele Meu. Şi, de va mînca cineva din Pîinea aceasta, va fi viu în veci. Încă şi Pîinea care eu o voi da, Trupul Meu este, pe care eu îl voi da pentru viaţa lumii, nu numai pentru cei ce erau de faţă atunci. Că spre mîntuire de nevoie este precum Botezul aşa şi Euharistia la cei ce sunt afară de vreo întîmplare. Că de nu veţi mînca zice, Trupul Fiului Omului, şi celelalte. Încă cum că şi pruncul după ce se botează, trebuie să se împărtăşească cu Tainele, mărturisesc Clement al Romei cel întîi în cartea 8 capitolul 20. A rînduielilor Apostoleşti, după văduve mai înainte de tot poporul aducînd pe copii la împărtăşire. Sfîntul Mucenic Ciprian în cartea a 5-a pentru cei căzuţi. Aducînd pe diaconul că turna în gura unui copil de ţîţă din sfîntul Potir. Încă şi sfîntul Dionisie cap. 7, la Bisericeasca Ierarhie, aduce şi pe copiii cei ce nu pot să priceapă cele Dumnezeieşti, cum că se fac părtaşi şi a sfintei naşteri şi ai preasfinţitelor închipuiri ale Dumnezeieştii Împărtăşanii. Paulin preasfinţitul în epistola cea către Sever fratele său latineşte prin stihuri. Inochentie al Romei cel întîi în Epistola cea către sinodul miletinesc. Augustin în epistola 93 cea împotriva lui Iulian pelagianul şi în epistola 24 către Bonifatie. Şi în cartea 1 pentru plata păcatelor cap. 20 şi 24. Şi în epistola 47 cea către Vitalie şi în altele multe. Sinod la latini în Tolet al unsprăzecelea în capitolul 1 şi 2, Teletinesc în cap. 2, sinod în Matisconi în vremea lui Pelaghie Papa Romei la anul 590 cap. 6. Grigorie Rufenic sau Tironic cartea 1, pentru slava mucenicilor cap. 18. Evegrie la Bisericeasca istorie cartea 4, cap. 35. Nichifor în cartea 17, cap. 25. Alcuin ucenicul lui Beda şi dascălul lui Carol celui Mare în cartea cea pentru sfintele Slujbe în capitolul cel pentru Sîmbăta cea Mare. Ghenadie Masilicusus pentru Bisericeştile Dogme cap. 52, Ugon cel ce se zice de la sf. Victor pentru Taine în cartea 1 cap. 8. Socotind cu cuviinţă ca cu degetul în chipul cel al Sîngelui să se dea Taina la pruncii cei ce încă sugători.

(11) – Potrivit la apolinaristieni. Pentru că socoteau aceia, cum că Domnul a luat trup fără de suflet cuvîntător.

(12) – Unul a zis lucrările cele Dumnezeieşti ce erau să fie, iar altul le-a săvîrşit. Pentru Bisericeasca Istorie, cap. 3.

(13) – De multe ori aici în Vlahodogdania se întîmplă de se află şi chemaţi, care vin la ortodoxie din alte neamuri şi de la alte credinţe. Dar nu mai puţin chemaţi sunt şi pruncii, care se gătesc de părinţii lor spre luminare. Şi pentru aceasta urmează

să se citească ecteniile cele pentru cei chemați, nu numai pentru păzirea rînduielii celei vechi, ci mult mai vîrtos pentru folosul acelora, pentru care s-au și așezat ele și s-au păzit de sfinții Părinți.

(14) – Sfîntul Simeon al Tesalonicului la a doua Venire tîlcuiește pe Vohodul cel Mare acesta. Iar alții au zis că însemnează pe intrarea Domnului cea din Betania în Ierusalim, cînd mulți din popor ca pe un Biruitor al morții cu stîlpări și cu ramuri l-au întîmpinat pe el, Osana fiului lui David strigînd.

(15) – Acestea cuvinte ale Domnului, Luați mîncați și celelalte și, Beți dintru acesta toți și celelalte se zic cu adevărat de preotul cu glas, dar ele nu sunt singure, ci se țin de cele mai de sus ale arătării Tainei, grăindu-se de preotul cu chip de povestire către părintele cel fără de început. Căci zice: Care venind și toată rînduiala cea pentru noi plinind, în noaptea în care a fost vîndut, mai vîrtos însuși pe sine s-a dat pentru viața lumii, luînd pîine în sfintele sale și prea Curatele și fără de prihană Mîini, mulțumind, și Binecuvîntînd, Sfințind și frigînd, a dat sfinților săi ucenici și Apostoli, zicînd: Luați mîncați și celelalte, la fel și Paharul după Cină zicînd Beți dintru acesta toți și celelalte și așa și ca despre fața Domnului să zic, și la cele ce în seara Joii luînd Domnul Taina a învățat, să dau. Că de ar fi fost singure și nu s-ar fi ținut de cele de mai sus, s-ar fi dat sau către cele ce sunt puse înainte pe Sfînta Masă, care încă nu sunt prefăcute și de aici ar fi fost de prisosit cea pe urmă săvîrșitoare chemare a prea Sfîntului Duh, sau și către însuși trupul și sîngele preotului, de la cere se zic. Din care una este păgînească, iar alta tradiției celei evangheliceşti și Apostolești potrivnică și cu totul latinească. Că nici una din Taine nu se săvîrșește binecuvîntîndu-se cu graiurile Scripturii, cu cele ale chemării. Pentru aceea se sfințesc cele puse înainte nu numai cu cuvîntul lui Dumnezeu, ci și cu rugăciune, după Apostolul (1. Tim. 4) și după marele Vasile (cap. 27, pentru Duhul) și după Grigorie de Nissa (Cuv. de învățătură cap. 37). De vreme ce și cuvîntul acela, odată fiind zis, „Creșteți și vă înmulțiți" totdeauna se face, cu lucrul împuternicind firea noastră spre facerea de copii, dar dacă și Adam n-ar fi cunoscut pe Eva femeia sa, n-ar fi făcut firea copii. La fel și acela, „Să răsară pămîntul" odată fiind zis, totdeauna împuternicește firea pămîntului spre odrăslire și aducerea de roade. Dar dacă și noi nu-l vom lucra, roadă nu putem lua. Că la început, zice sfîntul Ioan Gură de Aur (la cuvîntul ce zice: Spuneți închinăciune Priscilei și Acvilei. Vol. I, cuv. 17, și Cuv. 7, la cea către Tesaloniceni) ca să-și arate Dumnezeu puterea sa, a făcut ca toate să răsară fără de arătură de plug, și de nimic alta n-a avut trebuință pămîntul spre împreună lucrare. Că i-a fost de-ajuns lui în locul tuturor, cuvîntul acela. Iar pe urmă, zice, nu așa, ci a poruncit să răsară din pămînt și prin a noastră împreună lucrare. Deci de vreme ce și cuvîntul Evangheliei lucrează ca și al Facerii deci dar și acesta, nu singur, ci prin a noastră împreună lucrare, adică prin cuvintele chemării, după sfîntul Vasile, precum s-a zis, le preface cele puse înainte. Iar graiul acela grecesc – METARISTMISI (care românește tîlcuindu-se, va să zică, așază, pune la rînduială) al sfîntului Ioan Gură de Aur (La vînzarea Iudei, Vol. 5, cuv. 32) zice oarecare Dascăl înțelept al Bisericii Răsăritului, că aici nu înseamnă a preface, ci a așeza spre prefacere. Că pe cuvîntul Evangheliei, Luați Mîncați și celelalte care așează spre prefacere pe cele puse înainte, aceeași putere îl știe Dumnezeiescul Părinte că are cu cel al Facerii „Creșteți și vă înmulțiți" Dar al facerii împuternicește firea spre facerea de copii, iar nu și de la sine singur face copii. Că începătorii neamului care au auzit cuvîntul acesta,

nu se văd să fi făcut copii fără de împreunare. Deci dar şi cuvîntul evangheliei împuterniceşte cele puse înainte spre prefacere, iar nu şi singur de la sineşi le preface. Şi deci amîndouă cuvintele acestea cel al evangheliei adică şi cel al facerii, aceeaşi putere avînd, aceeaşi putere dar are şi graiul acela a aşeza cu a împuternici spre prefacere. Dar cuvîntul acela zice Gură de Aur săvîrşită o face pe jertfă. Răspuns. Nu simplu şi cum ar fi. Ci aşa zice săvîrşită o face precum şi cuvîntul acela care zice: Creşteţi şi vă înmulţiţi, pe fire împuternicind-o, săvîrşită spre facerea de copii o face. Dar cuvîntul facerii nu pe lucrare, ci pe puterea firii spre lucrare săvîrşită o face, deci dar şi cuvîntul Evangheliei pe jertfă în putinţă nu în faptă săvîrşită o face. Că zice Dumnezeiescul Gură de Aur: „Este de faţă Hristos, şi acum. Acela ce a împodobit masa aceea, acesta şi pe aceasta o împodobeşte acum. Că nici nu este om cel ce pe cele puse înainte face a se face Trup şi Sînge al lui Hristos, Ci însuşi Hristos cel ce s-a răstignit pentru noi. Formă plinind stă Preotul, cuvintele acelea grăind, iar Puterea şi Darul este al lui Dumnezeu. Acesta este trupul meu zice. Cuvîntul acesta le aşează pe cele puse înainte. Şi precum cuvîntul acela, care zice: Creşteţi şi vă înmulţiţi pămîntul, s-a zis cu adevărat odată, dar totdeauna se face, împuternicind firea noastră spre facerea de copii, aşa şi cuvîntul acesta odată fiind zis, de atunci pînă astăzi şi pînă la venirea lui la fiecare Masă prin Biserici pe Jertfă săvîrşită o face. Deci de vreme ce cel ce a împodobit atunci Masa aceea, acesta şi pe aceasta acum o împodobeşte. Ia dar şi acum Pîinea şi mulţumind o frînge prin Preotul cel ce plineşte forma şi o dă credincioşilor şi zice: Luaţi mîncaţi acesta este Trupul meu. Şi luînd paharul şi mulţumind, le dă lor zicînd: Beţi dintru acesta toţi şi celelalte. La fel şi preotul cel ce stă şi plineşte forma, mai întîi şi el luînd Pîine şi mulţumind o frînge, apoi aşa dînd celor ce o iau, le zice lor cuvintele acelea, schimbînd faţa, după Clement al Romei (Cartea 8, cap. 13) Luaţi adică, mîncaţi Trupul lui Hristos. Şi beţi Sîngele lui Hristos. Paharul Vieţii. Că cele ce le zice mai înainte de mulţumirea Pîinii de frîngere şi de dare, nu la cele ce sunt puse înainte, ci precum s-a zis, la cele ce le-a dat Domnul în noaptea în care s-a vîndut iar mai vîrtos însuşi pe sineşi s-a dat, se dau şi se aduc, după Liturghiile sfinţilor, Iacob zic, Vasile şi Gură de Aur, şi ale acelora adică ale Trupului şi Sîngelui lui sunt arătătoare, iar ale acestora ce sunt puse înainte nu săvîrşitoare, ci spre săvîrşire aşezătoare, vreme ce după marele Vasile, care zice (cap. 17, pentru Duhul) „Pe graiurile chemării spre arăterea Pîinii mulţumirii şi Paharului binecuvîntării, care din sfinţi în scris ni le-a lăsat nouă? Că nu ne îndestulăm cu acestea, pe care Apostolul şi Evanghelia le-a pomenit, ci şi cele ce mai înainte se zic le dau mare putere la Taina aceasta, pentru aceasta pot să zică şi acestea că împuterniceşte, aceeaşi este a zice aşează, pe cela puse înainte (fiindcă a da putere este a împuternici s-a arătat că aceeaşi este cu a aşeza) iar că le schimbă nu. S-a arătat dar şi cuvîntul acesta al sfîntului Ioan Gură de Aur că nu este potrivnic tradiţiei celei Bisericeşti. Căci s-a arătat şi după el că cuvîntul Evangheliei nu le săvîrşeşte pe cele ce le aşează spre săvîrşire, adică le împuterniceşte. Că acestaşi în Cuv. 17 către Evrei zice: Că Preotul după ce s-a săvîrşit toată Jertfa, sloboade acest glas, adică cu glas zice la Înălţarea Agneţului: Sfintele Sfinţilor. Dar acest glas nu îndată după cuvintele Domnului îl sloboade, ci după cele ale chemării. Deci dar nici îndată după cuvintele Domnului toată Jertfa s-a săvîrşit, ci după cele ale chemării. Ci de ce trebuie a zice multe? Liturghiile sfinţilor, a lui Iacob zic, a lui Vasile şi a lui Gură de Aur (că pe cea a lui Petru şi a lui Marcu

Apostolilor le trec). După cuvintele Domnului făcînd chemarea Sfîntului Duh cea săvîrşitoare a Tainele, arată luminat că cuvintele acelea ale Domnului nu sunt săvîrşitoare ale Tainelor. Ci pentru acestea s-au scris de-ajuns şi în Teologia Sfîntului Ioan Damaschin foaia 545. Şi iubitorul de ştiinţa adevărului va citi şi acolo.

(16) – Care cuvînt înseamnă prefacere a fiinţei în fiinţă, păzindu-se chipurile neschimbate.

(17) – Ci şi a pune apă caldă în sfîntul Potir este din cele prea de nevoie. Că precum zice sfîntul Nichifor în cap. 13, fără de apă caldă nu se cuvine să slujească preotul afară de mare nevoie. Că apa cea caldă pentru aceasta şi numai se toarnă în Potir, ca cel ce bea din ţîţa Potirului, ca şi cum ar bea din însăşi coasta cea Dătătoare de viaţă, aşa să se afle, adică înfierbîntîndu-şi gustul, cînd bea din amestecarea cea fierbinte. Pentru aceasta dar şi se cuvine să se pună apa cea caldă, nici mult mai înainte, nici încropită ci şi clocotind şi cînd va vrea să bea din Potir preotul, ca după preasfinţitul Gherman al Constantinopolului (La privirea Sfintei Liturghii) precum a ieşit din Dumnezeiasca coastă cea Vie amîndouă, Sîngele adică şi apa pline de fierbinţeală, aşa şi apa prea fierbinte în vremea Împărtăşirii (însemnează aceea, în vremea Împărtăşirii) adăugîndu-se, desăvîrşit pe închipuirea Tainei să o plinească, ca de însăşi Coasta cea dătătoare de viaţă atingîndu-se cei ce se împărtăşesc din ţîţa Potirului. Că a nu mări mărimea minunii cu apă fierbinte, adică, care să clocotească ci cu apă rece şi cu vin a face Împărtăşirea Tainelor, este bîrfeală de mare eres. De vreme ce cei ce aşa fac nu mărturisesc, că cu trupul Domnului cel făcător de viaţă şi cînd era mort, era împreună Dumnezeirea. Iar după slovă apa cea caldă va să însemne fierbinţeala Credinţei. Deci cei ce toamă apă abia caldă şi fiindcă se par că au credinţă abia caldă şi deşartă, iar nu plină de Duhul, vor auzi. Căci eşti abia cald, voiesc să te borăsc din gura mea. (Apoc. 3,16). Iar după Nicolaie Cabasila apa caldă se pune în Potir spre arătare că cele ce au curs din Sfînta Coastă a Domnului nostru Iisus Hristos sunt făcătoare de viaţă şi nu moarte, şi ca mărimea minunii şi din aceasta să se creadă, că din trup mort neavînd fire Apa caldă să curgă, din Trupul Domnului şi după moarte sînge în Apă caldă au curs, făcătoare de viaţă ca cele ce erau din Trup făcător de viaţă. La fel şi după Simeon al Tesalonicului, apa fierbinte turnîndu-se în Potir, mărturiseşte, că şi mort fiind Trupul Domnului, cînd Dumnezeiescul Lui suflet s-a despărţit, făcător de viaţă iarăşi a rămas, nici Dumnezeirea despărţindu-se de el, nici Darurile Duhului. De vreme ce şi apa cea fierbinte cuprinde cu fierbinţeală arătare de viaţă după slovă. Iar după Anonim la Volumul Catalaghis foaia 172. Toarnă preotul apă fierbinte în Potir spre însemnarea pogorîrii Sfîntului Duh peste Biserică. Că s-a pogorît atunci după ce s-a săvîrşit toată Iconomia Mîntuitorului (Întruparea), iar acum vine după ce se aduce jertfa şi se săvîrşesc Darurile pentru cei ce se Împărtăşesc după vrednicie cu dînsele. Că toată Iconomia Domnului Hristos la Sfînta Taină a Euharistiei în Pîinea aceea ca într-o tablă scriindu-se, trebuia şi sfîrşitul aceleia să se însemneze care este venirea Sfîntului Duh peste Biserică şi deci se însemnează, cînd apa cea caldă se toarnă în Taine. Că apa însăşi apă fiind şi de foc împărtăşindu-se, însemnează pe Sfîntul Duh, care şi apă se zice, şi ca focul s-a arătat atunci, pogorîndu-se peste ucenici. Dar vei veni în îndoială, de vreme ce apa cea caldă, numai pentru arătarea fierbinţelii se pune, pentru ce nu se pune mai bine vin cald, care este şi mai potrivit? Una pentru că la apa şi Sîngele din Potir ce au curs din

coasta cea de viaţă făcătoare, mai potrivită este apa, ca ceea ce despre o parte este de o fire cu cea din Potir, decît vinul care este străin cu firea de amîndouă. Iar alta că Duhul Sfînt, al cărei pogorîre apa cea caldă semn este, se zice şi apă. Iar Jertfa fără de sînge se numeşte Sfînta Liturghie, nu cum că nu are sînge. Căci cum nu are sînge, de care este plin Potirul cel de faţă? Ci spre deosebirea jertfelor legii celei de dobitoace, fiindcă aceasta nu sîngerează nici jertfa, nici mîna jertfitorului. Că iată, zice, sfîntul Grigorie de Nazianz în epistola către Olimpie, îşi aduce ţie pe aceaşta Mîna cea purtătoare de jertfă aceasta, şi fără de sînge, pentru că pînă la sfinţire este pomenire a jertfei aceleia. Iar după sfinţire este însăşi Jertfa aceea, tăinuită sub chipurile cele de afară, ca cu nişte acoperăminturi.

(18) – Le dă, zicem, măcar deşi acum aşa nu se face, că în vremea veche pînă în veacul 7 poate şi mai încoace aşa se da tuturor, şi bărbaţilor şi femeilor, de Preot adică Dumnezeiasca Pîine, care zicem:Trupul lui Hristos. Iar de diacon Potirul, care zicea: Sîngele lui Hristos. Precum în aşezămînturile Dumnezeieştilor Apostoli rînduiala aceasta se săvîrşeşte. Şi spun că s-a aflat sfînta Linguriţă nu de Dumnezeiescul Gură de Aur, ci de cei mai de pe urmă, spre lesnire socotesc, Împărtăşirii. Fiindcă nu se află pretutindenea diaconi. Însă şi aşa, pa Dumnezeiescul Sînge îl şi văd şi-l gustă toţi. Şi se face şi aşa Dumnezeiasca pomenire.

Iar latinii fiindcă nu dau la popor şi din Sîngele cel din Potir, ci numai ca şi cum din Trupul Domnului, pentru ce şi binecuvîntează Potirul fiind cu putinţă cît despre dînşii a săvîrşi Euharistia şi numai în Pîine? Că să nu-mi pui înainte sîngerimea trupului, ci aceea îmi arată, ca să zic după Dumnezeiescul Gură de Aur, de a poruncit Hristos aşa a se face. Că a mînca nu este a bea la cei ce petrec Paştile cele dintîi, (Vol. 1, Cuv. 55). Că nici n-a zis numai cum că Trupul Meu este adavăretă mîncare şi băutură, ci, Trupul meu adevărat este mîncare şi Sîngele Meu este adevărată băutură (Ioan, 6,55). Pentru aceea nevoie este a bea şi Sîngele Domnului, de vreme ce întru acesta mai vîrtos vestim moartea Lui. Că acest Pahar, zice (Lc. 22,20) este Legea cea Nouă întru Sîngele Meu. Aceasta să faceţi ori de cîte ori veţi bea întru Pomenirea Mea. Că de cîte ori zice (1 Cor. 11,26) veţi mînca Pîinea aceasta şi veţi bea Paharul acesta, Moartea Domnului vestiţi. Pentru aceea şi unde Domnul aduce numai de singură Pîinea, cu cuvînt de cuprindere se înţelege şi băutura Paharului. Fiindcă nu l-a adaos pe acel cuvinţel, numai. Că aduce pe urmă (Ioan, 6,53): De nu veţi mînca Trupul Fiului Omului şi de nu veţi bea Sîngele Lui şi celelalte, Cel ce mănîncă Trupul Meu şi baa Sîngela Meu ş.a. Că Trupul este adevărată mîncare şi Sîngele Meu este adevărată băutură. Cel ce mînîncă Trupul Meu şi bea Sîngele Meu şi celelalte, întrucît cele ce se aduc pe urmă sunt tîlcuitoare ale celor mai de sus, după Chiril al Alexandriei (Cartea 4 la Ioan) şi apostolul asemenea: Eu, zice (1 Cor, 4,23) am luat de la Domnul, pe care vi le-am şi dat vouă. Nu numai adică frîngerea Pîinii ci şi băutura cea din Potir. Pentru aceea în cuvîntul acela ce zice: Cine va mînca Pîinea aceasta, sau va bea Paharul Domnului cu nevrednicie, acel cuvinţel despărţitor, sau, este pus în loc de, şi, împreunător. Că adaogă pe urmă: Cel ce mînîncă şi bea cu nevrednicie, judecata lui îşi mînîncă şi bea. Aşadar frîngerea Pîinii are şi pe băutură de se înţelege. (Lc. 24,30, Fapte, 20,7 şi 22,35). Deci pe moartea Domnului o vesteşte mai vîrtos Sîngele lui cel din Potir care se varsă, şi Băutura lui. De vreme ce şi după Proorocul (Amos, 8,11) nu mai mult de mîncare decît de băutură este foamete, nevoie este a pieri de foame nu mai puţin cînd

nu bea sîngele decît cînd nu mănîncă Trupul. Că de nu veţi bea, zice, Sîngele Fiului Omului (arătat că cel ce se varsă, că cel din Trup nu se bea) nu veţi avea viaţă întru voi. Că preçum la trup, zice Sfîntul Grigorie de Nissa în cuvîntul cel pentru desăvîrşire: Hrana cea tare şi cea umedă împreunîndu-se una cu alta, se fac păzitoare ale firii, prin cea potrivită mistuire împreunindu-se ele cu fiecare din cele ce întru noi sunt amestecate după rînduiala stihiilor, întru acest chip după potrivă se împărtăşeşte şi hrana ceea ce cu mintea se înţelege, prin care sufletul se hrăneşte. Deci cela ce unul din cele două chipuri ale tainei va lăsa, toată plinirea a lăsat-o, după sfîntul Epifanie (Cartea 2, Eres, 27). Deci cei ce nu beau sîngele lîngă aceea că pier de sete, Nici Moartea Domnului n-o vestesc. Iar nevestind Moartea Domnului, nici cu Trupul lui nu se împărtăşesc. Căci cum se vor împărtăşi cu cel ce cît despre dînşii este nejunghiat? Că nimeni pe cel nejunghiat nu-l mănîncă. Ci junghiaţi zice viţelul cel hrănit şi mîncînd să ne veselim. Şi după urmare încă tăgăduiesc şi Iconomia cea în trup. Vezi cîtă este a papistaşilor şi păgînătatea şi setea? Că pe băutura cea din Potir o învaţă şi sfîntul Dionisie, purtătorul de Dumnezeu Ignatie, sfinţitul Mucenic Iustin, sfîntul Atanasie al Alexandriei, Sfîntul Grigorie de Nazians, Sfîntul Ioan Gură de Aur, sfîntul Chiril al Ierusalimului, Sfîntul Grigorie de Nissa, sfîntul Epifanie al Ciprului, sfîntul Chiril al Alexandriei, iar din apuseni, Sfîntul Clement al Romei, sfinţitul mucenic Ciprian, sfîntul Augustin, sfîntul Ieronim, sfîntul Ambrozie al Milanului, sfîntul Grigorie cel întîi al Romei zis Dialogul în cartea 4 a Dialogurilor capitolul 60, măcar deşi dialogurile acestea sunt scrise cu minciună că sunt ale sfîntului Grigorie, precum şi latinii adeveresc, însă se par a fi alcătuite ale vreunui vechi apusean. Sfîntul Dionisie la Ierarhia Bisericească cap. 3, Purtătorul de Dumnezeu Ignatie în Epistola 6 către Filadelfieni, Sfîntul Iustin în Apologia a 2-a. Atanasie al Alexandriei în cuv. Apologetic al 2-lea. Grigorie de Nazians cuv. 1 la Paşti. Gură de Aur în Cuv. 22 şi 32 la Matei şi în 18 la 2 Cor. şi în 4 la 2 Tes. şi în Psalmul 46 şi 50. Şi în Vol. 5 cuv. 11 şi în altele. Chiril al Ierusalimului în Cuv. 4. Grigorie de Nissa în Cuv. cel de învăţătură cap. 37. Epifanie al Ciprului Eres, 47, Chiril al Alexandriei, cartea 10 la Ioan cap. 13. Clement al Romei cartea 8 a aşezămînturilor cap. 13. Ciprian în Cuv. cel pentru Cina Domnului. Şi în epistola sa cea sinodicească către Corneliu care este la număr 54 şi în Cartea 2 a Epistolei 3. Augustin către cei de curînd luminaţi. Ieronim, Vol. 6 în tîlcul cel de la Sofronie cap. 3. Ambrozie în Cartea 5 pentru Taine cap. 1. Grigorie Dialogul în Cartea 4 a Dialogurilor cap. 60. Sfîntul Leon cel ce a fost exarh la Sinodul 4 şi Ghelasie Papa cel întîi al Romei. Leon adică în Cuv. 4 pentru cele 40 de zile, iar Ghelasie în epistola cea către Maioric, şi Ioan Episcopii. Că închipuia zice sfîntul Grigorie (La sfintele Lumini) Manna pe Pîinea Vieţii, băutura pe Dumnezeiasca Băutură. Însă trebuie să ştii că pe băutura cea din Potir a oprit-o mirenilor sinodul papistăşesc ca şi cum de a toată lumea cel din Constanţa Germaniei la fapta 13 în anul de la Hristos 1413. Şi cel din Vasileia Germaniei în anul 1431. Şi cel din Trident în anul 1562. Pe cei ce vor da Tainele în amîndouă chipurile cele două afurisind, iar cel de pe urmă şi anatematisind în Canonul 1,2,3. Însă nu pe aceea, ci pe sineşi şi pe celelalte două ce sunt la o socoteală cu el. Că sinodul cel ce vesteşte afară de ceea ce am luat, acesta s-a îmbrăcat cu blestemul ca şi cu o haină. Deci ei blestemă iar Tu Doamne vei binecuvînta. Că cei ce te binecuvîntează pe Tine, zice, sunt binecuvîntaţi, iar cei ce te blestemă sunt blestemaţi. Întoarce-se-va durerea lor peste capul lor. Şi sabia lor va intra în inima lor. Că cuvinte fără de socoteală alcătuind

l-au defăimat pe cuvîntul Domnului, anatematisind cei vrednici de ocară nu numai atîţia de mulţi şi atîta de mari sfinţi Răsăriteni şi Apuseni, ci şi pe cel ce a zis: Beţi dintru acesta toţi.

(19) – După acestea însemnăm şi aceasta, că fiindcă Sfînta Masă închipuieşte şi ieslea, întru care s-a născut Domnul, şi Crucea, pe care s-a răstignit şi Mormîntul, întru care s-a îngropat şi a înviat a cărora tuturor pomenire cu lucru este Jertfa cea fără de sînge şi mai vîrtos a Crucii a Mormîntului şi a Învierii celei de a treia zi a lui Hristos. Pentru aceasta precum nu de două ori, ci odată Domnul în iesle s-a născut şi pe Cruce s-a răstignit şi în mormînt îngropîndu-se a înviat, aşa nici de două ori la acelaşi Jertfelnic, ci odată în zi trebuie a aduce Jertfa, ca să nu fie în aceeaşi zi pe acelaşi Jertfelnic de două ori Domnul şi pe Cruce răstignindu-se şi în mormînt îngropîndu-se şi sculîndu-se. Şi acesta este obicei vechi al Bisericii pe care îl păzea de demult şi cei ortodocşi Apuseni, precum mărturiseşte sinodul apusean cel din cetatea Antisiodor la anul de la Hristos 613.

(20) – Şi să nu zică cineva şi cine este aşa de desăvîrşit? Că n-a voit Dumnezeiescul Părinte pentru ierarhul acesta sau acela să zică, ci simplu pentru ierarh, care se cuvine să aibă toate ale lui fără de lipsă. Că de nu va fi el ştiutor întru toate, nici ştiinţă ierarhiei nu se va lucra, precum de ar fi vorbit simplu pentru Gramatic, trebuia să le zică acelea, după care cere pe Gramatic desăvîrşit. Iar în altfel ar fi şchiopătat meşteşugul Gramaticii neputînd să se arate ce fel este. Gheroghe Pachimer. Sfîrşit al însemnărilor.

CUVÎNTUL SFÎNTULUI GRIGORIE AL NEOCEZAREII

Să se înveţe cu de-adinsul dogma Dreptei Credinţe, i s-a arătat Preasfînta Născătoare de Dumnezeu şi Teologul Ioan (evanghelistul) care cu Porunca Maicii lui Dumnezeu i-a descoperit lui Taina Teologiei, care este întru acest fel, precum greceşte la sfîntul Grigorie de Nissa se află, şi aici româneşte cuvînt s-a pus. Un Dumnezeu Tată al Cuvîntului celui viu, Înţelepciunii celei într-un Ipostas, şi Puterii şi chipului celui pururea fiitor, Născător desăvîrşit al celui desăvîrşit, Tată al Fiului celui Unuia Născut. Un Domn, unul din unul, Dumnezeu din Dumnezeu, Caracter şi Chip al Dumnezeirii, Cuvînt arătat, Înţelepciune a întemeierii tuturor cuprinzătoare, şi Putere a toată zidirea făcătoare. Fiu adevărat al Tatălui celui adevărat, Nevăzut al celui Nevăzut, fără de stricăciune al celui fără de stricăciune, fără de Moarte a celui fără de Moarte, şi pururea Fiitor al celui pururea Fiitor. Un Duh Sfînt, care din Dumnezeu are pe Estime, şi prin Fiul s-a arătat adică oamenilor. Vezi mărturii care ne mărturisesc nouă, că Prea Sfîntul Duh numai din Dumnezeu Tatăl se purcede, pe Sfîntul Grigorie zic al Nissei, care a scris acestea, pe Ioan cel ce a căzut pe Pieptul Domnului, făcătorul de minuni către care s-au descoperit acestea, pe Maica Domnului, care a făcut vedenia, şi pe însuşi Duhul Sfînt care a lucrat toate. Şi care mărturie decît aceasta şi mai luminată, sau mai vrednică de credinţă poate fi? Pe care însuşi Duhul Sfînt împreună cu Născătoarea de Dumnezeu şi cu evanghelistul o mărturiseşte. Şi ia aminte bine. Că dacă Sfîntul Duh s-ar fi arătat după estime prin Fiul, acel cuvînt ce zice, Adică oamenilor, ar fi fost nepotrivit. Pentru aceea ca nu cumva să-l ia cineva pe acela la estime, a adaos, adică

oamenilor, ca să deosebească şi să lumineze înţelegerea. Chip al Fiului, desăvîrşit al celui Desăvîrşit. Vieţi a celor vii Cauză, Izvor Sfînt, al Sfinţeniei, de Sfinţire Dătător. Întru care se arată Dumnezeu Tatăl, cel ce peste toate şi întru toate. Şi Dumnezeu Fiul, cel prin toate. Treime Desăvîrşit, care cu Slava, cu Veşnicimea, şi cu împărăţia nu se desparte nici nu se înstreinează. Că nici nu este ceva zidit, sau rob, întru Treime, nici adaos; ca şi cum mai înainte nu ar fi fost, ci pe urmă ar fi intrat. Că nici n-a lipsit vreodată la Tatăl Fiul, sau la Fiul Duhul, nici n-a crescut Unimea în Doime şi Doimea în Treime, ci neschimbată şi neprefăcută este aceeaşi Treime de-a pururea.

Ale celui întru sfinţi Părintelui nostru

ATANASIE CEL MARE

ARHIEPISCOPUL ALEXANDRIEI, întrebări oarecare.

ÎNTREBAREA 1: ESTE DUMNEZEU?

Răspuns: Dumnezeu este Fiinţă gînditoare, nevăzut, şi netălmăcit. Dumnezeu este Duh nematerialnic, Ochi neadormit, şi Minte nemişcată. Dumnezeu este Fiinţă ziditoarea tuturor cele nevăzute şi văzute zidiri.

ÎNTREBAREA 2: ŞI PENTRU CE DUMNEZEU SE ZICE DUMNEZEU?

Răspuns: Dumnezeu, se zice de la a vedea pe toate, ca şi cum ai zice, Văzător şi Privitor a toate. Dumnezeu în greceşte se numeşte Teos, pentru aceasta sfîntul aici zice: Cum că aceste nume TEOS ce înseamnă Dumnezeu, după limba grecească se face de la TEORIN, adică, a vedea, sau de la TEIN, adică a alerga. De aceasta mai pe larg scrie Grigorie Teologul în Cuvîntul 36, şi sfîntul Ioan Damaschin în Teologia sa, Cartea 1 cap. 9.

ÎNTREBAREA 3: ŞI CÎŢI DUMNEZEI SUNT?

Răspuns: Unul este Dumnezeul dumnezeilor şi Domnul domnilor şi afară de el nu este altul. Se zic încă dumnezei oamenii (Psalm, 81,5) însă după dar, precum este cuvîntul ce zice: „Eu am zis, Dumnezei sunteţi, şi fii ai celui prea Înalt toţi".

ÎNTREBAREA 4: ŞI DACĂ UNUL ESTE, CUM ÎL NUMIM PE ACESTA UNUL, DUMNEZEU ÎN TREI IPOSTASURI, TATĂ ŞI FIU şi DUH SFÎNT? Iată TREI NUMIM şi nu UNUL. CI ÎNVAŢĂ-NE PE NOI CUM ESTE UN DUMNEZEU? ŞI CUM IARĂŞI TREI FEŢE ZICEM LA DUMNEZEU? DE MIRARE NOUĂ ACEASTA NI SE PARE CUM ŞI UNUL ESTE DUMNEZEU ŞI TREI SUNT FEŢELE LUI?

Trebuie a şti cum că la sfinţii Părinţi, aceeaşi se numeşte fiinţă şi fire, precum şi Ipostasul, Statul, faţa obrazul o însemnare au. Iar Chipul, uneori se ia în loc de faţă, iar alteori în loc de fiinţă. Precum este la aeroportul la apostolul Pavel către Filipeni cap. 2: „Care în Chipul lui Dumnezeu fiind, nu răpire a socotit el a fi întocmai cu Dumnezeu, ci s-a micşorat pe sineşi, chip de rob luînd" Că aici Chipul este în loc de fiinţă.

Răspuns: Ascultă cu pricepere şi vei înţelege Taina Sfintei Treimi pe cît se poate mintea omenească să înţeleagă. Însă precum mie mi se pare, după puterea cuvintelor noastre se zice această Taină, căci Dumnezeu este netălmăcit şi pentru aceasta nu putem să ajugem şi să pricepem Firea Lui, nici după asemănarea noastră nu este numai cu o faţă, că de ar fi fost numai cu o faţă, l-am fi cunoscut pe El, precum ne cunoaşteam noi unii pe alţii. Ci este un Dumnezeu adică, dar Feţele lui sunt trei. Şi vezi acum cele ce se zic. Precum soarele este unul dar soarele are rază, şi lumină şi sunt în soare trei feţe, DISC, RAZĂ, şi LUMINĂ. Şi DISC este vasul în care este pus soarele, iar RAZA, ceea ce se pogoară, ca în chipul unei făclii strălucitoare şi loveşte pe pămînt. Iar LUMINA, ceea ce luminează fără de rază şi în locurile cele acoperite cu umbră. Şi iată feţe sunt trei DISCUL, RAZA, şi LUMINA dar nu zicem trei sori,.ci un soare, nici nu zicem o faţă, ci un soare este, iar de vei fi întrebat, dar feţe ale soarelui cîte sunt? Vei zice, că trei, Discul, Raza, şi Lumina. Aşa să înţelegi şi pentru Dumnezeu. Dumnezeu cu adevărat unul este, dar feţe ale unui Dumnezeu sunt trei a Tatălui, a Fiului şi a sfîntului Duh. Şi din aceasta cunoaşte, că precum soarele este în trei feţe, aşa şi unul Dumnezeu în trei Ipostasuri. Căci chip al Tatălui este Discul soarelui, Chip al Fiului este Raza, Chip al Duhului Sfînt este Lumina soarelui. Şi zi aşa: La soare este Disc, Rază şi Lumină, dar nu zicem trei sori, ci numai unul. Asemenea şi la Dumnezeu, Tatăl, Fiu, Duh Sfînt, un Dumnezeu, iar nu trei. Şi iarăşi zi aşa: La soare nedespărţit este Discul şi Raza şi Lumina, că nu se despart unele de altele, pentru aceasta se şi zice un Dumnezeu şi nu trei, căci nu se despart cele trei feţe unele de altele, a Tatălui adică, şi a Fiului şi a Duhului Sfînt, ale unui Dumnezeu. Şi precum Discul soarelui o naşte pe Rază şi purcede pe Lumină, aşa şi Dumnezeu Tatăl, naşte pe Fiul, şi Purcede pe Duhul. Vezi cu pricepere, precum raza soarelui se pogoară din cer pe pămînt şi nici de discul soarelui nu se desparte, nici din cer nu lipseşte, nici de pe pămînt, ci este şi în discul soarelui şi în cer şi pe pămînt şi pretutindenea şi nici de la cele de sus nu lipseşte, nici de la cele de jos. Aşa şi Fiul şi Cuvîntul lui Dumnezeu, s-a pogorît pe pămînt, şi nici de la Tatăl n-a lipsit, nici din cer, nici de pe pămînt, ci a fost şi în sînurile Tatălui nedespărţit şi sus şi jos, şi pretutindenea şi de nicăiri nu lipsea. Şi precum lumina soarelui este şi în discul soarelui şi în Rază şi în Cer şi pe pămînt, şi intră înlăuntru în casă şi pretutindenea şi luminează, aşa şi Duhul cel Sfînt şi împreună cu Tatăl este şi împreună cu Fiul şi sus, şi jos, şi pe tot omul îl luminează, şi nu lipseşte de undeva. Pentru că Duhul Sfînt, zice apostolul Pavel Toate le cearcă, şi pe adîncurile lui Dumnezeu (1 Cor. 2,10). Iată dar, precum pe cel ce nu l-am văzut niciodată, nici a-l cunoaşte nu putem în ce fel a fost, dar cînd vom vedea Icoana lui, atunci puţin oarece înţelegem Chipul Feţei lui, aşa să-mi înţelegi şi pentru Dumnezeu: Că pe Dumnezeu nimeni nu l-a văzut niciodată. Dar cum poate să-l înţeleagă pe El cineva? Dar de vreme ce Lumină este şi se numeşte Dumnezeu, drept aceea, dintru

această simțită lumină îl închipuim pe El. Deci precum am zis și mai sus, în chipul soarelui o asemănăm pe Sfînta Treime, zicînd, cum că Tatăl este Disc, iar Fiul, Rază, iar Duhul Sfînt, Lumină din Lumină. Și precum discul și raza și lumina, una sunt și trei, cu nedespărțire împărțindu-se, așa și Dumnezeu Treimea: Tatăl și Fiul și Duhul Sfînt, una este și trei, împărțindu-se adică cu Fețele după asemănarea soarelui, dar nedespărțite cu firea rămînînd. Și precum discul Soarelui, numai el este pricinuitor și nenăscut, iar raza este pricinuită și născută din disc, iar lumina numai purcează din singur discul, prin rază trimițîndu-se și strălucindu-le pe cele de pe pămînt, așa și Dumnezeu și Tatăl, el singur este pricinuitor celor doi și nenăscut, iar Fiul din singur Tatăl pricinuit și născut: Iar Duhul din singur Tatăl pricinuit și purces, iar prin Fiul în lume trimițîndu-se. Și așa să ții, și să înțelegi și să crezi pentru Dumnezeu. Iar de nu-ți este ție din destul pilda soarelui spre cunoștința Dumnezeirii celei în trei Ipostasuri, vezi și alt chip al lui Dumnezeu, și este acesta, sufletul omului. Căci cînd vrea Dumnezeu să-l zidească pe om, a zis: „Să facem după Chipul și după asemănare" (Fac. 1,26). Iată dar omul Chip este al lui Dumnezeu, adică sufletul omului. Și este sufletul omului unul adică, dar în trei ipostasuri, căci trei fețe are sufletul. Și cum? Ascultă. Este sufletul o față, iar sufletul îl naște pe cuvînt, și iată cuvîntul altă față. Sufletul purcede și pe suflare, și iată suflarea altă față. Iată trei fețe, Suflet, Cuvînt și Suflare. Căci cuvîntul și suflarea sunt ale sufletului, nu ale trupului, că după ce iese sufletul din trup, nici cuvînt nu mai rămîne în trup, nici suflare, ci zace trupul și fără de suflare și fără de cuvînt, iar cuvîntul și suflarea sunt cu sufletul. Și din aceasta arătat este, cum că și cuvîntul și suflarea din suftet sunt, și ale sufletului fețe sunt. Și iată dar sufletul o față, și cuvîntul altă față, și suflarea altă față, iată trei fețe ale sufletului, dar suflet unul și nu trei. Că de vei fi întrebát, cîte suflete are omul? Iar de vei fi întrebat și cîte fețe sunt ale sufletului; se cuvine să zice, cum că trei. Fiindcă sufletul, cuvîntul și suflarea un suflet este și trei fețe.

Și este sufletul în chipul Tatălui, iar cuvîntul sufletului în chipul Fiului și Cuvîntului lui Dumnezeu, iar suflarea sufletului, în chipul Sfîntului Duh. Că precum sufletul este nenăscut, așa și Dumnezeu și Tatăl este nenăscut, și precum cuvîntul este născut din suflet; așa și Cuvîntul lui Dumnezeu este Născut din Tatăl, și în ce chip suflarea se purcede din suflet, așa și Duhul cel Sfînt este purces de la Tatăl. Și zi așa: Sufletul, cuvîntul și suflare ea, este un suflet și nu trei, căci nedespărțit este cuvîntul și suflarea de suflet. Asemenea Tatăl și Fiul adică Cuvîntul și Duhul un Dumnezeu este și nu trei, că nedespărțit este Cuvîntul și Duhul cel Dumnezeiesc de Tatăl. Și precum nevăzut este sufletul, așa nevăzut este și Dumnezeu. Și așa cînd te îndoiești în mintea ta, și zici: Cum Dumnezeu este unul și este și în trei Ipostasuri? Adu-ți aminte de sufletul tău, și zi: Precum sufletul meu unul este, dar și în trei ipostasuri, suflet, cuvînt și suflare: Așa și Dumnezeu unul este, dar este și în trei Ipostasuri, Tată, Cuvînt, și Duh Sfînt. Și zi în mintea ta, că dacă sufletul, care este făptura lui Dumnezeu, asemenea și soarele este în trei ipostasuri, iar firea lor una, cu cît mai vîrtos Dumnezeu Făcătorul acestora să nu fie cu putință să fie el așa, adică, ca să fie el unul cu firea, și în trei ipostasuri cu fețele? Și cu adevărat este cu putință. Că precum sufletul, cuvîntul și suflarea sunt trei fețe și o fire a sufletului și nu trei suflete: Așa Tatăl, Cuvîntul și Duhul Sfînt sunt trei Fețe și unul cu Firea Dumnezeu și nu trei Dumnezei. În acest chip de vei cugeta totdeauna, nu vei huli la Sfînta Treime. Dar ascultă încă și altă asemănare a lui

Dumnezeu, o iubitule! Iată Focul unul este, dar este şi în trei Ipostasuri. Că însuşi focul acesta simţit unul este, dar partea lui cea arzătoare altă faţă este, şi cea luminătoare a lui altă faţă este. Iată dar trei feţe ale focului unul, adică focul acesta simţit şi partea cea arzătoare şi cea luminătoare, dar o fire a focului şi nu trei. Asemenea şi la Dumnezeu: Căci Tatăl, este Focul partea cea arzătoare, şi Duhul, cea luminătoare. Şi precum la foc, pe focul cel arzător şi pe cel luminător şi pe însuşi focul cel simţit, unul îl zicem, şi nu trei, aşa zicem şi la Dumnezeu pe cele trei feţe, pe Tatăl şi pe Fiul şi pe Duhul Sfînt, un Dumnezeu zicem şi nu trei. Şi pentru cunoştinţa Sfintei Treimi, de-ajuns fie-i acestea celui ce crede. Dar ascultă lîngă acestea şi altă taină: Cuvîntul omului îndoită naştere are şi de două ori se naşte, odată adică se naşte din suflet, iar altă dată din buze, şi se naşte adică cuvîntul omului din suflet, cînd îşi va aduce aminte cineva să zică ceva. Cu aducerea aminte cea dintîi naştere este a cuvîntului, fiindcă îşi aduce aminte să zică acel cuvînt, dar nu-l zice pe el prin buze, ci-l păzeşte pe cuvînt în sînurile sale şi este aducerea aminte aceea, cea dintîi naştere a cuvîntului din suflet. Dar încă măcar de se va şi naşte cuvîntul din suflet, are cea dintîi naştere cînd îşi aduce aminte sufletul de el, şi nu-l descopere pe dînsul, ci încă îl păzeşte înlăuntru, iar cînd va voi să-l arate pe cuvînt, atunci îl naşte pe el din buze, şi această din buze, este a doua naştere a cuvîntului, aceasta îl descopere pe cuvînt la toţi, şi nu mai este de aici cuvîntul nearătat, ci arătat. Şi cînd se va naşte cuvîntul din buze, atunci toţi îl aud pe el, şi arătat se face la toţi, şi se zice această naştere prin buze, a doua naştere a cuvîntului. Întrucît două sunt naşterile cuvîntului nostru, una adică din suflet, cînd va cugeta ca să grăiască cuvîntul, care şi întîia naştere se zice, şi alta din buze, care îl descopere pe cuvînt la toţi oameni, care şi a doua naştere se zice. Deci înţelege cu de-adinsul, că precum cuvîntul omului două naşteri are, una din suflet şi alta din buze aşa şi Cuvîntul lui Dumnezeu, două naşteri are, una adică din Dumnezeu şi Tatăl, care şi întîia Naştere se zice, şi alta din trup, care şi, a doua Naştere se zice. Şi precum cuvîntul nostru măcar de se va şi naşte cu cea dintîi naştere din suflet, dar nearătat este şi nu se descopere, ci iarăşi după naştere rămîne în sînurile sufletului, aşa şi Cuvîntul lui Dumnezeu măcar de s-a şi născut mai înainte de veci din Dumnezeu şi Tatăl, dar nu se descoperea oamenilor, ci petrecea iarăşi în Sînurile Părinteşti. Şi precum cuvîntul nostru, cînd voim se naşte din buzele noastre şi se descoperă către toţi cei ce se apropie de noi, aşa şi Cuvîntul lui Dumnezeu, cînd a binevoit, s-a născut din Buzele Proorocilor şi din Prea Sfînta Maria, şi atunci s-a făcut arătat la toată lumea. Că precum se arată cuvîntul nostrul după ce se naşte din buzele noastre, aşa şi Cuvîntul lui Dumnezeu, după ce s-a născut din Trupul pururea Fecioarei Maria, s-a arătat la toată zidirea şi cei ce au crezut în el se mîntuiesc. Şi precum cuvîntul nostru după ce se naşte din buzele noastre, cînd din aceste buze se naşte, nici din suflet nu lipseşte, nici din însăşi buzele, nici din urechile celor ce aud, şi nu lipseşte de nicăiri, şi măcar deşi mii de mii vor auzi cuvîntul, nu se împuţinează cuvîntul, ci de-a pururea întru noi este prea deplin, aşa şi Cuvîntul lui Dumnezeu, măcar de s-a şi născut din Fecioara Maria şi din buzele Proorocilor, dar nici de la Tatăl n-a lipsit, nici de la trup, nici de la toţi oamenii, nici de la toată zidirea, ci pretutindenea era de faţă si nu s-a împuţinat, ci prea deplin a fost. Şi aşa să înţelegi pentru Dumnezeu şi Cuvîntul, cum că îndoită naştere are, una din Dumnezeu şi Tatăl, şi una din trup, şi cea din Tatăl este mai înainte de veci, iar cea din trup, în zilele cele mai de pe urmă, precum şi cuvîntul

nostru, întîi se naşte din suflet şi apoi din buze. Şi acestea pentru cele două naşteri ale Cuvîntului lui Dumnezeu.

ÎNTREBAREA 5: CE ESTE DE OBŞTE LA SFÎNTA TREIME

Răspuns: De obşte, a fi fără de început, de obşte (comun) Puterea, Bunătatea, Înţelepciunea, Dreptatea. Că pe toate deopotrivă le are Tatăl şi Fiul şi Duhul Sfînt, afară de însuşirile lor. Că insuşire, a Tatălui este a fi Nenăscut, iar a Fiului a fi Născut, iar a Duhului Sfînt, a fi Purces.

ÎNTREBAREA 6: LA DUMNEZEU CÎTE FIINŢE MĂRTURISEŞTI?

Răspuns: O Fiinţă zic, o fire, un Chip, un Neam, o Slavă, o Vrednicie şi o Domnie.

ÎNTREBAREA 7: DAR IPOSTASURI CÎTE MĂRTURISEŞTI LA DUMNEZEU?

Răspuns:Trei Ipostasuri mărturisesc, trei Feţe, trei însuşiri, trei netăiate. Pe Ipostasuri şi pe feţe, filozofii le numesc ATOMA, adică netăiate, cum am zice pe Petru şi pe Pavel şi pe fiecare om deosebit, întrucît aceeaşi însemnare are ipostasul şi faţa cu netăiatul. Şi trei Caracteruri. La fel şi Caracter se numeşte iarăşi Chipul şi Faţa, însă nu se ia niciodată în loc de fiinţă, precum Chipul.

ÎNTREBAREA 8: PENTRU CE TATĂL SE ZICE TATĂ

Răspuns: TATĂ, Tatăl greceşte se numeşte PATIR, şi pentru aceasta aici zice sfîntul, că PATIR, adică Tatăl, se face de la TIRO, care însemnează, păzesc, pentru că este păzitor a toate. Iar Fiul, greceşte se numeşte IIOS şi se face de la OIOS, schimbîndu-se O în T, care cuvînt TIOS va să zică asemenea, pentru că Fiul este asemenea Tatălui. Iar Duhul, greceşte se numeşte PNEVMA, şi se face de la PAN NOIMA OZEOS EPINOIN, adică toată asemănarea degrab a o înţelege. Tată se zice Dumnezeu, fiindcă pe toate le păzeşte ca un Păzitor a toate.

ÎNTREBAREA 9: ŞI FIUL PENTRU CE SE ZICE FIU?

Răspuns: Fiul se zice, pentru că este asemenea Tatălui, căci în ce fel este Tatăl, întru acel fel este şi Fiul.

ÎNTREBAREA 10: DAR DUHUL PENTRU CE SE ZICE DUH?

Răspuns: Duh se zice, fiindcă toată asemănarea de gînd, degrab o înţelege, şi toate printr-însul se cunosc: pentru că Duhul Sfînt, pe toate le cearcă şi adîncurile lui Dumnezeu. (1 Cor. 1,10).

ÎNTREBAREA 11: LA DUMNEZEU CÎTE SUNT PRICINILE?

Răspuns: O pricină zic la Dumnezeu, şi aceasta este Tatăl. Pentru că însuşi Tatăl naşte pe Fiul şi purcede pe Duhul. Drept aceea să ştii, cum că numai singur Tatăl este pricinuitor (cauza). Iar Fiul nu este pricinuitor, ci pricinuit (cauzat). Deci pricinuitor este numai singur Tatăl, iar cele pricinuite sunt două, Fiul şi Duhul. Însă pricinuitor se zice Tatăl, pentru că naşte, şi nu se naşte, purcede şi nu se purcede. Că Naşte pe Fiul şi purcede pe Duhul Sfînt. Şi pentru aceasta se zice Tatăl pricinuitor.

ÎNTREBAREA 12: DAR PRICINUITE CÎTE SUNT?

Răspuns: Două, Fiul şi Duhul. Nu naşte Fiul, ci se Naşte, şi pentru aceasta se zice Pricinuit. Drept aceea, de te va întreba cineva, la Dumnezeu cîte Pricini mărturiseşti? Zi, o Pricină zic (O Cauză). Dar care este aceasta? Tatăl. Şi pentru ce se zice Tatăl Pricină? Pentru că-l naşte Fiul şi-l Purcede pe Duhul. Iar de te va întreba, cîte pricinuite zici la Dumnezeu? Zi, două. Dar care sunt acestea? Fiul şi Duhul. Şi pentru ce se zic pricinuite? Pentru că Fiul se Naşte şi nu naşte, şi Duhul se Purcede, şi nu purcede.

ÎNTREBAREA 13: LA SFÎNTA TREIME CINE ESTE ÎNTÎI?

Răspuns: La Sfînta treime nimeni nu este întîi şi nimeni nu este pe urmă, ci împreună întru aceeaşi dată Tată, întru aceeaşi dată Fiu, întru aceeaşi dată Duh Sfînt, şi pentru aceasta şi împreună fără de început se zic, şi fără de început. Iar fără de început se zice cel ce este mai înainte de început. Deci fără de început este Tatăl, fără de început Fiul, fără de început Duhul Sfînt, şi nu unul întîi şi altul pe urmă, ci împreună întru aceeaşi dată cîte trei, Tată, Fiu şi Duh Sfînt. Pentru aceasta şi împreună fără de început, şi sunt şi se numesc.

ÎNTREBAREA 14: DESCOPERE-NE NOUĂ ŞI ACEASTA, CUM FIUL ŞI CUVÎNTUL LUI DUMNEZEU SE NAŞTE DIN TATĂL? CĂ ACEASTA NE ÎNSPĂIMÎNTEAZĂ PE NOI.

Răspuns: Fiindcă, Dumnezeu este nevăzut şi netîlcuit, pentru aceasta nici aceasta nu putem s-o tîlcuim. Căci cum va putea cineva tîlcui un lucru, pe care el niciodată nu l-a văzut, nici de la alţii odinioară nu l-a auzit? Însă din făpturile lui, zic adică, ele Cuvîntului şi Dumnezeu cu închipuire să zicem, pe cît este cu putinţă, deci să înţelegem, că precum cuvîntul se naşte din suflet, fără de sămînţă şi nepriceput de minte, aşa se naşte şi Cuvîntul din Tatăl. Şi precum se naşte focul din foc şi lumina din lumină, aşa se naşte Fiul şi Cuvîntul lui Dumnezeu din Tatăl.

ÎNTREBAREA 15: DAR DUHUL SFÎNT CUM SE PURCEDE DIN TATĂL?

Răspuns: Se cuvine ţie şi pentru aceasta să nu întrebi, că şi acest lucru este netîlcuit, însă să înţelegi şi pentru aceasta. Precum suflarea omului se purcede din suflet, aşa şi Duhul cel Sfînt se purcede din Tatăl. Şi precum Eva nici născută nu este, nici nenăscută, ci de mijloc, în acest chip şi Duhul Sfînt se purcede de la Tatăl. Că

Adam a fost nenăscut, iar Set născut a fost, iar Eva purceasă. Pentru că Eva nici nu s-a născut, precum s-a născut Set, nici nenăscută n-a fost, precum Adam, ci ieşită şi purceasă din coasta lui Adam. Şi a fost Adam nenăscut, în chipul Tatălui celui nenăscut, iar Set născut, în chipul Fiului celui născut, şi Eva purceasă din coasta lui Adam în chipul Prea Sfîntului Duh. Căci în strămoşi noştri a fost închipuită Sfînta Treime. Însă Adam şi Set şi Eva au fost trupuri, şi erau despărţiţi unul de altul, iar Dumnezeu şi Tatăl, Fiul şi Sfîntul Duh, nici trupuri nu sunt, nici despărţiţi unul de altul. Ci numai chipul nenaşterii Tatălui se priveşte şi se înţelege întru Adam cel nenăscut, şi chipul Naşterii Fiului, în Set cel născut, şi chipul purcederii Sfîntului Duh în Eva cea purceasă, şi întru acest chip cugetă şi înţelege şi pentru aceasta.

ÎNTREBAREA 16: OARE ÎNCAPE DUMNEZEU ÎNTR-UN LOC SAU NU?

Răspuns: Pune-ţi mintea ta la cele ce se grăiesc şi înţelege, că Dumnezeu Lumină este, nevăzută şi neîncăpută, nici nu se vede Dumnezeu, nici nu încape undeva. Şi fiindcă nu încape întru toate făpturile acestea, cum este cu putinţă să se arate, sau de mintea oarecărora să se înţeleagă? Pe a căruia Dumnezeire goală, nici Moisi văzătorul de Dumnezeu, nici ucenicii însuşi Cuvîntului, cînd el în munte s-a schimbat la Faţă, nici altul oarecare n-a putut s-o vadă. Deci arătat este, cum că nu încape într-un loc, ci pretutindenea de faţă este Dumnezeu. Şi acestea adică, fie zise pentru cuvîntarea de Dumnezeu, adică pentru Dumnezeire. Iar de acum înainte să începem a vorbi şi despre Iconomie (Întrupare) adică pentru Întruparea Fiului şi Cuvîntului lui Dumnezeu.

ÎNTREBAREA 17: IATĂ ÎNTREBARE TE ÎNTREB PE TINE, IAR TU RĂSPUNDE-MI MIE. NE-AI ÎNVĂŢAT PE NOI PENTRU SFÎNTA TREIME, CUM CĂ ESTE DUMNEZEU ÎN TREI IPOSTASURI ŞI CUM CĂ ESTE TATĂ ŞI FIU ŞI DUH SFÎNT, IAR ACUM TE ÎNTREB PE TINE, HRISTOS ACESTA CINE ESTE? PENTRU ACEASTA VREAU SĂ ŞTIU.

Răspuns: Cu adevărat ai auzit pentru Sfînta Treime, cum că o faţă se numeşte Tată, iar alta Fiu şi cealaltă se zice Duh Sfînt. Iată dar cunoaşte, că acest Fiu şi Cuvînt al lui Dumnezeu şi Tatălui, s-a îmbrăcat în trup de om şi a umblat pe pămînt ca un om. Deci s-a numit Hristos, pentru că s-a uns, adică s-a îmbrăcat cu trup de om, şi pentru aceasta se zice Dumnezeu Întrupat şi Hristos Fiul şi Cuvîntul lui Dumnezeu, şi Dumnezeu, fiindcă s-a îmbrăcat cu chip de om.

ÎNTREBAREA 18: ŞI CE PRICINĂ SAU CE TREBUINŢĂ AVEA DUMNEZEU, ADICĂ FIUL ŞI CUVÎNTUL LUI DUMNEZEU, CA SĂ SE ÎNTRUPEZE ŞI CA UN OM SĂ UMBLE PE PĂMÎNT?

Răspuns: Dumnezeu nici o trebuinţă nu avea să se întrupeze, dar omenirea avea trebuinţă de tămăduire. Căci după ce a făcut Dumnezeu cerul şi pămîntul, şi toate cele ce sunt în ele şi după ce l-a zidit încă şi pe om şi l-a pus pe el în mijlocul Raiului şi l-a aşezat împărat peste toate zidirile, ca toate să-i slujească lui, şi să

locuiască el în Rai ca un Chip, ştiind aceasta diavolul şi pizmuind vredniciel, l-a sfătuit pe om ca să nu asculte pe Dumnezeu, ca prin neascultare să-l scoată pe el din Rai şi din Vrednicie cea Dumnezeiască, şi muritor pe cel nemuritor să-l facă. Iar omul ca cel ce nu avea ceracare de răutate vicleanului, a ascultat sfatul diavolului, şi s-a făcut neascultător lui Dumnezeu şi de atunci a primit moartea păcatului. La fel şi toţi oamenii cei ce s-au născut din acela, ca de la strămoşi pe păcat luîndu-l, l-a ţinut pe dînsul, şi a luat putere păcatul împotriva oamenilor. Şi a trimis Dumnezeu Prooroci şi Învăţători în lume, ca să înveţe lumea, adică pe oameni, şi să-i întoarcă de la păcat, şi n-au putut Proorocii ca să-i îndrepteze. Pentru aceasta a zis Dumnezeu întru sineşi: Mă voi pogărî şi mă voi îmbrăca în trup şi mă voi face în chip de om, şi voi învăţa pe faptura mea, şi se va întoarce de la sfatul diavolului, şi va fi tot omul ca un Dumnezeu, nu după fire, ci după Dar. Şi aceasta voind Dumnezeu, prin buna voinţă a Tatălui, şi prin împreună lucrarea Duhului, s-a pogorît Fiul şi Cuvîntul lui Dumnezeu şi a intrat în Pîntece Curat de Fecioară Femeie şi luînd trup din ea s-a făcut om. Şi iarăşi din femeia aceea ieşind, şi lăsînd-o pe dînsa Curată şi Pecetluită Fecioară ne întinată precum mai înainte, a umblat în lume împreună cu oamenii, ca un om şi atunci s-a numit Hristos, fiindcă s-a uns şi s-a îmbrăcat în trupul omului. Şi acesta este Fiul şi Cuvîntul lui Dumnezeu, care s-a îmbrăcat în trup.

ÎNTREBAREA 19: ŞI CUM A FOST CU PUTINŢĂ FECIOARA SĂ NASCĂ TRUP, ŞI IARĂŞI SĂ RĂMÎE FECIOARĂ? ACEASTA NOUĂ LUCRU DE MIRARE ŞI PREA DE ÎNDOIALA NI SE PARE: ÎNVAŢĂ-NE PE NOI PENTRU ACEASTA, RUGĂMU-NE

Răspuns: Măcar deşi de mirare vi se pare vouă aceasta, dar nu este lucru omenesc ci al lui Dumnezeu, Că unde voieşte Dumnezeu, se biruieşte rînduiala firii. Şi iarăşi, Minunat este Dumnezeu, şi minunate sunt lucrurile lui! Însă ascultă pentru fecioara aceea ce a născut, prea multe feluri de semne şi prea arătate. Adu-ţi aminte că fecioară fiind Adam a născut pe Eva, şi iarăşi fecioară a rămas, precum mai înainte. Şi precum Adam, fecioară fiind a născut, şi fecioară a rămas, aşa şi Născătoarea de Dumnezeu Maria, Fecioară fiind a născut pe Hristos, şi iarăşi fecioară a rămas. Ci şi alta ascultă pentru această taină: Precum o casă închisă despre toate părţile, care să aibă o ferestruică de sticlă curată şi prea subţire dinspre răsărit, cînd răsare soarele, şi razele lui străbat sticla şi intră înlăuntru, toată casa aceea se luminează, şi iarăşi după ce trece soarele, şi razele lui ies afară, sticla nu se sfarmă, ci nevătămată de izbiturile cele într-însa ale razelor soarelui care intra şi ieşea rămîne, întru acest chip să-mi înţelegi şi pentru cea pururea fecioară. Pentru că această cu totul Curată, ca o casă închisă fiind, Fiul şi Cuvîntul lui Dumnezeu, ca o Rază Dumnezeiască, din Soarele dreptăţii Tatăl pogorîndu-se şi ca prin o ferestruică de sticlă, prin urechile ei intrînd în ea, Prea Sfîntă Casă ei cu totul a luminat-o, şi iarăşi precum ştie el însuşi, a ieşit afară nicidecum stricînd fecioria ei, ci precum mai înainte de Naştere, aşa şi în vremea Naşterii şi după Naştere Fecioară Curată a păzit-o... Împreună cu acestea ascultă iarăşi şi altă închipuire ca lumina strălucitoare, şi prea luminată, asemenea celorlalte. Mărgăritarul se face în Marea Roşie, şi se face în acest chip. Ţărmurile Mării Roşii sunt uscate, avînd puţină vărsare de apă, şi se află acolo oarecare jivini de mare, cu

gheocile vîrtoase în toată Marea aceea Roşie, care se numesc Pinne, pinnele sunt un chip de scoici de mare. Deci stau Pinnele de-a pururea căscate, aşteptînd mîncare spre hrana lor. Şi cînd stau ele căscate şi aşteaptă hrana lor, fiindcă acolo se fac dese fulgere, se pogoară fulgerul către Pinnă, şi aflînd gheocile Pinnei deschise, intră într-însa îndată şi adunîndu-se şi strîngîndu-se întru sineşi, îl închide înlăuntrul ei pe fulger, iar fulgerul înfăşurindu-se pe ploapele Pinnei deschise, îi străluceşte pe ochii ei şi îi face pe dînşii mărgăritare, deşi ieşind mărgăritarii din Pinnă, cad lîngă ţărmurile Mării aceleia şi în acest fel îi află pe ei cei ce-i caută pe ei. Aşa înţelege-mi şi pentru Întruparea Cuvîntului, Marea adică, este lumea, iar fecioara scoică, deci sta Fecioara ca o Pinnă în Biserică, aşteptînd pe Pîinea cea Cerească pe Hristos Dumnezeu, care şi pogorîndu-se şi intrînd în ea ca un fulger şi înfăşurîndu-se în coapsele fecioarei ei, strălucit l-a făcut pe prea Sfîntul Trup, pe care l-a luat întrupîndu-se, şi în acest fel s-a născut din ea, ca un curat şi de mult preţ Mărgăritar, Cuvîntul lui Dumnezeu fără de împreunare de bărbat. Şi precum mărgăritarul este ceresc şi pămîntesc, ceresc, adică, căci este din fulger, iar pămîntesc, căci este din amestecarea şi împletirea ochilor Pinnei: Aşa şi Hristos, ceresc este şi pămîntesc: ceresc adică, căci este Dumnezeu, iar pămîntesc căci este om. Şi precum mărgăritarul se face fără de împreunare de bărbat şi femeie, din fulger şi din Pină, aşa şi Hristos s-a născut, fără împreunare de bărbat şi de femeie, din Dumnezeire şi din trupul fecioarei. Şi în ce chip mărgăritarul sfărîmîndu-se, de multe ori materia ochilor pinei se sfărîmă şi se risipeşte, dar nu şi strălucirea fulgerului fără de patimă rămîne şi numai singură materia ochilor Pinei se strică şi pătimeşte, întru acest chip şi la Hristos ţi se cuvine ţie să înţelegi. Căci cînd era bătut cu toiege Mîntuitorul nostru, şi pătimea de la necredincioşii iudei pe Cruce, atunci Materia Trupului, adică numai omenirea pătimea, iar Dumnezeirea fără de patimă a rămas. Şi aceasta zicînd, vei astupa gurile ereticilor celor ce se numesc teopaschiţi – Teopaschite se numesc ereticii care ziceau, cum că şi Dumnezeirea a pătimit în vremea patimii Domnului pe Cruce şi pe alţii îi vei învăţa rînduiala Întrupării. Oarecare din dascălii Bisericii, mai aduc şi această pildă pentru nepătimirea Dumnezeirii. Precum cînd loveşte soarele în vreun copac, şi tăind cineva copacul acela cu toporul, copacul pătimeşte şi se taie, iar soarele netăiat rămîne, aşa şi la Domnul nostru Iisus Hristos, măcar deşi în vremea patimii era Dumnezeirea unită cu trupul după ipostas şi nedespărţită de el, dar numai omenirea a pătimit, iar Dumnezeirea a rămas fără de patimă, precum soarele. Deci din aceste închipuiri şi asemănări, îndoirea ta, o iubitule, cu darul lui Hristos se dezleagă.

ÎNTREBAREA 20: IATĂ ACESTEA TOATE O DUMNEZEIESCULE PĂRINTE, CU BUNĂ POTRIVIRE NE-AI ÎNVĂŢAT PE NOI, DAR TE RUGĂM, CA SĂ NE TÎLCUIEŞTI NOUĂ ŞI ACEASTĂ ÎNDOIALĂ: DE CE N-A ÎNVIAT SINGURĂ DUMNEZEIREA PE OM ŞI NU L-A MÎNTUIT PE EL FĂRĂ DE TRUP? ŞI PENTRU CE A VOIT SĂ SE ÎMBRACE CU TRUP

Răspuns: Şi pentru aceasta bine faci de întrebi, drept aceea şi bine ascultă răspunsul. Întru început cînd a făcut Dumnezeu pe om, şi s-a amăgit omul de diavol, atunci diavolul n-a biruit-o pe Dumnezeirea, ci pe omenire, pentru aceea se şi cădea,

ca iarăşi această omenire ce a fost biruită, iarăşi ea însăşi să-l biruiască pe vrăjmaşul ei diavolul, şi iarăşi să-l dobîndească pe Dumnezeiescul Rai, pe care printr-însul l-a pierdut. Că de ar fi venit singură Dumnezeirea, şi l-ar fi biruit pe diavolul, s-ar fi fălit diavolul, cum că nu este lucru de mirare de s-a şi biruit, pentru că de Dumnezeire fiind luptat s-a biruit. Şi pentru aceasta n-a fost cu primira lui Dumnezeu, ca singură Dumnezeirea lui să se lupte cu diavolul, ci a voit, ca omenirea, ceea ce a fost biruită de diavolul, ea singură să-l biruiască pe diavolul cela ce a biruit-o pe ea. Dar iarăşi mai înainte cunoscînd înţeleptul Dumnezeu, că nu va putea singură omenirea să biruiască fără de Dumnezeire, s-a ascuns întru însuşi trupul Dumnezeirea, ca diavolul văzîndu-l pe trup şi cunoscînd cum că întru acel trup este Dumnezeirea ascunsă, să vie şi să se lupte cu Hristos şi aşa să fie biruit de cea ascunsă Dumnezeire, care lucru s-a şi făcut. Că precum pescarul vrînd să vîneze vreun peşte, pe undiţă nu goală o aruncă în mare, ci cu vicleşug o înfăşură pe dinafară cu vierme, şi în acest chip o aruncă pe dînsa în mare înfăşurată cu viermele, iar peştele văzîndu-l numai pe vierme şi necunoscînd, cum că viermele înlăuntrul lui o are pe undiţă, ci socotind că numai viermele singur este fără de undiţă, amăgindu-se se prinde de undiţă, aşa şi Hristos a făcut.

Că vrînd să-l vîneze pe peştele cel otrăvicios, care era încuibat în apele cele nemărginite ale adîncului, sau mai vîrtos să zic pe balaurul cel mare diavolul, nu prin goală Dumnezeirea sa se apropie de diavolul, ci prin amăgire cu viermele, adică cu prea Sfîntul său Trup, cu care din cea pururea Fecioară Maria, cea cu totul prea sfînt Pămînt fără de amestecare s-a îmbrăcat, după cum zice Dumnezeiescul David: Eu sunt vierme şi nu om. A acoperit pe prea sfîntă undiţă adică pe Crucea sa cea de mîntuirea lumii, pe dînsa pironindu-se, şi prin ea vrînd să-şi tăinuiască Dumnezeirea sa, de care amăgit fiind şi ţinut, acest otrăvicios şi ca şarpele muşcător peşte, marele balaur diavolul, care din Rai l-a scos şi l-a scos şi l-a omorît pe om, biruit fiind cu totul a pierit.

Deci, Dumnezeirea, este în chipul undiţei, iar omenirea în chipul viermelui. Văzînd dar diavolul înafară trupul cel omenesc, şi nepricepînd Dumnezeirea cea ascunsă înlăuntrul lui, s-a amăgit, şi apropiindu-se de omenire, s-a prins de cea neasemănată şi nebiruinţă undiţă a Dumnezeirii şi în acest chip s-a biruit balaur diavolul. Deci pentru aceasta n-a venit Fiul şi Cuvîntul lui Dumnezeu să vîneze prin goală Dumnezeirea sa pe diavolul, ci s-a îmbrăcat cu trup, şi aşa a intrat în luptă, şi aceasta este pricina s-a făcut Întruparea. Şi precum diavolul, cînd a voit odinioară să-l amăgească pe om, şi din Rai afară să-l scoată, n-a venit la Eva cu goală diavolia sa, ci s-a îmbrăcat ca un trup cu şarpele şi aşa a venit şi a amăgit-o. Că ştia vicleanul, că de se va apropia de dînsa prin goală diavolia lui, nu va putea s-o amăgească pe ea, şi pentru aceasta s-a îmbrăcat cu un trup cu şarpele, şi prin şarpele cel purtător de trup a amăgit-o pe Eva, şi şarpele adică se vedea, iar diavolul nu se vedea, şi prin şarpele cel ce se vedea, îşi făcea lucrarea sa cel nevăzut şarpe diavolul, că două firi într-o faţă a adus atunci asupra strămoşilor spre cădere. Şi precum atunci diavolicimea şi şerpimea două firi într-o faţă s-au unit şi dintru acelea, o fire, adică şerpimea, se vedea, iar cealaltă, adică diavolimea, nu se vedea şi l-a scos afară pe om din Rai, aşa şi la Hristos, două Firi într-o faţă, Dumnezeirea şi Omenirea s-au unit, şi omenirea adică, se vedea, iar Dumnezeirea nu se vedea, şi prin omenirea ceea ce se vedea,

Dumnezeirea cea nevăzută îşi făcea lucrarea sa, şi pe omul cel izgonit de demult din Rai, aceste două bune firi, Dumnezeirea zic, şi omenirea, acum iarăşi l-au pus în el. şi aceasta este pricina, pentru care Dumnezeu s-a întrupat şi s-a făcut om. Că Lui i se cuvine Slava întru nemărginiţii veci, Amin.

A preaînţeleptului Arhiepiscop al Nevgorodului

TEOFAN PROCOPOVICI

ISTORIE.

PENTRU ÎMPERECHEREA CEA PENTRU PURCEDEREA SFÎNTULUI DUH

Tălmăcită mai înainte din cea latinească în cea grecească, de prea sfinţitul proin Arhiepiscop al Slavinisului şi Herosnului, Domn Eugenie Bulgarul. Iar acum din cea grecească în a noastră aceasta românească de acestaşi tălmăcitor al arătării celei pe scurt a Dumnezeieştilor dogme.

Prigonirea cea pentru Purcederea Sfîntului Duh, care adică numai din Tatăl, sau din Tatăl împreună şi din Fiul se purcede? Pretutindeni este vestită, ca ceea ce i-a despărţit pe apuseni de răsăriteni şi cu atîta de multe şi atîta de mari pricini, certuri, şi sfezi şi zarve, şi nevoi pe Biserică au cuprins-o, pe care a le povesti este lucru mai cu neputinţă. Iar aceste răutăţi, măcar deşi la puţini ani fiind nesuferite, încă şi pînă acum sfîrşit n-au luat, care au mai luat 900 de ani de cînd s-au pornit. Fiindcă între această vreme au fost şi unii fără de socoteală şi care nimic mai mult decît înfocarea ceea ce deosebi îi supăra pe ei neputînd să simtă, sau de a o stinge pe o atît de mare văpaie puţin s-au îngrijit, sau şi untdelemn au mai turnat. Că la cearta aceasta s-a mai adaos cu adevărat încă şi alte cauze, iar mai mult decît fiara cea din Roma s-a sălbăticit şi ca şi cum oarecare nebuneşte titluri oarecare şi înfiietăţi cu totul Dumnezeieşti a-şi da lui şi s-a obrăznicit, atîta s-a întărit dezbinarea, cît nici nădejdea de aici de împăcare nu se iveşte să fi rămas. Încă nici n-au lipsit unii, iar mai vîrtos şi la noi înşine oarecare dintru ai noştri fiind, nu demult acum, şi pe răutăţile cele trecute, dintru a cugeta şi a se lenevi a citi istoriile, cu totul neştiindu-le şi către cele de faţă şi care în toate zilele înaintea ochilor se întîmplă, foarte nesimţitori făcîndu-se şi afiîndu-se, nu numai nu se întorc de la răutatea celor ce ni se împotrivesc nouă, ci şi pentru vecinătatea cea către dînşii şi petrecerea cea de obicei cu dînşii, cu otrava cea vătămătoare însuflîndu-se, pe laptele cel de viperă zic al teologiei celei păgîneşti sorbindu-l, aşa s-au arătat biruiţi de acea fermecătoarie şi la atîta nebunie au ajuns, cît nu numai pentru cearta aceasta nici o grijă nu fac, ci şi peste celelalte papistăseşti dogme şi vătămătoare disdemonii ale lor şi visuri şi basme fără de frică şi cu întărire au adormit.

Din care au urmat, ca multora dintre ai noştri să le pară că puţin sau nimic nu se deosebesc latinii de noi. Iar socoteala aceasta atîta este de pierzătoare, cît pe mulţi din cei mai proşti îi face fără de ferire, spre a socoti că nu se cuvine a se bănui nicidecum ceva de la aceşti cu totul eretici. Care şi aşa fără de sfială pun urechile şi

ascultă la taberile celor potrivnici la acela nimic îndoindu-se. Şi încă şi pricină de se va întîmpla, sau vreo supărare asupra lor de va veni, îndată se mută în taberile celor potrivnici şi nu se prea sfiesc. Măcar că cu atîtea de multe, şi aşa de rele altele înşelări este îmbrăcat eresul latinilor, cît şi de ar fi fost cu putinţă ca ei să se unească cu noi la această dogmă, dar pentru altele mult mai vîrtos, trebuia să ne despărţim de aceia. Ci acestei atît de mari neuniri începutul l-a dat cearta aceasta pentru care aici ne este scopul. Pentru aceasta dar pe aceasta cu toată silinţa pe cît ne este nouă cu cuviinţă şi cu putinţă, o vom cerceta.

Ci mai, înainte de a ne apuca de lucru, de nevoie este a cerca începăturile prigonirii, de unde, şi pentru care, şi de care începător, şi în care vreme se vede că s-a ivit aceasta? Şi pe care, dogma aceasta a purcederii Sfîntului Duh din Fiul, i-a avut purtători şi apărători, şi pe care împotrivă luptători? Şi de la care, şi cînd Simbolul s-a crescut cu adăugirea aceea şi de la Fiul? Apoi şi care creşteri şi sporiri a luat această ceartă? Şi la care s-a cercetat? Şi ce fel de nevoi a adus asupra Bisericii? Şi cîte de aici s-au întîmplat de s-au făcut vrednice de jale? Şi mai apoi de toate şi cum au ieşit lucrurile, de la însuşi începutul dezbinării pînă şi în vremea noastră, întru care ne aflăm în viaţă?

Deci pe acestea, de la scriitori, greci împreună şi latini le-am adunat şi le-am luat, de la unii adică, pe care noi singuri am putut de i-am dobîndit, iar de la alţii şi dintru aceştia cei mai mulţi, pe care în cărţile sale i-au adus, cel ce decît toţi grecii şi latinii mai viteaz scriitor al certei acesteia s-a arătat, şi fără de asemănare prea mare, Adam Zimicavie. Adam acesta Zimicavie am auzit că a fost de neam polonovores, născut în cetatea Doroniu şi cu credinţa luteran. Apoi făcînd întrebări cu prietenii săi pentru purcederea Sfîntului Duh şi neîndestulîndu-se cu cele zise de aceia, a pus silinţă spre aflarea adevărului. Şi înconjurînd multe locuri şi căutînd pe cele de pretutindenea vestite Biblioteci, orice afla în ele, care priveau la scopul său, le însemna. Iar mai pe urmă venind în Rusia cea mică şi primind cele Sfinţite ale Bisericii răsăritului acolo, a alcătuit cuvintele acestea, de care aici pomeneşte scriitorul la anul de la Hristos 1682. Că a dat acesta la arătare împotriva latinilor o carte mare. Şi după aceasta alta, prin care a vădit şi a mustrat pe cartea lui Teofil Rutca Iezuitul. Cu atîta de multă învăţătură alcătuite, cît nimic pentru această de faţă pricină mai mult să nu pară că a rămas care să nu se fi zis, şi nimic din ce ar fi poftit cineva să se zică să nu se fi zis. Căci cîţi pentru cearta aceasta, despre amîndouă părţile mai înainte de el au scris, măcar deşi alţii pe alţii i-au întrecut, toţi către aceasta asemănîndu-se cu cuviinţă pot să zică că rînduială de noi învăţători şi de începători au. Ci şi măcar că aşa este el, însă la cele ce aduce mărturie ale părinţilor şi ale Istoriilor, nu lesne de cercare am voit să credem, ci cuvintele pe care el le aduce, întru însuşi izvoarele, în cărţile zic (cîte s-au putut a se vedea) de la care le-a luat le-am urmat. Şi aflîndu-le că aşa toate sunt, precum le aduce, n-a mai fost cu putinţă şi pentru celelalte să ne îndoim, pe care nu le-am avut. Căci cum vei putea zice, că s-a întîmplat aceasta, a nu voi să ne înşele pe noi măcar la unul şi numai din scriitorii cei din mîinile noastre aici, dacă după părerea lui ar fi voit să plăsmuiască mărturiile? Încă şi învăţătura cea foarte statornică şi curăţenia despre vicleşug a bărbatului, care din însăşi alcătuirea Graiului poţi cu lesnire a o semui, încredinţează cum că prea departe a fost de la el aceasta a se ispiti să plăsmuiască spre înşelare. Adaoge încă cum că şi la fiecare mărturie n-a pregetat el a pune şi tipărirea cărţii, în care ţară şi în care vreme s-a tipărit. Ci acum mîna la Panahidă.

Întîi greşesc cei ce se suie începutul întrebării acesteia ce ne zace înainte la vremea lui Nestorie şi voiesc să fi fost începător al ei Teodorit, cel preaînţelept acel episcop al Cirului. Precum Belarmin în cartea 2, a celor pentru Hristos la începutul întrebării acesteia. Şi Toma Acvinatul la cele ce se îndeletniceşte pentru aceasta şi întrebare şi alţii la latini de obşte. Şi mai vîrtos Acvinat pe Teodorit şi pe Ioan Damaschin pentru aceasta şi numai nestorieni l-a numit.

Deci s-a pornit o întrebare ca aceasta, iar cel mai vîrtos s-a aruncat în mijloc oarecum o pricină îndemnătoare spre aceasta, dar fiindcă despre partea ceea ce s-a întrebat nimic împotrivă nu s-a răspuns, pentru aceasta nici întrebarea n-a avut loc. Iar ceea ce s-a făcut aşa a fost, după ce Chiril al Alexandriei a dat la arătare acea vestită Carte împotriva eresului lui Nestorie, pe care a scris-o deasupra Anatematisima şi la al anematismos a scris că Duhul Sfînt este al Fiului. Teodorit fiindcă i se împotrivea atuncea lui, şi-i ajuta lui Nestorie, cînd judeca acea carte a lui Chiril, după ce a ajuns la acel cuvînt ce s-a zis al anatematismei a 9-a, prepunînd nu cumva poate Chiril învăţa cum că Duhul se purcede de la Fiul, a pus această întrebare cu două părţi: „Iar Duhul este al Fiului, dacă, ca pe cel ce este de o Fiinţă, şi de la Tatăl se Purcede a zis, împreună vom mărturisi, şi ca pe un cuvînt al dreptei Credinţe îl vom primi. Iar dacă, ca pe cel ce din Fiul, sau prin Fiul are estimea, ca pe o hulitoare aceasta şi ca pe o păgînească socoteală o vom lepăda".

Pe aceste dar răsărituri ale anatematismelor surpîndu-le Chiril, după ce a venit la împotrivirea cea zisă, a tîlcuit socoteala sa, cum că adică nicidecum nu cugeta el după înţelegerea cea hotărîtă asupra lui de Teodorit, ci după ceea ce este primită la toţi, ca ceea ce este ortodoxă. Că aşa răspunzînd grăieşte: „Că a fost şi este Duhul al lui precum cu adevărat şi al Tatălui. Şi după puţine. Că se Purcede cu adevărat, ca de la Dumnezeu şi Tatăl Duhul Sfînt, după Cuvîntul Mîntuitorului, dar nu este străin de Fiul. Că toate le are împreună cu Tatăl".

Asemenea acestora scrie Chiril şi în Epistola cea către Ioan episcopul Antiohiei. Către care atunci şi către ceilalţi din Răsăriteni nu se uneau la o vreme la ce le ale lui Nestorie. A cărui Epistolie părticică s-a citit şi în Sinodul cel de la Florenţa, pentru care mai jos la adunarea 7-a pe care ca mai luminat să se înţeleagă cele ale lui Chiril, cu care către împotrivirea lui Teodorit a răspuns, aici s-o punem: „Nici într-un chip a se clăti vreunii nu suferim Credinţa cea hotărîtă, adică Simbolul Credinţei de sfinţii noştri Părinţi, cei ce s-au adunat în Niceia după vremi, nici nu ne dăm voie nouă înşine sau altora, sau cuvinţel a schimba din cele ce se află acolo, sau măcar un cuvînt a călca, aducîndu-ne aminte de cela ce zice: Nu muta hotare veşnice, pe care le-au pus Părinţii tăi. Că n-au fost ei cei ce grăiau, ci însuşi Duhul lui Dumnezeu şi Tatăl, care se Purcede dintr-însul, dar nu este strein de Fiul, după cuvîntul fiinţei".

Pe această epistolie primind-o şi pe învăţătura lui Chiril ca o ortodoxă cunoscîndu-o şi însuşi numitul Ioan şi ceilalţi episcopi din răsăriteni. Cu Chiril s-au împăcat, şi din învăţătură aceluia ce au priceput prin cele ce către Ioan au trimis s-au scriind: „Cele ce acum (zic ei) s-au trimis (adică de Chiril) cu blagorodia evanghelicească se înfrumuseţează. Că Dumnezeu desăvîrşit şi om desăvîrşit Domnul nostru Iisus Hristos se vesteşte întru dînsele. Însă şi Duhul Sfînt, cum că nu de la Fiul, sau prin Fiul, sau prin Fiul are estime, ci de la Tatăl se purcede şi al Fiului se numeşte:.

Care dar a fost prigonirea, cînd Chiril pe cuvîntul cel zis de el, după aceeaşi înţelegerea îl tîlcuia, pe care şi Teodorit întru cele bune socotind-o o primea? Şi cu adevărat nici pe urmă cîndva vreo ceartă între Teodorit pentru aceasta nu s-a sunat. Că însuşi Teodorit zicea, că îl numea Chiril pe el dascăl a tot răsăritul, semn acesta al dragostei celei curate socotindu-l.

Se împotrivesc aici cei ce sunt ai Papei, zicînd, că fiindcă cele scrise de Teodorit asupra Anatematismelor lui Chiril la Sinodul 5 ecumenic, s-au pus sub anatemă. Deci dar şi cuvîntul acesta care zice, cum că a socoteală hulitoare şi păgînească a lepădat a se purcede Duhul Sfînt din Fiul, ca cel ce este parte a scrisorilor acelora, împreună s-au osîndit.

Dar cu totul s-a amăgit aici. Căci cînd se osîndeşte vreo carte ca o ereticească, nu îndată trebuie a socoti că şi toate, şi fiecare din cele ce se cuprind în ea împreună se osîndesc. Precum în cartea lui Arie vei afla şi mărturisirea unuia şi singur Dumnezeu, încă şi altele care se zic sănătos. Pentru aceasta şi Atanasie cuvînt a alcătuit deosebi, în care numără, cele ce cei împreună cu Arie drept le zicea, şi cele ce nu. Deci oare osîndind cartea lui Arie, vei osîndi şi pe cele ce în ea drept se zic? Dar se zicea că toată cartea se osîndeşte, pentru că din tot lucrul (precum zic) care are lipsă, răul răsare. Însă se împotriveşte Alatie grecul cel ce s-a făcut latin, zicînd că nimic nu este în cartea lui Teodorit cea mai sus pomenită, care să se osîndească de eres, numai dar acest cuvînt ce s-a zis pentru Purcedera prea Sfîntului Duh, a căzut sub osînda Sinodului 5.

Ci răspuns 1) – Că această socoteală a lui Atlatie se împotriveşte împotrivirii celei dintîi a tuturor latinilor. Pentru că acesta se întăreşte că numai pentru cuvîntul acela toată cartea s-a osîndit, iar aceia zic, că pentru aceasta şi cuvîntul acela a căzut sub osîndă, pentru că toată cartea s-a osîndit.

2) – Iar dacă şi cartea aceea a lui Teodorit toată după dreaptă înţelegere poate să se tîlcuiască precum se şi cuvine. (Că Teodorit nu cu socoteala ci cu chipul graiului se părea că de Chiril se deosebeşte şi cu Nestorie se uneşte). Dar Părinţii cei de la Sinodul 5, după mintea lui Nestorie au înţeles cartea aceluia. Că sunt unele care se aduc în ea cu adevărat cu îndoială precum aceea, adică, prin care tăgăduia la Hristos pe unimea Feţei cea după Ipostas, care acelea şi cu cuviinţă s-au lepădat.

3) – Iar mai apoi de toate Teodorit s-a primit de Chiril întru împărtăşire, iar de Sinodul cel din Calcedon şi în scaunul episcopiei s-a aşezat, la care pururea şi întru socoteala cea pentru Purcederea Sfîntului Duh e rămas, precum din celelalte ale lui cărţi se arată. Şi nici nu este cu putinţă a zice, că de cineva mai pe urmă s-a învinuit cu una ca aceasta, pentru care şi mai jos, unde, pentru mărturia lui va fi cuvînt, vom vedea. Arătat dar este cum că s-au suit şi s-au adus la Teodorit începutul unei prigoniri ca aceasta, măcar că cearta ceea ce s-a aţîţat între el şi între Chiril şi cea mai pe urmă potolire şi împăcarea, nu puţin (precum lucrul singur din sine arată) pe cauza latinilor o vatămă. Veacul 7 acum plecîndu-se s-a părut oarecum că s-a semănat oarecare seminţe ale acestei certe. Că Dumnezeiescul Maxim Mărturisitorul, în Epistola către Marin Preotul cel din Cipru, lîngă altele zice, că grecii îi învinuiau pe latini, ca şi cum învaţă că Duhul Sfînt se purcede de la Fiul. Şi aceastaşi la aceeaşi Epistolie a descoperit înţelegerea latinilor, cum că nicidecum nu învăţau ei că este Fiul pricină a Sfîntului Duh, ci unul şi numai mărturisea întru cele Dumnezeieşti Pricinuitor pe Tatăl, măcar deşi zicea că Duhul iese prin Fiul.

Şi se aduce a epistolei acesteia o părticică şi la sinodul cel din Florenţa pusă înainte, la adunarea e 23-a. Pe care aici o pui de faţă: „Pe cele soborniceşti ale preasfinţitului Papa celui de acum, nu întru atîtea capete în cîte aţi scris cei din împărăteasca cetatele prihănesc, ci numai în două. Din care unul este pentru Teologie: Că a zis zic ei, cum că se purcede şi de la Fiul Duhul Sfînt, iar celălalte pentru Dumnezeiasca Întrupare, că a scris, cum că Domnul a fost fără de păcatul strămoşesc, ca om. Şi la cel dintîi a adus cuvinte care se unesc ale Părinţilor Romei, încă şi a lui Chiril al Alexandriei din sfinţita carte ceea ce s-a făcut de el la Sfîntul Ioan Evanghelistul. Din care s-au dovedit pe ei şi că nu-l fac pe Fiul pricină a Duhului. Că o pricină ştiu a Fiului şi a Duhului pe Tatăl, a unuia adică după Naştere, iar a altuia după Purcedere". Ci ca să arate că şi prin el iese, şi cu acest chip să vestească unimea şi neschimbarea Fiinţei.

Iar pe acestea ale lui Maxim asemenea le pune şi să le descopere şi Anastasie Bibliotecarul, latin acesta, pa la anul 800 de la Hristos fiind în viaţă, în care vreme adică dogma cea latinească întărindu-se sporee, precum mai pe urmă se va arăta. Iar ale acestuie sunt întru acest fel: „Afară de acestea em tălmăcit noi din Epistola acestuiaşi sfinţit Maxim, cea către Marin Preotul, cele pentru purcederea Sfîntului Duh. Unde arată că în zadar ne învinuiesc grecii pe noi, ca cei ce nicidecum nu zicem pricină sau început al sfîntului Duh pe Fiul, precum au bănuit ei, ci ca cei ce cunoaştem Uniciunea Fiinţei Tatălui şi a Fiului. Că precum iese din Tatăl, aşa-l mărturisim pe el că iese din Fiul, ca trimitere edică pe ieşire înţelegînd-o. Cu dreaptă credinţă aşa tîlcuind el, şi pe cei ce ştiu amîndouă limbile la pace povăţuindu-i întru cele ce adică învaţă şi pe noi şi pe deci, cum că după oareşce iese, iar după oareşce nu iese din Fiul Duhului Sfînt".

Nu dar nici din anii sfinţitului Maxim se cuvine a lua începutul neunirii aceştia. Că măcar deşi acest fel de prepus au dat pentru dînşii atuncea latinii, dar însă numai neluarea aminte a fost cauza unei grăiri a lor ca aceasta. Iar socoteelă foarte deosebită avea de ceea ce au cei după dînşii, pe care tîlcuind-o Maxim, tot prepusul l-e ridicat de la greci. Care lucru este erătat şi din singur sfîrşitul. Că nici o ceartă pentru eceasta în vremea aceea nu s-a ivit.

Ci aici trebuie să însemnăm bine, că poate acaastă grăire cu neluare aminte, ca o sămînţă oarecare mai înainte s-a semănat a dogmat celei ce de ei mai pe urmă s-a scornit. Căci fiindcă unii la dînşii l-au luat pe graiul ieşirii (sau purcederii) în loc de trimitere şi după însemnarea aceasta au zis cum că Duhul Sfînt iese (sau se purcede) de la Fiul. Alţii eu înţeles mai pe urmă că socoteale Bisericii lor este, cum că din veac Duhul Sfînt se purcede de la Fiul. Adică cum că de la Fiul a luat şi are estimea sa. Şi pentru aceea îndată ce au cunoscut că de la greci se tăgăduieşte aceasta, s-au tulburat ei şi au pus temeliile a atîta dezbinare.

Adevărată dar esta socoteala lui Zimicavie, cum că pe la anul 800 sfîrşindu-se şi anul 900 începîndu-se a început neunirea aceasta, nu între latini şi între greci, ci numai între singuri latini. Care de la cei ce eu dat în istorie pe cele ale anilor acelora, aşa se socotesc. Căci cum că întîi numai la letinii s-a pornit această întrebare, mărturisesc Adon Episcopul şi Aimonie şi cel ce a scris Cronica cele ale Fragilor de la enul 741 pînă la 814. Şi cel ce a scris viaţa lui Carol cel Mare, şi Eghinard la Cronica şi alţii de obşte. Care toţi mărturisesc, cum că mare sinod de latini s-a adunat pe

vremea caa de atunci în cetatea Acvisgrano şi cu multă iuţime s-a făcut întru el vorbe pentru Purcederea Sfîntului Duh. Încă zic cum că şi motiv al prigonirii acesteia s-a dat, că oarecare din cei ce trăiau la Ierusalim călugăreşte cu numele de Ioan, a pornit această întrebare. Şi a fost nu mult mai înainte trăind şi nu prea departe de Ierusalim petrecînd, cel vestit acela Ioan Damaschin. Şi nici nu se află alt scriitor afară de el cu acest nume în locul acela.

Deci de vreme ce Ioan acesta, în multe locuri luminat învaţă cum că Duhul numai din Tatăl se purcede, cu urmare este că, cărţile lui ajungînd în mîinile latinilor, unii din ei (cei ce pe purcederea adică, ceeia ce se socoteau de la ai lor în loc de trimitere, nicidecum n-o înţelegea, ci mai strîns, în loc de ieşire veşnică o primea) pe învăţătura lui Ioan potrivnică la a lor s-o fi luat, iar alţii ca o ortodoxă pe ea s-o fi judecat şi s-o fi întărit şi de aici întru sfadă unii cu alţii să fi venit. Şi această ceartă ce aşa s-a ridicat între latini, este începutul cel dintîi al acestei prigoniri. Că deşi cea pentru Ioan Damaschin este oarecare semuire (măcar că, ca să zic după felul semuirilor, foarte de crezut este) însă nimic mai puţin, din cele ce cei mai sus pomeniţi scriitori zic, afară de toată îndoirea este, că Ioan monahul acela, care a pornit întrebarea (oricare acum ar fi şi fi) n-a fost departe de anii aceia. Încă şi dintru a se face mare sinodul acela ce s-a adunat, prea arătat este că ale neunirii acestuia au răsărit începuturile. Care aceasta mai pe urmă se arată şi din cuvintele pe care le-au grăit solii cei ce s-au trimis de la numitul sinod către Papa Leon 3, că aşa zicea: „Întrebare pentru Purcederea Duhului Sfînt de curînd s-a ivit. Şi iarăşi, nicidecum n-a încetat ca ceea ce de demult s-a cercetat, ci ca ceea ce în vremurile acestea era tăinuită, îndată la noi a ieşit. (Şi iarăşi) Căci la multă vreme întrebarea aceasta sta necercetată de cercători, a binevoit Dumnezeu cel Atotputernic, să ridice inimile Păstorile spre dînsa, ca scuturînd amorţeala cea din trîndăvire cu braţul sfinţitei nevoinţe să poată să sape Vistieria cea Cerească. Care grai cu adevărat trebuie bine să însemnăm ca cel ce la luările aminte cele ce se vor aduce pe urmă nu puţin folosesc.

Deci cei ce au început cel adevărat al prigonirii, trebuie să caute de aici, cine este cel ce întîi a îndrăznit să adauge în Simbolul în socoteala Bisericii celei latineşti pentru ce zace înainte? Vor zice cu adevărat, şi negreşit aceasta latinii cei mai noi şi acum zic, că biserica apusului totdeauna credea, că Duhul Sfînt se purcede şi de la Fiul. Iar aceasta cum că este minciună, cu aceste cuvinte noi o dovedim: 1) – Din Epistole sfîntului Maxim am văzut mai sus, că cei mai vechi latini, cînd această dogmă li s-a pus lor împotivă de la Răsăriteni, nu în alt chip au dezlegat punerea împotrivă fără numai tîlcuind cuvîntul purcederii în loc de trimiterea cea în vreme. 2) – Solii cei de la Acvistran zic că ei şi cei ai lor, acum întîi se ispiteau să sape comoara cea Cerească, adică această a lor învăţătură cea pentru purcedere. Deci dar această comoară mai înainte era tăinuită de ei. 3) – Şi ce trebuinţă le era latinilor în alt chip de sinod, la care ei unii către alţii (că nu vor putea zice că spre greci) au vorbit? Fără numai au arătat cum că, răsărind această întrebare, nu cugetau toţi toţi aceeaşi. 4) – Aimonie cel mai sus pomenit, unde s-a zis, zice că la sinodul acela nimic nu s-a hotărît pentru mărimea, cum se părea a lucrurilor. Nici o parte dar nu s-a plecat celeilalte părţi, şi amîndouă părţile curat latini erau. 5) – Cei ce atunci la latini erau deosebiţi şi în cuvinte şi în dregătorii, s-au împotrivit dogmei latineşti celei de curînd, ca unei iscodiri noi cu adevărat. Şi era atunci Alvin Alcuin englez bărbat, pe care împăratul Carol cel mare al francilor, pentru puterea cea vestită pe care o avea în cuvinte,

chemîndu-l în Italia şi lui l-a voît să-i fie învăţător şi dascăl, învăţînd el la acela şi Academie a ridica i-a dat voie. Acesta dar fraţilor celor din Lion trimiţîndu-le acestea zicea: „De tovărăşiile cele noi, iubiţilor fraţi, ale înşelării Ispaniceşti, cu luare aminte, cît vă este cu putinţă, păziţi-vă, urmele sfinţilor Părinţi la credinţă urmaţi, şi întru unire prea Sfîntă cu soborniceasca biserică vă împreunaţi. Căci scris este: Să nu treci hotarele Părinţilor tăi. Încă şi în Simbolul Credinţei celei soborniceşti a băga să nu voiţi. Iar aceea pentru care grăieşte şi de la sineşi este arătată, că nici o adăugire alta s-a auzit că s-a făcut cîndva în Simbol (pe urmă după hotărîrea Sinodului celui din Efes) afară de aceasta, care este şi de la Fiul. Şi deosebit de acestea am văzut mai sus că pentru nici una alta, sau dogmă sau adăugire s-au certat latinii atunci, cînd şi scriitorul acesta eră în viaţă.

Erric Kanisius în însemnările ce le-au adus la Epistola aceasta a lui Alcuin, cum că pentru adăugirea aceasta el vorbeşte, mărturiseşte şi el, dar cum că urmînd pildei lui Leon 3, aşa simplu asupra adăugirii a scris, zice, iar nu asupra dogmei acesteia.

Dar greşeşte bunul Kanesie, pentru că Leon 3, osîndea adăugirea în anul 809, iar Alvin înceta de a petrece în viaţă în anul 804, cu 5 ani adică mai înainte de sinodul cel din Acvistran şi mai înainte de osîndirea lui Leon, pentru care puţin mai jos se va zice. Iar la aceasta marlori sunt scriitorii vechi, adică cel nenumit, cel care a scris cele ale vieţii lui Alcuin şi înaintea cărţilor lui celor ce s-au pomenit în tipar s-a dat. Şi Odoran monahul în Hronicon. Şi Epitomi a Hronografiei Guronisieşti. Încă şi oarecare canonic Sinoninsius, nenumit şi acestea. Care toţi înaintea cărţilor lui Alvin s-au pus. Iar cum că şi de însăşi dogma se atinge Alvin, din cuvintele lui cele ce s-au adus este prea arătat.

Iar această vreme şi înţelept deajuns (ca să zic după vremile acelea cuprinse de barbarie) Teolog au adus pe Paulin Patriarhul Acvileii. Care şi acesta, fiindcă a priceput că dogma aceasta se presară şi se dă, iar unii şi însuşi Simbolul cu adăugirea îl cresc, s-a apucat din bună vreme să se împotrivească răutăţii. Că sinod adunînd în For Iulie cetate a Italiei la anul 791, soborniceşte pe scrisoarea cea nouă a osîndit-o. Iar sinodul acesta (măcar că foarte urît este stricat, precum mai pe urmă se va zice) la toate adunările sinoadelor se aduce. Şi acolo Paulin lîngă celelalte are şi acestea: „Pentru cele de multe feluri rele socoteli ale celor din eres, şi prepusurile cele cu deosebite chipuri ale unora mai proşti, altă credinţă a alcătui sau a învăţa, nicidecum nu mă plec, afară de ceea ce s-a dat de Sfinţii Părinţi, pe care toată vremea cea trecută curat a primit-o. Căci ştiu că în unele din cărţile soborniceşti (pe hotărîrea Sinodului celui din Efes o înţelege, cea pentru că nu se cuvine a strica cîtuşi decît şi a schimba Simbolul) s-a hotărît spre mustrarea celor mai nouă în multe feluri eresuri şi mai ales, pentru a lui Nestorie sau Eutihie, oameni vătămători şi mincinoşi, vicleană şi plăsmuită, nu voi zice credinţă, ci mai vîrtos necredinţă, nimănui să nu-i fie slobod ca Simbol de altă credinţă să înveţe sau să alcătuiască, ci şi de la noi, şi de la a fiecăruia credincios suflet departe să fie aceasta, a alcătui sau a învăţa Simbol sau Credinţă în altfel, şi în altfel *afară* de cum au învăţat aceia. Dar după mintea acelora cîte poate pentru scurtarea cuvîntării celei strînse, mai puţin decît se cuvine de cei mai proşti şi neînvăţaţi se înţeleg, acelea cum că se cuvine a se arăta mai cu amănuntul şi a se învăţa am hotărît. Iar pe însăşi (Credinţa) şi pe însăşi ţesătura simbolului a o ţinea am

poruncit (nestricată) încă şi după puţine iarăşi... Ci însă nu aceasta este în Simbolul Credinţei a adăuga sau a scădea, pe cele propovăduite bine şi sănătos de Sfinţii Părinţi, a le socoti drept după mintea acelora, şi pe înţelegerea cea înaltă ce se află întru dînsele a o împlini, ci a adăuga sau a scădea este, cu vicleşug împotriva înţelagerii celei Sfinte şi Sfinţite a acelora, în alt chip nu precum ei, cu chip plăsmuit şi ascuns a înţelege, şi cu vorbă şovăită dogmă şovăită a alcătui şi prin aceasta cu gură păgînească a se întări, cu îngîmfare a bîrfi mai vîrtos decît a învăţa".

Vezi dar cîtă păzire face, ca nimic să nu adauge în Simbol şi pe arătarea cea cu amănuntul a Simbolului nicidecum n-o opreşte, iar ţesătura lui învaţă că se cuvine să se ţie. Şi fără de îndoială cuvîntul lui este pentru adăugirea cea latinească aceea care s-a vîrît, ca şi întrebarea cea pentru Purcederea Sfîntului Duh în anii cei din vremea lui împreună a fost şi nici o adăugire alta nu s-a mai arătat precum am văzut. Şi deci Paulin întru acestea se pornea împotriva celor ce primeau că aşa este întrebarea, şi nici în Simbol a o băga pe ea nu se sfia. Ier cea atîta de mare mai înainte păzire a sinodului acestuia, la cei potrivnici s-a înfipt ca un mărăcin. Dar ce au făcut ei? Prin vicleşug cel obişnuit lor, pe care mai mult decît toţi oameni s-au arătat că l-au deprins, precum la locul lui cel cuviincios vom cunoaşte, au semănat în cuvîntul lui Paulin cele plăcute lor, şi din luptător l-au plăsmuit pe el apărător. Că la acelaşi loc pogorîndu-se mai jos Paulin, ce şi cum uitîndu-se pe sineşi, laudă pe cei ce au împeticit în Simbol pe cuvîntul acela şi de la Fiul, unde şi Simbolul întreg cu adăugirea se citeşte. Însă numai pe acela care nu-şi şterg nasul au putut ei a-i amăgi. Că n-ar fi greşit aşa Paulin, dacă la acelaşi cuvînt era s-o primească de bună adăugirea. Că o aduce pe hotărîrea Părinţilor celor din Efes cea pentru că nu se cuvine a scorni nimic nou în Simbol. Şi tare opreşte a adăuga sau a scădea, Iar slobozind tîlcuirea Simbolului (afară de tesătură adică)pe însăşi tesătură o voieşte să se păzească nestricată.

Cum dar putea să primească de bună adăugirea? Că prin ea se sminteşte acum ţesătura. Ci şi care era nevoia ce silea să facă cuvîntul, că se cuvine să se păzească nesmintit Simbolul? Că ar fi zis mult mai întîi, că nu se cuvine aşa înţelege pe hotărîrea efesenilor, cît a nu fi slobod nici pe cele adevărate a le adăuga în Simbol, precum au adevărat obişnuiesc cei de acum latini a răspunde. Că aşa ar fi deschis drum mai înainte şi către cele ce erau să se zică pe urmă. Iar acum Paulin aici, la ceea ce se grăbea, el luişi şi-a răsturnat podul. Că se vădeşte pe sineşi şi nevrînd aşa că minte, zicînd că nu trebuie a-i învinui pe părinţii cei ce au izvodit în Simbol cuvîntul acela de la Fiul. Dar care este cuvîntul răspunderii? Cu adevărat fiindcă vreun netrebnic a citit cuvintele cele ce s-au adus mai sus, şi le-a văzut că sunt potrivnice socotelii lor, ceea ce i se cuvenea lui să zică, aducînd-o a pus-o în gura lui Paulin, şi pe acela luişi făcîndu-l potrivnic, neţiitor de minte şi potrivnic l-a dovedit şi uitător, că pe acelea ce mai înainte foarte tare le-a hotărît, îndată le-a uitat, şi cele împotriva acelora le-a grăit. Iar mai apoi de toate îl plăsmuiesc pe Paulin că a zis, cum că oarecare Părinţi nu ştiu care, au apucat mai înainte de demult şi au adaos aceea în Simbol. Dar solii cei de la Acvistran după 20 de ani de la sinodul acesta cel din For Iulie, la care Paulin a fost cel mai întîi şezător, cerind de la Leon 3, ca să poruncească să se adauge în Simbol aceea, n-a dobîndit cererea. Că însuşi Leon pomenind de hotărîrea cea din Efes, a oprit o adăugire ca aceasta în tot veacul, precum mai jos vom vedea. Deci din aceasta n-au lipsit nici alţi latini împotrivindu-se acestei noi învăţături scornite. Ci dintre aceştia

pe unii mai pe urmă îi vom arăta. Iar aici după rînduiala celor ce s-au lucrat pe rînd să mergem.

Deci cum seminţele dogmei celei noi întîi, apoi şi însăşi dogma pe latini între dînşii i-a adus spre ceartă s-a zis. Iar acum să zicem şi pentru adăugirea cea din Simbol a aceleiaşi dogme. Deci la anul 809, de la sinodul cel din Acvistran, pentru care mai sus se zice, trimiţîndu-se soli la Roma, către Papa Leon 3, s-au dus Bernerd episcopul Vormatiei şi Iesie alt episcop Ambianisean şi Adalarhard Ava Corvinisian, şi erau aceştia din ceata celor ce ni se împotrivesc nouă, şi se numesc trimişi ai domnului Carol împăratul. De unde este arătat că Carol împăratul credea dogma aceea nouă. Deci mergînd ei, cuvînt au început întîi, întru care se nevoiau să întărească cum că Duhul Sfînt se purcede de la Fiul. Însă din mărturii, unele şovăite, iar altele stricate precum înainte mergînd cuvîntul acesta pe urmă vom arăta. Deci papa de aceste apucări amăgindu-se (că încă de atunci cu adevărat, puteau Papii să greşească) s-a unit la dogmă. Apoi vorbă se faca pentru adăugirea ceea ce vrea să se bage în Simbol a dogmei celei noi. Care solii se întăresc că se cuvine să se bage, iar Papa se împotriveşte. Şi vorba aceasta a solilor către Papa de-ajuns s-a întins, dar Papa nicidecum nu s-a plecat. Iar mai vîrtos solii zicînd, că pe la unele locuri Simbolul s-a adaos de unii şi cu adăugirea de faţă în popor se cîntă: Papa a răspuns, că acesta nicidecum fiind el întrebat, s-a făcut, şi pentru aceasta cu totul adăugirea trebuie să se lepede din Simbol. Şi aşa vorba s-a sfîrşit. Iar cuvîntarea aceasta s-a scris de Smaragd, care era de faţă la ea. Se aduce încă şi la Baronie la anul 809. Nici nu s-a îndestulat Papa Leon oprind această adăugire din gură, ci şi ca mai dinainte să păzească de-a pururea nesminteala Simbolului, a poruncit de s-au făcut două table de argint, din care în una a scris Simbolul greceşte, în alta latineşte, adăugînd deasupra şi titlul prin care da cuvînt pentru sfatul său. Că a scris desupra pe table: „Acestea Leon am pus, pentru dragostea şi mai înainte păzirea Ortodoxei Cradintei". Iar pomenire de aceste table fac scriitorii latini din cei mai vechi. Anastasie Bibliotecarul în viaţa lui Leon ce s-a pomenit mai sus, Petru Abelard, iar Petru al lui Damian zice că tablele ce s-au zis pînă şi în vremea lui se vedeau, care în veacul 11 trăind scrie. A pomenit de ele şi Fotie în Epistola cea către Mitropolitul Acvileii. Au pomenit încă şi grecii la sinodul cel din Florenţa. Nici nu se leapădă cei mai noi din latini, Baronie la anul 809, Belarmin, Sevirin Vinie, Nicolae Chihonschi iezuit polon. Şi ca să zic cuprinzător, nici unul n-am citit pînă acum care să tăgăduiască. Iar cel ce întîi s-e adus aici Anastasie aşa de adevărată o face pe Istorie cea pentru dînsele, cît şi greutatea tablelor acelora o a adus la acelaşi loc, foaia 298. Că trage ele, zice, 94 de litre şi 6 unghii de argint (Uncii), şi erau spînzurate tablele acestea în Biserica Sfîntului Pavel, precum unii din scriitorii cei ce s-au adus povestesc. Deci fără de îndoială şi fără de grăire împotrivă este Istorie aceasta, fiind şi singuri latinii de voie mărturisesc. Ci puţin aici se cuvine să stăm şi să auzim ce răspund la aceasta unii din ei.

Baronie unde mai sus s-a arătat, zice că a făcut aceasta Leon, răzbunîndu-se împotriva celor ce se obrăznicesc a face de voia cea de la Catedra Apostolicească. Ci deşert este. Căci către solii cei de la Acvistran vorbind Papa, o pricină numai pune înainte, pentru care opreşte adăugirea, pe legiuirea efeseşilor. Iar pentru învoiala catedrei Apostolilor, nimic n-a fost nici grai. Iar mai vîrtos şi împotriva a ceea ce zice Baronie, pe la sfîrşitul vorbei celei ce s-a zis adauge Papa: „Că de aş fi fost întrebat

mai înainte de a se cînta aşa, aş fi răspuns cu adevărat să nu se bage înlăuntru adăugirea". Pentru aceea şi mai înainte de a se adăuga de ar fi cerut învoiala, ca nimic mai puţin nu li s-ar fi oprit lor adăugirea de către Papă. Apoi arătat prin însuşi titlul ce s-a zis, arătată, zic, a făcut pricina, că aceasta a făcut-o spre păzirea Ortodoxei Credinţe şi întărirêa ei. În zadar ni se arată nouă de Baronie altă pricină plăsmuind. Iar Belarnin la locul ce s-a adus mai sus, plăsmuieşte alt oarece, că zicè cum că a voit Leon, ca să se păzească cinstea la Simbolul cel din Constantinopol, ca să nu socotească grecii că prin adăugiree aceea, ca şi cum vreun simbol făcîndu-se, cel vechi acela care este fără de adăugire, s-a făcut zedarnic şi s-a lepădat. Ci şi el din cuvintele cele ce s-au adus mai sus se vădeşte că este fără de cale şi nepotrivit. Ci mai apoi de toate cel ce voieşte citească cuvîntul cel ce s-a pomenit mai sus, că pe aceasta ca pe cel ce este mai prelungit aici a-l pune n-am socotit cu cuviinţă.

Iar Nicolae Kihonschi văzînd răspunsurile cele mai dinainte ale celor de o socoteală cu el, că sunt cu adevărat minciuni, altul s-a nevoit el de a mai plăsmuit. Pentru oarecare temere cu dreptate zicînd că a făcut aceasta Leon, ca nu, precum Galii întrebîndu-se cu grecii şi rîvnind dogmei lor, au adus în Simbol cuvîntul acela, şi de la Fiul, aşa împotrivă grecii pentru rîvna asemenea a dogmelor, să lipească cuvîntul acela din singur. Ci acestea şi mai mult decît cele mai înainte de acestea sunt de rîs, că şi pe Istoria ceea ce este, acesta se pare că n-o ştie, şi istorie ce nu este după a lui putere o închipuieşte. Că nu grecilor li se împotriveau atunci latinii, că nu zburase pînă la greci încă vestea aceea. Şi deosebit de aceasta, şi solii cei ce s-au pomenit de multe ori, între celelalte cuvinte, cu care împotrivindu-se Leon punea înainte şi pe acesta l-a adus în mijloc pentru adăugire, că Simbolul cu adăugire se cînta acum de unii. Şi nici o pomenire cîtuşi decît n-a făcut pentru greci (nici ei, nici Papa). Şi mai pe urmă de toate, toată fapta aceea a solilor cu Leon, luminat vădeşte şi le mustră pe aflările cele amăgitoare acestea ale lui Nicolae şi Belarmin şi Baronie.

Ier cît se împotriveşte istoria aceasta temeiului latinilor, măcar dintru acestea va fi arătat la care ei aleargă. Căci vedea pe Papa, că a luat asupră atîta sîrguinţă, ca să păzească Simbolul izbăvit de toată adăugirea. Şi însă apoi, că şi adăugirea s-a vîrît şi de alţi papi s-a şi întărit. Şi socotea de aici că şi adăugirea rău s-a făcut şi stăpînirea Papii aşa se clăteşte, în ce fel este mai vîrtos aceasta care i-o spînzură lui acum de gît, cum că adică întru cele ce hotărăşte, nici de ar voi nu va putea greşi. Aceasta adică socotind unii din latini la cele obişnuite lor amăgitoare aflări au alerget. Prin care însă nimic nu s-au folosit, fără numai ca înaintea poporului nenimeririle lor le-au vădit şi pe temeiul lor l-au pierdut.

Încă şi aceea foarte cu cuviinţă este a şti, că faptele sinodului aceluia din Acvistran cu totul s-au pierdut. Numai titiul acesta, zic, numele rămînînd fără de lucru! Sinodul din Acvistran care s-a făcut la anul 809 în vremea lui Leon 3, pentru cuvîntul, şi de la Fiul, care s-a adaos în Simbol. Atîta şi mai mult nimic. Ci de sinodul acela, că s-a făcut au pomenit scriitorii. Şi cu adevărat pentru un lucru mare s-au făcut acolo întrebările, cum dar au putut aşa cu totul a se pierde, cît afară de titlul, nici o cirtă să nu rămînă nicidecum? Cu adevărat aici se poate mirosi neînfrînarea scornitorilor. Că sau aceştia ce apărau la Sinod dogma cea nouă, cu isteţimea şi cu iscusinţa decît cei ce cugetau cele împotrivă mai jos fiind, iar cu puterea şi cu stăpînirea (făcîndu-le har mai vîrtos lor şi împăratul Carol) întrecînd, faptele Sinodului îndată atunci le-au acoperit

în adîncurile uitării, sau puţin mai pe urmă alţii, cu rîvnă fără de socoteală purtîndu-se, au făcut aceasta, văzînd unele din cele puse înainte în vorbele cele de acolo că vatămă tare socoteala lor. Şi cu adevărat de se păzeau faptele acelea în vremea noastră, prea multe din ele pentru scornirea cea nouă a dogmei, şi pentru tăria şi puterea dovezilor celor despre amîndouă părţile, încă şi pentru altele multe, care se cuvin împotrivirii acesteia ce zace înainte, s-ar fi putut a se socoti şi a se asemui.

Cînd şi aşa din cuvîntul solilor, încă şi din vorbă lor cu Papa nu puţine se pot socoti. Adică n-au cunoscut mai înainte solii aceie (măcar că vicleşug le făceau cele ale soliei, dar ca cei ce erau jumătate de bărbeţi şi nesocotitori la vorbă) n-au cunoscut mai înainte zic, că unele din cele grăite de dînşii erau să vatăme temeiul. Căci au zis ei, că întrebarea aceasta de curînd s-a ivit. „Cum că, ca o comoară era tăinuită, şi celelelte". Pentru aceasta ne-au lăsat nouă semn prea întărit al scornirii celei nouă a dogmei, şi cum că mai înainte aceea şi la latini era neauzită, şi cum că cărţile acelea decît vremea mai vechi, în care adeseori se pune înainte Purcederea Sfîntului Duh şi de la Fiul, cu totul sunt stricate. Aceasta care mai vîrtos o întăreşte şi cea a lui Leon mai înainte păzire şi oprire că nu se cuvine a adăuga nicidecum nimic. Care acestea trebuie cu adevărat bine a le însemna şi ale duce aminte, de cîte ori se cearcă mărturiile celor vechi care de latini pentru dînşii se aduc.

Deci arătat de aici s-a făcut, cum că dogma latinilor, pînă la sinodul cel din Acvistran, chiar latinilor le era străină, şi atunci întîi s-a pus sub întrebare. (Aducîndu-se la aceeaşi vreme şi Sinodul cel ce s-a făcut de Paulin, care cu puţini ani înainte s-a făcut). Şi cum că mai apoi de toate, după ce Leon mai vîrtos s-a înşelat, de mai mare credinţă încă această dogmă la poporul cel simplu s-a învrednicit. Iar de adăugire se cuvine la vremea de după aceea, măcar că atunci cînd a năvălit aceasta de a intrat în Simbol şi cine a fost începătorul, din cele cu totul neadevărate este, ci să auzim cu ce se trufesc toţi latinii.

Antonie arhiepiscopul Florenţei zice: Că adăugirea aceasta s-a văzut şi s-a băgat în Simbol nu de altul, ci de Papa, sau de sinod mare. Iar Toma cel de la Iisus, zice că de la Papa la un sinod mare. Dar nu este arătat de care papă şi de care sinod. Iar Andrei al Rodului, cel ce în Ferara părtinindu-le latinilor vorbea în Sinod, spune cele asemenea. Ci decît toţi oamenii mei deşerţi sunt. Căci pentru ce nu pe Papa ci pe sinodul acela pot să-l vestească cu numele? Căci dacă Papa (decît care nimic nu este mai mare le ei) dacă sinod mare a făcut acesta, pentru ce toate fără de nume? Şi pentru ce nici vremea, nici locul nu se ştie? Întunecată a unor oameni întunecaţi este această nălucire. Că al Sinodului celui din Acvistran, că poate nu se împotrivea lor, sau nici foarte nu le folosea şi nu se află măcar numele. Iar acest mare împreună cu Papa sinod, pe care ca o pavază îl plăsmuiesc dînşii nici a se numi nu poate. Sau pentru care pricină nu vreunul măcar vechi scriitor a adus de faţă (că aceştia sunt din cei noi) de la care pentru cel mare acela, măcar fără de nume sinod s-au înştiinţat? Vezi visuri goale. Afară de acestea, Andrei de care s-a pomenit, încă mai cu obrăznicie minte la adunarea 7 a sinodului celui din Florenţa, sau Ferara. Că zice cum că în Simbol cu adăugire se cînta în Biserica Romei, încă din vremile sfîntului Maxim şi cum că pentru aceasta sfinţitul Maxim s-a apucat să răspundă către greci. Ci Leon 3 şi tablele lui Leon îi astupă gura lui Andrei. Pentru că nici a se cînta Simbolul ci a se citi era obicei în Biserica Romei, precum singur Leon mărturiseşte în cea mai sus pomenită

vorbă către solii cei din Acvistran. Ci Andrei socotea că asemenea cu dînsul vor fi toate vremile. Iar ceea ce aduce şi la sfîntul Maxim, bîrfeşte şi aceasta rodeanul. Că atunci nu-i învinuiau grecii pe latini pentru Simbolul cel ce s-a crescut cu adăugirea, ci îi bănuia pentru dogmă. Şi răspunsul lui Maxim pentru părtinirea noastră stă şi el, precum arătat s-a făcut.

Este încă şi decît aceasta mai obraznică alta oarecare neruşinare. Că Manuil Kaleca şi Iosif al Metoniei, care erau adică greci, dar la latinilor s-au abătut şi dogma acelora o apărau. Încă şi Ghenevrard (latin acesta) zic, că Papa Damas, încă din veacul 4 a pus în Simbolul cuvîntul acela, şi de la Fiul. Le aceasta martor Kaleca aduce pe un Schilişă nu ştiu cine ar fi, iar Iosif pe Gheorghe Aritin, iar Ghenevrard pe Alexie Aristin. Ci această bîrfeală deprimprejurul istoriei celei ce s-a dat pînă acum, ca o brumă de razele soarelui se topeşte şi piere. Căci cum numai la suta a 8-a cearta cea pentru aceasta s-a iscat? şi ce era ceea ce l-a silit pe sfîntul Maxim să se apuce să surpe bănuielile cele pentru latini? şi pentru ce solii cei de la Acvistran, pe întrebarea cea pentru dogma aceasta nouă o numeau? şi pentru care motiv ispitindu-se ei să plece pe Papa să sloboadă adăugirea, n-au adus la mijloc şi pe Damas începătorul ei? Deci atîta de orb era Leon 3, încît adăugirea pe care mai înainte de el se făcuse să n-o ştie. Iar mai apoi de toate şi cei silea să întrebe pentru adăugirea Simbolului, dacă mai înainte cu 400 de ani se băgase? şi la ce se potrivea şi oprirea lui Leon, şi care ar fi fost şi folosul tablelor? Pentru ce încă ei nici unii nici alţii din latini nu se pomenesc martori la aceasta, fără numai unul şi numai de doi ce se lepădaseră din greci, şi de un latin mai nou şi acesta sub nume deosebit? Nevoiească-se dar ei şi asude cît vor voi: Nu le vor putea zdrobi nici pe tablele lui Leon pentru aceasta şi Petavie Iezuitul pe cei ce întărească aceasta, ca pe nişte mincinoşi i-a vădit.

Deci precum de demult cei ce se împotriveau Sinodului celui din Calcedon, pentru că nu-l arătau pe nici unul care le-a fost lor adevărat începător al socotelii, ACHEFALI, ce se zice fără de cap (ca cei ce nu aveau cap) s-au numit aşa şi pentru aceasta latinii (măcar că în alt chip pentru singur capul cel văzut acela foarte mult se trufesc), Achefali sunt cu dreptate a se numi. Căci a-l afla pe începătorul adăugirii nu este cu putinţă. Măcar că dintru aceasta, cum le-a fost pricina lor, cu lesnire este a socoti. Căci negreşit neînvăţătura şi lenevirea episcopilor mai întîi de toate a fost cauza. Iar după aceea şi puterea lui Carol, la a cărui dragoste s-au vîrît cei ce ajutau dogmei şi adăugirii. Iar în palatul lui Carol, Simbolul atunci se cînta cu adăugirea, precum mărturisesc solii cei din Acvistran în vorba ce s-a zis. Şi măcar că Leon de pretutindenea şi chiar din palatul lui Carol a poruncit că trebuie să se lepede adăugirea. Precum este arătat din aceeaşi vorbă, dar socotesc că nimic n-a putut socoteala lui, nici în curte nici la episcopii curţii, care ciocoinicesc pe cei ce-i întrec cu puterea. Poate încă şi ce fel era acea socoteală, întorcîndu-se solii într-adins au tăinuit-o fiindcă atîta se sîrguiesc pentru adăugirea Simbolului. Deci de aici aceasta prin Germania şi Galia a început a se tîrî. Nu era încă cu greu de aici şi chiar în Italia a merge, lenevindu-se episcopii şi sforăind cu faţa în sus.

Ci însă pînă la oarecare ani n-a lipsit la latini, cei ce se împotriveau dogmei Si adăugirii. Şi aduce la aceasta martori Adam Zirnicavie pe Limon episcopul Alvestradinseanul care a învăţat lîngă Alcuin. Şi pe Raban Maurul, şi pe Smaragd care au fost şi scriitori în vremea aceea. Că aceştia la locurile cele ce se pun înainte

la acela, adică la Zirnicavie, pomenind pentru Purcederea Duhului Sfînt la Tatăl pe aceasta o aduc iar pentru Fiul tac. Şi pentru ce ar fi tăcut, în vremea aceea mai vîrtos, în care vedeau că pentru aceasta peste tot se ridică tulburare şi întrebarea aceasta fierbe? Fără numai că pe această dogmă nouă, sau ei nicidecum n-o primeau, sau măcar pentru adevărul ei se îndoiau. Iar după anul 820, Teodulf episcopul Anrilianiseenul a aşezat o carte cu oarecare silogisme, pentru Purcederea Sfîntului Duh de la Fiul. Şi a afierosit-o lui Ludoic împăratul Galiei şi Germaniei. Întru aceasta el ne mărturiseşte nouă, cum că pînă atunci nu dormeau toţi latinii pe această dogmă, ci erau şi puţini care grăiau împotrivă. Deci Nicolae Kihonschi ca să abată această săgeată, zice că Teodulf a scris cartea aceasta împotriva lui Fotie Patriarhul Constantinopolului. Dar zice aceasta în zadar şi simplu din voie, după obiceiul lui şi al celor de un gînd cu el. Nici nu lua aminte cînd zicea aşa la anii întru care se lucrau lucrurile, că Teodulf a murit la anul 840, iar Fotie, încă mei înainte de anul 864 n-a început să vădească şi să mustre la arătare dogmele letinilor. Adică cu 24 de ani după moartea lui Teodulf. În aceşti ani Anastasie Bibliotecarul, care după ce înţelegere se învăţase din Epistola sfîntului Maxim de credea că se purcede Duhul Sfînt de la Fiul, mai înainte am apucat şi am văzut. Pe cuvîntul purcederii adică luîndu-l spre arătare a trimiterii celei în vreme, şi arătat tăgăduind a fi Fiul cauză sau început al Sfîntului Duh.

Şi precum poporul cel simplu şi neînvăţat, pe adevărul socotelilor de mai multe ori îl judecă din strălucirea celor ce hotărăsc, către care se spăimîntează, iar mai ales linguşitorii cei răi, care şi împotriva judecăţii celeia ce o au în sufletul lor, se edaugă la socotelile celor puternici, aşa şi dogma aceasta aflînd apărători pe cei cu puterea deosebiţi, mai mult şi mai mult au început a se vesti în toate zilele şi a se mai întări.

Că era întru acea vreme apărător şi al dogmei şi al adăugirii Nicolae Pape. Aşa curînd hotărîrea aceea a lui Leon s-a veştejit şi a pierit! Dar din ce pricină aşa s-a arătat acela, vrednic lucru este de auzit. În anul 864, neamul Bulgarilor s-a învăţat taina Credinţei celei întru Hristos în acest fel. Că un străin oarecare mergînd la ei, s-a apucat a vesti Dumnezeiaşca Învăţătură, o are ca să pricinuiască propovăduirilor sale puterea stăpînirii la popor, s-a prefăcut a fi preot, deşi nu era el aceasta, pe care lucru înţelegîndu-l Bulgarii neam nemulţumitor şi mai vîrtos e zice barbar şi rîvnă fără de socoteală avînd, în facerii de bine celei peste măsură, cu prea mare ocară i-au răsplătit omului. Că tăindu-i ticălosului nasul l-au izgonit. Mare adică fărădelege socotind, dacă cineva mirean fiind cu rînduială, ar fi îndrăznit apoi să vestească pe Hristos. Deci împăratul bulgarilor a trimis către Papa soli ca să se roage să trimită pe vreunii din preoţii săi, cere pe supuşii lui să-i înveţe dreapta credinţă cea întru Hristos. S-a înduplecat Nicolae şi îndată trimite episcopi, bărbaţi adică, care se hrăneau din aceeaşi făină cu el. Că aceştia pe Simbol stricat l-au băgat în Bulgaria. Dar a alergat vestea lucrului către cei din Constantinopol care atunci era împărat, Mihail şi Vesile. Care şi la împăratul Bulgarilor trimiţînd îl sfătuiau nicidecum să nu pună urechile la aceea şi stricat pe Simbolul Credinţei îl învaţă. Iar el pe epistolele pe care le-a primit de la împăraţi, le trimite către Papa Nicolae, iar Papa ca şi cum rănindu-se la inimă, sărind, scrie către Ighmar erhiepiscopul remnisenilor, bărbat întru înţelepciune atunci vestit şi îl aţîţă spre apărarea dogmei. Şi precum de demult Irod şi Pilat, ca după certele ce au fost între dînşii, spre împăcări mai tari să vie, s-au unit spre batjocura cea asupra lui

Hristos, aşa şi Nicolae pe urîciunea ceea ce-l aprindea pe el pentru cauza lui Rotald episcopul cu prefacere ascunzîndu-se ca să-l unească pe Ighmar cu sineşi spre prada Bisericii, toată şi tot felul de silinţă a pus. Încă la aceasta şi pe alţii din cei ce erau mai întîi în Biserică îi invita. Arătat sunt cu adevărat acestea toate din epistola lui Nicolae către Ighmar. Iar cele pentru întoarcerea bulgarilor şi apostolul acela, pe care rău l-au purtat, arătate şi acestea din răspunsurile lui Nicolae acestuia către întrebările bulgarilor. Care carte şi aceasta după epistolii la acelaşi loc împreună se află.

Deci de aici acum această dogmă se poate să nu fi luat la latini mari sporiri. Pentru că atît de slăvit apărător la aceasta îi îndemna. Iar mai vîrtos a început a fi plăcută aceasta celor de la Apus, cînd întîi auzînd-o cei de la răsărit au osîndit-o. Că atunci erau motive proaspete de certuri în alt chip fireşte sădite, între amîndouă acele neamuri. Despre o parte adică, că în Italia prin îndemnarea lui Leon 3 sau prin plecarea lui negreşit la aceea, nu prea demult ieşind de sub stăpînirea cea din Constantinopol se unise cu Carol cel Mare, care pentru aceasta şi împărat al Italienilor al romanilor de italieni se vestea. Iar despre alta, şi pentru valurile cele ce se ridicaseră pentru Ignatie şi Fotie. La care amestecîndu-se pe sineşi Papa, după ce şi-a văzut pe stăpînirea sa că în multe feluri se află la greci, acum adică primită, iar acum lepădată, iar mai pe urmă şi cu totul izgonită, umplîndu-se de mînie şi nădăjduindu-se la ajutorul lui Carol, la război împotriva grecilor, ca ai unor ocărîtori ai bisericii latinilor, şi care şi pe el pentru eres îl învinuia şi-l mustra şi el s-a sculat şi pe alţii i-a invitat. Ci ca mai luminată să se facă pricina în scurt aici să punem pe povestirea făzilor între Ignatie şi Fotie. Din care arătat va fi şi cu cîtă neştiinţă şi minciună, oarecare latin începător al dogmei noastre îl face pe Fotie şi pe noi fotinieni ne numeşte. Cînd cele ale lui Fotie, pe cît este departe cerul de la pămînt, sunt deperte de această neunire, străine fiind ele de aceasta cu totul şi deosebite. Măcar că Fotie tare i-a mustrat pe latini pentru dogma cea nouă iscodită şi pentru Simbol. Încă şi pe însuşi Papa Ioan al 8-lea luîndu-l în ajutor au luptat-o. Iar ca să ne izbăvim pe noi înşine de orice bănuială pe istorie aici o vom lua, cît se potrivaşte la scopul cel de faţă al cuvîntului şi cele ale lui Leon Allatie. Care grec fiind învăţat, dar la socoteli cu latini unindu-se, o carte mare, făcînd har Papei a aşezat, pentru unirea cea de-a pururea a Bisericilor a Răsăritului şi apusului. Deci dintru această carte, Cartea 2, cap. 4 şi 5, acestea le-am ales.

Ignatie din monah Patriarh al Constantinopolului, pe Barda cezarului fiindcă îşi lăsase femeia sa şi se unee cu alta cu nuntă de rudenie fărădelege (precum unii adeverează, iar alţii tăgăduiesc, care nimic nouă nu ne foloseşte la pricina de faţă) înfruntîndu-l şi de la cele Sfinte oprindu-l, întru izgonire de el s-a trimis. Iar Fotie bărbat întru cuvinte şi învăţătură vestit, în locul lui s-a aşezat. Din aceasta s-a ridicat mare ceartă, unii stînd pentru Fotie iar alţii pentru Ignatie. Deci sinod se adună, în care şi solii papei Nicolae, Rodoald şi Zaharia erau de faţă, la care prin multe se nevoleşte Fotie să dovedească că Ignatie nu după lege nici după alegere slobodă ci de cei ce întreceau cu puterea şi cu stăpînirea s-a ridicat la episcopie. Şi deci întru lucrare se pune caterisirea lui Ignatie unindu-se nu mai puţin şi solii Papei Nicolae. Care lucru după ce l-a înţeles papa s-a împotrivit şi pe solii săi cînd s-au întors de la sinod sub anatemă i-a pus.

Iar între acestea (ceea ce a lăsat Alatie) împăratul bulgarilor trimiţînd la papa, cerea învăţători cum am spus, la care şi plecîndu-se papa a trimis episcopi în Bul-

garia, cărora şi după ce săvîrşise acum solia le-a poruncit să meargă la Constantinopol pentru cearta lui Ignatie. Iar aceştia pentru că propovăduiesc în Bulgaria pentru purcederea Sfîntului Duh şi de la Fiul, nu s-au primit cu dragoste de cei din cetatea lui Constantin, ci li s-a cerut, ca de voiesc să isprăvească ceva la dînşii să dea mai întîi în scris credinţa lor. Şi aceasta a fost între greci şi latini ca un început al prigonirii. Că şi împăraţii învinuiau această dogmă nouă şi pe împăratul bulgarilor îl întorcea, însă şi Fotie împotriva ei apucase să se certe. Deci auzind acestea Papa Nicolae, nu numai pe Fotie ci şi pe împăratul îl ocăra. Şi deci şi la împăratul trimiţînd s-a semeţit ai porunci ca singur acela pe epistola sa (pe cea către împăratul bulgarilor socotesc pentru că nu se cuvine să ia aminte la latini) s-o dea în foc înaintea poporului, vestindu-i că de va defăima aceasta el este gata prin adunare de tot poporul a face aceasta în Roma. Dar măcar cît şi obrăznicindu-se se îngîmfa atunci, răzimîndu-se la ajutorul lui Carol, însă nimic n-a putut săvîrşi Nicolae la greci asupra lui Fotie. Ci Fotie, şi sub anatema mai mult îl punea pe Nicolae.

Iar după acestea Mihail împăratul prin unire asupră-i se omoară, şi în locul lui se încununează Vasile Macedon, care a fost şi începător al cetei celor ce s-au unit asupră. Acesta iarăşi izgoneşte pe Fotie din scaun, pentru că nicidecum nu-i da voie lui, ce unui ucigător de tată adică, să se împărtăşească cu Tainele, precum povesteşte Leon Gramaticul, în viaţa lui Vasile acesta. Şi chemînd de la Papa soli (iar papă acum fiindcă murise Nicolae era Adrian II) a făcut sinod şi l-a osîndit pe Fotie. Şi se cheamă sinodul acesta al 4-lea din Constantinopol, ier de latini şi ecumenic se zice. Şi deci a fost iarăşi Ignatie după Fotie. Dar ducîndu-se Ignatie dintre cei vii, se suie la scaun de a doua oară Fotie, binevoind şi singur împăratul Vasile, care a scris pentru el şi către Ioan al 8-lea urmaşul lui Adrian, care trimiţînd soli la sinodul ce atunci s-a adunat iarăşi la Constantinopol, s-a plecat la suirea la scaun e lui Fotie. Şi istoria adică pentru cele ale lui Fotie şi Ignatie aceasta este în scurt. Din care este arătat, că la cea mai desăvîrşită greaţă ajung cei mai mulţi din latini, care se întăresc cum că Fotie a fost începător certei acesteia, şi că pentru ea e fost şi judecat şi osîndit. Că Fotie s-a înălţat şi s-a pogorît de pe scaun pentru alte motive, care s-au arătat, şi sau cu dreptate sau cu nedreptate nu căutăm aceasta acum.

Ci aici cu tulburare faptă peste măsură ne învaţă pe noi care era atunci socoteala latinilor pentru dogma cea nouă şi care era e grecilor. Însă trei sunt de luare aminte. Cea dintîi, că Fotie ca pentru o dogmă nouă atunci aceasta a înfruntat-o la latini, şi aspră Epistolie pentru aceasta de obşte la anul 866 (şi către ceilalţi episcopi) scriind a trimis. Şi cînd după adunarea sinodului celui mare se caterisea, nici cu un cuvintel gol nu s-a înfruntat asupre lui vreunul. Ci numai aceea spre prihană se întorcea împotriva lui Fotie, că din mirean deodată pe scaunul Constantinopolului s-a suit şi mai virtos încă trăind Ignatie. Iar a doua că şi alt Sinod, fiind încă în viaţă papa Ioan 8 de care Fotie s-a aşezat în scaun întru împărăteasa cetăţilor adunîndu-se, a se adăuga ceva în Simbol a oprit. Iar pentru care adăugire a fost cuvîntul, nimeni nu este care să nu ştie. Căci au fost la sinodul acesta Părinţi 383. Şi tare acolo au strigat solii Papei „Cum că nicidecum nu este slobod să schimbe Simbolul". Şi Baronie şi cei ce-i urmează lui zic că s-a făcut sinodul acesta de Fotie, dar goi sunt. Căci oare aşa de uşor este a se plăsmui sinod, şi mai ales de bărbat care a fost în acea vreme, în care se zice că s-a plăsmuit Sinodul? Pomenire face de acest sinod Ioan 8 Papa în epistola cea către

Fotie şi în alta către Împăraţi. Însă acestaşi şi în epistola 203 şi pe solii săi pe nume îi aduce, cei ce au fost trimişi la sinodul acela. Ci şi Iosif Vrieniu, din Constantinopol de loc la anul 1420 scriind povesteşte că şi în vremea lui se păzea în Gramatofilaki iscăliturile solilor. Iar după aceştia şi Zonara şi Balzamon şi Matei Vlastares cel ce a alcătuit Nomcanonul, la tîlcuirile lui cele la canoanele sinoadelor, oarecare din canoanele acestea le-au adus şi ei. Iar mai apoi de toate, ca să trecem pe ceilalţi şi însuşi Graţian aduce un canon al sinodului acestuia. Iar a treia, trebuie să luăm aminte, că şi însuşi Ioan al 8-lea, auzind îl bănuiau şi poate i şi învinuiau pentru acea dogmă nouă şi pentru adăugire, ca să scuture această pînă de la sine scriind epistolie către Fotie şi jelindu-se că cu nedreptate acestea se necinsteşte şi de cei ce îi zavistuiesc lui se învinuieşte, lîngă celelalte acestea le zice: „Şi iarăşi îi arătăm cucerniciei tale, că pentru încheietura aceasta, pentru care s-au întîmplat smintelile între Bisericile lui Dumnezeu, să aibă încredinţare către noi, că nu numai nu zicem aceasta, ci şi pe cei ce întîi au îndrăznit la a lor nesocoteală, călcători de Dumnezeieştile cuvinte îi judecăm, şi schimbători de Teologia Stăpînului Hristos şi a Apostolilor şi a celorlalţi Părinţi, care adunîndu-se soborniceşte au dat Sfîntul Simbol. Şi împreună cu Iuda îi punem şi celelalte". Iar în aceeaşi epistolie Ioan încă zice, că şi se sîrguieşte ca şi pe ceilalţi episcopi ai lui să-i plece ca aşa să cugete. Din care lucru şi nu mică greutate să i se întîmple lui.

Şi Baronie la anul 879, zice că şi această epistolie s-a plăsmuit de Fotie sau de alt oarecare grec. Iar cuvintele lui spre dovedirea acestui lucru îi sunt acestea două de pe urmă:

1) – Că însuşi Fotie în epistola sa cea către Mitropolitul Acvileii, în care vorbeşte asupra dogmei şi asupra adăugirii, nici o pomenire nu fece de epistola aceasta.

2) – Că Ioan diaconul către însuşi Ioan al 8-lea scriind îi învinuieşte pe greci, că pe cuvîntul acela, şi din Fiul, l-au ras din cărţile Sfîntului Grigorie Dialogul. De unde zice că s-a făcut arătat, că nicidecum Ioan Papa dogmei acesteia nu s-a împotrivit. Ci răspundem cu lesnire către amîndouă. Către cea dintîi, adică, cum că multe putea să se fi întîmplat, pentru care Fotie scriind către Ioan, nicidecum n-a pomenit în epistola către Mitropolitul Acvileii. Dar de-ajuns este a zice aceasta şi numai, cum că se poate să fi apucat Fotie mai înainte să fi trimis epistola la Acvileia, pînă a nu o primi pe cea de Ioan. Iar către a doua, mai de credinţă zicem că este să nu fi scris acelea diaconul Ioan, ci vreunul din cei cusători de minciuni să le fi pus pe ele. Căci către însuşi acesta diaconul Ioan scriind Anastasie Bibliotecarul, pe acel grai din Fiul din cuvintele sfîntului Maxim după înţelegerea noastră îl tîlcuia, cît se pare că se unea cu acela la socoteli şi diaconul. Dar putea încă să scrie şi aşa diaconul (Măcar că minciună). Dar oare urmează pentru aceasta că şi Ioan Papa împreună cu acela aceleaşi socotea? Mai apoi de toata, hotărîrea sinodului celui ce s-a pomenit, la care şi solii papei Ioan al 8-lea au fost de faţă şi s-au învoit, mult mai luminat o aretă pe socoteala lui Ioan, decît a se putea ea întuneca de această ceaţă a aflării celei mincinoase a lui Baronie. Arătat dar este, că atunci toţi grecii şi pe dogma aceea şi pe adăugire din tot sufletul o ureu, iar latinii toţi nicidecum, nici pe adăugire, nici pe singură dogma o întăreau. Ci unii, şi poate cei mai mulţi se alunecase, dar mulţi încă, şi de cea sănătoasă socoteală atunci se ţineau. Intre care am văzut că cel dintîi era Ioan al 8-lea, care , latinilor celor ce-i fac Dumnezei pe papii lor, înfricoşat precum se cuvenea pururea fi.

Dar aici ca în treacăt se cuvine a însemna această de pe urmă: pe Papa acesta Ioan, oarecare veste de demult, nu ştiu de unde ieşind, l-a dat că a fost femeie. Şi cu adévărat aceasta o aduc Martin Polonul, vechi adică, dar bogat scriitor de istorie, şi Platina în viaţa lui Ioan şi Sighebert şi alţii. Şi în tot felul s-au învîrtit latinii, ca să surpă această istorie. Iar mai pe urmă Leon Allatie carte deosebită a aşezat, pentru Ioanna Papoaia în care se nevoieşte să arate, că acest nume urît i s-a plăsmuit lui Ioan dintru aceasta, că a suferit a se arăta biruit de Fotie, şi s-a plecat la cele spre părtinirea lui şi pentru aceasta s-a numit femeie. Căci se poartă că Fotie precum şi Ignatie cel ce împotrivă rîvnea lui, amîndoi au fost fameni. Ci şi oricum va fi şi pentru aceasta, aceea însă mărturiseşte Allatie că Ioan şi Fotie aveau prieteşug foarte mare între dînşii.

Deci în aceeaşi vreme cel ce era Mitropolit în Acvileia adică Patriarh al Episcopilor Italieni, nu numai a înfruntat dogma şi adăugirea aceasta, ci şi răul văzîndu-l că în fiecare zi creşte, au trimis lui Fotie rugîndu-l, ca puind în lucrare puterea sa să se împotrivească răutăţii celei ce i-a năpădit asupră. Şi epistola lui adică nu stă, dar arătat se face din răspunsul lui Fotie către el. Şi nici Baronie nu tăgăduieşte că acest fel a fost Mitropolitul acela. Că pentru aceasta şi dezbinător îl numeşte, la anul 883, num. 5.

Deci să mergem şi mai înainte, pînă nimic nu se va arăta că a rămas mai mult la apus. Şi dar la anul 906, Serghie Papa a trimis soli în Constantinopol ca să întărească nunta cea de a patra a lui Leon Împăratul, pe care o oprise lui Nicolaie al Constantinopolului episcopul lui. Iar aceea ca nişte mîndri şi turbaţi, foarte cu trufie şi ca şi cum ar fi fost cu edevărat judecători purtîndu-se acolo (precum singur Nicolae jeluindu-se scria către Anastasie papa urmaşul lui Serghie). Şi pentru aceasta poate nici de cetăţeni şi de cler cu dragoste şi cu bucurie primindu-se, motiv i-a dat lui Serghie ca să se mînie, vestindu-l mai vîrtos neunirea grecilor către dogma ldr. Pentru aceasta şi Serghie, precum mai înainte papa Nicolae, pe episcopii cei din Gallia îi învia să caute cuvinte spre întărirea dogmei lui. Şi arătat este aceesta din sinodul Troslianesc cap. 4 care s-a făcut la anul 909. Erivie arhiepiscopul remeseanul fiind cel dintîi la dînsul. Şi se păzeşte la Platina, şi la alţii: Iar mai vîrtos şi la însuşi apărătorul cel tare al papilor Baronie, pentru Serghie acesta, şi pentru alţi papi prea spurcaţi ce au fost pe vremea aceea, Istorie vestită, care este fără de grăire împotrivă. Că Serghie acesta, după nume al 3-lea, pe Hristofor papa l-a pus în legături şi în temniţă l-a topit şi l-a căznit, apoi şi într-o mănăstire închizîndu-l, la papie el pe sineşi s-a împins. Care aceaste şi mai înainte însuşi acela Hristofor a făcut-o lui Leon papa al 5-lea. La fel încă şi Ştefan al 7-lea, fiind după Formos papa, care acum murise, pentru pizmă veche şi urîciune, atîta s-a răzbunat asupra lui, încît a poruncit ca şi mortul lui dezgropîndu-se din mormînt, să se puie în scaunul episcopesc şi făcîndu-se argos de papie, să se dezbrece de sfintele veşminte. Şi degetele tăindui-se cu care le este lor obiceiul a se închipui spre binecuvîntare, să se arunce în rîul Tibru. Încă şi altele lîngă acestea s-a mai istorisit de diferiţi scriitori foarte minunate. Cît şi însuşi Baronie la scrierea celor din anii aceie vorbind n-a putut să ascundă ci tînguindu-se a strigat: Vai! Care era atunci faţa Bisericii romane! Cît de prea spurcată şi cu totul urîtă! Ci însă, sub acest fel de faţă o bunule Baronie, dogma aceasta în sufletele oamenilor s-a întărit şi a crescut şi acum toată partea cea dinspre soare apune cuprinzîndu-se a despărţit-o de răsărit.

Şi măcar că pe vremile acelea încă nu era atîta, cîtă este acum între greci şi între latini deosebirea şi oarecare urme de unire încă se iveau, dar aceasta nu pentru alta se întîmpla, fără numai că pentru depărtarea locului şi întîlnirea cea rară, încă nefiind întărită la latini acea dogmă nouă, nu era cunoscută la greci cu totul, şi se trecaa cu vederea şi cercarea ei, dormitînd episcopii, şi către nimic întorcîndu-se, care nu li se potrivea lor. Şi întunecate erau şi urmele unirii aceleia fiindcă nici în alt chip, fără numai pentru vreo nevoie ce se întîmpla adeseori se arăta. Precum aceea că, Leon împăratul, nedîndu-i-se voie de la episcopul său a se însura a patra oară, alerga le ajutorul celui de la Roma. Sau că, Teofilact feciorul împăratului, împingîndu-se la Patriarhie, neîngăduindu-i vîrsta, cerea întărirea de la papa, şi altele ca acestea. Că cei puternici, robind poftelor lor, ce lucru de mirare este, dacă se abat de la drept, şi sunt gata a îmbrăţişa toată apărarea, numai de vor putea păzi capacul dreptăţii şi să puie suliman la ochii poporului celui prost.

Deci de vreme ce ni se pare că am ajuns la însuşi vîrful dezbinării latineşti (cît adică se potriveşte, despre dogma aceasta, pentru că şi altele puţin nu mai presus de număr necuviinţe s-au ivit şi n-au lipsit a se îngrămădi la aceasta) că mai mult să fie lesne ţinut minte cele ce s-au zis pînă aici, să le adunăm în scurt pe acestea.

Neunirea pentru Purcederea Duhului Sfînt, cu greşeelă se ia din anii lui Nestorie. Cu greşeelă încă şi din anii în care era în viaţă Sf. Maxim. Ci începutul a avut, pe la anul 800 după Hristos sfîrşindu-se şi în anul 900 începînd din nou, din cauza lui Ioan monahul Ierosilimitul. Care se povesteşte că a pornit această întrebare. Început adică făcînd atunci latinii a se întreba pe sineşi şi în două părţi potrivnice împărţindu-se şi unii apărînd dogma, iar alţii împotrivindu-se.

Deci din cei ce stăteau împotrivă dogmei vestiţi au fost Alcuin Albin şi Paulin al Acvileii. Iar pe urmă făcîndu-se sinodul cel din Acvistran s-a pornit întrebare la el, dar nimic nu s-a hotărît. Iar după eceea de aici solii cei trimişi de Carol. Au mers la Papa Leon 3, iar papa despre o parte amăgindu-se, s-a plecat la acea dogmă, dar adăugirea dogmei în Simbol a osîndit-o, şi spre mai mare în vremea cea din urmă, pe acele vestite table nesmintit în ele scriindu-se Simbolul, s-a pus să stea. De unde este arătat, că foarte tare greşesc cei ce se întăresc că adăugirea în Simbol este mai veche decît Leon 3. A mers înainte de aici dogma aceasta de la papa Nicolae 1 şi în ţara bulgarilor s-a arătat, dar de Fotie s-a înfruntat şi mai apoi de sinodul cel ce l-e aşezat pe însuşi Fotie împreună cu adăugirea s-a osîndit. Iar mai ales mai pe urmă de toata de papa Ioan al 8-lea, şi de Patriarhul Acvileii s-a izgonit. Dar a biruit şi a luat putere la latini de cînd mai vîrtos Serghie papa pe episcopii cei din Galia spre răzbunarea aceea îi îndemna şi-i invita. Şi aşa s-a făcut vrajba bisericilor.

În multe feluri de aceea se aflau cauzele cele între amîndouă Bisericile, şi în fiecere zi dezbinarea se întărea. Precum le este arătat celor ce citesc cronica aceea a vremii arătat le este. Deci prea fără de gust este cel ce de atîtea ori s-a pomenit Leon Allatie, scriind o carte întreagă pentru cea de-a pururea unire a Bisericilor Răsăritului şi Apusului, se sileşte deşertul să întunece, ceea ce de atîţia ani peste tot pămîntul este arătat. Că mai în fiecare an adauge cîte ceva, care se pare că după arătare întăreşte unirea aceea. Însă nimic mai mult fără numai semuiri pune înainte. De mai multe ori, ca să nu zic totdeauna, scriitori aduce prea nevestiţi, jumătate de bărbaţi, abia grăitori, sau oameni de prin unghiuri, dăscăleci defăimaţi, îndeletnicitori în deşert,

petrecători pe la răspîntii şi abia de oareşce credinţă vrednici. Pe ale căror bucăţi cind ni le citeşte el, mai înainte de a auzi particica aceea de dovedire, cunoşti nesocoteala bîrfelilor şi îşi vine greaţă. Şi însă pe unii ca aceştia Allatie ni-i vîră nouă ca pe nişte mărturii vrednice de credinţă: Bărbat hrănit în cuvinte! Au însemnat această greşeală la el bărbai cu învăţătura deosebiţi. A însemnat şi înţeleptul Zirnicavie: Şi trebuie a mărturisi că mult învăţat a fost bărbatul, dar şi a-l prihăni se poate, că prea rău şi-a făcut lucrul său. Să ne întoarcem la pricina dinainte. Şi pe cele puţin vestite învăluiri lăsîndu-le pe ticăloşiile cele vrednice de plins să le vedem, cere din această neunire au curs.

Deci trecem ca 300 de ani şi pe celelalte sfăzi ce au răsărit, ca pe cele ce nu sunt atîta, încă şi pe a lui Mihail Cerularie Patriàrhul Constantinopolului cu Humbert solul papei lăsîndu-le, ne sîrguim la sfîrşitul stăpinirii lui Mihail Comneanul, că acolo avem din destul la ce să ne zăbovim.

După ce a murit împăratul Manuil la anul 1200, a călcat pe scaun tiranul Andronic. Iar după ce s-a omorît acesta, se încoronează împărat Isachie Anghel. Iar după aceea pe Isachie împreună şi de stăpînire şi de vedere îl lipseşte şi în temniţă îl închide Alexie Comnen fratele său şi împărăţeşte el. Iar Alexie feciorul lui Isachie celui orbit, fugar scapă către sora sa cea din Sicilia ca să ceară sfat şi ajutor de la ea. Şi s-a întîmplat atunci, să meargă pe mare în bună vreme la Palestina împotriva turcilor oaste mare de latini sub domnii Balduin Comitul Flandrei şi Dandul Venetianul şi alţii. Deci Alexie se roagă ca să-i fie aceştia de ajutor, multe şi mari făgăduindu-se. Iar lîngă acelea cum că se va sili şi Bisericile Răsăritului să le aducă la unire cu latinii întru cele sfinţite, dacă prin ajutorul lor îşi va mai dobîndi moştenirea părintească. De acestea latinii amăgindu-se, drept la Constantinopol îşi întorc înotarea. Iar Comnen nefiind la putere întocmai cu războinicii cei puternici, fuge din cetate şi în locul lui se scoate din temniţă de cetăţeni Isachie cel orbit şi în scaun iarăşi se aşează. Şi îndată trimit şi pe cei ce să vestească fiului său şi domnilor, ca aşa să apuce mai înainte prada cetăţii. Ci aceia nici aşa n-au încetat a prăda cetatea, nici pe fiul a-l slobozi nu s-au plecat mai înainte pînă ce va împlini cîte el lor li s-a făgăduit şi însuşi tatăl a mărturisit că vor fi toate adevărete. Era încă altă făgăduinţă a lui Alexie Angelul, mulţime de bani nepovestită. Care fiindcă nici chiar la împăraţi nu se afla, nici averile grecilor celor prinşi nu ajungeau, s-au prădat odoarele Bisericilor şi s-au dat latinilor. Deci întru cîtă vreme aşa de pretutindeni se edunau de ei banii, în aceasta latinii satele cele de pe lîngă cetate şi Bisericile cele sfinte şi palatele împăraţilor le jefuiau şi le ardeau şi dădeau război continuu. Se scoală împotrivă la acestea poporul şi pe împăraţi îi chiamă ajutători asupra vrăjmaşilor. Dar acelora a îndrăzni nu le era cu putinţă, că ce ar fi şi făcut ei împotriva celor ce-i apăra? Pentru aceee alt Alexie Duca, cu porecla Murzuflu, a sărit la război şi poporul în acea vreme de a se turba n-a lipsit cu ocări şi cu înjurături mînjind pe împăraţi. Şi la Biserica cea mare alergînd, pentru alegere de împărat nou se sfătuiau. Ci nimeni nu îşi ieşise din minte să primeescă coroana de împărat aducîndu-i-se lui. Mai apoi de toate după trei zile, oarecare tînăr Nicolae Canavos, la stăpînire cu sila se trage. Iar Alezi e împăratul de atîtea rele îmbulzindu-se, sfat făcînd cu domnul latinilor socotea, să bage în palat ostaşi dintrînşii, prin care cu sila să-l strîmtoreze şi pe împăratul cel nou care se încoronase şi pe poporul cel ce împotrivă se sculase. Deci pe acest sfat Murzuflu descoperindu-l purtătorilor de furii şi trăgîndu-o

la sine pe ei, închide pe Alexie Anghel şi semnele stăpinirii le ia luişi, iar pe Nicolae Canavos pe celălalt împărat de ai lui fiind prins, apucîndu-l îl dă temniţei. Iar mai pe urmă şi pe Alexie Anghel fiindcă nimic nu pătimise de paharul cu otravă ce i se dăduse, singur Murzuflu cu laţ l-a sugrumat. Apoi pentru pece către latini trimite solie şi de ea se scapă pentru asprimea şi mărimea aşezămînturilor. Pentru aceea dar desăvîrşit pe cetate latinii prădînd-o, atîta de mulţi din popor au tăiat cît pentru junghieri ostase slăbise şi osteniseră. Şi ieşind Murzuflu s-a ispitit să se lovească cu vrăjmaşii, dar nimic săvîrşind spre fugă şi el s-a întors. Deci a doua zi cu Cruci şi cu Icoane spre întîmpinarea potrivnicilor a ieşit clerul, dar nici aceasta n-a folosit nimic. Că la atîta trufie se turbase vrăjmaşul cît nu numai şi casele toate şi Bisericile cele sfinte le prădau ci şi Ptirele cele de Taină pe pămînt le-a vărsat, şi Moaşte de Mucenici în gunoaie le-au aruncat, şi Sfinte Icoane au călcat şi stricări de fecioare şi răpiri, şi împreunări fărădelege de tot felul au îndrăznit şi din celelalte lucruri necuvioase nimic n-au lăsat. Ci şi o femeie latinească în Biserica cea mare, pe Scaun Patriarhicesc şezînd, vers înfrînt slobozea şi de multe ori învîrtindu-se picioarele spre joc le clătea. Deci acestea noi pe cît se poate puţin cuvîntîndu-le le trecem de scurtime purtînd grija, iar cel ce va pofti mai cu de-amănuntul a se înştiinţa de acea înfricoşată jalnică povestire, citească Nichita Honiatul (de la care le-am scurtat acestea) la împărăţia lui Isachie, a lui Alexie, şi a lui Duca Murzuflu. Şi încă pe cartea în care a scris cele ce s-au întîmplat cetăţii după robie. Iar după această toată pieire şi după atîtea răpire, s-a strigat la latini ca să dea voie grecilor cîţi ar voi să iasă din cetate. Şi ieşeau foarte mulţi cu cîrdul ca şi păsările, sau ca să zic ca şi Honiatul asemenea cu furnicarul străbătînd răspîntiile. Şi mergea înaintea acestora Patriarhul călare pe un ticălos măgăruş. Încă şi însuşi acesta care ne-a scris nouă istoria, o mare parte a ticăloşiilor acestora a fost şi cîte au pătimit şi cîte au făcut acolo ni le povesteşte Nichita zis Honiatul, bărbat prea înţelept şi în cinste mare atunci strălucit.

Deci după ce aşa s-a luat Constantinopolul, şi sub latini acum s-a făcut, se ridică îndată împărat din franci Balduin Comisul Flandrei, iar patriarh din Veneţieni cu numele Toma. Că acest fel de tocmeală se făcuse între franci şi veneţieni, ca unii să-l dea pe cel ce avea să fie împărat, iar alţii pe cel ce era să fie patriarh. Pentru care toate acestea Balduin a vestit papii, şi era papă Inochentie 3 care a trimis sol cu numele Pelaghie cu stăpînire ca să zidească şi să sădească şi să risipească. Aceasta se arată din epistola 104 a lui Inochentie. Deci Pelaghie acesta, om nebun, după ce a mers le Constantinopol, punea înaintea cetăţenilor ca una din două, sau să aleagă să moară, sau să primească unirea. Şi Bisericile a se închide a poruncit, iar din monahi şi din clerici pe cei ce sau din cetate n-au ieşit sau iarăşi s-au întors în legături i-a pus. Care şi mai mari lucruri vrednice de jale ar fi făcut, de nu Eric feciorul lui Balduin, care atunci fiindcă tatăl său se prinsese de Bulgari era încins să se stăpînească s-ar fi împotrivit obrăzniciei aceluia, precum aceastaşi mărturiseşte. A scris încă în aceea vreme papa Inochentie şi către mulţi Meghistani latini din cei ce locuiau în Grécia învitîndu-i ca cu toate chipurile să silească pe greci la unire. Precum se arată din multe epistolii ale aceluia. Deosebit încă de acestea, prin îndemnarea papei şi mulţime din clerul latin, care nu avea număr, ca lăcustele au înotat în Grecia, episcopi, preoţi, monahi şi alţii ca de aceştia. Pentru aceea arhiereii grecilor şi cei ce erau mai întîi cu

şederea în cler de nu se închineau papii erau izgoniţi din scaunele lor şi pe ele zburau letinii. În aceşti ani şi oerecere priviri minunete au dat latinii şi în alte locuri cu adevărat, dar mai mult în insula Cipru şi în Tesalonic cea mai întîi din cetăţile Macedoniei. Şi pe fapta Ciprului cea vrednică de jale o avem scrisă la Leon Alltie, că pe oarecare monahi din cei de acolo, care n-au voit să se împărtăşească cu dînşii, în 3 ani deplin închizîndu-se în temniţă, cu tot felul de cazne şi de munci i-au chinuit, iar mai apoi de toate, fiindcă nu se plecau, măcar cu gura să mărturisească cum că latinii drept socotesc, turbîndu-se ei, pe unii din ei de cozile cailor legîndu-i şi pe căi aspre şi neumblate trăgîndu-i i-au zdrobit, iar pe cei mai mari în cuptoare aprinse i-au băgat, iar pe un Awa Ioan, fiindcă în mijlocul focului mult sta şi se ruga, unul din călăreţii latini turbîndu-se, cu suliţa lovindu-l în mijlocul văpăii l-a dat jos. Şi aşa fericitul şi-a dat la Dumnezeu sufletul sfînt. Iar pe urmă după ce s-a stins focul şi Moaştele s-au aflat întregi, oase de alte dobitoace şi fiare necurate mai grămadă deasupra şi foc nou aprinzînd şi cenuşă toate le-au prefăcut. Însă Alltie, minunat zice că s-a făcut lucrul acesta şi de toată lauda vrednic, om foarte ieşit din minte şi rob al papei plin de nesocoteală.

Iar ce au făcut şi în Tesalonic latinii, pe larg povesteşte şi Nichita Choniatul le împărăţia lui Andronic Comnenul din care noi de puţine aici ne vom atinge. Tillem Riga sicilienilor lui Alexie Comnen, care se trimisese în izgonire de Andronic, şi scăpase la el şi se ruga, i-a dat oaste de ajutor. Iar oastea aceasta prădînd Tesalonicul şi năvălind înlăuntrul, nici un fel de asprime şi de cruzime şi de păgînătate n-au lăsat pe care să n-o facă. Căci casele şi Bisericile le-au jertfit şi pe cetăţeni nu numai de toată averea şi strînsoarea celor de trebuinţă i-a lipsit, ci şi de haina care o purtau i-au dezbrăcat pînă la goliciune. Şi chiar hrana le-au luat. Pe mulţi încă şi la tot felul de munci i-au pus ca să le arate comori ascunse de ei. Şi pieire mare era în toată cetatea, cît şi întru însăşi cele Sfinte la care poporul alergase, prea fără de omenie şi fără de milostivire îi muncea pe toţi. Creştea mulţimea necazului, bătaia de joc cea de la cei vrednici de prăpădire, care ajunse la cea peste măsură asprime şi obrăznicie. Că cetăţenilor celor ce erau scoşi de prin case şi şedeau pe gunoi şi oarecare bucate mîncau ţărăneşti, pe care ticăloşia cum s-ar fi întîmplat i le aflau lor, venind asupră înrăutăţiţii Sicilieni unii cu piciorul dînd le răsturnau oalele, iar alţii la vîrful neruşinării bătaia de joc aducînd-o şi altele din cele fără de cale făceau pe care nici a le auzi fără de cutremur, necum a le povesti este cu putinţă. Şi spre locaşurile sfinte aveau mare ură. Că pe Sfînta Masă suindu-se jucau şi împrejurul sfintei Biserici umblînd îşi făceau udul. Iar la slujbele cele ce se săvîrşeau de ortodocşi spre slava lui Dumnezeu venind de faţă, cu rîsuri nestîmpărate şi cu cîntece necuvioase şi desfrînate şi cu lătrări sălbatice şi de fiară aşa umpleau aerul, încît laudele Bisericii nicidecum nu se auzeau. Iar între atîtea necuvioase fapte mai deosebită oarecum şi cu totul vrednică de a se pomeni este îndrăzneala aceea a unora. Era în Tesalonic Biserica sfîntului Mucenic Dimitrie, în care se păstrau ca comoară Moaştele lui, care izvorau Miruri. Deci sărind acolo sicilienii, la atîta nesocoteală şi nebunie au ajuns, cît (iar graiurile sunt ale scriitorului) şi Mirul care da din mormînt, cu puţini şi cu căldări luîndu-l, în tigăile cu peşte îl turnau şi pielea piciorului cu ungerea cu Mir o îngroşa. Şi la celelalte slujbe, cîte untdelemn fiind de faţă le face, fără de băgare de seamă şi fără de cruţare îl întrebuinţeau. Ci de prisosit lucru este a spune toate. O cîţi draci îi povăţuiau pe oamenii aceia! Vie acum

şi să ne vestească nouă Allatie pe unirea lui cea de-a pururea. Şi să nu zici că aceste necuvioase fepte s-a îndrăznit de poporul cel ostăşesc pentru obrăznicie, iar nu de urîciunea cea asupra credinţei. Că dimpotrivă se vede din atîta batjocorire a lucrurilor celor sfinte, şi ceea ce se lucra la aceea privea, că aşa grecii supărîndu-se, pe mîinile cele biruite să le întindă spre unire. Şi în treacăt să însemnăm aici, ca o vrednică de pomenire pe prăpădirea celor doi împăraţi, unul grec şi altul latin. Că Murzuflu Duca, pentru care s-a zis mai sus, prinzîndu-se de latini şi pentru Alexie Anghel, pe care cu sugrumare l-a scos din viaţa aceasta, poruncindu-i-se să răspundă, de pe un stîlp foarte înalt, cu capul în jos aruncîndu-se a pierit, precum povesteşte Choniat la Balduin nu departe de la început. Iar lui Balduin prăpădirea în acest fel i-a fost, se ţinea el în Tîrnova legat de bulgari prins fiind cînd l-au bătut bulgarii. Şi fiindcă oarecare Aspietis cu numele a fugit de la bulgari s-a dus la latini, Ioan cel ca împărăţea în Bulgaria, aprinzîndu-se de mînie l-a scos din temniţă pe Balduin, şi a poruncit ca picioarele de prin genunchi, iar mîinile de prin coate să i se taie, apoi peste cap într-o prăpastie să i se dea brînci. Unde trei zile trăind, cu ticăloşie şi-a prăpădit viaţa. Deci de atîta de mare rele grecii strîmtorîndu-se şi chinuindu-se, la unele locuri nevrînd ei cu adevărat, însă au fost siliţi de au primit unirea, precum cei din Tesalonic şi cei din Corint şi alţii. Şi s-a făcut la anul 1215 sinod mare cel de la Lateran, în care s-a dogmatisit că Duhul Sfînt se purcede din Tatăl şi din Fiul. De unde, şi aceasta lîngă celelalte obişnuiesc latinii a ne pune nouă înainte, zicînd că grecii de multe ori au primit unirea, dar iarăşi pentru nestatornicia năravului au lepădat-o. Însă deşerţi sunt şi mincinoşi. Că sinodul acela s-a adunat din latini, iar de au fost acolo unii greci fiindcă erau zdrobişi de atîtea nevoi şi lîngă acestea şi de alte primejdii se temeau. Iar unde slobozenia credinţei le ere lor întărită şi fără de grijă, nici unul nu s-a văzut să se plece la unire. Afară dacă poate cineva din cireada linguşitorilor precum şi în vremea noastră, mai din toate neamurile se dau pe ei şi la turci ca să se taie împrejur.

Deci în ţinutul în care atunci Marchasis ca o moştenire luîndu-l îl clironomisise, după ce a murit el, femeia rămînînd văduvă, le-a dat slobozenia grecilor. Pentru aceea şi toţi cei de acolo, urînd împărtăşirea cea cu latinii se întorceau de către ea. La fel încă şi cei ce după luarea cetăţii s-au mutat în Asia, unde şi mulţi din cetăţeni au alergat, scaun acolo al stăpînirii în Niceia cetate a Bitiniei aşezînd. Şi alţii mulţi în alte locuri, precum din faptele lui Inochentie şi din epistolele lui pe care le aduna Adam Zimicavie. Dar care ce? Nu cumva şi pe ruşi îi va împreuna cineva că s-a împăcat atunci cu unirea, căci Rumano ducîndu-se din viaţa aceasta, şi-au aleşi ei lor stăpînitor pe Coloman feciorul lui Andrei Riga ungriei? Şi căci numitul Coloman trimiţînd la papa Inochentie arăta, că poporul Haliciei i s-a făgăduit lui să primească unirea? Şi de aici şi căci, Iachint Dominicanul la anul 1230 cerînd să i se dea lui voie să facă şi o mănăstire dominicană în Halici, precum Mihovie mărturiseşte, încă şi în Vhiev alta precum Kromer. Domnii cei mari ai ruşilor le-au zidit acestea? Şi că la anul 1246 domnul Rusiei s-a făgăduit că el împreună cu tot cel de sub el popor se va muta întru ascultarea şi unirea bisericii romane? Ci acestea toate şi dacă precum se povestesc aşa s-ar fi întîmplat nimic cîtuşi decît n-ar fi vătămat adevărul nicidecum şi nu alt fără numai vreun sufiet iepuresc ar fi clătit. Dar însă sunt adică deşarte, pentru că ruşii pe Coloman acela pentru frica să nu se schimbe credinţa lor l-au scos din stăpînire. Iar Daniil s-a făgăduit adică adică cele spre unire înaintea solului papei (Ca adică să se încoroneze de el

împărat, mai mare de aici oarecum pricinuindu-şi lui stăpînirea lîngă stăpinitori latini). Ci nici această făgăduinţă n-a fost adevărată, precum au arătat lucrurile. Că multe războaie a făcut Daniil împotriva polonilor precum la numiţi scriitori arătat se face. Pentru aceea şi Mihovie, în cele ce scrie pentru sfîrşitul lui dezbinător îl numeşte. Iar mănăstirile dominicanilor nimic nu sunt, fără numai turnuri de nisip ale împărtăşirii. Că spre oarecare arătare de prieteşug, sau domnii le-au ridicat, sau care este şi mai de crezut a le ridica au dat voie.

După luarea cetăţii rătăcindu-se grecii, unii într-o parte alţii în alta, împărat sau domn şi-au ales lor (din care unul a fost şi Murzuflu acela). Iar mai pe urmă s-a încoronat în Niceia împărat Teodor Lascar. Iar după ce Teodor în 18 ani de stăpînire s-a din viaţa aceasta, a luat stăpînirea Ioan Duca ginerele lui. Şi stăpînind şi aceasta 33 de ani a murit. Deci la acest Ioen s-a făcut oarecare cercare de unire, între latini şi între greci, singurul împăratul îndemnînd pe papa şi făgăduindu-i-se pomenirea lui în bisericile sale, numai de se va îndepărta el de trimite puteri spre ajutor latinilor celor din Constantinopol. Încă aceastaşi Ioan pe sora lui Riga Siciliei a luat-o luişi de femeie, iar pe fiica sa a însoţit-o cu nuntă cu Robert cel ce era singur stăpînitor al Constantinopolului. Dar nimic nu i-a folosit împăratului sfatul. În ecea vreme trăie şi Nichifor Vlemide monahul, cel ce şi pentru privirea la cele înalte şi pentru faptă se laudă de Gregora. Şi acest întîi bărbat grec a scris părtinind dogmei latinilor, dar pe ascuns pentru socoteala celor mulţi. Deci după Ioan a fost urmaş fiul său Teodor Lascar cel tînăr, pentru care cîtă vreme a împărăţit, istoricul nu ne-a arătat. Iar murind e lăsat moştenitor împărăţiei pe fiul său încoronat, Mihail Comnen Peleologul, cu eşezăminturi ca să păzească credinţa către fiul lui Ioan, şi după ce ve veni în vîrstă să-l ia împreună şi pe el părtaş şi tovăraş stăpînirii.

Iar a împăraţilor latini curgerea aceasta este. Cel dintîi s-a suit la stăpînire Balduin, ucis de bulgari. După el urmaş a fost Eric (sau Eris) frate (sau fiu, precum alţii zic) al acelui fiind. Iar după Eric Robert nepot al lui de soră. Iar după Robert al Balduin, frate al acestuia. Iar Balduin acesta în Constantinopol singur stăpînind, ier în Niceia cetatea Bitinei Mihai Paleologul sceptrurile ocîrmuind, cetatea lui Constantin de la latini luîndu-se, a căzut iarăşi în mîinile grecilor. Că Alexie Cezarul (şi era această dregătorie decît cea împărătească mai de jos) cu 800 de ostaşi înarmaţi, noaptea prin nişte peşteri pe sub pămînt, pe care oarecare greci din Constantinopol i le spusese, în ziua cealaltă a intrat în cetate, şi aceştia dinspre patru pěrţi au poruncit să i se dea foc. Iar Balduin fugind şi corăbiile latinilor nimic putînd săvîrşi, ridicînd pînzele înota drept în Italia.

Iar ce le-au făcut grecii latinilor în cetate, răsplătindu-le lor răsplătirea, Tillelm povesteşte latino-episcopul cel din Tir, că şi caselor şi bisericilor lor le-au dat foc în care şi mulţime de popor a ars. Şi omora pe toţi cei ce-i întîlnea, iar mai vîrtos asupra celor din cler mai aspru se pornea, ca şi cum pe ei mai mult decît pe ceilalţi pentru silnicia ce se făcuse mai înainte îi învinuia. Pentru aceea şi pe solul papii prinzîndu-l, ei i-au tăiat capul şi l-au legat de coada cîine. Şi nici de spitalul cel de străini nu le era nici o milă, ci deopotrivă şi pe cei bolnavi şi pe cei ridicaţi îi tăia cu sabia. Încă şi morţii dezgropîndu-i îi rupea spre răsplătire pentru răutăţile ce le-au făcut grecilor cînd erau vii. Iar pe alţii mai mult de 4000 i-au vîndut barbarilor.

Iar latinii cei din corăbiile cele ce s-au zis, încă şi alţii lîngă aceştia mai alergînd şi mai afundîndu-se, după ce s-au înştiinţat de atîta pieire ce era al lor, amîndouă ţărmurile Elispontului, de la porţile mării Mediterane, la multa parte de loc le-au ars, oraşe mari şi mici şi Mănăstiri sfinte prădînd şi popoare întregi şi Preoţi şi monahi tăind. Apoi intrînd în marea Mediterană, toată marginea şi acolo cu arderi şi cu jafuri au necăjit-o. Şi acesta a fost începutul şi sfîrşitul stăpînirii latinilor la Bizanţ. Încă în aceste vremi atît de tulburate şi amestecate s-a nevoit Allatie să puie hotar unirii şi împreunării Bisericii Răsăritului cu a apusului!

Deci după ce aşa s-au izgonit latinii de greci, Balduin (care lucru voieşte Gregora) departe aleargă la Carol care împărtea în Italia. Şi cu feciorul lui, logodind pe fiica sa, cere de la el ajutor prin care să-şi dobîndească stăpînirea din care căzuse. Încă şi papa auzind cele ce se făcuse, a poruncit să se strîngă Crucea (iar acesta este războiul cel sfînt, precum ei îl numesc Cruciadele) împotriva lui Mihail Paleologul. Deci lui Mihail către acestea i-a venit să tremure de frică, şi ca să oprească primejdia acestui război, să se prefacă pe sineşi ca şi cum doreşte să fie la un cuget şi pentru aceasta să scrie cu vicleşug către papa Urban 4 şi să mişte ce va pentru unire şi pe urmă către Clement 4 urmaşul lui Urban. Şi să trimită după aceasta şi către papa Grigorie, totdeauna această hotărîre pentru oprirea războiului puind-o în scrisori. Că una ca aceasta niciodată n-ar fi făcut de nu s-ar fi temut de armele latinilor zice Gheorghe Pahimer. Care fiindcă atunci şi în dregătorii şi în cuvinte strălucea şi sfaturilor lui Mihai părtaş era, martor este la celor ce s-au lucrat în vremea aceea, precum se cuvine prea vrednic de credinţă. Deci acesta povesteşte că Mihail chemînd clerul, îl pleca la unirea cea cu biserica Romei nu pentru altceva, fără numai spre scăparea de primejdiile cele ce erau asupra, de care a scăpa nu se putea în alt chip. Mai apoi de toate lîngă celelalte, şi acestea la sfat grăind: „Cum că ceea ce sileşte una este, a scăpa de primejdie cu nevoie, de vom face acestea. Iar cît este acest lucru, singur fiecare socotindu-l, aşa să-şi zică socoteala că fără de acela, nici nouă nu ni se cuvine să pornim acestea, şi vouă a socoti ceva pentru acestea nefolositor". Aşa arătat împăratul a mărturisit, că nicidecum biruindu-se el de puterea adevărului, ci de frica războiului pornindu-se a cerut unirea.

Iar afară de aceasta, şi pe însăşi unire Mihail oarece o muia, hotărînd a se răzima ea numai oarecum întru aceste trei capete. Din care:

(1) – este a mărturisi întîiciunea papei, adică cum că este cel dintîi.

(2) – A lăse slobod ecliton cel către el, ecliton este chemarea la judecată mai mare după hotărîrea cea dintîi ca şi cum nedreaptă sau pentru pizmă sau pentru hatîr.

(3) – A pomeni numele lui la cele sfinte.

Ci papa cel de atunci care era Ioan 21, arăta că nu-i va primi în altfel pe greci la unire, de nu vor primi ei Simbolul cu adăugirea. Iar aceasta şi singuri soliilor le poruncea în scrisoarea cea de aducere aminte care le-o dăduse lor, pe care nu ne-o pune nouă de faţă Allatie. Însă grecii, fiindcă nici o nevoie nu li se aducea asupra lor, au poruncit fiecăruia din cei ce se adunase să socotească, ce împotriva scrisorii împărăteşti (şi în acest fel pusese silinţă împăratul de se scrisese ea, cît întărea, că nicidecum nu se pot învinui latinii de eres) cugetă? Şi scrisoare aşa potrivnică lîngă scrisoare să se pună împreună. Care lucru făcîndu-se epistole de la Patriarh peste tot trimiţîndu-se, care scria că se cuvine să se ţie nesmintită credinţa cea dintru început

şi de nimeni să nu se schimbe întru nimic nicidecum. Deci de vreme ce Mihail nimic nu isprăvea sfătuind, le a aduce silă să întoarce de oarecare streche nebunească goninidu-se. Şi ale unora casele cu sila a se căuta porunceşte şi a se cerca, cîţi la unire nu se plecau iar alţii şi în izgonire se trimiteau. Cînd şi o privelişte spurcată a arătat, în care lui Olobol retorului împreună cu alţii 10 din cei din cler aşa i-au făcut: întîi toţi cu toiege fără de milă s-au bătut, apoi o funie lungă de gît trăgînd, împrejurul Bisericii s-au purtat. Iar la doi din aceştia, care ca şi cum cei mai întîi, lui Olobol şi lui lasit şi maţe de oi încă pline de balegă împrejurul grumazului le-au învăluit şi le-au spînzurat. Iar Olobol lîngă acestea şi cu plămîni scoşi din acaleaşi oi tăiate de curînd, prin toată uliţa neîncetat se lovea pe obraz. Încă împreună cu aceştia şi o femeie nepoata lui Olobol, cum ar fi fost fermecătoare şi vrăjitoare se trăgea şi se purta. Şi nu numai împrejurul Bisericii, ci în toată cetatea se făcea această vădire de necinste şi dare prin tîrg.

Apoi şi Iosif Patriarhul, ca un potrivnic unirii s-a scos din scaun şi mai pe urmă şi în izgonire s-a trimis. Încă împăratul şi pe unii din cei ce-i erau lui rudenii după neam fiindcă lepădau unirea, ferecîndu-i cu lanţuri grele în temniţă asemenea i-a aruncat. Şi 4 erau aceştia, Andronic Paleologul Protostratorul, Raul Manuil Arhinohul, Isachie fratele lui Manuil şi Ioan Paleologul, care era nepot de frate lui Andronic. Cărora încă şi necazul li s-a mai adus cum că se cuvenea făcîndu-i de ocară foarte urît. Căci ca să arate papii că nu se preface la unire, i-a trimis pe solii papei la închisoare să vadă, cum se află rudeniile lui.

Şi era în acea vreme unul cu porecla Veco, întru învăţătură şi cuvinte bărbat vestit, dar la celelalte, nestatornic la minte şi schimbăcios. Acesta întrebat fiind cum socoteşte pentru dogma papii, la început a răspuns, că eretici sunt latinii, dar nu se numesc aşa pentru puterea cea mare a neamului. Daci şi pe acest Veco în partea sa trăgîndu-l împăratul nu putea să-l aducă, l-a pus de-asemenea în temniţă. Iar de necurăţenia cea de acolo fiind strîmtorat, l-au trimis din cele ce a scris Nichifor Vlemid pe cale ce părtineau dogma latinilor. Pe care citindu-le Veco a alergat singur la socoteala împăratului, şi îndată slobozindu-se din temniţă şi patriarh s-a hirotinisit. Deci pe acesta îl punea înainte împăratul şi rudeniile sale celor din legături, ca la pilda aceluia căutînd să schimbe socoteala, iar aceia au defăimat pe bărbat, că a vîndut credinţa pentru cinstea Patriarhiei. Deci la cîte trei din aceştia, lui Raul adică, şi lui Isachie şi lui Ioan Paleologul li s-au scos ochii (că Andronic apucînd mai înainte în temniţă s-a izbăvit de viaţa aceasta). Iar după ce s-au orbit la vederi împreună tuturor şi izgonire li s-a mai hotărît. Iar pe unii din cei ce i se împotriveau lui ca să se pedepsească, precum i se părea, la papa i-a trimis. Vai de nevredniciel Acesta pentru Dumnezeu poate să se socotească împărat? Cine cîndva, măcar întru cea mai de pe urmă primejdie de s-ar fi aflat aşa s-a speriat? Cine pe papa aşa l-a ciocoinicit? Iar eu, nici vreun franciscan sugrumîndu-se de foame, sau altceva din linguşitori aş fi crezut, că aşa cu nebărbăţie şi cu robie s-ar fi cucerit împrejurul papii lui.

Ci mai presus de număr sunt lucrurile cele rele ale tiranului acestuia, care lîngă celelalte şi dar puse, de va învinui cineva şi va arăta pe cel ce se împotriveşte unirii. Pentru aceea deşi nu toţi, dar prea mulţi şi din cei din popor şi din cei din Cler, temîndu-se de asprimea lui la unire orica fel se pleca. Ci această unire cu totul era fără de tărie. Că episcopii grecilor la nenumărate nevoi fiind puşi nu prost pe unire ca

pe un lucru bun se făgăduia că o primise, ci ca pe un rău mai mic asemănîndu-se către războiul ce le stătea asupra lor. Drept aceea şi tot felul de pricinuiri din pilde vechi îşi căutaulor, adică, că şi Pavel taie împrejur pe Timotei, apucînd mai înainte şi domolind sminteala Iudeilor. Că şi Vasile cel Mare a primit în Biserică prescurile lui Valent. Şi altele asemenea. Şi deci a poruncit împăratul să se alcătuiască scrisoare, care arăta că ai lui primesc unirea dar foarte cu meşteşug şi cu vicleşug. Că în scrisoare graiul purcederii se tăcuse, iar spre tîlcuirea dogmei alte cuvinte în locul aceluia se aduse, care putea la amîndouă socotelile potrivit să se alăture.

Apoi şi multe nume de episcopi se iscălise, singur gramaticul făcînd asemenea slovele celorlalţi. Mulţi încă şi din cei ce nu fusese episcopi se cinsteau în zadar cu titlu episcopesc. Aşa îl înşela împăratul pe papa.

Deci de aceste vicleşuguri ale împăratului vînîndu-se papa şi pe unire socotindu-se acum curată şi nesulemenită, ca s-o facă mai vestită şi mai slăvită a făcut sinodul cal din Leon, la care au fost de faţă solii răsăritului, pe care că pe numele împăratului şi al episcopilor l-au iscălit la dogma latinilor. Şi aceasta cu adevărat este altă nălucă, prin care latinii pe noi ne sperie, căci negreşit nimic mai mult nu este decît numai nălucă şi goală mascare. Că:

1) – N-au fost de faţă alţii fără numai solii, care purtau numele episcopilor. Şi care ca ce fel de sinod ar fi fost unul ca aceesta? Că unde este vorba între dînşii de socotelile celor împotrivă? Care sunt lucrările care se aduc despre amîndouă părţile? şi care sunt răspunsurile care se aduc împotrivă? Apoi ca despre numele episcopilor solii jurîndu-se, cu jurămînt întăresc dogma latinească. Dar de la Pachimer am înţeles, cum că nicidecum episcopii nu s-au plecat la acea dogmă, încă şi cum că nici singur împăratul nu i-a silt pe ei spre plecarea la dogmă, ci numai la alte oarecare capete, de care mai sus am pomenit.

Deosebit de acestea, cu aceleaşi graiuri se cuprindea jurămîntul cal despre solul episcopilor, cu care se jurasa solul împăratului. Şi unde cel al împăratului zisese: Despre numele numitului domnului meu, adică al împăratului. Acolo la jurămîntul solului episcopilor se află despre numele lui Dumnezeu Domnului nostru. Deci dar de la Dumnezeu a fost trimis acest sol, şi despre numele lui Dumnezeu aducea papii supunerea, adică însuşi Dumnezeu prin sol se supunea papii, şi acaasta cu jurămînt. Mal apoi de toate, fiindcă solul împăratului a zis: Aşa Dumnezau să-i ajute lui, adică împăratului. Şi solul episcopilor a zis asemenea: Aşa Dumnezeu să-i ajute lui. Despre numele episcopilor se jură şi zice: Lui să-i ajute Dumnezeu, nu lor. Înseamnă mă rog cît se deosebeşte gramatica de atunci de cea de acum. Deci, cine nu cunoaşte nici mîna alcătuitorului de cele neadevărate şi plăsmuitorului de minciuni? Şi care acesta atîtea era de fără de socoteală, cît nici numărul de unul n-a fost putincios să-l schimbe în număr de mulţi? Şi putea cu adevărat împăratul să-l plăsmuiască şi pe sol, şi pe jurămîntul cal despre numele episcopilor, dar jurămîntul acesta cum că nu s-a făcut cu adevărat, ci de oarecare dascăl, sau poponac latinesc prea neînvăţat, din cele ce s-au zis este fără de îndoială. Au însemnat încă aceasta chiar şi Iezuiţii cei ce ne-au dat în tipar faptele Sinoadelor, Gavriil Kosartie şi Filip Lavvie. Pentru aceea nici vrednic de credinţă nu-l socotesc pe acel jurămînt scris, ci mincinos îl judecă pe el întru însemnările lor şi închipuit. Cît de luminat încă s-a amăgit şi Flavie Vlond şi Tobert Gagnin şi Ioan (de Oppido) şi Navclir la Severin Vinie în viaţă lui Grigorie al 10-lea

(care adică a făcut acea adunare) care zic că și însuși Mihail împăratul a fost de față singur la acel sinod. Că de ar fi fost de față împăratul, ce ar fi făcut solul împăratului? Las încă a zice că și Mihail, care tremura de frica latinilor, și cei de acasă asupra lui fiind tulburați, a număra atîtea și mari uscături ca să vie la Lionul cel din Galia (în mîinile adică a lui Balduin celui alungat de ei) nici nu era cu totul fără de grijă, nici fără de primejdie. Ci și însuși Badigg scriitor latin a vădit și mustrat acest băsmuleț.

Că în treacăt aici sfătuim pe iubitorul de iscodire cititor, ca pe istoria Sinodului, pentru care ne este cuvîntul, fiind foarte vrednic de citit, de va avea cineva vreme s-o citească. Nimic nu este acolo de mîhnire sau aspru, nu prigonire, nu luptă cîtuși decît, ci la toată adunarea luminată oarecare priveliște se vede. Adică, cum că arhiereul cel mare de diaconi se încalță, se dezbracă se îmbracă și încotro se întoarce, și cînd se scoală, stă, șade, și cu ce fel de glas cîntările, cine este cel ce poruncește poporului: **Să plecăm genunchii, ci-ne** este cel ce-l ridică: **Ridicați-vă**. Că pe nume se spun cei ce erau peste buna rînduială. Care acestea socotesc, foarte mult erau de folos Bisericii a le ști cei de pe urmă. Iar după acestea toate, acest fel de puneri la rînduială și faceri cu mîna ale papii, nu știu ce povestește istoria că a adunat papa norodul prin cuvînt. Și Părinții aceia, oricîți erau, nimic alta nu erau fără numai goli privitori ai comediei, nimic n-au făcut ei, nimic n-au zis. Atîta înflorea atuncea barbarotia și neștiința rînduielii Bisericaști.

La acest sinod s-a trimis de s-a chemat și Toma Acvinatul dominicanul și Bonaventura franciscanul cele două săgeți de fulgere ale războiului. Ci Acvinat pe care și-a săvîrșit viața, iar Bonaventura chiar la Lion neterminîndu-se încă sinodul. Și cu adevărat foarte în bună vreme. Că ce ar fi făcut, sau cu cine ar fi și vorbit acast fel de Teologi? Că solul cel din partea împăratului a venit avînd gata plecarea, iar celălalt cel dinspre numele episcopilor încă nu se închipuise. Și zic cu adevărat unii că și Patriarhul Constantinopolului era de față acolo, ci iudeiul cel împrejur tăiat aceasta s-o creadă. Că nu numai istoricii greci, precum Pahimer și Gregora și alții, nimic ca de acest fel nu povestesc, ci și din latinii cei ce au scris istoriile, unii aduc că acast închipuit Patriarh a fost Ghermano, iar alții că a fost Pantaleon. Dar sus am văzut că Vecc era patriarh atunci. Iar Vecc mai vîrtos a fi de față bună vreme era ca cel ce și la socoteala latinilor singur a alergat. Ci iată ție și sinodul cel din Leon cel vestit.

Deci cînd Mihail la soare răsare se turba, și pe unirea cea cu latinii nu fără de primejdie a păcii cei din casă a o face se silea, atîta de cu nenorocire i s-a întîmplat sfatul, cît nici ceea ce căuta n-a aflat și mare parte încă din stăpînirea sa a pierdut. Că multe din rudeniile sale și din cei ce cu slavă și cu putere, de către acea unire întorcîndu-se, la Trapezunda au fugit. Care și multe eparhii la dînșii trăgînd, stăpînire nouă, care de aici se numește a Trapezundei au întărit. Acestea din cronica (precum zice scriitorul) ale lui Vaddigg la anul 1279. Unde Vaddigg la numărul 3 a legat epistoliile lui Creghis protonotarie a lui Mihail Paleologul, care le trimisese la Roma către solii grecilor. Din care se vede că unii din greci sfătuiau pe domnul Trapezundenilor, ca în pizma lui Mihail Paleologul, care se supusese pe sine papii și se silise să unească Bisericile, a răsăritului adică și a Apusului, să ia asupră mărimea cea împărătească, care lucru i-a plăcut lui, pentru aceea s-a și cinstit pe sineși cu acel titlu. Dar acestea nu așa se cuvine să se înțeleagă, ca și cum în anul acela a început stăpînirea în Trapezunda, ci începuturile ei trebuie a se căuta din vremea în care Constantinopolul

a căzut sub latini de la anul adică 1206, în care David şi Alexie comnenii, nepoţii lui Andronic tiranului au tras pe Pont şi pe Paflagonia de la stăpînirea cetăţii lui Constantin, iar Alexie care şi mare s-a numit, a pus temeliile împărăţiei Trapezundei. Căci cînd se prăda Constantinopolul de latini, el stăpînea latura Pontului. Ci atunci ţara o ocîrmuiau ca un duce şi domn. Iar acum la anul 1264 (care Vaddigg o aduce la anul 1279) strănepotul lui Alexie Ioan Comnen, pe titlul de împărat plecîndu-l la aceasta pe el unii din greci, precum se arată din povestirea lui Rogherie el întîi l-a tras la sineşi. Iar această mărime, cai după dînsul pînă la sfîrşitul stăpînirii Răsăritului au păzit-o în Trapezunda. Aşa din cele ale lui Honiat şi ale lui Acropolit şi ale lui Gregora şi ale altora aduce Dufresnie la familiile bizantinilor foaia 192. Tiparul Parisului 1682. Şi cei noi istorici mai toţi. Şi a ţinut această stăpînire pînă la anul 1461 de la Hristos Mîntuitorul nostru, în care an prădîndu-se Trapezunda de turci, cel mai de pe urmă împărat al Trapezundelor David Comnene a fost omorît. Iar în Constantinopol şi aceştia încă, care pentru îngrozirea şi mînia cea nebunească a lui Mihail se speriase, şi unirea, măcar deşi rece o primise au început de aici a se îngreţoşa, atîta cît afară de împăratul şi de Vecc patriarhul şi de oarecare din cei de pe lîngă dînşii casnici şi prieteni, această unire tuturor le era urîtă şi cu îngreunare.

Şi să vedem şi ce s-a făcut pe urmă, Martin 4 papa cu numele aceste pentru harul lui Riga de la Sicilia şi pentru că această unire nu se părea că oarecum sporeşte, sub anatemă l-a pus pe împăratul Mihail precum din ale lui Pahimer povesteşte Leon Allatie. Că luminat cu adevărat zica Pahimer că a cunoscut de aici papa împreună cu cai dimprejurul lui, pe ale grecilor ce fel erau şi cum că unirea cea vestită a fost singură o batjocură şi nu adevăr. Jeleşte ceea ce s-a făcut Allatie, unde s-a zis şi cele făcute de Mihail le creşte cu cuvîntul numărînd faptele cele necuvioase ale lui, de care mai sus am pomenit însă şi graiurile Bulei lui Martin, cu care l-a blestemat pe Mihail, şi Zimicavie le pune, de la Bullarul papilor luîndu-le şi de la Everadd, în care papa pe Mihail i propovăduieşte dezbinător şi vinovat de eres. Deci acestea după ce le-a auzit împăratul, atîta s-a aprins spre mînie, cît diaconului calui ce striga cu glas mare pomenire papii la cele Sfinte (şi el era cel ce cu sila rînduise aceasta mai înainte) i-a zis să tacă şi a oprit-o de a mai face de aici înainte aceasta. Pentru care încă şi foarte se necăjea înaintea celor ce erau împreună cu el petrecători şi prieteni. Iar mai pe urmă, măcar tîrziu însă mîhnindu-se de atîta asprime şi cu cruzime ce a arătat către ai săi pentru papa, pusese scop ca toate cale ca se hotărîse să le întoarcă şi cartea unirii s-o rupă. Şi negreşit ar fi făcut, de nu oarecare alte gînduri fricoase l-ar fi oprit, pe care Pahimer la acelaşi loc numărîndu-le zice că au fost, vina pentru nestatornicia socotelii şi frica nu cumva să tragă, iarăşi primejdia ce o împinsese, şi pentru ce nu pe urmă să fie silit să şi pedepsească pe aceia, care i-au fost lui îndemnători şi pricinuitori la această urîtă pace.

Mai apoi de toate Mihail moare. Şi Andronic fiul şi urmaşul stăpînirii, spra răsplătirea a atîtor tulburări de care a umplut biserica, i-a oprit tatălui său şi cinstele cele de la îngropare. La care toţi scriitorii se unesc. Şi îndată toate pentru acea închipuită unire s-au tulburat. Deci Andronic pe cei ce au plecat din patrie pentru unire împotrivindu-se ei îi întoarce din izgonire. Căci pînă trăia încă tatăl său cel vinovat latinilor, îşi tăinuia socoteala lui ce-o avea în suflet. Atunci Vecc temîndu-se să nu se rupă, întru ascuns s-a tîrît din Patriarhie şi în Mănăstire Prea Curatei s-a dus şi s-a

închis, şi în locul lui se aşează Iosif cel mai înainte izgonit. Iar Vecc şi Libel de căinţă a adus atunci Patriarhilor Constantinopolului şi Alexandriei. Iar Iosif făcînd paretisis de episcopie în locul lui s-a suit Grigorie Ciprianul. Şi suindu-se a lucrător de s-a trimis în izgonire Vecc. Încă şi prea mulţi alţii, pe care Mihail fiindcă lepădau ei unirea îi izgonise, întorcîndu-se atunci din izgonirea tare stau, ca să se pedepsească cei ce se unise Mihail. Care lucru acesta lui Grigorie nicidecum nu-i este plăcut şi nici mie cu adevărat. Că nu dacă cineva nu s-a făcut prea viteaz şi prea răbdător, pentru aceasta dar este vrednic de osîndă. Ci întru izgonire la muntele Olimpului petrecînd Vecc, a se linişti nu suferea, ci adeseori pîra, iar mai pe urmă şi judecata lui din nou a se cerceta nu înceta s-a aducă. Căci văzînd el, că întoarcerea care s-a întors nimic n-a folosit, se ispitea să amestece în gură iarăşi dogma cea latinească, întărindu-se că fără de dreptate sufere pentru ea pătimirea cea din izgonire. Deci cu porunca împăratului s-a adunat sinod, la care au fost cei doi patriarhi, Grigore al Constantinopolului şi Atanasie al Alexandriei, fiind de faţă şi însuşi împăratul Andronic. Deci s-a făcut la el vorbă cu Vecc despre Purcederea Sfîntului Duh. Iar după ce s-a risipit sinodul, s-a băgat în temniţă Vecc împreună cu cei ce erau cu el şi mai pe urmă de toate, nesuferind să se depărteze de socoteala pe care-o hrănea, se izgoneşte la o cetăţuie. Şi acesta a fost sfîrşitul tulburărilor, pe care Mihail temîndu-se de stăpînirea şi cerînd apărarea papii, jalnic le-a ridicat, om cu totul ticălos fiind. Care de atîta trufie se orbise, cît şi pe moştenitorul cel adevărat al împărăţiei, pentru a cărui păzire şi pentru jurămîntul care l-a suferit, trebuia să poarte grija, pe Ioan zic Lascar orbind-i vederile l-a izgonit. Şi ca să-şi agonisească lui şi celor ce se vor naşte din el mărimea stăpînirii nici un hotar al răutăţii nu l-a lăsat nefolosit. Ci şi pe Ajutorul cel de sus defăimîndu-l de apărarea cea de la papa cu aşezămînturi fărădelege se ruga. Pentru aceea după multe şi cumplite vrednice primiri, şi scădere a împărăţiei şi de singur papa mai pe urmă s-a părăsit şi sub hotărîre de osîndire s-a pus.

Şi înflorea în acele vremi la greci bărbaţi prea vestiţi în înţelepciune, Grigorie Ciprianul, care a fost patriarh cetăţii Constantinopol, măcar deşi se trăgea cu neamul din latini, Gheorghe Moshambar, Hartofilax al Bisericii celei mari, Gheorghe Pahimer, de care aici de atîtea ori am pomenit, Diaconul Bisericii celei mari, Iov Iassitul, Constantin Acropolitul, logotetul cel mare, Teodor Muzalon, logotetul cel mare şi oarecare lîngă aceştia monah Marcu, care a şi scris împotriva lui Vecc. Deci după acestea, între latini şi între greci, pe multe prigoniri şi sfăzi le-au început, şi pentru unire iarăşi ispitiri. Pe care ca nu peste măsură prelungindu-se această povestire, să ne tragă de la cele mai de nevoie, nu este nici vreme a le povesti, ci citească cel ce va voi să le ştie cu de-amănuntul pe Leon Allatie, care multe şi pentru multe scrie, dar întru aceasta însă nu nimereşte şi se face de rîs, că prin această îndelungată carte, făgăduindu-se să dovedească unirea cea de totdeauna a Bisericii grecilor cu a latinilor şi acest fel şi titlul fălindu-se a pune cărţii sale, din chiar anii de cînd a fost Fotie, nimic alta între greci şi latini nouă nu ne arată, fără numai neunirea de totdeauna şi niciodată nelipsită. Aşa cartea lui se împotriveşte numirii sale. Ne rămîne nouă acum tragedia cea mult aleasă şi mult vestită, pe care nu este cu putinţă a o da tăcerii, iar mai mult povestirea care întrece orice tragedie a sinodului de la Florenţa de care mult se vorbeşte. Şi pe care, ca un cap al Meduzei îl pun latinii înainte la cei mai proşti şi neînvăţaţi. Şi pentru aceasta să zicem, întîi cine a fost şi de care pricini s-a îndemnat cel ce s-a sîrguit

pentru aceasta? Apoi şi cum s-au lucrat acolo pricinile? Şi cu care aşezămînt s-a pus înainte căutarea pricinii? Şi care a fost sfîrşitul căutării pricinii? Iar mai pe urmă şi care urmări s-au întîmplat după sinodul acela.

Deci către aceia, pentru care am socotit întîi să grăim, prea de nevoie este a şti, la ce stare se aflau atunci grecii. Iar aceasta de la istorie în scurt o vom arăta. După ce a murit Mihail Paleologul, au primit scaunul după el fiul lui Andronic (cel al doilea sub acest nume) precum s-a zis. Sub acest împărat turcii cuprinzînd Asia cea Mică, (pe care cei de acum o numesc Răsărit) în şapte Satrapii (adică paşalîcuri) au împărţit-o. Din aceştia domnul unea cu numele otoman, căruia îi căzuse în soartă ţara Bitiniei le-a silit pe celelalte domnii să-i supună lui cea mai multă parte, şi pe la anul de la Hristos 1300 s-au pus temeliile împărăţiei Otomane în 20 de ani întregi, cu mare şi înţelepciune şi bunăstare el ocîrmuind-o. Iar aici să însemnăm întîi, la cîtă putere atunci se ridicase cele ale turcilor, care multă vreme prădase cu ticăloşie Asia şi oarecare din cele din Europa, iar atunci şi un trup de monarhie mai pe urmă se făcuse. Şi înflorea întru acea vreme istoricul Nichifor Gregora, pe care nu odată mainaite l-am adus, care şi lui Andronic între prieteni se număra şi decît care după urmare, nimeni nu poate fi martor mai vrednic de credinţă pentru cele ce s-au făcut atunci, şi de la care şi alţii din scriitori luînd, povestesc cele ce s-au făcut întru acea vreme. Ci acestea adică în treacăt s-a zis, iar la pricina ce ne zace înainte nu sunt cu adevărat de prisosit.

Deci Andronic cel ce s-a zis fecior avea pe Mihail şi din el nepot Andronic. Şi Mihail împărtăşindu-se de împărăţie de la tatăl său, încă fiind el în viaţă s-a dus dintre cei vii. Iar Andronic al 3-lea, a luat stăpînirea moşului său răpire socotind-o. După acesta a fost Ioan Cantacuzino, cel ce se ridicase să fie epitrop peste fiii împăratului (Caloian şi Emanuil) dar cu sila şi cu vicleşug a sărit la împărăţie care şi istoria anilor acelora ne-a scris-o nouă. Acestuia ginere îi era Orhan cel ce era singur stăpînitor al turcilor. Iar după ce acest Cantacuzino s-a izgonit, unul din feciorii lui Andronic al 3-lea; Caloioan se aşează la împărăţie. Care strîmtorîndu-se de armele bulgarilor spre ajutor le chema pe cele ale turcilor, pentru care motiv şi birnic pe sineşi loruşi s-a supus. Iar stăpînitorul turcilor (şi acesta era Amurat feciorul lui Orhan) această pricină apucînd şi în Europa trecînd şi o parte deajuns din latura Traciei cuprinzînd, în Adrianopol şi-a aşezat scaunul împărăţiei sale. Iar fiindcă odată întorcîndu-se în Asia, a pus pe fiul său Sauz dregător şi mai mare peste locurile cele din Europa, iar Sauz sculîndu-se asupra tatălui său, împreună lucrător a tras şi a avut pe Andronic fiul lui Calcioan, tînjind de aceasta Amurat, a cerut de la împăratul Caloioan, ca el să-şi *orbească pe fiul său,* făgăduind că şi el aceasta îi va face feciorului său. Şi nu s-a lepădat Calcioan, ci oţet fierbinte a poruncit să i se toarne peste ochii fiului său, cu acest chip adică cu lipsirea vederii pedepsindu-l. Dar mai pe urmă Andronic, îndreptîndu-se puţin din acea orbire pe care-o pătimise, aleargă la Baiazid singur stăpînitor al turcilor, rugîndu-l ca să dobîndească ajutor, şi făgăduindu-i că-i va fi supusă lui împărăţia sa. De la care şi oaste de ajutor dobîndind ia împărăţia, şi prinzînd închide în temniţă împreună cu tatăl său şi pe fratele său. Deci 3 ani petrecînd în legături, Caloioan împăratul şi Emanuil feciorul lui în al patrulea an sfărmînd zăvoarele a alergat la acelaşi Baiazid. Şi acestuia Emanuil îndatorîndu-se să-i dea în fiecare an 30 000 de galbeni de va dobîndi împărăţia prin el. Încă să se şi lupte împreună, cu el oriunde va ieşi la război, aşa s-a arătat dobînditor al stăpînirii, izgonind pe fratele său.

Aici urma oarecare lucru însemnat şi din cele ce se povestesc între oameni vestit. Că avea Baiazid pe Emanuil ca pe o slugă şi-i poruncea lui cîte şi voia. Şi de se lepăda de ceva Emanuil, îndată spre război schimbîndu-se Baiazid înconjura Constantinopolul. Atunci şi ungurii temîndu-se şi împreună cu germanii şi cu francii care le ajuta lor la război, luptîndu-se asupra lui Baiazid de el-au fost biruiţi la Nicopole. Pentru aceea pe Baiazid care după biruinţă iarăşi şedea împrejurul cetăţii lui Constantin îl îmblînzeşte Emanuil cu acest fel de aşezăminturi, ca în cetate să aibă turcii loc deosebit al lor şi geamie după legea lor şi judecători din ai lor, care să judece între ei. Ci însă văzînd Emanuil pe puterea Baiazidului că în fiecare zi sporeşte înainte, trimite solie către Temir (iar aceasta încă şi alţii din vecini au făcut-o) cel ce împărăţea peste Sciţi şi peste Parţi, rugîndu-se ca să dobîndească ajutorul cel de la dînsul, cu aşezămînt atîta de greu, încît s-a făgăduit şi stăpînirea să o lase lui şi toate să le dea în mîinile lui. Pentru aceea Temir trimiţînd îl sfătuieşte pe Baiazid să se lase de acea lucrare, dar văzînd că se defaimă de Baiazid se găteşte de război. Iar Baiazid trimiţînd pe voievozii săi ca să-l întîmpine pe Temir, el fierbînd de mînie, tăbăreşte împrejurul cetăţii lui Constantin. Pe care ar fi şi luat-o atunci, de nu după ce i s-a vestit lui înfrîngerea oştilor sale de Temir s-ar fi întors şi s-ar fi dus spre ajutor. Şi deci risipind ocolirea de oaste a cetăţii Constantinopol, a zburat la Asia, şi oştiri mari adunînd (pentru că adusese 300 000 de călăreţi şi 200 000 de pedestraţi) s-a lovit cu Temir la muntele (Estellam) unde de demult Pompie ridicase biruinţă asupra lui Nitridat împăratul Pontului. Şi au căzut din amîndouă părţile peste 300 000 de bărbaţi. Iar Baiazid biruit fiind şi prins s-a adus la Temir. Şi întîi s-a primit cu dragoste şi cu iubire de oameni, apoi întrebat fiind de Temir, cum s-ar fi purtat el către dînsul de l-ar fi biruit. Pentru că a zis că l-ar fi ţinut închis într-o colivie de fier, cuşcă, patru ani a petrecut ţinut fiind în colivie. Iar mai pe urmă nesuferind ocara femeii sale, care era silită să le slujească celorlalţi mai goală, lovindu-şi capul de colivie s-a prăpădit. Iar Temir (ca pentru ştiinţă să mai însemnăm şi aceasta) schiticeşte se zicea: Temir han, dar Baiazid trimiţînd precum s-a zis împotriva celor ce se scria de el, Temir Lagcon îl numea pe el, care însemnează şchiop. Şi de aici s-a luat numele lui a se zice stricat, Temirlan. De care aceasta mîniindu-se el, a ridicat război asupra lui Baiazid. Şi zic unii, că atunci Emanuil împăratul de atîtea strîmtorîndu-se, să se fi dus la Italia şi la Galia, ca să ceară ajutor de la apuseni, dar nimic n-a folosit, ci mai vîrtos şi papa puse-se atunci sub anatemă pe care i-ar fi ajutat împăratului grecilor.

După ce Baiazid şi-a prăpădit viaţa, Mahomed feciorul şi urmaşul aceluia, petrecerea cu pace către cei din Constantinopol, iar după ce a murit acesta, s-a plecat spre pierzare cele ale grecilor. Căci fiindcă se ridicase pe scaunul lui Mahomed, Amurat fiul lui, şi oarecare Mustafa cu numele se vestea pe sineşi că este fecior al lui Baiazid şi se întărea că lui i sa cuvine împărăţia, grecii făcîndu-se pricinuitori nevoilor celor ursite lor şi măcar că împăratul Emanuil se împotrivea dar fiindcă Ioan fiul lui zădărea lucrarea, i-a ajutat lui Mustafa. Pe care Amurat dacă după oarecare întoarceri ale norocului l-a biruit şi prinzîndu-l l-a sugrumat, turbîndu-se asupra grecilor, pentru că i-a ajutat vrăjmaşului său, a întors toată mînia spre ei şi Constantinopolul cu ocolire de oşti l-a înconjurat. Şi această înconjurare a desfăcut-o pentru că cei din cetate se luptau tare. Dar şi a doua oară spre mînie pe Amurat l-au pornit grecii, îndemnînd ei pe alt Mustafa frate al aceluia ca să poftească împărăţia, pe care şi pe acesta Amurat

apucîndu-l fără de nici o păzire cu lanţul l-a stricat. Ci şi atunci mai tare rugîndu-se grecii, Amurat s-a împăcat cu ei. Dar şi a doua oară acum nu puţin loc stăpîneau turcii în Europa, şi scaunul împărăţiei lor se aşezase în Adrianopol. Iar cele ale grecilor din zi în zi scădeau, cît mai întru un Constantinopol se hotăra stăpînirea lor fiindcă cele mai multe eparhii se aflau sub turci.

Dar aceasta nu afară de scopul nostru s-au povestit aici, ci ca din aşa de ticăloasa stare a împărăţiei grecilor, care acum trăgea de moarte, arătat să se facă tuturor, care a fost cauza ceea ce l-a silit pe Ioan Paleologul, care era şi fiul şi urmaşul al lui Emanuil, ca înapoia unirii aceleia ce se vesteşte cu latinii (care însă rău s-a urzit precum mai jos vom cunoaşte) aşa cu osîrdire să alerge. Şi deşi nimeni din scriitori n-ar fi fost, care să facă pomenire de cauza ceea ce l-a silit, dar singur lucru strigă curat arătînd, că de socoteli omeneşti îndemnîndu-se Ioan alerga după unire. Că aşa pe ajutoarele cele de la latini în iuţimea a atîta primejdii lui şi să-şi agonisească, care nici cum în alt chip în minte una ca aceasta n-ar fi pus-o. Dar nu este nici unul din cei ce au scris istoria anilor acelora, care nu mărturiseşte aceasta. Şi nu numai grecii, ci şi singuri scriitorii latini, toţi ca unul au tîlcuit, că la aceasta privea socoteala lui Ioan. Pentru aceea şi de aici este arătat, că deşartă este lauda latinilor pentru unirea cea de la Florenţa. De nenumărate rele fiind cuprins împăratul, cerea unirea. Şi oare la cine este slobodă de bănuială voia sufletului pentru aceasta? Că acest fel era voia sufletului lui cu adevărat, precum şi a lui Mihail Paleologul. Pe acesta armele latinilor, iar pe acela ale turcilor de la dreptul i-a abătut şi către acea plăsmuită unire, ca la o ancoră, lucrurile aflîndu-se întru deznădăjduire pe amîndoi i-au silit. Erau atunci între greci şi cei ce gata cu dragoste primeau pe cele ale lui Mahomed. Aceasta care o aduc pentru Gheorghe Despotul şi care de ar fi fost trebuinţă cu lesnire am fi arătat-o. Iar această socoteală de a-şi schimba credinţa este semn al unui suflet, care sau s-a deznădăjduit, sau măcar cu totul este necredincios la cele către Dumnezeu. Vie de faţă la noi unul , din cei de credinţa lui Mahomed, pe care l-am fi ştiut că fuge de hotărîrea cea de moarte, şi să zică cum că pofteşte credinţa cea întru Hristos foarte de crezut am fi fost, de am fi socotit că acesta din suflet grăieşte şi nu mai vîrtos se preface. Şi nu numai cu acest cuvînt dovedim de prefacerea lui Ioan, ci şi din altele multe o vom întări pe aceasta.

Deci Ioan Paleologul, abia o cetate stăpînind, fiindcă şi la aceasta a lui mică stăpînire vedea deasupra spînzurată pieirea, şi mai ales că cunoştea nesaţiul iubirii de stăpînire a lui Amurat celui ce păzea vreme prin făţărnicie de prieteşug către el. Care şi Tesalonicul atunci îl luase de la Veneţieni şi în Pelopones (pe care îl stăpînea Constantin fratele lui Ioan) intrase, şi cum că mai apoi de toate nu slăbea de a se ispiti în toate zilele de a-şi întinde hotarele stăpînirii. De acestea zic, strîmtorîndu-se şi decît acestea încă de altele şi mai mari nevoie temîndu-se, a socotit să se facă pace cu latinii, şi pentru acest lucru scriind către papa a trimis. Iar papa, care era atunci Eugeniu al 4-lea, pe pricina, pe cauza ce i s-a pus lui înainte ca ceea ce-i pricinuia multă slavă, cu brate deschise o primeşte. Pentru aceea şi despre partea lor amîndoi şi împăratul şi papa vestesc sinodul. Pînă aici Teofan Procopovici, iar cele de aici din istoria Sinodului de la Florenţa cea scrisă de Sguropol şi din faptele lui, cuvînt din cuvînt scriindu-se de altul s-au împlinit.

Întru aceeaşi vreme, în Basileia se făcea sinod mare, 700 de episcopi acolo adunaţi fiind, la care nu numai solii papei, ci şi din Spania şi Germania erau acolo soli. Încă şi singur Sigismund împăratul Romanilor era de faţă, care pe privilegiile şi hotărîrile sinodului le şi cinstea şi cu apărarea sa le întărea. Iar scopul cel chiar şi adevărat al sinodului acestuia era:

„1) – Că eresurile să se smulgă din rădăcină.

2) – Ca popoarele toate cele numite cu numele lui Hristos, să se unească cu Biserica cea sobornicească.

3) – Ca şi să se înveţe cele ale Bisericii celei creştineşti.

4) – Ca războaiele între domnii cei ce cred în Hristos să se alineze.

5) – Ca ale Bisericii şi capul şi mădulările spre mai bine să se îndrepteze.

6) – Ca cea veche petrecere şi rînduială a Bisericii, pe cît va fi cu putinţă să se aducă la starea ei."

Deci părinţii sinodului acestuia, cum au înţeles că grecii şi Patriarhul sunt plecaţi la săvîrşirea unirii Bisericii, auzeau încă cum că lagaris se trimite sol de la Constantinopol către papa Eugeniu, îndată pe solii cei de la dînşii i-au trimis la Constantinopol chemînd pe greci să se adune cu dînşii, ca să facă împreună sinodul cel de obşte.

Deci solii cei de la sinod, aducînd epistole către împăratul şi către patriarh, după ce au ajuns la Constantinopol, nu numai covîrşitoare sinodului celui din Basileia şi stăpînirea lui cea mai presus decît însuşi papa, luminat o înalta vestindu-i, ci zicea cum că şi din împăraţi prea multi şi prea mari ţin şi voiesc cu sinodul acela şi mai întîi de ceilalţi, Sigismund împăratul germanilor. Pentru aceea şi acesta mult mai bun este, ca să aşeze unirea Bisericilor. Deci împăratul plecîndu-se la cele ce s-au zis de ei, găteşte şi soli, care erau să fie de faţă la sinod, pe Dimitrie Paleologul şi pe Isidor Proedrul Mînăstirii sfîntului Dimitrie şi pe Ioan Disipatul. Care îndată scrisori împărăteşti şi patriarhiceşti luînd cu stăpînirea ce a deplin cuviincioasă la Basileia s-au dus.

Iar după aceea, s-au întors cei ce au fost trimişi către papa Eugeniu, lagaris şi ceilalţi, aducînd scrisorile şi rînduielile papii. Dar Eugeniu, cum a înţeles că împăratul găteşte soli să-i trimită la sinodul cel din Basileia, temîndu-se nu cumva nu numai spre împuţinare, ci şi spre cea desăvîrşit cădere a înălţimii lui se va face acesta, de se vor aduna răsăritenii cu cei din Basileia la un sinod, degrabă trimite pe Hristofor episcopul Coronii la greci cu epistole şi arată că pofteşte să se săvîrşească sinodul chiar în Grecia. Care lucru şi patriarhul şi mulţi alşii alţii din greci cu tot sufletul degrabă o primea, afară numai de împăratul, care nu atîta purta grijă pentru unirea Bisericilor, cît pentru ajutoarele care voia să le dobîndească de la apuseni împotriva turcilor.

Iar aceia mergînd la sinodul cel din Basileia, foarte cu mare iubire de oameni de Părinţii sinodului au fost primiţi, şi orice vor pune înainte şi vor cere grecii, toate s-au făgăduit cei din Basileia cum că se vor face. Adică, cum că grecilor celor ce vor merge la sinod, la număr 700, toate cele de nevoie spre cheltuială le vor da, şi ori în care loc al Italiei sau al Germaniei, sau în oricare cetate de pe lîngă mare se vor aduna grecii, acolo şi ei să mute tot sinodul. Deosebit încă de acestea şi cum că sunt gătiţi să sufere toată osteneala, de vor voi împăratul şi patriarhul cu răsăritenii să meargă acolo la dînşii. Pentru aceea şi trei soli ai lor împreună cu ei grecilor au trimis, poruncindu-le lor, ca să fie ispravnici peste cele ce se vor face, şi unul din ei să se

întoarcă în cetatea Basileia, să adune cu leafă soldaţi săgetători împreună cu armata, şi din aceştia o parte să lase spre paza cetăţii lui Constantin, iar pe ceilalţi să-i ia cu împăratul cu Patriarhul şi cu cei ce vor urma după ei şi cu Clerul, ca să-i treacă fără supărare unde se va vesti sinodul cel de obşte. Iar ceilalţi doi soli rămînînd în Constantinopol să poarte grijă de împărţirea monedei.

Deci toţi cei ce s-au zis cu sumă de bani de-ajuns venind în Constantinopol, şi cu încredinţare toate vestindu-se a lăudat patriarhul precum se cuvenea scopul, dar a lua el călătoria pentru a fi de faţă la sinod, pentru trecerea vîrstei şi pentru lungimea depărtării, zicea că nu este cu putinţă.

Întru această vreme împreună cu solii grecilor se trimite din Italia la Constantinopol de papa numitul Hristofor al Coronei cu deplină stăpînire de faceri, pe care i-o dăduse lui ca unui sol al său şi credincios, papa. Că cei de la Vasileia mai înainte sfătuise pe papa, ca prin bărbat gătit după cuviinţă spre aceasta, să vestească grecilor că şi el întăreşte toate, cîte pînă atunci au făcut sobornicii, şi cum că cît despre dînsul dă mînă de ajutor, ca să ia sfîrşit unirea Bisericilor. Că de nu va face aceasta, bine să ştie şi ei că vor purta grijă mai înainte după a lor privilegiu, de la avea el al doilea (adică de nu le va ţinea în seamă) pe cele ce se lucrează de ei cu grecii. Deci din aceasta iarăşi l-a trimis papa pe Hristofor cu pricina adică, că şi el ca şi cum nu mai puţin este împreună lucrător şi ajută sinodului aceluia, iar după adevăr ca cel trimis întru ascuns să iconomisească ceea ce-i folosea lui. Deci acesta şi împreună cu el solii greceşti mergînd în Constantinopol, în aceeaşi dată oarecare veste s-a dat, că Părinţii cei din Basilea nu se unesc între dînşii şi s-au despărţit în două părţi, care aceasta încă şi mai mult a înstrăinat sufletul Patriarhului de la sinodul acela.

Dar împăratul cu toate puterile cît putea, se sîrguia să dovedească pe acea veste mincinoasă şi deşartă. Deci după aceea împăratul şi Patriarhul vorbind între dînşii deosebi, a rînduit ca mergînd unii dintre ai lor să asculte şi să socotească şi să aducă, care sunt socotelile celui din Basileia. Iar aceia adunîndu-se, şi hotărîrile sobornicilor ascultîndu-le, au însemnat unele din acelea care se ziceau cu îndoială şi greaţă nu puţină le aduceau grecilor. Că între celelalte se cuprindea şi acestea: „Cum că Părinţii sinodului celui mare s-au adunat, ca precum se sîrguiesc să surpe eresul cel ce a răsărit de curînd al Boemilor, aşa gata sunt să radă învăţătura cea greşită care de multă vreme s-a învechit la greci." Care graiuri mai înainte cu cîteva zile, pînă a nu se vesti hotărîrea adunîndu-le grecii, tuturor le-au căzut cu greu şi tare s-au împuns la suflete. Ci împăratul şi împreună cu el Meghistanii pe acestea şi pe celelalte şi mai fără de dulceaţă graiuri, cîte le-ar fi întîmpinat în acea hotărîre, a socotiţi că prin vorbe deosebi să le vindece. Deci la zi rînduităşi la loc hotărît s-au adunat împreună grecii cei ce au fost aleşi la aceasta de împăratul şi către cei Sobornici au întins cuvînt plin de primire cu dragoste pe care auzindu-l cei ai Sinodului, cu nespusă bucurie s-au bucurat cu sufletele. Pentru şi către fiecare din cele au pus înainte grecii, foarte potrivit răspunzînd, au adaos încă şi aceasta: Cum că cîtă cheltuială le va trebui lor, ori acum, ori mai pe urmă şi de vor voi încă să trimită undeva ceva soli şi lîngă acestea şi cele ce vor trebui celor ce vor merge la sinodul acesta, gata sunt ei să le dea toate lor cu drag. Iar grecii la acestea răspundeau: Că nicidecum nu se vor pleca lor la acestea care sunt de supărare grecilor. Deci solii se ispiteau pe cît se putea ca să îndulcească cuvintele acelea muindu-le, zicînd că nici s-au aflat ele într-adins spre

ocara grecilor, ci că aşa simplu cu amăgire a scriitorului s-au vîrît mărturiseau. Dar oricît se şi sileau ei să potolească durerea grecilor, nimic n-au folosit. Că stăteau grecii neslăbit, zicînd că trebuie să se şteargă cuvintele acelea din hotărîre, sau din nou socotindu-se şi îndreptîndu-se hotărîrea de la început să se prescrie. Dar solii aceasta a o face nicidecum n-au îndrăznit, zicînd că nici o putere la aceasta nu li s-a dat de sinod. Iar atîta numai s-au plecat, ca început nou să se puie înaintea hotărîrii, care dacă cu dragoste judecîndu-se se va părea a fi plăcută grecilor, împreună cu hotărîrea prescriindu-se şi ea, să se ducă prin unul de ai lor care se va întoarce la sinod şi aşa să se aducă de acolo nou Decret, care să aibă puterea şi întărirea prin hotărîrile şi peceţile Părinţilor celor de acolo, care aceasta le-a plăcut foarte mult grecilor. Drept aceea şi pentru aceasta a vorbi mai mult încetînd pentru altele oarecare ce erau în hotărîre au început a căuta. Iar lîngă celelalte şi pentru loc în care va trebui să se adune sinodul, nu mică greutate a răsărit. Pentru că grecii au hotărît ca nicidecum să nu se plece să se adune în Basileia. Deci solii zicînd că nouă locuri sunt puse în Decret anume, din care grecilor li s-a dat voie să aleagă slobod oricare vor voi. Aceştia de acea dată au socotit să unească cearta cea pentru loc, ca atunci să se rînduiască cînd toate vor fi gata lor spre ieşire. Deosebit de acestea cei mai vestiţi dintre greci socoteau sfătuindu-se cu Patriarhul pentru multe capete, iar mai întîi de celelalte şi cum se vor întoarce la patrie, de nu li se va întîmpla să nu le iasă lor după poftă unirea, şi aceasta şi către soli au arătat-o ca să aibă şi pentru aceasta întărirea de la sinod. Care s-au şi făgăduit solii că o vor face cu bucurie. Şi întru acestea sfîrşit a luat şi această adunare. Iar altă iarăşi adunare, sobornicii au cerut de la Hristofor solul papei ca toate cele ca se lucrează pentru sinodul ce se va aduna să le întărească şi fără de tot sulemenul să se puie ce ştie pentru papa de are şi el scop să vie de faţă la sinod. Iar pentru aceasta hotărîrea Hristofor i se părea că se fereşte de răspunsul cel pentru aceasta, dar fiindcă de sobornici greu s-a mustrat, mai pe urmă rugîndu-se să aibă iertăciune şi dobîndind-o s-au făgăduit, că toate papa, le va pecetlui şi le va întări, cîte le vor fi lor după voie şi după poftă.

După aceea s-au adunat iarăşi sobornicii, unde Hristofor solul papii scoţînd din sîn o hîrtie scrisă cu mîna sa, arătat se făgăduia că toată voia şi slobozenia i s-a dat lui de la papa, ca să lucreze şi el împreună cu sobornicii, care la ce vor voi, şi să primească şi el ca dinspre papa tot orice vor face. Deci acum le primeşte el toate cele ce se fac de dînşii şi le va primi pe ele fără de îndoială şi papa, precum şi el încredinţează aceasta. Care acestea auzindu-le cei de la sinod, nimic adică nu aveau ce să zică împotrivă, dar abia potolindu-şi tulburarea sufletului s-au liniştit. Iar aceasta aşa făcîndu-se, cu de-adînsul se rugau grecii, ca precum s-au plecat să pună în Decret cuvîntul înainte, aşa şi pentru capul cel pentru întoarcerea la patria lor, dacă poate nu se va săvîrşi unirea Bisericilor, desluşit să se adaoge la acelaşi aşezămînt. Iar aceia cu cuvintele ziceau aceasta, dar a o scrie nu voiau, măcar deşi mult stăteau grecii la aceasta şi cereau. Că ziceau sobornicii că este cu neputinţă a se adaoge aceasta în Decret, şi nici în alt chip fără numai de o parte afară din aşezămînt se făgăduiau să scrie cu capul cel pentru întoarcere. Şi deci Decretul iarăşi prescriindu-se şi cu cuvînt nou adăugîndu-se, însă nu şi cu peceţi întărindu-se, s-a dat lui Eric Magcherul împreună cu epistole ale împăratului şi ale patriarhului ca să le ducă la Părinţii cei din Basileia. Deci s-a întors acela la sinod, iar Hristofor la papa.

Iar trecînd mai un an, s-au trimis înapoi de la sinod toate cele scrise cu hotărîrile şi cu peceţile Părinţilor adeverite şi întărite. Şi atunci mai cu osîndie împăratul a început a socoti, ca să-i adune pe cai ce vor să fie la sinod. Pentru aceea soli alegînd şi epistole ale sale şi de la Patriarhul încredinţîndu-le şi cîţiva bani de la Ioan solul cel din Basileia dîndu-le, la toate ţările cele locuite de creştini i-au trimis. Adică la Trapezunda, Iviria şi Moldovlahia şi Rusia şi Serbia şi către Patriarhii cei de la Răsărit, al Alexandriei, al Antiohiei şi al Ierusalimului. Deci oarece vreme trecînd, după pofta împăratului au venit la Constantinopol, deosebit de ţiitorii locurilor Patriarhilor şi mulţi alţi bărbaţi înţelepti şi vestiţi, pentru adunarea sinodului acestuia pentru care se făcea grija.

Dar care chipuri a întrebuinţat împăratul spre a aduna pe aceşti Părinţi, nu este trebuinţă aici a le spune. Iar cel ce va pofti să le ştie acestea, citească istoria cea scrisă a sinodului celui din Florenţa, în care acestea şi altele mai multe va afla cu iubire de adevăr povestindu-se, iar noi urmelor aceluia urmînd mai înainte să mergem.

Deci împăratul, cînd i-a pornit pe solii săi în Iiria şi către Patriarhi, atunci a trimis către papa şi pe Domnul Manuil Vullotin, ca să-i vestească lui acum că toate s-au gătit, şi cum că şi el va veni în Italia, ca înştiinţîndu-se şi papa să fie gata la aceasta. A trimis încă şi către sinodul cel din Basileia, pe domnul Ioan Disipatul, ca să le arate celor de acolo că se găteşte împăratul şi Patriarhul şi ceilalţi care vor să meargă la sinod şi ca prin îndemnarea lui Disipat să se silească şi aceia să trimită corăbiile ca să ajungă la Constantinopol la toamnă. Deci mergînd Disipatul la sinodul şi întîlnind pe Părinţii cei din Basileia a pus în lucrare trimiterea corăbiilor. Iar întorcîndu-se de acolo s-a abătut şi către papa şi pe acela la fel l-a îndemnat şi el să trimită corabia care să-i aducă pe greci în Italia precum s-a arătat din lucru. Că papa îndată cum s-a înştiinţat de la acela, şi trimite patru corăbii la Constantinopol în care Disipatul şi Vulotis şi solii grecilor ce au fost trimişi către sinod şi către papa împreună şi însuşi solul papii cu trei episcopi venind, au vestit împăratului cum că papa s-a învoit cu sinodul cel din Basileia şi cei mai mulţi din episcopi s-au adunat şi sunt împreună cu papa, iar alţii sau întors la ale sale şi sinodul a încetat. Pentru aceea şi corăbiile şi cheltuieliile le-a trimis, ca cu dînsul să se adune sinodul cel de a toată lumea. Acestea le-au spus şi Patriarhului şi în scurt către toţi le-au arătat şi mai mult Disipatul, care se trimisese sol la sinod acastea pe toţi îi încredinţa. Ci şi episcopii care s-au zis mai înainte stînd înaintea Patriarhului după obicei şi spunînd aceleaşi pe care şi singuri solii grecilor mai înainte le vestise îl îndemna pe el să se gătească de înotare cu corăbiile. Aveau încă cu dînşii şi pe Fra Ioan cel de la sinod ce rămăsese în Constantinopol. Care văzînd pe cei doi episcopi care îi erau lui cunoscuţi din sobornici şi neştiind cu de-amănuntul cum că s-au aflat către papa plecîndu-se cuvintelor lor se unise şi el cu dînşii şi întărea cuvintele episcopilor şi spre plecare îl îndemna pe Patriarh. Care acestea toate cum că sunt aşa şi împăratul fiind încredinţat şi Patriarhul şi ei se găteau spre înotare cu corăbiile şi celorlalţi ce erau să meargă de faţă la sinod le poruncea să fie gata. Măcar că mulţi se rugau şi pofteau să rămînă acasă şi să nu meargă în Italia.

Deci au trecut zile după mergea corăbiilor la Constentinopol şi s-a adus o veste la împăratul că vin corăbii de la sinod şi au ajuns la Hio. Şi aceasta de multe ori au spus-o grecii către cei de la papa, ci acela, încă şi Disipatul zicea că aceasta este

minciună. Dar patru sau cinci zile trecînd, iată s-au arătat venind patru corăbii. Deci cum s-a încredințat de aceasta Căpitanul corăbiilor papei, care era şi nepot al papei, Cuntlumer numindu-se, a voit să facă război cu acelea. Dar înştiinţîndu-se de acestea împăratul, a poruncit ca a sinodului corabie să stea la ţărmul Ipsmotiului, iar lui Cuntlumer i-a hotărît să înceteze pornirea şi de sfatul care se sfătuia să facă împotriva celor soborniceşti, că nici nu-i este lui slobod să se scoale împotrivă şi să facă război în loc împărătesc. Iar acela nu s-a plecat, ci a vestit împăratului că are poruncă de la papa să le lupte, oriunde va afla corăbiile sinodului şi de va putea să le cufunde şi să le piardă. Dar şi sobornicii acestea auzindu-le se găteau de război. Deci abia prin multe cuvinte şi vorbe l-a plecat împăratul pe Cuntlumer şi s-a astîmpărat. Şi după o zi a poruncit şi au intrat corăbiile cele soborniceşti la locul ce se cheamă Kinigon. Din care ieşind la uscat oarecare episcopi şi doi Gramatici şi căpitanul lor împreună şi cu alţi boieri, intrînd au văzut pe împăratul, au venit încă şi la Patriarh.

Deci cum au văzut grecii vrajba între cei de la papa şi între cei de la sinod, ziceau mai toţi, că nu-i este de folos împăratului să meargă în Italia, şi nici nu poate să-l învinuiască pe el vreo parte. Că dacă papa şi sinodul aşa sunt de dezbinati şi între dînşii se ceartă cum este cu putinţă să ia vreun sfîrşit bun unirea Bisericilor Răsăritului şi Apusului. Deci îl sfătuiau şi mulţi la aceasta pe împărat oprindu-l de la mergerea cu corăbiile în Italia. Şi ziceau că nici la papa nici la sinod nu trebuia să se ducă. Se împăcau cu acestea încă şi cei de la sinod. Însă şi cel ce nu odată s-a zis mai sus Ioan, mergînd la împăratul şi la Patriarh multe cuvinte le-a pus înainte din dragoste prietenească a sufletului, prin care-i depărta de la acea durere. La fel şi Sigismund împăratul germanilor, pentru aceasta şi numai trimiţînd pe Manuil Disipatul, îl sfătuia pe împăratul grecilor şi cu scrisorile sale şi cu cuvintele cele prin Disipat să nu meargă către latini în acea vreme, pentru prigonirea ce intrase între papa şi cei de la sinod. (Încă şi vezirii lui Amira, prin Pavel Asan care se trimitea sol la acela, îl sfătuiau şi el să se lase împăratul de ducerea la latini, zicîndu-i că mai bună vindecare va afla el la domnul lor, şi mai de folos îi este împăratului prietenia lui Amira decît a latinilor). Dar împăratul pe toate sfătuirile şi ale celor de casă şi ale străinilor întru nimic le socotea. Pentru aceea chemînd pe cei ai sinodului s-a lepădat şi i-a trimis. Iar la ai săi le-a poruncit să meargă pe mare cu corăbiile papii. Deci din arhierei, pa care i-a ales Patriahul să meargă la sinod au fost aceştia: Al Efesului, al Trapezundei, al Iracliei, al Cizicului, al Sardelor, al Nicomidiei, al Niceii, al Tîrnovului, al Monemvasiei, al Lacedemoniei, al Amasiei, al Mitilenei, al Stravropoleosului, al Moldovlahiei, al Rodului, al Melenicului, al Dramii, al Ganului, al Distriei, al Aghialului. A venit acolo încă şi al Rusiei împreună şi cu un episcop. Iar pe ceilalţi din arhiereii cei ce au fost chemaţi şi au venit la Constantinopol i-a lăsat acolo Patriarhul, nici spuindu-le lor pentru ce au fost chemaţi, şi pentru ce nu merg împreună cu el. Nici cerînd de la ei să dea socoteală pentru pricina ce era de faţă. Iar din boierii cei aleşi ai bisericii au fost Sechelarie cel mare, Schevofilax cel mare, Hartofilax cel mare, Eclesiarhul cel mare, Protedictul, Nomofilax şi ceilalţi oficiali. Iar dintre ieromonahi duhovnicul Grigorie.

Egumenii mînăstirilor acestora, de la Pantocrator, a lui Callen, a sfîntului Vasile însă şi alţi ieromonahi Pahomie, Moise de la Lavra, Dorotei de la Vatoped şi ceilalţi. Acestora şi celorlalţi le-a poruncit patriarhul, unuia singur, iar altora şi prin alţii ca să se gătească boiereşte şi să meargă cu cinste în Italia că aşa se împacă împăratul. Şi-i

îndemna să nu aibă nici o temere că are multă nădejde şi incredintare şi din scrisori şi din vorbe ce vin de acolo. „Şi vom merge zicea, şi ne vom întoarce biruitori, purtători de biruinţă." Ci şi pe cei ce nu voiau, sau şi se sîrguiau să meargă după el, tare îi îngrozea şi cum că cele mai cumplite la va face zicea de nu vor urma... Deci după acestea şi multe altele care cu vrednicie de laudă s-au zis de Patriarhul către ai săi pentru mergerea în Italia, au început grecii a se găti către înotarea pe mare. Iar solii papii ca nimic să nu le lipsească lor, ci degrabă să se ridice, i-au numărat împăratului 15 000 de galbeni pre care prin oamenii săi i-a împărţit. Ci şi pentru împărăţirea lor, mare neunire răsărise între împărat şi patriarh, cît de aici de abia s-au împăcat ei.

Deci acestea toate ce s-au zis pînă acum se lucrau mai înainte de mergerea în Italia. Ci să vedem şi cele ce s-au întîmplat şi s-au făcut după ce au mers grecii ca să facă sinodul. Însă aici nu este scopul să povestim pe larg, cum intrînd în corăbii au săvîrşit mergerea pe mare, şi care nevoi au pătimit, ci semne din ce le de-a stînga li s-au arăta lor, şi ce fel de primejdii a întîmpinat împăratul, şi ce fel de dihonii au intrat între Patriarhii şi ceilalti, şi cum ieşind la liman în Veneţia au fost primit de ducele veneţienilor, şi cum singur ducele şi ceilalţi de frunte îi sfătuiau pe greci să hotărască acolo unde se cuvine lor să meargă la papa, sau la cei din Basileia la sinod, sau mai bine în Veneţia (care foarte le plăcea Veneţienilor) se cuvine să facă sinodul. Şi cum pe aceste bune sfaturi şi împăratul şi patriarhul, ca de la o ursitoare hrănindu-le, ca cu coatele se împingeau şi la papa a merge s-au sîrguit. Şi cum şi papa cerea de la Patriarh şi de la ceilalţi, ca să-i sărute piciorul lui, măcar că aceasta n-a dobîndit-o. Că atîta s-au împotrivit grecii obiceiului acestuia, cît a fost papa silit de le-a dat voie să facă ceea ce ar voi. Acestea, zic, şi altele multe pentru scurtime le trec care la Sguropol pe larg povestindu-se se pot citi. Iar noi acelea le vom povesti, care s-au lucrat de la intrarea grecilor în Ferara unde s-a rînduit să se facă sinodul.

Deci Ioan Paleologul împăratul grecilor şi Iosif patriarhul Constantinopolului, şi ţiitorul locurilor celorlalţi patriarhi şi arhiereii grecilor şi cei de frunte în Ferara în 8 februarie anul 1438 şi lui papa Eugeniu 4 închinîndu-se, mai întîi de toate de la el ca la sinodul acela nu numai episcopii ci şi împăraţii şi domnii şi ai celorlalte ţări şi ai întregii Italii să se cheme, ca să fie sau singuri de faţă, sau şi prin ţiitori ai locurilor lor. Care lucru a răspuns papa că nu poate fi pentru pricinile şi gîlcevile ce sunt între dînşii. Dar fiindcă împăratul şi mai mult stă să se facă aceasta, a cerut vreme de patru luni ca să-i adune pe ai săi. Iar aceasta dîndu-se şi cărţi şi soli trimiţîndu-i peste tot s-a părut tuturor că sinodul din Ferara şi nu în altă parte să propovăduiască, ca aceasta arătat făcîndu-se, că în Ferara adică se va săvîrşi sinodul toţi acolo fără cuvînt de pricină să se adune. Deci în această vreme Biserica se împodobea şi scaunele se găteau şi se rînduiau unde să se facă sinodul. Dar şi pentru rînduiala acastora nu mici pricini s-au pornit între greci şi între latini. Că latinii voiau ca ei toţi despre o parte a bisericii să şadă, iar de alta împăratul şi Patriarhul, împreună cu toţi cei ce erau cu dînşii. Iar în mijloc şi în cap papa, ca să fie el şezînd mai întîi ca o legătură şi împreunare a amîndurora părţilor, întru sineşi unul ţinîndu-le pe amîndouă. Dar grecii dimpotrivă, numai papii locul cel din mijloc nicidecum nu-l lăsa, ci se întărea că şi împăratul şi Patriarhul în scaune deopotrivă împreună cu el trebuie să şadă. Deci mai pe urmă, după multe prigoniri şi împotriviri de cuvinte, abia şi pentru rînduiala scaunelor s-au unit. Deci în această vreme pînă cînd episcopii cei din Basileia cărora papa prin hrisovul său le poruncea ca să risipească sindul cel de acolo şi să vie la Ferara, încă

şi alţii de la alte eparhii, s-ar fi adunat, s-a pornit întrebarea cea pentru focul cel curăţitor şi pentru desfătarea sfinţilor întru fericire. Dar vremea trecînd, şi nici cei din Basilea, nici altcineva din Italia venind, cu hotărîre de obşte şi singuri aceia, care trebuiau să fie de faţă la sinod lipsind, început de a vorbi au făcut, aceste două pricini carcîndu-le: Una adică, oare este slobod a adăuga ceva în Simbolul Credinţei? Iar alta, şi de este oare ortodox ceea ce s-a adaos. Că aceasta era mai vîrtos pricina neunirii între greci şi între latini. Deci spre cercarea cea cu de-amănuntul a pricinii s-a rînduit de sinod ca de şase din latini şi şase din greci stînd în mijlocul Sinodului, unul despre o parte, iar altul despre altă parte să dea răspunsul. Erau încă şi tălmăcitori, care toate cele ce sau greceşte sau latineşti se grăiau, amîndorura părţilor le tălmăcea. Erau încă şi notari latini şi greci, care toate cele ce se grăiau, grecii adică greceşte, iar latinii latineşte se scriau. Şi pentru Biserica grecilor vorbea, Marcu mitropolitul Efesului, Isidor al Rusiei al Niceii, Arhiepiscopi Xantopolus Sidirofagos, marele Schevofilax, Mihail Balzamon, marele Bibliotecar şi Gheorghe Temistos. Iar pentru latini Iulian cezarinul al Sfîntului Înger şi Nicolae adevărat al sfintei Cruci în Ierusalim, Cardinali, Andrei arhiepiscopul Rodului, Ioan episcopul Forolivinseanu Ioan cel din muntele Negru, din Tagma propovăduitorilor, Provinchialie Lamvardia, Petru al Perchieriului cel din tagma celor de mai jos, şi Ioan cel de la sfîntul Toma, din Tagma Sihaştrilor Sfîntului Augustin dascălii sfintei Teologii. Şi s-a părut sinodului ca spre scăparea de multa grăire cea de prisosit să se facă adunările cu meşteşug dialectic.

Deci vorbele în acest fel punîndu-le la rînduială, 25 de adunări toate s-au făcut. 16 adică în Ferara şi 9 în Florenţa, unde s-a mutat sinodul din cauza boalei de ciumă ce prăpădea în Ferara. Şi în aceste 25 de adunări s-a săvîrşit tot sinodul. Întru adunarea cea dintîi, care s-a făcut în a 8-a zi a lunii lui Octombrie, Viasarion arhiepiscopul Niceii, cuvînt cu frumos grai despre partea grecilor citind şi pe sinod cu multe laude l-a încununat şi pe Părinţii cei din el, cu grăirile de bine cele cuviincioase i-a împodobit. Iar despre latini, Andrei al Rodului urmînd lui Visarion al a 2-a adunare, cu Engomion şi el asemenea şi pe papa şi pe împăratul şi pe patriarh i-a infrumusetat şi pe tot sinodul. Iar întru celelalte adunări au început de aici să vorbească pentru cuvîntul acesta ce s-a adaos în Simbol, şi din F I U L. Că acest lucru se întăreau grecii că nicidecum nici într-un chip nu este cu putinţă să se facă. Şi pentru această pricină la al 5-lea loc a adunării s-au citit hotărîrile sinoadele ecumenice care opresc a schimba Simbolul, sau altă credinţă a scrie. Şi deci s-au citit:

1) Simbolul cel din Niceea.

2) Hotărîrea sinodului celui din Efes, care altă credinţă a alcătui sau a da la arătare opreşte, sub pedeapsă episcopilor şi celor din cler, de caterisire, iar mirenilor de anatemă.

3) Hotărîrea sinodului celui din Calcedon.

4) Cuvîntul lui Ioan Patriarhul Constantinopolului din faptele sinodului 5.

5) Simbolul cel din Constantinopol, care s-a citit la acestaşi sinod.

6) Hotărîrea sinodului celui din Calcedon, care este asemenea cu cea a celui din Efes.

7) O bucată din epistola lui papa Vigiliu către Euthie..

8) Părţi din epistolele lui papa Agaton către împăraţi.

9) Hotărîrea sinodului 7 de a toată lumea.

Deci din acestea Marcu al Efesului aduna, că adăugirea cea din Simbol nici într-un chip nu se cuvenea să se facă. Iar Andrei al Rodului la a 6-a şi a 7-a adunare, cu multe cuvinte s-a nevoit să se arate, că adăugirea negreşit s-a oprit, dar tîlcuirea şi luminarea nicidecum. Şi această părticică, şi din Fiul, nu este chiar adăugire, ci ca o tîlcuire se cuvine a o primi a cuvîntului aceluia ce se zice, că de la Tatăl se purcede. Şi se ispitea să întărească socoteala aceasta prin oarecare tîlcuire a hotărîrilor celor zise. Încă şi dintru aceasta că Biserica cea din Roma, spre a lumina Simbolul cu adăugirea cuvîntului acestuia şi din Fiul, s-a pornit de cele zise de Dumnezeieştii Părinţi, silind încă şi mare nevoie. De vreme ce vedea (zice) mare primejdia ceea ce zăcea asupră. Şi acum Simbolul cu adăugirea aceasta, şi din Fiul, pentru ce nu mai vîrtos îi silea pe ei ca să nu adaoge altă nevoie. Că adică cea cu mult mai multă parte a celor Credincioşi, care este toată Biserica Răsăritului, o lepăda pe aceasta şi nicidecum la această pricină nu voia să se unească cu latinii. Iar mărturiile Părinţilor care le-a adus de faţă Rodeanul, adică din latini, a lui Augustin, a lui Atanasie, a lui Vasile, a lui Ioan Gură de Aur, a lui Epifanie, a lui Chiril al Alexandriei împotriva lui Teodorit a sfinţitului Maxim şi a lui Atanasie Sinaitul, aceste toate sau stricate erau, sau nu drept înţelese. A adaos lîngă acestea Rodeanul, „şi cum că numai Scaunul Sfîntului Petru este, care are stăpînire de a tîlcui credinţa". Iar aceasta Iulian Cardinalul o adeverea din epistola lui Agaton papa Romei, care s-a citit în sinod. Că din ea a împreunat: „Că de cîte ori la credinţă răsare vreo prigonire, Arhiereul Romei se cuvine şi este dator a o lumina aceasta. Şi cele ce el va învăţa, toate sinoadele şi toată Biserica trebuie să urmeze adevărului acestuia".

Iar la adunarea a 8-a şi a 9-a a pus înainte Visarion să vădească şi să surpe cele zise de Iulian Cardinalul şi de Andrei al Rodului pentru adăugirea ceea ce s-a făcut în Simbol. Iar pe tăria acestora cu acest fel de cuvînt mai vîrtos a slăbit-o: Că toate sinoadele, cîte s-au adunat pe urmă după hotărîrea ceea ce s-a făcut la Efes, nimic nicidecum n-au îndrăznit să adaoge în Simbol, măcar deşi pentru eresurile cele ce s-au ivit au fost silite negreşit să facă aceasta. Şi cuvîntul acesta cu multe şi tari pilde l-a luminat. Dar n-a lăsat a se atinge şi de aceea, care pentru stăpînirea Bisericii romanilor de a adaoge în Simbol, zisese Rodeanul. „Iar pentru stăpînirea (zice) a Bisericii apusului, aveam multe să zicem, de nu ar fi fost alta pricina ceea ce ne zace înainte, ştiind cu adevărat şi privilegiile şi cinstea cea întîi a Bisericii Romei, dar nimic mai puţin ştiind şi pînă în cit ii este ei cinstea cea întîi. Însă voim să ştim cucernicia, că această voie noi o ridicăm de la toată Biserica şi tot soborul şi de la însuşi cel de a toată lumea, iar nu numai de la Biserica Romei. Deci de vreme ce, măcar oricîte poate Biserica Romei, tot mai puţin poate decît sinodul cel de a toată lumea şi decît Biserica cea sobornicească. Dar noi de la toată Biserica aceasta o ridicăm, cu mult mai vîrtos de la Biserica aceasta o vom ridica-o. Iar o ridicăm nu de la sine, ci o socotim că aceasta s-a oprit de a Părinţilor hotărîrea. Apoi la pricina ceea că zăcea înainte întorcîndu-se, se întărea că hotărîrile Părinţilor care opresc de la Simbol adăugirea, privesc la toată oprirea orice fel de ar fi. Şi cînd aceia zic că nu se cuvine nici a adăuga, nici a scădea, nici altceva a face, fac ei cuvîntul şi pentru slove şi pentru cuvinţel. Pentru aceea şi acest fel de întrebare le punea lor înainte: Deci vă întrebăm pe voi, hotărîrile acestea şi opririle către Simbolul Credinţei privesc, sau către altceva de afară? Şi întrebăm răspundeţi-ne nouă la aceasta". După ce acestea aşa s-au grăit

de cel al Niceei, latinii mergînd la papa, cei aleşi împreună cu toţi cardinalii şi cu alţii oarecare şi mult socotindu-se au şezut. Şi fiind cu cuviinţă să dea ei răspuns prin urmare la cele ce s-au zis de al Niceei nimic pentru aceasta n-au răspuns. Ci abia Colosiis luînd cuvîntul, răspunsurile cele potrivite după întrebare nu le-a dat. Că nici nu avea precum socotesc, cuvinte de răspuns şi motive cuviincioase la aceasta. Ci a început a grăi în vorbe de prisosit atîta, cît s-a cheltuit vremea cea cuviincioasă şi rînduită. Iar acestea se află cuvînt de cuvînt în faptele Sinodului.

Iar la adunările a 10-a şi a 11-a şi a 12-a pentru aceastaşi au vorbit Ioan episcopul Şorivinie şi Iulian Cardinalul. Şi le răspundea lor Marcu al Efesului. Şi cel dintîi arăta iarăşi, că cuvîntul acelaşi din Fiul, nu este adăugire făcută de afară, precum zicea Visarion, ci se cuprinde cu putinţă în mărturisirea Purcederii Sfîntului Duh din Tatăl, precum şi aşezămîntul cel Nou se cuprinde în cel Vechi, a cărui descoperire pentru aceasta nici se zice nici se socoteşte adăugire. Iar Iulian Cardinalul, cum că hotărîrea sinodului celui din Efes, opreşte alcătuire sau mărturisire de altă credină, din cele ce au urmat mai înainte şi din cele ce se aflau înlăuntru s-au silit să, întărească. Ci Marcu al Efesului pe acestea toate prea frumos le-a surpat, cît latinii văzînd că nu pot pentru pricina aceasta să se certe mai mult cu grecii, altă vindecare au căutat. Iar aceasta era, a ruga pe papa şi pe împăratul şi pe Patriarhul ca să poruncească grecilor ca de la vorbele cele pentru adăugire să se mute la vorba cea pentru însuşi dogmă. La aceste două adunări ca urmează a 13-a, şi a 14-a au stat vorbele şi s-a tăiat, pentru venirea solilor Ducesei Burgundiei, care şi la sinod a venit şi toti şezind, numai papii s-au închinat, iar împăratului grecilor nicidecum. Care lucru împăratului greu căzîndu-i, i-a speriat că va lăsa sinodul. Ci patriarhul Iosif şi pe împăratul l-a îmblînzit ca să nu se ducă de la sinod şi pe papa l-a sfătuit ceea ce se cuvenea să facă. Pentru aceea la adunarea a 14-a i-au dat solii împăratului închinăciunea cea cuviincioasă, şi aşa s-a iconomisit aceasta.

La adunarea a 15-a, iarăşi cel al Efesului a vorbit către Iulian pentru adăugirea cea din Simbol. Şi cele zise de ce Cardinal în opt capete împărţindu-le pe toate, în scurt cu adevărat, dar tare l-a surpat. Cît Iulian nimic ceva n-au putut mai mult să zică, fără numai acestea: „Să se cerce, Părinte, să se cerce şi de se va afla hulitor cuvîntul acela al Fiului, nici în Simbol să rămîie, nici în altă parte să se pună, că cele hulitoare nicidecum nu trebuie să se zică. Iar dacă ortodox peste tot se primeşte şi în Simbol este prea de nevoie." Deci prin cele ce zicea aici poftea, ca mai mult al efesului să nu lungească vorba pentru Apostoliceşti adăugirea cea din Simbol, ci să se mute şi să se întrebe în cercarea dogmei. Dar grecii nici un sfîrşit al întrebării acesteia dintîi nevăzînd, au început să se mîhnească şi nenădăjduind că va ieşi ceva bun de la sinodul acela, pomenea de întoarcerea la patrie, dar împăratul cu multe cuvinte îi silea pe ei să pună toată silinţa pentru unirea Bisericilor, pentru multe bunuri şi mai vîrtos pentru ca să se întoarcă cu cinste uniţi, nu cu ruşine despărţiţi în patrie.

Cînd aceste se lucrau, a trimis papa pe cei ce să vestescă grecilor, că de nevoie este să meargă în Florenţa, pentru ciuma ce a năpădit în Ferara, care de mult încă mai mare scîrbă a umplut sufletele grecilor. Pentru că nici nu socoteau ca să fie altă pricină, pentru care s-ar fi mutat în Florenţa, după ce odată s-au rînduit ca în Ferara şi nu în altă parte să se facă sinodul. Pentru aceea şi împăratului i-au pus înainte, de va voi cu acest fel de aşezăminturi să meargă ei în Florenţa: Adică: „Ca să

aibă cetatea lor de ajutor de 8 luni. Ca să aibă ei plată cuviincioasă de 5 luni. Ca să aibă bac florenesc de aici înainte. Ca să aibă toate cheltuielile pînă la Florența. Ca numai acolo să meargă nu în altă parte. Ca să facă numai 4 luni şi nu mai mult. Ca să aibă judecata lor la dînşii şi stăpînirea de a intra şi a ieşi cum vor voi. Şi cele de vînzare încă să nu se facă de lipsă acum". La care l-au aflat şi foarte plecat pe împăratul, care s-a şi făgăduit că le va cere toate de la împăratul, măcar deşi sfîrşitul le-a arătat pe acestea mai pe urmă că în altfel au fost. Care mai înainte a el cunoaşte grecii n-au putut. Care şi cuvintelor împăratului toată Credința, şi toată cuceria dîndu-i, s-au plecat la mutarea Sinodului. Şi deci la adunarea 16-a s-a vestit Decretul mutării sinodului în Florența, care s-a citit latineşte de episcopul Grandinseanul iar greceşte de al Mitilenei în 4 ianuarie anul 1439, deci la februarie 26 adunîndu-se acum în Florența grecii şi latinii au săvîrşit adunarea a 17-a la care întîi a vorbit Iulian Cardinalul cu împăratul pentru mutarea de la cercarea unuia din cele două întrebări la celelalte. Aşa împleticindu-şi cuvintele în vorbă, cît nici împăratul n-a lăsat cum că s-a dezlegat cu totul întrebarea adăugirii, nici Iulian -a voit să mărturisească, că de ai lor ea nu de-ajuns s-a tîlcuit curat şi s-a desluşit luminat. Din care aceasta pricepînd împăratul că n-a rămas nici o nădejde de unire, a poruncit împăratul celor ai lui să caute chip, cu care s-ar fi săvîrşit unirea şi acesta să-l pună înainte la adunarea ceea ce era să se facă îndată după aceea. Dar chipul neaflîndu-se s-au sfătuit, ca de la adunările cele de obşte să se lase de aici şi să ceară să se facă deosebi vorbe, alegîndu-se dintre dînşii vreo 7 bărbați cu voie slobodă de a veni în cuvinte şi a vorbi cu întocmai la număr cu latinii pentru pricinile cele ce zac de fată. Şi deci de la latini Ioan cel de la muntele Negru, Provincialul Lombardiei care era din ceata propovăduitorilor. Iar de la greci Marcu al Efesului la adunările 18, 19, 20, 21, 22, 23 şi 24 prea cu putere a vorbit ei pentru Purcederea Sfîntului Duh. Şi acela aşezînd mai întîi o însemnare pentru mărturiile cele de la sfinți, şi punînd înainte un silogism, cu nenumărate chipuri s-a învîrtit, ca s-o arate pe Purcederea Duhului şi din Fiul, cu cele zise de sfinții aceştia, Epifanie şi Vasile şi Atanasie mai întîi de toate, nevoindu-o să-şi întărească socoteala sa. Apoi cu acestea neîndestulîndu-seşi oarecare apucări scolastice a adus înainte. Ci împotriva tuturor acestora Marcu al Efesului aşa de potrivit, aşa de cu putere şi cu tărie a răspuns cît nimic alt nu i-a rămas lui Ioan, fără numai zăbovindu-se învîrtea locul cel de la Vasile. Pentru care şi numai, mai un an a ținut întrebarea. Deci de vreme ce împăratul a cunoscut, că nici un sfîrşit din vorbe nu va fi, fiindcă provincialul Ioan să tacă nu voia şi Marcu al Efesului multe care să zică avea. La cele două de pe urmă adunări l-a oprit pe al Efesului de a mai veni. Căci voia ca să afle chip de unire, ca să se ducă, iar de cuvinte de prigonire nu mai avea multă trebuință. Pentru aceea şi la adunarea 24 către Ioan care zicea că voia să fie de fată şi al Efesului şi să audă dezlegările celor ce mai înainte s-au adus de el, împăratul a răspuns: „Noi acum nimic nu voim să grăim. Pentru aceea nici al Efesului n-a venit cu noi. Nici n-am venit noi astăzi ca să facem vorbă, Ci pentru voia voastră am venit şi pentru aşezămîntul ce avem între noi, ca să nu se defaime adunările. Deci am venit şi ce voiți, ziceți. Noi nici un cuvînt de răspuns nu vrem să vă dăm vouă".

Deci Ioan provincialul neavînd pe nimeni, care să-i grăiască împotrivă, multe apărînd dogma latinilor, la adunarea 24 şi 25 a grăit aducînd şi oarecare mărturii ale unor Părinți greci, care se păreau că sunt pentru apărarea ei, şi avea că bine le-a

adus fiindcă nimeni din greci către acestea nici n-au mințit. Că așa s-a părut împăratului cu alt chip să caute să facă unirea. Ci au cerut grecii numai cărțile, din care se aduc mărturiile acelea ale grecilor, pe care și luîndu-le și cu cele ce le aveau ei asemănîndu-le, nimic mai mult n-au zis. Și prin aceasta au arătat, că au aflat ceva oricum, care folosește la unirea cu latinii. Deci a trimis Patriarhul la papa pe cei ce să ceară ca în toată săptămîna cea sfîntă să înceteze adunările, ca să socotească. Care lucru și papii părîndu-i-se așa s-a făcut. Dar cu care scop a cerut aceasta Patriarhul, curat din adunare 25, că îndată cum s-au adunat la Patriarhul Arhiereii răsăritenilor ca să se sfătuiască, le-au vestit lor cele de la papa ce s-au zis și s-au arătat. Iar acestea erau: Să nu mai facă de acum sinod. Și ca ei să hotărească una din două: sau pînă la Paști să afle chip de unire, sau negreșit calea întoarcerii la patria lor. Iar din acestea una în mari griji a adus sufletele grecilor. Că cu corabia și cu cheltuieli de la papa au venit în Italia, și în toată vremea vorbelor, care au ținut 15 luni și mai bine, toate cele de nevoie vieții lor le-a dat el, iar acum și cu cheltuielile lor care nu le aveau erau să se întoarcă în patrie. Ce dar au de făcut? Mulți au început a atîrna la unire. Așa Isidor mitropolitul Rusiei cel ce la început a vorbit către latini, aceasta auzind, s-a abătut la ale latinilor, acestea zicînd: „Mai de folos ne este nouă, să ne unim sufletește și trupește, decît a ne duce fără de ispravă. Că a ne duce lesne este, dar cum ne vom duce, sau unde sau cînd nu știu". Acestuia i-a urmat Visarion al Niceii și aceeași și el s-a sîrguit a încredința, pe ai săi. Iar acești doi au fost organele papii, pe care mai mult i-a întrebuințat spre a cîrpi unirea aceea. Măcar că n-au lipsit și alții care și în alt chip au răspuns. Că așa a zis Iosif mitropolitul Monemvasiei: „Cu necuviință este, pentru ca să ne ducem noi în patrie cu cheltuielile papii, să vindem dogma noastră". Împotriva căruia și al Rusiei se ispitea să arate, că socoteala latinilor nu este străină de adevăr, fiindcă nu numai părinții apuseni, ci și Răsăritenii, precum grăia el, la aceasta se unesc. Dar au grăit împotrivă și alții mulți, iar mai întîi de toți Marcu al Efesului, care a și adaos: „Că nu numai dezbinători sunt latinii ci și eretici. Că aceasta, zice, Biserica noastră a tăcut-o, că neamul lor este mult la număr și decît al nostru mai tare. Și noi pentru nimic alt nu ne-am despărțit de ei, fără numai că sunt eretici". Acest cuvînt al bărbatului nu l-a suferit Visarion al Niceii, ci multe împotrivă lui i-a grăit.

Deci după acestea și multe altele ca acestea s-au zis, a luat sfîrșit adunarea grecilor. Și s-au împărțit atunci grecii în două părți, de vreme ce unii urmau celor ce se împotriveau unirii, iar alții celor ce stăteau pentru unire. Iar împăratul fiindcă nimic alta în minte nu învîrtea fără numai cele ce i se păreau lui că folosească vieții acesteia, cu totul era plecat la unire, și dădea încă bolduri și celorlalți ca s-o primească pe ea. Și nu numai, ci și pe care i-ar fi văzut că nu se pleacă, prea cu asprime către aceștia se purta și nici un chip nu lăsa care să nu facă, ca toți împreună să icsulească unirea. Pentru aceasta și creșterea din zi numărul celor ce voiau să se unească, mai mult al Rusiei și al Niceii fără de preget toată silința punînd pentru lucrul acesta. Iar al Niceii și cuvînt a întins lung întru adunarea răsăritenilor, nevoindu-se cu multe să arate că trebuie cu adevărat să primească unirea. Deosebit încă de al Niceii, spun că și Gheorghe Scolaris 3 cuvinte sfătuitoare a adus la sinod. Însă cei mai mulți din greci urmînd lui Marcu al Efesului, la multă vreme nu se plecau la unire. De care lucru împăratul foarte se supărase. Pentru aceea și acum mergea la papa, iar acum făcea sfat cu Patriarhul cum și pe aceștia i-ar fi tras și i-ar fi adus la unire. Iar latinii nicidecum

nu lipseau, deseori zicînd că împăratul să poruncească ca ori să vorbească grecii cu dînşii, ori să primească unirea. Dar el din vorbele acelea nici o roadă nici cît de mică nădăjduită, fiindcă nici latinii grecilor, nici grecii latinilor nu se plecau, alt chip căuta, prin care s-ar fi întocmit unirea între dînşii. Care ca să se afle mai degrabă a poftit papa, ca cîte 10 bărbaţi din amîndouă părţile să se aleagă, care să socotească împreună pentru chipul unirii care s-a şi făcut. Deci latinii cîte doi din cetele lor fiecare au ales, adică din cardinali, din arhierei şi igumeni şi teologi şi preoţi. Iar la greci, 10 mitropoliţi s-au rînduit de împăratul la lucrul acesta. Şi la adunările cele dintîi, pentru Purcederea Duhului Sfînt iarăşi le-a fost lor zăbava, nu prin grai, ci în scrisori. Că latinii dînd celor rînduiţi din greci descoperirea socotelii lor dogmatiseau: „Că Duhul Sfînt se purcede, din Tatăl şi din Fiul, ca de la un început. Şi ziceau, pe cei ce zic două începuturi, sau două pricini, anatema. La fel şi grecii scriind mărturiseau: Izvor şi Rădăcină a Fiului şi a Duhului pe Tatăl şi Flori de Dumnezeu sădite pe Fiul şi pe Duhul ale Tatălui, după sfîntul Chiril şi după sinodul cel dintîi şi după marele Vasile. Şi cum că, izbucneşte Fiul pe Duhul, izvoreşte, varsă. Şi Duhul Sfînt iese din Fiul şi se sloboade şi se varsă".

Iar latinii aceasta văzînd, nu s-au îndestulat cu acea scrisoare, pentru că graiurile acestea, izbucneşte, izvoreşte, iese, se varsă, sunt cu îndoială şi pot să se ia la vărsarea cea în vreme a Sfîntului Duh peste cei credincioşi. Iar dacă s-au vestit acestea grecilor, au început să cîrtească zicînd: „ Alta nu putem face, noi mărturisiri ale sfinţilor am scris şi am trimis. Ce putem mai mult? Şi aşa au început a se sîrgui să se întoarcă. Şi adunîndu-se le-au vestit toate Patriarhului, zicînd: „Pentru ce şedem atîta vreme fără de treabă, facă-se sfîrşit". La care au adaos cum că de nu se face sfîrşit mai degrabă ei nu pot şedea mai mult. Şi trebuie să socotească de aici chip de ducere. Acestea vestindu-le împăratului, nu i s-au părut că sunt ale unor bărbaţi îndelung răbdători, ci a zis: Că lenevirea voastră multe rele i-au pricinuit lucrului acestuia.

Iar după aceea multe adunări s-au făcut la greci, Arhiepiscopii aceştia al Rusiei, al Niceii şi al Mitilenei la unire pe cît puteau îndemnîndu-i. Şi mai citindu-se odată şi a doua oară, şi cercîndu-se cuvintele Părinţilor Răsăriteni şi apuseni, mai toţi episcopii greci, scoţîndu-o afară numai Marcu al Efesului, pe mînia şi mustrarea împăratului nemaiputînd-o suferi şi pentru întoarcerea în patrie şi pentru viaţa lor purtare de grijă făcînd, încă despre o parte şi cu bani stricîndu-se, iar dinspre alta şi cu cinstele cele făgăduite de la papa amăgindu-se la unire au alergat. Deci întrebaţi fiind, ce socoteală are fiecare? Toţi cu un glas au răspuns: Că trebuie să spuie mai întîi patriarhul socoteala, apoi noi. Şi a spus Patriarhul îndată o socoteală ca aceasta: „Eu dogma noastră cea dată de Părinţi niciodată n-o voi clăti sau o voi schimba. Ci voi petrece pînă la răsuflarea mea cea mai de pe urmă în ea. Dar de vreme ce latinii nu de la sineşi, ci din Sfintele Scripturi tîlcuiesc purcederea Duhului Sfînt că este şi prin Fiul primesc şi pe aceea şi dau socoteală că acest cuvinţel prin cauză a Sfîntului Duh dă la Fiul. Şi mă unesc cu ei şi mă împărtăşesc". Deci după ce Patriarhul a spus acestea unindu-se la un gînd şi ceilalţi greci, au zis: „Că Duhul Sfînt se purcede din Tatăl şi din Fiul, ca de la o fiinţă, şi de la un început. Şi se purcede prin Fiul, ca prin cel de o fire şi de o fiinţă. Se purcede din Tatăl şi din Fiul, ca de la o suflare şi purcedere". Mai apoi de toate pe descoperirea acestor socoteli amîndurora Bisericilor au prescris-o în trei părţi şi i s-a trimis papei una, a luat şi împăratul una şi Patriarhul cealaltă. Care lucru după ce s-a făcut,

întorcîndu-se împăratul lua aminte de lucrurile sale şi trimiţînd pe arhiepiscopul Rusiei la papa, întreba, oare care ajutor socoteşte să le dea creştinilor părintele prea fericitul? Şi s-a întors de la papa arhiepiscopul Rusiei, aducînd cu sineşi 3 cardinali, care împăratului celui ce a întrebat, care ajutor au scop să facă, a răspuns: „Întîi acum hotărăşte preasfinţitul Părinte să-şi dea ţie cheltuială de-ajuns pentru corabie şi corabie ca să meargă tot poporul şi Biserica răsăritului la Constantinopol. A doua, ca să stea de-a pururea de ostaşi spre paza cetăţii în cheltuielile lui. A treia, ca cu cheltuiala lui să fie două corăbii care să pîndească şi să ia aminte de dînsa. A patra, ca să se facă închinăciunea Ierusalimului în Constantinopol. Şi caleştile cele ce mergeau spre închinăciunea făcătorului de viaţă Mormînt, să vie în Constantinopol. A cincea, cînd va avea trebuinţă împăratul de corabie spre ajutorul lui, ca să dea corăbii 20 cu toată cheltuiala lui 6 luni. Iar de are trebuinţă de zeca ca să le aibă un an. A şasea, cînd va avea trebuinţă de oaste pe uscat, să se sîrguiască înaintea lui Hristos, ca să vie neamurile creştinilor spre ajutorul lui". Acestea a rînduit ca să se întărească toate cu scrisori şi cu bule.

Iar după ce acastea aşa s-au săvîrşit, către al Rusiei şi al Niceii şi al Trapezundei şi al Mitilenei Arhiepiscopi, a zis papa, cînd au venit ei la dînsul: „Noi cu darul lui Dumnezeu ne-am unit şi suntem uniţ la dogma cea sobomicească pentru care se făcea întrebarea şi nu avem ce să zicem mai mult întru aceea. Veniţi acum să cercetăm şi pentru focul cel curăţitor şi pentru stăpînirea scaunului celui dintîi şi pentru pîinea cea dospită şi nedospită şi pentru Dumnezeiasca slujbă. Ca întru toate să fie neprihănirea şi unirea în scurt se va face".

Ci pantru acestea nu mult a ţinut întrebarea. Că la unele latinii cu grecii, iar la altele grecii cu latinii cu drag s-au învoit. Iar pentru privilegiile papei oarecare greutate răsărise, cît împărutul după ce a auzit cele ce vola papa să aibă mai mult, puţin de n-a stricat unirea şi nimic alta n-a răspuns fără numai: „Iconomisiţi-ne să ne ne ducem de volţi". Însă pe greutatea aceasta cel al Rusiei şi al Niceii şi cel al Mitilenei arhiepiscopi mijlocind oarecum au potolit-o. După aceea de bărbaţi aleşi din amîndoă părţile s-a scris hotărîrea unirii care după ce s-a adus împăratul, îndată multe din începuturi nu i-au plăcut pentru aceea a voit ca să se şteargă şi acestaa. Dar cardinalii cei trimişi de papă la împărat, unele care aduceau supărare, la-au îndreptat, iar altele n-au voit să le schimbe, zicînd că unele ca acestea nici nu se cuvine, nici nu pot să întîrzie unirea. Iar după ce au ieşit cardinalii, grecii au făcut sfat şi puţin oarace unele din acestea le-au vindecat. Iar a doua zi întorcîndu-se cardinalii la împăratul au citit îndreptată hotărîrea unirii, şi aceasta plăcută părîndu-li-se şi lor şi împăratului, s-au rînduit 6 din amîndouă părţile, care s-o scrie şi graceşte şi latineşte în Diptice, de-a dreapta adică latineşte, ca să iscălească latinii şi să se atîme bula pepii, iar de cealaltă parte greceşte ca iscălind şi grecii să se atîrne şi hrisovul împăratesc. După ce acestea s-au săvîrşit au venit la iscălitura hotărîrii, şi latinii îndată au iscălit, dar la greci n-a fost aşa, căci unii din ei, după ce au cerut banii apoi au iscălit. Iar cei mai cu pricepere nicidecum n-au voit să iscălească, ci sau de îngrozirile împăratului sau de făgăduinţele cele de la latini, sau de alte meşteşugiri fiind traşi au adaos şi ei mai pe urmă iscăliturile lor. Numai Marcu al Efesului nicidecum n-a voit să semneze. Şi episcopul Stravopoliei cînd ceilalţi au început a se aduna să iscălească, el într-ascuns ridicîndu-se de la Florenţa a fugit. Iar pentru Patriarhul de nimeni nu este neştiut, că la iscălitura hotărîrii

el nicidecum nu a trăit, fiindcă cu 8 zile mai înainte de a se scrie hotărîrea a trecut din viaţa aceasta. Că socoteala patriarhului ceea ce se aduce în faptele sinodului din Florenţa, ca şi cum ar fi scrisă de el cu puţin mai înainte de moarte de bărbaţi vestiţi în cuvinte, ca o mincinoasă şi străină de mult s-a fluierat. Nici Sguropol n-a pomenit de ea nicidecum. Măcar că el nici cele prea mici de ale Patriarhului aceluia cîte pentru unire s-a nevoit nu le-a trecut sub tăcere.

Deci după ce întru acest chip unirea Bisericilor a luat sfîrşit, singur arhiereul cel mare, fiind de faţă grecii cu strălucire a săvîrşit Liturghia, cînd şi împăratul l-a poftit pe papa să le dea voie grecilor s-o facă pe a lor. Ci aceste minunate meşteşuguri a întrebuinţat cît deşartă a arătat pofta împăratului. Şi trecînd oarecare zi, el pe toţi arhiereii răsăriteni i-a chemat la sineşi Papa şi către unii care au venit aşa a grăit: „Noi fraţilor ne-am unit la credinţă cu darul lui Dumnezeu. Şi de vreme ce, cu judecăţile pe care le ştie Dumnezeu tuturor m-am făcut eu cap al mădularilor voastre. Acum dar să zic oarecare către voi, ca şi către fraţi, ca şi către mădulari, ca şi către povăţuitori ai Bisericilor. Şi întîi zic, că toţi cîrtesc pentru cărţile de despărţire ale însoţitorilor şi are trebuinţă de îndreptare această pricină. A doua, pentru al Efesului, că este de nevoie să dea cuvînt, cum se dezbină de sinodul nostru acesta. Că nu este mai înţelept decît noi toţi. A treia, că de vreme ce preasfinţitul Patriarh al Constantinopolul s-a dus la lăcăşurile cele de acolo, are trebuinţă Biserica de Patriarh şi mai vîrtos a se face aici, unde sunt de faţă eu". Au răspuns grecii: Cum că prea cu dreptate sunt cîte a zis fericirea lui, dar ei însă nu pot să dea răspuns la unele ca acelea, fără de sfatul împăratului şi a celorlalţi arhierei. Deci după ce au venit şi au vestit acestea împăratului, auzindu-le el, nicidecum n-a suferit mai mult să se grăiască un lucru ca acesta. Şi aşa a avut loc unirea aceea a grecilor ce se vesteşte. Şi grecii la patria lor iarăşi s-au întors Faptele sinodului acestuia se află în adunările sinoadelor lui Laveu vol. 13, şi a lui Arduin, vol. 9. Iar istoria prea frumos şi prea adevărat a scris-o Siropol, sau Sguropol care şi la sinod a fost de faţă, şi împreună cu grecii toate le-a pătimit. Şi s-a tipărit cartea în Aghi a Komiţilor la anul 1660.

Deci care şi fel a fost acest sinod al Florenţei, măcar din acestea da aici s-a povestit, arătat tuturor va fi:

1) Că devreme ce nu spre cercarea şi ispitirea adevărului a început să se facă, ci de împăratul grecilor adică, ca lui şi stăpînirii lui ceea ce se dărîma acum spre pierire, ajutor asupra turcilor să-şi cîştige, iar de papa ca hotarele puterii şi ale stăpînirii lui să şi le lăţească şi aşa pe greci lui şi să-i supuie. Cine cînd va zice că aceasta s-a început din sfat bun? Apoi, dacă cineva pe cele atîta de multe meşteşuguri şi ascunse vicleşuguri, sau ale împăratului, ca să-i cheme pe ai săi aici, sau ale papii ca să-i tragă la sineşi pe greci de la sinodul cel Basileia le va cumpăni, nicidecum cu adevărat nu se va pleca să creadă, că s-a adunat acest sinod după lege. Şi pentru această pricină şi părinţii cei din Basileia ca pe un tulburător şi dezbinător l-au vestit.

2) Iar dacă şi pe însăşi faptele măcar uşor şi în treacăt le vei citi şi vei lua aminte cum s-a urmat lucrul în 25 de adunări, îndată vei pricepe, că lupta aici nu în cuvinte şi în dovezi s-a făcut, ci sunet de cuvinte deşert, şi în paralelisme şi în meşteşugiri. Că din aceasta se citesc acolo cele atîta de multa întoarse şi strîmbe tîlcuiri, cele atîta de multe fără de socoteală apucări, cele atîta de multe ale Părinţilor cuvinte, sau stricate aduse, sau rău înţelese şi la pricina cea de faţă mai rău potrivite.

întrucît se pare că acel sinod pentru nimic alta cu adevărat nu s-a făcut, fără numai în zadar acolo cuvinte să se semene şi vremea să se cheltuiască. Şi arătat este măcar din aceasta, că mai doi ani întregi au cheltuit numai pentru două întrebări certîndu-se. Şi pentru această pricină şi împăratul îndată din cea dintîi întrebare cea pentru adăugirea în Simbol pricepînd că nici un sfîrşit nicidecum nu va fi din cearta în cuvinte, nici nu poate cineva nădăjdui vreodată din acestea unire, alt chip de unire s-a silit să afle şi să uneltească, pe care fiindcă nu l-a aflat s-a mutat la tot felul de meşteşugiri şi pe ai săi cu stăpînire şi cu sila i-a oprit de a grăi. Iar mai apoi de toate, despre o parte cu îndemnări şi cu sfătuiri, iar despre alta cu îngroziri şi cu mustrări şi mai vîrtos şi pe însăşi slobozenia de a ieşi din cetate ridicîndu-le-o şi altele asemenea acestora chipuri făcînd, i-a silit să se plece să se unească la o socoteală cu latinii. Iar papa pe hrana cea de nevoie şi cele după datorie din aşezămîntul cel mai dinainte nemaidîndu-le grecilor, pe motiv că petrec vremea în zadar şi se lenevesc a aduce la sfîrşit unirea, şi vărsînd asupra lor tot felul de grăiri urîte, care se poartă la poporul cel simplu şi în multe feluri strîmtorîndu-i cu multe feluri de vicleşuguri şi ascunse meşteşugiri, i-a silit şi prea fără de voie a căuta la dările acelea.

Iar 3, cînd a sosit acum vremea iscăliturii hotărîrii sinodului, cît de minunat a asudat la aceasta şi împăratul şi papa, ca să-i facă pe toţi grecii să iscălească. Şi negreşit ar fi rămas deşarte şi aşa toate silinţele lor, de n-ar fi mai făcut şi alte mijloace, măcar necuvioase. Că unii cu nădejde de a dobîndi dregătoria cea cardinalicească amăgindu-se, precum Isidor al Rusiei, şi Visarion al Niceii şi ei au iscălit şi pe alţii a iscăli i-a invitat, ale căroara şi singure numele sunt cu bănuială. Că de vreme ce apucînd ei a fi izgoniţi din patriile lor, s-au deznădăjduit de mergeream la ele, vezi cartea lui Krusie turcogrecia cartea 1, foaia 4 şi pe Leon Allatie Cartea 3, cap. 1, ca o dobîndă nenădăjduită aflînd scăparea la taberile papii, s-au aşezat după unire în numărul cardinalilor. Iar elţi bani de la papa luînd, precum pentru Mitilenei povesteşte Sghicoropol, Cuvintele ale lui Mitilenei la Sinod partea 10, cap. 4 sunt acestea. De voieşte papa să-mi dea mie galbeni, ca să dau eu la feţe, care ştiu ca o facere de bine a papii şi îi voi face pe ei lesnicoşi şi la iscălitura hotărîrii şi la unire. Deci s-a înştiinţat aceasta papa şi a poruncit şi i-au dat lui galbeni şi celelalte. Vezi şi pe Mihail Duca nepotul la Istorie cap. 31, către sfîrşit. Prin ai lor i-au împărţit şi aşa hotărîrile cele pentru latini le-au înmulţit, că cei mai săraci mai mureau şi de foame fiindcă nimic din darea pentru hrană în patru sau cinci luni nu luase. Iar alţii nu fără suspinuri şi tînguiri pe acel ticălos aşezămînt l-au însemnat. Precum pomeneşte Sguropol de sineşi şi de cei asemenea lui, martor chemînd la aceasta pe Dumnezeu cel atoate văzător. Numai pe Marcu al Efesului, nici îndemnările împăratului, nici făgăduinţele latinilor, nici fulgerele papii n-au putut să-l plece la iscălitură. A cunoscut încă şi singur papa, cîtă a fost puterea mărturiei bărbatului aceluia. Pentru aceea şi întrebînd de a iscălit al Efesului, şi auzind că n-a iscălit, a zis: „Am făcut dar nimic". Iar deosebit de al Efesului, nici Ghemistos din mireni nici Scolarie n-au iscălit. Că mai înainte de a se găti hotărîrea sinodului, s-au dus la Veneţia urmînd lui Dimitrie despotul fratele împăratului. Care şi acesta, fiindcă se chema să iscălească, punînd motiv zicea, că este fără de dregătorie şi nici ştiinţă a dogmei cu de-adinsul n-are, încă nici poate cunoaşte, care ar fi folosul din această unire, care se face cu atîta silă, fără numai poate de priveşte la vreun sfîrşit politic.

Deci de vreme ce sinodul Florenţei nu cu sfat bun s-a adunat, nici după lege s-a lucrat, ci cu sile s-a săvîrşit, nu se cuvine a se minuna cineva, dacă nu numai grecii şi cîţi alţii cu aceştia sunt la o socoteală ci şi din însîşi cei deosebiţi bărbaţi întru înţelepciune străluciţi, iar mai vîrtos şi din Gali unii, nu-l recunosc ca sinod a toată lumea. Ori ce dar Allatie şi ceilalţi împreună cu el latini, şi cei ce între greci cugetă cele ale latinilor, pentru sinodul acesta pun înainte toate acestea, la cei ce minţile sunt cu pricepere şi înaintea adevărului nimic nu cinsteşte, deşarte sunt şi ale unirii celei din tovărăşie fără de socoteală naşteri.

Dar să vedem şi cele ce au urmat după unirea aceasta. Oare grecii cei ce s-au iscălit la Florenţa, au rămas totdeauna pe urmă uniţi cu latinii? Sau îndată după întoarcerea la patrie s-au lepădat de acea unire? Cum că aceasta de a doua s-a întîmplat ne-au dat nouă cei ce au scris istoria vremii aceleia. Aşa Laonik Malcocondil scriitor foarte vrednic de credinţă, pentru aceasta povesteşte. „Deci grecii după ce au venit acasă, cum că nu vor sta, au zis, întru cele mărturisite, ci dimpotrivă s-au urmat fiindcă numai voiau să se unească cu romanii". Să auzim încă şi pe Mihail Duca nepotul, care povestind ce mărturiseau Arhiereii grecilor pentru unirea lor cea către latini, după ce s-au întors din Italia, aşa zice: „Iar Arhiereii îndată au ieşit din corăbii şi cei ai cetăţii Constantinopol li se închineau lor după obicei, întrebînd: Cum se află ale voastre? Cum ale sinodului? Oare am dobîndit biruinţa? Iar ei răspundeau: Am vîndut credinţa noastră. Am schimbat pe dreapta credinţă cu păgînătatea, lăsînd Jertfa cea curată, ne-am făcut azimiţi. Acestea şi altele mai urîte şi pîngărite cuvinte, şi acestea oare? Cei ce au iscălit în hotărîre. Antonie al Iracliei şi toţi. Că de îi întreba cineva pe ei, de au muncit francii pe cineva? De au bătut? De au pus în temniţă? Nu. Dar cum dreapta aceasta a iscălit, ziceau ei taie-se, limba a mărturisit dezrădăcineze-se. Nu aveau ei altceva să zică. Aceastaşi încă istorisesc şi alţii din scriitori, care au fost pe vremea aceea.

Deşert dar este şi neruşinos Leon Alatie, cela ce nu s-a ruşinat pe acestea toate a le aduce la îndoială, iar mai mult şi a le tăgădui. Cînd mai ales şi el singur aduce pa unii, care arătat au dat următorilor, că nu numai cei ce s-au întors din Italia au lapădat unirea, ci şi cei ce au rămas în Constantinopol s-au iuţit cu sufletele asupra latinilor şi pe toţi cei ce la sinod s-au plecat îi învinuiau şi cu nenumărate ocări îi ocărau. Pentru care scriitorul istoriei politice aşa zice: După întoarcerea din Italia, cei ca petreceau în cetate, clerici, ieromonai, preoţi, Egumeni, duhovnici şi ceilalţi nu voiau să slujească împreună sau să se îmbrace împreună, sau la rugăciuni pe el să-i pomenaască, ci de dînşii ca de nişte păgîni, ca să zic aşa, se depărtau. Mulţi încă şi de preoţie s-au lepădat, şi s-a făcut unirea despărţire. Care lucru înţelegîndu-l împăratul a voit să vindece răul, cerînd soli de la arhiereul Romei, care şi 6 cu numărul trimiţîndu-se la Bizanţ şi vorbă făcînd cu cei ce se deosebeau ca să-i tragă iarăşi la ceea ce se cuveneau şi să-i întoarcă la unirea ceea ce în Italia s-a făcut, nimic n-au putut săvîrşi, ci s-au întors la papa fără de nici o ispravă. Iar împăratul în alt chip a socotit să alineze sufletele celor ce se împotriveau, nou patriarh al Constantinopol punîndu-l pe Mitrofan, care a fost mai înainte Mitropolit al Cizicului şi al şaselea la rînd la sinodul cel din Florenţa a iscălit. Ci de vreme de ce Mitrofan acesta foarte ţinea la latini, nu prin măsurată asprime a început să potolească pa cei ce stăteau împotrivă, pe mulţi, adică episcopi trimiţîndu-i în izgonire şi pe alţii care primeau unirea pe scaunele

lor şezînd, nu numai pe grecii cei din Constantinopol ci şi pe cei de peste tot din Grecia asupra sa şi asupra latinilor i-a ridicat. Că deosebit de Marcu al Efesului şi de Scolarie cel între greci prea înţelept, care şi cu cuvîntul şi cu scrisorile se apucase prea aspru să mustre obiceiurile şi rînduielile latinilor. Încă şi ceilalţi patriarhi, Filotei al Alexandriei şi Dorotei al Antiohiei şi Ioachim al Ierusalimului cu greu sufereau, şi sinod adunînd, pe Mitrofan ca pe un apărător al socotelilor latinilor celor rele şi episcopii cei puşi de dînsul de toată împărtăşirea Bisericească i-au lepădat. Şi pe sinodul cel din Florenţa urît şi de întors către el vrednic l-au vestit. Iar împăratului Ioan pe urmă trimiţînd îl sfătuia să se trezească, blestem şi afurisanie în altfel asupra lui punînd. Aşadar unirea ceea ce rău la Florenţa s-a încheiat, cu neunirea întregii Grecii s-a dezbinat. De vreme ce mulţi nu numai cu socoteala cea împotrivă a sufletului de către aceia se întorceau, ci prin cărţi aceasta o vesteau ca pe o urîciune. Iar din ceilalţi, cîţi oarecum la latini se plecau, sau în socoteala acelora a petrece se păreau, unii întru izgonire s-au trimis, iar alţii rău au petrecut şi ca nişte defăimaţi s-au socotit.

După Mitriofan la Patriarhia Constantinopolului la anul 1445 s-a înălţat Grigorie Melesianul, care şi Mamma în alt chip s-a numit, părinte duhovnicesc fiind al împăratului, care şi el la sinodul cel din Florenţa s-a iscălit. Acesta fiind patriarh, s-a adunat sinodul cel din Constantinopol care s-a făcut în Biserica Sfintei Sofii în anul 1450, după ce Ioan Paleologul se dusese din viaţa aceasta. La care Patriarhi au fost de faţă cel al Alexandriei cel al Antiohiei, cel al Ierusalimului şi alţi episcopi încă lîngă aceştia şi cei vestiţi pentru înţelepciune şi cei aleşi ai neamului, care şi pe numitul Grigorie Patriarhul cetăţii lui Constantin trimiţînd şi chemîndu-l, fiindcă stătea pentru latini şi n-a voit nicidecum să se schimbe, de pe scaun cu hotărîri de obşte l-au pogorît şi în locul lui pe Atanasie l-au ales. Apoi pe purcederea Sfîntului Duh vorbă au făcut. La care pe cuvîntul acela, şi din Fiul, cum că rău s-a adăugat în Simbol hotărîndu-se, pe dogma latinească cea pentru purcederea Duhului şi din Fiul şi împreună cu ea şi pe celelalte încheieturi ale credinţei lor le-au osîndit.

Deci pe aceste tulburări şi neuniri ale celor de o patrie socotindu-le Constantin fratele lui Ioan Paleologul şi urmaşul stăpînirii lui, care acum murise, şi pe lîngă acestea înţelegînd că şi Mahomed al II-lea, cugetă să înconjure cu oaste Constantinopolul la anul 1451, au trimis către Nicolea Papa Romei pe Andronic Vrieniu Leondar, cerînd ca să iconomisească lui oarecare chip de întocmire asupra celor ce nu se unesc şi să sprijinească prin oarecare ajutor şi lucrurile Grecilor care acum îngenunchiase. Iar papa spre îndreptarea unirii îl trimite pe Isidor cel mitropolit al Kievului cardinal, pe care şi venind la Constantinopol cu drag l-a primit împăratul. Şi îndată cardinalul cu împăratul s-a ispitit oarece pentru unirea cea între greci şi între latini ca s-o mai întărească pe ea, fiindcă unii la început arătau oarecare plecare la aceasta. Dar după ce făcîndu-se adunare în Biserica Sofiei (adică a înţelepciunii, că aşa se tîlcuieşte cuvîntul româneşte) lui Dumnezeu, vorbind Isidor către popor a citit şi hotărîrea cea pentru unire şi sunîndu-se semnele cele de chemare, s-a făcut sfînta Liturghie de Italieni împreună cu grecii spre semn de unire: „ Mulţi erau încă şi dintre aceştia, care n-au luat prosfora sau anafura, ca ceea ce s-a săvîrşit jertfă urîtă în Liturghia cea de unire." Şi sunt cuvintele lui Mihail nepotul, care în Istoria sa la cap. 26, se vede că crede, cum că şi singur împăratul cu prefacere s-a plecat la cele ce sfătuia pe ceilalţi, pe care scriitorul aceasta, ca cel ce foarte ţinea la latini dezbinători îi numeşte. Şi

numai pe singură unirea o urau ei, ci şi cu cei ce o primiseră pe ea şi cu cei ce o primiseră pe ea şi se păreau că o primesc, nici să se împărtăşească cu ei nicidecum nu voiau. Precum pe larg povesteşte Duca cel ce s-a zis în capul şi în cel de după dînsul care îndată urmează. Deci nici papa prin această solie nimic n-a săvîrşit, nici împăratul de la papa vreun ajutor împotriva grecilor n-a dobîndit.

Deci întru acestea stăpînitorul turcilor Mahomed al II-le a început să înconjure cu oşti Constantinopolul. Pe care aşa Dumnezeu slobozindu-l şi prădînd-o mai pe urmă a şi luat-o la anul de la Hristos 1453. Şi Constantin Paleologul a căzut în război, nevoindu-se împreună cu cei ce erau cu el, iar din cei ce se deosebeau cu strălucirea neamului mai toţi unii s-au omorît, alţii prinşi fiind s-au vîndut, alţii în robie au fost duşi. Şi din ceilalţi cetăţeni cea mai multă parte de sabie s-au tăiat. Iar ce rămăşiţă mai rămăsese, unii s-au răspîndit în ţări străine cu fuga, iar alţii s-au dus robi într-o parte şi în alta. Şi toată averea şi tot cuprinsul a căzut sub stăpînirea turcilor. Şi Bisericile cele sfinte s-au jertft şi casele cele strălucite şi împodobite s-au prădat şi cetatea s-a pustiit şi aproape s-a stins. Şi măcar că li s-a dat voie grecilor să ţină credinţa şi obiceiurile cele părinteşti, dar slobozenia de a învăţa poporul li s-a împuţinat lor. Încă şi şcolile s-a stricat şi veniturile episcopilor şi celelalte dăruiri ale celor sfinte, toate s-au ridicat. Deci sub acest fel de tiranie necăjiţi fiind grecii şi abia răsuflînd sub jugul robiei, întrebări împreună cu latinii n-au putut face nicidecum de atunci. Iar cum că şi mai pe urmă n-au încetat de avea neunire către ei, fără de îndoială arată cărţile cele ce s-au scris de către greci împotriva latinilor. Deci şi papa pe mulţi din grecii străini i-a atras la dînsul cîţi pentru acea cumplită pieire de frică spăimîntîndu-se, la a lui apărare au alergat. Care şi nu numai lucrul cel bun al învăţăturii şi al cuvintelor, care atunci în Italia şchiopăta, l-au însănătoşit şi l-au întărit, ci şi împotriva celor de un neam cu dînşii au întins trestia cea scriitoare, făcîndu-i har papei şi multe scriind, care părtinesc socotelii latinilor le-au dat la arătare. De unde este arătat, că vorbele cele de obşte care se făceau la sinoade între greci şi latini pentru credinţă, au încetat şi sfîrşit au avut. Dar neunirile între ei cele din deosebite socoteli la multe şi pînă acum încă sunt. Fiindcă grecii tot se ţin tare de obiceiurile părinteşti şi nimic mai puţin decît înainte se împotrivesc învăţăturilor şi tîlcuitorilor latinilor. Că nu trebuie să căutăm la aceia, care prin Misionarii papei în multe cetăţi ale Greciei şi insule aleargă la biserica latinească. Nici la aceia cîţi în şcoală cea din Roma, care grecilor le-au deschis făcîndu-se ucenici, se învaţă să se unească la o socoteală cu papistaşii la capetele credinţei cele pentru care este cearta, măcar deşi în alt chip li se dă voie să păzească neschimbate rînduielile de afară cele aşezate la taine. De unde şi uniţi au luat a se numi. De aceştia cu adevărat nu este puţin numărul. Dar nouă ne este cuvîntul aici pentru grecii cei ce s-au crescut în sînurile maicii lor a Bisericii. Că aceştia nu este cînd nu se depărtează de latini. Cu totul dar în zadar se fălesc latinii pentru greci, că primesc unirea şi întocmirea la un gînd cu dînşii.

Iar ce se potriveşte a zice pentru urmarea înainte a pricinii acesteia pentru care ne este nouă cuvîntul, în suta a 16-a şi a 17-a şi a 18-a arătat că n-a fost mişcarea cu atîta rîvnă, cu cîtă mai înainte de luarea Bizanţului. Măcar că nici întru această vreme n-au lipsit din amîndouă părţile, cei ce au urmat a se îndeletnici pentru pricina aceasta şi cu cuvîntul şi cu scrisori. Că şi din Italia şi din Gali şi din Germani şi din poloni care s-au închinat bisericii latineşti mulţi sunt cei ce pe dogma purcederii Duhului

Sfînt şi din Fiul, sau din punere, sau măcar şi în treacăt la alt oarece ca şi cum mai de nevoie lor căutînd, n-au pregetat nicidecum a o tîlcui şi a o întări. Ale cărora cărţile, cele pentru aceasta se numără în tabla ornologică cea după aceasta. Pe tabla aceasta a adunat-o cu silinţă, un bărbat împodobit cu înţelepciunea şi cu cuvioşia vieţii, Damaschin Arhimandritul şi Rectorul Academiei din Moscova. Adăugînd-o pe ea după această întocmită povestitoare istorie a cauzei acesteia, şi mai înainte de cuvîntul cel pentru această pricină a lui Teofan Procopovici arhiepiscopului Novgorodului. Toate prin el s-au tipărit în Goti în anul 1772, şi se fac în numita tablă scriitori numărîndu-se pentru Răsăriteni 69. Iar pentru latini 103. Iar din Răsăriteni, afară de nu ceva va aduce aici pe Ieremia al Constantinopolului şi pe Meletie Pigas, care a fost patriarh al Alexandriei şi pe Nectarie al Ierusalimului, nu se aduc alţii pe cît eu ştiu, care pe larg să fi scris pentru această pricină. Ci însă pe atîta mai cu îndestulare şi mai cu silinţă, Adam Zirnicavie de neam polonez rus, această osteneală ca de viteaz luînd asupră, cele pentru pricina aceasta iscodind cu de-amănuntul le-a cercat. Că multe Biblioteci străbătînd şi cele de alţii pentru aceasta scrise fără de preget citindu-le, la sfîrşitul sutei a 17-a în mai multe părţi despărţindu-le, pe socoteala Răsăritenilor cea pentru purcederea Sfîntului Duh, împotriva oarecăruia cu numele Rutca şi altor poloni s-au nevoit cu dovezi de au întărit-o. De a acestuia cu iubire întocmită carte îndulcindu-se Teofan Procopovici pe anul 1800 de la Hristos Mîntuitorul, a aşezat istoria aceasta pentru această pricină, pe care noi acum o punem spre citirea iubitorilor de ştiinţă. Ci pentru început şi urmare a certei pentru purcederea Sfîntului Duh acestea sunt.

ADĂUGIRE: PENTRU NUMELE CATOLIC ŞI UNIT

Fiindcă voim aici puţine pentru numirile, acestea, catolic şi unit a grăi, trebuie mai întîi a arăta, cum că trei sunt cetele celor ce se despart de Biserica cea sobornicească a celor drept credincioşi, ortodocşi, precum Sfîntul Vasile cel Mare în Canoniceasca sa Epistolie cea întîi către Amfilohie scrie: **Unii se zic eretici, alţii schismatici** adică dezbinători, şi alţii **parasinagoghi**, adică deosebi **adunări**. Şi eretici zice sunt cei ce cu totul s-au rupt, şi cu însăşi credinţa s-au înstrăinat de cei ortodocşi. Iar **schismatici**, cei ce nu pentru dogme, ci pentru **pricini Bisericeşti şi** întrebări lesne de vindecat s-au certat între sineşi şi se ceartă cu Biserica cea Sobornicească. Iar parasinagoghi, preoţii sau episcopii cei nesupuşi şi popoarele cele neînvăţate, care se adună deosebi.

Deci mai înainte cînd era Biserica Răsăritului cu a Apusului una, şi avînd pace între ele aceleaşi cugetau după Dumnezeiescul Apostol, **se ocîrmuia de cinci patriarhi, care erau ca cinci fraţi,** toţi drept credincioşi ortodocşi, sau mai bine să zic, era ca un pom cu cinci ramuri sădit lîngă izvoarele apelor, care pururea era verde cu Ortodoxia. Dar mai pe urmă papa, care era între ceilalţi mai întîi cu cinstea, spre o parte semeţindu-se cu stăpînirea, iar pe alta mîncîndu-se de oarecare scorniri, s-a înstrăinat de ceilalţi fraţi cu dogma credinţei şi s-au dezbinat (rupt) din pomul cel pururea verde cu deosebitele sale scrisori făcîndu-se în loc de binecredincios rău credincios şi în loc de apărător Părinteştilor aşezăminte, scornitor de obicei străin, fără de a se

teme cîtuşi decît de osînda cea pentru despărţirea Bisericilor, pentru care scrie Sfîntul Ioan Gură de Aur (Cuv. 11, către Efeseni) **cum că zis un bărbat sfînt, că nici sîngele muceniciei nu poate şterge păcatul despărţirii Bisericii.** Apoi ca să acopere o urmare necuvioasa ca aceasta a sa, apucînd mai înainte şi-a pus lui celui ce s-a dezbinat şi s-a rupt, nume **de catolic,** adică sobornicesc (universal), iar celorlalte ramuri sobornniceşti, care au rămas neclătite din tulpină, le-a zis dezbinate. Însă Biserica noastră a răsăritului nu cum de catolic nu-l cunoaşte, precum pe sineşi se numeşte, dar nici măcar de singur **schismatic**, precum pe noi cu nedreptate ne asupreşte, ci împreună şi de eretic, precum cu adevărat este. Pentru că împerecherea, cearta lui nu priveşte la pricinile cele Bisericeşti din care unele le-au schimonosit, iar altele le-au ciuntit şi pentru aceea este schismatic, ci şi la dogma credinţei, la care făcînd scornire în Simbol a adaos şi pentru aceea este şi eretic. Precum mai sus la Sfîntul Vasile deosebit am văzut. Şi aceasta este însemnarea şi pricina numelui catolic celui de dînsul răpit şi cu nepotrivire prin gură mult purtat. După aceea vrînd el să mai tragă în prăpastia pierzării sale împreună cu el şi pe alţii din răsăriteni, ca şi balaurul cel din Apocalipsă cu coada pe a treia parte din stele trăgînd, şi neputînd arătat, măcar că mult s-au ostenit, se sfătuieşte cu sfat viclean şi meşteşugeşte grijă păzitoare de suflete, adică cerînd de la cei ce se amăgesc ca să primească scornirea lui pentru Sfîntul Duh cea adăugată în Simbol, care clăteşte credinţa Părinţilor şi pentru care este primejdia cea mare, ca ceea ce-i face eretici, le sloboade să ţie celelalte obiceiuri ale Bisericii Răsăritului, care este a prăznui sfînta Înviere după calendarul cel vechi, a sluji cu pîine dospită, a nu posti sîmbăta şi celelalte. Şi pe aceştia îi numeşte uniţi, care nimic alta nu sunt fără numai papistaşi spoiţi. De acest fel sunt şi cei ce în vremile acestea, în care toţi au cunoscut cele ale papii şi singuri ai lui s-au lepădat de el, precum luteranii şi calvinii, neam bîntuit cît despre dînşii limba noastră cea pînă acum de tot felul de eres şi de orice cărţi ereticeşti curată, cu minciunile lor cele greţoase, orbindu-se la ochii sufletul lor. Pentru că de i-ar fi avut pe ei văzători, 'ar fi văzut rodurile ramurilor pomului celui roditor al Bisericii Răsăritului zic, între alţii mulţi, pe Sfîntul Grigorie al Tesalonicului şi pe Sfîntul Dimitrie al Rostovului, pe care purtătorul de grijă şi Mîntuitorul nostru Dumnezeu, în anii cei dincoace i-a proslăvit şi cu neputreziciunea sfintelor lor trupuri şi cu facerile de minuni cele nenumărate spre semn negrăit împotrivă al ortodoxiei Bisericii noastre a Răsăritului, de care aceştia sufere lepădarea, spre pierzarea sufletelor lor. Pentru aceea precum Dumnezeiescul Apostol zicea către Filipeni pentru apostolii cei mincinoşi.

Aşa şi noi către ai noştri, care stau întru ortodoxie pentru aceştia: **Păziţi-vă de cîini, păziţi-vă de lucrătorii cei răi, fiţi schimbători de bani iscusiţi, ferindu-vă de cărţile lor cele stricate ca de nişte bani răi.** Avem cărţi sfinte şi dumnezeieşti ale sfinţilor Părinţi, întru citirea acestora să ne îndeletnicim cu acestea pe Dumnezeu să-l lăudăm, crezînd cu inima spre dreptate şi mărturisind cu gura spre mîntuire, că întru sfînta şi cea de o fiinţă şi de viaţă Făcătoare Treime, numai unul este Cauza, adică Tatăl, ca cel ce este Născător şi Purcegător, iar celelalte Cauzate, Fiul adică, ca şi cel ce este Născut iar Duhul Sfînt ca cel ce este purces. Că numai întru mărturisirea aceasta este mîntuirea cea adevărată, de care o să ne învrednicească Milostivul Dumnezeu, trecînd cu vederea greşelilor noastre pentru Mila lui cea Bogată.

AL PREAÎNŢELEPTULUI ÎNTRE IEROMONAHI MACARIE MACRI
(Care a trăit în secolul XIV după Istoria Bisericească a lui Meletie al Atenei cuvîntul este tipărit în volumul grecesc Catalaghis.)

CĂTRE LATINI
CUM-CĂ ZICE DUHUL SFÎNT SE PURCEDE ŞI DIN FIUL NICI NU ESTE DE NEVOIE, CI ESTE SCORNIRE ÎN CREDINŢA ORTODOXĂ

Şi se împarte cuvîntul în zece capitole.

ÎNAINTE CUVÎNTARE

Dogmele cele Dumnezeieşti şi Credinţa Creştinilor, nu de la oameni nici prin ani, ci prin însuşi Domnul nostru Iisus Hristos s-a dat. Căci pentru aceasta pe pămînt s-a arătat şi cu oamenii a petrecut, ca să nu urmeze ei mai mult socotelilor lor, şi să cugete pentru Dumnezeu cugete mincinoase şi amăgite, ci să creadă că numai aceea este taină adevărată a bunei credinţe, care prin însuşi Cuvîntul lui Dumnezeu s-a arătat sfinţilor lui ucenici întru Duhul Sfînt. Deci nu se cuvine a îndrăzni, precum zice Dumnezeiescul Dionisie, a se cuvînta cîtuşi decît, nici a înţelege pentru Dumnezeirea cea mai presus de fiinţă, afară de cele cu insuflare Dumnezeiască de Dumnezeieştile şi Sfintele cuvinte nouă ni s-a grăit. Ci măcar eu, sau înger din cer de vă va vesti vouă, zice sfîntul Pavel, afară de ceea ce aţi luat, anatema să fie. Pentru aceea şi noi urmînd învăţăturii şi predaniei Domnului, fiind propovăduirea apostolilor încă şi umblînd după teologia Sfinţilor Părinţi şi după tradiţia dreptei credinţe, pe scornirea ce au băgat-o latinii în credinţă n-o primim. Căci nici prin cuvinte arătat ne dă nouă Dumnezeiasca Scriptură, cum că Duhul Sfînt se purcede şi din Fiul, nici iarăşi din singură socoteala este de nevoie a aduna aceasta, ci şi Părinţii Teologi nicidecum aceasta n-o predau, nici cînd Dumnezeiasca Scriptură tîlcuind, nicidecînd vorbă pentru dreapta credinţă nu fac şi nouă ne legluiesc sau în cărţile sale fiecare, sau la adunare de obşte, ci şi de demult împotriva acestei amăgiri stau precum mergînd noi mai înainte cu ajutorul lui Dumnezeu arătat ni se va face. Căci să punem, la graiuri ale Dumnezeieştii Scripturi răzimîndu-se ei, socotesc că adună, cum că Duhul Sfînt se Purcede şi din Fiul şi să cunoaştem de sunt de nevoie şi adevărate cele ce grăiesc şi unite cu sfinţii Bisericii. Iar vom cunoaşte, dacă nici noi nu vom şedea judecători şi tîlcuitori ai Dumnezeieştii Scripturi, nici latinilor nu le vom da voie a hotărî după a lor socoteală pentru cele ce voiesc. Că întîi, precum pe noi aceia nu ne voiesc să fim judecători şi orînduitori pentru cele ce ne este între noi cearta, aşa nici noi pe aceia. Apoi şi sfîntul sinod 6 cel de a toată lumea şi în hotărîrea sa şi în Canonul 19; chiar aşa rînduieşte, ca pe Dumnezeieştile Scripturi a le înţelege, precum le-au înţeles pe ele purtătorii de Dumnezeu Părinţi şi nu de la sine şi să socotească de prisosit cei ce voiesc a le tîlcui pe ele. Deci să vedem întîi cuvintele Dumnezeieştilor Scripturi, cîte aduc ei spre ajutorul lor. Apoi şi cum le tîlcuiesc pe ele Părinţii. După aceea să punem înainte la amîndouă socotelile şi a noastră şi a acelora înţelegerea Părinţilor, şi să cunoaştem care, oare noi sau latinii sunt uniţi sau noi sau potrivnici sfinţilor Părinţi. Deci cuvintele Dumnezeieştii Scripturi, pe care latinii le aduc, sunt acestea:

1) - Că a suflat Mîntuitorul şi le-a zis ucenicilor săi: Luaţi Duh Sfînt.
2) - Că este scris, cum că Fiul trimite pe Duhul.
3) - Că zice Domnul: Dintru al Meu va lua şi vă vesti vouă.
4) - Că toate cîte le are Tatăl ale Mele sunt.
5) - Că eu şi Tatăl una suntem.
6) - Că se zice la Apostol Duhul Sfînt, Duh al Fiul şi Chip al Fiului.

Acestea adică sunt din care încheie ei pe Purcederea Duhului din Fiul. Iar cele pe care le zic Părinţii pentru fiecare din acestea să le vedem acum.

PENTRU INSUFLARE

Pentru insuflare zice Dumnezeiescul cu Gură de Aur, tîlcuind Evanghelia cea de la Ioan, că unii zic cum că n-a dat Domnul pe Duhul, ci îndemînatici i-a făcut pe ucenici spre primirea Duhului. Dar nu va greşi cineva de va zice că şi atunci au luat ei oarecare Putere Duhovnicească, şi ca să ierte păcatele, pentru care fel de lucrare dă. Că nespus este darul Duhului şi de multe feluri dăruirea. Iar aceasta se face, ca să cunoşti că al Tatălui şi al Fiului şi al Sfîntului Duh este darul şi puterea. Şi acestea le zice fericitul Gură de Aur pentru insuflare. Dar de vreme ce sunt două, oarecare pentru Sfînta Treime prea de nevoie nouă celor ce binecuvîntăm, potrivnice cu adevărat una alteia, dar deopotrivă trebuincioase, obştimea adică şi unimea a celor trei închinate Feţe, după care sunt una şi însuşirea fiecăreia, după care sunt trei. Că aceea le uneşte pe acestea, precum Fiinţa, şi Puterea şi Stăpînirea şi Darul, iar aceasta deosebeşte Ipostasurile. Şi deopotrivă cade întru păgînătate şi cel ce pe obştime o face însuşire, căci cade în eresul arienilor, şi cel ce pe însuşire o face obştime căci cade în eresul lui Sabelie. Vino adică să vedem întîi Purcederea Duhului de la Fiul, unitoare este despărţitoare. Despărţitoare cu adevărat chiar după latini. Apoi să punem de faţă şi tîlcuirea cea pentru insuflare a celui cu Gura de Aur Părinte, la ce aduce, la unirea Fiului şi Duhului, sau la despărţirea precum voiesc latinii. La unire arătat. Căci zice ca să cunoşti, că al Tatălui şi al Fiului şi al Duhului unul este Darul şi Puterea. Iar unirea şi despărţirea sunt potrivnice una alteia. Şi latinii o pun despărţire în loc de unire. Nu numai dar greşesc de la tîlcuirea cea adevărată, ci se şi primejduiesc să cadă în păgînătate, întrebuinţînd la teologie pe cele dimpotrivă. Nu pot dar să arate de la insuflare pe Purcederea Duhului de la Fiul. Acesta şi încă îi vom vedea pe ei că pătimesc şi la celelalte graiuri ale Dumnezeieştii Scripturi, spre despărţire întrebuinţînd pe cele ce s-au zis spre unire, şi afară de cuvîntul dreptei credinţei şi de voia sfinţilor Părinţi înţelegîndu-le pe ele.

PENTRU CUVÎNTUL CE ZICE CĂ ŞI FIUL ÎL TRIMITE PE DUHUL

Al doilea este că Fiul trimite pe Duhul, de la care socotesc ei că încheie, cum şi după Chipul Estimii se Purcede de la Fiul. Dar să vedem şi pe cuvîntul acesta cum îl iau Părinţii. Că zice acesta şi dumnezeiesc Gură de Aur în Cuvîntul cel pentru Duhul Sfînt: Iar de vei auzi: Voi trimite pe Duhul Sfînt, să nu înţelegi Dumnezeirea. Că Dumnezeirea nu se trimite. Că numiri sunt care însemnează lucrarea. Şi iarăşi, deci

cînd zice. Voi trimite vouă pe Duhul Sfânt, pe darul Duhului îi zice. Iar darul Fiului şi al Duhului este acelaşi. Pentru aceea dar şi aici pe unirea, şi firea cea de obşte şi darul Fiului şi Duhului se poate a încheia şi însuşirile lor. Şi arătat este. Că şi Fiul se trimite de Duhul precum la Isaia şi în Evanghelii zice Domnul: Duhul Domnului peste Mine, pentru care m-a uns pe Mine, a vesti săracilor M-a trimis. Şi iarăşi Domnul la Proorocul: Domnului m-a trimis, şi Duhul Lui. Nu pot dar ceva mai mult să aratelatinii pentru pricina ce ne zace înainte nici cuvântul acesta că Fiul îl trimite pe Duhul.

PENTRU CUVÎNTUL CE ZICE: DINTRE AL MEU VA LUA ŞI VA VESTI VOUĂ

Al treilea le este lor, că zice Domnul pentru Duhul; Că dintru al Meu va lua şi va vesti vouă. Iar pe acest cuvînt tîlcuindu-l Dumnezeiescul Gură de Aur zice, dintru al Meu va lua, adică cele ce Eu aş fi zis, acestea şi acela. Şi după puţine: iar aceea, dintru al Meu va lua, adică asemenea cu ale mele va zice. Acestaşi le zice şi sfîntul Chiril în cuvântul cel pentru Duhul Sfînt. Că nu arăta deosebire a firii sale şi a Duhului Fiul zicînd: Dintru al Meu va lua şi vă va vesti vouă, şi cum că cuvine va întrebuinţa aceleaşi pentru cea una şi aceeaşi Fiinţă.

În zadar îl aduc latinii şi acest cuvînt asupra noastră.

PENTRU CUVÎNTUL CE ZICE. TOATE CÎTE LE ARE TATĂL, ALE MELE SUNT

Al patrulea este acela, Toate cîte le are Tatăl ale Mele sunt. Iar pe acest cuvînt tîlcuindu-l marele Atanasie zice: Nu pentru lucruri zidite a zis Mîntuitorul, Toate cîte le are Tatăl, ale Mele sunt, ci cîte se potrivesc Dumnezeirii Tatălui, pe acestea le-a zis Domnul ale sale. Precum Nemurirea, Nestricăciunea, Puteraa, mai înainte Cunoştinţa, Bunătatea şi cîte ca acestea, care deopotrivă le are şi Duhul Sfînt împreună cu Tatăl şi cu Fiul. Pentru că sunt fireşti şi nu ipostatice. Iar cele fireşti toate sunt de obşte la cîtetrele Dumnezeieştile Ipostasuri. Căci zice Teologul Grigorie. Toate cîte sunt ale Tatălui, sunt şi ale Fiului afară de Nenaştere. Deci n-ar fi zis Domnul aceasta pentru Purcederea Duhului, care este însuşire a ipostasului, ci pentru însuşirile cele fireşti.

PENTRU CUVÎNTUL CE ZICE: EI ŞI TATĂL UNA SUNTEM

Al cincilea este, Că Eu şi Tatăl una suntem, pe care toţi Părinţii deopotrivă îl iau la unimea Fiinţei, după care şi Duhul Sfînt una cu Tatăl şi cu Fiul, iar nicidecum la deosebire, sau însuşire a Feţei. Nu pot dar nici de la aceasta e arăta latinii purcederea Duhului de la Fiul.

PENTRU CUVÎNTUL CE ZICE, CĂ DUHUL SFÎNT SE ZICE DUH AL FIULUI ŞI DUH AL LUI HRISTOS

Al şaselea mai pe urmă le este lor, că Duhul Sfînt se zice, Duh al Fiului şi Duh al lui Hristos. Iar pentru aceasta zice Marele Vasile în cele către Amfilohie, că se zice ca cel ce este de o fiinţă. Căci zice şi Duh al lui Hristos, se zice ca cel ce este unit cu

el după fire. Şi Sfîntul Ioan Damaschin: Duh, zice, al Fiului îl zicem, **iar din Fiul pe Duhul nu-l zicem**. Iar dacă ca cel ce este de o fiinţă se zice Duh al Fiului, precum zic Teologii, de unde luînd latinii şi pentru care nevoie ale Scripturii au băgat în credinţă o scornire ca aceasta, care nu este pricinuitoare de nici un bine, ci aducătoare de nenumărate răutăţi? Ci cum că nici cu cuvinte arătate din Dumnezeiasca Scriptură, nici după vreo socoteală de nevoie lor, au pe Purcederea Sfîntului Duh de la Fiul, să fie luminat acum într-atît. Iar cum că nici în alt chip nu este de nevoie dogma aceasta, fiindcă ni se păzeşte nouă şi fără de ea curate temeliile dreptei credinţe, de aici va fi arătat.

PENTRU CA PATRU OARECARE SUNT DE NEVOIE PREA ÎN TEOLOGIE

Patru capete sunt prea de nevoie în Teologie, fără de care nu este cu putinţă a fi ortodox, unimea Fiinţei a celor trei Dumnezeieşti ipostasuri, al Tatălui, al Fiului şi al Sfîntului Duh, deosebirea Ipostasurilor, Slava cea curată a unei începătorii, ei lîngă acestea unirea cea fără sminteală cu Dumnezeiasca Sriptură şi cu sfinţii, dintru acestea nici una nu ni se vatămă nouă, de nu vom adaoge pe purcederea Duhului din Fiul.

PENTRU UNIMEA FIINŢEI

Că unimea Fiinţei se păzeşte mai vîrtos, cînd cele Fireşti, ai de Obşte se dau deopotrivă la cîtetrele ipostasuri cele închinate, iar cele Ipostatice şi deosebit se păzesc curăt la fiecare din acestea. Iar fireşti este a auzi pe sfinţii Părinţi Teologisind, cum că este Dumnezeirea, Împărăţia, bunătatea, Pronia, a fi Puternic, Neschimbat, Neînţeles de minte, şi cele de acest fel. Că cu toate cu care se Proslăveşte Tatăl teologhisindu-se, zice marele Atanasie, se proslăveşte şi Fiul şi Duhul Sfînt. Dar Purcederea Duhului din Fiul către aceasta nu este de nevoie, pentru că nici nu este din cele fireşti. Iar de este firească, va înstrăina mai vîrtos pe Duhul de la a fi de o fiinţă cu Tatăl şi cu Fiul.

PENTRU DEOSEBIREA DUMNEZEIEŞTILOR IPOSTASURI

Întru acestaşi chip şi deosebirea Dumnezeieştilor Ipostasuri se poate să se întărească şi fără de scornirea latinească. Că se deosebeşte Tatăl şi de Fiul şi de Duhul cu Naşterea şi cu Cauza. Că numai el este Cauzator, şi numai El este Izvor al Dumnezeirii după Teologul Grigorie şi sfîntul Dionisie. Iar Fiul şi Duhul se deosebesc între sineşi cu aceasta, că unul este cu Chip de Naştere din Tatăl, iar altul cu chip de Purcedere. (Iar de zic latinii că este). Că Duh este zice Teologul Grigorie, cu adevărat Duhul, care iese din Tatăl, dar nu cu chip de Fiime, nici cu chip de Naştere, ci cu chip de Purcedere. Iar de zic latinii că este cu neputinţă a se deosebi Fiul şi Duhul între sineşi, de nu se va purcede Duhul din Fiul, întîi nu ridică războiul numai împotriva noastră, ci arătat împotriva tuturor teologilor. Căci toţi şi ştiu şi propovăduiesc pe Duhul deosebit de Fiul, dar chipul acestei deosebiri nu-l ştiu. Ci numai cu chip de-ajuns al deosebirii îl ştiu, că este Fiul cu chip de naştere din Tatăl, iar Duhul cu chip de Purcedere. Că alt chip de estime, zice Damaschin, este acesta negrăit şi nespus. Iar sfîntul Mucenic Iustin: Precum Fiul, zice, din Tatăl aşa şi Duhul, afară numai că se va

deosebi cu Chipul Estimii. Şi iarăşi Damaschin, cum că este deosebire a Naşterii şi a Purcederii ne-am învăţat, Iar care este chipul deosebirii nicicum.

PENTRU SLAVA UNEI ÎNCEPĂTORII

Asemenea încă şi slava unei Începătorii Curată ni se păzeşte nouă, cînd se crede o începătură a Dumnezeirii Tatălui. Căci zice Teologul Grigorie în Cuvîntul cel pentru aşezarea episcopului: Unul este Dumnezeu, că la un Pricinuitor Fiul şi Duhul se aduc. Şi în Cuvîntul cel pentru Duhul: Unul este Dumnezeu. Pentru că una este Dumnezeirea şi către unul cele dintr-însul au aducerea. Şi în Cuvîntul cel pentru Fiul: Iar de noi Începătoria cea una se cinsteşte, pe care o scrie împrejur cea către unul a acelor dintr-însul adunare şi către el aducere. Oare nu arătat aduc două începătorii latinii, aducînd pe Duhul şi către Tatăl şi către Fiul, şi începătură a Dumnezeirii făcînd şi pe Fiul? Ci cum că şi unimea fiinţei şi deosebirea feţelor şi Slava a unei Începătorii bine se păzesc de noi, de-ajuns şi acestea a arăta.

PENTRU UNIREA FĂRĂ DE SMINTEALĂ A BISERICII RĂSĂRITULUI ŞI NEUNIREA LATINILOR CU SFÎNTA SCRIPTURĂ ŞI CU SFINŢII PĂRINŢI

Urmează acum unirea cu Dumnezeu Scriptură şi cu sfinţii. Deci Domnul în Evanghelii: Duhul, zice care de la Tatăl se Purcede. Şi apostolul, Duhul cel din Dumnezeu.

Iar Sinodul întîi ecumenic, primeşte, zice o Dumnezeire a Tatălui celui ce a născut pe Fiul negrăit, şi a Fiului celui ce s-a Născut din el şi a Sfîntului Duh ce se purcede din însuşi Tatăl, dar este al Fiului, precum zice Dumnezeiescul Apostol. Dacă cineva Duhul lui Hristos nu-l are, acesta nu este al Lui. Vezi cum la acel, din însuşi a adaos îndată pe Tată, ca să nu socotească cineva pentru apropierea Că zice pentru Fiul. Asemenea zicînd cu grăitorul de Dumnezeu Damaschin, Că Duh al Fiului cu adevărat zicem, iar din Fiul pe Duhul nu-l zicem.

La fel şi Sfîntul Sinod al doilea în Dumnezeiescul Simbol, Duhul Sfînt, Domnul, de Viaţă Făcătorul, carele din Tatăl se purcede, zicînd, cu nenumărate întăriri l-a întărit pe el, ca niciodată să nu primească vreo scădere, sau adăugire. Asemenea şi al treilea şi al patrulea, şi celelalte toate nu numai necrescut şi neîmpuţinat l-au păzit pe el şi l-au întărit, ci şi de la Dumnezeu înstreinează pe tot cel ce a îndrăznit a întinde asupra lui cîtuşi decît mînă îndrăzneaţă, ca să adaoge ceva, sau să scadă dintr-însul sau măcar vreun cuvinţel să schimbe. Asemenea cu acestea şi toţi teologii văd că nu ştiu scornirea latinilor şi pe Duhul Sfînt îl predau că are Estimea din Tatăl.

Că şi Dumnezeiescul Dionisie şi sfinţitul Ierotei bărbaţi şi apostolilor urmaşi silindu-se să dea cu tot chipul de unire şi de deosebire la Teologia Sfintei Treimi, nici la unire nici la deosebire n-au fost siliţi să zică, cum că Duhul Sfînt se pucede şi din Fiul ci zic cum că Isvorîtoare de Dumnezeire este Tatăl, iar Fiul şi Duhul ale Dumnezeirii celei cu Naştere Dumnezeiască, de se cuvine aşa a zice, Vlăstări de Dumnezeu sădite, şi flori oarecum împreună fără de început şi Lumini mai presus de toată Fiinţa, de la sfinţitele cuvinte le-am luat. Şi Marele Vasile în epistola cea către fratele său Duhul Sfînt, zice, de Fiul se ţine, cu care fără de despărţire împreună se înţelege, are

de pricina care este Tatăl, aținat are pe a fi de unde se şi purcede. Şi fratele său Grigorie de Nissa, întru cele împotriva lui Eunomie: Ci de la Dumnezeu tuturor şi el (adică Duhul Sfînt) avînd Pricina Estimii, de unde are şi Lumina cea una născută, iar prin lumina cea adevărată strălucind. Şi iarăşi, o Faţă a Tatălui, din care Fiul se Naşte şi Duhul Sfînt se purcede. Pentru aceea şi cu adevărat pe cel unul Pricinuitor împreună cu cele Pricinuite ale lui, un Dumnezeu zicem cu îndrăzneală. Şi Marele Grigorie făcătorul de minuni întru descoperire aşa s-a învăţat. Un Duh Sfînt care din Dumnezeu are pe estime, şi prin Fiul s-a arătat adică oamenilor.

Şi de prisosit este a-i aduce pe toţi Părinţii. Deci nici Dumnezeiasca Scriptură, nici Sfinţii Părinţi zicînd din fiul pe Duhul, să vedem întîi cine sunt cei ce se unesc cu aceştia, noi cei ce nimic nu stricăm, nici băgăm vreo dogmă alta nouă întru ale acelora, sau latinii cei ce fac scorniri, şi ceea ce aceia nu zic, ei zic: Ci arătat că noi urmăm şi ne unim întru toate şi cu Dumnezeiasca Scriptură, ei cu sfinţii. Iar cum că latinii nu numai nu se unesc cu Scriptura şi cu sfinţii, ci se luptă şi se unesc cu ei şi nu numai aceasta ci şi cele mai sus zise trei capete ale Teologiei se amestecă şi se răstoarnă din adăugirea şi scornirea lor la credinţă, de aici este arătat.

Că Dumnezeiasca Scriptură precum Teologhisind că Fiul se Naşte din Tatăl nu adaoge acel grai, numai, la aceeaşi înţelegere aducînd pe a nu zice şi din Duhul, sau şi dintr-însul, cu a adaoge, numai. Aşa şi pe Duhul zicînd că se purcede din Tatăl, aceeaşi arată şi vesteşte cu a tăcea şi din Fiul, ca şi cum ar fi zis numai din Tatăl. Iar Dumnezeieştii Părinţi şi Teologi de acolo învăţîndu-se, la Teologii pururea pun împreună cu Tatăl şi cu Fiul pe Sfîntul Duh. Iar cînd voiesc să arate pricina fac pomenire numai de Tatăl, pe Fiul sau cu totul neluîndu-l împreună, sau cît numai să-i arate unirea lui cea după fire, şi cum că printr-însul se dă zidirii, sau cu totul îl înstreinează pe El de la a fi Cauză. Şi deci de ar fi ştiut Sfinţii Părinţi pe Fiul Cauză a Duhului, pentru ce au tăcut-o aceasta, cînd au predat Dreapta Credinţă, cum că este Ziditor şi făcător şi Purtător de grijă mai vîrtos arătîndu-L care este mult mai de jos decît aceasta? Pentru ce au Sabelie şi cu Arie luptîndu-se nici fiind ei siliţi să despartă feţele, nu se văd să fi întrebuinţat această despărţire, care numai singură ar fi putut să fi întrebuinţat această despărţire, care numai ea singură ar fi putut să despartă Feţele după latini? şi pe Fiul în toate şi întocmai cu Tatăl întru toate şi de o Fiinţă sîrguindu-se ei îl arată, pe cele fireşti măriri ale Dumnezeirii, de care deopotrivă cu el şi cu Duhul se împărtăşeşte foarte mult le vestesc. Iar aceasta nu numai n-o zic, ci şi căzînd ei în bănuială de a se părea că socotesc pe Duhul din Fiul, îndată îndreptează părerea, întărind că are el Estimea numai din Tatăl. Că Dumnezeiescul Dionisie numai pe Tată îl zice Izvor al Dumnezeierii şi cum că cele ale Teologiei celei mai presus de fiinţă nu se întorc. Marele Vasile trimite, zice, Dumnezeu Duhul prin Gură, nu precum cel omenesc. Fiindcă nici nu este gură a lui Dumnezeu trupeşte, iar din el este Duhul şi nu din altă parte. Asemenea cu acestea şi fratele lui Grigorie, Luminătorul Bisericii zice: Duhul cel ce se purcede din Ipostasul cel Părintesc. Că pentru aceasta şi Duh al Gurii, iar nu şi cuvînt al Gurii l-a zis David, ca să încredinţeze că însuşirea cea Purcegătoare numai la Tatăl se află.

Decît acestea ce poate, ce poate fi mai luminat sau mai Curat? Că numai din Tatăl este Duhul, şi însuşirea Tatălui este Purcederea acestuia.

Acestaşi şi Teologul Grigorie le zice, învăţînd că numai Tatăl este Pricinuitor şi Izvor al Dumnezeirii. Căci cum nu sunt zice, împreună fără de început dacă sunt împreună veşnice? Pentru că sunt de acolo deşi nu după acela. Căci nu sunt fără de început după cauză. Pentru că la început se aduc la Tatăl. Iar fără de început după vreme. Şi în altă parte: Pentru că trebuie şi pe un Dumnezeu a păzi, şi pe cele trei Ipostasuri a le mărturisi, adică trei Feţe şi pe fiecare cu Însuşirea sa. Iar se va păzi, precum este socoteala mea un Dumnezeu adică,dacă şi Fiul şi Duhul la un Pricinuitor se vor aduce şi ni se vor alcătui, nici se vor amesteca şi după una şi aceeaşi a Dumnezeirii, ca să zic aşa, mişcare şi voinţă şi după aceeaşi fiinţă. Iar ipostasurile dacă nici o amestecare sau tulburare nu se va înţelege. Ca să nu se surpe tot, prin cele ce una se laudă mai mult decît este bine. Iar Însuşirile, dacă Tatăl şi fără de început şi Început ca cel ce este Cauză şi ca cel ce este Izvor şi ca cel ce este Lumină pururea fiitoare iar Fiul fără de început nicidecum, ci Început a toate. Şi iarăşi: Toate cîte le are Tatăl sunt ale Fiului, afară de Cauză. Iar acestea şi decît lumina sunt mai arătate, că pe pricina Duhului numai la Tatăl o mărturisesc că se află.

Iar sfîntul Chiril în Cuvîntul cel pentru Sfînta Treime zice: Cele trei închinate ipostasuri se cunosc şi se cred în Tată fără de început, în Fiu Unul Născut şi în Duhul Sfînt, care se Purcede din Tatăl nu cu chip de naştere, precum Fiul, ci se Purcede, precum s-a zis, numai din Tatăl ca de la Gură, dar s-a arătat prin Fiul şi a grăit în toţi sfinţii. Şi în altă parte: Nu precum Fiul cu Chip de Naştere din Tatăl, aşa şi Duhul Sfînt din Fiul cu chip de purcedere de această hulă şi multă Dumnezeire. Că unul este la noi a amîndurora feţelor Pricinuitor şi Legătură Tatăl.

Iar Ioan în capetele cele Teologice grăieşte: Pe Tatăl nu-l zicem din cineva, ci îl zicem pe el Tată al Fiului. Iar pe Fiul nu-l zicem Cauză, nici Tată, ci îl zicem pe el şi din Tatăl, şi Fiu al Tatălui. Iar pe Duhul cel Sfînt, şi din Tatăl îl zicem, şi Duh al Tatălui îl numim. Şi cum prin Fiul s-a arătat şi se dă nouă mărturisim. Şi iarăşi în cuvîntul cel pentru Cîntarea întreit sfîntă şi Duhul, ipostatnică Purcedere şi Izbucnitură, din Tatăl adică, dar al Fiului şi nu din Fiul. Şi altădată: Dar şi Duh al Fiului, nu ca cel ce dintr-însul, ci ca cel ce printr-însul din Tatăl se Purcede. Că numai Tatăl este Pricinuitor. Şi în altă parte: Duh al Fiului se zice, ca cel ce printr-însul se arată şi zidirii se dă, iar nu de la dînsul are pe a fi.

Acestea de nu se surpă cu totul socoteala latinilor, minune este. Pentru aceea nu numai împotriva noastră aleg latinii a se lupta, ci şi împotriva Dumnezeieştii Scripturi şi împotriva Teologilor. În Scriptură adică scorniri făcînd, şi la înţelegere curat stricînd-o, iar cu teologii arătat luptîndu-se şi împotrivindu-se. Că aceia zic cum că numai Tatăl este Izvor al Dumnezeirii. Iar aceştia zic că şi Fiul este Izvor al Dumnezeirii. Şi aceea cum că numai Tatăl este Pricinuitor şi cum că dintr-însul Duhul Sfînt se purcede şi nu din altă parte. Şi cum că din Fiul nu-l zicem. Şi cum că hulă este şi multă Dumnezeirea zice că Duhul este din Fiul cu chip de Purcedere. Iar aceştia nu se ruşinează aceasta strigînd-o şi a o arăta prigonindu-se.

Ci cum şi pe Scriptură afară de socoteală ei cu scorniri o strică, şi împotriva sfinţilor se luptă latinii, cuvîntul a arătat şi singuri teologii venind de faţă au mărturisit. Iar cum şi ei greşesc mai vîrtos la cîtetrele celelalte capete, zic adică la cel al Dumnezeirii celei de-o fiinţă, la deosebirea feţelor şi la Slava a unei Începătorii de aici înainte se va arăta.

Deci de vreme ce zic ei şi din Fiul pe Dumnezeul, dacă zic aceasta, întrucît Tatăl şi Fiul sunt una, iar sunt una după fiinţă, arătat că-l înstrăinează pe Duhul de la a fi de-o fiinţă cu Tatăl şi cu Fiul. Iar întrucît sunt două feţe despărţite, o fac pe purcedere însuşire ipostatică şi se fac două începătorii ale Duhului. Că însuşirea cea ipostatică nu poate fi cîndva de obşte. Că nu va fi însuşire de se va mişca şi se va muta în altul, precum zice Teologul Grigorie în Cuv. 39 la Sfintele Lumini: Că însuşirea este nemişcată, adică de la faţa ceea ce o are. Căci cum poate rămînea însuşire, de se va mişca şi se se va muta, adică de la o faţă la alta. Că ceea ce se priveşte, şi se socoteşte în două sau în trei feţe, este Obştimea, iar nu însuşire. Iar dacă ipostatică fiind Purcederea este Tatăl şi Fiul Purcegător, un ipostas dar sunt Tatăl şi Fiul. Iar acestea sunt pline de reaua credinţă. Că prin acestea şi Slava şi Lauda a unei Începătorii a noastre se surpă arătat, fiindcă sfinţii strigă, precum s-a arătat şi întăresc, că de se va crede altă cauză a Dumnezeirii afară de Tatăl, este multă Dumnezeire şi multă începătorie. Drept aceea şi pentru prigonirea împotriva Dumnezeieştii Scripturi, şi a Teologilor şi pentru încăpătoria cea una şi pentru a fi de-o fiinţă, şi pentru despărţirea Dumnezeieştilor Feţe a Cinstitei Treimi, nu numai s-a arătat că este de nevoie adăugirea latinilor în Simbol, ci şi de prisosit. Iar cele ce zic ei că sunt şi unii din Părinţi care le părtinesc lor, zicînd pe Duhul cum că se trimite de la Fiul, şi se dă, şi se varsă, şi iese, şi se izvorăşte cum că din fiinţa Fiului este şi ca de acest fel. Întîi aceasta să-şi aducă aminte, că Părinţii cei ce zic acestea, nu însemnează ceea de la Fiul, ci pe darea Darului Duhului, ca cei ce o Ştiau pe aceea şi alta pe aceasta. Apoi îi va afla cineva pe ei că de la acestea greiuri voiesc să arate pe Dumnezeieştile Feţe şi de aceea şi fiinţă

Că îndoită pe ieşirea Sfîntului Duh o predă cuvîntul dreptei credinţe, pe una adică mai înainte de veci şi fără de pricină, şi către nimic din cele ce sunt, iar pe alta sub vreme, şi pentru noi, şi către zidirea aceasta sau aceea. Deci după ieşirea cea dintîi, adică după Purcederea cea spre Estime, numai din Tatăl adică din Ipostasul Tatălui credem că este Duhul Sfînt, după care se zice, Duhul Sfînt carele de la Tatăl se Purcede. Că nici în vreme nu este o purcedere ca aceasta, nici pentru noi, sau pentru alta oarecare zidire, nici către noi. Iar după ieşirea cea de acolo de a doua cea spre dare, care şi în vreme este şi pentru sfinţirea noastră sau a zidirii, nu înţelegem cum că Sfîntul Duh numai din Tatăl, ci şi de la însuşi Fiul se dă şi se varsă şi se trimite către noi, în cutare sau în cutare vreme şi pentru o cauză ca aceasta sau ca aceea. Şi pe acest dătător dar nu numai de obşte al Tatălui şi al Fiului, ci şi al Sfîntului Duh deopotrivă îl înţelegem şi-l zicem, ca pe cel ce este firesc şi sfinţesc al Sfintei Treimi, după care se zice că şi de la Tatăl se trimite Sfîntul Duh şi de la Fiul şi el de la sineşi vine. Că venind acela, zice Domnul, va vădi lumea. Şi iarăşi, şi cînd va veni acela, Duhul Adevărului, vă va povăţui pe voi spre tot adevărul. Pentru aceasta pe trimitere şi pe vărsare şi pe insuflare şi cîte ca de acest fel arată pe ieşirea Duhului cea dătătoare şi din Fiul zicînd sfinţii Părinţi pe însuşirea estimii numai la Tatăl o mărturisesc, precum este arătat din graiurile mai sus zise. Iar latinii rău pe amîndouă amestecîndu-le, se fac pricinuitori de multe hule precum s-a arătat şi de prigonire şi de împotrivire Teologilor, de a se împotrivi adică şi ei loru-şi şi unii altora care lucru este cu neputinţă. Iar cum că sfinţii alta au ştiut-o pe ieşirea cea spre dare a Duhului şi alta pe cea spre Estime, arătat este şi dintru aceea, fiindcă pe aceea o zic, iar pe

această nu o tăgăduiesc. Că din Fiul zice Damaschin, pe Duhul nu-l zicem, ci Duh al Fiului îl numim, şi cum că prin Fiul s-a arătat şi se dă nouă mărturisim. Dar este arătat şi dintru aceasta că ei pe sineşi tîlcuindu-se aşa se predau.

Că Dumnezeiescul Maxim către Marin preotul cel din Cipru scriind, acestea zice: Pe cele soborniceşti ale preasfinţitului papa celui de acum nu întru atîtea capete aţi scris, cei din împărătească cetate le prihănesc, ci numai în două. Din care unul este pentru teologie că au zis zic ei, cum că se purcede şi de Fiul Duhul Sfînt. Iar celelalte pentru Dumnezeiasca Întrupare, că au scris, cum că Domnul a fost fără de păcat strămoşesc, ca om. Şi cel dintîi au adus cuvinte, care se unesc ale Părinţilor Romani, încă şi a lui Chiril al Alexandriei din sfinţita Carte ceea ce s-a făcut de el la sfîntul Ioan Evanghelistul. Din care s-au dovedit pe sieşi că nu-l fac pe Fiul cauză a Duhului. Că o Cauză ştiu a Fiul şi a Duhului pe Tatăl, a unuia adică după Naştere, iar altuia după Purcedere, ci ca să arate că şi printr-însul iese, şi cu acest chip se vesteşte unimea şi Neschimbarea Fiinţei.

Ce dar pot să zică spre aceasta latinii, că de vreme ce teologii leapădă arătat pe ieşirea cea spre Estime a Duhului de la Fiul şi orice se pare că ar aduce la aceasta, o iau la aceea că sunt de o fiinţă, sau la ieşirea cea spre dare a Duhului, oare nu este prea arătat că fac scornire în credinţă şi strică Taina Dreptei Credinţe? Ci noi vorbind pe scurt şi curat cele ce s-au zis, să vedem ce a arătat cuvîntul, am arătat noi, că nu ne este cu putinţă altceva a crede pentru Treimea cea de o Fiinţă afară de cele cu insuflare Dumnezeiască de către Dumnezeieştile cuvinte nouă ni s-au grăit. Ci măcar înger din cer de ne va vesti afară de ceea ce am luat, anatema să fie. S-a arătat că adăugirea, pe care au băgat-o latinii în sfîntul Simbol, măcar că nenumărate blestemuri sunt aninate asupra celor ce îndrăznesc unele ca acestea oarecare este, care nici de la Dumnezeieştile Scripturi are nevoie şi adeverirea sau prin grai curat sau prin înţelegere, nici în alt chip de la socoteala cea dreaptă pentru Dumnezeu. S-a arătat că adăugirea aceasta nu numai n-a fost de nevoie, ci cum că şi cu Dumnezeiasca Scriptură şi cu Sfinţii Părinţi neunită, şi de dogmele cele drepte ale Bisericii stricătoare. Şi cum că deşi se par oarecare din Părinţi că le părtinesc latinilor, pentru ieşirea Duhului cea spre dare se par aceasta, precum ei pe sineşi tîlcuindu-se zic aceasta.

Deci celor ce voiesc să fie ortodocşi, şi să dobîndească împărtăşirea lui Hristos şi să urmeze sfinţilor şi să nu fie supuşi anatemei lui Pavel, şi blestemelor sfintelor Sinoade şi ale tuturor teologilor, nimic nu le va fi de obşte lor cu latinii.

SILOGISME ALE LUI EUTIMIE MONARHUL ZIGADINOS

Prin care se dovedeşte necuvinţa dogmei latinilor.

1 – Dacă singuratic este Duhul, şi din Tatăl şi din Fiul se purcede, o faţă se vor socoti aceşti doi, şi dintru aceasta se va aduce amestecarea lui Sabelie şi mai vîrtos jumătate de Sabelie.

2 – Şi dacă deopotrivă din Tată şi din Fiul se purcede, arătată este minciuna. Că mai mare fiind Tatăl decît Fiui cu pricina, mai mult va purcede.

3 – Iar dacă mai mult se purcede din Tată, deosebirea aduce înlăuntru mai vîrtos deosebire a firilor. Care lucru este al tulburării lui Arie.

4 – Şi iarăşi, dacă purcederea este însuşire, precum şi nenaşterea şi Naşterea, se va afla Duhul cel Sfînt că are două însuşiri, una pe Purcederea cea din Tatăl, şi a doua pe cea din Fiul. Apoi Fiul cu o deosebire se va deosebi de Tatăl, iar acesta cu două. Şi dintru aceasta va fi mai jos decît Fiul după nebunia lui Macedonie.

5 – Şi lîngă acestea, dacă Fiul se împărtăşeşte de purcederea Duhului se va împărtăşi de aceasta şi Sfîntul Duh. Că toate ale Tatălui cîte sunt de obşte către Fiul, acestea sunt şi către Duhul Sfînt. Şi de aceea va fi Duhul şi pricinuitor împreună şi pricinuit. Care lucru este mai ciudat decît băsmuirea grecilor.

6 – Iarăşi, dacă purcederea Sfîntului Duh din Tatăl este desăvîrşită, de prisosit este cea din Fiul.

7 – Iarăşi, dacă din Tatăl şi din Fiul se purcede, îndoit va fi şi alcătuit. Că este singuratic din două nu se va Purcede.

8 – Iarăşi, dacă ceea ce nu este a cîtetrele feţelor, este numai a uneia. Dar purcederea nu este de obşte a cîtetrele feţelor, a uneia dar este numai, şi deşert este cuvîntul celor ce se prigonesc.

9 – Iarăşi, dacă pe aceeaşi purcedere a Duhului are Fiul cu Tatăl, de obşte le va fi lor purcederea şi cum va fi însuşire ceea ce este de obşte. Iar dacă pe cea dimpotrivă cum nu strică pe aceasta, că cele dimpotrivă sunt stricătoare unele altora. Iar dacă de altfel, apoi o parte a Duhului, într-un fel şi o parte în altfel se va purcede şi va fi el încheiat din părţi nepotrivite.

10 – Iarăşi, dintr-un pricinuitor, adică din Tatăl, şi Fiul şi Duhul au ieşit. Dar purcede iarăşi Fiul pe Duhul, apoi va naşte şi Duhul pe Fiul. Pentru că de o cinste pe amîndouă fetele le-au izbucnit Tatăl şi Purcegătorul.

11 – Iarăşi, dacă Fiul din singurimea Părintească nu iese, iar Duhul se aduce la cei doi pricinuitori, îndoit va fi. Şi unde este Singurimea Treimii şi Cinstea cea una şi tocmai.

12 – Iarăşi, dacă la două începături se va aduce Duhul, unde va fi singură Stăpînirea cea mult Lăudată? Că multa stăpînire cea grecească dintru aceasta se va vîrî.

13 – Iarăşi, dacă însuşirea Tatălui, care este a purcede, s-a făcut de obşte Fiului, negreşit şi însuşirea Fiului, care este a se Naşte, se va face de obşte Tatălui, şi de aceea Tatăl cel nenăscut se va socoti născut.

14 – Iarăşi, dacă Purcede şi Fiul, iar Duhul este lipsit de a Purcede, va fi el dar cu puterea mai jos decît Fiul.

15 – Iarăşi, dacă Purcede Tatăl pe Duhul, Purcede încă şi Fiul, va fi dar Tatăl şi de aproape Purcegător al Dumnezeului şi de departe pentru Purcederea cea de la Fiul.

16 – Iarăşi, dacă împreună fără de început este Duhul după începutul cel de la vreme şi se purcede el, negreşit cînd se naşte Fiul se purcede, şi de aici împreună cu el născîndu-se va fi şi Născut şi Purces.

AL LUI NICHITA RETORUL SEIDUL

Care a fost în anii lui Alexie Comnen împăratul, întru a căruia vreme şi latinii au venit în Constantinopol, avînd cu dînşii episcopi, între care unul şi al Milanului care era vestit întru puterea cuvintelor. Cuvînt alcătuit către Romani şi două acestea dovedind, cum că mai crednice de cucernicie şi mai cinstite sunt cele nouă decît cele vechi, şi cum că numai din Tatăl, iar nu şi din Fiul, precum zic ei, se purcede Sfîntul Duh. Şi s-a scris cuvîntul acesta în Constantinopol, cînd a fost acolo numitul episcop latin la anul 1112. Aceste două cuvinte adică a lui Nichita Retorul pentru Purcederea Sfîntului Duh şi cel de pe urmă al lui Nicolae Episcopul Methonei pentru Azimi, fiind tălmăcite din cele vechi cu mîna scrise cărţi din Bibloteca sfintei Mitropolii a Bucureştilor, iar prin osîrdia iubitorului de Dumnezeu episcop al sfintei Episcopii Argeşului Iosif, de acelaşi tălmăcitor care a tălmăcit şi cele mai dinainte, s-au adaos aici mai pe urmă, ca să fie şi acestea spre folosul Ortodoxului nostru neam.

Multe sunt ale voastre, o bărbaţi Romani, care vă desparte pe voi de noi şi toate fără de lege. Iar trei decît celelalte sunt mai fărădelege. Şi ca să le las pe celelalte pentru mulţime şi împreună că nici atîta vătămare nu face către unire, măcar deşi sunt vătămătoare, pentru acestea către voi cu putinţă în scurt frăţeşte voi vorbi. Veniţi dar vi se pare cu cuviinţă şi vouă să socotim cu pace şi fără de ceartă, cînd şi cum şi pentru care pricini rău ne-am dezbinat unii de alţii, cei ce eram mai înainte un trup. Că mai 360 de ani trecînd de cînd Sinodul cel dintîi s-a adunat în Niceia asupra lui Arie, pînă la Sinodul 6 care s-a făcut în Constantinopol şi ceva puţin mai mult, de un cuget şi de o socoteală cu noi au fost toţi patriarhii Romei, pe care şi a-i număra nu este de nevoie, că vă sunt ştiuţi şi vouă. Apoi nu ştiu cum, iar mai vîrtos ştiu curat, că mai întîi pentru că s-a tăiat pomenirea popii de la celelalte 4 Patriarhii şi nu s-a pus la sfintele pomelnice, pentru că nici n-a venit cel de atunci Papa Vigiliu la sinodul 5, nici nu dădea anatemei pe cele scrise de Teodorit împotriva dreptei credinţe şi a celor 12 capete ale Sfîntului Chiril, v-aţi despărţit de atunci şi pînă acum de aceste patru Biserici. Dar încă şi după aceea bine călătorind voi, şi afară de aceasta întărit şi neclătit la celelalte ale Credinţei stînd, prea spurcatul Leon Izarul scoţînd cu ocară din sfînta noastră Biserică pe preacuviosul Ghermano, fiindcă nu se învoia nici nu se unea cu el la surparea sfintelor Icoane, în locul lui a hirotonit patriarh pe nepedepsitul Anastasie, pe care amîndoi Grigorie Proedrul Romei cel de atunci cu cuviinţă şi cu dreptate i-a anatematisit. Dar de vreme ce mulţi ani a ţinut eresul luptătorilor de icoane, a rămas Roma neunită atîta vreme, umblînd întru a sa voie şi după încetarea şi stingerea luptătorilor de Icoane.

Apoi iarăşi Scandalii, care şi nemţi se numesc, luînd Roma, şi stăpînindu-vă pe voi, la obiceiurile lor v-au mutat şi pe voi şi toate şi toate cîte acum neajunsuri

aveţi, care vă despart de noi, rău v-au învăţat, apoi întru deprindere făcîndu-se învăţătura aceasta, apăraţi tradiţia cea mincinoasă, ca pe nişte dogme Apostoleşti şi Dumnezeieşti, pentru obiceiul cel ce s-a făcut din multă vreme. Că obiceiul învechindu-se după vreme ca o lege se socoteşte de voi.

Ci aşa s-a arătat cum şi cînd v-aţi tăiat de noi, iar care sunt şi cele ce aţi luat de la aceia, de nevoie a le spune este: A zice voi întîi cum că prea Sfîntul Duh se purcede din Tatăl şi din Fiul. Al trailea, a nu numi Născătoare de Dumnezeu pe Maica lui Dumnezeu, ci aşa simplu a o chema Sfînta Maria, care acestea ca cele ce sunt şi mai rele decît celelalte, şi nu numai la dezbinare şi despărţire ca şi celelalte aduc, ci la eres arătat ne-au despărţit pe noi unii de alţii. Trebuie a şti că atunci au fost trei cele mai rele decît celelalte rele, precum arată aceasta al nostru scriitor. Iar în vremile cele de acum sunt 5.

1) Purcederea prea Sfîntului Duh şi din Fiul.

2) Azimile.

3) Stăpînirea papii.

4) Focul cel curăţitor (Purgator).

5) Desfătarea sfinţilor.

– Din care purcederea prea Sfîntului Duh şi din Fiul, aduce la eres, pentru că se atinge de dogma credinţei. Şi pentru aceea sfinţitul Fotie o numeşte vîrful răutăţilor, iar sfîntul Teofilact zice că pogoară în fundul iadului.

Iar celelalte patru împreună şi cu celelalte aduce la dezbinare, pentru că sunt rînduieli bisericeşti. Pentru aceasta latinii după cele patru împreună şi după celelalte, sunt schismatici, adică dezbinători. Iar numai după Purcederea Sfîntului Duh şi din Fiul sunt eretici, şi ei şi cei ce cugetă cele ale lor. Că negreşit am fi venit iarăşi la unire bine, de care rău ne-am despărţit, de n-ar fi fost aceste trei opriri, ca un perete în mijloc şi zid. Că pe celelalte le-am fi lăsat poate şi le-am fi trecut cu vederea. Că nu toate cu amănuntul căutîndu-le. Să le pierdem pe toate. Că nesăţiosului zice pilda, nu-i este nici o parte. Dar care sunt acestea?

A posti fărădelege ca iudeii sîmbăta, cînd canoanele Apostolilor opresc. A mînca sugrumate şi mortăciuni şi răpite de fiecare şi sîngele, cînd arătat şi Scriptura cea Veche şi cea Nouă cu deadinsul a legiuit depărtarea acestora. A nu săvîrşi Sfîntul Botez după Predania Sfinţilor Apostoli şi a Dumnezeieştilor Părinţi. A nu Posti sfîntul Post cel de 40 de zile, precum şi toate ţările cele ce sunt sub stăpînirea celor patru Patriarhii. A nu cînta Aliluia în toată vremea Postului afară de Pasca. A-şi pîngări preoţii voştrii mîinile în sîngele războinicilor, Domnul zicînd: Aveţi pace între voi şi cu toţi. A-şi lăsa ei femeile cele împreunate cu ei după lege, cînd se va hirotoni diacon sau preot, măcar că Sfintele Canoane de faţă întîmpină împotrivă zicînd: Oricare din cei ce sunt preoţi lui Dumnezeu va lepăda femeia sa pentru evlavie, sau îndemnat fiind de oarecare alţii la aceasta şi nu va voi să locuiască cu femeia sa, să se caterisească. A face la nunţi schimbări fără de cuviinţă şi fiecare a-şi da pe fata sa cu cuvînt de însoţire, şi de acolo iarăşi a lua pe fata aceluia. Şi altele mai multe decît acestea, care se încheie cu de-adinsul în 32 de capete, ca să nu zic pe cîte una, pe care pe toate pentru mulţime lăsîndu-le precum am zis mai înainte, numai pentru cele 3, de vi se pare cu cuviinţă, de obşte împreună să le socotim.

Deci care sunt punerile înainte ale semeţiei voaste? Care sunt pricina sculării asupră? Trebuie, zice, să urmeze fiica maicii sale. Că şi aceasta v-am auzit pe voi zicînd şi prin Arhiereii voştri care vin aici. Maică zicînd ei că este Roma voastră cea veche. Apoi o bunilor, de unde cereţi aceasta de la noi şi cu care cuvînt? Că tot ce se deosebeşte, zice, cu vremea, este vrednic de cucemicie şi cinstit. Că măcar deşi Roma cea nouă se numeşte Constantinopolul, dar după întrebuinţarea cea din obicei, iar nu chiar şi după adevăr are numirea aceasta. Şi trebuie negreşit fiica să se supuie şi să asculte pe maică-sa. La aceste puneri înainte ale voastre acestea vă întrebăm noi: Cu care cuvînt ziceţi că aveţi a fi întîi? Dacă cît de la Arhierie şi de unire a avut început Credinţa cea întru Hristos, nu se cuvine dar voi să fiţi întîi, ci Ierusalimul, că acolo Arhierul cel Mare pe Iacob fratele său l-a hirotonisit Arhiereu în anul al 19-lea al lui Tiberiu. Apoi în anul al treilea al lui Claudiu, Petru vîrful apostolilor în Antiohia fiind episcop un an şi după aceea pe Evod în locul lui punîndu-l episcop şi el la Roma mergînd, în anul al 4-lea al lui Claudie a aşezat scaunul vostru întîi el singur, apoi prin Lin, apoi prin Climent.

După aceea Marcu evaghelistul în anul 7 al lui Nero a întemeiat scaunul Alexandriei. Apoi mai pe urmă al nostru al Constantinopolului s-a aşezat de cel între sfinţi în anul al doilea al Marelui Constantin. Dacă precum s-a zis, de la credinţa cea întru Hristos şi de la Arhierie cereţi a fi întîi, nu vi se cuvine vouă acestea, precum s-a arătat, ci acelora care le-am numărat pe rînd. Iar dacă cît de la începătoria şi stăpînirea cea împărătească, nici aşa nu vi se potriveşte a fi întîi. Că mai înainte de voi Nin împărăteşte peste Asirieni în cetatea cea mare a Ninivitenilor. Apoi în Ecbatana a ţinut împărăţia Mezilor, de la Avrac care a surpat pe Sardanapal împăratul Asirienilor. Apoi stăpînirea caldeilor în Babilon, peste care a împărăţit Nabucodonosor. Apoi după surparea acestora Cirus a aşezat stăpînirea Perşilor în Susa. Iar după ridicarea acesteia, a ţinut împărăţia Macedonilor, sub Alexandru care l-a omorît pe Darie. Apoi sub Rom şi Romulus puterea Romei voastre celei vechi a avut stăpînirea împărăţiei. După a cărora surpare pururea Constantin şi Marele între împăraţi a mutat stăpînirea împărăţiei la Roma noastră cea nouă. Că 7 locuri sunt care le întrec pe celelalte cu mărimea şi cu stăpînirea lumească, la care ştim că după vremi a fost întărită împărăţia lumii, din care cea a Romanilor a şasea fiind, moaşă a strămoaşei, ca să şi glumesc cu voi ceva mai dulce o are pe Ninive. Şi trebuie negreşit ca ea întîi să se supună Asirienilor şi Mezilor şi Babilonienilor şi Macedonenilor şi atunci să ne îndemne pe noi spre supunere. Iar dacă nu aceea, cum aceasta? A pricepe nu pot. Că ceea ce n-a dat cineva nici nu poate să aibă nădejde să ia. Sau nu ştiţi că voi mai vîrtos aţi fost supuşi nouă şi birnici, după ce s-a mutat împărăţia aici?

Dar care este pricina sculării asupră? Eresul luptătorilor de Icoane celor ce s-au zis în vremea lui Leon Izaurul. Că pentru eresul acesta Proedrul, adică cel mai întîi şezător al Romei, lepădînd supunerea şi către frangul întocmiri de pace făcînd şi dajdiile le-a oprit, şi pe Anastasie împreună cu cei ce erau cu el i-a anatemisit.

Apoi şi alta, deşi vom da aceasta vouă şi maică pe cea a voastră şi veche o vom numi, iar fiindcă ei pe cea a noastră şi mai nouă, nici aşa punerea voastră înainte nu va avea cuvînt. Că nici la toată maica nu trebuie a-i urma, nici tot ce se deosebeşte cu vechimea nu este mai cinstit. Ci trebuie a-i urma maicii şi a o asculta pe ea, cînd o

va vedea pe ea că umblă în urma celui adevărat şi unuia Dumnezeu şi Tatăl şi acelor dintr-însul, ca din pricinuitor de o fiinţă şi de o fire ipostasuri, zic adică a celui Născut şi a celui Purces, măcar deşi foarte vă necăjiţi auzind pe Tatăl numai pricinuitor şi purcegător al Duhului, şi a se întoarce de către ea şi a o urî cînd nu se va afla aşa. Că cel ce va iubi, zice pe tatăl său şi pe mama sa mai mult decît pe Mine, nu este vrednic de Mine. Şi aşa s-a arătat prin cuvinte stăpîneşti cum că nici totdeauna nici la toată maica nu trebuie a-i urma. Iár dacă cel ce grăieşti împotrivă ceri de la mine şi aceasta s-o arăt, cum cele vechi nu sunt mai cinstite decît cele noi, ia aminte cu de-adînsul şi-ţi voi aduce ţie mărturii puţine din cele multe. Şi întîi din singur cuvîntul este arătată dovedirea că n-a zis mai cinstit, ci simplu aşa cinstit. Că cinstit şi vrednic de cucernicie este tot ce se deosebeşte cu vechimea, dar nu mai cinstit şi mai vrednic de cucernicie. Pentru aceea aceasta numai la cel vechi de zile cere s-a văzut de Daniil, va zice cu adevărat şi potrivit, iar la noi cei zidiţi, nicidecum nu va avea loc. Şi cum că este adevărată ceea ce zic iată îndată se va zice, demonii mai întîi zidindu-se decît noi atîta s-au făcut de mai necinstiţi acum decît oamenii cei ce s-au zidit mai pe urmă, încît nici nu se poate spune. Că las a zice ceva pentru îngeri, că şi ei poftesc a privi la Bunătăţile cele ce ni s-au dăruit nouă de la Dumnezeu. Că să nu-mi aduci mie cuvîntul acela: Micşoratu-l-ai pe el cu puţin faţă de îngeri. Ci aceea socoteşte, cine şade astăzi pe scaun împreună cu Tatăl de-a dreapta, oare fire de înger, sau pîrgă a fiinţei noastre? şi către cine zice Dumnezeu? Eu am zis Dumnezei sunteţi şi fii ai Celui Prea Înalt toţi. Şi unde este scris în Scriptură că după chipul şi după asemănarea lui Dumnezeu s-au făcut îngerii? Oare nu sunt toţi Duhuri slujitoare care se trimit spre slujbă cei ce vor să moştenească mîntuirea?

Deci dacă mărturia cea dintîi ţi se pare ţie credincioasă, numără şi pe celelalte după urmare. Iată omul cel mai cinstit fiind decît celelalte zidiri, mai pe urmă de toate s-a plăsmuit. Însuşi acestaşi iarăşi din suflet înţelegător şi fără de trup fiind şi din trup materialnic şi muritor, întîi a avut plăsmuirea părţii celei mai de jos zic adică a trupului şi apoi pe urmă estimea sufletului, adică a părţii celei mai bune. Şi pe însăşi materia celor patru stihii, care mai întîi decît felurile cu porunca lui Dumnezeu s-a înfiinţat şi acestora maică cu Cuvîntul Domnului şi cu Duhul. Gurii lui s-au făcut, cine împărtăşit fiind de minte şi de înţelegere o va zice mai bună decît acestea? Că ce ar fi fost aceasta, care era fără de formă şi fără de chip, cînd încă neadusă întru fiinţă era lumină şi aerul întunecat şi pămînt nevăzut pentru că de mulţimea apelor era acoperit, şi nici pe felurile animalelor celor ce înoată sau ale păsărilor celor zburătoare apele nu le rodise căci cele de pe uscat se făcuse? Şi pămîntul fiind cu totul neîntocmit şi neîmpodobit, cînd încă nu primise podoaba care acum o are din felurimea pomilor şi frumuseţea florilor la ce ne-ar fi folosit nouă? Şi Cerul cel mai presus de toate stihiile, ce s-ar fi părut, de n-ar fi avut strălucirea soarelui şi a lunii şi a stelelor? Las acestea, ce Abel cel mai de pe urmă decît Cain cel ce s-a născut mai înainte, şi iarăşi Isaac cel mai de apoi decît Ismail cel întîi născut, oare nu sunt mult mai vradnici de cucernicie şi mai cinstiţi? Ce Iacob cel ce s-a născut pe urmă, oare nu s-a numit de Domnul cel întîi născut şi iubit Lui? Iar Isav cel mai întîi decît acesta s-a socotit urît şi mai pe urmă. Ce David, oare n-a fost cel mai de pe urmă dintre fiii lui Iese, iar întru ungerea untuluidelemn cel dintîi s-a socotit la Dumnezeu şi slugă a lui s-a mărturisit? Că am aflat, zice, pe David sluga Mea, Bărbat după inima Mea. Iar între cei 12 patriarhi aceia

vechi şi între cei 12 apostoli care pe urmă dintr-înşii a strălucit, pe care zici a fi mai mari; oare nu pe cei ce au dobîndit mai bună credinţă şi cinste, şi apropierea fără de mijlocire de Dumnezeu prin şederea pe 12 scaune, care li s-au făgăduit? Arătat este cu adevărat. Ce Matia, oare nu unul fiind din cei 70, s-a ales cu alegerea Apostolilor în locul lui Iuda Iscariotesnul ce era unul din cei 12? Şi însuşi marele Pavel fiind cel mai de pe urmă decît ceilalţi apostoli, iar mai mult şi prigonitor al Credinţei Creştinilor, cum s-a făcut cel mai întîi decît toţi şi Vasul alegerii de Dumnezeu s-a numit?

Iar de vreme cum că acestea aşa sunt şi întru acest chip, nimeni nu se îndoieşte, afară de nu va fi arătat iubitor de ceartă, şi nu va iubi adevărul, ci va căuta să-şi întărească socoteala sa din multa înaltă cugetare şi deşarta mîndrie, veniţi să adăugăm şi pe celelalte pe rînd, cîte le ştim că mai demult fiind cinstite, s-au făcut oarecum mai necinstite cu aducerea celor noi. Că frumos a fost şi Cortul mărturiei, pe care Dumnezeu l-a arătat şi Moisi l-a înfipt şi Veseliil l-a săvîrşit. Dar mai frumoasă şi mai strălucită Biserica ceea ce s-a zidit Domnului de Solomon. Şi încă şi mai frumoasă decît aceea, ceea ce acum în Constantinopol se cinsteşte pe numele sfintei Sofii, şi pe atîta pe cît este mai strălucit Soarele decît Luna. Precum cu adevărat mult mai mare şi mai înaltă este, iar mai fără de asemănare întrece Jertfa cea fără de Sînge şi cuvîntătoare care se săvîrşeşte întru aceasta, pe ceea ce se aducea acolo prin sînge de dobitoace. Sau poate vei cinsti mai mult şi Fasca decît Pasca, pe cea veche şi a legii decît pe cea nouă şi a creştinilor, şi pe mielul cel necuvîntător decît pe cel cuvîntător şi al nostru, care a ridicat păcatul lumii, precum zice Ioan Mergătorul Înainte Glasul Cuvîntului. Pentru că era parte bărbătească şi fără de prihană şi desăvîrşit şi pentru că era mai înainte cu vremea. Sau şi pe sîngele cu care se ungea decît pe cel ce a curs din Coasta Dumnezeiescului Trup, şi lumea toată a curăţit-o şi o curăţeşte. Că este şi aceasta poate a nesocotelii tale, că le cinsteşti pe toate cele vechi măcar de ar fi poate şi iudaiceşti. Precum şi azima, şi măcar că nu şi pe tăierea împrejur. Încă tu mi se pare că şi pe scăldătoarea cea cu 5 pridvoare, întru care Îngerul Domnului pogorîndu-se şi tulburînd apa, sănătatea trupească le dăruia celor bolnavi, mai sfîntă o socoteşti decît sfîntul Iordan în care botezîndu-se Stăpînul Îngerilor toată boala păcatului pierzînd-o sănătate sufletească a dăruit. Sau şi decît Dumnezeiasca Colimvitră Cristelniţă a Botezului nostru zic, întru care prin apă şi prin Duh a doua oară născîndu-ne toţi, credincioşii, sănătate sufletească dobîndim mai cinstită pe aceea o hotărîţi. Încă şi pe Sinagoga Iudeilor pe aceea ce este mai veche o alegeţi mai mult decît Biserica cea Sobornicească a creştinilor. Şi decît Aşezămîntul cel Nou al lui Hristos pe cel vechi şi al legii, şi în scurt să zic pe umbră mai mult decît pe Icoană, şi pe însăşi Icoana mai mult decît pe adevăr o vei cinsti. Dacă pe cele vechi şi demult ale Prorocilor te vei certa mai mult a le alege şi vei voi mai mult ale cinsti decît pe cele noi. Dar nu s-a proslăvit ce era proslăvit pentru Slava cea covîrşitoare, precum marele Pavel mai înainte de noi a hotărît.

Că frumoasă este şi Roma şi stălucită şi vestită, frumos este şi Ierusalimul şi decît cele frumoase mai frumos. Căci cum nu? Unde Hristos Dumnezeul nostru cu trup arătîndu-se, precum este prorocia, cu oamenii împreună a petrecut, minunile cele mari săvîrşindu-le şi mîntuirea mea lucrînd prin Patimile sale şi prin Înviere. Frumos este şi Babilonul şi cetatea cea mare a Antiohienilor, care s-a învrednicit a se numi cetate a lui Dumnezeu, dar încă nu sunt acestea mai cinstite decît a noastră.

Pentru care motiv? Pentru că cele vechi au trecut, iată toate s-au făcut noi, sau nu vezi, că pe toate numirile cetăților şi cinstele acestea singură le-a moştenit, noua Romă, nou Ierusalim, marele Babilon, cetate a lui Dumnezeu? Că are în sine pe Cetatea cea adevărată şi Însufleţită, întru care a locuit trupeşte toată plinirea Dumnezeirii, adică a unui Ipostas a Fiului. Căreia şi moştenire neînstrăinată Cetatea i s-a dat. Aici singură stăpînirea Romei, aici slava Domnului, care mai înainte era în Ierusalim. Aici Biserica, iar mai vîrtos multe în loc de una. Aici Arhiereul. Aici jertfa cea Duhovnicească şi Cuvîntătoare şi fără de sînge. Aici Pîinile punerii înainte, nu fără de aluat şi fără de sare, ci întregi şi cu totul deplin, pe Trupul cel cu minte şi însufleţit, care pentru noi s-a luat de la noi, al lui Hristos celui ce era Dumnezeu şi om, prin sare şi prin aluat însemnînd că n-a luat Domnul trup fără de suflet şi fără de minte, precum Arie şi Apolinarie cei cu mintea deşartă bîrfeau. Că n-a luat jumătate ceea ce a luat. Că aşadar nici om desăvîrşit n-ar fi fost Hristos, nici omul întreg s-a mîntuit, ci cel jumătate, că ce a rămas neluat este nevindecat.

Ci pentru acestea adică de-ajuns. Că din destul s-a arătat, precum socotesc a cinstei voastre de a fi întîi surparea, sau ieşirea, sau încetarea sau nu ştiu ce se şi cuvine a zice mai potrivit. Iar acum ni se cuvine nouă să mergem la însăşi Purcederea Sfîntului Duh, punînd Ajutătoare a cuvîntului pe însăşi Sfînta Treime, pe Tatăl zic şi pe Fiul şi pe Sfîntul Duh, pentru care este cuvîntul. Ca unul să binevoiască altul împreună să lucreze şi altul să sufle, iar mai vîrtos, una din cea una Dumnezeire să se facă strălucirea, care cu unire este despărţită şi cu despărţirea împreunată. Care lucru este şi preaslăvit. Că de nu de la ea, cu cele ale ei ne vom lumina, oare ce şi măsurat şi pe cît este cu încăpere firii omeneşti, de la cine avem să ne luminăm? De la pămînt? Nu era înfiinţat. De la mare? Nu era umedă. De la Cer? Nu era ridicat. De la soare şi de la lună şi de la stele? Nu erau încă zidite. Dar de la veacuri? Mainainte de veacuri este Dumnezeu. Cum dar vom cerca de la cele ce nu sunt pururea vecuitoare pentru cel ce este pururea vecuitor? Nu căuta dar cele ce nu se pot afla o omule. Că nu le vei afla. Pentru ce? Pentru că pe Dumnezeu a-l înţelege este greu, şi a-l spune cu neputinţă. Că laud pe cel ce a zis cuvîntul acesta, măcar deşi este străin, şi afară stă de curtea şi uşa noastră. Că aceeaşi a zis mai înainte, pe care Teologul nostru mai pe urmă cu mare glas a tunat zicînd: Pe Dumnezeu nu l-a văzut nimeni vreodată. Iar acest cuvînt, nimeni nu l-a văzut, aici s-a zis în loc de nimeni nu l-a cunoscut. Apoi ca să-l crezi pe el, arată că Fiul lui Dumnezeu îşi zice ţie aceasta: Cel Unul Născut Fiu care este în sînurile Tatălui, acela a spus. Crezi dar Cuvîntului celui Ipostatic şi Dumnezeu? Dacă crezi, ascultă-l pe el zicînd în altă parte: Iar cînd va veni Mîngîietorul, pe care Eu îl voi trimite vouă, Duhul Adevărului care de la Tatăl purcede, acela va mărturisi pentru Mine. Zicînd, că de la Tatăl se Purcede, îşi arată ţie, că din Fiinţa Tatălui are Estime, de unde şi El. Iar Duh al Adevărului zicînd, a însemnat să înţelegi, că nu este Duhul străin de dînsul, ci şi al lui este şi al Tatălui. Că una este fiinţa a cîtetrele feţelor. Dar cum este al acestuia şi cum al aceluia? Că din Tatăl se Purcede, dar în Fiul se odihneşte. Că arătătoare una alteia sunt cele trei, alta prin alta înţelegîndu-se, că de n-ar fi Fiu, cum s-ar înţelege Tată? Căci căruia Fiu se numeşte Tată? şi de nu Tată cum Fiu? Căci căruia Tată se zice Fiu? Aşa şi Duhul Sfînt, din Tatăl cu adevărat se purcede, dar prin Fiul nouă ni se arată. Şi iarăşi se arată prin Duhul. Că urmează unul cu altul împreună pururea şi cel Născut şi cel Purces, unul de altul

nedespărţindu-se, însă nici de Tatăl. Precum şi cuvîntul nostru se naşte cu adevărat din mintea noastră fără de trup şi fără de patimă, dar se scoate afară prin duhul nostru, nici de Mintea ceea ce l-a născut pe el despărţindu-se, nici de Duhul cele ce îl arată pe el. Că nici cuvînt nu se scoate afară fără de duh, nici duh fără de cuvînt. Ci amîndouă unul prin altul. Încă nici minte în alt chip pe sineşi nu se face arătată ce fel este, fără numai prin cuvîntul cel ce se naşte din estime şi prin duhul adică cel ce iese dintr-însa, dar urmează împreună cu cuvîntul. Că vine cuvîntul la noi, scotîndu-se afară prin duhul din minte şi rămîne nedespărţit în minte nu mai puţin decît mai înainte, cînd era nevestit. Că şi pe cei ce-l ascultă îi umple, şi de cel ce-l grăieşte nu se depărtează. Precum cu adevărat şi Cuvîntul lui Dumnezeu Tatăl, şi către noi s-a pogorît prin Duhul cel ce urmează împreună cu el, sălăşluindu-se în Mitra fecioriei, şi de Sînul Părintesc nu s-a depărtat. Că nedespărţită este Treimea după Fiinţă, măcar deşi este despărţită cu feţele. Iar cum că nici Cuvîntul fără de Duhul, nici Duhul fără de Cuvînt nu se arată sau lucrează, din multe locuri ale Scripturii putem aceasta arăta şi din altele, iar mai vîrtos din graiurile lui Gavriil către Fecioara. Căci zicînd aceea: Cum va fi mie aceasta, de vreme ce eu de bărbat nu ştiu. A adus acela îndată: Duhul Sfînt va veni peste tine, şi Puterea celui prea Înalt te va umbri. Vezi că nu în zadar zicem, că unde este venirea Duhului, acolo şi a Fiului şi a Tatălui, că zicînd Îngerul că Duhul Sfînt şi Puterea celui prea Înalt te va umbri, le-a arătat pe cele trei ipostasuri. Prea Înalt, Tatăl, Putere, Fiul şi Duhul Sfînt. Aceasta încă şi mai pe urmă Mîntuitorul a însemnat-o, cînd vorbea cu Samarineanca: Duh, zicînd este Dumnezeu, şi cei ce i se închină lui, cu Duhul şi cu Adevărul se cade să se închine. Adică cu Duhul şi cu Fiul, că acesta este Adevărul, se cade să se închine Tatălui. Adică în trei Ipostasuri. Că Dumnezeu pe Tatăl l-a numit după părerea aceea. Iar prin Adevărul pe sineşi s-a arătat. Iar prin a zice Dumnezeu Duh este, a însemnat-o cuprinzător pe toată Fiinţa Dumnezeirii, ca pe ceea ce este fără de trup şi înţelegătoare. Iar acestea deşi mai afară de pricina ce ne zace înainte le-am zis, însă ca să vă încredinţeze pe voi din destul, cum că nedespărţite sunt cele trei Ipostasuri şi dintr-un pricinuitor Tatăl, au estimea şi Fiul şi Duhul, măcar deşi în alt chip, unul adică cu naştere, iar altul cu Purcedere. Că peste tot în Scriptură aflăm că din Tatăl nedespărţit de el se trimite şi Cuvîntul cel Unul Născut şi Mîngîietorul. Precum adică şi la Iordan mai înainte, iar mai pe urmă în Tabor. Ci acolo, în chip de Porumb, de la Tatăl aducînd mărturia celui iubit, a rămas peste dînsul, nici mai înainte de la el fiind depărtat. Iar aici, ca un Nor luminos aceeaşi mărturie de la Tatăl iarăşi aducînd. Că în multe locuri norul închipuieşte pe Sfîntul Duh. Că toţi, zice, prin Moisi s-au botezat în nor şi în mare.

Iar acestea au fost închipuire ale Botezului nostru, precum zice Dumnezeiescul Apostol, marea a apei, norul al Duhului. Încă şi la Înălţare nor l-a luat pe El. Că precum întru Duhul Sfînt s-a pogorît pe pămînt sălăşluindu-se în fecioara, după bunavestire a lui Gavriil, aşa prin Duhul s-a suit la Tatăl, de care nu s-a despărţit, niciodată. Încă şi în Egipt fugind ca un prunc, pe nor era şezînd. Că iată, zice, Domnul va veni pe nor uşor în Egipt, că măcar deşi pe braşele cele de maică şi ale logodnicului Iosif şedea, dar de Duhul Sfînt cel ce urma împreună cu el se purta. Apoi şi la a doua venire a lui, nu numai el prin nor din Cer se va pogorî, ci şi drepţii prin nor îl vor întîmpina pe el atunci, adică prin Puterile şi Lucrurile Duhului. Ca nici de judecată să nu se lipsească Duhul. Că deşi este scris că Tatăl nu judecă pe nimeni, ci toată

judecata a dat-o Fiului, dar nu sunt afară de aceasta Tatăl şi Duhul. Că unul se vede că împreună binevoieşte, iar altul că împreună lucrează. Că zice David: Trimite-vei Duhul Tău şi se vor zidi şi vei înnoi faţa pămîntului. Vedeţi că peste tot în Scriptură Duhul mai vîrtos se află că se trimite la Fiul, nu ca un rob, departe de aceasta, ci ca cel ce este de o cinste şi de o Slavă, iar nu Fiul către Duhul. Aflăm şi pe Fiul că se trimite de Tatăl şi singur şi împreună cu Duhul. Precum aceea: Trimite-v-a Cuvîntul său şi le va topi pe ele, Sufla-va Duhul lui şi vor curge ape. Şi iarăşi Apostolul pentru venirea cea dintîi a lui Hristos: Iar cînd a venit, zice, împlinirea vremii, a trimis Dumnezeu pe Fiul său cel născut din femeie. Pentru care pricină zic acestea? Pentru că amîndurora pricinuitor le este Tatăl. Că unuia îi este Născător, iar altuia Purcegător. Iar nu, precum voi vă amăgiţi şi din Fiul se purcede. Că aşa de ar fi fost, s-ar fi trimis şi de la Fiul către Tatăl, ca cel ce ar fi avut estimea de la amîndoi. Dar nu este aceasta, nu este. Că nicidecum nicăieri în toată Dumnezeiasca Scriptură nu se va afla, că Duhul se purcede din Fiul, precum din Tatăl. Sau arătaţi-ne nouă aceasta şi ne vom pleca. Că noi v-am adus vouă mărturii din Scripturi şi încă vom mai aduce mai multe, cum că şi Duhul şi Fiul din Tatăl au estimea, dar în alt chip Fiu şi în alt chip Duhul. Că a unuia este Naşterea nespusă, iar altuia Purcedere negrăită. Daţi-ne dar şi voi o mărturie din Scriptură, cum că şi din Fiul se purcede precum din Tatăl şi vom mărturisi că ne-am biruit. Iar de nu puteţi, precum nici nu puteţi s-a arătaţi aceasta. De unde? Că nici nu este scris în toată Dumnezeiasca Sripturā, lăsaţi-ne biruinţa nouă, iar mai vîrtos lui Dumnezeu daţi-o pe ea. De un cuget şi de o socoteală întru toate făcîndu-vă voi cu noi, precum mai înainte şi împreună cu un glas pe Treime slăvind-o. Dacă nu ca pe nişte gunoaie din casă, şi mînjitură şi lepădătură din oală ne socotiţi, precum şi pe celelalte pe toate neamurile le socotiţi, înalt cugetînd pentru puterea trupului şi înţelepciunea sufletului şi priceperea şi toate celelalte isprăvi. Că ce oare nu dintru acelaşi lut şi amestecare sunteţi din care şi noi? Oare nu de aceeaşi fire şi de acelaşi patimi vă împărtăşiţi? Oare nu sunteţi pămînt şi cenuşă şi ca să zic în scurt stricăciune precum şi noi? Pentru ce dar sunteţi înalţi şi mai presus de om, ca Ebra acela sau ca neamul lui Enac vă lăudaţi, în deşert şi cu mîndrie, trufindu-vă nu numai împotriva noastră, ci şi a înşişi sfinţilor Părinţi, ca şi cum decît ei mai bine ştiţi Scripturile şi cu petrecerea şi cu viaţa i-aţi întrece? Şi cine a cunoscut Gîndul Domnului, după Proorocul? La marginile înţelepciunii lui cine a ajuns? Să nu se laude dar cel înţelept întru înţelepciunea lui, nici cel bogat întru bogăţia lui. Că toată înţelepciunea este de la Domnul şi cu El este în veac. Că dacă nisipul mărilor şi picăturile ploii şi zilele veacului, nimeni nu le va număra, încă nici înălţimea cerului, sau lăţimea pămîntului, sau adîncul, cum înţelepciunea cineva o va cerca? Că rădăcina înţelepciunii cui s-a descoperit? Şi meşteşugurile ei cine le-a cunoscut? Unul este Înţelept şi unul este înfricoşat foarte şi unul este Bogat. Care este acestă? Domnul cel Tare şi puternic, Domnul cel Puternic în război. Cel ce face sărac şi îmbogăţeşte, şi smereşte şi înalţă. De care şi voi temîndu-vă nu vă sîrguiţi ca întru toate să biruiţi, ci la unele suferiţi să vă şi biruiţi spre bine şi spre folos. Că noi acestea zicînd şi tare împotrivîndu-ne, nu ne silim să biruim, ci să întoarcem la noi pe fraţi de a cărora despărţire ne este jale.

Ce dar, zice, care nu şi din Fiul se purcede Duhul Sfînt? Să nu ne fie nouă să zicem aceasta. Că numai din Tată zicem că se purcede. Iar dacă voi mai bine decît noi ştiţi Scripturile, arătaţi unde este scris şi ne plecăm. Este scris, zice, Că Eu şi Tatăl una suntem. Şi toate cîte are Tatăl, ale mele sunt. Şi, Eu întru Tatăl şi Tatăl întru Mine. Deci dacă şi unul întru altul este şi una sunt amîndoi şi cîte amîndoi şi cîte are Tatăl acestea şi Fiul, una este cu adevărat din cele ce le are cu adevărat fiinţeşte şi purcederea Sfîntului Duh. Şi dacă una este cu adevărat precum şi este, are dar pe aceasta şi Fiul. Acest grai al vostru, dar, o fraţilor vinovaţi veşnicului blestem pe voi vă va face. Că rău de voie alegeţi să vă certaţi în cuvinte, necerînd mintea Scripturii, nici voind să vă plecaţi adevărului. Că dacă pentru că a zis Mîntuitorul, Toate cîte le are Tată ale Mele sunt, pentru aceasta socotiţi că purcederea este de obşte a Tatălui şi a Fiului, că ceea ce este una din toate cele ce le are Tatăl, să aibă dar de obşte împreună cu Tatăl şi pe a naşte. Că una din toate cele ce le are Tatăl este şi aceasta. Şi să nască Fiul alt fiu. Să aibă şi pe nenaşterea Tatălui, fiindcă şi aceasta este una din toate. Şi o parte a lui să fie născută, iar o parte nenăscută, ce să se cinstească de noi şi un Dumnezeu alcătuit din două, că furnicoleul cel de la Iov, care piere pentru lipsa hranei. Dar nu este aceasta, nu este. Şi necuvincioase şi fără de cale şi socotii şi grăiţi. Că Cuvintele acestea ale Mîntuitorului pe însuşirile cele fireşti cele comune şi pe a fi de o fire le arată. Că cu aceea ce zice: Eu şi Tatăl una suntem, a arătat pe una şi aceeaşi Fiinţă (Numirea Fiinţă, Mîntuitorul este una cu Tatăl şi cu Dumnezeirea). Şi cu aceea ce zice: Eu întru Tatăl şi Tatăl întru Mine a arătat-o pe unirea Ipostasurilor cea după fiinţă. Iar toate cîte le are Tatăl ale Mele sunt, zicînd, pe însuşirile cele comune şi fiinţeşti ale unei firi le-a zis, **iar nu pe cele ipostaticeşti**, adică ale Ipostasurilor.

Iar însuşiri ale firii şi de obşte la cîtetrele Ipostasurile sunt acestea: A fi înţelegător, cuvîntător, nematerialnic, fără de trup, împreună fără de început, împreună veşnic, nevăzut, fără de sfîrşit, fără de moarte, fără de stricăciune, nepieritor, a avea Estimea (sau *starea*) întru sine, a fi în deosebit al său Ipostas, a fi de sineşi stăpînitor a totŢiitor, atotPuternic, de o fiinţă, de o Dumnezeire, de un Scaun, de o Slavă, Înţelept, Ziditor, Ţiitor, Purtător de grijă, neajuns de minte, neschimbat, fără de felurime, fără de cîtăţime, fără de formă nepipăit. Acestea şi cîte ca acestea sunt comune, precum s-a zis, ale unei Dumnezeiri celei în trei Ipostasuri şi împreună fără de început. Iar însuşiri ipostatice şi deosebite ale celor trei feţe a Tatălui adică Nenaşterea şi Părintimea, iar de voieşti, şi a fi fără de început şi necauzat, că nu este din ceva. Iar a Fiului Naşterea şi Fiimea, iar de voieşti şi a fi din început, că este din Tatăl.

Iar de vei înţelege începutul cel de la vreme, este şi fără de început, pentru că este făcător al vremilor, nu sub vreme. Iar a Duhului ieşirea şi Purcederea. Iar de voieşti şi Sfinţenia. Nu ca şi cum n-ar fi Sfinte celelalte două Feţe departe de aceasta, ci pentru că se deosebeşte de celelalte zidite duhuri prin numirea cea sfinţitoare, ca şi cînd vom auzi Duh Sfînt să ne povăţuim prin sfinţire către El. Şi nu pentru acelaşi nume să ne rătăcim la duhurile cele roabe. Ce dar, zice, oare nu şi pe Îngeri îi numim sfinţi, şi pe oamenii cei îmbunătăţiţi duhovniceşti şi asemenea *sfinţi*? Departe de aceasta. **Căci după dar şi după împărtăţire zicem că au şi ei sfinţenia**, iar nu după fire, precum Dumnezeu. Şi multă este deosebirea între sfinţenia cea firească şi între cea împărtăşită, iar mai vîrtos fără de asemănare peste măsură.

Fie zice acestea aşa precum le grăieşti, dar ce vei zice, dacă vom arăta şi pe Fiul că trimite pe Duhul? În vremea Patimii sale s-a făgăduit ucenicilor săi zicînd: Voi trimite vouă pe Mîngîietorul, iar după Înviere l-a şi dat lor prin insuflare. Deci dacă nu l-ar fi purces şi de la sine, nu l-ar fi trimis pe el precum Tatăl. Căci cum nu trimite şi Mîngîietorul, precum Fiul şi Tatăl? O de răzvrătirea Dumnezeieştilor cuvinte, fraţilor, că cele de mai sus şi cele de mai jos trecîndu-le, numai cele ce vă folosesc vouă la răspuns le puneţi înainte. Dar eu şi pe însăşi graiurile Evangheliei, şi pe înţelegerea lor precum se ţin de adevăr, le voi arăta vouă, ca să mă duc, că de nu mă voi duce Eu, Mîngîietorul nu va veni la voi. Ia aminte cu de-amănuntul, că aici nici de la Tatăl nici de la dînsul a zis că se trimite, ci cu de sine stăpînire şi cu de sineşi volnicie a zis că va veni Duhul, nici al său nici al Tatălui nu l-a zis că este Duhul, ci slobod şi fără de nici o legătură. Şi deci după a voastră socoteală, al nici unuia din amîndoi nu este Duhul. Ci departe de la această necuviinţă. Că este scris mai înainte de aceasta puţin mai sus. Iar cînd va veni Mîngîietorul pe care Eu îl voi trimite vouă de la Tatăl, Duhul Adevărului, **care de la Tatăl se purcede**, acela va mărturisi pentru Mine. Ia aminte cu de-adînsul la împletirea cuvintelor. Iar cînd va veni Mîngîietorul. Acesta este a voinţei şi a stăpînirii. Pe care Eu îl voi trimite vouă: Aceasta este a trimiterii de la Fiul, nu ca un rob de la stăpîn se trimite Duhul, ci ca cel de o fiinţă de la cel de o fiinţă ca cel Adevărat de la cel Adevărat, ca cel ce nu este străin de la cel ce nu este străin. Iar adăugînd la acestea, că de la Tatăl a ridicat trimiterea cea de la sine a Mîngîietorului, arătîndu-ne nouă din cuvinţelul acesta, că măcar deşi eu am zis că voi trimite pe Duhul, dar de la Tatăl se trimite, de la care şi Estimea împreună pururea vecuitoare o are, precum şi eu. Că dintr-însul şi eu m-am născut, şi Duhul se purcede, din Fiinţa Tatălui amîndoi, deşi întru deosebite ale noastre Ipostasuri suntem. Apoi iarăşi zicînd Duhul Adevărului, îndată a adus pe urmă, carele de la Tatăl se purcede. Ce însemnînd din cuvinţelul acesta? Că măcar deşi al meu este Duhul, căci Eu sunt Adevărul, dar de la Tatăl se purcede. Şi ce este aceasta a se purcede? Oare l-a înţeles pe grai că însemnează a se trimite? Nicidecum. Cu adevărat vei zice că a înţeles că însemnează cum că din însăşi Fiinţa Tatălui are Estimea, din care şi Fiul are Naşterea. O bună înţelegere, o bună unire. Că aşa este şi nu în altfel şi aceasta zicem şi noi.

Acum arată-mi şi tu cu dragoste cel ce grăieşti împotrivă, unde este scris aşa cu aceste cuvinte, sau în Scriptura cea Veche sau în Scriptura cea nouă, cum că **Duhul se purcede din Fiul**. Dar mult te vei osteni cu adevărat şi nu vei afla. Cum că dă, cînd va voi, pe Duhul şi Fiul precum şi Tatăl şi noi împreună mărturisim. Ci şi pe Tatăl pentru aceasta zicem că dă pe Duhul. Şi pe Fiul cum că de la Tatăl îl dă pe El. Şi pe El iarăşi, cum că nu cu chip de slugă se trimite, ci cu de sine stăpînire vine, venind adică, ca un Domn, şi trimiţîndu-se ca cel ce nu este potrivnic lui Dumnezeu. Pentru aceea şi Tată zicînd: În zilele cele mai de pe urmă **voi turna din Duhul meu peste tot trupul.**

Fiul după ce a înviat din morţi zice: Luaţi Duh Sfînt. Dar alt lucru este darea, şi alt lucru este purcederea. Că darea însemnează dare, iar Purcederea pe însăşi estimea cea din însăşi firea. Dar ce ne opreşte, zice, pe noi a zice cum că se purcede Duhul din Fiul, precum din Tatăl. Că dacă Fiul este Născut, iar Tatăl nenăscut, ci purces, şi cîte trele sunt de o fiinţă, nimic împotrivă nu zicem, dacă zicem că se

purcede el din amîndouă Ipostasurile din cel nenăscut şi din cel născut. **O neînţelegere**, dacă aceasta zicînd, ziceţi că nimic împotrivă nu grăiţi. Şi ce stricăciune este, zice, dintru a socoti noi aşa pe Dumnezeu şi a face pe Fiul întocmai cinstit cu Tată prin a zice, că Duhul iese din amîndouă? Aceasta este cinstea cea întocmai? Să nu fie. Ci cu adevărat necinste şi nepotrivire. **Că aducînd două începuturi şi două cauze şi purcegători, mai mic şi pe Duhul pe ascuns îl faci.**

Şi unde vei pune aceea ce zice: Tatăl Meu mai mare decît Mine este, dacă nu pe unul îl vei pune Pricinuitor al Naşterii şi al Purcederii iar pe feţele acestora pricinuite, măcar deşi împreună veşnice sunt şi împreună fără de început. Căci noi, precum este scris aşa şi credem şi socotim şi cugetăm. Că pe cele scrise zicîndu-le, nu propunem primejdie. Iar voi de cereţi şi înţelegeţi ce stricăciune este dintru a zice cum că Duhul se purcede şi din Fiul, şi aceasta acum o vom zice.

Întîi adică, că nu stăm întru cele scrise, după care trebuia să umblăm şi să ne izbăvim de supărări. Iar a doua că nu ascultăm pe cele ce ne porunceşte a nu muta hotarele Părinţilor. Că sfintele şi cele de a toată lumea şase sinoade dogmatisind, că numai din Tatăl se purcede Sfîntul Duh, voi de atîta mulţime de sfinţi Părinţi necucerindu-vă, nici de Dumnezeu temîndu-vă, pe adăugirea aceasta cu vicleşug în Sfîntul Simbol o aţi lipit, mutînd hotarele Părinţilor, **al cărora numărul este trei mii şase sute treizeci şi trei 3633.**

Socoteşte la a cîtora de mulţi Sfinţi Părinţi anatema sunt supuşi latinii scornitori adăugirii, şi cei ce fără de socoteală se lipsesc de ei şi cugetă cele asemenea. 3633 de Sfinţi Părinţi, toţi aceştia sfinţi au dogmatisit că: Duhul Sfînt purcede numai din Tatăl. Şi a treia ca nu zicînd ca nu zicînd cum că şi din Fiul se purcede Duhul, să aducem înlăuntrul două începuturi îi să dogmatisim două cauze, care este nepotrivit şi cu necuvinţă. Că am luat din Scriptură cum că o Cauză mai presus şi de cuvînt şi un Început mai presus de început este Tatăl, de la care şi către care se aduc celelalte, precum din Soare lumina şi raza.

Dar mai nepotrivit şi mai cu necuviinţă, zice, este aceasta, care ziceţi voi. Că, dacă o Fire este Dumnezeu cel în Treime, precum şi este nu este fără de cale a zice noi cum că şi Tatăl şi din Fiul se purcede Duhul, precum şi din soare şi din rază lumina. Că pe a ta pildă s-o aduc, că o Fire este a Tatălui şi a Fiului precum şi a soarelui şi a razei, şi precum lumina şi din soare şi din rază se trimite aşa şi Duhul şi din Fiul şi din Tatăl. Dar nu este aşa adevărul o fraţilor, precum aţi zis, nu este aşa. Că împreună întru aceeaşi dată soarele şi împreună întru aceeaşi dată raza. Dar mai nepotrivit şi mai cu necuvinţă, zice, este aceasta, care ziceţi voi. Că dacă o Fire este Dumnezeul cel în Treime, precum şi este nu este fără de cale a zice noi cum că şi din Tatăl şi din Fiul se purcede Duhul, precum şi din soara şi din rază lumina. Ca pe a ta pildă s-o aduc, că o Fire este a Tatălui şi a Fiului precum şi a soarelui şi a razei, şi precum lumina şi din soare şi din rază se trimite aşa şi Duhul şi din Fiul şi din Tatăl. Dar nu este aşa adevărul o fraţilor, precum aţi zis, nu este aşa. Că împreună întru aceeaşi dată soarele şi împreună întru aceeaşi dată lumina şi împreună întru aceeaşi dată raza. Şi se trimite către noi din soare prin rază lumina şi raza prin lumină. Că urmează una cu alta. Precum şi Tatăl cu adevărat Fiul şi Duhul. Că uneori se zice cum că Fiul prin Duhul a strălucit în mitra fecioarei, precum lumina prin rază: Că aceasta este, Te va umbri, Iar alteori cum că Duhul prin Fiul a luminat peste Apostoli cu multe

daruri, precum razele din lumină, dar din Tatăl amîndouă fețele. Nici lumina dar din rază, nici Duhul din Fiul, ci din Tatăl a amîndurora Naşterea şi Purcederea. Şi dacă numai din Tatăl zice este estimea amîndorura, să se zică dar şi doi fii. Şi aceştia cum voieşti iarăşi să se numească gemeni, sau unul mai mare şi altul mai mic, dar cum voiți voi să-l numim noi pe Duhul cel ce se purcede din Fiul? Ca întrebarea voastră s-o aduc la înțelepciunea voastră. Frate? Sau al Fiului fiu, iar al Tatălui nepot, sau şi amîndouă? Că se poate după voi a numi pe Fiul şi Tată ca pe cel ce purcede pe Duhul, şi frate mai mare al Duhului, ca pe cei ce sunt amîndoi din Tatăl. Iar pe Tatăl oare cum îl vom numi? Fără numai al Fiului Tată numai, iar al Duhului şi Tată şi Moş. O bîrfeli, iar mai vîrtos nebunie şi neînțelegere a noilor teologi! Vedeți, cum voi vrînd rău să vă certați, scăpăm de întorsăturile voastre? Cum dar numai din Tatăl, zice, se purcede, iar nu şi din Fiul, dar nici nenăscut nu este ca Tatăl, nici născut ca Fiul. Spuneți voi cum nenăscut este Tatăl, şi cum născut este Fiul, şi cum Duhul se purcede din amîndouă fețele, şi eu fireşte o voi arăta pe purcederea Duhului care numai din Tatăl se face, şi ne vom prăpăstui în nebunia minții amîndoi, la Tainele lui Dumnezeu plecîndu-se să căutăm. Şi acestea care? Cei ce nici pe cele dinaintea picioarelor nu putem să le ştim, nici nisipul mărilor şi picăturile ploii şi zilele veacului să le numărăm, cu cât mai vîrtos adîncurile lui Dumnezeu să le cercăm şi cuvînt să dăm al firii celei atîta de negrăite şi mai presus de cuvînt.

Deci după ce am cunoscut nebiruirea voastră cea întru silogisme şi în întorsături, să vedem şi puterea voastră cea din Dumnezeieştile cuvinte. Dacă oare ne veți primi pe noi cum că şi cea din acestea spunem. Căci noi din cuvinte mari şi înalte am luat cum că şi Naşterea Fiului şi purcederea Duhului este numai din Tatăl cel nenăscut şi fără de început şi nepricinuit şi aşa propovăduim. Care sunt acestea? Ascultă proorocul David zicînd către Fiul despre Fața Tatălui: „Din pîntece mai înainte de luceafăr te-am născut". Şi iarăşi: Răspuns-a inima mea cuvînt bun. Şi pe Iov şi pe Ioil zicînd ei pentru Duhul. Unul adică: Fi-va în zilele cele mai de pe urmă voi turna din Duhul meu peste tot trupul. Iar pe altul: Duhul cel Dumnezeiesc este cel ce m-a făcut pe mine, iar Însuflarea atotŢiitorul este ceea ce mă învață. Şi pe Isaia zicînd ca despre Fiul: Duhul Domnului peste Mine pentru care m-a uns pe mine. Şi s-a pogorît, zice, Duhul Domnului şi i-a povățuit pe ei. Şi iarăşi David: Cu Cuvîntul Domnului cerurile s-au întărit şi cu Duhul Gurii lui toată puterea lor. Iar Gură şi Duh cînd auzi la Dumnezeu după cuviință, dumnezeiască pe acestea să le înțelegi. Nici pe gură mădular, nici pe Duh însuflare care se revarsă şi se risipeşte în aer. Şi ia aminte că pretutindenea Dumnezeiasca Scriptură deosebire face între naştere şi între purcedere. Că pe naştere din pîntece şi din inimă o zice, iar pe purcedere cum că prin gură iese. Precum este cu putință, aceasta a o cunoaşte şi din cuvintele Apostolului către Efeseni. Că invitîndu-i pe ei spre războiul cel duhovnicesc şi sfătuindu-i să ia toată arma lui Dumnezeu, zice, Stați, încingîndu-vă mijlocul vostru cu adevărul, şi îmbrăcîndu-vă în ziua dreptății şi încălțîndu-vă picioarele spre gătirea Evangheliei păcii. Şi nimeni nu este care să nu ştie cu adevărat, că şi Adevăr şi Dreptate şi Pace pe Hristos îl numeşte Pavel, de la dînsul aceasta învățîndu-se. Iar dacă voiesc să zică vreunii Adevăr pe Hristos, iar Dreptate pe Tatăl, iar pe Duhul Gătire a Evangheliei păcii, ca pe cel prin semne şi minuni le gătea Apostolilor propovăduirea Evangheliei păcii, adică a lui Hristos şi pe aceasta ca pe ceea ce se ține de Adevăr o primim. Apoi îndeamnă ca peste toate acestea să ia pavăza Credinței şi să primească Coiful

mîntuirii şi Sabia Duhului, care este (rima) Graiului lui Dumnezeu. Aici iarăşi Coif pe Tatăl înţelegem. Că zice Cap al lui Hristos este Dumnezeu. Iar Mîntuire pe Mîntuitorul Hristos. Iar cum că Mîntuire este Fiul, nu numai Pavel întru cele ce zice: Arătatus-a Darul lui Dumnezeu cel mîntuitor, sau cînd zice, De unde şi pe Mîntuitorul îl aşteptăm pe Hristos, aceasta a arătat. Ci şi toată Scriptura cea veche mai înainte de el aceasta zice. Şi însuşi bătrînul Simeon care l-a luat pe el în braţe acum slobozeşte pe robul tău Stăpîne, către Mîntuitorul zicînd (cata to rimasu) după graiul tău, adică după făgăduinţa Duhului tău. Că îi era făgăduit lui, zice, de la Duhul Sfînt să nu moară, pînă ce nu va vedea pe Hristosul Domnului. Pe care acesta cu cuviinţă mîntuire îl numeşte.

Iar acestea nu în zadar şi în deşert le iscodim, ci ca să vă arătăm vouă că şi în Scriptura cea veche şi în Scriptura cea Nouă este deosebire între purcede şi între naştere. Că iată aţi cunoscut luminat acela, Voi turna din Duhul Meu, despre Tatăl este zis, nu despre Fiul. Şi aceea, Insuflarea atotţiitorului este ceea ce mă învaţă pe mine. Şi s-a pogorît Duhul Domnului, ale Tatălui cu adevărat sunt şi acestea, nu ale Fiului. Ci şi Simeon şi Pavel Grai pe Duhul numindu-l însemnează cum că din Gura Tatălui se purcede, nu a Fiului. Că pe acela ce Iov îl zice insuflare, şi Ioil Turnare, şi untdelemn al bucuriei David, şi ungere Isaia, pe acesta Simeon şi Pavel, ca pe cel ce se varsă din Gura Tatălui, Grai cu cuviinţă l-a numit, împreună cu Dumnezeiescul David grăind, care zice că s-a întărit toată puterea cerurilor cu Duhul Gurii lui. Că întocmai este a zice Duh şi a zice Grai precum s-a arătat. Că nu vom putea învinui pe Apostolul nici a-l lepăda pe Primitorul de Dumnezeu, care potrivit la zis pe Duhul Grai, ce pe cel ce se scoate din Gura cea Părintească. Că nici nu putem a-l zice Grai pe Cuvînt. Că ne-a învăţat pe noi Scriptura, că cuvîntul se naşte din pîntece şi din inimă, iar nu se purcede din gură. Grai dar aici şi Duh acelaşi este întru nimic deosebindu-se, fără numai cu numirile. Deci toată arma a lui Dumnezeu aici Pavel zice pe Fiul şi pe Duhul. Din care întru unul ce în ziua Dreptăţii ne sfătuieşte să ne îmbrăcăm şi cu brîul adevărului să ne încingem. Căci cîţi întru Hristos zice, v-aţi botezat în Hristos aţi şi îmbrăcat. Iar pe altul să-l ţinem ca pe o sabie, pentru tăierea şi despărţirea obiceiurilor celor potrivnice şi a vrăjmaşilor celor fără de trup. Că precum Cuvîntul lui Dumnezeu este tăietor, Că viu, zice este Cuvîntul lui Dumnezeu şi lucrător şi mai tăios decît toată sabia cea cu două tăişuri, Aşa şi Dumnezeu şi Tatăl se purcede şi care este asemenea după fiinţă cu Cuvîntul lui Dumnezeu şi Fiul. Iar Coif pe Tatăl numindu-l, precum s-a zis, Pricinuitor pe el şi Născător şi Purcegător al celor din el Ipostasuri luminat l-a arătat. Iar după ce cu toată arma aceasta ne vom întări şi îngrădi, ne sfătuieşte şi ne îndeamnă ca peste acestea să luăm pavăza Credinţei cei ei în Treime şi se făgăduieşte că le vom stinge săgeţile vicleanului cele aprinse. Şi nu negreşit peste tot în Scriptură se cuvine să-l înţelegem Duh pe Grai, precum nici cum că cuvîntul însemnează totdeauna pe Cuvîntul cel ipostatic, ci uneori şi poruncă trebuie să înţelegem şi pe cuvînt şi pe grai, şi după înţelegerea Scripturii să deosebim şi însemnările. Precum cînd zice Scriptura: Binecuvîntaţi pe Domnul toţi Îngerii lui, cei puternici la virtute, care faceţi Cuvîntul lui. Şi Lăudaţi pe Domnul balaurii de pe pămînt şi toate adîncurile, focul, grindina, zăpada, gheaţa, duhul cel de vifor, cele ce faceţi Cuvîntul lui, şi cîte ca acestea. Se cuvine să înţelegem cum că însemnează pe cuvîntul cel poruncitor, nu pe cel Ipostatic. Iar cînd zice: Cu Cuvîntul Domnului cerurile s-au întărit, şi A trimis Cuvîntul lui şi i-a vindecat pe ei. Întru început era Cuvîntul era la

Dumnezeu, şi cîte ca acestea pe cel ipostatnic. La fel şi cînd zice: Graiuri de viaţă ai. Sau Graiurile mele ascultă-le Doamne. Sau precum fecioara către Înger: Iată roaba Domnului, fie mie după Graiul său. Sau precum păstorii: Să vedem Graiul acesta ce s-a făcut. Şi cîte ca acestea sunt în Scriptură, nu pentru Duhul se cuvine să le înţelegem că se zic. Precum nici cînd zice acestaşi Apostol pentru Antihrist luminat: Pe care Domnul Iisus îl va pierde cu Graiul gurii lui. Că să nu-mi sari asupră cu obrăznicie tot vînătorul de cuvinte, cum ar fi zis Domnul cum că şi din gura Lui se purcede Duhul. Ci scopul celor scrise cearcă-l şi vei cunoaşte luminat înţelegerea cea dreaptă. Că aici nu cu Duhul, ci cu cuvîntul şi cu porunca lui Hristos zice prea arătat că se va omorî antihrist. Dar demult vă văd pe voi îngreuindu-vă pentru lungirea cuvîntului. Dar eu foarte mult voiam ca precum am luat fără de iscodire, precum am mărturisit fără meşteşugire, aşa să dau şi ascultătorilor nefăcînd căutări totdeauna pentru aceleaşi. Ci dintr-o mărturisire să-i am încredinţaţi pe cei ce au auzit învăţătura, şi să nu lepede Tradiţia a atît de mulţi Părinţi sfinţi şi să facă scorniri în sfîntul Simbol cu adăugirile lor. Dar de vreme ce voi prin o mică aflare amăgitoare şi mincinos silogism vă împingeţi pe sinevă în prăpastie fără de întoarcere, şi nu numai, ci şi pe noi la aceasta ne îndemnaţi nevoie ne este ca să punem înainte ca întru-un divan grăirea împotrivă grăirea şi pururea să se cerce pururea ză zicem cele ce am luat. Iar pe voi vă rugăm ca nu în tot chipul să căutaţi să auziţi de la noi ce vă place vouă, ci ce este bine plăcut lui Dumnezeu, şi se uneşte cu Scripturile şi nu se împotriveşte Părinţilor.

STAREA A DOUA

Deci cele ce le zicem pentru Fiul şi pentru Sfîntul Duh, cum că din Tatăl au început şi Estimea, dar în alt chip şi în alt chip, căci nu sunt fără de început. Şi fără de început după vreme, care lucru este îi preaslăvit. Şi cum că de la Tatăl se trimit, nu Tatăl de la dînşii.

Şi cum că şi împreună unul cu altul urmează şi de la Tată nu se despart, acestea avem a le zice acum. Şi să vă facă pe voi să vă ruşinaţi şi să vă plecaţi Tradiţia. Domnul aşa a învăţat. Proorocii mai înainte au vestit. Apostolii au propovăduit. Părinţii au păzit. Mucenicii au adeverit. Îndestulaţi-vă a zice, precum v-aţi învăţat. Şi nu iarăşi pentru aceleaşi puneţi întrebările înainte, ca într-o înconjurare de cercuri de voie închizîndu-vă ochii către lumină. Iar de nu voiţi, iarăşi întrebaţi şi iarăşi vom răspunde. Cum dar nu se purcede Duhul din Fiul, dacă de aceeaşi fiinţă este Fiul cu Tatăl, şi nici nenăscut nu este nici născut? Aceasta socotiţi: Că şi dintr-un izvor pururea curgător două pîrîiaşe ieşind deşi au ele întocmai şanţurile lor ale curgerii şi unul gustul băuturii şi pe la unele locuri se unesc, iar pe unele locuri se despărţesc, după trebuinţă, socotesc a locului, dar pe izvor îl au cauză a Estimii lor. Iar nu altul al altuia este cauza. Şi precum şi rădăcina unui pom şi ramura şi rodul de o fire fiind ele, trei se cunosc cu ipostasurile şi cu numirile, iar cauza amîndurora este rădăcina. Şi ştiu că sunt slabe şi n-au nici o asemănare cu totul pildele Dumnezeirii celei negrăita şi în trei Ipostasuri, şi nu numai acestea, ci şi cîte altele am zis. Dar fiindcă nu putem cîtuşi decît să mîngîiem umbros grosimea minţii noastre, pentru aceasta din lucrurile noastre zicem cele mai presus de noi. În ce fel şi iarăşi vom zice: Focul luminează şi arde, dar

una este firea arderii şi a luminii şi a focului măcar deşi are trei numiri. Deci socotind pilda că este mai potrivită decît celelalte. Că foc este Dumnezeul nostru care mistuieşte răutatea. Iar lumină vei înţelege pe cela ce zice: Eu sunt Lumina lumii. Şi ardere pe Fierbinţeala Mîngîitorului.

Deci care vei zice că este cauza celorlalte? Negreşit focul, din care este şi lumina şi fierbinţeala. Deci aşa şi pe rădăcină şi pe izvor le vei zice fără de îndoială cauze ale celor ce au estimea din ele. Că este Tatăl, care desăvîrşit pe a fi şi fără de nici o lipsă, rădăcină şi izvor al Fiului şi al Sfîntului Duh. Este şi Fiul întru deplină Dumnezeirea, cuvînt Viu, şi Naştere a Tatălui fără de nici o lipsă. Deplin este şi Sfîntul Duh, nu parte a altuia, ci desăvîrşit întreg şi din sine privindu-se. Şi este unit Fiul cu Tatăl fără de nici o depărtare, este unit cu Fiul Duhul, că ce să-i despartă nu este, nici ce să taie unirea cea din veci. Că nici un veac în mijloc nu cade. Nici nu primeşte sufletul nostru, subţire gîndire de despărţire, ca şi cum cel Născut n-ar fi de-a pururea împreună cu Tatăl, sau Sfîntul Duh n-ar fi împreună cu Fiul.

Sau nu ştii şi tu, spune-mi vreun izvor cîndva neajuns cu adîncimea făcîndu-se rîu şi mare. Şi firea este una, dar ipostasurile se numesc trei, Izvor, Rîu, Mare. Care se şi unesc cu fiinţa şi se deosebesc cu numirile cele ipostaticeşti. Izvor înţelege-mi pe Tatăl, ca pe cel ce este Pricinuitor al celor dintr-însul, iar Rîu pe Fiul lui Dumnezeu, Mare pe Sfîntul Duh. Care şi împreună sunt şi deosebit iarăşi se cunosc. Că nici nu este izvor rîul, deşi cu nedespărţire se află, nici nu se zice iarăşi marea rîu, nici izvor nu se numeşte rîul sau marea, măcar deşi nedespărţite sunt amîndouă. Şi nu este cu necuviinţă cu acestea a-l asemăna pe Dumnezeu. Că toate acestea din Scriptură le-am luat. Că Izvor al vieţii pe Dumnezeu l-a numit. Şi iarăşi Rîu al lui Dumnezeu plin de ape pe Fiul. Şi cum că sunt minunate înţelegerile mării învaţă, adică adîncurile şi tainele adîncului lui Dumnezeu, şi ale Dumnezeieştii Scripturi a Sfîntului Duh. Iar tu socoteşte-mi o iubitule, care este pricina, arătat cu adevărat că izvorul este cauza amîndorura. Că măcar deşi prin rîu se arată marea, dar de acolo din izvor are şi ea estimea de unde are şi rîul. Că nici Duhul nu se purcede din Fiul deşi prin el se dă, ci din Tatăl este estimea amîndorura zic adică din Cauza cea întii şi necauzată şi a toate cauzatoare.

Ascultă încă şi alte pilde, Unul era cu fiinţa Rugul cel ce i s-a arătat lui Moisi în Muntele Sinai, şi întru acea una fiinţă se cunoştea pom şi cuvînt şi foc. Rădăcină iarăşi înţelege-mi aici pe Tatăl, iar Cuvînt pe Fiul lui Dumnezeu şi Cuvîntul, iar foc pe Sfîntul Duh. Dar însă din Rug şi focul şi cuvîntul ieşea. Şi ştiu cu adevărat că neînţeleasă cu totul şi neînchipuită este firea cea în trei Ipostasuri cea Dumnezeiască şi Fericită, nici de minte nu se înţelege, nici graiurilor sau pildelor supunîndu-se, că Dumnezeu ce se înţelege şi se pricepe nu este Dumnezeu. Că Dumnezeieştile Scripturi adeveresc. Cum că neînţeles este Dumnezeu. Că dacă pe fiinţa Îngerilor, sau iarăşi a sufletului nostru, nimeni din oamenii cei cu trup n-au putut cîndva s-o cunoască sau s-o tîlcuiască, cu cît mai vîrtos a lui Dumnezeu celui din fire necunoscut şi neînţeles? Ci împotrivirea şi iubirea de ceartă a voastră cea multă a silit cuvîntul a întrebuinţa acest fel de graiuri şi pilde. Dar însă nepotrivite sunt toate cu totul Pildele Sfintei Treimi oricîte am şi zis. Ci precum s-a zis, din lucrurile noastre le zicem pe cele mai presus de noi şi prin cele simţite ca printr-o oglindă arătăm pe cele ce cu mintea s-au înţeles, sfinţilor noştri, Părinţi şi Dumnezeieştii Scripturi şi întru acestea precum în toate urmînd.

Deci ce ziceți la acestea? Vă plecăm pe voi cu cuvintele acestea și v-am biruit ca să-i întoarcem la noi pe frați, sau ne este nouă trebuință și de mai tari cuvinte spre a vă pleca? Așa cu adevărat zice. Că întrebarea noastră n-a luat cuviincioasa dezlegare. Că dacă numai din Tată Duhul se purcede, precum ziceți, pentru ce nu zicem și doi fii, sau două Duhuri, pe cei ce au estimea dintru același Tată? Ci pe unul îl zicem Fiu, iar pe altul îl numim Duh? Și unul zicem cum că se naște, iar altul cum că se purcede? Pentru însăși aceasta o înțelepților, care ați zis, că de ar fi zis Dumnezeiasca Scriptură, sau naștere întru-un fel la amîndouă fețele sau purcedere, fără de frică am fi zis aceasta, dar acum la Fiul am luat naștere, și pe aceasta din inimă și din pîntece precum puțin mai sus am zis. Iar la Duhul, purcedere, și pe aceasta precum s-a zis din gură. Și ceea ce am luat dintru început, aceasta fără de iscodire o și credem și o și socotim. Oare nu este, zice din ființa Tatălui și Duhul? Foarte cu adevărat și fără de îndoială din ființa Tatălui este. Aceasta dar și Fiul. V-am zis vouă că acest cuvînt, așadar, și aceasta dar, vă va face pe voi vinovați blestemului sfinților Părinți celor 318. Deci lăsîndu-l pe acest cuvînt, așa dar, luați iarăși Sfîntul Simbol cel așezat de dînșii și-l puneți fără de nici o scornire, nici adăugînd nici scăzînd. Că hotarele Părinților a le muta nu este fără de primejdie. Dar însă și pe această împotrivire a voastră o voi dezlega. Unul Născut s-a zis Fiul în toată Dumnezeiasca Scriptură. Și aceasta bine știu că și voi împreună o mărturisiți.

Deci cum se va numi unul Născut, dacă și Duhul se va numi fiu? Sau cum întîi născut acestași se va zice de Scriptură, dacă și al doilea fiu se va numi Duhul. Ce grăiești? Zice, acela este mai vîrtos întîi născut, care are și pe alții iscusiți după dînsul, iar tu împotrivă ai zis acum. Cum am zis împotrivă? Dacă voiești în zadar de voie să alegeți răul, nu vă vor lipsi împotrivirile. Iar de voiți cu bună cunoștință să cercați Scripturile, nu este împotrivă ceea ce am zis, ci foarte unit și potrivit. Că nu are asemănarea negreșit către cei născuți pe urmă, ci întocmai este și aceeași unul născut cu întîi născut. Că întîi și unul este din Tatăl precum și din Fecioară, că și acolo întîi născut s-a zis în loc de unul născut. Și după acestași chip și Israil se numește întîi născut, fiindcă nici n-a primit Scriptura să-l numere pe Isav în rînd de al doilea fiu, măcar că era el întîi născut.

Iar de nu vom lua precum s-a arătat întîi născut în loc de unul născut ci după voi către Duhul ca și către al doilea fiu voi zice întîi născut pe cel unul născut, după nașterea cea fără de început, unde vom afla după Nașterea lui cea în vreme alt fiu al Fecioarei, ca și acolo iarăși întîi născut pe el către acela să-l zicem? Aceasta este cu totul cu neputință. Deci din ființa Tatălui cu adevărat și Fiul și Duhul sunt. Ci unul se purcede, iar altul se naște. Pentru aceasta și unul născut. Pentru aceasta și Duhul lui Dumnezeu. Că mulți și alții făcîndu-se după Darul Împătățirii fii ai lui Dumnezeu, numai acesta s-a născut din Ființa Tatălui. Precum iarăși și duhuri slujitoare multe fiind zidite, numai Sfîntul Duh din ființa Tatălui, a lui Dumnezeu negrăit s-a purces, nu s-a născut. Și Fiul zice, Duhul Adevărului, carele de la Tatăl se Purcede, nu se naște.

Deci pleacă-te și-l ascultă pe Mîntuitorul ca pe cel ce este Teolog mai presus decît tine. Și care este deosebirea, zice, a Nașterii și a Purcederii.

Iar cum că nimeni nu știe, strigă Proorocul: Iar neamul Lui cine-l va spune? Cum dar, zici, cum că dintru aceea una ființă unul se naște, iar altul se purcede? Cele scrise zic, zi și tu, și nu te vei primejdui. Iar de cauți să știi toate, ce vei lăsa celor ce se

mărturisesc că numai ele se cunosc unele pe altele şi se cunosc unele de către altele, sau şi nouă celor ce voim să ne luminăm mai pe urmă de acolo. Fă-te unul din cele zise mai întîi, sau în acel fel, şi atunci vei cunoaşte atîta pe cît se cunosc ele unele de către altele. Că dacă acum de toate ne vom înştiinţa, ce vom cunoaşte atunci mai mult, precum este făgăduinţa? Oare poţi cel înalt să spui chipul Purcederii şi al Naşterii, cel ce nu ştii cele dinaintea picioarelor şi nici pe sineşi nu te poţi măsura, iar pe cele mai presus de firea ta le iscodeşti, şi caşti la cele peste măsură? Nu nicidecum. Măcar milioane de le vei socoti pipăind nu vei afla. Că ceea ce Dumnezeiasca Scriptură spre folos de voie a tăinuit, nimeni n-o va putea cu de-amănuntul. Deci supărare nouă de grăire împotrivă să nu ne mai dai. Auzi Naştere, nu căuta cum, că este neînţeleasă. Auzi Duhul cel ce iese din Tatăl, nu iscodi cum, că este nepricepută ieşirea. Iar de iscodeşti Naşterea Fiului şi Purcederea Duhului şi cum numai din Tatăl acestea, şi eu îţi voi iscodi amestecarea sufletului şi a trupului. Spune cine eşti? şi de unde te-ai plăsmuit? Şi cum te-ai încheiat? Şi cum eşti Chipul lui Dumnezeu? Şi cu cel mai rău te-ai legat. Că mintea şi ţărîna este amestecarea cea preaslăvită a firii noastre. Ce este ceea ce te mişcă pe tine, şi ce este ceea ce se mişcă? Cum aceeaşi şi mişcă şi se mişcă? Cum simţirea întru acelaşi rămîne şi pe cea de afară o trage? Cum mintea întru tine rămîne şi naşte cuvînt în altă minte? Cum prin cuvînt dă altora înţelegerea? Sau cum fără de despărţire rămînînd ea în suflet, peste toate aleargă cu grăbnicia înconjurării? Care este înţelepciunea cea împrejurul tău, şi care este taina firii? De ştii priceperea răspunde.

Iar de nu ştii, ce zbori către cer fiind pe jos? Pentru ce zideşti turn neavînd cele spre zidire? Pentru ce măsori şi tu cu mîna apa; şi Cerul cu palma şi tot pămîntul cu pumnul, stihii mari şi numai de cel ce le-a făcut măsurate? Cunoaşte-te pe tine însuţi întîi, înţelege cele din mîini, ascultă pe un înţelept care te sfătuieşte şi-ţi zice: De voieşti să cunoşti pe Dumnezeu, apucă mai înainte şi te cunoaşte pe sineţi. Ce însemnînd cuvîntul, fără numai cu adevărat, căutînd la sineţi şi la toată firea omenească şi închegarea, şi mult ostenindu-te mai înainte cercînd pentru zidirea şi firea ta şi facerea ta, apoi neputînd să afli cuvinte ale închegării, închipuirii, arătării, legătura sufletului cu trupul, a minţii cu sufletul, a cuvîntului cu mintea, mişcarea, creşterea, cum dă viaţă şi se împărtăşeşte de patimă, cum mintea este şi scrisă împrejur şi nehotărîtă, întru noi rămînînd şi peste toate călătorind, cu iuţimea alergării, cum se primeşte prin cuvînt şi se dă şi prin aer străbate şi prin lucru intră, cum are împărtăşire cu simţire şi se strîngere, acestea şi celelalte, din care eşti încheiat, pe care pentru mulţime le-a trecut cuvîntul cercîndu-le ale afla, să încetezi de aici căutarea cea pentru Dumnezeu. Şi să înalţi glas împreună cu David către Dumnezeu: Minunată s-a făcut ştiinţa Ta întru mine, întărindus-a nu voi putea căuta către ea. Apoi şi împreună cu Pavel întunecîndu-te şi spăimîntîndu-te să strigi: O adîncul Bogăţiei şi al Înţelepciunii şi al Ştiinţei lui Dumnezeu. Că dacă sunt necuprinse judecăţile lui şi neurmate căile lui, cine este de-ajuns a iscodi pentru Fiinţa Lui cea neînţeleasă?

Deci fiind trebuinţă a crede şi a primi numai cele scrise, nu căuta să păţeşti mai înainte. S-a zis în Scriptura cea veche de oarecare din Prooroci ca dinspre faţa Tatălui: Duh de la Mine va ieşi. Şi, Toată suflarea Eu am făcut-o. A zis şi în cea Nouă Mîntuitorul: Duhul Adevărului carele de la Tatăl se purcede. Primeşte-le acestea fără de iscodire, şi cu bună credinţă. Că aceeaşi este Ieşire şi Purcedere. Nici cercînd

pentru Fiul, pentru ce nu s-a numit Duh, nici pentru Duhul, pentru ce nu Fiu. Nici nu te întări pentru ce nu se purcede din Fiul, pentru că nici nu este scris aşa cu aceste cuvinte. Că de ar fi fost scris, am fi zis şi acestea fără de temere: Nu este scris să nu îndrăznim. Că înfricoşat lucru este a muta hotarele Dumnezeieştilor cuvinte. Apoi şi alta. N-ar fi fost mare lucru Naşterea Fiului şi Purcederea Duhului, de s-ar fi înţeles de tine, cel ce nu-ştii nici naşterea ta, nici purcederea duhului tău, sau poate puţin ai înţeles pentru acestea. Iar poate de ai fi şi înţeles şi priceput care este cu neputinţă, nici atunci să nu te ispiteşti şi să filozofezi Naşterea sau Purcederea lui Dumnezeu. Că nu este fără de primejdie. Că deşi o cunoşti pe a ta dar negreşit şi pe a lui Dumnezeu. Iar dacă nu pe a ta, cum pe a lui Dumnezeu? Că pe cît este Dumnezeu mai neînţeles decît omul, pe atîta şi decît naşterea ta şi scoaterea duhului tău, mai neajunsă cu mintea este Naşterea Fiului cea de sus şi Purcederea Duhului.

Deci de te pleci ceva mie, tot cel ce vei fi care te împotriveşti şi grăieşti împotrivă, uneşte-te cu Dumnezeiasca Scriptură, şi cu Dogmele cele cu adevărat sănătoase ale sfinţilor Părinţi, cucernicindu-te de numărul cel mult al acelora. Oare toţi aceia pierzare lor şi-au agonisit? Oare noi nu voim mîntuirea noastră? Este scris cum că mai buni sunt doi decît unul şi în două sau trei mărturii va sta tot graiul. Că unul de nimic nu este vrednic, că este neprimit. Iar unde patru se unesc, cine se îndoieşte? Oare nu este credincioasă mărturia lor? Căci cum nu se vor crede cele patru Patriarhii, şi toate cele patru părţi ale lumii ce sunt sub ele, avînd pe dumnezeiasca Scriptură împreună mărturisind şi pe hotarele Sfinţilor Părinţi şi mai întîi de toate pe însuşi Dumnezeu care zice: Unde vor fi doi sau trei adunaţi în Numele Meu, acolo sunt în mijlocul lor. Cum numai Roma, la cei ce ştiu judeca sănătos se va socoti că zice vrednice de credinţă neavînd mărturie arătată din Scriptură, cum că şi din Fiul se Purcede Sfîntul Duh? Cu adevărat, zice, avem şi noi pe Apostolul zicînd: Dacă cineva nu are Duhul lui Hristos, acesta al lui Hristos. Iar de zice latinul aceasta, că precum Duhul al Tatălui zicîndu-se, din Tată se purcede, aşadar şi al lui Hristos zicîndu-se, din Hristos are după urmare şi estimea şi Purcederea. Ce vom zice pentru Iosif care zicea în Egipt către fraţii săi: Nu vă temeţi, că al lui Dumnezeu sunt eu? Oare vom zice că Iosif este de o fiinţă cu Dumnezeu Tatăl, şi vom socoti că a avut estimea din Dumnezeiasca fire? Ci încă şi pentru David care a zis: Al Domnului este pămîntul şi plinirea lui. Oare vom da că cele trecătoare şi stricăcioase sunt din firea cea Dumnezeiască şi fără de stricăciune, şi vom aduce făpturii ca şi grecii? Nicidecum. Dacă purtăm creierii în cap, iar nu în călcîie călcaţi. Că cel are estimea fiinţei din cineva, acesta se zice că este şi al aceluia. Iar cel ce simplu se zice că este al cuiva, nu este nevoie să se zică cum că şi acela este şi are naşterea. Şi ce aceasta? Oare ne îndoim? Zicînd că nu este Duhul al lui Hristos? Precum este al Tatălui, aşa fără de îndoială este şi al Fiului. Că o fiinţă este a cîtetrele feţelor precum şi o Dumnezeire. Dar nu înseamnă cuvîntul acesta, cum că din Fiul se Purcede, precum din Tatăl, citeşte-le pe cele mai înainte de el şi după el vei cunoaşte luminat ceea ce se zice. Că nu este graiul acesta arătător al întrebării pentru care este cearta. Ci numai arată că Duhul este al lui Hristos. Iar aceasta o zicem şi noi. Că şi Duhul este al lui Hristos, şi Hristos al Duhului. Şi Tatăl al amîndorura şi amîndoi ai Tatălui. De vreme ce şi una este firea precum s-a zis la cîtetrele feţele. Sau arătaţi-ne nouă Scriptura că zice curat cum că se purcede Duhul de la Fiul, precum grăieşte arătat cum că se purcede de la Tatăl, şi ne plecăm.

Ci acestea adică cît spre răspuns şi surparea punerii voastre înainte, a cărei putere o socotiţi nebiruită şi la care vă răzimaţi. Iar de nu voi părea mai iscoditor decît se cuvine, se poate şi în alt chip a-l înţelege graiul Apostolesc. Poate şi mai adevărat li se va părea celor ce ştiu a judeca cu iubire de adevăr: Că precum se zice Duhul Înţelepciunii, şi Duhul priceperii şi al sfatului şi al puterii şi al cunoştinţei şi al bunei credinţe şi al temerii, al Punerii de fii, şi al Adevărului: Aşa şi este şi se zice Duhul blîndeţii şi Duhul cel ce se scîrbeşte şi se mînie, împreună cu lucrurile lui cele multe şi deosebite, precum iubeşte Isaia schimbînd numirile. Deci Duhul cel ce de mult lucra în Prooroci, se scîrbea şi se mînia atunci asupra celor ce greşeau şi le făcea rău. Şi arătat este aceasta şi din altele multe, dar nu mai puţin şi din rănile cele ce mai înainte s-au adus de Moise peste egipteni şi peste cei împreună cu Datan şi cu Abiron şi cu Core. Iar mai pe urmă şi de Ilie Tesviteanul asupra celor doi ce avea sub ei cîte 50 şi a celor ce aveau sub ei 100, şi asupra celor 850 de preoţi ai ruşinii şi ai ai desişurilor. Că Duhul Sfînt cel ce lucra întru amîndoi scîrbindu-se şi mîniindu-se a făcut acea minunată pierzare prin amîndoi. Iar cela ce mai pe urmă fiinţeşte (cu fiinţa) era împreună cu Hristos, Duhul blîndeţii şi era şi se zicea. Că nu numai ocărîndu-se nu ocăra împotrivă celor ce se sculase asupră şi-l muncea putînd a le pune de faţă, nu voieşte să facă aceasta, cap şi pildă nouă dîndu-ne. Pentru aceea şi pe Iacob şi pe Ioan care ziceau: Doamne, voieşti să zicem să se pogoare foc din cer, i-a certat zicînd: Nu ştiţi ai cărui Duh sunteţi: Adică cel ce este este întru voi nu este Duh al mîniei, precum întru Prooroci, ci este Duh al blîndeţii şi al iubirii de oameni. Deci dacă nepricepuţi sunteţi şi nu ştiţi ai cărui Dumnezeu sunteţi, Învăţaţi-vă de la Mine, că sunt blînd şi smerit cu inima, şi veţi afla odihnă, sufietelor voastre. Deci aceasta şi Pavel ştiind, celor ce nu voiau să sufere cele rele, ci să răsplătească şi împotrivă să mîhnească, trimiţîndu-se zice: Dacă cineva nu are Duhul lui Hristos, acesta nu este al lui Hristos. Adică dacă cineva voieşte să fie mînios şi răplătitor, şi nu are blîndeţea lui Hristos, nu este ucenic al lui. Că dacă El Capul a tot trupul, adică al Bisericii, cu blîndeţe suferea toate toate cele de ocară necertîndu-se, nici strigînd, nici prin uliţe glas slobozind, nici împotrivindu-se celor ce-l duceau, cu mult mai vîrtos şi celelalte mădulări ale trupului trebuie să facă aceasta.

Deci dacă şi voi socotiţi că este bună această tîlcuire, plecîndu-vă fiţi de un cuget unindu-vă cu noi la Simbolul Credinţei. Iar dacă la mărturiile cele ce vi s-au dat vouă pentru Purcederea Duhului cea numai Tată, nu vă îndestulaţi, să aducem de voiţi şi altele. Căci zice prea înţeleptul Sofronie: Că Domnul ne-a făcut pe noi şi ne-a făcut pe noi prin suflarea cea dintr-însul. Apoi Ieremia Proocul cel mare şi din pîntece sfinţit: Israil a trecut cu vederea, zice, legea lui Dumnezeu, că a jertfit celor cioplite întru cele înalte. Pentru aceasta nu va locui în el cel ce se varsă din gura Mea. Şi nici mădular pe gură cu adevărat, precum am zis mai sus, nici suflare care se risipeşte cineva avînd bună socoteală va înţelege la Dumnezeu cel nematerialnic şi fără de trup. Ci Duh de o fiinţă cu Tatăl, şi care se cunoaşte întru al său Ipostas. Apoi Baruh, ca să vă aduc vouă şi al treilea martor: Pentru ce se laudă rău întru păcatele sale, căci nu este întru el Duhul cel din mine Domnul Savaot. Ce zice-ţi la acestea? Oare din Tatăl zice Scriptura că se purcede Duhul, sau şi din Fiul? Mai căutaţi altă mărturie mai luminată? Primiţi de vă este cu plăcere şi pe Părinţele lui Dumnezeu, care zice: Că cu Duhul Gurii celei Părinteşti s-a întărit toată puterea cetelor cereşti. Număraţi împreună

cu aceştia şi al cincilea, de voiţi, pe Mîntuitorul (dacă nu se socoteşte de voi martor de lepădat) care zice, cum că de la Tatăl se purcede Duhul Adevărului, nu cel Îngeresc, nu cel Ceresc, nu cel de vînt, ci Duhul Adevărului, care este părtaş Fiinţei celei Părinteşti şi celei Fieşti, adică al adevărului. Iar de nu voiţi să vă plecaţi nouă, stăpînindu-vă de iubirea de sine, măcar plecaţi-vă celui ce zice cum că va sta tot graiul în două şi trei mărturii, sau daţi-ne nouă pricina martorilor ca în divanurile cele lumeşti şi vom tăcea. Iar de voiţi să cunoaşteţi că de la Tatăl au pe a fi şi Duhul şi Fiul, şi numai El este Tată, şi Cauză întii, şi Rădăcină, şi Izvor al Ipostasurilor celor din El, ascultaţi iarăşi a Scripturii. Căci zice David: Cerurile spun slava lui Dumnezeu şi facerea Mîinilor lui o vesteşte tăria. Şi iarăşi: Lucrurile mîinilor Tale sunt cerurile. Şi care sunt ale lui Dumnezeu celui fără de trup Mîinile cele fără de trup, care au zidit Tăria şi Cerurile, însuşi Proorocul tîlcuieşte zicînd: Cu Cuvîntul Domnului s-au întărit şi cu Duhul Gurii lui toată puterea lor. Ci precum nu este cuvînt vorbitor la Dumnezeu, ci viu şi ipostatic şi lucrător a toate, aşa la Dumnezeu nu este Duh, care se varsă, nici aer care se risipeşte, ci Putere sfinţitoare, în Fiinţă în Estime, în Ipostas. Şi iarăşi acestaşi: Mîinile Tale m-au făcut şi m-au zidit. Şi are şi cuvîntul acesta aceeaşi înţelegere cu cel ce s-a zis Că Duhul cel Dumnezeiesc este zice Iov, Cel ce m-a făcut pe mine. Şi pe cealaltă mînă arătînd-o Solomon zice: Dumnezeule al Părinţilor şi Doamne al milei ai făcut toate cu cuvîntul tău şi cu înţelepciunea Ta l-ai făcut pe om. Şi care este înţelepciunea lui Dumnezeu şi Cuvîntul? Ascultă pe Apostolul; Hristos Puterea lui, Dumnezeu şi Înţelepciunea lui Dumnezeu, care este Mînă ziditoare după cuvîntul tropologiei. Aţi cunoscut acum luminat că din Tatăl pe Duhul peste tot îl zice Scriptura? De n-aţi cunoscut, iarăşi ascultaţi. Că Duhul Domnului a umplut lumea şi cel ce ţine toate are cunoştinţa Glasului. Şi Îngerul: Duhul Domnului se va pogorî peste tine, pentru aceea şi ceea ce s-a zămislit din Duhul Sfînt este. Vezi cum Gavriil zice pe Fiul mai vîrtos cum că s-a născut din Duhul după naşterea lui cea trupească? şi iarăşi către Iosif: Nu te teme a lua pe Maria femeia ta, că ceea ce s-a zămislit în ea de la Duhul Sfînt este. Şi iarăşi evanghelistul tîlcuind cele de la Proorocul: Ca să se plinească, zice, ceea ce este scris: Iată Pruncul Meu cel ales, cel iubit al meu, în care a binevoit sufletul meu, pune-voi Duhul Meu peste dînsul. Deci voi ziceţi cum că şi din Fiul se purcede Mîngîietorul şi din Tatăl, pentru că se arată el între nenăscut şi între cel născut, ca şi cum ni l-aţi arăta pe el oarecum nenăscut. Dar eu prin toate cele ce s-au zis de voi îl arăt împotrivă pe Fiul, din Duhul, şi cu Duhul şi prin Duhul. Că ascultă cel ce te împotriveşti pe el zicînd: Că cu Duhul lui Dumnezeu scoate dracii. Şi iarăşi, cum că de Duhul se ducea în pustie de la Iordan după Botez. Şi prin Duhul se mărturisea şi se arăta. Şi iarăşi, că a văzut Ioan pe Duhul, că se pogora de la Tatăl şi a rămas peste el. Şi iarăşi ascultă pe David şi pe Apostol, care zic că de la Tatăl sunt cu împreună vieţuire şi Duhul şi Fiul. Că unul zice: Trimite Lumina Ta şi adevărul Tău, Lumină zicînd pe Duhul şi Adevăr pe Fiul. Şi în altă parte: Arată-ne nouă Doamne mila Ta şi Mîntuirea Ta dă-ne-o nouă. Iar altul, şi acestea unii aţi fost, zice, ci v-aţi spălat, ci aţi sfinţit, ci v-aţi îndreptat întru Numele Domnului Iisus şi întru Duhul Dumnezeului nostru. Deci de este acest cuvînt puternic, mulţumită să fie lui Dumnezeu pentru privire şi înţelegere, Iar de nu, cerem de la voi pe cel mai puternic. Şi de este cuvînt al priceperii, răspundeţi, daţi-ne şi nouă cale de răspuns. Că cuvintele cu care lepădaţi voi Purcederea cea numai din Tatăl, acestea şi nouă ne vor fi de-ajuns ca şi

cum împotriva a doua purcedere a vostre a Duhului din Fiul, şi vom birui poate, şi la aceasta avîndu-vă părtinitori pe voi pîrşii, care lucru este mai cu vitejie decît toată biruinţa. Iar dacă de mărturiile cele neprihănite cucernicindu-vă, după dreptate vă biruiţi de mulţimea celor zise, şi nu aveţi ce să ziceţi împotriva acestora, dar eu mă voi ispiti şi după aceasta să dau oarecare ajutor cuvîntului pentru voi. Şi deci celelalte le voi trece, multe avînd dar una dintru ale voastre spunînd care le este şi tuturor cunoscută, voi înceta.

STAREA A TREIA

Adam ce a fost? Plăsmuire a lui Dumnezeu. Dar Eva ce? Tăietură a plăsmuirii. Dar Set ce? Naşterea amîndurora. Deci oare aceeaşi vi se pare vouă că este plăsmuirea şi tăietura şi naşterea? Cu adevărat nu. Dar de o fiinţă sunt acestea? Sau altceva? Cum nu sunt de o fiinţă? Deci s-au mărturisit, că şi cele ce cu deosebit chip s-au ipostăsuit, se pot a fi de aceeaşi fiinţă. Ce este dar cu necredinţă, dacă şi la facerea cea una a Dumnezeirii, zicînd că trei sunt ipostasirile, propovăduim deosebită estime la fiecare. La Tatăl dînd a fi nenăscut, al cărui închipuire este Set. Iar la Sfîntul Duh a fi purces, al căruia luminat chip este Eva.

Că trebuie de la chipul cel închipuitor (Apo tis iconos) a înţelege chipul cel dintîi (To arhetipon) al căruia este chipul cel închipuitor şi iarăşi de la chipul cel dintîi a înţelege chipul cel închipuitoriar acestea le zic nu aducînd la Dumnezeire plăsmuirea, sau naşterea sau tăiera, sau ceva din cîte sunt ale trupului. Să nu-mi răsară iarăşi cineva din cei ce se ceartă în cuvinte, ci la acestea privind ca la o închipuire, pe cele ce cu mintea se înţeleg. Că nici nu este cu putinţă vreo asemănare şi închipuire să ajungă curat la tot adevărul. Dar fiindcă nu putem în alt chip să primim vreo mică înţelegere pentru firea cea neînţeleasă, fără numai din lucrurile noastre, adunînd altă nălucire din alt lucru spre o asemănare a adevărului. Nu este cu necuviinţă de la omul ce s-a zidit după Chipul şi după Asemănarea lui Dumnezeu ca printr-o oglindă să privim frumuseţea cea dintîi şi în trei lumini. Că cei ce voiesc să cunoască fără de amăgire pe Frumuseţea cea de Dumnezeu zidită a obrazului, nu în alt chip pot să-şi privească chipul lor şi caracterul obrazului, fără numai prin oarecare prea curată oglindă, la care apropiindu-şi chipul feţei lor, întru dînsa şi printr-însa văd luminat înlăuntru un caracter asemenea, după chipul lor şi după asemănare. Deci şi noi ca într-o oglindă către Dumnezeiasca Rază a Soarelui celui Înţelegător privind, de acolo să cunoaştem curat însemnarea şi asemănarea şi închipuirea de ce este după chip şi după asemănare firea noastră. Apoi cunoscînd bine după ce ne zicem chip al lui Dumnezeu, iarăşi de la chip să-l cunoaştem pe chipul cel dintîi, al căruia suntem chip. Că de voieşti, zice, să cunoşti pe Dumnezeu, apucînd mai întîi cunoaşte-te pe tine însuţi. Iar acest cuvînt al înţeleptului acestuia, fiind dilemă are îndoită înţelegerea, şi cum că este cu neputinţă cu totu a înţelege estimea Dumnezeieştii Fiinţe, celui ce nu poate să priceapă cu de-adînsul nici fiinţa sa ce ar fi. Şi cum că este cu neputinţă la tot cel ce voieşte, din facerea sa să cunoască pe Dumnezeu. Care şi decît cea dintîi înţelegere mai adevărată mi se pare, precum de aici înainte vom zice, nici pe cea dintîi socoteală afară de adevăr punînd-o, Căci cu adevărat este precum mi se pare

facerea omului, înfricoşată şi cu anevoie de tîlcuit, şi multe şi ascunse Taine ale lui Dumnezeu închipuieşte. Şi mai întîi de toate aceea se cade a cerca: Pentru care motiv nu mai vîrtos pe îngerii cei înțelegători şi nematerialnici şi Cereşti şi aproape de Dumnezeu, i-a numit Dumnezeu după chip şi după asemănare? Pentru că ei sunt şi Începători şi Stăpînitori peste tot pămîntul şi peste însuşi omul mult mai presus decît omul, şi înțelegători, şi cuvînțători şi fără de moarte. La fel şi fără de stricăciune şi nematerialnici şi fără de trup.şi nevăzută şi nevăzuți şi curați şi toate altele cîte laude pentru Adam vei zice cu covîrşire sunt la Cetele înțelegătoare şi cereşti ale celor fără de trupuri.

Deci ceva mai adînc decît cele ce s-au zis ne arată nouă cea după chip a omului. Că nu un chip şi o asemănare are omul, ci şi al doilea, şi al treilea şi al patrulea şi al cincilea închipuind ca într-o oglindă şi o însemnare umbroasă închipuitoare, nu firească, ci şi însemnînd luminat în omenirea Cuvîntului lui Dumnezeu celui unuia din această Sfîntă Treime. Şi cu adevărat după chip este gol sufletul, al goalei Dumnezeiri. Iar după asemănarea Întrupării Cuvîntului, este alcătuirea noastră din suflet şi din trup. Care la Îngeri nu este cu putință a o afla. Fiindcă celelalte care sunt la noi, fără de îndoială sunt comune şi la Îngeri. Că de nu după aceasta este deosebit, ci după acelea care sunt de obşte s-ar fi zis omul după chip, apoi şi îngerul şi ar fi fost şi s-ar fi zis fără de nici o oprire chip al lui Dumnezeu. Dar Scriptura numai pe om zice că s-a făcut după Chipul lui Dumnezeu. Că la Facere zice: Să facem om după chipul Nostru. Iar către Noe: Că după Chipul lui Dumnezeu l-am făcut pe el. Iar fericitul Pavel; Bărbatul nu este dator, zice, să-şi acopere capul, Chipul şi Slava lui Dumnezeu fiind. Iar dacă numai omul întru cele făcute este chip, arătat că numai lui aceasta fiindu-i zisă, trebuie să fie vreo deosebită pricină a numirii. Dar numai pentru că este înțelegător, nici pentru că este cuvîntător. Că acest fel zicem că sunt şi puterile cele nevăzute. Încă nici pentru că este începător, că şi aceasta vedem că se află la puterile cele nevăzute. Precum fericitul Pavel uneori zice că întru dînsul s-au zidit toate cele din Ceruri şi cele de pe pămînt, cele văzute şi cele nevăzute, ori Scaunele ori Domniile, ori Începătoriile ori Stăpîniile. Iar alteori: Ca să fie cunoscută acum Începătoriilor şi Stăpîniilor întru cele cereşti. Pentru aceea şi pe Puterile cele potrivnice aşa le numeşte, ca pe cele ce au căzut din cetele acelea. Că nu ne este nouă lupta împotriva trupului şi a sîngelui, ci împotriva începătoriilor şi stăpîniilor întunericului. Aşa şi îngerii se numesc. Şi Mihail, zice, Începătorul vostru şi începătorul Persiei. (Arhon imon che arhon Persidos) s-au zis şi pentru luminătorul cel mare spre începătoria zilei (Che arhas tis imeras) şi Luna şi stelele spre stăpînirea nopții. Cum era cu putință să se zică omul cu chip după vreuna din acestea, din care se împărtăşesc multe din cele făcute şi numai el se zice că s-a făcut după Chipul lui Dumnezeu? De unde ne este arătat nouă, că trebuie să fie vreun motiv, pentru care numai acesta aşa s-a numit, din care niciuna alta din cele făcute nu se împărtăşeşte, fiindcă nici de numirea aceasta nu se împărtăşeşte. Şi este ceea ce am zis mai sus. Iar mai vîrtos iarăşi la începutul cuvîntului să alergăm, de acolo ca de la un izvor întîi căutînd, pentru care motiv nu după asemănarea celorlalți cuvîntători, adică a Îngerilor, sau iarăşi după potriva jivinelor celor însuflețite a făcut Dumnezeu asemenea întru un chip pe Ipostasurile cele strămoşeşti şi căpetenii ale noastre al lui Adam zic şi al Evei şi al Fiul celui ce a ieşit dintr-înşii, ci pe Adam, fără de cauză şi făr de naştere l-a Ipostăsuit, iar pe cel al doilea după el om pe Fiul născut, iar pe Eva nici cu chip de

naştere nici iarăşi fără de cauză, ci cu luare, adică fiinţa lui Adam celui fără de cauză ieşită a negrăit-o? Arătat este că aceste trei capete ale strămoşilor, Ipostasurile a toată omenirea cea de-o fiinţă s-au făcut cu închipuire, precum şi Metodie socoteşte, după oarecare chip al Sfintei celei de o fiinţă Treimi. Adam adică cel fără de celui fără de cauză şi a toate cauzator. Iar Fiul lui cel născut chip arătînd al Fiului şi al Cuvîntului lui Dumnezeu celui născut. Iar Eva cea purceasă însemnînd pe Ipostasul cel purces al Sfîntului Duh. Pentru aceea nici n-a suflat Dumnezeu în ea Duh de viaţă, pentru că era ea închipuire a Vieţii şi Suflării Sfîntului Duh, şi pentru că vrea ea prin Sfîntul Duh să primească pe Dumnezeu, pe cel ce cu adevărat este Viaţa şi suflarea tuturor. Pentru aceea este a vedea şi a te minuna, că Adam cel nenăscut, alt nenăscut şi necauzat între oameni asemenea n-a avut, precum nici Eva cea purceasă, ca cei ce erau chipuri adevărate al Tatălui celui nenăscut şi al Sfîntului Duh celui Purces. Iar Fiul cel născut, pe toţi oamenii fii fiind fraţi asemenea i-a avut. Ca pe cei ce sunt după chip şi după asemănara închipuitoare a lui Hristos Fiului celui Născut, care s-a făcut om întîi născut fără de sămînţă între mulţi fraţi.

Iar de nu sunt acestea aşa, nu după aceasta este cea după chip, pentru care motiv nu patru, sau două, sau mai multe s-au făcut Ipostasurile strămoşilor şi să aibă ele schimbate pe însuşirile cele ipostaticeşti ale lor, zic adică pe nenaştere şi pe Naştere şi pe purcedere, ci numai trei. Deci ai chip şi după asemănare închipuitoare, pe Treimea Feţelor întru unimea firii. Urmează dar să înţelegi şi pe unimea firii în trei ipostasuri. Dar cum o vei cunoaşte aceasta bine? Din facerea ta cea firească, din alcătuirea ta, din cele dinlăuntrul ale tale. Că această învăţătură şi sfătuire a înţeleptului mai înainte îndemna. De voieşti, zicînd, să cunoşti pe Dumnezeu, întîi cunoaşte-te pe sineţi, intra, zice pogorîndu-te întru sineţi. Caută ca într-o oglindă în sufletul tău. Socoteşte facerea lui şi te vei vedea pe sineţi că eşti după chip şi după asemănarea lui Dumnezeu. Căci fără de nume şi necunoscută şi înţelegătoare şi fără de moarte este fiinţa sufletului după chip şi după asemănare închipuitoare a celui fără de nume şi necunoscut şi fără de moarte Dumnezeu. Că nici pe a lui Dumnezeu nici pe-a sufletului celui cuvîntător fiinţă n-a cunoscut-o cineva din oamenii cei ce s-au născut din veac. Făcător de viaţă şi întemeietor al firii trupului celui din patru stihii este sufletul, după Chipul lui Dumnezeu celui purtător de grijă a toată zidirea cea din patru părţi. Şi cea de sus. Pentru aceea nici locul lui Dumnezeu, unde locuieşte ştim, dar numai credem că în toată lumea este şi mai presus de toată lumea. Nici iarăşi locului sufletului în trup, ci numai cunoaştem că în tot trupul este şi este şi lucrează. Mai are sufletul şi alt oarece după chip, zic adică a fi el deosebit cu fiinţa de toată firea cea zidită. Iar decît toate mai minunată, care are cea întru noi noi după chip aceea este, că nici cuvintele Estimii lui Dumnezeu minte omenească nu poate să le cunoască, nici iarăşi ale fiinţei sufletului nostru, cum întru estime şi vine. Ci să venim acum la cea mai adevărată care are după chip şi după asemănare. Ca să arătăm după făgăduinţă Unimea Dumnezeirii cea în Treime. Şi care este aceasta? Arătat că iarăşi sufletul nostru, şi cuvîntul cel înţelegător al lui şi mintea. Pe care apostolul a numit-o Duh, cînd porunceşte să fim sfinţi cu sufletul şi cu trupul şi cu duhul. Că nenăscut iarăşi este sufletul şi necauzat, spre închipuirea lui Dumnezeu şi Tatăl celui nenăscut şi necauzat. Iar cuvîntul lui cel înţelegător nu este nenăscut, ci dintr-însul se naşte negrăit şi nevăzut şi netîlcuit şi fără de patimă spre închipuirea Fiului celui născut. Iar mintea nici fără de cauză nu este, nici nenăscută ci purceasă, pretutindenea alergînd

şi toate privind şi nevăzut pipăind după chipul şi asemănarea Sfîntului Duh celui purces, pentru care s-a zis, cum că Duhul toate le cearcă şi adîncurile lui Dumnezeu. Nu este purces, cum că sufletul, pînă este întrup, că de ar fi fost purces, apoi în fiecare ceas am fi murit. Nu este nenăscut cuvîntul nostru, că am fi fost necuvîntători oarecare şi dobitoace. Iar cea mai minunată decît aceste minunate este aceea că şi suflet singuratic avem, asemenea şi mintea singuratică şi nealcătuită, iar cuvîntul acestaşi avînd naşterea şi unul nedespărţit păzindu-se. Că se naşte cuvîntul în inimă oarecare naştere şi netrupească şi rămîne înlăuntru necunoscut. Şi se naşte a doua naştere trupească prin buze şi atunci tuturor se cunoaşte, iar de sufletul cel ce l-a născut pe el nu se desparte. Ca prin cele două naşteri ale cuvîntului nostru luminat să cunoaştem după oarecare chip şi asemănare pe cele două Naşteri ale lui Dumnezeu Cuvîntul. Că s-a născut nevăzut şi netîlcuit, şi neînţeles mai înainte de veci din Tatăl, şi a rămas necunoscut ca întru un suflet, la Tatăl. Pînă cînd dintr-o gură din Sfîntul Fecioară, care fără de stricăciune şi fără de sămînţă l-a născut după trup, s-a arătat nouă cu trup prin a doua naştere.

Era cu putinţă să zicem şi altele pentru cea după chip şi să arătăm luminat după cîte chipuri noi pe Dumnezeu, îngerii cu nimic la acestea neavînd împărtăşire cu noi. Adică cum că zideşte împreună cu Dumnezeu oarecum omul, şi după punere (tetos). Adică după a se pune şi a se socoti nefiind din fire se împărtăşeşte de numire, şi altele mai multe decît acestea. Ci de-ajuns sunt şi acestea la cei ce nu sunt foarte fără de socoteală. Că nu s-a pornit cuvîntul ca să zică laudă omului, ci numai să dea dovedire, cum că deosebit chip noi afară de puterile cele nevăzute şi înţelegătoare închipuim pe Dumnezeu. Ca de la chipul acesta pe chipul cel întîi al căruia este acesta chip să-l înţelegem bine. Apoi cu de-adînsul cunoscînd la chipul acesta, care este cauzatorul să dezlegăm prigonirea cea lungă la chipul cel dintîi. Socotiţi dar fraţilor cu de-adînsul puterea celor zise şi răspundeţi-ne cu iubire de adevăr. Că s-a arătat că Adam pe Tatăl, iar Set pe Fiul, iar Eva pe sfîntul Duh închipuieşte. Şi iarăşi sufletul, pe Tatăl, iar cuvîntul pe Fiul, iar pe Duhul mintea. Deci ce ziceţi la aceasta? Oare numai din Adam din Set şi din Eva, precum Fiul şi Duhul din Tatăl, sau mai vîrtos din cei doi Eva, din Adam zic şi din Set, precum socotiţi? Şi oare din suflet şi mintea şi cuvîntul, sau din cuvînt, mai vîrtos mintea se purcede, precum staţi împotrivă? Deci de puteţi cu vreun cuvînt să arătaţi pe Eva din Set şi pe mine că se face din cuvînt ne plecăm a zice precum voi pe purcedere Sfîntului Duh, de la chipul acesta alergînd la chipul cel dintîi. Iar dacă numai din Adam cel nenăscut şi necauzat pe cauză, precum s-a arătat a estimii celei cu purcedere a avut-o Eva, precum şi Set al celui cu naşterea. Şi din sufletul cel nenăscut este şi mintea şi cuvîntul. Cu adevărat şi Fiul şi Duhul numai din Tatăl sunt precum am zis, cel necauzat şi nenăscut. Şi deci cunoscînd adevărul, plecaţi-vă nouă nemai îndoindu-vă nimic. Aceaste este încheirea zicerilor şi punerilor înainta celor lungi al dezlegărilor. Aşa noi şi a înţelege şi a zice de la Sfîntul Duh ne insuflăm. Deci dacă după vrednicie s-au lăudat acestea, al Treimii este Darul şi al celei uneia în trei Ipostasuri Dumnezeiri. Iar dacă decît pofta mai jos o are pe biruinţă cuvîntul de vreme ce tot cuvîntul şi tot adevărul este cu anevoie de înţeles şi de privit şi ca şi cu un organ mic zidim lucruri mari, cu fiinţa cea omenească pe cunoştinţa lucrurilor celor ce sunt vîrînd-o şi la cele ce cu mintea se înţeleg apropiindu-ne cu simţirile. Iar cuvîntul cel pentru Dumnezeu pe cît este mai desăvîrşit, cu atîta este mai cu anevoie de ajuns şi mai multe le are împotrivirile şi dezlegările mai grele.

Aveam scop să vorbesc şi pentru azimi, precum cum m-am făgăduit la început, şi să arăt curat din Scriptură cum că cugetă cele ale Iudeilor negreşit cei ce se împărtăşesc de acestea. Încă şi pentru prea Sfînta şi cu totul fără de prihană şi pururea Fecioară Maria, cum că Născătoare de Dumnezeu cu adevărat şi este şi se zice. Vezi pentru aceastaşi citeşte la Sf. Damaschin Cartea 3, cap. 12. şi cei ce nu aşa o socotesc pe ea şi o numesc împreună cu Nestorie se vor pune negreşit în focul cel nestins, ca cei ce sunt împreună părtaşi şi de un cuget cu acela. Dar fiindcă văd că s-a întins cuvîntul şi s-a prea lungit apoi şi întrebările acestea au trebuinţă de cuvînt deosebit mai pe urmă de va da Dumnezeu, vă voi păzi vouă cuvîntul cel pentru acestea. Iar acum numai una pomenindu-se vouă, de aceea voi tăcea. Iar mai vîrtos nu eu voi face pomenirea, ci Căpeteniile Apostolilor, cei ce au sădit întru voi credinţa şi pe calea adevărului v-au îndreptat. Acum adică Pavel: Alergaţi bine, cine va oprit pe voi să nu vă plecaţi Adevărului? Iar acum Petru, grăind cuvîntul proorocesc acela: şi eu te-am sădit viţă roditoare, toată adevărată, cum te-ai întors întru amărăciune? Viaţa adevărată sădirea bună, rodul din voinţa cea slobodă rău. Pentru aceea ceea ce s-a sădit este nevinovată, iar viţa se va arde. Pentru că spre bine s-a zidit şi spre rău a rodit. Că nu voim să nu ştiţi voi fraţilor, cum că tot eresul în două chipuri şi s-a făcut şi se face. Sau pentru iubirea de sineţi şi iubire de slavă întru cunoştiinţă, care lucru este şi neiertat pentru împotrivirea cea cu prigonire. Sau pentru Dumnezeiasca rîvnă cu adevărat, dar întru neştiinţa înţelegerii celei adevărate. Care lucru poate este şi vrednic de iertare şi spre schimbare nu fără de nădejde. Şi martori ai eresului celui ce se face întru cunoştinţă sunt şi alţii mulţi, dar şi Arie cel ieşit din minte şi Origen, că nu este de nevoie pe toţi a-i număra. Iar ai celui ce se face pentru Dumnezeiasca rîvnă cu adevărat, dar întru neştiinţa înţelegerii celei adevărate, este Constantie lîngă ceilalţi, fiul Marelui Constantin. Socotesc încă şi pe Teofil cel ce s-a turbat împotrivă Dumnezeieştilor Icoane. Şi Pavel mai întîi de aceşti Apostol. Şi aceia pe care el i-a mărturisit zicînd: Că vă mărturisesc vouă că rîvnă aveţi, dar nu întru cunoştinţă.

Deci aceasta şi noi fraţilor, a apostolului mărturisim vouă, celor ce pentru oarecare încheieturi lesne de dezlegat vă dezbinaţi de noi cei ce de demult suntem la o socoteală şi la un cuget, pentru oarecare, precum, credem, Rîvnă Dumnezeiască, iar nu din vreun rău nărav şi socoteală voitoare de rău. Ci mutaţi-o rogu-vă rîvna voastră cea Dumnezeiască spre priceperea adevărului. Şi veniţi de vă uniţi iarăşi bine cu tot trupul Bisericii celei Soborniceşti şi Apostoleşti de la care rău v-aţi dezbinat. Şi nu-l faceţi pe Capul nostru cel de Obşte, care este Hristos lipsit de simţire, mai mult de aici ciuntind pe una şi mîhnindu-l pe El pentru aceasta. Căci ştiu că nu sunteţi neştiutori, cum că închipuire a celor cinci simţiri au cele cu cinci Patriarhii. Ierusalimul a vederii, pentru că întru el s-a văzut întîi Hristos şi de acolo toţi cei ce văd sunt, care au luat a fi cea dintîi din simţiri. Iar Antiohia, a mirosului. Că de acolo întîi buna mireasmă a, numirii noastre de la Hristos, ca un miros de mir de mult preţ, revărsîndu-se la marginile lumii pe toţi Apostoliceşte ne-au învăţat a zice: A lui Hristos bună mireasmă suntem. Şi o adeverează aceasta că prea adevărată este, şi cel întîi după Petru vîrful apostolilor a fost începător, turmei lui, care se numea Evod (ce se tîlcuieşte bine mirositor). Iar Roma precum socotesc Ţine locul gustului. Că întru dînsa Petru pe Piatra Credinţei Lin prin Lin înfigînd-o întîi, apoi şi viţa prin via cea adevărată prin

Clement (care iarăşi se tîlcuieşte româneşte viţă) a sădit-o. De la care strămoşii noştri storcînd strugurii Credinţei cei copţi, gustau vinul veseliei şi îşi veseleau inimile. Iar voi cu gustul neîndestulîndu-vă, ci pînă la saşiu de el umplîndu-vă, cea mai multă parte a credinţei aţi borît-o. Rămîne dar Alexandriea să poarte închipuirea auzului. Că intru dînsa întîi s-a auzit prin magi Născîndu-se Hristos. Şi întîi întru dînsa venind Hristos toţi idolii dacilor au căzut şi s-au zdrobit, iar Numele lui Hristos în tot Egiptul s-a auzit. Iar Roma cea nouă Constantinopolul pe pipăire ca pe ceea ce este cea mai de pe urmă din simţiri şi sobornicească, luminat o închipuieşte.

Fiindcă şi a toată lumea, nu numai Patriarhie ci şi împărăţie şi este şi se numeşte. Trebuie încă şi aceasta a socoti, că nu este netrebnică şi nefolositoare, măcar deşi este mai ieşită afară oarecum din cauza ce ne zace înainte. Pentru ce numai acestea cinci s-au ales mai mult din toate Bisericile să fie mai mari şi să stăpînească toată lumea şi să fie capete celorlalte? Cu adevărat după sfatul cel mare şi mai înainte ştiinţă lui Dumnezeu, celui ce ştie toate mai înainte de a se face, sau iconomisit aceştea. Că era după a lui mai înainte cunoştinţă şi proorocie, să fie cele dintîi pe urmă şi cele de pe urmă întîi. Şi arătat este aceasta din ceea ce voi zice. Vîrfuri acestea ale celorlalte şi se zic şi sunt. Dar nu înalt fel le vom afla acelea numindu-se fără numai de vom pune pe cea de pe urmă întîi, pe care Andrei cel întîi chemat a hirotonisit-o întru început spre începătorie a turmei prin Stahie. Şi cum se va face aceasta? Ia-mi numai slovele cele întîi ale numelor acelora, şi scrie-le pe rînd precum mai sus am arătat. Adică a Ierusalimului I. A Antiohiei, a Romei R. şi a Alexandriei A. apoi mai pe urmă a cetăţii aceştia celei mari a noastre Constantinopolul C. Apoi după ce vei scrie numirile cetăţilor aşa, precum noi le-am numărat potrivit şi le-am aşezat aici canoniceşte aici, întorcîndu-te citeşte-le dindărăt şi vei afla minunat pe slovele cele de pe marginea numelor că zice CARAI: Adică vîrfuri şi capete ale celorlalte. Dar ca să cunoască şi mai luminat cei ca mine trîndavi poate la minte, şi nu prea ascuţit, le voi aşeza la rînd acestea, punînd slove cu litere roşii începăturile numelor. Căci zicem aşa: I-erusalim, A-ntiohia, R-oma, A-lexandriei, C-onstantinopol. Deci lăsînd toate cuvintele cele din mijloc, numai pe cele de la începutul numelor care sunt scrise cu roşu drept le citiţi întîi. Apoi văzînd că acestea nimic nu zic, citiţi-le precum am zis întorcîndu-vă dindărăt de la C şi negreşit veţi cunoaşte curat că zic Carai. De vreme ce acestea aşa se află precum am arătat, cine mai îndrăzneşte a se îndoi că cetatea noastră ceea ce este împărăteasa cetăţilor, n-a luat cinste cele dintîi. Vedeţi cum că dinspre toate părţile a treia se află Roma voastră cea veche, sau drept de vom citi cuvîntele cele de pe margine ale cetăţilor sau şi de la urmă. Şi cum că mai dinainte s-a hotărît de Dumnezeu să se facă cea de pe urmă întîi după hotărîrea lui. Deci nu mai căutaţi voi mai mult cinstele cele dintîi şi tăieţi pe una din cele cinci simţiri de la Trupul lui Hristos. Ci veniţi să ne unim unii cu alţii duhovniceşte şi după Porunca cea Stăpînească să ne împăcăm, să lăsăm războiul cel îndelungat împotriva ortodoxiei, aruncînd aceste ascuţite arme ale împotrivirii celei prigonitoare. Şi făcînd săbiile iubirii de sine fiare de plug ale adevărului şi suliţele mîndriei şi ale trufiei seceri ale rîvnei celei întru cunoştinţă. Că cumplită este nemulţumirea, a nu primi învăţăturile Domnului care lămurit desparte deosebirea feţelor. Că de Mă voi duce, zice, voi ruga pe Tatăl şi alt Mîngîietorul vă va da vouă. Deci Fiul este cel ce roagă, iar Tatăl cel ce este rugat.

Cuvîntul cel dintîi l-am făcut către tine o latine prietene, pentru cea dintîi şi neiertată hulă, ce o ai scornit-o împotriva Sfîntului Duh care cu adevărat îl desparte pe el de Dumnezeire, ca pe cel ce n-are început numai pe Tatăl, cel ce numai el este izvor al începătoriei Dumnezeiri, sau al Dumnezeieştii Stăpînirii. Ci şi pe Fiul, pe care ştiinţa şi înţelepciunea cea adevărată a Teologilor, Dumnezeu ştie adică a-l numi şi Începătoriei a Dumnezeirii, sau Dumnezeiască stăpînire. Precum şi pe însuşi Duhul, dar nu şi izvor al începătorii Dumnezeirii, ca să nu greşească să hotărească şi la dînsul pe însuşirea cea Părintească. Şi socotesc că acum te-ai încredinţat şi n-ai trebuinţă de mai multe cuvinte, pricepere avînd, şi cu una, după cuvîntul cel comun îndestulîndu-te şi înţelept fiind şi pricină luînd şi mai înţelept făcîndu-te. Iar acum am venit, ca să-şi vorbesc pentru cea de-a doua şi asemenea cu cea dintîi care se aduce împotriva Fiului. Căci cu adevărat după ce cel dintru început de obşte vrăjmaş, şi al dreptei credinţe potrivnic, şi al zîzaniilor celor eretice asemănător, cu amăgirea dragostei celei către Fiul ascunzînd undiţa hulei împotriva Duhului, aşa te-a prins vînindu-te cu întinderea aceea şi în mrejele sale închizîndu-te te lipseşte de aici şi de dragostea cea părută către Fiul, făcîndu-te a aduce ocară cinstitului Trup prin lucrarea de cele sfinte cea de nou scornită, zic adică cea prin azimi. Şi acest chip al vicleşugului este vechi şi obişnuit la dînsul. Că şi pe Adam acela pe omul cel dintîi, cu nădejdea îndumnezeirii amăgindu-l, aşa şi de Poruncă călcător şi de la Dumnezeu căzut şi din Rai izgonit l-a făcut, împreună şi de nădejde scăpat şi de bunătăţile cele din mîini golit. Ci nouă cuvîntul ne porunceşte să nu fim neştiutori de înţelegerile lui. Încă şi Legea dragostei celei Dumnezeieşti ne învaţă să ne îndemnăm unii pe alţi şi să ne aducem aminte unii altora de vicleşugurile vicleanului cele asupra noastră şi să ne sîrguim ca ajutorîndu-ne unii pe alţii să-l gonim deşert şi nelucrător pe vrăjmaşul. Deci vino pentru însuşi Adevărul pe care îl cinstim, să lăsăm toată gonire cea de aflare de cuvinte adică de supunere prin cuvinte. Ca să nu fie ca noi creştinii fiind, şi vestitori, şi vestitori ai Adevărului fiind puşi, să ne jucăm cu cele Dumnezeieşti şi să glumim şi spre amăgirea noastră mai vîrtos decît a altora să minţim adevărul. Şi pe însuşi Dumnezeul nostru cel adevărat, pe Cuvîntul cel ce mai înainte de veci din Tatăl s-a născut, iar în zilele cele mai de apoi şi cu noi cu trupul a petrecut-o, pe Înţelepciunea, Pe Calea, pe Viaţa, pe Lumina cea adevărată, pe Începătoria Dumnezeirii Hristos punîndu-l povăţuitor cuvîntului acestuia, Privitor împreună şi Ocîrmuitor aşa să păşim înainte la cercetarea pricinii.

Deci această tainică şi fără de sînge lucrare de cele sfinte la care pîinea şi paharul sfinţindu-se, credem că se prefac în Trupul şi Sîngele Domnului, de la cine zici că s-a predat întîi? Oare nu de la însuşi Dumnezeu şi Mîntuitorul nostru Iisus Hristos, precum ne învaţă Sfintele Evanghelii? De la dînsul cu adevărat. Dar oare care este şi cuvîntul Tradiţiei? Aceasta, zice, s-o faceţi întru pomenirea Mea. Şi Dumnezeiescul Pavel: Că de cîte ori veţi mînca Pîinea aceasta şi veţi bea Paharul acesta, Moartea Domnului vestiţi. Cum şi în ce chip? De la însuşi Mîntuitorul ne-am învăţat. Că luînd, zice, Pîinea şi mulţumind a frînt şi a dat-o ucenicilor, şi a zis: luaţi mîncaţi acesta este Trupul Meu care se frînge şi se dă pentru voi. La fel şi Paharul după ce au cinat, zicînd: Acest Pahar este legea cea nouă întru Sîngele Meu. Aceaşi

este a zice Matei: Acesta este Sîngele Meu al legii celei Nouă, care pentru voi se varsă. Iar scopul care este? Şi sfîrşitul Tradiţei care este altul? Fără numai Împărtăşire cu Hristos şi viaţă veşnică întru Hristos acelor ce se împărtăşesc. Că de va mînca, zice, cineva din Pîinea aceasta, va fi viu în veci. Precum şi Pîinea care Eu o voi da Trupul Meu este, pe care eu îl voi da pentru viaţa lumii. Şi de nu veţi mînca Trupul Fiului Omului, şi de nu veţi bea Sîngele lùi, nu veţi avea viaţă întru voi. Cel ce mănîncă Trupul Meu, şi bea Sîngele Meu, întru Mine petrece şi Eu întru el. Precum m-a trimis pe Mine Tatăl cel Viu, şi Eu viez pentru Tatăl. Şi cel ce mă mănîncă pe Mine şi acela va fi viu pentru Mine.

O ce înspăimîntătoare şi înfricoşătoare Taină? Cel ce a predat-o este Dumnezeu, care pentru iubirea de oameni şi om s-a făcut şi ca o Oaie spre junghiere şi moarte a venit, ca pe omul cel vinovat morţii pentru păcat de moarte să-l izbăvească. Cauza tradiţiei este pomenirea acestei mari faceri de bine. Trupul şi Sîngele lui Hristos sunt cele ce cu Taină se săvîrşesc şi sfîrşitul Tainei celei ce se săvîrşeşte este Împărtăşirea cu Hristos şi viaţa cea veşnică, aceeaşi este a zice îndumnezeirea celor ce se împărtăşesc. Şi cine este atîta de îndrăzneţ şi cu totul obraznic cît să scornească înnoire în Tradiţie şi să schimbe Taina, şi aşa să-l lepede pe cel ce a predat-o şi cu taină a învătat-o? Lepădîndu-se cineva de legea lui Moisi, zice apostolul, fără de milă, prin două sau trei mărturii moare. Socotiţi cu cît mai mult de mai amară muncă se va învrednici cel ce a călcat pe Fiul lui Dumnezeu şi a socotit a fi spurcat Sîngele Legii, cu care s-a sfinţit şi a defăimat Darul Duhului. Dar cine este cel ce calcă pe Fiul lui Dumnezeu şi cu celelalte ce s-au zis se prihăneşte? Fără numai arătat că cel ce se împărtăşeşte cu el cu nevrednicie. Precum iarăşi zice acestaşi Apostol unde şi pe munca celui ce calcă, care aici numai prin asemănare s-a arătat, mai luminat o hotărăşte, zicînd: Cine va mînca Pîinea aceasta, sau va bea Paharul Domnului cu nevrednicie, vinovat va fi Trupului şi Sîngelui Domnului. Şi cine este cel ce cu nevrednicie se împărtăşeşte? Cel ce nu se ispiteşte pe sine mai întîi cu adevărat şi nu se judecă de este vrednic de această împărtăşire. Pentru aceea zice: Să se ispitească omul pe sine şi aşa din Pîine să mînînce şi din Pahar să bea. Iar dacă cel ce singur deosebi în vreuna din patimile omeneşti alunecînd şi apropiindu-se fără a se judeca, ca cel ce cu nevrednicie se împărtăşeşte, se că el calcă pe Fiul lui Dumnezeu, şi de atîta osîndă se învredniceşte, cél ce greşeşte la însăşi Sfinţita Lucrare şi fără de mijlocire defaimă pe Însuşi Trupul Domnului, cu mutarea şi prefacerea spre cel mai de jos, că mă sfiesc a zice spre cel mai rău şi dintru aceasta şi Tradiţia o leapădă şi pe cel ce a predat-o îl calcă, de care şi de cîtă mult mai rea şi mai mare osîndă şi muncă va fi vrednic. Oare nu sunt pline de cutremur cele ce s-au zidit? Oare nu sunt pline de cutremur cele ce s-au zis? Oare rămîne vreo covîrşire la îndrăzneala scornirii? Deci eu aşa către acestea mă aflu. Şi acestaşi hotărăsc şi împotriva celor ce vorbesc pentru unele cu aceste mari lucruri nu cu iubire de adevăr, ci cu prigonire sau cu ispitire sau cu fălire.

Deci după ce v-am arătat vouă urmează ca şi cu adevărul fiind împreună şezător, să cercăm şi să judecăm între cei ce întrebuinţează pîinea cea cu aluat şi cea fără de aluat. Cine este cel ce calcă, şi cine este cel ce ţine Predania Domnului? Şi arătat este fără de îndoială că cel ce ia acest fel de pîine la Sfinţita Lucrare, în ce fel a fost pîinea ceea ce s-a făcut de Domnul la Predanie, acesta este cel ce urmează Tradiţiei. Iar cel ce ia altfel de pîine este cel ce calcă. Deci spune tu întîi, cel ce te

făleşti că eşti întîi şi întru celelalte. Oare pîine adevărată adică cu aluat a frînt Domnul, cînd a săvîrşit Tradiţia, sau fără de aluat şi pentru aceasta nu adevărată? Cu adevărat azimă fără de aluat vei zice. De unde este aceasta arătat? Dintru a se ţinea la Romani acest fel de obicei, care a luat început de la Petru adică şi de la Pavel, Stîlpii Bisericii şi cei întîi stăpînitori ai Romei, care cu adevărat în acest fel au făcut Tradiţia în ce fel au luat de la Domnul. Dar şi Petru şi Pavel nu numai în Roma au propovăduit, ci s-a început propovăduirea lor la Ierusalim şi s-a sfîrşit la Roma. Şi cum nicăieri în altă parte nu s-au aflat ei să fi făcut în acest fel Tradiţia. Că aşa după al tău cuvînt şi pe acolo acestaşi fel de obicei s-ar fi ţinut. Dar acesta nicăieri nu-l aflăm că se ţine, fără numai la unii din armeni, care o fire şi o voie şi o lucrare dogmaticesc la Hristos. Şi după urmare cu dogma şi la Sfinţita Lucrare a lor scornesc izvodire, luînd ei de la dînşii azima, ca ceea ce ar fi mai singuratică şi mai aproape la Hristos, cel ce după dînşii ar fi singur cu firea şi cu voia şi cu lucrarea. La care ce împărtăşire este cu Romanii? Fără numai care nu este cu cuviinţă a o zice de vă împărtăşiţi şi cu eresul. Şi fiindcă mult mai mulţi sunt aceia, la care nu se ţine acest fel de obicei, care şi cuvîntul dogmei drept îl îndepărtează şi celelalte ale apostolilor şi ale Domnului Tradiţiei nesminţite le păzesc, cu dreptate este ca obiceiul celor mai mulţi precum şi hotărîrea să se ţie, mai vîrtos cînd şi obiceiul celor mai puţini dă bănuială de rea socoteală eretică. Şi nu numai de aceasta ce s-a zis, ci şi de stricarea minţii adică de nebunia lui Apolinarie, care bîrfea că Domnul a luat din Maica lui Dumnezeu trup fără de minte şi fără de suflet, zicînd că era de-ajuns Dumnezeirea în locul minţii şi a sufletului. Ca şi cei ce iau la sfînta Lucrare azima în locul Trupului Domnului, pe ascuns la acestaşi eres se alunecă. Că fără de suflet şi oarecum moartă este azima, fiind lipsită de puterea aceea cea vieţuitoare, pe care o dă aluatul amestecîndu-se cu frămîntătura, după care se ridică şi se umflă şi creşte. Ci şi fără de sare este, care ne-am învăţat că ţine la pîine cuvînt de partea cea stăpînitoare, care este mintea, după cuvîntul cel zis de Domnul către ucenici: Voi sunteţi sarea pămîntului. Una ca aceasta zicînd: voi sunteţi mintea, puterea cea socotitoare şi stăpînitoare a oamenilor, că pe aceştia i-a numit pămînt de la stihia cea cuprinzătoare. Pentru aceea a şi ados: Iar dacă sarea se va înebuni(strica) (Că aşa este în Evanghelie cuvîntul grecesc, care româneşte s-a tîlcuit, se va împuţi) cu ce se va săra? Nebunie împotrivă numind pe nesărare. Ca să zic după celălalt evanghelist. Iar de va fi sarea nesărată. Ci cum că cu aceste eresuri se împărtăşeşte cel ce ia întrebuinţarea azimilor, din oarecare asemănare se propune. Iar cum că şi la credinţa iudaicească se abate şi la umbra legii şi vechimea slovei împotrivă aleargă şi din aceasta şi de la adevărul cel din dar şi de la slujba nouă cea întru Duhul se izgoneşte, nu este mai mult bănuit, ci din însuşi lucrul precum este şi vorba şi orbului îi este arătat. Că oare nu este porunca Legii? În luna cea dintîi în patrusprezece zile ale lunii acesteia, zice, Sărbătoare Pasca Domnului. Şi în ziua a 15 zile a lunii sărbătoare, şapte zile azime veţi mînca.

Deci dacă este poruncă a Legii Vechi şi Moisească cine se va îndoi că cei ce întrebuinţează azimile nu se împărtăşesc cu evreii cei ce se ţin de cele ale lui Moise, ale legii, şi printr-un aluat ca acesta vechi ca cel ce este aluat din lege, spre toată legea se dospeşte, după cuvîntul ce s-a zis de Dumnezeiescul Pavel: Puţin aluat toată frămîntătura o dospeşte. Şi de mirare lucru oarecum se pare, şi care nimic de ghicitură nu se deosebeşte a se lua azima ca un aluat. Că măcar deşi deosebit nume

pe acesta îl are numindu-se azimă, dar fiindcă este parte a punerii de lege celei vechi, pe care peste tot Marele Apostolul o numeşte aluat pentru vechime, nu este lucru străin ci şi foarte potrivit a se numi aceasta cu numele cel de obşte cu care se numeşte punerea de lege aluat. Pentru aceea cele ce s-au zis de apostolul către Galateni pentru tăierea împrejur, bine este ca schimbîndu-se la pricina ceea pentru Azimi să se zică către azimiti: Că de veţi mînca azimi, Hristos nimic vouă nu vă va folosi, şi mărturisesc tot omului ce întrebuinţează azimile, că dator este să facă toată legea. Zadarnici aţi făcut de către Hristos, cei ce vreţi să vă îndreptaţi prin lege, din dar aţi căzut. Că dacă este lepădată tăierea împrejur, pentru că este a legii, lepădată şi azima pentru că este a legii şi încă mai mult decît tăierea împrejur este azima legii. De vreme ce aceea este şi mai înainte de lege şi uneori şi potrivnică legii, precum cînd va dezlega Sîmbăta, făcîndu-se mai tare decît legea şi niciodată nu se împotriveşte legii. Pentru aceea mai mult decît aceea este lepădată. Şi aşa după urmare şi celor ce o întrebuinţează pe aceasta mai mult decît acelora ce se taie împrejur li se potriveşte certarea.

Şi galatenii, zice, pe tăierea împrejur ca pe o legiuită primind-o, şi din aceasta a se îndrepta socotind, cu cuviinţă pătimesc certare, fiindcă pe dreptatea cea din credinţă după dar, o aduc la lege prin tăierea împrejur. Iar noi prin azimi credem că ne sfinţim, nu ca prin cele ce sunt date de lege, ci prin cele ce se prefac prin sfînta lucrare în Trupul lui Hristos, care Trup fiindcă din început a luat estime din sîngiuiri fecioreşti fără de sămînţă şi fără de întinăciune (Că nu din împreunare bărbătească şi din sămînţă, ci de la Duhul Sfînt, care prin venirea sa a săvîrşit pe Pîntecele cel Fecioresc Lăcaş al Naşterii celei fără de stricăciune) şi el este Curat cu totului întreg, şi de păcat nicidecum primitor. A căruia păcat închipuire s-a luat de către Apostol aluatul, pentru aceasta mai potrivit prin pîinea cea fără de aluat se închipuieşte decît prin cea cu aluat. Drept aceea şi Dumnezeiescul Apostol zice: Pentru aceea să prăzmuim nu în aluatul cel vechi, nici în aluatul răutăţii şi al vicleşugului, ci întru azimile curăţiei şi ale adevărului. Oare nu Pavel le zice acestea, Gura lui Hristos, învăţătorul lumii? Oare nu este cauza, întrebuinţării azimilor binecuvîntată?

Cum că sunt ale lui Pavel o omule cunosc cuvintele. Dar temîndu-mă să nu pătimesc asemenea cu cei ce s-au numit de marele Petru neînvăţaţi şi neîntăriţi, care pe cele cu anevoie a se înţelege, ce sunt întru cele scrise de Pavel, le răzvrătesc ca şi pe celelalte Scripturi spre a lor pierzare, nu stau numai întru cuvinte, nici nu le silesc să le aduc la alt scop afară de cel ce este pus de Pavel, răzvrătindu-le pe ele cu grăiri înduplecătoare, care să dea nălucire de a fi cuviinţă şi ispitindu-mă se întăresc deosebit sfat care nu este de la cel ce ne-a chemat. Ci cercînd cele scrise după Porunca Domnului şi urmînd înţelegerea ce este în ele, aflu pe Dumnezeiescul Apostol, cum că nu voieşte să înveţe intru acestea pentru aluat şi pentru azime, nici nu aşează tradiţie a sfintei lucrări, ci cum că face cuvîntul pentru curvie şi pentru depărtarea de ea şi cum că pe aluat îl ia după asemănare în loc acesteia şi a toată răutatea, de care mai înainte de îndreptarea cea Hristos se împărtăşeau corintenii, către care este cuvîntul, iar pe azimă în locul petrecerii celei noi după Hristos, Că pentru cel ce-a curvit între aceea pomenind el şi acesta a se despărţi şi ca să zic după însuşi acela, a se scoate din mijlocul lor, judecînd cu dreptate, ce voiţi, zice, cu toiag să viu la voi, sau cu dragoste, şi cu duhul blîndeţii. Cu adevărat se aude între voi curvie, şi curvie ca, aceasta, care nici între păgîni nu se numeşte, ca să aibă cineva

pe femeia tatălui său. Şi după mustrarea şi certarea şi despărţirea celui ce a greşit, adoge: Nu ştiti că puţin aluat dospeşte toată frămîntătura, adică cum că amestecarea celui ce a greşit cu poporul, pe tot poporul la păcatul acela îl aşează. Curăţiţi dar, zice, aluatul cel vechi, adică despărţiţi împreună cu cel ce a greşit pe păcat, pe care ca un aluat egiptenesc, ca o deprindere veche şi acră şi stricată din frămîntătura voastră cea nouă întru Hristos mai înainte.

Faţa a scos-o afară, spălîndu-vă prin botez. A cărui închipuire o ţinea trecerea prin Marea Roşie cea după fugirea în Egipt a evreilor. Ca să fiţi frămîntătură nouă, precum sunteţi azimi, adică fără de aluat. N-a zis ca să fiţi frămîntătură nouă precum este azima, ca să pară că închipuieşte cu aceasta tradiţia sfintei lucrări, ci ca voi cei din Corint adică credincioşii, să fiţi neîmpărtăşiţi de păcatul cel vechi. Şi ceea ce mai jos iarăşi adaoge: Să-l scoateţi afară pe cel rău din mijlocul vostru, ca să fiţi frămîntătură nouă, precum sunteţi azimi, adică fără de aluat, precum v-aţi schimbat şi v-aţi înnoit şi în loc de vechi v-aţi făcut noi, îngropîndu-vă împreună cu Hristos şi înviind împreună prin cea de-a doua Dumnezeiască Naştere şi pe cel vechi şi strămoşesc păcat lepădîndu-l. Că Paştile nostru Hristos pentru noi s-a jertfit, care păcatele noastre le-a luat asupră şi le-au adus pe Cruce şi pentru noi s-a jertfit, El fiind Mielul lui Dumnezeu cel ce ridică păcatul lumii.

Cu acestea care aşa se înţeleg, asemenea îmi înţelege şi pe cele pe urmă, iar mai vîrtos chiar cele apostoleşti povăţuieşte-te către a lor adevărată şi negreşită înţelegere. Pentru aceea zice să prăznuim nu în aluatul cel vechi, şi nu s-a oprit aici, ci a adaos: Nici în aluatul răutăţii şi al vicleşugului. Şi iarăşi: Ci întru azimi zicînd, nu s-a îndestulat, ca să nu se pară că legiuieşte întrebuinţarea azimilor, ci a adaos foarte bine luminînd, în loc de care se ia acest nume al azimilor, ale curăţiei şi ale adevărului. Şi i-a fost dar apostolului cuvîntul simplu pentru aluat şi pentru azimi, ci ceea ce din însăşi graiurile lui nouă ni s-a arătat acum, purtînd grijă să scoată păcatul din mijlocul credincioşilor celor din Corint, ca nu după chipul aluatului din amestecarea sa să dea din el la toată frămîntătura celor ce se amestecă. Întru aceeaşi dată şi legea veche care însăşi aceasta prin ridicarea aluatului egiptenesc o legiueşte, o aduce în mijloc, asemănînd precum pe Miel şi pe Pască şi pe celelalte ale aceluia, aşa şi pe aluat şi pe azimi. Şi în ce fel este acest înalt cu mintea şi mare şi străbătător la vederile cele Dumnezeieşti şi cu înălţimea privirii pînă la al treilea cer ridicat, nu simplu trecînd toată cauză care cade în mijloc şi are trebuinţă de socoteală, ci în tot chipul cercînd-o şi cu amănuntul socotind-o, şi cît de la dînsa spre zidirea Bisericii culegînd, iar ce ar fi în plus şi zadarnic lepădînd. Aceasta se vede că face şi aici. Că de vreme ce a căzut în mijloc această pricină şi socoteală a aluatului şi a azimilor pentru motivul ce s-a zis şi el la bună vreme şi negreşit a întrebuinţat-o, dar a cunoscut cu Duhul, că oarecare neînvăţaţi şi neîntăriţi acest cuvînt şi la a lor rea socoteală îl vor lua, înţelegîndu-l pentru lepădarea aluatului şi întrebuinţarea azimilor. Vezi cum foarte cu iscusinţă şi pe cît a fost cu putinţă în scurt şi luminat prin aceleaşi graiuri, prin care vrea să se pară că întrebuinţarea o aduce, iar aluatul îl prihăneşte, prin acestea leapădă azimile, ca, pe cele ce sunt luate cu cuvînt de umbră şi după ce a venit Adevărul de aici au rămas netrebnice. Că scopul cel dintîi şi cu de-adînsul al cuvîntului lui a fost, scoaterea păcatului din mijlocul plinirii credincioşilor la aceasta potrivit din lege aducînd capul cel pentru azimi şi pentru aluat, întru aceeaşi dată şi scopul cel de faţă săvîrşeşte şi

legea cea veche toată împreună cu păcatul o scoate afară. Că aceea ce zice: Să prăznuim nu în aluatul cel vechi, este a celui ce leapădă legea cea veche, cu care împreună se leapădă negreşit şi azimile. Iar aceasta, nici întru aluatul răutăţii şi al vicleşugului, este al scopului celui ce era de faţă, a nu avea adică nici o rămăşită a, răutăţii. Iar către amîndouă potrivit s-a adaos aceasta: Întru azimile curăţiei şi ale adevărului, fiindcă sunt împotrivă la curăţie răutatea şi vicleşugul, iar la adevăr umbra legii. Că umbră avea legea zice acestaşi apostol a celor ce vor fi. Iar după ce a venit Legea, umbra a încetat şi a rămas fără de folos.

Deci dar de cei ce caută cu amănuntul Scripturile cele Apostoleşti nu se înţeleg cele zise pentru întrebuinţarea azimilor şi lepădarea aluatului, ci cum că împotrivă mai vîrtos voiesc a se scoate afară pîinea cea fără de aluat şi a se aduce înlăuntru Pîinea noastră cea cu aluat, ca ceea ce este adevăr. De vreme ce cum că este Trup al lui Hristos şi se zice şi se crede. Iar Hristos este Adevărul. Şi ca ceea ce este frămîntătură nouă şi curată de aluatul cel vechi, neavînd nici o împărtăşire nici de răutatea egiptănească, nici de vechimea legii, care amîndouă aluat de propovăduitorul cel vechi s-au numit. După ce acestea de noi aşa s-au descurcat, să socotim de aici, de n-o leapădă şi cuviinţa pe cuvîntul azimilor a întrebuinţării lor. Că întîi unde este cu cuviinţă aceasta, a lua pe ce este cu totul neînsufleţit în locul celui ce este însufleţit, şi mai vîrtos de suflet curăţitor, pe cea moartă în locul Pîinii vieţii, pe ce este fără de minte în locul Înţelepciunii sau a celui Întelept, pe cea fără de dulceaţă şi slabă în loc de a gusta din vîrful doririlor şi Domnul cel bun şi Pîinea ceea ce întăreşte inima omului, pe ceea ce nu este desăvîrşit în locul celei desăvîrşite. Pe ceea ce pute a punerea de Legea cea veche şi putredă în locul lui Adam celui Nou, Jertfei celei Noi al cărei nume este Mir vărsat, care a umplut de buna mireasmă toată zidirea, pe ceea ce s-a dus şi a trecut împreună cu umbra în locul Adevărului celui ce s-a arătat şi a strălucit în locul Luminii celei adevărate, care luminează, pe tot omul. Apoi Sfînt şi prea Sfînt şi feciorelnic şi din Fecioară şi prea Sfînta Maică, fără de stricăciune din cea fără de stricăciune după stricăciunea păcatului este Cinstitului şi Dumnezeiescului Trup. Cine se împotriveşte? Dar şi cine se îndoieşte, că şi Pîinea sfinţindu-se, nu acest fel, iar mai vîrtos nu însuşi acela se săvîrşeşte? De vreme ce însuşi Domnul pentru sinegi a zis: Pîinea pe care Eu o voi da, Trupul Meu este, pe care Eu îl voi da pentru viaţa lumii.

Iar dacă mai înainte de săvîrşire nu este acest fel pîinea, dar nici azima nu este întru acest fel mai înainte de săvîrşirea voastră, ci şi fără de nici o asemănare cu totul şi necuviincioasă, precum din cele zise este arătat. Încă şi celor ce o aduc şi pentru cei ce o aduc prea potrivită este Pîinea cea amestecată cu aluatul cel ce după tine închipuieşte păcatul. Că măcar deşi este ea întru acest fel, dar o primeşte pe aceasta Hristos şi o ia la sineşi şi sfinţind-o o face ceea ce este el, de vreme ce şi pe firea mea a luat-o asupră-şi, pe cea păcătoasă şi blestemată şi păcat şi blestem a se numi şi a se face nu s-a lepădat, ci încă fiind noi păcătoşi, Hristos pentru noi a murit. Şi aşa sfinţindu-se ei pe sineşi, şi săvîrşindu-se cel mai presus de săvîrşire, pe sfinţirea mea cea după săvîrşire a lucrat-o. Ci şi de aluatul fariseilor vei lua îndrăzneală, ca şi cum ai avea şi pe Mîntuitorul împreună hotărîtor la cele puse înaintea împotriva aluatului, ca nu şi tu să te prihăneşti cu lipsirea minţii. Dar nu pentru aluatul cel din pîine i-a fost cuvîntul Mîntuitorului, ci ceea ce zice Dumnezeiescul Matei, pentru învăţătura fariseilor, pe

care Domnul mai înainte zicînd-o fățărnicie, a poruncit să fugim de dînsa ca de ceea ce este străină de Învățătura lui. Iar cum că a învățăturii fariseilor este și întrebuințarea azimilor, o arată luminat și Istoria Faptelor Apostolilor: Că s-au sculat zice din cei ce crezuseră din eresul fariseilor, zicînd: Că se cade a-i tăia împrejur pe ei, adică pe cei din neamuri credincioși și a-i învăța să păzească Legea lui Moise. Dar ce adunîndu-se Apostolii au întărit pentru cuvîntul acela? Arătat că ceea ce mai înainte le poruncise Domnul. Și întîi Petru povestind curățenia neamurilor cea prin credință, a poruncit a se opri să se pună jugul lor pe grumazul ucenicilor, pe care nici noi, nici Părinții zice nu l-am putut să-l purtăm, hotărînd ei că nimic nu este aceasta, fără numai a ispiti pe Dumnezeu. Iar după aceea și Iacob a judecat să nu supere pe cei ce din neamuri se întorc la Dumnezeu, ci să le trimită să se îndrepteze de cele jertfite idolilor și de curvie și de sugrumat, și de sînge și tuturor Apostolilor acestea și bătrînilor împreună cu toată adunarea li s-a părut și prin scrisoare sa arătat fraților celor din neamuri ce erau prin Antiohia și Siria și Cilicia prin Varnava și prin Iuda și Sila Proorocii.

Deci pentru acestea leapădă azima, încă și pentru că nu numai de trupul Domnului foarte departe este străină ci și de apropierea și de potrivirea la cei ce o aduc și la aceea pentru care se aduce, este lipsită, pe care pîinea prin sare și aluat se află că are fără de îndoială, pe aceasta zic, care se cuvine acelora ca unor vii și însuflețiți și cuvîntători. Că măcar de se și face aducerea pentru cei adormiți dar nu se face ca pentru cei ce sunt morți, ci ca pentru cei ce și ei sunt vii întru Domnul. (Că cei cu adevărat morți, nu vor vedea viață, și doftorii pe unii ca aceștia nu-i vor învia. Și al acelora și Dumnezeu le este Dumnezeu, care nu este Dumnezeu al morților, ci al viilor). Și ca pentru iertarea păcatelor, care în viața aceasta le-au făcut. Iar lîngă acestea, care măcar că sunt atîta de multe și atîta de mari, încă și murirea și ciuntimea ele singure privindu-se în azimă, cum nu este vrednică de ferire la cei ce au socoteală? Cînd încă și la evreii cei ce erau încă prunci și nu desăvîrșiți ca o spurcăciune le era urît mortul. Și dobitocul cel ce nu era desăvîrșit și întreg era oprit spre jertfă. Iar dacă la cei din lege, care nu putea să desăvîrșească pe nimeni, se socotea urîciune mortul Și necurat dobitocul cel ce nu era desăvîrșit și întreg și pentru aceasta era neprimit, cum că noi cei ce suntem desăvîrșiți prin darul Mîntuitorului Hristos, vom primi azima, ceea ce era împărtășire de amîndouă neajunsurile, ca cum ni s-ar fi poruncit să nu ne suim de la cele mai proaste și mai rele, la cele mai bune și mai desăvîrșite, ci înapoi să mergem? Și încă cum că Pasca cea Mozaică zic adică Oaia ceea ce în ziua aceea a lunii celei dintîi se lua și în ziua a 14-a se jertfea, închipuia pe Mielul lui Dumnezeu, cel ce s-a jertfit pentru noi, cel ce a ridicat păcatul lumii, întru care credem că sfînta Pîine se preface prin sfînta lucrare, arătat le este tuturor. Deci închipuire era Oaia a Pîinii. Cum dar nu este cu necuviință și fără de socoteală a socoti cum că închipuirea de nevoie este a se lua după lege desăvîrșit în tot chipul, iar lucrul acela al căruia a fost închipuirea, să fie deosebit și nepotrivit, măcar deși nu desăvîrșit adică de s-ar lua? Cum încă și Preoția cea după rînduiala lui Melchisedec se va păzi la cei ce slujesc cu azimi? Că nu vor năpăstui cu adevărat și pe Melchisedec că acest fel de pîine a adus. De vreme ce a apucat el mai înainte cu atîtea de multe înconjurări de ani, după care a fost Moise și legea și azima. Iar de nu, în față le va răspunde lor Dumnezeiescul Apostol, arătînd deosebirea preoției celei după rînduiala lui Melchisedec către cea după rînduiala lui Aaron, ceea ce este desăvîrșită către ceea

ce nu este desăvîrşită, şi întărind că cu mutarea dintru aceasta către aceea, de nevoie urmează şi mutarea legii.

De-ajuns cu adevărat sunt acestea, la cei ce pot să priceapă cîtuşi decît ceea ce se cuvine, spre dovedire fără de îndoială cum că se cuvine a lua la Sfînta Slujbă pîinea care este desăvîrşită, adică cu aluat. Dar de vreme şi iarăşi îl aduci, ca şi cum pe aluat l-ar fi învinuit şi l-ar fi lepădînd, iar azima cu numiri de laudă ar fi cinstind-o, şi cuviincioasă praznicilor noastre ar fi arătat-o, la bună vreme şi eu glasul acela al Stăpînului împotrivă îl voi pune ţie, care pe bunul cel mare şi întîi, iar mai vîrtos pe tot şi întreg cuprinzător, pe Împărăţia cerurilor, cu aluatul o aseamănă. Că asemenea este, zice, Împărăţia Cerurilor aluatul, pe care luîndu-l femeia, l-a ascuns în trei măsuri de făină, pînă ce s-a dospit toată. Deci poate şi stăpînul cu sluga Învăţătorului întocmai cu ucenicul te va pleca şi te va încredinţa ca nu aşa fără nici o socoteală să-l învinuieşti aluatul, punînd mintea ca şi Iudeii numai la singură slova, şi către adîncimea înţelegerii prin cercarea cea mai cu luare aminte neplecîndu-te. Cît dintru aceasta nu numai de la adevărul cel ce este în fiecare cuvînt desparte să alergi, ci şi altul către altul alăturîndu-l să-l socoteşti că se deosebeşte, şi aşa pe unul şi acelaşi Duh al lui Hristos, că a grăit prin toate Scripturile, să-l arăţi că se împerechează între sineşi. Că dacă din cuvîntul Apostolesc aluatul este vrednic de prihănit pentru potrivirea cea către cel mai rău, cum din cel Stăpînesc nu este mai vîrtos vrednic de lăudat pentru asemănarea cea către cel bun şi la cea de Taină şi Dumnezeiască Sfîntă Lucrare mult mai vrednic de luat. De vreme ce şi împărtăşire a împărăţiei Cerurilor, care acestuia este asemenea, cum că este Cuminecătură credem a Trupului Stăpînului şi cum că prin Cuminecătură se dospeşte adică se schimbă după asemănarea acestuia şi se îndumnezeieşte toată fiinţa noastră, duhul, sufletul, trupul, sau de voieşti cele trei părţi ale sufletului, pe care prin cele trei măsură de făină le-a însemnat pilda. Şi deci acestaşi aluat se va pune de noi acum între cele prea bune şi acum între cele prea rele, şi aceste cauze luîndu-le el de la Dătător, care şi prin Pavel a grăit. Şi care cuvînt le dă acestea, fără numai de va înţelege cineva slova ca tine gros şi fără de nici o desluşire. Ci de nu ne-ar fi fost nouă slobodă a legiui şi a judeca cele Dumnezeieşti şi ceea ce s-ar părea gîndurilor omeneşti a rîndui şi a hotărî şi celorlalţi a o da, poate am fi putut aduce mai multe socoteli părtinitoare aluatului, şi cu cuvînt pe cuvînt asemănîndu-l şi cercîndu-l, şi toate cu toate cele pentru aluat cele pentru azimi, pe hotărîrea cea biruitoare s-o dăm la cele mai cu cuviinţă şi mai multe. Dar de vreme ce ne-am învăţat de la Înţeleptul cum că începutul înţelepciunii este frica Domnului, şi trebuie mai întîi de toată privirea şi de socoteala Dumnezeieştilor lucruri să povăţuiască le noi frica şi cuvîntul urmînd ei să ne îndrepte la voia Legii celei Dumnezeieşti. Iar gîndurile oamenilor sunt fricoase şi cu greşeală cugetele, pentru care ni s-a şi poruncit să nu mutăm hotarele cele veşnice pe care le-au pus Părinţii noştri, pentru aceea pe socotelile cele de la noi înşine să le lăsăm, şi să dăm şi noi la Judecătorul cuvînt judecata pricinii acesteia, căruia şi Tatăl nostru toată judecata i-a dat-o şi la Tradiţia cea dată de el să alergăm. Şi ceea ce vom vedea pe Însuşi Mîntuitorul şi Stăpînul că şi a făcut şi a poruncit, şi celor ce au fost singuri văzători şi slujitori lui le-a dat, aceasta şi noi ca pe o lege cu adevărat Dumnezeiască s-o primim şi s-o păzim necălcată. Că vom afla şi pe apostolii lui că după canonul acesta au urmat, şi nimic nicidecum nu s-au abătut nici în dreapta nici în stînga de la Tradiţia Stăpînească plecîndu-se. Că

eu, zice fericitul Pavel, am luat de la Domnul pe care v-am dat-o vouă. Şi îndată adaugă: Că Domnul Iisus în noaptea în care s-a dat, a luat pîine şi nu azimă şi mulţumind a frînt şi a zis: Luaţi mîncaţi acesta este Trupul Meu, care se frînge pentru voi. Aceasta s-o faceţi întru pomenirea Mea. Şi nu odată a zis pîine, ci şi de multe ori. Şi nu numai aceasta a zis acesta, ci şi ceilalţi evanghelişti.

Dar pîine, zice, a zis nedeosebim ori dospită ori azimă. Şi precum cel ce a zis jivină, şi nimic mai mult adăugîndu-se, n-a făcut arătat ori pentru jivină cuvîntătoare ori necuvîntătoare a zis cuvîntul: Aşa şi pîine zicînd, întocmai pe nearătare o aduce pentru care vorbeşte, pentru cea cu aluat ori pentru cea fără de aluat. Şi cum că şi marele Pavel pîine a zis numai, neadăugînd dospită, şi fericiţii evanghelişti acest grai au întrebuinţat, nimic despre partea aceasta nearătînd pentru deosebirea pîinii este arătat. Dar din toată urmarea celor ce s-au zis în Sfintele Evanghelii, de nevoie se culege că nu cu aluat ci fără de aluat a fost pîinea, pe care Domnul săvîrşind Paştile a luat-o şi a frînt-o şi ucenicilor la Cina cea de Taină le-a dat. Că era ziua, precum zic evangheliştii a azimelor. Că Domnul zice: N-am venit să stric legea, ci să plinesc. Şi nu voia să calce legea atunci în ziua azimelor şi el mîncînd şi altora dînd dospită. Unde încă era şi cu putinţă a se afla atunci acest fel de pîine, de vreme ce legea arătat porunceşte, precum la Ieşire cu aceste cuvinte este scris: Cum că şapte zile Azime veţi mînca. Şi din ziua întîi veţi scoate aluatul din casele voastre. Şi iarăşi: Şapte zile aluat nu se va afla în case voastre. Pentru aceasta măcar deşi nu săvîrşea Domnul atunci Pasca Legii, ci pe a sa o preda, dar fiindcă găzduia negreşit la evrei deşi ar fi voit, nu putea afla acolo pîine dospită. Despre toate părţile dar se culege că azimă a fost pîinea aceea.

Bravo pentru sila silogismelor. Prea bravo pentru urmarea spunerilor. Dar de vom vădi toate spunerile, că sunt de sineşi arătate cum că sunt mincinoase, cu adevărat vom risipi împleticiturile încheierilor celor silitoare. Iar de vom lua şi spunerile cele adevărate, se va întoarce încheierea spre cuvînt împotrivă cu totul. Deci întîi pentru cea dintîi să socotim, cum este adevărată, sau mincinoasă şi aşa pe rînd la celelalte să mutăm socoteala. **Pîini, zice, a zis, nimic despărţind pentru deosebire.** Întrucît deopotrivă este nearătat de a fost pîinea aceea dospită sau azimă, precum şi pilda arată, că jivina singură zicîndu-se n-a arătat ce fel de jivină cuvîntătoare sau necuvîntătoare. Nu era trebuinţă de deosebire o omule, pentru aceea cu cuviinţă n-a făcut deosebire. Că pîine zicînd, îndată a însemnat pe felul frămîntăturii cel din făină şi apă şi aluat alcătuit şi cu sare îndulcit şi în foc copt care şi de azimă se deosebeşte şi de prisosit era să adaoge şi dospită. Că de vreme ce era pîine, arătat că era şi dospită, şi celelalte împlinitoare ale cuvîntului ei, precum şi socoteala cea de obşte pentru ea arată. Că pentru lucrul cel ce este acum de faţă, pentru pîine zic, măcar pe Scit, măcar pe Pers, sau pe Indian, ori pe Galatean, măcar ori pe care de-l vom întreba, care socoteală are pentru cuvîntul pîinii, toţi acelaşi cuvînt vor da, cum că pîinea este frămîntătura cea din făină şi apă şi aluat alcătuită şi cu sare îndulcită şi în foc coaptă. Iar de-i vom întreba pe aceştia şi pentru azimă, poate vor zice că nu ştiu de este şi azimă. Că afară de evrei şi de cei ce au ştiinţă de învăţătura evreiască, cine cîndva a întrebuinţat azimile, ca să le ştie pe acestea şi să răspundă pentru dînsele. Că de ar fi fost şi evangheliştilor şi lui Pavel cuvîntul numai către evrei, nici aşa n-ar fi fost trecut de nevoie, ca după ce au zis pîine să adaoge şi dospită, că s-a arătat mai

vîrtos că pîinea se deosebeşte de azimă ca un fel de alt fel. Dar de vreme ce le-a fost către toate neamurile precum însuşi Domnul după Înviere le-a poruncit zicînd: Mergînd învăţaţi toate neamurile, iar acela pentru azimi nu avea nici o socoteală, dar pentru pîine una şi aceeaşi şi de obşte toţi care au zis, ce era trebuinţă de adăugirea aceasta dospită, de vreme ce era acelaşi cuvînt să vorbească cel ce aşa ar fi zis. Încă şi din cărţile lui Moise şi din celelalte ale noastre sfinte şi Dumnezeieşti Scripturi însăşi aceasta o vom cunoaşte. Că unde a voit scriitorul să vorbească pentru pîinea cea ştiută tuturor, curat pe ea şi fără de nici o despărţire pîinea a numit-o urmînd socotelii celei comune, şi neavînd trebuinţă de adăugirea aceea dospită. Iar unde a pus de scop pe cuvîntul cel pentru azimă, pîine curat nicăieri nu s-a aflat numind-o pe ea, ci azimă numai totdeauna, iar uneori şi pîine azimă, unde adică de către alt fel de frămîntătură cu totul deosebit de pîine vrînd să despărţească pe cel oarecum ceva asemenea, a luat numele pîinii după asemănare. Precum şi pe Icoana Omului, om zugrăvit o zicem spre deosebire Icoanelor celor cu multe chipuri. Că la locurile la care se află Moisi scriind pîini azimi, la acelea îndată pe urmă se aduce şi plăcinte azimi şi făină de grîu ales.

Pentru aceea este arătat că nu mai mult pentru deosebirea celor dospite decît a plăcintelor şi a făinii cele de grîu ales, pîini azimi a numit pe felul cel în chipul pîinii făcut. Pentru că plăcintele nici de chip nu se împărtăşesc cu pîinea, iar făina este şi nefăcută ceva cu totul. Iar a fi la nedumerire nu se cuvine, cum la Ieşire legiuind pentru Preoţia lui Aaron şi a fiilor şi pe aceştia iarăşi în cartea Leviţilor săvîrşindu-i, întîi a zis pîini azimi, apoi şi pîini numai, Că vor mînca zice, Aaron şi fiii lui cărnurile berbecului şi pîinile cele din coşniţă. Şi a zis Moisi către Aaron şi către fiii lui: Fierbeţi carnea în curte Mărturiei în loc sfînt şi acolo s-o mîncaţi şi pîinile cele din coşniţa săvîrşirii. Că arătat este că pentru acelea este cuvîntul lui care mai puţin mai sus s-au numit pîini azimi şi în coşniţă împreună cu plăcintele a se pune s-au rînduit. Şi spre deosebirea plăcintelor şi a făinii, pîini a zis, iar în loc de a zice azimi, s-a îndestulat, zicînd cele din cunoştinţă. Iar la legile şi cuvintele cele pentru Pască, adeseori întrebuinţînd numele azimii, nicăieri nu s-a aflat că a numit-o pe aceasta şi pîini, fiindcă n-o deosebea pe ea de altfel de frămîntură, fără numai de pîini, pe care îndată şi aluat o numeşte şi dospită. Că azimi, zice, cu ierburi amare vor mînca. Şi Şapte azimi veţi mînca, şi din ziua dintîi veţi scoate aluatul din casele voastre. Tot cel ce din ziua întîi pînă în ziua a şaptea va mînca aluat, se va pierde sufletul acela din Israil. Şi după puţine, Începînd în 14-a zi a lunii dintîi, de seara veţi mînca azimi pînă la ziua 21 a lunii pînă seara. Şapte zile aluat nu se va afla în casele voastre. Tot cine va mînca dospit sufletul acela se va pierde din adunarea fiilor lui Israil. Şi iarăşi: Tot ce este dospit nu veţi mînca ci în tot locaşul veţi mînca azimi.

Deci oare nu este arătat de pîine deosebeşte azima? Că ce alta este dospitul? şi încă mai arătat se face că nicidecum nu se înţelege azima împreună cu pîinea, de vom citi noi cuvintele cele pomenitoare de pîine, care se află peste tot în Scriptură. Întru care cuvinte tot scriitorul Scripturii numai la ce este dospit adică la cea cunoscută după socotelile de obşte Pîine a întrebuinţat numele. Întru sudoarea feţei tale vei mînca Pîinea ta. Şi Melchisedec regele Salemului a scos pîine şi vin. Şi Iacob i-a dat Lui Isav pîine şi fiertură de linte. Şi Rebecca i-a dat bucatele şi Pîinile pe care le făcuse în mîinile pe care le făcuse în mîinile lui Iacob fiul său. Şi s-a făgăduit Iacob cu

făgăduinţă zicînd: De va fi Domnul Dumnezeu cu mine şi mă va păzi în calea aceasta, pe care eu umblu, şi de-mi va da pîine să mînînc. Şi au şezut fraţii Lui Iosif să mănînce pîine. Şi nu ştia de ale sale nimic egipteanul afară de pîinea ce o mînca el. Şi în tot pămîntul Egiptului nu erau pîini. Şi a strigat poporul către Faraon pentru pîini. Şi trec celelalte cuvinte ce se află la Facere ca să nu facă cuvîntul cel pentru pîine săţios. Dar puţine oarecare îşi voi pune înainte şi din cealaltă Scriptură a lui Moisi şi acestea spre arătare cum că nici după cuvîntul cel pentru azimi n-ar fi lăsat Moise Adăugirea cea pentru dospitură, de n-ar fi avut şi el socoteala cea de obşte pentru pîine şi n-ar fi socotit de-ajuns a zice pîine, spre a arăta şi dospită şi celelalte care se privesc la pîine, şi pentru care se deosebeşte de azimă. Că nu numai mai înainte de legea cea pentru azimi aduce Raguil că le-a zis fetelor pentru el: Chemaşi-l pe el să mînînce pîine. Ci şi după lege îi aduce pe fiii lui Israil că au zis către el şi către Aaron: Mai bine am fi murit bătuţi de Domnul în pămîntul Egiptului, cînd şedeam la căldările cele cu carne şi mîncam pîine de ne săturam. Şi iarăşi: Şi a venit Aaron şi toţi bătrînii lui Israil, ca să mănînce pîine cu socrul lui Moisi. Şi voi binecuvînta zice Dumnezeu, pîinea ta şi apa ta. Şi vei pune pe masă pîinile punerii înainte, înaintea mea pururea. Şi a fost în munte Moise înaintea Domnului 40 de zile şi 40 de nopţi, pîine n-a mîncat şi apă n-a băut. De-ajuns sunt şi acestea spre a arăta pe Moise că avea socoteala cea de obşte pentru Pîine. Şi aşa pe pîinea cea desăvîrşită şi chiar cu adevărat, ceea ce este o şi înţelegea şi o numea şi de vreo adăugire spre a deosebi de azimă nu avea trebuinţă. Iar pe frămîntătura ceea ce cu lipsirea aluatului este departe de fiinţa pîinii, sau numai azimă sau pîine azimă o numea, după obicei şi după asemănare întrebuinţînd numele pîinii pentru vreo trebuinţă precum s-a zis. Iar de voieşti să te încredinţezi şi din cealaltă scriptură că această socoteală a pîinii este la toţi, nu te vei lipsi citind fiecare carte şi adunînd cuvintele cele ce pomenesc de aceasta. Dar şi eu îţi voi puţine înainte de-a gata.

Deci s-a zis la Judecători de către Betleemitul tatăl fetei către levitul cel ce pentru dînsa era ginere al lui: Întăreşte-ţi inima ta cu o bucată de pîini. Şi de către levit către bătrînul gabaonitean, Şi paie şi de mîncare asinii noştri au, şi pîine şi vin am eu şi slujirea ta. Şi la Rut, De a se întoarce din Moab în Betleem Noemişi cele două nurori ale ei, este scrisă pricina, că au auzit ele, zice ţarina lui Moab, că l-a cercetat Domnul pe poporul său să le dea lor pîine. Şi Booz iarăşi a zis către Rut: Acum este ceasul de mîncat, apropie-te, şi mănîncă din pîinile mele şi întinse pîinea ta în oţet. Şi la împăraţii: Şi i-a zis Saul slujii sale, care era cu el: Iată mergem şi ce-i vom duce omului lui Dumnezeu, că pîinile s-au sfîrşit din traistele noastre. Şi Samuil i-a zis lui Saul: Vei afla trei oameni suindu-se la Dumnezeu în Betel, unul ducînd trei căprioare, şi unul ducînd trei vase cu pîine şi unul ducînd un foale de vin. Şi Ionatan n-a mîncat pîine în ziua a doua a lunii. Si i-a zis David lui Abimelec Preotului : Şi acum de sunt sub mîna ta cinci pîini? Şi i-a răspuns lui David preotul şi a zis: Nu sunt sub mîna mea pîini simple, fără numai sfinte pîini sunt. Şi Abimelec i-a dat lui David pîinile punerii înainte că nu era acolo pîine străină. Şi iarăşi în Psalmi: Şi pîinea întăreşte inima omului. Şi Solomon la Paremii: Cel ce lucrează pămîntul său se va sătura de pîine. Şi Isaia: Nu voi fi ţie căpetenie, zice, că în casa mea nu este pîine nici haină. Iar întru acestea că ce trebuie să aduc mai multe să lungească cuvîntul de prisosit, care al tău socoteală dai pentru pîine să fi avut cei ce au zis-o pe ea, fără numai cea comună şi

care acum de noi s-a zis. Iar dacă, ca un neam în feluri după a ta filozofie se desparte pîinea dospită şi în azimă, pentru ce nu fiecare din aceştia deosebind felul cel ce zăcea înainte prin adăugirea aceea, dospită, îl arată? Că arătat este că pentru acest le era tuturor cuvîntul Şi nimeni vrînd să însemneze pe om, nu se îndestulează să zică numai jivină, ci adaoge şi cuvîntătoare şi cîte altele deosebesc şi hotărăsc fiinţa omului, că nu înseamnă numai prin singur neamul vreun fel. Iar dacă toţi pîine zicînd, s-au îndestulat, neavînd trebuinţă de vreo adăugire alta de care trebuinţa negreşit cel ce voieşte să însemne felul prin neam. Nu este dar neam pîinea. Şi pentru aceea nici pilda jivinii nu este potrivită. Şi de vreme ce la cei din lege, la care era mult şi cuvîntul pentru azimă, acest fel de socoteală am arătat că era pentru pîine, cu cît mai vîrtos nicidecum la cel duă lege, sau mai presus de lege, că aceasta este mai cu cuviinţă a zice, nu se poate a căuta altă socoteală şi a sili să se înţeleagă prin pîine azima, ca şi cum iarăşi prin aceasta să înviem împreună cu legea, căreia am apucat şi am murit prin Viaţa cea întru Hristos. Ci şi de vom da vreo despărţire la pîine, precum de ar fi zis cineva că apa se desparte în rece şi caldă, pentru că se zice uneori şi apă caldă, nici aşa nu vom avea nevoie, ca zicînd pîine să adăugăm pe urmă dospită, cînd vom vrea s-o arătăm pe aceasta, ci precum la apă cînd stă ea în firea sa şi pe ea o înţelegem şi altora o arătăm, apă zicînd numai ne îndestulăm, iar cînd vom voi să însemnăm pe prefacerea ei din cea după fire la cea fără de fire numai atunci avem trebuinţă de a adăuga caldă. Aşa şi la pîine, cînd voim s-o arătăm pe cea comună tuturor cunoscută şi care se află precum este firea ei, numai pîine zicem nimic adăugînd. Iar cînd avem scop să arătăm altfel afară de acesta, care să se deosebească oarecum de firea pîinii, atunci o luăm şi pe adăugirea cea potrivită felului. Sau numai numele felului punîndu-l sau lîngă numirea pîinii adăugînd şi a felului cea potrivită. Sau numai numele felului punîndu-l sau lîngă numirea pîinii adăugînd şi a felului. Aşa şi Moisi şi azimă au zis numai şi pîine azimă. Iar unde pomeneşte numai de numele pîinii singur arătat este, că pentru cea dospită care de obşte tuturor este cunoscută şi aşa se află precum este firesc ei, vorbeşte după chipul întrebuinţării, după care şi obiceiul cel de obşte al tuturor a luat a vorbi şi Scriptura cea veche toată, precum pe larg acum am arătat. Şi încă mai vîrtos cea nouă, De va cere, zice Domnul, de la vreunul dintre voi fiul lui pîine, au doară piatră îi va da lui? Pîini şi cinci pe cele cinci mii i-a săturat şi şapte iarăşi pe cele patru mii. Şi deosebire între aluat şi între azimă nicăieri. Că de ar fi ştiut apostolii vreo despărţire ca aceasta a pîinii, n-ar fi pregetat a o însemna şi pe aceasta. Precum Dumnezeiescul evanghelist Ioan a făcut zicînd: Că au fost pîinile de orz, spre ale deosebi de cele ce sunt de grîu sau de mei sau de secară, fiindcă acestă deosebire a pîinii ştia, pe care o face deosebirea materiei. Iar de ar fi fost la dînşii deosebire a pîinii şi cea din împărtăşirea sau lipsa aluatului, ar fi iconomisit Duhul Sfînt, cel ce au grăit prin evanghelişti a se însemna şi aceasta prin vreunul dintr-înşii. Iar mai vîrtos au arătat Apostolii ce socoteală au pentru pîini, tot una luînd ei aluatul cu pîinea. Încă şi singur Mîntuitorul măcar că le-a imputat lor, că nu s-a suit la înţelegerea cuvîntului, ci la aluatul cel simţit şi-au răzimat mintea, dar însă la aceasta se uneşte cu dînşii, pîine asemenea numind pe aluat. Că încă, zice, nu înţelegeţi nici pricepeţi că nu pentru aluatul pîinii am zis vouă? Aşa şi la Fapte se află Tradiţia Domnului şi Apostolii şi toţi cei ce prin ei se adăugau la credintă. Că erau, zice, aşteptînd întru învăţătura, Apostolilor şi într-un cuget, şi întru frîngerea Pîinii. Şi iarăşi: Adunîndu-se

frîngă Pîinea, Pavel vorbea cu ei. Şi după învierea tînărului ce căzuse jos din casă şi murise, suindu-se şi frîngînd Pîinea şi mîncînd, şi mult vorbind cu ei pînă la ziuă aşa s-a dus. Aceasta şi însuşi Pavel o zice în Epistola cea către Corinteni: Eu am luat de la Domnul, pe care v-am şi dat-o vouă. Iar din toate cele ce s-au zis prea luminat se arată, că numai nu ne vom îndoi, de a fost dospită sau azimă Pîinea Cinei celei de Taină, ci vom şi mărturisi că de nevoie a fost aceasta dospită. Ci acestea ajung atîtea pentru a ta cea dintîi spunere.

Iar la cele de pe urmă iarăşi pe rînd să mergem.

Deci acum şi cea de-a doua s-a clătit, după ce s-a răsturnat cea dintîi, de care se ţinea. Că luînd ea cum că asemănerea pîinii este cu îndoială, trăgea îndoială prin cele ce se aduceau pe urmă la ceea ce ţi se păreau ţie.. Dar după ce am alungat îndoiala cuvîntului şi împotriva socotelii tale pe nerînduială am aşezat ştiu că pricepi cum că socotim cu înţelegere că toată cauza cuvîntului tău pe putregai umblă. Dar s-o socotim şi pe această supunere deosebit. Era, zice, ziua azimilor şi arată Evangheliile, foarte voiam să înţeleg, unde şi aceasta şi cum se arată în Evanghelii. La Matei zice aşa: Iar în ziua cea dintîi a azimilor au venit ucenicii la Iisus zicîndu-I lui: Unde voieşti să gătim ţie să mănînci Paştile? Iar la Marcu: Şi în ziua cea dintîi a azimilor cînd jertfeau Pasca, au zis către el ucenicii lui: Unde voieşti să mergem să gătim să mănînci Pasca? Iar la Luca: Şi a venit ziua azimilor întru care se cădea să se jertfească Pasca. Şi a trimis pe Petru şi pe Ioan zicînd: Mergeţi de gătişi nouă Paştile să mîncăm. Iar atunci şi Cina s-a făcut. Că făcîndu-se, zice, seara a şezut cu cei doisprezece ucenici ai săi. Şi după puţine. Deci mîncînd ei, luînd Iisus Pîine şi mulţumind a frînt şi le-a dat ucenicilor şi a zis: Luaţi mîncaţi acesta e Trupul Meu. Matei le zice acestea şi Marcu. Dar şi Luca: Cînd a venit, zice ceasul a şezut şi cei doisprezece apostoli cu El. Şi le-a zis lor: Cu poftă am poftit această pască să mănînc cu voi mai înainte de Patima mea. Şi după puţine: Şi luînd Pîine, şi mulţumind a frînt şi le-a dat lor zicînd: Acesta este Trupul Meu care se dă pentru voi, aceasta să faceţi întru pomenirea Mea. Acestea cu adevărat le ştiu că sunt graiuri ale Evangheliştilor. Iar dacă pe ziua întru care s-a făcut Cina cea Stăpîneasca o voi lua că a fost una din cele şapte întru care era rînduită mîncarea azimilor, adică cea dintîi. Nu pot să dau că se unesc evangheliştii aceştia ei şi cu unul şi cu altul şi cu adevărul şi cu Ioan cel mai mare Teolog. Că legea legiuind să se ia oaia în ziua a zecea a lunii celei dintîi şi să se păstreze pînă în ziua a 14-a. Şi atunci seara şi să se jertfească şi să se şi mănînce. Şi cum că aceasta este Pasca Domnului hotărînd, iar de aici înainte în cele şapte zile pe urmă predînd sărbătorea azimilor. Precum zice şi în cartea Levitiţilor: În luna dintîi în 14 zile ale lunii între seri Pasca Domnului. Şi în ziua a 15 zile a lunii acesteia sărbătoarea azimilor Domnului. Şapte zile azimi veţi mînca, care adică se numără din ziua a 15-a pînă în ziua a 21-a. Cum acea întîi a azimilor evangheliştii zic pe ziua aceea întru care încă nu se jertfise Pasca? Că nu era cu adevărat după Pască să întrebe Apostolii unde voieşti să-ţi gătim ţie să mînînci Pasca? Şi Domnul către dînşii Mergeţi de gătiţi nouă să mîncăm Paştile. Încă şi Luca întru care zice în ziua a 15-a între seri. Iar cel ce este şi se numeşte fiu al tunetului, pentru grăirea cea înaltă şi glasul cel mare al Teologiei zice: Iar mai înainte Praznicul Paştilor ştiind Iisus că i-a venit ceasul ca să se mute din lume pînă la sfîrşit i-a pe iubit ai săi. Şi Cină şi după povestirea cinei şi a celor ce s-au făcut la Cină şi după spunerea mai înainte a vînzătorului, i-a zis, zice Iisus lui: Ce vrei

să faci fă mai degrabă. Şi aceasta nimeni din cei ce şedeau n-au cunoscut-o, pentru ce i-a zis lui. Că unii socoteau, de vreme ce pungă avea Iuda, că-i zice Iisus lui, cumpără cele ce ne trebuiesc pentru praznic. Şi după vînzare iarăşi şi judecata arhiereilor, aduc, zice, pe Iisus de la Caiafa în divan şi era dimineaţă, iar ei n-au intrat în divan ca să nu se spurce, ci ca să mînînce Pasca. Vezi cîte au povestit după Cină? şi încă nu era pasca. Iar pasca era mai înainte de azimi. De vreme ce pasca se jertfea în seara zilei a 14-a a lunii, iar din ziua a 15-a se începeau azimele. Şi cum zicînd cei trei Evanghelişti, cum că în ziua cea dintîi a azimilor s-a făcut cina, nu greşesc de la adevăr? Arătat că lucrul cel dintîi nu este nevoie ca negreşit să se numere împreună cu cele după dînsul. Că mai întîi decît altul este unul cu firea, altul cu dregătoria, altul cu vremea, iar altul cu numărul şi cu rînduiala. Şi nu este nevoie ca orice este întîi cu vremea, pe acesta a-l lua întîi şi cu numărul şi împreună cu cele ce pe urmă se află sau făcut a-l număra, sau şi ce este întîi cu numărul de multe ori să se întîmple a fi intîi şi cu vremea. Că nu se întorc împotrivă una către alta. Că mai întîi este Aavram cu vremea decît cei 12 Patriarhi care s-au născut din Iacob. Dar nu se numără însă împreună şi cu aceştia. Că aşa de ar fi fost nu s-ar fi zis că este cel mai întîi şi Ruben, însă acestaşi este întîi şi cu naşterea cea după vreme. Dar de va voi cineva să-i numere pe aceştia din jos, pe cel dintîi îl va zice pe Veniamin şi nici o deosebire nu va fi. Precum cineva de ar fi numărat pe cele 12 pietre care s-au pus la trecerea Iordanului, de la care margine ar fi voit. Aşadar şi cea dintîi a azimilor în altfel se va zice cea după Pască îndată cea a 15-a a lunii, ca ceea ce este mai înainte şi cu vremea şi una din cele şapte. Şi în altfel şi cea dintîi şi a praznicului azimilor şi chiar a păscăi, ca ceea ce este adică mainainte cu vremea dar nu se numără şi împreună cu cele şapte. Deci de vreme ce două fiind socotelile, la cea după cum zici tu întîi a azimilor, care o la pe ziua în care s-a săvîrşit Cina, una din cele ce se numără şapte, adică pe cea a 15-a a lunii, urmează ceea ce este cu totul fără de cuviinţă şi prea cu anevoie de primit, a grăi adică scriitorii Dumnezeieştii Evanghelii împotrivă şi adevărului şi unii altora ei împotriva lor.

Iar pe cealaltă şi după cum zicem noi, care pune întîi a azimilor, toată împotrivirea izgonind, şi chiar adevărul graiurilor evangheliceşti o mărturiseşte care este nevoia a nu alege în locul primejdiei celei arătat pe ceea ce este cu întărire, şi în locul minciunii şi al necuviinţei pe cea adevărată şi căreia nu i se poate grăi împotrivă. Deci şi pe cuvîntul acela al lui Luca: şi a venit ziua azimilor. De nu va vrea îndată el lui însuşi să se împotrivească, zicînd că de aici se cădea să se jertfească Pasca, la care urmează negreşit, că încă nu venise ziua cea a 15-a a lunii, iar intîi şi una a azimilor, trebuie să-l înţelegem în loc de s-a apropiat, după obiceiul vorbei celei de obşte, după care pe lucrul cel ce a venit aproape de săvîrşire şi după puţin se va face, ca şi cum ar fi de faţă s-a şi făcut de multe ori hotărîm. Sau că trebuie să zicem cum că cea mai înainte gătitoare a Pascăi s-a zis şi a azimilor.

Încă şi în alt chip: Vineri de toţi cu o unire s-a scris ziua Patimii. Matei adică pe cea după aceasta aşa arătînd-o: A doua zi care este după Vineri. Iar Marcu aşa luminat zicînd: Şi iată seară făcîndu-se de vreme ce era Vineri, care este mai înainte de Sîmbătă. La fel şi Luca: Şi ziua era Vineri şi se lumina spre sîmbătă. Încă şi Ioan: De vreme ce era Vineri şi era mare ziua aceea a Sîmbetei. Iar atunci era să se mănînce şi Pasca la Iudei. Că ei zice, n-au intrat în divan ca să nu se spurce, ci ca să mînînce pasca. Iar Cina a fost mai înainte de Vineri.

Aşadar Cina a fost mai înainte de Pască, şi mult mai vîrtos mai înainte de azimi. Nu dar pentru lege a avut Domnul nevoie cînd săvîrşea Cina, să ia precum zici tu pîine azimă, ci mai vîrtos de vreme ce mai înainte de zilele azimilor au săvîrşit Cina, de nu era să calce legea, mîncînd azima mai înainte de vremea cea legiuită, arătat că pîine a luat pe cea obişnuită şi desăvîrşită, care peste tot încă se păzea, fiindcă nu se scosese afară din case pîinea pînă atunci după lege aluatul.

Dar dacă mai înainte de Pască a fost, zice, Cina, cum Domnul Pasca numeşte ceea ce se săvîrşeşte, zicînd, cu poftă am poftit acest Paşti să-l mănînc împreună cu voi mai înainte de patima Mea? Aceasta zicînd a dezlegat întrebarea, că a arătat, că deosebit de cel al legii şi închipuitor l-a dat pe acesta pe cel adevărat, pe cel al său, pe cel al Legii celei Noi. Pentru aceea şi păzirile cele după lege ce se făceau la el le-a lăsat, încă aici multe şi potrivnice legii a luat. După care cu urmare este, dacă măcar şi nicăiri dinspre altă parte n-ar fi tras cuviinţa a se înnoi întrebuinţarea pîinii la Cină. Iar mielul zice legea, să fie desăvîrşit, parte bărbătească, fără de prihană, de un an să vă fie vouă, din mieii şi din iezii luaţi şi să-i ţineţi pînă la ziua a 14-a a lunii acesteia şi să-l junghie toată mulţimea adunării fiilor lui Israil către seară. Şi să ia din sînge şi să ungă amîndoi stîlpii uşii deasupra şi pragurile în casele în care-l vor mînca pe el. Şi să mănînce carnea friptă la foc în noaptea aceea şi azime cu ierburi amare să mănînce. Să nu mîncaţi din el crud, nici fiert în apă, ci fript în foc, capul cu picioarele şi cu măruntaiele, să nu lăsaţi nimic din el pe a doua zi şi os din el să nu zdrobiţi, cele ce vor rămînea din el pînă a doua zi cu foc să le ardeţi. Şi aşa să-l mîncaţi pe el: Mijloacele voastre să fie încinse şi încălţămintele voastre în picioarele voastre, şi toiegele voastre în mîinile voastre şi să-l mîncaţi cu grabă. Din acestea nu numai nimic la Cina Domnului nu s-au păzit, ci şi unele din cele oprite s-au luat. În loc de fript la foc, fiert cu apă, întru a căruia zeamă ce era în blid se încingea pîinea, prin care s-a vădit vînzătorul şi în loc de starea în picioare şi punerea încălţămintelor şi sprijinirea în toiege, şederea cea fără de păzirea acestora, la care şi ucenicului celui cu deosebire iubit i s-a făcut a cădea pe Pieptul Stăpînului. Şi în loc de mîncarea cea cu grabă, vorba cea cu zăbavă la Cină, şi cîte la spălare s-au făcut şi şederea cea iarăşi împreună cu dînşii, şi întădirea învăţăturii celei înalte şi mari aceea, din care acestea nimic nu se cuvenea să se primească, de se săvîrşea atunci Pasca legii, nici iarăşi ceva din acelea să se lase care erau rînduite de lege. Iar acum prea luminat se arată că alta cu totul a fost ceea ce se săvîrşea. Miel acolo era cel ce se jertfea, şi ungere a stîlpilor uşii şi a pragului cu sînge şi către seară junghierea şi între seri, este la miezul nopţii mîncarea cărnurilor. Pîine aici este ceea ce se frînge, care se preface cu taină în Trupul lui Hristos, al mielului celui ce s-a junghiat pentru noi, celui ce a ridicat păcatul lumii şi Pahar al mîntuirii ce se dă şi se bea şi se crede că este cu Cuviinţă Dumnezeiască Sînge al legii celei noi, care se varsă spre iertarea păcatelor şi spre izgonirea a tot ce este potrivnic. Şi frîngerea şi împărţirea şi împărtăşirea împreună a amîndurora seara. Nici un cuvînt nu este aici pentru cap şi picioare şi măruntaie, nu ardere de oase sau de cărnuri rămase pînă a doua zi, nu luare de ierburi amare, ci toate şi s-au lăsat şi s-au tăcut şi precum zice Pavel, Cele vechi au trecut, acum toate s-au făcut noi. Că zice acesta iarăşi: Paştile nostru Hristos pentru noi s-a jertfit, întru a căruia pomenire tradiţie a Cinei celei de Taină săvîrşind Mîntuitorul, cu poftă a zis

am poftit să mănînc cu voi acest Paşti. Iar pe acesta şi Legea Nouă şi cum că iarăşi întru Împărăţia Tatălui o va bea nouă pe acea băutură mai înainte a vestit-o. Deci pe cel nou aducînd el arătat este că pe cel vechi îl leapădă.

Dar trebuia el să plinească toată dreptatea legii. Şi precum s-a tăiat împrejur a opta zi, şi s-a adus în Biserică cînd era de 40 de zile încă s-a botezat cînd ajunsese în vîrstă desăvîrşită, aşa trebuia să plinească şi dreptatea cea pentru Paşti. Aşa cu adevărat şi pe aceasta a împlinit-o. Dar în toţi anii cei mai înainte de patimă, în fiecare adică la vremea cea legiuită. Trebuie a şti că pentru Cina cea de Taină care a cinat-o Domnul împreună cu cei 12 ucenici mai înainte cu o zi de patima sa, două socoteli sunt ale dascălilor Bisericii Răsăritului. Şi unii, precum Anonim la Tom Cataloghis, zic că amîndouă s-au făcut atunci: Întîi plinind Hristos Paştile legii. Că n-am venit, zice, să stric legea ci s-o plinesc, şi îndată cu aceasta împreunînd şi pe cea adevărată şi de Taină. Iar alţii între care este şi Nichita Stihat în cuvîntul cel pentru azimi şi Eustratie Argentie în cartea sa, adevereşte că n-a făcut Domnul în ziua aceea Paştile legii, nici n-a mîncat mielul atunci împreună cu ucenicii, ci numai Paştile cel adevărat şi de Taină le-a dat lor. Pentru care zicea: Cu poftă am poftit să mănînc acest Paşti cu voi mai înainte de Patima Mea. Iar a zice că spre împlinirea legii a mîncat Domnul împreună cu ucenicii mielul, zic că nu este de nevoie. Că în toţi anii cei mai dinainte a împlinit legea. Însă amîndouă părţile deopotrivă întăresc cu dovedirile lor, că n-a dat Domnul Paştile cele de taină cu azimi, ci cu pîine dospită. Pentru aceea şi sfinţii Apostoli aşa ne-au dat, şi noi aşa facem. Iar acum trebuia cu închipuirea să se împreune şi acela al căruia a fost închipuire şi să se jertfească întru aceeaşi dată şi oaia legii şi Mielul lui Dumnezeu, ca aceeaşi parte a vremii să se facă şi sfîrşit al legii şi început al Darului. Trebuia încă şi Tăinuitorilor Darului să li se încredinţeze mai înainte taina cea mai înainte rînduită a se săvîrşi pe urmă întru pomenirea Darului celui ce odată s-a făcut. Că de vreme ce nu trebuia, de multe ori precum în toate zilele să moară Hristos, fiindcă ne era de-ajuns nouă moartea cea una spre izbăvire. Dar de nevoie ne era nouă celor ce eram oamenii şi supuşi sub vreme Tatăl uitării, pomenirea se facerii de bine, ca să nu greşim din uitare şi să ne facem precum am mai fost din început cînd nu ne împărtăşisem da dar. Pentru aceasta să ia pîine şi vin, semnele cele de taină, care prin sfinţarea Duhului se prefac în Trupul şi Sîngele lui Hristos, prin care moartea Domnului şi Învierea cea Făcătoare de viaţă totdeauna se vestesc, pe care cei cu taină învăţîndu-se. Cei ce au fost dintru început singuri Văzători şi Slujitori Cuvîntului de la însuşi Cuvîntul, le-au trimis la alt neam şi la altul pînă la al nostru prin Părinţii cei ce au fost pe rînd, vestind Ladele Domnului, şi dînd cu tradiţie alţii altora urmaşi lucrurile cele mari şi minunate şi preslăvite. Iar după ce aşa mai înainte s-a arătat taina cu taină tăinuitorilor, se lucrează de aceea a doua zi pe Cruce însăşi mîntuirea noastră. Şi Jertfa cea mare şi nejertfită cît pentru firea cea dintîi, atunci se amestecă cu jertfa legii, curăţire a toată lumea şi veşnică. Pentru aceasta după închipuirea cea arătată în lege se junghie în 14 zile ale lunii celei dintîi toate cu chip înţelegător şi mai presus de fire, cîte închipuirea cu chip simţitor şi firesc, miel desăvîrşit, parte bărbătească fără de prihană de un an, care se lua nu numai din miei ci şi din iezi partea cea de-a stînga, şi celelalte ale tainei celei mai înainte închipuite în slovă, care aici duhovniceşte se privesc şi se socotesc precum şi marele Teolog Grigorie pentru acestea pe larg a filozofat şi prea frumos şi preaînalt, unde oprind şi

pornirea ta cea multă asupra aluatului, şi graiul cel apostolesc acesta cu cel al Domnului potrivindu-l, pe un aluat l-a dat răutăţii celei vechi şi acre, iar pe altul l-a numit făcător de pîine şi dătător de viaţă. Şi a tîlcuit cum că scoaterea nu a acestuia s-a legiuit, ci a acelui ce se învinuieşte ca o răutate, precum şi tu se cuvenea să faci deosebire şi făcînd deosebire între cel spurcat şi între cel sfînt, să nu te porneşti aşa fără de socoteală asupra aluatului celui sfînt, care se ia după înalta înţelegere la Împărăţia Cerurilor, şi-i înalţă împreună pe părtaşi, ci mai vîrtos pe acela a-l lepăda, care se aseamănă cu răutatea şi-i trage în jos pe cei ce-l întrebuinţează la cea veche a legii prostime şi micşorare, cu care împreună se trage şi azima.

Ci de vreme ca ţi s-a ridicat toată pricina, şi toată împiedicarea s-a dat în lături şi calea cea împărătească a adevărului s-a netezit, care duce drept la aluatul cel sfînt şi cu alăturarea şi asemănarea arată şi vădeşte colţuroasă şi strîmbă pe abaterea cea către azimă. Vino dar la acesta împreună să călătorim, şi pe fericirea celor fără de prihană în cale, celor ce umblă în Legea Domnului a o dobîndi să ne sîrguim. Dar care este calea celor fără de prihană, şi care sunt cei fără de prihană? Cei ce nu se împărtăşesc cu iudeii şi cu ereticii, şi nu umblă pe aceeaşi cu dînşii şi o trag pe vina cea de acolo. Iar cale a celor fără de prihană şi Lege a Domnului este Evanghelia, prin care ne povăţuim ca se cuvine să înţelegem şi să facem şi de ce se cuvine să ne ferim şi să ne lepădăm. Pe scaunul lui Moise zice au şezut cărturarii şi fariseii, deci toate cîte vă vor zica vouă să le păziţi, păziţi-le şi le faceţi, iar după faptele lor nu faceţi. Locul lui Moise zice, îl ţin cărturarii şi fariseii. Iar Moise ce alta este fără numai Legea cea Veche, precum zice la Fapte Iacob fratele Domnului: Că Moise din neamurile cele de demult îl are pe cei ce-l propovăduiesc pe el prin fiecare cetate, citindu-se în toate sîmbetele prin Sinagogi. Şi Domnul în Evanghelie: Au pe Moise şi pe Prooroci. Deci toate, zice, cîte fireşte şi fără de învăţătură s-au semănat ale legii dintru început, şi pe acestaşi şi cei ce ţin de locul lui Moise adică al legii învaţă ale păzi, păziţi-le şi voi şi le faceţi. Iar acestea erau, Să iubeşti pe Domnul Dumnezeul tău din toată inima ta şi celelalte, Şi să iubeşti pe vecinul tău ca însuţi pe tine. Şi cinsteşte pe tatăl tău şi pe mama ta. Şi Să nu preacurveşti. Să nu ucizi, să nu furi, să nu fii mărturie mincinoasă şi cîte altele asemenea ca acestea. Iar după faptele lor, adică cele grele ale legii luării şi păzirii să nu faceţi. Dar care sunt acestea? Sîmbăta, tăierea împrejur, mielul, celelalte jertfe, azimile, luările aminte şi păzirile cele pentru cel lepros şi pentru cei cu curgerea de sămînţă, stropirile şi cale asemenea, încă şi a lăsa femeia pentru orice motiv şi din doi şi mai mulţi fraţi de va muri vreunul fără copii s-o ia femeia lui calălalt. Încă şi cîte de la dînşii fariseii şi cărturarii au adaos în lege, lăţindu-şi filacteriile lor şi mărinduşi hainele şi aşezînd spălări ale paharelor şi ale ulcioarelor şi neslobozind a mînca cu mîinile nespălate, pe care toată legea cea evanghelicească printr-o poruncă ca aceasta cu totul le-a surpat, zicînd: Iar după faptele lor nu faceţi. Ci întru acestea se pare că dă oarecare loc şi legii vechi, iar în cele ce dă săvîrşirea ei, acolo cu totul scoate afară legea, surpînd nedesăvîrşirea ei şi în loc de a nu ucide, aduce pe a nu se mînia, şi în loc de a nu preacurvi, pe nici a nu pofti nicidecum, şi în loc de a nu se jura strîmb, pe a nu se jura nici jurămînt adevărat, şi în loc de a răsplăti după dreptate celui ce l-a mîhnit pe a fi gata de a se şi nedreptăţi.

Deci după ce aşa toată legea s-a surpat şi a încetat pentru nedesăvîrşirea ei, pentru umbră, pentru trupul slovei, precum iarăşi zice Domnul: Legea şi proorocii

pînă la Ioan Botezătorul au fost, iar de atunci Împărăţia cerurilor, adică petrecerea cea evangheliceascã se sileşte. Ci mai este nevoie a se întoarce iarăşi la stihiile aceleia ca nişte prunci, cei ce au ajuns la desăvîrşirea cea evangelicească şi cu slujirea cea duhovnicească şi adevărată a amesteca pe cea trupească şi umbroasă prin primirea azimilor şi a strica aşa argintul cel ales şi cu foc lămurit şi curăţit de şapte ori al Credinţei noastre celei drepte? Ca să nu zici: Că precum în Hristos Iisus nici tăiarea împrejur nu foloseşte, nici netăierea împrejur, după dumnezeiescul apostol, ci credinţa care se lucrează prin dragoste. Aşa întru Hristos nici aluatul nici azima nu foloseşte, ci credinţa pe toate le lucrează prin chemarea Duhului sfinţind Darul, măcar cu aluat de va fi, măcar fără de aluat, măcar de grîu, măcar de orz, măcar de mei, sau de secară. Că nu este credinţă curată ceea ca se trage ceva din păzirile legii şi aduce împreună cu duhul slobozeniei pe duhul robiei, şi la ceea ce este desăvîrşit adaoge pe caea ce nu este desăvîrşit, şi pe ceea arătată şi adevărată o amestecă cu cea întunecoasă şi umbroasă. Nu este aceasta credinţă, nu este. Dar nici Pavel n-a hotărît că nimic nu foloseşte întru Hristos sau tăierea împrejur sau netăierea, ca şi cum ar fi fără de nici o deosebire ori de se va tăia cineva împrejur, ori de va rămînea netăiat împrejur, după ca s-a apropiat la Dar. Căci cum ar fi hotărît? Care atîta prigoană făcea asupra tăierii împrejur în Epistola către Filipeni. Cîinii şi lucrători răi, pentru că năpădeau fără de ruşine asupra Credinţei, şi lucrau lucrarea cea raa pe pierzarea celor ce îi primesc, chemînd pe cei ce că şi cum n-ar fi de-ajuns singură dreptatea cea din credinţă o vîrau şi pe cea din lege şi pentru aceasta apărau tăierea împrejur, precum voi acum azimile, iar pe însăşi tăierea împrejur a trupului numind-o tăiere mai potrivit. Şi încă mai vîrtos în cea către Galateni imputîndu-le lor pentru primirea tăierii împrejur şi a celorlalte ale legii, ca şi cum ar fi mutare la altă Evanghelie de la Hristos cel ce i-a chemat prin dar. Şi asupra celui ce a scornit aceasta, măcar însuşi Pavel de ar fi, sau chiar înger din cer de s-ar pogorî, punînd anatama blestemul. Iar pe galateni fără de minte numindu-i, ca pe cei ce au suferit scornirea şi hotărîndu-i pe unii ca aceştia că sfîrşesc în trup şi sunt sub blestem, încă şi cum că sunt fii ai slujnicii şi căzuţi din moştenire, de care cei din cea slobodă adică cei ce nu umblă după lege s-au învrednicit. Că noi, zice nu suntem feciori ai slujnicii ci ai celei slobode. Întru slobozenia dar, cu care Hristos pe noi ne-a slobozit, staţi, şi nu vă cuprindeţi iarăşi de jugul robiei.

Cîtă este încă şi sfătuirea cea de pe urmă. Iată, zice, eu Pavel vă zic, vouă, că de vă veţi tăia împrejur, Hristos nimic vouă nu vă va folosi. Şi mărturisesc tot omului ce se taie împrejur, că dator esta să facă toată legea. Zadarnici v-aţi făcut de către Hristos, cei ce vreţi să vă îndreptaţi din lege, din dar aţi căzut. Şi eu, zice, încă o fraţilor, dacă mai propovăduiesc încă tăierea împrejur, pentru ce mai sufăr prigoană? Iată s-a surpat sminteala Crucii. O de s-ar lepăda afară cei ce vă răzvrătesc. Deci cela ce a arătet vrajbă împotriva tăierii împrejur cum era să zică că aceasta ca ceea ca n-ar avea nici o deosebire, nimic întru Hristos nu foloseşte, precum nici netăierea împrejur, cît să se pară că o sloboade pe ea celor credincioşi. Dar nu este aceaste, nu este. Ci nedeosebirea între tăierea împrejur şi între netăierea împrejur atunci înţelegem că dă apostolul, cînd mai înainte de credinţa cea întru Hristos s-ar fi împărtăşit ori de care din acestea cel ce vine la credinţă, ca să nu se îndoiască pentru aceea, ci să cunoască cum că amîndouă nu folosesc deopotrivă. Că după credinţă de va primi cineva tăierea împrejur, să ştie că greşeşte fără de iertare chiar la credinţă, la fel încă şi cel ce va

primi azimile. Că aceeaşi vină la amîndoi este, întoarcerea de la credinţa cea slobodă la robia legii.

Deci acestea o bunule latine fiind zise de noi cu iubire de adevăr şi cu iubire de frăţie, primeşte-le şi tu cu dragoste şi cu blîndeţe, şi lăsînd toată cearta şi prigonirea şi depărtîndu-te de împotrivirea cea fără de măsură şi deşartă, fugi de împreunarea cu cei ce sunt de alt neam, de ludei zic şi de ceilalţi eretici. Şi primeşte cu dragoste împărtăşirea cea cu noi cei ce suntem de un neam, cei ce suntem fraţi adevăraţi, cei ce suntem ortodocşi. Şi să aducem Stăpînului celui comun şi Mîntuitorului Dumnezeu slujba noastră cea duhovnicească de obşte curată şi nespurcată şi fără de prihană şi neamestecată cu vreo frămîntătură ereticească şi nedumnezeiască, desăvîrşită aducînd Jertfa celui întru tot desăvîrşit şi fără de prihană şi curată vie celui Viu iar mai vîrtos însăşi Vieţii.

Că măcar deşi cu Trupul a gustat moarte Domnul, încredinţîndu-şi pe Cruce în Mîna Părintelui prea Sfîntului suflet al său: Dar Viaţa, care era însuşi Cuvîntul Dumnezeu, nedespărţită a rămas de Sfîntul Trup. Aceasta este slujbă cu adevărat duhovnicească la care se adună întru una cele trei, Duhul, Sîngele, precum zice cel ce tună cele Dumnezeieşti Ioan, cum că Trei sunt cei ce mărturisesc, Duhul şi Apa şi Sîngele, şi aceşti trei una sunt. Trupul lui Hristos, care aceasta şi în vremea patimii luminat s-a arătat, cînd mîntuitoarea Coastă împungîndu-se cu suliţa, a izvorît curgerea aceea cea dătătoare de viaţă şi îndoită, Sîngele şi Apa, că Duhul adică Dumnezeirea a rămas întru Dumnezeiescul Trup. Aşa credem, aşa aducem, pîine desăvîrşit vie, adică Trupul lui Hristos, care a rămas şi după patimă cu totul întreg şi desăvîrşit. Că nici os dintr-însul nu s-a zdrobit. Şi de Viaţa cea Dumnezeiască nedespărţit. Acest fel de pîine adică aducem, în ce fel El cel dintîi al nostru marele Arhiereu şi Jertfitor şi Jertfă a predat tăinutorilor săi. Şi ei iarăşi cei ce au fost dintru început singuri văzători şi slujitori Cuvîntului au predat Bisericii celei soborniceşti, celei de la o margine a lumii pînă la cealaltă. Toţi adică Bisericii celei din Ierusalim, iar Petru şi Pavel la cea din Antiohia, iar Pavel deosebi şi la toată lumea, iar Marcu la cea din Alexandria şi Ioan şi Andrei la cea din Asia şi Europa şi toţi la cea de pretutindeni. Că nici nu voiau Petru şi Pavel să se împotrivească loruşi şi celorlalţi apostoli lui Hristos, şi alta să dea Bisericii celei din Roma, afară de ceea ce ei au luat şi celorlalte le-au dat. Să nu zici tu aceasta o iubitule să nu-i asupreşti pe sfinţi pe temeiurile cradinţei, ca să clăteşti şi să răstorni toată credinţa, precum ereticii aceia oarecînd au dogmatisit pe preacinstitul Trup al lui Hristos lipsit de Dumnezeire, şi potrivită cu acest fel de dogmă au predat sfinţita slujbă prin azimile cele moarte. Fie-ţi milă aşa mă rog, fie-ţi milă de poporul cel sfinţit, cucerniceşte-te de sfinţi, ruşinează-te de adevăr, teme-te de Dumnezeu şi după vrednicie cinsteşte. În bună vreme a se aduce aici şi mărturiile Sfinţilor Părinţi. Că marele Atanasie în cuvîntul ce-l face la Sfînta Pască zice „Aceia şapte zile mănîncă azimi... Iar Paştile nostru cel nou Hristos s-a jertfit, şi frămîntătura cea nouă a amestecării lui cele sfinte am luat, cu totul întregi cu putere mai bună dospindu-ne, şi frămîntîndu-ne cu Duhul Lui. Că am cunoscut că El este Împărăţia cerurilor, care ceea ce ascundea le-a dospit pe toate cele trei măsuri de făină".

Iar sfîntul Ioan Gură de Aur în cuvîntul cel pentru deosebirea Aşezămîntului. celui Vechi şi a celui Nou, zice: „Acolo slova, aici Duhul. Acolo Sicriul, aici Fecioara. Acolo Toiagul lui AAron, aici Crucea. Acolo mielul, aici Hristos. Acolo azima, aici

pîinea. De vreme ce nu este miel, nu căuta azimi." Încă şi sfîntul Ioan Damaschin şi sfîntul Isidor Pelusiotul, pîine obişnuită de care mănîncă oamenii zic că a luat Domnul. N-au ştiut dar sfinţii Părinţi de azimi, precum nici latinii cei de demult. Că de ar fi fost date lor de la sfinţii Apostoli, precum zic cei de acum, s-ar fi împotrivit tare sfinţitul Papă Agaton, care a fost cel dintîi şezător la Sinodul 6. În vremea lui Constantin împărat şi Dumnezeiescul Grigorie episcopul Acragandelor, cînd Dumnezeieştii Părinţi ai Sinodului au aşezat lege împotriva azimilor, a nu se face acestea de vreunul din cre,stini, al căror Canonul este acesta: Nimeni din cei numărati în cinul preotesc, sau mirean, să nu mănînce azimile cele de la Iudei, sau să facă prietenie cu ei, sau la boale să-i cheme, şi doftorii de la dînşii să nu ia, sau în băi cu dînşii să se scalde. Iar de se va ispiti cineva să facă aceasta, de va fi cleric (preot) să se caterisească, iar de va fi mirean să se afurisească". Deci cel ce face azimi şi mănîncă, deşi nu le va lua pe acestea de la iudei, dar fiindcă se face următor lor la aceasta, boleşte cu socotelile iudeilor şi este călcător de lege. Precum şi de se va tăia cineva singur pe sineşi împrejur, chiar de nu se va tăla împrejur de către evrei de aceleaşi socoteli cu ei este, fiindcă el calcă sfintele canoane şi poruncile sfinţilor Apostoli şi ale Sfinţilor Părinţi. Nu vei aduce drept, iar drept nu vei împărţi. Ai auzit pe Dumnezeu lui Cain poruncindu-i: În parte lui Abel adaoge-te şi împreună cu noi adu daruri, Domnului, întru Slava Tatălui celui nenăscut şi a Fiului celui dintr-însul născut, şi a Sfîntului Duh celui ce numai din însuşi Tatăl se purcede, a unei Dumnezeiri şi Împărăţii, căreia i se cuvine toată slava în veci. Amin.

SFÎRŞIT ŞI LUI DUMNEZEU SLAVĂ

Mult doresc cu adevărat cei învăluiţi pe mare de furtună:
Ca să dobîndească linişte bună
Dar fără de asemănare au tipografii mai multă dorire:
De a ajunge la a cărţii săvîrşire.
Pentru care şi noi lăudăm neîncetat: Pe veşnicul Împărat.
Că ne-a ajutat de am scos din tipărire:
Acaastă dogmaticească alcătuire.

Puţin ajutor va putea lua un bogat de la un sărac şi puţină laudă un Învăţător cinstit de la un neînvăţat. Drept aceea noi smeriţii şi proştii, care nu numai că suntem cu totul neiscusiţi, ci şi cartea aceasta, pentru înălţimea gîndurilor ce se cuprind în ea fiind mai presus de puterea noastră, ştim că pe multe locuri din citirea probelor din trecerea cu vederea cea din neştinţă, din supărarea nopţii pe care de multe ori am avut-o în loc de zi şi din îngreuierea firii celei neputicioase multe vom fi greşit. Cu smerenie ne rugăm, ca de veţi afla să îndreptaţi cu duhul blîndeţelor şi să ne iertaţi, ca şi singuri să aflaţi iertare de la lesne iertătorul Dumnezeu. Amin

CUPRINS

PARTEA ÎNTÎI DESPRE TEOLOGIE

PENTRU CELE CE SE AFLĂ LA DUMNEZEU SAU PENTRU DUMNEZEIEŞTILE NUMIRI DUPĂ SFÎNTUL DIONISIE AEROPAGITUL

PARTEA A DOUA

PENTRU DUMNEZEU CEL CE SE LAUDĂ ÎN TREIME

CARTEA A DOUA PENTRU ZIDIRE (CREATIE)

CARTEA A TREIA – PENTRU ICONOMIE, ADICĂ ÎNOMENIREA LUI DUMNEZEU CUVÎNTUL

PENTRU DUMNEZEIEŞTILE TAINE MAI ÎNAINTE ZICERI

Cartea „DUMNEZEIEŞTILE DOGME" tipărită la Mînăstirea Neamţ, se află în proprietatea Părintelui Arhimandrit Ilie Cleopa de la Mînăstirea Sihăstria, Judeţul Neamţ, acum în anul 1988 al mîntuirii. Cartea nu are nici-o însemnare deosebită.

Cartea este scrisă cu caractere Chirilice, are în chirilică 527 de pagini, iar acum pe româneşte 379 de pagini. La începutul cărţii este pusă Icoana Maicii Domnului cu Iisus în braţe, Fecioara Împărăteasă cu Sceptrul în mînă. Lîngă ea un sfeşnic arzînd, iar în stînga o carte deschisă, Maica Domnului stă în picioare deasupra unei cetăţi, iar o scară urcă pînă la Maica Domnului. Soarele este în stînga Maicii Domnului, iar luna în dreapta, sub picioare Maica Domnului are un nor, iar în stînga un potir, Sub Icoană scrie aşa: „Năstrapă sfinţită, Sfeşnic cu raze de aur, Chivot de lumină Purtător, şi Scaun Sfînt, Cort neajuns şi nefăcut de mînă, Rug nears, Cădelniţă cu totul de aur, Cămară şi Sălaş cu totul împodobit, Scară însufleţită, Lînă rourată, şi Munte umbrit cu Duhul Sfînt, Lespede scrisă de Dumnezeu, Toiag odrăslit, şi pod ştiindu-te noi cradincioşii, pe tine pre Sfîntă Fecioară Născătoare de Dumnezeu, te rugăm, în dar mîntuieşte-ne pe noi". Cartea la începutul fiecărei părţi are vignete frumoase de flori şi bisericeşti. La începutul fiecărui capitolul, literatura începe cu o încadrare într-un pătrat împodobit cu ornamente tipografice. La sfîrşit cartea are o însemnare tipografică (Erată) cu greşelile ce s-au făcut prin tipărire.

Terminat-am de transcris această Dumnezeiască carte, numită „DUMNEZEIEŞTILE DOGME" în numele Sfintei Treimi, cu ajutorul Tatălui şi al Fiului şi al Sfîntului Duh, azi 12 Mai 1988, orele 12, în Oradea, de ziua Sfîntului marelui Mucenic Ioan Valahul Românul ce a pătimit pentru aceste sfinte Dogme ale Răsăritului. Cu ajutorul Tatălui celui ce Naşte şi purcede, dar este nenăscut şi nepurces, nu se Naşte şi nu se purcede, nici nu purcede, şi cu ajutorul Duhului Sfînt care nu se Naşte dar se Purcede numai din Tatăl nu şi din Fiul, spre slava Bisericii mele a celei Ortodoxe Universale a Răsaritului am săvîrşit această transcriere.

Cu Rugăciunile Preasfintei Stăpînei noastre Născătoarei de Dumnezeu, cu ajutorul sfintelor celor 9 cete îngereşti, cu mijlocirile Sfinţilor Dionisie Areopagitul, ale Sfîntului Atanasie cel Mare, ale Sfîntului Ioan Damaschin, ale Sfîntului Ioan Gură de Aur şi ale Sfîntului Vasile cel Mare, am reuşit s-o termin, fiind ajutat şi de rugăciunile părintului Cleopa Ilie arhimandritul, căruia îi mulţumesc că mi-a împrumutat Cartea s-o pun pe româneşte.

Am început transcrierea în 24 Februarie la începutul Postului Sfintelor Paşti, ce s-au ţinut în 10 aprilie 1988, şi am terminat în 12 mai 1988.

Din carte călătoreşti cu mintea la Tronul Sfintei Treimi, cea mai înaltă carte despre, Sfînta Treime, pe aripi de cete cereşti te sprijineşti sus, mai presus de fiinţa lumii, lîngă Fiinţa ce nu se poate cuprinde şi te adapi acolo de Taine ce nu sunt pentru mintea omenească cea de jos, ci pentru sfinţii de sus. Te duce cartea prin creaţia, cea făcută de Dumnezeu pînă te pune la ceruri, unde sunt îngerii cei creaţi de Treime. Te cobori apoi iarăşi la cele 7 Taine ale Bisericii, lucrare Mistică a lui Hristos în persoană, de aici puţin te dezgustă prea marea ceartă dintre creştini, Hristos Dumnezeul nostru fiind numai iubire. Dogmele acestea sunt hrana minţii umane, cea mai dulce, cea mai lină, te fac să te simţi de pe scaun de pe acum în cer.

Din Carte se poate vedea cît de rău a făcut Biserica cea apuseană abătîndu-se de la hotărîrile celor 7 Sinoade Ecumenice, şi de aici se explică prea multele lor

greşi iar 3633 de Sfinţi Părinţi ortodocşi şi de ai lor de ai latinilor au aruncat blesteme, pentru rătăcirile catolicilor. Mult rău au făcut în anii 1100–1453 Bisericii noastre prin uniaţia ucigătoare de suflete.

ORTODOXIA a fost şi rămîne singura Credinţă Apostolică, lăsată aşa cum a spus-o Hristos, numai aici se poate mîntui omul sigur. Adevăr nestricat. Eu păcătosul n-am făcut lucru mare, dar nădăjduiesc că cu mila lui Dumnezeu voi fi miluit şi eu, pentru acest lucru mic.

Oradea, 12 Mai 1988. *Diacon Gheorghe Băbuţ*
Nemoriah, păcătosul şi nevrednicul

Tiparul executat sub comanda nr. 168/2001
la Imprimeria de Vest, Oradea,
str. Mareşal Ion Antonescu nr. 105.
România

